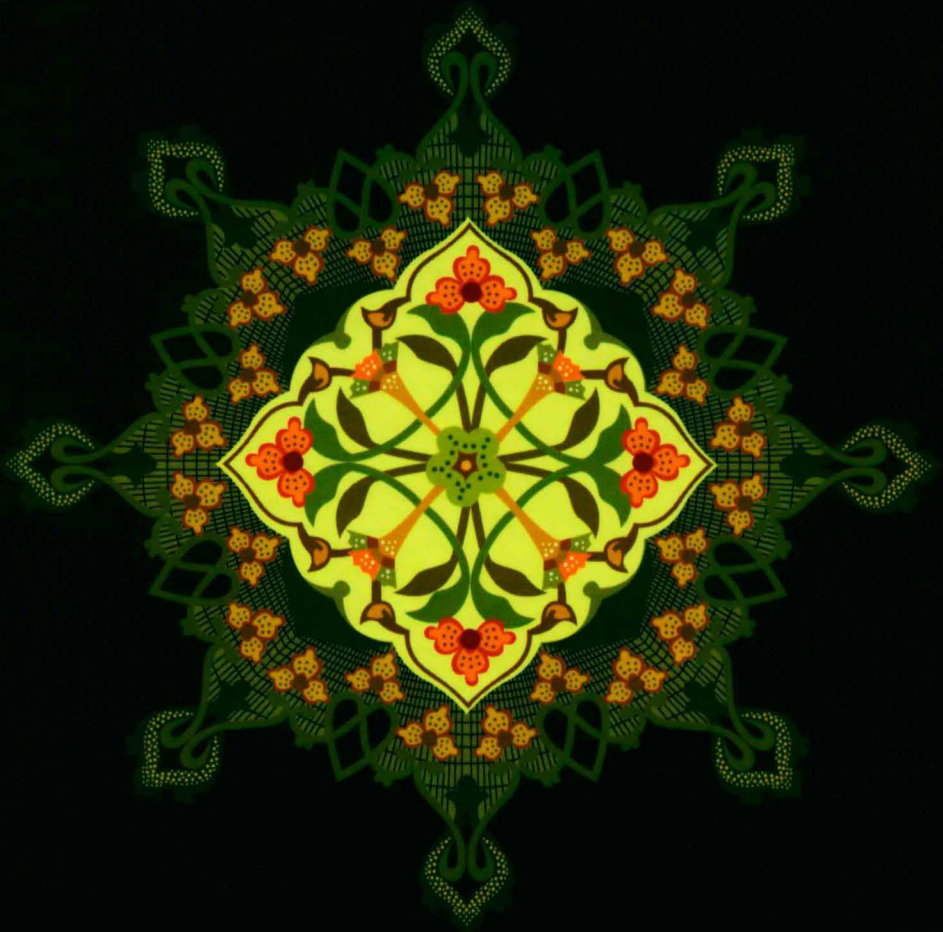

Sejjid Sabik

الفقه السنة FIKHUS-SUNNE

KNJIGA 3

ES-SEJJID SABIK

FIKSHUS-SUNNE

فِقهُ السُّنَّةِ

FIKHUS - SUNNE

Es-Sejjid Sabik

KNJIGA 3

Sarajevo, 2008.

TELBIJA¹

Propis telbije

Ulema se slaže da je telbija šerijatski propisana.

عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: يَا آلَ مُحَمَّدٍ مَنْ حَجَّ مِنْكُمْ فَلْيَهَلِّ فِي حَجِّهِ أَوْ حَبَّجِهِ.

Prenosi se od Ummu Seleme, r.a., da je rekla: “Čula sam Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘O narode Muhammedov, ko među vama hadž obavlja neka glasno prilikom svog hadža telbiju izgovori.’”²

Ulema se razilazi o pitanju kategorije propisa, vremena kad se ona izgovara i propisa onoga ko je kasnije izgovori, pa Eš-Šafi i Ahmed zastupaju stava da je to sunnet, te da je poželjno izgovoriti je tokom oblačenja ihrama. Tako, ako neko nanijeti obred, a ne izgovori je, obred mu je ispravan i ništa ga ne obavezuje, jer se prema njima dvojici oblačenje ihrama začinje samim nijetom.

Ulema hancfijskog mezheba smatra da je telbija, ili ono što je zamjenjuje (konstrukcije istog značenja), poput *tesbiha* ili vođenja kurbana – jedan od šartova ihrama, tako da ako zanijeti, a ne izgovori telbiju, tesbih, ili ne vodi kurban, obred nije ispravan.

Ovo je mišljenje zasnovano na tome da se, prema njihovom stavu, ihram sastoji iz nijeta i makar jedne radnje hadža. Tako npr. ako se zanijeti ihram i obavi jednu radnju hadža: izgovori *tesbih*, *tehlil*, ili povede kurban, a ne izgovori se telbija, čin je ihrama ispravan, a za izostavljanje telbije dužnost je zaklati životinju.

U malikijskom mezhebu rasprostranjeno je mišljenje da je izgovaranje telbije vadžib. Njeno izostavljanje, ili kašnjenje s telbijom dugo nakon oblačenja ihrama zahtijeva klanje životinje.

¹ Telbija, izvedenica iz konstrukcije “lebbejke” (“odazivam Ti se”), kao što je *tehlil* izvedenica iz konstrukcije “la ilahe illallah”.

² Prenose ga Ahmed i Ibn Hibban.

Izgovor telbije

عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَنَّ تَلْبِيَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:
 تَبَّيْكَ اللَّهُمَّ تَبَّيْكَ، كَيْفَ لَا شَرِيكَ لَكَ تَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالْبِغْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ.

Malik prenosi od Nafija, a ovaj od Ibn Omera, r.a., da je telbija Božijeg Poslanika, s.a.v.s., glasila: “Lebbejka-llāhumme lebbejk, lebbejke lā šerike leke lebbejk, innel-hamde ven-ni‘mete leke vel-mulk, lā šcrike lek.” (“Odazivam Ti se, Bože moj, odazivam, odazivam Ti se, Ti ortaka nemaš, odazivam Ti se, zaista i hvala, i blagodat, i vlast Tebi pripadaju, Ti ortaka nemaš.”)

Nafi kaže da bi Abdullah ibn Omer, r.a., na to dodavao: “Lebbejke, lebbejke, lebbejke ve sa‘dejke, vel-hajru bi jedejke, lebbejke ver-ragbac ilejke, vel-amel.”

Većina uleme smatra poželjnim da se telbija izgovara onako kako ju je izgovarao Poslanik, s.a.v.s., a razilaze se o pitanju dodavanja teksta.

Većina smatra da nema ništa loše u tome ako se i nešto doda, kao što je učinio Ibn Omer, r.a., i kao što su činili i drugi ashabi dok bi ih Poslanik, s.a.v.s., slušao i ne bi ništa rekao.³

Malik i Ebu Jusuf smatraju pokuđenim bilo kakvo dodavanje na telbiju Allahova Poslanika, s.a.v.s.

Vrijednost telbije

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ مُحْرِمٍ يُضْحِي
 يَوْمَهُ يَلْتَبِي حَتَّى تَغِيْبَ الشَّمْسُ إِلَّا غَابَتْ ذُنُوبُهُ فَعَادَ كَمَا وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

Prenosi se od Džabira, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Dan muhrima (onaj koji nosi ihrame) koji izgovara telbiju, sve dok sunce ne zađe, neće proći, a da mu grijesi ne iščeznu, pa će se vratiti kao na dan kad ga je majka rodila.”⁴

³ Prenose Ebu Davud i El-Bejheki.

⁴ Prenosi Ibn Madža.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَهْلٌ مِثْلُ قَطٍّ إِلَّا بُشِّرَ، وَلَا كَبَرٌ مُكَبِّرٌ قَطٍّ إِلَّا بُشِّرَ. قِيلَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، بِالْجَنَّةِ؟ قَالَ: نَعَمْ.

Ebu Hurejra prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Uvijek kad insan izgovori telbiju, biva obradovan, i uvijek kad donese tekbir, biva obradovan.” Neko upita: “Allahov Vjerovjesniče, je li Džennetom?” Reče: “Da.”⁵

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُلَبِّي إِلَّا لَبَّى مِنْ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ، مِنْ حَجَرٍ، أَوْ شَجَرٍ أَوْ مَدَرٍ، حَتَّى تَنْقَطِعَ الْأَرْضُ مِنْ هَاهُنَا وَهَاهُنَا.

Sehl ibn Sa'd prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Nijedan musliman neće izgovoriti telbiju, a da mu se ne odazove ono što mu je zdesna i slijeva, bilo kamen, ili drvo, ili pijesak, sve dok se zemlja ne rascijepi sa svih strana.”⁶

Poželjno je telbiju izgovoriti jakim glasom

عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: جَاءَنِي جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: مَرُّ أَصْحَابِكَ فَلْيُرْفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ بِالتَّلْبِيَةِ فَإِنَّهَا مِنْ شَعَائِرِ الْحَجِّ.

Zejd ibn Halid prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Došao mi je Džibril, a.s., pa reče: ‘Naredi svojim ashabima da podignu glas kad izgovaraju telbiju, jer ona spada u obrede hadža.’”⁷

عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سئل: أَيُّ الْحَجِّ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ: الْعُجُّ وَالنَّحْجُ.

Ebu Bekr, r.a., kazuje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitan o tome koji je hadž najbolji, pa je rekao: “Glasna telbija i klanje kurbana.”⁸

⁵ Prenose ga Et-Taberani i Sa'd ibn Mensur.

⁶ Ibn Madža, El-Bejheki, Et-Tirmizi i El-Hakim, smatrajući ga vjerodostojnim.

⁷ Ibn Madža, Ahmed, Ibn Huzejma i El-Hakim, smatrajući ga *sahihom*.

⁸ Prenose ga Et-Tirmizi i Ibn Madža.

Ebu Hazim kazuje: "Ashabi Poslanika, s.a.v.s., kad bi obukli ihrame, ne bi došli ni do Revhaa, a glasovi bi im već promukli."

Većina uleme, vođena ovim hadisom, smatra dizanje glasa prilikom telbije poželjnim.

Malik kaže: "Onaj ko izgovara telbiju ne podiže glas u džamijama gdje se klanja u džematu, nego je izgovara tako da čuje sam sebe i da ga čuje onaj ko je do njega, osim u mesdžidima na Mini i u Bejtullahu. U njima se glas diže. Takav je propis kad su u pitanju muškarci.

Međutim, žena izgovara tako da čuje samu sebe i da je čuje onaj ko je do nje. Pokuđeno je da podiže glas više od toga."

Ata veli: "Muškarac podiže svoj glas, međutim, žena izgovara tako da čuje samu sebe i ne podiže glas."

Mjesta na kojima je poželjna telbija

Telbija je poželjna: prilikom jahanja, kod silaženja, svaki put kad se popne na kakvo uzvišenje, ili se spusti u kakvu dolinu, ili se susretne kakav jahač, na kraju svakog namaza i u posljednjoj trećini noći.

Imam Eš-Šafi kaže: "Mi je uvijek smatramo poželjnom."

Vrijeme telbije

Muhrim počinje s telbijom onog trenutka kad obuče ihrame, sve do prvog bacanja kamenčića na Akabi na Bajram, a zatim prekida.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., izgovarao bi telbiju sve do bacanja kamenčića. Hadis prenose autori *El-Kutubus-sitte* i Ahmed. To mišljenje zastupaju: Es-Sevri, hanefije, šafije i većina uleme.

Ahmed i Ishak kažu: "Telbija se izgovara sve dok se ne bace svi kamenčići, a zatim se prekida."

Imam Malik smatra da se telbija izgovara do zalaska sunca na dan Arefata, a zatim se prekida. To se odnosi na onoga ko obavlja hadž. Što se tiče onoga ko obavlja umru, on izgovara telbiju dok ne dohvati Hadžerul-esved.

Od Ibn Abbasa, r.a., prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., prestajao s telbijom prilikom obavljanja umre, onda kad bi dohvatio Hadžerul-esved. Hadis prenosi Et-Tirmizi, kazujući da je hasen-sahih i da se po njemu treba vladati, prema većinskom mišljenju islamske uleme.

Poželjno je donijeti salavat na Poslanika, s.a.v.s., i proučiti dovu nakon toga

Prenosi se od Kasima ibn Muhammeda ibn Ebu Bekra da je rekao: “Poželjno je da čovjek, kad završi s telbijom, donese salavat na Poslanika, s.a.v.s.”

Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada bi okončao izgovaranje telbije, uputio bi Allahu, dž.š., dovu za oprost i Njegovo zadovoljstvo i utjecao bi Mu se od ljudi.⁹

ŠTA JE DOZVOLJENO MUHRIMU

1. Kupanje i zamjena odjeće

Ibrahim En-Neha'i kaže: “Kad bi naši prijatelji stigli do bunara Mejmun, okupali bi se i obukli svoju najljepšu odjeću.”

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je ušao u kupatilo u Džuhfi, dok je bio u ihramima. Rečeno mu je: “Zar ulaziš u kupatilo dok si muhrim?”, pa je rekao: “Skidanje prljavštine ništa ne smeta.”

Od Džabira, r.a., prenosi se da je rekao: “Muhrim se kupi i pere svoju odjeću.” Abdullah ibn Hunejn prenosi da su se Ibn Abbas i El-Misver ibn Mahrema razišli u mišljenju u mjestu Abva. Ibn Abbas je rekao: “Muhrim može oprati glavu”, dok je El-Misver ibn Mahrema tvrdio da ne može. Prenosilac kazuje: “Ibn Abbas me posla do Ebu Ejjuba el-Ensarija. Nađoh ga kako se pere na bunaru, lagahno odjeven. Nazvah mu selam, pa mi reče: ‘Ko je to?’ Odgovorih: ‘Abdullah ibn Hunejn, poslao me tebi Ibn Abbas da te upitam kako se kupao Poslanik,

⁹ Hadis prenose Et-Taberani i drugi.

s.a.v.s., dok je bio u ihramima?’ Stavio je ruku na odjeću, te je skloni, dok mi se ne ukaza njegova glava. Zatim reče: ‘Čovjek na nju sipa vodu, sipaj’, pa mu nasuh po glavi. Zatim prodrma glavu rukom, drmnu je naprijed, pa nazad. Reče: ‘Ovako sam vidio da Poslanik, s.a.v.s., radi.’”¹⁰ El-Buhari u svom rivajetu dodaje da se on vratio njima dvojici te da je El-Misver rekao Ibn Abbasu: “Neću se više nikada s tobom raspravljati.”

Eš-Ševkani kaže: “Ovaj hadis upućuje na to da se muhrimu dozvoljeno okupati i pri kupanja prekriti svoju glavu.”

Većina se uleme slaže da se muhrim mora okupati ako je džunup, a nisu sigurni kad su u pitanju drugi slučajevi.

Malik u svome *Muvettau* kaže da Ibn Abbas, r.a., nije prao glavu dok je bio u ihramima, osim ako bi doživio poluciju. On također smatra da je mekruh pokrivati glavu tokom kupanja.

Tokom kupanja dozvoljeno je koristiti sapun ili bilo koje drugo sredstvo za čišćenje tijela. Šafije i hanbelije smatraju da je dozvoljeno upotrebljavati i mirisni sapun te da je ženi dozvoljeno raspustiti i počešljati kosu, jer je Poslanik, s.a.v.s., rekao Aiši, r.a.:

أَتَقْضِي رَأْسَكَ وَأَمْسِطِي.

“Raspusti kosu i počešljaj je.”¹¹

En-Nevevi kaže: “Smatramo da je ženi dozvoljeno raspustiti i češljati kosu dok je u ihramima, pod uvjetom da je ne čupa. Međutim, mekruh je to raditi bez ikakvog opravdanja. Također, dozvoljeno je prtljag nositi na glavi.”

2. Nošenje kratkih pantalona (*tubban*)

El-Buhari prenosi od Saïda ibn Mensura da Aiša, r.a., smatra da muhrim smije nositi kratke pantalone (*tubban*).¹²

¹⁰ Prenose ga autori *El-Kutubus-sitte*, osim Et-Tirmizija.

¹¹ Prenosi ga Muslim.

¹² *Tubban* su kratke pantalone. Hafiz Ibn Hadžer kaže da je to Aišin, r.a., stav, međutim većina smatra da je *tubban* isto što i *sirrâl* (pantalone) i oboje je zabranjeno muhrimu.

3. Prekrivanje lica

Eš-Šafi prenosi od Seida ibn Mensura i od Kasima da su Osman ibn Affan, r.a., Zejd ibn Sabit, r.a., i Mervan ibn el-Hakem, r.a., pokrivali lice dok su bili u ihramima.

Tavus kaže da muhrim smije pokriti svoje lice i tako ga zaštititi od prašine ili pepela. Mudžahid kaže da su oni, kad bi vjetar jako zapuhao, prekrivali lica, a bili su u ihramima.

4. Nošenje mestvi

Prenose Ebu Davud i Eš-Šafi od Aiše, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., dozvolio ženama da nose mestve.

5. Pokrivanje glave u zaboravu

Eš-Šafi veli: “Ko prekrije glavu ili obuče košulju u zaboravu nije učinio grešku.” Ata kaže da nema zapreke i da treba zatražiti oprost od Allaha, dž.š. Međutim, hanefije smatraju da se mora iskupiti. Postoje razilaženja i o pitanju onoga koji se namiriše u zaboravu ili neznanju. Eš-Šafi smatra da su neznanje i zaborav opravdani razlozi za koje ne treba iskupljivanje, osim ako se ne radi o uništavanju, poput lova, te o, prema preovladavajućem mišljenju kod njih, brijanju i podrezivanju noktiju, o čemu ćemo govoriti.

6. Isisavanje krvi (hidžama), istiskivanje čira ili bubuljice, vađenje zuba i brisanje znoj

Prenosi se da je Poslaniku, s.a.v.s., isisavana krv na sredini glave dok je bio u ihramima.¹³ Malik kaže: “Nema zapreke da vjernik za vrijeme hadža istisne čir, zašiva ranu i briše znoj.”

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Muhrim smije izvaditi zub i istisnuti čir.” En-Nevevi smatra da je haram da se muhrimu, ukoliko za to ne postoji potreba, pušta krv ako će mu se skraćivati kosa, a ako neće, onda mu je

¹³ Ibn 'Ejmija kaže da se to moglo uraditi nakon što se obrijao dio glave.

dozvoljeno, i s tim se slaže većina uleme. Malik, međutim, ovo smatra mekruhom. Hasan smatra da se mora iskupiti, pa makar mu se kosa i ne skraćivala. Ako postoji potreba za puštanjem krvi, onda je to dozvoljeno uz obavezu iskupljivanja. Zahiriye naglašavaju obavezu iskupljivanja (fidja).

7. Češanje po glavi i tijelu

Prenosi se da je Aiša, r.a., bila upitana o onome ko se počče dok je u ihramima, pa je odgovorila: "Neka se počče i to jače ako hoće". Prenose: El-Buhari, Muslim i Malik, koji je dodao: "Da su mi ruke vezane, a noge slobodne, ja bih se poččao." Isto prenose: Ibn Abbas, Džabir, Seid ibn Džubejr, Ata, i Ibrahim En-Neha'i, r.a.

8. / 9. Gledanje u ogledalo te mirisanje biljaka

El-Buhari prenosi da je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Muhrim smije mirisati mirisne biljke, gledati se u ogledalo te liječiti se pijući ulje i jedući maslo." Prenosi se da se Omer ibn Abdulaziz, dok je bio u ihramima, gledao u ogledalo i čistio zube misvakom.

Ibn el-Munzir kaže: "Muhrimu je dozvoljeno jesti loj, ulje i maslo, a zabranjeno mu je mirisati se po tijelu." Hanefije i malikije smatraju mekruhom zadržavanje na mjestu na kojem se osjeti miris, bez obzira na to da li postoji namjera da se udiše ili ne, a hanbelije i šafije smatraju da je to haram samo ako postoji namjera.

Kaže Eš-Šafi: "Dozvoljeno je sjediti kod trgovca mirisima ili začinima, na mjestu gdje mirisi isparavaju, zato što bi zabrana toga proizvela poteškoću, te zbog toga što ne postoji namjera da se udiše miris. U ovom slučaju, poželjno je nekako se zaštititi od udisanja, osim ako miris ne dolazi s mjesta gdje se ibadet čini, kao npr. oko Kabe, tako da nema potrebe napuštati ovako mjesto zbog naredbe koja nije obavezujuća."

Muhrim može držati miris u komadu neke tkanine ili u staklenoj boci i ne mora se iskupiti za to.

10. / 11. Vezanje kesice oko sebe u kojoj čuva svoj ili tuđi novac, te nošenje prstena

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Nema zapreke da muhrim nosi kesicu oko sebe ili prsten.”

12. Korištenje surme

Ibn Abbas, r.a., kaže: “Muhrim smije podvući sebi oči surmom ukoliko ima upalu, a ne smije koristiti miris.”

Ulema se slaže da je dozvoljena upotreba surme radi liječenja, a ne radi uljepšavanja.

13. Muhrim se smije skloniti u hlad, šator ili pod strehu

Abdulah ibn Amir, r.a., kaže: “Izašao sam s Omerom ibn el-Hattabom, r.a., dok je bio u ihramima, pa je on preko nekog drveta stavio kožnu prostirku i napravio sebi hlad.”¹⁴

Umul-Husajn, r.a., kaže: “Krenula sam s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na Oproštajni hadž pa sam vidjela Usamu ibn Zejda i Bilala. Jedan je od njih vodio Poslanikovu, s.a.v.s., devu za povodac, a drugi je odjećom glavu štitio od vrućine, i sve tako do Džemretul-akabe.”¹⁵

Ata kaže: “Dozvoljeno je muhrimu skloniti se u hlad i zaštititi se od vjetra i kiše. Ibrahim en-Neha'i kaže da je El-Elved ibn Zejd, dok je bio u ihramima, stavljao na glavu odjeću kako bi se zaštitio od kiše i vjetra.”

14. Bojenje tijela knom

Hanbelije smatraju da i muškarac i žena, dok su u ihramima, smiju stavljati knu na čitavo tijelo osim na glavu.

Šafije kažu: “Muškarcu je, dok je u ihramima, dozvoljeno kniti svaki dio svoga tijela, osim ruku i nogu, pod uvjetom da postoji potreba za to. Također, nije mu dozvoljeno stavljati gust sloj kne na glavu.” Šafije smatraju da je mekruh da žena koristi knu, dok je u ihramima.

¹⁴ Hadis navodi Ebu Šejba.

¹⁵ Hadis prenose Ahmed i Muslim.

Dozvoljeno je samo ako se oprema nakon smrti, međutim ni tad nije dozvoljeno bojenje.

Hanefije i malikije smatraju da muhrimu nije dozvoljeno bojiti knom tijelo, zbog toga što ona u sebi ima miris, a poznato je da se muhrim ne smije mirisati.

عَنْ خَوْلَةَ بِنْتِ حَكِيمٍ عَنْ أُمِّهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَأَمِّ سَلَمَةَ: لَا تَطْيِي وَأَنْتِ مُحْرَمَةٌ، وَلَا تَمْسِي الْحَنَاءَ فَإِنَّهُ طَيِّبٌ.

Prenosi Havla bint Hakim, r.a., od svoje majke da je Poslanik, s.a.v.s., rekao Umu Selemi: “Dok si u ihramima, nemoj se mirisati niti bojiti knom, jer u njoj ima mirisa.”¹⁶

15. Dozvoljeno je udariti slugu s ciljem preodgoja

عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُجَّاجًا، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْعُرْجِ، فَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَنَزَلْنَا فَجَلَسَتْ عَائِشَةُ إِلَى جَنْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَجَلَسْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ، وَكَانَتْ زِمَالَةُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَزِمَالَةُ أَبِي بَكْرٍ وَاحِدَةً مَعَ غُلَامٍ لِأَبِي بَكْرٍ، فَجَلَسَ أَبُو بَكْرٍ يَنْظُرُ أَنْ يَطْلُعَ الْغُلَامُ، فَطَلَعَ، وَلَيْسَ مَعَهُ بَعِيرُهُ، فَقَالَ: أَيْنَ بَعِيرُكَ؟ قَالَ: أَضَلَّهُ الْبَارِحَةَ. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: بَعِيرٌ وَاحِدٌ تَضِلُّهُ؟ فَطَفِقَ بِضْرِهِ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَسَمَّى وَيَقُولُ: انْظُرُوا لِهَذَا الْمُحْرِمِ مَا يَصْنَعُ.

Prenosi Esma bint Ebu Bekr: “Krenuli smo s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na hadž i kad smo došli do El-Ardža¹⁷, sjahao je Poslanik, s.a.v.s., pa smo i mi sjahali. Aiša, r.a., sjela je između Poslanika, s.a.v.s., i Ebu Bekra. Njihova zajednička torba bila je kod Ebu Bekrovog mladog sluga. Ebu Bekr je sjeo, čekajući da dođe sluga. Sluga je došao, ali bez deve, pa ga je Ebu Bekr upitao: ‘Gdje ti je deva?’ On mu je odgovorio: ‘Jučer sam je izgubio.’ Onda mu je Ebu Bekr rekao: ‘Imao si samo jednu devu i uspio

¹⁶ Taberani, u *Kebiru*, El-Bejheki, u *Ma'rifu* i Ibn Abdulberr, u *Tembidu*.

¹⁷ Mjesto između Meke i Medine.

si je izgubiti.' Potom ga je htio udariti, a Poslanik, s.a.v.s., osmjehnuo se i rekao: 'Pogledajte ovoga u ihramima šta radi.' Osim ovoga Poslanik, s.a.v.s., nije više ništa rekao."¹⁸

16. Ubiti muhu, krpelja i mrava

Prenosi Ata, r.a., da ga je neki čovjek pitao smije li ubiti krpelja i mrava koji ga uznemiravaju, pa mu je odgovorio: "Odstrani od sebe sve što ti smeta."

Ibn Abbas, r.a., kaže da je muhrimu dozvoljeno ubiti krpelja. Također je muhrimu dozvoljeno skidati krpelje s ovaca.

Ikrima, r.a., prenosi da mu je Ibn Abbas, r.a., naredio da zakolje devu, dok je bio u ihramima, pa se to njemu nije svidjelo. Onda reče: "Ustani i zakolji je." On je zakla, a Ikrima mu reče: "Koliko si samo na njoj ubio krpelja i sitnih životinjica."

17. Ubiti bilo koju štetnu životinju

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ كُلُّهُنَّ فَاسِقٌ يُقْتَلْنَ فِي الْحَرَمِ: الْعُرَابُ، وَالْحَدَادَةُ، وَالْمَقْرَبُ، وَالْفَأْرَةُ وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ.

Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Pet se životinja smije ubiti za vrijeme ihrama: gavran, sokol, škorpija, miš i pas koji ujeta."¹⁹ U drugom se rivajetu spominje još i zmija.

Ulema se slaže da je dozvoljeno ubiti gavrana koji šteti usjevima. To je mali gavran koji jede sjeme. Kad se kaže "pas koji ujeta", misli se na sve životinje koje mogu naštetiti čovjeku, poput vuka, lava i tigra.

Ovo se temelji i na ajetu u kojem se kaže:

﴿يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أَحَلَّ لَهُمْ قُلْ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ يَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ﴾

¹⁸ Hadis prenose: Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madža.

¹⁹ Prenose ga Muslim i El-Buhari.

“Pitaju te šta im se dozvoljava. Reci: ‘Dozvoljavaju vam se lijepa jela i ono što vam ulove životinje koje ste lovu podučili, onako kako je Allah vas podučio.’”²⁰

Ibn Tejmijja kaže: “Muhrimu je dozvoljeno ubiti bilo koju životinju koja mu može naštetiti, poput zmije, miša, gavrana ili psa koji ujeda.” Također, čovjek se ima pravo braniti i od ljudi i stoke. Ako ga neko napadne, ima se pravo boriti protiv njega.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

مَنْ قَتَلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دَمِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ، وَمَنْ قَتَلَ دُونَ دِينِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ،
وَمَنْ قَتَلَ دُونَ حُرْمَتِهِ فَهُوَ شَهِيدٌ .

“Ko pogine braneći svoj imetak poginuo je kao šehid, ko pogine braneći svoj život, i on je šehid, ko pogine braneći svoju vjeru, i on je šehid i ko pogine braneći svoju čast, i taj je šehid.”

Ako čovjeka napadnu bube ili skakavci, ima ih pravo otjerati od sebe ili ih ubiti, međutim bolje ih je samo otjerati nego ih ubiti. Isto se odnosi i na životinje koje mogu naštetiti ljudima, poput lava i tigra, pa makar čovjek bio i u ihramima. Ulema smatra da takvog ne treba niti kazniti zbog toga.

U pravilu, čovjek ne bi trebao ubijati životinje od kojih mu ne prijeti opasnost. Međutim, ako se i desi da ubije takvu životinju, za to ne postoji šerijatska kazna.

²⁰ El-Maida, 4.

NEDOPUŠTENI POSTUPCI MUHRIMU

Zakonodavac je upozorio muhrima na neke stvari, a neke je čak i zabranio, a to su:

- 1. snošaj supružnika i sve što vodi tome, kao što je poljubac i dodirivanje s požudom, te razgovor muškarca sa ženom, ako to navodi na spolni odnos;**
- 2. grijesi i loši postupci koji udaljavaju osobu od pokornosti Allahu, dž.š.;**
- 3. prepiranje s prijateljima, poslugom i drugima.**

Utemeljenost zabrane ovih postupaka leži u riječima Uzvišenog Allah, dž.š.:

﴿فَمَنْ قَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾

“...onome ko se obaveže da će u njima (hadžskim mjesecima) obaviti hadž nema snošaja sa ženama i nema ružnih riječi, i nema svađe u danima hadža...”²¹

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ حَجَّ وَلَمْ يَرْفُثْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.

Prenosi se od Ebu Hurejre, r.a., kako je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko hadž obavi ne sastajući se (radi snošaja) sa suprugom niti bude činio prijestupe čist je od grijeha kao na dan kad ga je majka rodila”²²;

- 4. odijevanje živene odjeće, kao što su: košulja, ogrtač s kapuljačom, široki ogrtači, džube, pantalone, kao i sve ono što se stavlja na glavu, poput turbana, kapa i sl.**

Također, nije dopušteno oblačiti namirisanu odjeću te obuvati mestve i cipele.

عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَلْبِسُ الْمُحْرِمُ

²¹ El-Bekara, 197.

²² Prenose El-Buhari i Muslim.

الْقَمِيصَ وَلَا الْعِمَامَةَ وَلَا الْبُرْنُسَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ وَرَسٌ وَلَا زَعْفَرَانٌ وَلَا الْخُبْنِ
إِلَّا أَلَّا يَجِدَ نَعْلَيْنِ فَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ.

Ibn Omer, r.a., veli da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Muhrimu nije dozvoljeno oblačiti košulju, turban, ogrtače s kapama, unutrašnji veš, odjeću koja je mirisom žutnjaka (*vers*) namirisana ili šafranom, ili obuvati mestve, osim ako mu se pri ruci ne nađe odgovarajuća obuća. U tom će slučaju mestve potkratiti toliko da ne prelaze članke.”²³

Islamski su učenjaci saglasni da se ovo odnosi samo na muškarce.

Što se pak tiče žene, dozvoljava joj se da obuče sve navedeno, osim namirisane odjeće, te stavljanje zara preko lica (*nikaba*) i rukavica, prema riječima Ibn Omera, r.a.: “Poslanik, s.a.v.s., zabranio je ženama u ihramu nošenje rukavica i nikaba, odjeću namirisanu mirisom žutnjaka, veresom, ili šafranom. Osim ovoga, neka oblače haljine omiljenih boja, kao što su žuto obojene ili svilene, s ukrasima, pantalone, košulje ili mestve.”²⁴

El-Buhari je rekao: “Dok je Aiša, r.a., bila u ihramima, oblačila je odjeću šafranom obojenu u žuto. Ona je rekla: ‘Nisu dopušteni poljupci, niti prekrivanje lica, niti oblačiti odjeću koja odiše versom i šafranom.’”

Džabir veli: “Smatram da ono što je obojeno šafranom ne spada pod epitet mirisa.”

Aiša, r.a., nije smatrala zaprekom da žena u ihramima oblači ukrašenu, crnu i ružičastu odjeću, ili mestve.

عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَنْتَقِبُ الْمَرْأَةُ الْمُحْرِمَةُ وَلَا تَلْبَسُ الْقُفَّازِينَ.

Prenosi se od Džabira, r.a., kako je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Neka žena u ihramu ne spušta veo na lice svoje niti oblači rukavice!”²⁵

Na osnovu ovoga, dokazujemo da se ihram žene ogleda u otkrivanju lica i šaka. Učenjaci kažu: “Nema prepreke ako bi zaklonila nečim lice.”²⁶

²³ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

²⁴ Ebu Davud, El-Bejhaki i El-Hakim. Niz je prenosilaca vjerodostojan.

²⁵ Prenose El-Buhari i Ahmed.

²⁶ Mišljenje u kojem se uvjetuje da žena (dok je u ihramima) otkrije lice slabo je i nema dokaza koji će ga poduprijeti, kao što je rekao Ibn el-Kajjim. Također, u prilog navedenom jeste i hadis: “Ihram čovjeka ogleda se u njegovoj glavi, a ihram žene u njenom licu.”

Ženi je dozvoljeno, ako naiđe neki čovjek, prekriti lice suncobranom ili nečim sličnim, a obavezna je prekriti ga iz bojaznosti izazivanja smutnje pogledom.

Aiša, r.a., kaže: “Dok smo bile u ihramima s Božijim Poslanikom, s.a.v.s., prolaznici bi prolazili pored nas. Kad bi bili nadomak nas, prekrile bismo lice, a kad bi otišli, ponovno bismo ga otkrile.”

Ata, Malik, Es-Sevri, Eš-Šafi, Ahmed i Ishak smatraju da je ženi dozvoljeno prekriti lice dok je u ihramima.

Ako čovjek ne posjeduje ogrtač, pokrivač ili obuću, u tom će slučaju obući ono što ima.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ بَعْرَفَاتٍ وَقَالَ: إِذَا لَمْ يَجِدِ الْمُسْلِمُ إِزَارًا فَلْيَلْبِسِ السَّرَاوِيلَ وَإِذَا لَمْ يَجِدِ النَّعْلَيْنِ فَلْيَلْبِسِ الْخُفَّيْنِ .

Ibn Abbas, r.a., veli kako je Poslanik, s.a.v.s., održao hutbu na Arefatu i u njoj rekao: “Ako musliman ne bude imao ogrtač, neka obuče šalvare. Ako ne bude imao papuče, neka obuče mestve.”²⁷

U Ahmedovom predanju od Amra ibn Dinara stoji predanje Ebu Eš-Šasa:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ وَيَقُولُ: مَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا وَوَجَدَ سَرَاوِيلَ فَلْيَلْبِسْهَا وَمَنْ لَمْ يَجِدِ نَعْلَيْنِ وَوَجَدَ خُفَّيْنِ فَلْيَلْبِسْهُمَا . قُلْتُ: وَلَمْ يَقُلْ: لِيَقْطَعْهُمَا ؟ قَالَ: لَا .

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., držeći hutbu, rekao: “Onaj ko pri ruci ne bude imao ogrtač, a ima šalvare, neka ih odjene. Ako ne bude imo papuče, a pri ruci mu se nađu mestve, neka ih odjene.” Upitao sam: ‘Nije rekao da se potkrate?’ ‘Ne’, odgovorio je on.

Na ovom stanovištu jeste i Ahmed. Znači, dozvolio je oblačenje mestvi i šalvara, ako muhrim u datom trenutku ne imadne papuča i ogrtača, potkrepljujući to hadisom Ibn Abbasa. Također je kazao da nije obavezan dati otkup (*fidju*) za počinjeni prijestup.

²⁷ Bilježe ga: Ahmed, El-Buhari i Muslim.

Većina islamskih učenjaka, onome ko ne nađe papuče, uvjetuje potkraćivanje mestvi toliko da ne prelaze članke, jer ako se mestve toliko potkrate, izgledat će kao papuče. Uporište im je prethodni hadis Ibn Omera u kojem stoji: "...osim ako bude imao obuću, pa neka je potkrati do ispod članaka..."

Hanefije smatraju da onaj ko ne bude imao prekrivača (*izʿar*), dužan je rasporediti šalvare, te ako bi ih obukao onakve kakve jesu, dužan je dati otkup (*fidju*) za to.

Imami Malik i Eš-Šafi smatraju da nije dužan poriti šalvare, nego će ih obući onakve kakve jesu, niti je dužan platiti fidju. Kao dokaz navode predanje:

عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسِ السَّرَاوِيلَ وَإِذَا لَمْ يَجِدِ التَّلْعِينَ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ.

Džabir ibn Zejd prenosi od Ibn Abbasa, r.a., kako je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko ne bude imao ogrtač (*izʿar*) neka obuče šalvare, a onaj ko ne bude posjedovao papuče neka podreže mestve koje mu se pri ruci nađu, tako da ne nadvisuju nožne članke."²⁸

Međutim, ako bi obukao šalvare, a pri tome nađe ogrtač, dužan ih je skinuti;

5. sklapanje braka ili vjenčanje drugoga, bilo to preko staratelja ili opunomoćenika.

Ovakav se brak smatra neispravnim, prema predanju Muslima i drugih:

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ، وَلَا يَنْكِحُ وَلَا يَخْطُبُ.

Prenosi se od Osmana ibn Affana da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Nije se muhrimu dopušteno ženiti, niti drugoga vjenčati, niti zaruke sklapati."

²⁸ Prenosi ga En-Nesai s vjerodostojnim nizom prenosilaca.

Prenosi ga Et-Tirmizi bez završnog dijela: "... niti da zaruku sklapa." On je rekao da je hadis hasen-sahih.

Ovo mišljenje zastupaju imami: Malik, Eš-Šafi, Ahmed i Ishak. Oni smatraju da je muhrimu zabranjeno sklopiti brak, a ako to i učine, brak mu ne vrijedi.

Što se tiče predanja u kojem se prenosi da se Poslanik, s.a.v.s., oženio Mejmunom, r.a., dok je bio muhrim, to je suprotno onome što prenosi Muslim, da se oženio njome kad nije bio u ihramima.

Et-Tirmizi veli: "Razišli su se oko ženidbe Poslanika, s.a.v.s., Mejmunom, jer se Poslanik, s.a.v.s., oženio njome na putu prema Meki. Dio njih smatra da se oženio njome prije stupanja u ihrame, ali se taj brak ozvaničio nakon što je stupio u ihrame, a onda je s njom spolno općio nakon skidanja ihrama u mjestu Serif, na putu prema Meki."

Hanefije smatraju dozvoljenim sklapanje braka muhrimu, stoga što ihram ne sprečava sklapanje bračnog ugovora. Ono što smatraju nedopuštenim jeste snošaj, ali ne i bračni ugovor;

6./7. podrezivanje noktiju, te brijanje ili potkraćivanje dlaka na glavi ili na drugim dijelovima tijela.

Prema riječima Uzvišenog:

﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَذْيُ مَحَلَّهُ﴾

"... a glave svoje, dok kurbani ne stignu do mjesta svoga, ne brijte..."²⁹

Islamska je ulema saglasna da je muhrimu, bez opravdanog razloga, zabranjeno podrezivanje noktiju. Ako bi bio nokat slomljen, uklonit će ga bez fidje.

Dozvoljeno je ukloniti kosu ako pričinjava poteškoće, s tim da je dužan dati fidju, osim ako se ne radi o uklanjanju trepavice iz oka. Ako bi mu kosa pravila poteškoće, nije dužan dati fidju.³⁰

²⁹ El-Bekara, 196.

³⁰ Malikije smatraju da je obavezan dati fidju.

Allah, dž.š., kaže:

﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾

“... a onog među vama koji se razboli ili ga glavobolja muči neka se postom, ili milostinjom, ili kurbanom iskupi”³¹;

8. mirisanje odjeće i tijela, bilo da se radi o čovjeku ili ženi.

عَنِ ابْنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ عُمرَ وَجَدَ رِيحَ طَيِّبٍ مِنْ مُعَاوِيَةَ، وَهُوَ مُحْرِمٌ. فَقَالَ لَهُ: ارْجِعْ فَأَغْسِلْهُ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: الْحَاجُّ الشَّعِثُ الْقِلُّ.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Omer primijetio miris koji je dopirao s Muavije, koji je bio u ihramu, te mu Omer, r.a., reče: “Vrati se i ukloni ga vodom! Ja sam, doista, čuo Poslanika, s.a.v.s., kad je rekao: ‘Hadžija nije uglađen, niti namirisan.’”³²

Također, kao dokaz možemo navesti hadis Poslanika, s.a.v.s.:

أَمَّا الطَّيِّبُ الَّذِي بِكَ فَأَغْسِلْهُ عَنْكَ.

“... otkloni miris koji je na tebi!”

a ponovio ga je tri puta.

Ako bi se desilo da muhrim umre, prilikom gasuljenja i umotavanja u ćefine ne stavljaju se mirisi, jer je Poslanik, s.a.v.s., za onoga ko je preselio kao muhrim, rekao:

لَا تَحْمِرُوا رَأْسَهُ وَلَا تَمَسُّوهُ طَيِّبًا فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا.

“Ne prekrivajte mu glavu, i ne stavljajte na njega mirise. On će na Sudnjem danu biti proživljen učeći telbiju!”

Što se tiče mirisa koji je ostao na njegovoj odori ili tijelu prije oblačenja ihrama, nema nikakve prepreke.

Dopušteno je mirisati bilje koje se uzgaja za prehranu, a ne radi sačinjavanja mirisa, kao što su: jabuka, narandža i drugo voće i povrće.

³¹ El-Bekara, 196.

³² Bilježi ga El-Bezzar s vjerodostojnim nizom prenosilaca.

Što se tiče šerijatskog stava u slučaju da muhrim zadobije miris Kabe, Seid ibn Mensur prenosi od Saliha ibn Kejsana da je rekao: “Vidio sam Enesa ibn Malika, dok je bio muhrim, da je njegova odjeća poprimila i upila miris Kabinog mirisa, haluka, ali ga on nije uklonuo pranjem.”

Ata veli: “Nije dužan prati ga, niti to povlači bilo kakvu obavezu.”

Šafije smatraju da je onaj ko namjerno želi poprimiti miris ili ga već poprими, a ima mogućnost ukloniti ga, a to ne učini, grešan i dužan je dati fidju;

9. oblačenje odjeće koja odiše lijepim mirisom.

Islamski su učenjaci složni da je zabranjeno oblačiti odjeću namirisanu lijepim mirisom, osim ako se on prethodno ne ukloni pranjem.

عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَلْبَسُوا ثَوْبًا
سَهْ وَرُسْ أَوْ زَعْفَرَانُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ غَسِيلًا.

Nafi prenosi od Ibn Omera, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ne oblačite odjeću koja odiše veresom ili šafranom, osim ako taj miris pranjem ne uklonite!” tj. dok ste u ihramu.³³

Nije poželjno da takvu odjeću oblače uzoriti predstavnici na koje se ugleda, kako obični narod ne bi posrnuo za onim što je nedopušteno.

Malik od Nafija prenosi da je čuo Eslema, slugu Omera bin el-Hattaba, kako je rekao Abdullahu ibn Omeru: “Omer, r.a., primijetio je na Talhi bin Abdullahu namirisanu odjeću, dok je bio u ihramu, pa ga je upitao: ‘Kakva je ovo namirisana odjeća?’ Talha odgovori: ‘O vođo pravovjernih, to je miris, midr.’ ‘Za vama, uglednima, ljudi se povode! Kad neznalica vidi ovu odjeću, reći će: ‘Doista je Talha ibn Ubejdullah oblačio mirišljivu odjeću dok je bio muhrim!’ Ne oblačite, o uglednici, ništa od namirisane odjeće!”

Što se tiče stavljanja mirisa u jelo dok se kuha ili u piće tako da oni ne ostave trag, ne promijene okus, boju, niti miris, pa ako muhrim to pojede, odnosno popije, nije dužan dati fidju.

³³ Prenose ga Ibn Abdulberr i Et-Tahavi.

Međutim, ako ostane trag mirisa, pa tu hranu, odnosno piće, muhrim pojede, morat će dati fidju, prema mišljenju šafija.

Hanefije smatraju da nije dužan dati fidju, jer njegova namjera nije bila da se miriše time;

10. odlazak u lov.

Dopušteno je muhrimu loviti u moru, biti ponuđen morskim ulovom, da on ukazuje na lov i da jede od toga. Međutim, zabranjuje mu se kopneni lov³⁴, pa čak i da nekom ukaže na lov, ako je vidljiva lovina, ili da otkriva gdje je lovina, ako je nevidljiva. Zabranjuje mu se čak i rastjerivanje životinja.

Zabranjuje mu se uništavanje jaja kopnenih životinja, kao što mu se zabranjuje njihovo kupovanje i prodavanje, te muženje mlijeka.

Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog:

﴿أَحْلَلْ لَكُمْ صَيْدَ الْبَحْرِ وَطَعَامَهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحَرَّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدَ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا﴾

“Vama se dopušta da u moru lovite i da ulov jedete, da se njime vi i putnici koristite, a zabranjuje vam se da na kopnu lovite dok obrede hadža obavljate.”³⁵

11. hranjenje od ulovljene životinje.

Muhrimu se zabranjuje jesti kopneni ulov, koji se isključivo radi njega ulovio, ili po njegovom otkrivanju mjesta lovine, ili uz njegovu pomoć. Dokaz za to jeste predanje El-Buharija i Muslima:

عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ حَاجًّا، فَخَرَجُوا فَآخَذُوا سَاحِلَ الْبَحْرِ، فَلَمَّا انْصَرَفُوا أَحْرَمُوا كُلَّهُمْ إِلَّا أَبَا قَتَادَةَ لَمْ يُحْرَمْ، فَبَيْنَمَا هُمْ يَسِيرُونَ، إِذْ رَأَوْا حُمْرَ وَحْشٍ، فَحَمَلَ أَبُو قَتَادَةَ عَلَى الْحُمْرِ فَعَمَرَ مِنْهَا أَتَانًا، فَتَزَلُّوا فَأَكَلُوا مِنْ لَحْمِهَا، وَقَالُوا: أَنَا كُلُّ

³⁴ Kopnene životinje, kod većine učenjaka jesu one koje se pare i razmnožavaju na kopnu, pa makar i živjele u vodi, a nasuprot njih jesu vodene životinje. Kod šafija, kopnene životinje jesu one koje žive na kopnu ili na kopnu i u vodi, a vodene jesu one koje žive isključivo u vodi.

³⁵ El-Maida, 96.

لَحْمَ صَيْدٍ، وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ؟ فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِ الْإِثْنَيْنِ. فَلَمَّا أَتَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا كُنَّا أَحْرَمْنَا وَقَدْ كَانَ أَبُو قَتَادَةَ لَمْ يُحْرِمْ فَرَأَيْنَا حُرْمَ وَخَشِ، فَحَمَلَ عَلَيْهَا أَبُو قَتَادَةَ، فَعَمَرَ مِنْهَا أَنَا، فَتَزَلْنَا وَآكَلْنَا مِنْ لَحْمِهَا ثُمَّ قُلْنَا: أَنَا كُلُّ لَحْمٍ صَيْدٍ، وَنَحْنُ مُحْرِمُونَ؟ فَحَمَلْنَا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا. قَالَ: أَمِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَنْ يُحْمَلَ عَلَيْهَا، أَوْ أَشَارَ إِلَيْهَا؟ قَالُوا: لَا. قَالَ: فَكُلُوا مَا بَقِيَ مِنْ لَحْمِهَا.

Ebu Katada pripovijeda kako je Poslanik, s.a.v.s., krenuo na hadž i s njim narod, te se u putu dio njih odvojio, a među njima je bio i Ebu Katada, koji im je rekao: "Budite uz obalu mora dok se ponovo ne sretnemo." Oni su ga poslušali. Kad su se odvajali, svi su stupili u ihrame, osim Ebu Katade, koji to nije učinio. Dok su putovali, ugledali su zebre, te Ebu Katada zaskoči i prikla jednu ženku. Potom su se zaustavili i pojeli dio njenog mesa, a potom su se pitali: "Zar nam je dozvoljeno jesti ulov dok smo u ihramima?!", te uzeše sa sobom ostatak mesa. Kad su došli Poslaniku, s.a.v.s., rekoše: "O Božiji Poslaniče, svi smo bili u ihramima, osim Ebu Katade, koji je, kad smo vidjeli zebriu, skočio i zaklao je. Mi smo se zaustavili i pojeli dio njenog mesa, a potom smo se zapitali da li nam je dopušteno jesti ulov dok smo u ihramima, te smo preostali dio mesa ponijeli sa sobom." Allahov ih Poslanik, s.a.v.s., upita: "Da li mu je neko od vas naredio da je uhvati ili mu je ukazao na nju?" "Ne", odgovorili su oni, pa im on reče: "Pojedite ostatak tog mesa!"

Dopušteno je jesti lovinu koju nije muhrim lično ulovio, ili koja nije isključivo radi njega ulovljena, ili na koju nije on ukazivao da se ulovi, ili na bilo koji način potpomogao u njenom lovljenju.

عَنْ الْمُطَّلِبِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: صَيْدُ الْبَرِّ لَكُمْ حَلَالٌ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ مَا لَمْ تَصِيدُوهُ أَوْ يُصَدِّكُمْ.

El-Muttalib od Džabira prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dopušteno vam je ulovljeno meso kopnenih životinja, s tim da ga niste vi ulovili ili da nije radi vas ulovljeno."³⁶

³⁶ Prenose ga Ahmed i Et-Tirmizi, koji veli: "Nije poznato da je El-Muttalib slušao od Džabira."

Prema mišljenju neke islamske uleme nema prepreke za muhrima jesti meso kopnene životinje, pod uvjetom da on nije učestvovao u lovu ili da se nije ulovilo isključivo radi njega.

Eš-Šafi kaže: “Ovaj se hadis navodi o ovoj temi i on je najlogičniji.”

Ovakav stav imaju Ahmed i Ishak, a otprilike tako misle Malik i većina alima.

Ako bi muhrim lovio ili radi njega bude nešto ulovljeno, to se smatra zabranjenim, haramom, bez obzira na to da li je to bilo s njegovom dozvolom ili bez nje. Međutim, ako bi neko ulovio za sebe lično, a nije muhrim, a potom od tog mesa pokloni muhrimu ili mu ga proda, ne smatra se zabranjenim.

Abdurrahman ibn Osman et-Tejmi veli: “Krenuli smo na hadž s Talhom ibn Ubejdullahom, pa mu je poklonjena ptica dok je on spavao. Neki od nas jedoše, a neki se suzdržaše. Kad je ustao, on blagoslovi i podrža one koji su jeli rekavši: ‘To smo jeli i s Poslanikom, s.a.v.s.’”³⁷

Hadisi koji muhrimu zabranjuju jesti meso životinja ulovljenih na kopnu jesu poput hadisa:

عَنِ الصَّعْبِ بْنِ جَثَامَةَ اللَّيْثِيِّ أَنَّهُ أَهْدَى إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِمَارًا وَخَشِيًّا - وَهُوَ بِالْأَبْوَاءِ أَوْ بَوْدَانَ - فَرَدَّهَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: فَلَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا فِي وَجْهِهِ، قَالَ: إِنَّا لَمْ نَرُدَّهِ عَلَيْكَ إِلَّا أَنَا حُرْمٌ.

Prenosi se od Es-Saba bin Džessame el-Lejsa da je on poklonio Poslaniku, s.a.v.s., zebru u mjestu zvanom Veddan ili El-Ebva, pa to Poslanik, s.a.v.s., odbi. Vidjevši promjenu na njegovom licu, Poslanik mu reče: “Nismo to prihvatili samo zato što smo u ihramima!” Ovakvi se hadisi tumače da je osoba koja nije u ihramima lovila za onu u ihramima, jer na taj način izbjegavamo kontradiktornost u hadisima.

Ibn Abdulberr kaže: “Ono što opravdava ovo mišljenje jesu *sahih*-hadisi koji govore o toj temi.”

³⁷ Prenose Ahmed i Muslim.

Prema tome, ako se hadisi protumače na taj način, nećemo naići na kontradiktornost. Dakle, dužnost je tražiti odgovarajuća tumačenja hadisa, te tako izbjegavati kontradiktornost i tražiti način njihove primjene.

Ibn el-Kajjim preferira ovo mišljenje, te kaže da sva predanja od ashaba ukazuju na ovakvo obrazloženje.

Propis za osobu koja počinii prekršaj u ihramima

Onaj ko ima opravdan razlog, uzr, za ono što je učinio, izuzimajući snošaj, kao što je npr. brijanje kose, oblačenje odjeće, i sl., dužan je zaklati ovcu ili nahraniti šezdeset siromaha, svakom siromahu dati po pola saa, ili postiti tri dana. On je pred izborom da učini jednu od ove tri stvari. Neće pokvariti hadž ili umru ako bi učinio jedan od ovih prijestupa, osim snošaja sa ženom.

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ كُثَيْبِ بْنِ عُجْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ بِهِ زَمَنُ الْحَدِيثِ فَقَالَ: قَدْ آذَاكَ هَوَامٌ وَأَسَاكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اخْلُقْ ثُمَّ ادْخِ شَاةَ نُسْكَأ، أَوْ صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمِ ثَلَاثَةَ أَصْعَ مِنْ تَمْرٍ عَلَى سِتَّةِ مَسَاكِينَ.

Abdurrahman ibn Ebu Lejla prenosi od Kaba ibn Udžre da je Poslanik, s.a.v.s., u godini Hudejbije naišao pokraj njega, pa ga je upitao: “Glavobolja te muči?”, pa mu je odgovorio: ‘Da’. Na to mu Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Obrij glavu, potom prikolji ovcu, ili tri dana posti, ili po tri saa datula podijeli na šezdeset siromaha.’”³⁸

وَعَنْهُ قَالَ: أَصَابَنِي هَوَامٌ فِي رَأْسِي، وَأَنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْحَدِيثِ حَتَّى تَخَوَّفْتُ عَلَى بَصْرِي، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ﴾ فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِي: اخْلُقْ رَأْسَكَ وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمِ سِتَّةَ مَسَاكِينَ فَرَقًا

³⁸ Bilježe ga: El-Buhari, Muslim i Ebu Davud.

مِنْ زَيْبٍ، أَوْ أَنْسُكَ شَاءَ.

Također se od njega prenosi da je rekao: “Zadobio sam glavobolju u godini Hudejbije, a bio sam s Poslanikom, s.a.v.s., tako da sam se pobojavao za svoj vid, pa je Allah, dž.š., objavio ajet: ‘... a onaj među vama koji se razboli ili ga glavobolja muči, neka se postom, ili milostinjom, ili kurbanom iskupi.’³⁹ Zatim me je zovnuo Poslanik i rekao mi: ‘Obrij glavu i posti tri dana, ili nahrani šest siromaha jednim *ferekom*⁴⁰ suhog grožđa, ili prikolji ovcu.’ Obrijao sam glavu i priklo ovcu.”

Eš-Šafi smatra da onaj ko nema opravdanog razloga mora dati fidju, dok Ebu Hanifa smatra obaveznim klanje kurbana onome ko nema opravdanja, a u mogućnosti je, kao što je to prethodno razjašnjeno.

Propisi u vezi s potkraćivanjem kose

Ata veli: “Ako bi muhrim iščupao tri dlake svoje kose ili više od toga dužan je zaklati kurbana.”⁴¹

Eš-Šafi veli da je Ata rekao: “Ako odsiječe jednu dlaku, treba udijeliti sadake jednu pregršt (pšenice). Ako odsiječe dvije dlake, udijelit će dvije pregršti, a ako odsiječe tri ili više dlaka, morat će zaklati kurban.”

Propisi mazanja (mastima i sličnim materijama)

U *El-Musevau* stoji: “Mazanje čistim uljem ili čistim sirćetom, prema mišljenju Ebu Hanife, zahtijeva klanje kurbana, bez obzira na kojem se dijelu tijela to radilo.”

Šafije smatraju da za mazanje kose i brade uljima koja nemaju miris dužan je dati fidju, dok je neće dati ako bi namazao druge dijelove tijela.

Nema grijeha ako bi u zaboravu ili neznanju odjenuo odjeću ili se namirisao. U ovom slučaju nije dužan dati fidju.

³⁹ El-Bekara, 196.

⁴⁰ *Ferek* iznosi oko 16 ritlova, a to je 6-10 litara.

⁴¹ Šafije smatraju da se ovdje pod kurbanom podrazumijeva ovca. Bilježi ga Seid ibn Mensur.

Dokaz za to jeste predanje:

عَنْ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلٌ بِالْجُعْرَانَةِ، وَعَلَيْهِ جُبَّةٌ، وَهُوَ مُصَفَّرٌ لِحْيَتَهُ وَرَأْسَهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَحْرَمْتُ بِعُمْرَةٍ، وَأَنَا كَمَا تَرَى، فَقَالَ: اغْسِلْ عَنْكَ الصُّفْرَةَ، وَانْزِعْ عَنْكَ الْجُبَّةَ، وَمَا كُنْتَ صَائِعًا فِي حَجِّكَ فَاصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ.

Jala ibn Umejja je rekao: “Neki je čovjek došao Poslaniku, s.a.v.s., noseći na sebi džube, a glava i brada bile su mu žute. On je rekao: ‘Allahov Poslaniče, stupio sam u ihrame za umru, i to ovakav kakvog me vidiš.’ Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: ‘Ukloni žutilo pranjem, skini džube, i ono što si obavljao na hadžu, obavljaj i na umri.’”⁴²

Ata je rekao: “Ako bi neko iz zaborava ili iz neznanja obukao odjeću, nije dužan davati otkup, kefaret.”⁴³

Za razliku od toga, ako bi u ihramima ulovio divljač, iz neznanja ili zaborava, dužan je to nadoknaditi, jer to spada u materijalnu obavezu koja je ista u znanju i neznanju, kao i u namjeri i bez namjere. To je isto kao i ljudsko pravo koje se mora nadoknaditi.

Novčana je kazna ista radilo se o znanju ili o neznanju, o predumišljaju ili bez predumišljaja.

Spolni odnos kvari hadž

Neki je čovjek spolno općio sa svojom ženom, a bio je muhrim, pa su Alija, Omer i Ebu Hurejra, r.a., kazali da moraju nastaviti s obredima hadža dok ga ne obave, te da naredne godine moraju obaviti hadž i zaklati kurban, hedj.

Ebu el-Abbas et-Taberi smatra da ako čovjek spolno opći sa svojom ženom prije prvog dijela oslobođanja od ihrama (*tehallul evvel*), njegov je hadž pokvaren, bez obzira na to je li to uradio prije stajanja na Arefatu, ili poslije njega. Ipak, mora dovršiti taj hadž, zaklati devu i naredne godine ponovo obaviti hadž. Ako i žena bude muhrim i ne bude

⁴² Bilježe ga autori *Fil-Kutubus-sitte*, osim Ibn Madže.

⁴³ Bilježi ga *Fil-Buhari*.

se protivila tome što muž s njom želi spolno općiti, i ona će dovršiti taj hadž, a naredne godine mora ponovo obaviti hadž (*kada*). Većina učenjaka smatra da i ona mora zaklati kurbanu (*bedj*).

Neki smatraju da je vadžib zaklati samo jedan kurban na ime njih oboje. Ovo se mišljenje pripisuje Atau.

El-Begavi u djelu *Šerbus-sunne* veli: “Ovo je i preovladavajuće mišljenje imama Eš-Šafija. Čovjek je dužan zaklati kurbanu, isto kao što je rečeno da se on mora iskupljivati za spolni snošaj u danima ramazana. Ako naredne godine počnu s obavljanjem hadža (*kada*), treba ih, iz predostrožnosti, razdvojiti⁴⁴ na mjestu gdje su spolno općili.”

Ako ne bude u mogućnosti zaklati devu, onda će zaklati kravu, a ako ne mogne ni to, onda sedam ovaca. Ako ni to ne bude u mogućnosti, onda će vidjeti koliko deva vrijedi u dirhemima (novcu), pa će te dirheme vrednovati hranom, a onda će svakom siromahu udijeliti po pregršt te hrane. Ako ni to ne bude u mogućnosti, postit će za svaki taj pregršt po jedan dan.

Racionalistička pravna škola (*ashabur-re’j*) smatraju da ako spolno opći prije boravka na Arefatu, njegov je hadž pokvaren i morat će zaklati ovcu, ili žrtvovati sedminu deve, a ako to učini nakon boravka na Arefatu, njegov hadž nije pokvaren, ali će morati žrtvovati devu.

Ako osoba koja obavlja hadž *kirān* pokvari hadž, ona mora činiti sve što i ona koja obavlja hadž *ifrad*, samo što će i sljedeće godine morati obaviti hadž *kirān* i zbog toga će, osim obavezujućeg kurbanu, morati žrtvovati još jedan kurban, a to je kurban koji je obavezan prilikom obavljanja hadža *kirāna*.

Ako muhrim spolno opći nakon prvog *tehallula*, hadž će mu biti valjan i neće ga morati naknadno obavljati. Ovo je stav većine učenjaka. Ipak, neki smatraju da ga mora naknadno obaviti. Ovo je mišljenje Ibn Omera, Hasana i Ibrahima. Oni također smatraju da mora dati i fidju.

⁴⁴ Ahmed i Malik smatraju da ih je obavezno razdvojiti, dok hanefije i šafije kažu da je to pohvalno.

Potom su se razili o pitanju te fidje: da li to mora biti deva ili ovca. Ibn Abbas i Ata smatraju da mora zaklati devu. Ovo mišljenje zastupaju također Ikrima i Eš-Šafi u jednom predanju.

Drugo mišljenje jeste da mora zaklati ovcu. Ovo je Malikov stav.

Ako muhrim u snu polucira, ili polucira razmišljajući ili gledajući, šafije smatraju da nije dužan ništa. Kazali su da onaj ko sa strašću dotakne ženu, ili je poljubi, mora zaklati ovcu, bez obzira na to da li polucirao ili ne. Ibn Abbas, r.a., smatra da mora zaklati kurban.

Mudžahid veli: “Neki je čovjek došao Ibn Abbasu i rekao: ‘Ja sam u ihramima, pa je naišla neka lijepa žena, što me izazvalo i strast je preovladala.’ Ibn Abbas se toliko nasmijao da je gotovo pao i rekao: ‘Ti si mladić za ženidbu. Ne smeta to što si uradio (ne kvari hadž), zakolji kurbana, i hadž će biti ispravan.’”⁴⁵

SANKCIJA ZA LOV

Svevišnji veli:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلٌ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَنِ اللَّهِ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمِ اللَّهُ مِنْهُ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾
 “O vjernici, ne ubijajte divljač dok obavljate obrede hadža! Onome od vas ko je hotimično ubije kazna je da jednu domaću životinju, čiju će vrijednost procijeniti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni Kabi, ili da se iskupi time što će, nahraniti siromahe ili postiti, da bi osjetio pogubnost postupka svoga. A Allah je već oprostio ono što je bilo. Onoga ko to opet uradi – Allah će kazniti. Allah je silan i strog.”⁴⁶

Ibn Kesir veli: “Stav većine učenjaka o pitanju sankcioniranja lova jeste da su osoba koja hotimično lovi i ona koja to uradi iz zaborava, jednake.”

⁴⁵ Prenosi Seid ibn Mensur.

⁴⁶ El-Maida, 95.

Ez-Zuhri veli: “Sankciju za onog ko lovi hotimično potvrdio je Kur’an, a za onog ko to uradi iz zaborava potvrdio je sunnet.”

To znači da je Kur’an ukazao na obaveznost sankcije onom ko bude lovio hotimično, te da je zbog toga grešan. Na to nam ukazuju Njegove riječi:

﴿... لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ...﴾

“... da bi osjetio pogubnost postupka svoga”

i propisi koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., postavio, te njegovi ashabi nalažu da se greška u ovom slučaju sankcionira i smatra isto kao i hotimični lov! Također, ubijanje divljači jeste šteta, a šteta se mora nadoknaditi, bez obzira na to da li se radi o namjeri ili zaboravu! Jedina je razlika ta što je onaj ko to učini hotimično grešan, dok onaj ko to učini iz zaborava nije!

Svevišnji, govoreći o iskupljivanju tog delikta, veli:

﴿... فَجَزَاءٌ مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ...﴾

“... kazna je da jednu domaću životinju...”

Prema mišljenju Ebu Hanife, ovaj ajet ukazuje na to da onaj ko ubije neku životinju mora zaklati istu toliku životinju po vrijednosti, a tu će vrijednost izračunati dvojica pravednih ljudi. To može biti žrtva koju će zaklati unutar harema, ili će u toj vrijednosti nahraniti siromahe.

Po mišljenju Eš-Šafija, ovaj ajet znači da ako muhrim ulovi neku životinju, istu će toliku životinju zaklati kao kurban. Značenje riječi: ‘istu toliku životinju’ jeste: istu u izgledu, i ta životinja mora biti iz iste vrste kao i ulovljena životinja, a o tome će presuditi dvojica pravednih ljudi.

Omerova vlast i presude prvih generacija muslimana (selef)

Prenosi se od Abdulmelika ibn Kurejra od Muhammeda ibn Sirina da je neki čovjek došao Omeru ibn el-Hattabu, r.a., i rekao mu: “Moj saputnik i ja zaustavili smo se s konjima pored puta, pa smo ubili gazelu. Bili smo u ihramima, pa šta misliš o tome?” Omer, čovjeku pored sebe, reče: “Dođi da presudimo.” Prenosilac nastavlja: “Njih su mu dvojica

presudili da žrtvuje kozu, pa je čovjek otišao govoreći: ‘Ovo je vladar pravovjernih, a ne može da presudi u vezi moje gazele, nego je pozvao drugog čovjeka da presudi s njim.’ Omer je čuo riječi ovog čovjeka, te ga je pozvao i upitao: ‘Da li učiš suru El-Maida?’ Čovjek je odgovorio: ‘Ne učim.’ Ponovo ga je upitao: ‘Da li znaš ovog čovjeka koji je sa mnom donio presudu?’ Odgovorio je: ‘Ne.’ Omer reče: ‘Da si mi rekao da učiš suru El-Maida, udario bih te!’ Potom nastavi: ‘Uzvišeni Allah kaže u Svojoj knjizi:

﴿...يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بِالْغِيبَةِ...﴾

‘...čiju će vrijednost odrediti dvojica vaših pravednih ljudi, pokloni siromasima Kabe.’ A ovo je Abdurrahman ibn Avf.”

Naši su prethodnici (selef) odredili da se za noja žrtvuje deva, a što se tiče divljeg magarca, divlje krave, divojarca i divokoze, za svaku od njih žrtvuje se krava. Za mrmota, goluba, grlicu, divlju kokoš i slične ptice, odredili su ovcu, za svaku od njih.

Što se tiče hijene, za nju je žrtva ovan, za gazelu koza, za zeca koza koja je starija od četiri mjeseca, za lisicu jare, a za skočimiša koza od četiri mjeseca.

Postupak prilikom nemogućnosti ispunjenja kazne

Seid ibn Mensur prenosi od Ibn Abbasa, r.a., da je za ajet:

﴿...وَمَنْ قَتَلَ مِنْكُمْ مَتَعِدًا فِجْرًا مِثْلَ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ...﴾

“Onome od vas ko je namjerno ubije kazna je da žrtvuje jednu domaću životinju, sličnu onoj koju je ubio” rekao: “Ako onaj ko je u ihramima ubije neku divljač, bit će mu određena adekvatna kazna.”

Ako ne bude posjedovao ono što mu je propisano kao kazna, ona će se procijeniti u dirhemima (srebrenjacima), a zatim će se ti dirhemi procijeniti prema hrani, te će za svaku polovinu saa postiti jedan dan.

Prema tome, ako muhrim ubije neku divljač, bit će mu određena adekvatna kazna. Ako ubije gazelu ili sličnu životinju, iskup mu je ovca koja se kolje u Meki. Ako ne bude u mogućnosti, onda će nahraniti šest

siromaha, a ako ni to ne mogne, postit će tri dana. Ako ubije divojarca, ili sličnu životinju, iskup mu je krava. Ako ne bude u mogućnosti, nahranit će dvadeset siromaha, a ako ni to ne mogne, onda će postiti dvadeset dana.

Ako ubije noja, divljeg magarca i životinju sličnu tome, iskup mu je deva, a ako ne bude u mogućnosti, nahranit će trideset siromaha. Ako ni to ne mogne, postit će trideset dana. Ovo predanje zabilježili su Ibn Ebu Hatim i Ibn Džerir, koji dodaje: "...hranom u količini jedne pregršti (*mudda*), pregršt je dovoljna da ih zasiti."

Način hranjenja siromaha i posta

Imam Malik veli: "Najbolje što sam čuo o onome ko ubije divljač jeste da mu se određuje iskup, da se procijeni životinja koju je ubio, a onda da se vidi koliko se za njegovu cijenu može uzeti hrane. Onda će svakog siromaha nahraniti u količini jednog *mudda*, ili će umjesto svakog *mudda* ispostiti jedan dan, te će se vidjeti koliki je broj siromaha. Pa ako ih bude deset, ispostiti će deset dana, a ako ih bude dvadeset, onda dvadeset dana, tj. onoliki broj koliko ima siromaha, pa makar ih bilo i više od šezdeset."

Međusobno učestvovanje u ubijanju divljači

Ako učestvuje skupina ljudi u ubistvu divljači, s namjerom da to svi zajedno učine, za sve njih važi jedna kazna. Kaže Uzvišeni: "**Onome od vas ko je namjerno ubije kazna je da žrtvuje jednu domaću životinju, sličnu onoj koju je ubio.**"

Ibn Omer, r.a., upitan je o skupini koja ubije hijenu dok su u ihramima? Odgovorio je: "Zakoljite ovna." Upitali su: "Je li za svakog od nas?" On je odgovorio: "Ne, nego jednog ovna za sve vas."

Lov i odsijecanje drveća u haremu

Zabranjeno je onome ko je pod ihramima i onome ko to nije lovljenje divljači i njeno tjeranje, odsijecanje drveća koje obično ne sadi čovjek, otkidanje zelenog rastinja pa čak i trna, osim *izhira*⁴⁷ i mekanske (prave) *sene*, koji se smiju otkidati, lomiti, uništavati i sl.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ – يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ: إِنَّ هَذَا الْبَلَدَ حَرَامٌ، لَا يُعَصَّدُ شَوْكُهُ، وَلَا يَخْتَلَى خَلَاهُ، وَلَا يَنْفَرُ صَيْدُهُ، وَلَا تَلْقَطُ لَبِيطَتُهُ إِلَّا لِمَعْرُوفٍ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إِلَّا الْإِذْخَرَ، فَإِنَّهُ لَا بُدَّ لَهُمْ مِنْهُ، فَإِنَّهُ لِلنَّبِيِّ وَالنَّبِيِّاتِ. فَقَالَ: إِلَّا الْإِذْخَرَ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je kazao: “Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s., na dan oslobođenja Meke: ‘Ovo je mjesto harem, njegovo se trnje ne kida, njegovo se zeleno rastinje ne čupa, njegova se divljač ne lovi i stvar izgubljena u njoj ne uzima se, osim ako se želi razglasiti da je nađena.’

El-Abbas je rekao: ‘Osim izhira, jer oni ne mogu bez njega; potreban je za kovače i za kuće.’ Pa je rekao Poslanik, s.a.v.s.: ‘Osim izhira.’”⁴⁸

Eš-Ševkani je rekao: “El-Kurtubi kaže: ‘Učenjaci su ograničili drveće koje je zabranjeno odsijecati na ono koje raste Allahovim utjecajem, a ne na ono koje je plod ljudskog djela.’”

Što se tiče onoga što raste uz nadzor čovjeka, učenjaci su se razišli u vezi s tim, ali većina smatra da je to dozvoljeno odsijecati.

Eš-Šafi je rekao: “Za sve je to propisana kazna”, a to mišljenje preferira Ibn Kudama.

Učenjaci su se razišli oko kazne u vezi s prvom vrstom (drvećem koje raste Allahovim utjecajem). Tako je rekao Malik: “Za to nema kazne (iskupa), nego onaj ko to počinj ima grijeh.” Ata je kazao: “Treba zatražiti oprost”, dok Ebu Hanifa veli: “Zaklat će se kurban u njegovoj vrijednosti.” Eš-Šafi je kazao: “Za veliko drvo žrtvovat će kravu, a za manje ovcu.” Učenjaci su izuzeli korištenje slomljenim granama te onim

⁴⁷ Vrsta bilja lijepoga mirisa.

⁴⁸ Bilježi El-Buhari.

što se otkine od drveća koje nije nastalo utjecajem čovjeka, te lišćem koje spadne.

Ibn Kudama veli: “Učenjaci su saglasni oko dozvole uzimanja onoga što su zasadili ljudi u Haremu, od povrća, zasada i mirisavog cvijeća, te da nema smetnje da se ono uzgaja i odsijeca.”

U djelu *Er-Revdatur-neddijje* stoji: “Nije obavezan ništa onaj ko nije u ihramima u vezi s lovom u Haremu Meke i odsijecanjem drveća, osim što ima grijeh.”

Međutim, onaj ko je u ihramima ima obavezu iskupa koji je spomenuo Allah, dž.š., ukoliko ubije divljač. U vezi s mekanskim drvećem, on nema nikakve obaveze, jer se nigdje ne navodi tekst koji bi uzeli kao dokaz za to.

Što se tiče predanja koje se navodi od Poslanika, s.a.v.s., u kojem stoji da je rekao: “Za veliko drvo, ako je odsječeno iz korijena, iskup je krava”, ono nije vjerodostojno.

Predanja koja se navode od nekih prethodnika ne mogu se uzeti kao dakaz.

Potom je rekao: “Zaključak je da nema međusobne ovisnosti između zabrane ubijanja divljači i odsijecanja drveća, i između obaveze iskupa prinošenjem žrtve ili procjenom protuvrijednosti. Naprotiv, zabrana u svojoj suštini čini nešto haramom. A kazna i procjena nisu obavezne osim na osnovu dokaza. Ne navodi se nijedan dokaz osim riječi Uzvišenog:

﴿... لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ ...﴾

“I ne ubijajte divljač dok ste u ihramima.”

A u ovom se ajetu spominje samo kazna te nema obaveze za nešto drugo.

GRANICE MEKANSKOG HAREMA

Mekanski harem ima svoje granice oko Meke, a one su označene obilježjima na pet puteva koji vode u nju. Ta su obilježja u vidu kamenova uzdignutih metar u visinu, s obje strane puta.

Njegova granica iz pravca sjevera jeste Et-Ten'im, a između njega i Meke jeste šest kilometara.

Granica iz pravca juga jeste Edah, a između njega i Meke jeste dvanaest kilometara. Granica iz pravca istoka jeste El-Dži'rane, a između nje i Meke jeste šesnaest kilometara. Granica iz pravca sjeveroistoka je Vadi Nahle, a između nje i Meke jeste četrnaest kilometara. Iz pravca zapada je Eš-Šumejsi⁴⁹, a između njega i Meke udaljenost je petnaest kilometara.

Muhibbuddin et-Taberi veli: "Ez-Zuhri prenosi od Ubejdullaha ibn Abdullaha ibn Utbe da je rekao: 'Znakove granica Harema podigao je Ibrahim, a to mu je pokazivao Džibril, a.s. Zatim nisu dirane sve do vremena Kusajja, kad ih je on ponovo obnovio. Potom su tako stajale do vremena Poslanika, s.a.v.s. On je u godini oslobađanja Meke poslao Temima ibn Usejda el-Huzaija, te ih je ovaj obnovio. Tako su stajale do vremena Omera, r.a., pa je on poslao četvericu Kurejšija: Mahrema ibn Nevfela, Seida ibn Jerbua, Huvejtiba ibn Abduluzaa i Ezhera ibn Abdu Avfa, koji su ih obnovili. Nakon toga, obnovio ih je Muavija, a potom je to isto naredio Abdulmelik.'"

⁴⁹ Ranije se ovo područje nazivalo El-Huclejbija, poznato po davanju takozvane prisege "er-ridvan", pa je i borba koja se odigrala u tom području nazvana po njoj.

MEDINSKI HAREM

Kao što su zabranjeni lov divljači i sječa drveća u Mekanskom haremu, isti je slučaj i s lovom divljači i sječom drveća u Medinskom haremu.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ إِبْرَاهِيمَ حَرَّمَ مَكَّةَ وَإِنِّي حَرَّمْتُ الْمَدِينَةَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا لَا يُقَطَّعُ عَصَاهُهَا وَلَا يُصَادُ صَيْدُهَا .

Džabir ibn Abdullah, r.a., veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ibrahim je učinio svetom Meku, a ja Medinu, i to između dva crna kamenjara. U tom je prostoru zabranjeno sjeći drveće i loviti divljač."⁵⁰

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فِي الْمَدِينَةِ -: لَا يَخْتَلَى خَلَاهَا وَلَا يَنْتَعَرُ صَيْدُهَا وَلَا تَلْتَقُطُ لَقَطُهَا إِلَّا لِمَنْ أَشَادَ بِهَا وَلَا يَصْلُحُ لِرَجُلٍ أَنْ يَحْمِلَ فِيهَا السِّلَاحَ لِقِتَالٍ، وَلَا يَصْلُحُ أَنْ تُقَطَّعَ فِيهَا شَجَرَةٌ إِلَّا أَنْ يَعْلِفَ رَجُلٌ بَعِيرَهُ .

Prenosi se od Alije, r.a., a on od Poslanika, s.a.v.s., u vezi s Medinom: "Njeno se zeleno rastinje ne čupa, njena se divljač ne lovi i stvar izgubljena u njoj ne uzima se, osim ako se želi razglasiti da je nađena. Nije dozvoljeno čovjeku u njoj nositi oružje za borbu niti odsijecati drveće, osim u slučaju da želi nahraniti svoju devu."⁵¹

U hadisu koji su zabilježili El-Buhari i Muslim stoji:

الْمَدِينَةُ حَرَّمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ وَوَرٍ .

"Medina je harem od Ajra do Sevra."

Također, u predanju Ebu Hurejre navodi se: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., prostor između dva crna kamenjara učinio je svetim, a dvanaest milja oko Medine zaštićenim."

⁵⁰ Bilježi ga Muslim.

⁵¹ Bilježe Ahmed i Ebu Davud.

Riječ *el-labbetan* spomenuta u hadisu jeste dvojina riječi *el-labbe* koja znači: crni kamenjar. Medina se, upravo, prostire između takva dva crna kamenjara: istočnog i zapadnog.

Veličina je harema otprilike dvanaest milja, i prostire se od Ajra do Sevra. Ajr je brdo kod mikata, a Sevr je brdo kod Uhuda, sa sjeverne strane.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., učinio je olakšicu stanovnicima Medine davši im mogućnost sječenja drveća kako bi mogli izrađivati oruđe za poljoprivredu, predmete za jahanje i sl., bez čega nisu mogli, te otkidanja suhog rastinja koje im je potrebno za prehranu stoke.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: حَرَامٌ مَا بَيْنَ حَرَّتَيْهَا وَحِمَاها كُلُّهَا لَا يُقَطُّ شَجَرُهُ إِلَّا أَنْ يُعْلَفَ مِنْهَا .

Prenosi se od Džabira ibn Abdullaha, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Harem je između njena dva kamenjara i cijeli je taj prostor zabranjen. Zabranjeno je odsjeći drvo, osim onoga što je potrebno za prehranu stoke."⁵²

Ovo važi za Medinski harem, za razliku od Meke, jer njeni stanovnici mogu naći ono što im je dovoljno za te potrebe, ali ne i stanovnici Medine, jer nemaju alternative. Za ubijanje divljači i odsijecanje drveta u Medinskom haremu nije propisan otkup, ali to predstavlja grijeh.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مِنْ كَذَا إِلَى كَذَا لَا يُقَطُّ شَجَرُهَا وَلَا يُحْدَثُ فِيهَا حَدَثٌ، مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا فَعَلَيْهِ لُعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ .

Prenosi se od Enesa, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Medina je harem od tog do tog mjesta. Zabranjeno je odsijecati njeno drveće i u njoj unositi novotarije. Ko u njoj uvede novotariju, proklet će ga Allah, meleki i svi ljudi."⁵³

⁵² Predanje bilježi Imam Ahmed.

⁵³ Bilježi El-Buhari.

Ko na tom području nađe neko otkinuto drvo dozvoljeno mu je uzeti ga.

Prenosi se od Sa'da ibn Ebu Vekkasa, r.a., da se uputio prema svom dvorcu u Akiku, pa je vidio nekog roba kako siječe drveće ili ga trese, te mu je oduzeo što je on sakupio. Kad se Sa'd vratio, porodica onog roba došla je tražiti od njega da vrati ono što mu je oduzeto. On im je rekao: "Utječem se Allahu da ja vratim ono što mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao kao plijen." Tako je odbio to vratiti.

Ebu Davud zabilježio je hadis, a zabilježio ga je i El-Hakim, koji ga je ocijenio vjerodostojnim, a u njemu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ رَأَى نَحْوَهُ يَصِيدُ فِيهِ شَيْئًا فَلَكُمْ سَلْبُهُ.

"Koga vidite da u njemu (Haremu) nešto lovi, imate pravo da mu to zaplijenite."

Postoji li još neki harem

Ibn Tejmijja veli: "Osim ova dva, na dunjaluku ne postoji harem. Bejtul-makdis nije harem niti je to neko drugo mjesto. Nijedno mjesto, izuzev ova dva, ne naziva se haremom, kao što to neuki rade pa kažu: 'Haremul-makdis' i 'Haremul-halil'. Ova dva mjesta, a također ni ostala, nisu haremi, o čemu su saglasni svi muslimani."

Harem oko kojega su svi složni jeste Mekanski harem, dok većina smatra da i Medina ima harem, na što ukazuju hadisi Poslanika, s.a.v.s.

Muslimani su saglasni da ne postoji treći harem, izuzev Vudžaa, a to je dolina u Taifu. Ovo je mjesto kod nekih učenjaka⁵⁴ harem, ali većina njih ne smatra tako.

⁵⁴ To je imam Eš-Šafi, čiji stav preferira i Eš-Ševkani.

Prednost Meke nad Medinom

Većina učenjaka smatra da Meka ima veću vrijednost od Medine. Dokaz za to jeste predanje:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَدِيٍّ بْنِ الْحُمْرَاءِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: وَاللَّهِ، إِنَّكَ لَخَيْرُ أَرْضِ اللَّهِ وَأَحَبُّ أَرْضِ اللَّهِ إِلَيَّ وَاللَّهِ، وَلَوْ لَا أَنِّي أُخْرِجْتُ مِنْكَ مَا خَرَجْتُ.

Prenosi se od Abdullaha ibn Adijja ibn el-Hamraa da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: “Tako mi Allaha, ti (Meka) si najbolji dio Allahove zemlje i meni najdraži, i da, tako mi Allaha, nisam istjeran iz tebe, ne bih nikada izašao.”⁵⁵

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِمَكَّةَ: مَا أَطْيَبَكَ مِنْ بَلَدٍ وَأَحَبَّ إِلَيَّ، وَلَوْ لَا أَنِّي قَوْمِي أُخْرِجُونِي مِنْكَ مَا سَكْتُ غَيْرَكَ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., koji je kazao: “Allahov je Poslanik, s.a.v.s., za Meku rekao: ‘Nema boljeg grada od tebe i meni dražeg. Da me moj narod nije istjerao iz tebe, ne bih se nastanio u drugom mjestu.’”⁵⁶

Ulazak u Meku bez ihrama

Onome ko nema namjeru obaviti hadž niti umru dozvoljeno je ući u Meku bez ihrama. Pri tome je svejedno da li se njegova potreba ponavlja, kao što je slučaj s prodavačem drva ili sijena, onim koji snabdijeva vodom, lovcem i dr., ili se ne ponavlja, kao što je slučaj s trgovcem, posjetiocem i dr. Također, svejedno je da li je siguran ili ne. Ovo je ispravnije mišljenje imama Eš-Šafija, i na osnovu toga njegovi učenici izdaju fetve.

Navodi se u hadisu koji je zabilježio Muslim da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ušao u Meku s crnim turbanom bez ihrama.

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da se vratio s puta i ušao u Meku bez ihrama. Ibn Šihab veli: “Nema smetnje za ulazak u Meku bez ihrama.”

⁵⁵ Bilježe Ahmed, Ibn Madža i Et-Tirmizi, koji ga je ocijenio vjerodostojnim.

⁵⁶ Et-Tirmizi bilježi predanje koje je ocijenio vjerodostojnim.

Ibn Hazm veli: “Dozvoljen je ulazak u Meku bez ihrama, jer je Poslanik, s.a.v.s., učinio mikate za onoga ko prolazi pored njih, želeći obaviti hadž ili umru, a nije ih učinio za onoga ko nema namjeru učiniti hadž niti umru. Allah, dž.š., niti Njegov Poslanik, s.a.v.s., nisu nikada naredili da se u Meku ulazi samo kao muhrim, jer ko to uvjetuje naredio je nešto za što ne postoji uporište u Šerijatu.

Pohvalne radnje prilikom ulaska u Meku i Mesdžidul-haram

Prilikom ulaska u Meku preporučene su sljedeće radnje:

1. okupati se, jer se prenosi od Ibn Omera, r.a., da bi se kupao prije ulaska u Meku;

2. prenoćiti u mjestu Zu Tuva iz pravca Ez-Zahira, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prenoćio u tom mjestu. Nafi je rekao: “Tako je činio i Ibn Omer.”⁵⁷;

3. da se u Meku uđe s najviše padine – Kedaa, jer je tuda ušao Poslanik, s.a.v.s., iz pravca El-Mualla. Onaj ko bude u prilici neka to učini, a ako ne, onda neka postupi prema situaciji, i u tom slučaju nije pogriješio;

4. da hodočasnik požuri u Mesdžidul-haram, nakon što ostavi lične stvari na sigurno mjesto, da uđe u njega kroz vrata Benu Šejba, vrata Es-Selam, te da skrušeno uputi dovu: “Eūzu billāhil-azīm, ve vedžihil-kerīm, ve sultanihil-kadīm mineš-šejtānir-radžīm. Bismillāh, allāhumme salli alā Muhammed, ve ālihi ve sellem. Allāhumma-gfir lī zunūbi ve-ftah lī ebvābe rahmetik” (“Uzvišenim Allahom, Njegovim plemenitim licem i Njegovom praiskonskom vlašću tražim podršku protiv prokletog šejtana. U ime Allaha, neka je salavat na Muhammeda i njegovu časnu porodicu! Gospodaru, oprosti mi grijeha i otvori mi vrata Svoje milosti!”)

5. kad hodočasnik ugleda Kabu, uputit će dovu: “Allāhumme zid hāzel-bejte tešrīfen ve ta’zīmen ve tekrīmen ve mehabba, ve zid men šerrefehu ve kerremehu mimmen hadžehu cvi’temerehu tešrīfen ve

⁵⁷ Bilješke ga El-Buhari i Muslim.

tekrīmen ve ta'zīmen ve birrā.⁵⁸ Allāhumme entes-selāmu ve minkes-selām, fe hajjinā Rabbenā bis-selām” (“Gospodaru moj, uvećaj Svome hramu ugled, svetost, počast i poštovanje, i uvećaj ugled, počast i poštovanje onome ko ga smatra časnim, i poštuje ga od hadžija ili onih koji umru obavljaju. Gospodaru moj, Ti si Selam – spas, i od Tebe je spas, pa nas proživi, naš Gospodaru, u miru i spasu!”);

6. zatim će krenuti prema Hadžerul-esvedu (crni kamen) i poljubiti ga ne govoreći ništa, a ako to ne bude u mogućnosti, onda će ga dotaknuti rukom, a potom će je poljubiti, a ako ni to ne bude mogao, pokazat će rukom prema njemu;

7. potom će stati naspram Crnog kamena i otpočeti s tavafom oko Kabe;

8. neće klanjati tehijetul-mesdžid, jer će to zamijeniti tavaf. U slučaju da je počeo farz-namaz, klanjati će ga za imamom. Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَلَا صَلَاةَ إِلَّا الْمَكُوبَةُ.

“Kad se prouči ikamet za namaz, onda nema namaza izuzev propisanog (farza).”

Također, ako se boji da će mu proći vrijeme farz-namaza, početi će s njim.

TAVAF

Način obavljanja tavafa

1. Onaj ko obavlja tavaf počinje ga otkrivenog desnog ramena, i to od Hadžerul-esveda, tako što će ga poljubiti, dodirnuti rukom ili pokazati prema njemu, prema mogućnosti. Onda će se okrenuti tako da mu Kaba bude s njegove lijeve strane i reći će: “Bismillāhi, vallāhu ekber, Allāhumme īmānen bike, ve tasdīkan bi kitābik, ve vefāen biahdik, vet-

⁵⁸ Ovaj hadis bilježi imam Eš-Šafi spajajući ga do Poslanika, s.a.v.s., a prenio ga je Omer, r.a.

tibāan li sunnetin-nebijj.” (“U ime Allaha, i Allah je najveći. Gospodaru moj, činim ovo vjerujući u Tebe, potvrđujući Tvoju knjigu, ispunjavajući preuzetu obavezu prema Tebi i slijedeći sunnet Poslanika, s.a.v.s.”)

2. Kad počne s tavafom, pohvalno je da u prva tri kruga ide ubrzanim hodom (*remi*). To treba činiti ujednačenim koracima, prilazeći što bliže Kabi, a u preostala četiri kruga ići će normalnim hodom. Ako ne bude u stanju ići ubrzanim hodom ili se približiti Kabi, zbog velikog broja onih koji obavljaju tavaf i guranja s njima, tavaf će obaviti onako kako bude u mogućnosti. Pohvalno je i dotaći jemenski ugao, a kamen će poljubiti ili dodirnuti u svakom od sedam krugova.

3. Preporučeno je što više činiti zikr i upućivati dove, pri čemu treba izabrati ono što se želi, a ne ograničiti se na nešto određeno ili ponavljati ono što govore drugi koji obavljaju tavaf, zato što nam Allah nije stavio u obavezu određeni zikr prilikom tavafa. Dove koje ljudi navode da se uče u prvom, drugom i ostalim krugovima nemaju utemeljenje. Također, nije preneseno od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ništa u vezi s tim. Stoga, onaj ko čini tavaf može upućivati dove za sebe i za svoju braću, i to za svako dobro na dunjaluku i na ahiretu, po svome izboru. Ovo su dove koje su prenesene u vezi s tavafom:

a) kad stane nasuprot Hadžerul-esveda, reći će: “Allāhumme īmānen bike, ve tasdikān bi kitābike ve vefāen bi’ahdike vet-tibāan li sunneti nebijjik. Bismillāhi vallāhu ekber”⁵⁹

(“Gospodaru moj, činim ovo vjerujući u Tebe, potvrđujući Tvoju knjigu, ispunjavajući preuzetu obavezu prema Tebi i slijedeći sunnet Tvoga Poslanika, s.a.v.s., u ime Allaha, i Allah je najveći.”);

b) kad počne s tavafom, reći će: “Subhānallah, vel-hamdu lillāh, ve lā ilāhe illallāh, vallāhu ekber, ve lā havle ve lā kuvvete illā billāh.”

(“Slavljen neka je Allah i Njemu pripada sva hvala, nema drugog boga osim Allaha i Allah je najveći, nema snage niti moći osim kod Allaha.”)⁶⁰;

⁵⁹ Ova se dova pripisuje Poslaniku, s.a.v.s.

⁶⁰ Bilježi ga Ibn Madža.

c) kad dođe do jemenskog ugla, uputit će dovu izgovarajući: “Rabbenā ātina fid-dunjā haseneten ve fil-āhireti haseneten ve kinā azāben-nār.”

(“Gospodaru naš podari nam dobro na dunjaluku i na ahiretu i zaštititi nas od patnje u vatri.”)⁶¹;

d) Eš-Šafi je rekao: “Lijepo je da kad se god nađe nasuprot Hadžerul-esvedu, da donese tekbir, a da tokom ubrzanog hoda kaže: “Allāhumme-dž’alhu hadžcen mebrūren, ve zenben magfūren, ve s’ajen meškūrā.”

(“Gospodaru moj, učini hadž primljenim, grijeha oproštenim i trud pohvaljenim.”)

Također, u svakom krugu tavafa kazat će: “Rabbi-gfir ve-rham, va’fu ammā ta’lem ve entel-e’azzul-ekrem. Allāhumme ātinā fid-dun’jā haseneten, ve fil-āhireti haseneten, ve kinā azāben-nār.”

(“Gospodaru, oprosti i smiluj se i pređi preko onoga što znaš o nama, Ti si najčasniji i najplemenitiji, Gospodaru, podari nam dobro na dunjaluku i na ahiretu i zaštititi nas od patnje u vatri.”)

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je između dva ugla govorio: “Allāhumme kanni’nī bimā rezaktenī, ve bārik lī fiḥ, va-hluf alejje kulle gāibetin bihajr.”

(“Gospodaru, učini me zadovoljnim onim što si Mi podario i podari mi bereket u tome, i nadoknadi mi dobrim ono što sam propustio.”)⁶²

Učenje Kur’ana prilikom tavafa

Nema smetnje da onaj ko obavlja tavaf pri tome uči Kur’an, jer je tavaf propisan s ciljem spominjanja Uzvišenog Allaha, a Kur’an spada u to.

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّمَا جُعِلَ الطَّوْفُ بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا
وَالْمَرْوَةِ وَرَمِي الْجِمَارِ لِإِقَامَةِ ذِكْرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

⁶¹ Bilježe ga Ebu Davud i Eš-Šafi od Poslanika, s.a.v.s.

⁶² Bilježe ga Seid ibn Mensur i El-Hakim.

Prenosi se od Aiše, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Tavaf oko Kabe, žurni hod (*sag*) između Safe i Merve i bacanje kamenčića na džemreta ustanovljeni su radi spominjanja Allaha, dž.š.”⁶³

Vrijednost tavafa

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَنْزِلُ اللَّهُ كُلَّ يَوْمٍ عَلَى حُجَّاجِ بَيْتِهِ الْحَرَامِ عِشْرِينَ وَمِائَةً رَحْمَةً، سِتِينَ لِلطَّائِفِينَ وَأَرْبَعِينَ لِلْمُصَلِّينَ وَعِشْرِينَ لِلنَّاطِقِينَ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah svaki dan spušta na hodočasnike u Mesdžidul-haramu stotinu i dvadeset milosti; šezdeset od njih jesu za one koji obavljaju tavaf, četrdeset za one koji klanjaju, a dvadeset za posmatrača.”⁶⁴

5. Kad upotpuni sedam krugova, klanjat će dva rekata kod Mekami-Ibrahima, učeći Allahove riječi:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

“Neka vam mjesto na kome je stajao Ibrahim bude prostor iza kojeg ćete namaz obavljati.”⁶⁵

Time je završen tavaf, pa ako je hodočasnik zanijetio *ifrad*, ovaj se tavaf za njega zove *tavaful-kudum* (tavaf prilikom dolaska) i *tavafut-tehijje* (tavaf pozdrava) i *tavafud-duhul* (tavaf ulaska). On nije sastavni dio hadža niti je obavezan. Međutim, ako je hadžija zanijetio hadž *kiran* ili *temettu*, ovaj tavaf predstavlja tavaf umre, i on je dovoljan i kao *tavaful-kudum*. Takav će nakon toga upotpuniti svoju umru tako što će obaviti saj između Safe i Merve.

⁶³ Bilježe ga Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji je rekao da je hadis *basen-sabih*.

⁶⁴ Bilježi El-Bejheki predanje s dobrim nizom prenosilaca.

⁶⁵ El-Bekara, 125.

Vrste tavafa

1. tavaful-kudum
2. tavaful-ifada
3. tavaful-veda, o kojem će biti govora kasnije
4. tavafut-tetavvu, dobrovoljni tavaf.

Hadžija treba iskoristiti svoj boravak u Meki i što više činiti dobrovoljni tavaf i obaviti što više namaza u Mesdžidul-haramu, jer je namaz u njemu vredniji stotinu hiljada puta od namaza u ostalim džamijama. Kod dobrovoljnog tavafa nema ubrzanog hodanja u prva tri kruga niti otkrivanja desnog ramena. Sunnet je da kad god uđe u Mesdžidul-haram izvrši njemu pozdrav tako što će učiniti tavaf. Ovo se razlikuje od ulaska u druge džamije, čije pozdravljanje predstavlja obavljanje namaza u njima.

Tavaf ima svoje šartove (uvjete), sunnete i adabe, koje ćemo sada spomenuti.

Uvjeti tavafa (šartovi)

Prilikom obavljanja tavafa potrebno je ispuniti sljedeće uvjete:

1. čistoća od manjeg i većeg nečistog stanja (*hades*), te od nečisti.⁶⁶

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الطَّوَّافُ صَلَاحٌ... إِلَّا أَنْ اللَّهَ تَعَالَى أَحَلَّ فِيهِ الْكَلَامَ، فَمَنْ تَكَلَّمَ فَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا بِخَيْرٍ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tavaf je kao namaz, osim što je Allah, dž.š., u njemu dozvolio govor, pa ko bude govorio neka ne govori ništa drugo osim ono što je dobro."⁶⁷

⁶⁶ Hanefije smataju da čistoća od nečistog stanja nije uvjet nego obaveza (*vadžib*) i ona se iskupljuje kurbanom. Pa ako čovjek bude nečist od manjeg nečistog stanja (bez abdesta) i obavi tavaf, njegov je tavaf ispravan, ali je obavezan zaklati ovcu. A ako tavaf učini u stanju džunupluka ili žena u stanju hajza, tavaf je ispravan, a obaveza je da se zakolje deva, što će učiniti još dok je u Meki. Što se tiče čistoće odjeće ili tijela od nečisti, to je kod njih samo sunnet.

⁶⁷ Bilježe ga: Et-Tirmizi, Ed-Darekutni, Ibn Huzejma, Ibn es-Seken, a El-Hakim ga je ocijenio vjerodostojnim.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَهِيَ بَنِي،
فَقَالَتْ: أَنْفُسْتُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: إِنَّ هَذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فَأَقْضِي مَا يَقْضِي
الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَغْتَابِي.

Aiša, r.a., prenosi da je kod nje ušao Allahov Poslanik, s.a.v.s., a ona je plakala, te ju je upitao: “Jesi li dobila hajz?” Odgovorila je: “Jesam.” Rekao je: “To je nešto što je Allah odredio ženama, pa nastavi činiti sve što čini jedan hodočasnik, osim što nećeš obaviti tavaf oko Kabe dok se ne okupaš.”⁶⁸

Također se od nje prenosi da je kazala: “Prvo što je učinio Poslanik, s.a.v.s., kad je došao u Meku bio je abdest, a potom je obavio tavaf oko Kabe.”⁶⁹

Onaj ko ima pri sebi neku nečist koju ne može odstraniti, kao onaj ko ne može zadržati mokraću ili kao žena koja ima istihazu pa joj ne prestaje krvarenje, obaviti će tavaf, i za takvog nema nikakve sankcije, o čemu su učenjaci saglasni.

Imam Malik zabilježio je predanje u kojem stoji da je Abdullahu ibn Omeru došla žena tražiti fetvu rekavši: “Krenula sam želeći obaviti tavaf oko Kabe, pa kad sam bila kod vrata džamije, pojavilo mi se krvarenje, te sam se vratila kad je prestalo. Potom sam opet krenula, pa kad sam bila kod vrata džamije, opet mi se pojavilo krvarenje, te sam se vratila kad je prestalo. Potom sam opet krenula, pa kad sam bila kod vrata džamije, opet mi se pojavilo krvarenje, te sam se vratila kad je prestalo. Potom sam opet krenula, pa kada sam bila kod vrata džamije, opet mi se pojavilo krvarenje, te sam se vratila kad je prestalo.” Abdullah ibn Omer odgovorio joj je: “To je, doista, iskušenje od šejtana. Okupaj se, zatim (na spolni organ) stavi krpu (higijenske uloške) i obavi tavaf”;

⁶⁸ Bilježi ga Muslim.

⁶⁹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

2. pokriti stidno mjesto⁷⁰

Prema hadisu Ebu Hurejre u kojem je rekao: “Ebu Bekr poslao me u vrijeme hadža u kojem ga je za vođu postavio Allahov Poslanik, s.a.v.s., što je bilo prije Oproštajnog hadža, sa skupinom koja je ljudima oglašavala prvi dan Bajrama: “Nakon ove godine neće obavljati hadž mušrik niti će goli obavljati tavaf oko Kabe.”⁷¹;

3. obaviti sedam punih krugova tavafa, pa kad bi umanjio makar jedan korak u bilo kojem krugu, tavaf mu nije ispravan.

Ako posumnja koliki je broj krugova obišao, uzet će manji broj, dok ne bude uvjeren da je upotpunio sedam. Međutim, ako posumnja nakon završetka tavafa, nema nikakve obaveze;

4. svaki se krug započinje od Hadžerul-esveda i završava kod njega;

5. prilikom obavljanja tavafa, Kaba mora biti s lijeve strane.

Ako bi obavio tavaf, a Kaba mu bila s desne strane, tavaf nije ispravan. Džabir, r.a., veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kad je stigao u Meku, došao do Hadžerul-esveda i dodirnuo ga. Zatim je krenuo udesno od njega, te je prva tri kruga obavio ubrzanim i odmjerenim koracima i tresući pri tome ramenima, a ostala četiri⁷² uobičajenim hodom.”⁷³;

6. tavaf mora biti izvan prostora koji se smatra sastavnim dijelom Kabe, pa kad bi obavio tavaf kroz Hidžr, ne bi bio ispravan, jer su Hidžr⁷⁴ i Šazirvan⁷⁵ sastavni dio Kabe. Allah, dž.š., naredio je tavaf oko Kabe, a ne unutar nje. On je rekao: “I neka oko Hrama drevnog obilaze.” Preporučeno je da se bude što bliže Kabi, ako postoji mogućnost;

⁷⁰ Kod hanefija ovo je blaža obaveza (*vadžib*), pa ko bi obavio tavaf golišav njegov bi tavaf bio ispravan, i ne treba ga ponovo obavljati, osim ako izađe iz Meke, a u tom slučaju mora zaklati kurban.

⁷¹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

⁷² Hanefije smatraju da su prva četiri kruga *rukun* (glavni, sastavni dio), dok su tri preostala blaža obaveza (*vadžib*), za koje se mora zaklati kurban (ukoliko se izostave).

⁷³ Bilježi ga Muslim.

⁷⁴ Hidžr je Ismailov, a.s., kameni luk, koji se nalazi na sjevernom dijelu Kabe, ograden u vidu polukruga. Cjelokupan Hidžr nije u sastavu Kabe, nego je jedan njegov dio u sastavu Kabe i on je veličine šest laktova, otprilike tri metra.

⁷⁵ Šazirvan je dio uz same temelje Kabe na koji se stavlja obruč kabenskog pokrivača.

7. da se svi krugovi obave u kontinuitetu, i to uvjetuju Malik i Ahmed. Ne smeta kratak prekid bez neophodne potrebe, niti duži prekid u slučaju velike potrebe. S druge strane, pripadnici hanefijskog i šafijskog mezheba smatraju da je obavljanje tavafa bez prekida sunnet. Pa kad bi napravio duži prekid tavafa, bez opravdanog razloga, to ne bi pokvarilo tavaf, a nakon toga upotpunit će ono što je do tada obavio.

Seid ibn Mensur prenosi od Humejda ibn Zejda da je rekao: “Posmatrao sam Abdullaha ibn Omera, r.a. Obavio je tri ili četiri kruga tavafa, a potom je sjeo da se odmori, dok ga je njegov sluga rashlađivao. Onda je ustao i upotpunio tavaf.” Pripadnici šafijskog i hanefijskog mezheba vele: “Ako čovjek izgubi abdest u tavafu, obnovit će ga, a onda će dovršiti tavaf i neće ga počinjati iznova, pa makar se prekid i odužio.”

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je obavljao tavaf oko Kabe, pa je proučen ikamet za namaz, te je klanjao s ostalima. Potom je ustao i upotpunio tavaf. Od Ataa se prenosi da je u vezi s čovjekom koji je obavio dio tavafa, a zatim je donesena dženaza, rekao: “Izaći će i klanjati dženazu, a zatim će se vratiti i upotpuniti ono što mu je preostalo od tavafa.”

Sunneti tavafa

1. Okretanje prema Hadžerul-esvedu

Prilikom otpočinjanja tavafa, okrenut će se prema Hadžerul-esvedu uz izgovaranje tekbira i tehlila (“la ilahe illallah”) i dizanje ruku kao što se podižu u namazu. Zatim ga treba dotaći tako što će staviti dlanove na njega i onda ga poljubiti bez ikakvog govora, a potom će staviti svoj obraz na njega, ako sve to bude u mogućnosti. Ako ne bude u mogućnosti, samo će ga dodirnuti rukom i poljubiti ruku, ili će ga dodirnuti nekim predmetom pa će ga poljubiti ili će samo pokazati rukom na njega.

U vezi s tim preneseno je nekoliko hadisa, a spomenut ćemo neke od njih.

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: اسْتَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْحَجَرَ وَاسْتَلَمَهُ، ثُمَّ وَضَعَ شَفَتَيْهِ يَمِينِي طَوِيلًا، فَإِذَا عَمَرُ يَمِينِي طَوِيلًا، فَقَالَ: يَا عُمَرُ هُنَا تَسْكُبُ الْعِبْرَاتُ.

Ibn Omer, r.a., veli: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., okrenuo se prema Hadžerul-esvedu i dotakao ga rukama, zatim ga je poljubio i dugo plakao, pa je i Omer dugo plakao. Onda je rekao: 'Omere, ovo mjesto natapaju suze.'"⁷⁶

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da se Omer, r.a., jednom prilikom nadnio nad Hadžerul-esvedom i rekao: "Ja znam da si ti kamen, i da nisam vidio Poslanika, s.a.v.s., kako te ljubi i dotiče, ne bih te ni dotakao niti poljubio.

﴿وَلَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾

'Vi u Allahovom Poslaniku imate divan primjer.'⁷⁷

Nafi veli: "Vidio sam Ibn Omera, r.a., kako je svojom rukom dotakao Hadžerul-esved, a zatim ga je poljubio rekavši: 'Ne propuštam ovo otkad sam vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da to čini.'"⁷⁸

Suvejd ibn Gafela rekao je: "Vidio sam Omera kako je poljubio Hadžerul-esved i zadržao se kod njega, a potom je rekao: 'Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako je bio zaokupljen tobom.'"⁷⁹

عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْتِي الْاُيْتِ، فَيَسْتَلِمُ الْحَجَرَ وَيَقُولُ: بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ.

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da bi Poslanik, s.a.v.s., došao do Kabe, a potom bi dotakao Hadžerul-esved rekavši: "Bismillahi, vallahu ekber." ("U ime Allaha, Allah je najveći.")⁸⁰

Muslim bilježi predanje od Ebu et-Tufejla, koji je rekao: "Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako obavlja tavaf oko Kabe pa je dodirnuo Hadžerul-esved svojim štapom, te je poljubio štap."

⁷⁶ Bilježi ga El-Hakim i kaže: "Ovaj hadis ima vjerodostojan niz prenosilaca."

⁷⁷ Bilježe ga Ahmed i drugi različitim riječima, ali sličnog značenja.

⁷⁸ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

⁷⁹ Bilježi ga Muslim.

⁸⁰ Bilježi ga Ahmed.

El-Buhari, Muslim i Ebu Davud bilježe predanje od Omera, r.a., u kojem stoji da je Poslanik, s.a.v.s., došao do Hadžerul-esveda i poljubio ga. Potom je rekao: “Ja znam da si ti kamen koji ne može nanijeti štetu niti korist, i da nisam vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da te ljubi, ni ja te ne bih poljubio.”

El-Hattabi je rekao: “Iz ovoga saznajemo da je slijeđenje sunneta obavezno, pa iako nam ne budu poznati razlozi niti logički uzroci. Stoga su njegovi postupci dokaz za onoga do koga dopiju, pa čak ako ne bude u stanju shvatiti njihova značenja.”

Međutim, opće je poznato, da ljubljenje Hadžerul-esveda predstavlja iskazivanje počasti prema njemu, njegovo uzdizanje i traženje blagoslova njime. Tako je Allah odlikovao neko kamenje nad drugim, kao što je odlikovao neka područja i mjesta, i kao što je odlikovao neke noći, dane i mjesece.

A osnova svega ovoga jeste predanost i pokornost.

Ipak, prenosi se i ono što je podesno za ljudske umove i prihvatljivo za njih, osim za onoga koji odbija i negira. Tako je došlo u hadisima: “Hadžerul-esved je Allahova desnica na Zemlji.” To znači da onaj ko ga dotakne ima kod Allaha preuzetu obavezu. To je kao ugovor koga sklope vladari rukovanjem, i to s onim ko želi da im iskaže svoju pripadnost i odanost, i kao što se daje prisega vladarima rukujući se s njima. Takav je i slučaj s ljubljenjem ruke vlasnika i velikana od sluga. Ovo je vrsta poistovjećivanja i poređenja s tim.

El-Muhalleb je rekao: “Omerov hadis pobija tvrdnju onoga koji kaže da je Hadžerul-esved Allahova desnica na Zemlji, kojom se rukuje sa Svojim robovima.”

Kod Allaha tražimo utočište od toga da On ima neku manjkavost, a ljubljenje kamena propisano je kao vrsta ispita, kako bi se znala i jasno vidjela pokornost onoga ko je ispoljava. Ovo je slično događaju s Iblisom kad mu je naređeno da Ademu učini sedždu. Nije poznato, za što postoji potpuna uvjerenost, da je preostao neki kamen od Kabe koju je sagradio Ibrahim, a.s., osim Hadžerul-esveda.

Guranje oko kamena

Nema smetnje da se nadmeće oko Kamena tiskanjem, pod uvjetom da se niko ne uznemirava. Tako je Ibn Omer, r.a., činio dok mu nije potekla krv iz nosa. Poslanik, s.a.v.s., rekao je Omeru, r.a.:

يَا أَبَا حَنْصٍ، إِنَّكَ رَجُلٌ قَوِيٌّ، فَلَا تُرَاحِمُ عَلَى الرَّكْبِ، فَإِنَّكَ تُؤْذِي الضَّعِيفَ. وَلَكِنْ إِنْ
وَجَدْتَ خَلْوَةً فَاسْلَمْ، وَإِلَّا فَكَبِّرْ وَامْضِ.

“Ebu Hafse, ti si jak čovjek, pa se ne guraj oko Kamena, jer ćeš povrijediti slabašnog. Pa ako nađeš slobodno mjesto, dotakni ga, a ako ne, donesi tekbir i nastavi (s tavafom).”⁸¹

2. *Idtiba*⁸²

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da su Poslanik, s.a.v.s., i njegovi ashabi krenuli obaviti umru iz pravca El-Dži'rance, pa su sredine svojih gornjih ihrama stavili pod pazuha desnih ruku, a njihove krajeve prebacili preko svojih lijevih ramena. Bilježe ga Ahmed i Ebu Davud. Ovo je mišljenje većine učenjaka.

O mudrosti takvog postupka rekli su: “To pomaže prilikom žurnog hodanja u tavafu (*remi*).”

Malik je rekao: “To nije preporučeno, jer nije poznato i nije viđen niko da je to činio, niti je to preporučeno u namazu prilikom tavafa, u čemu se svi slažu.”

3. *Er-remi*⁸³ u prva tri kruga, a uobičajen hod u preostala četiri

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ubrzano hodao od Hadžerul-esveda do Hadžerul-esveda tri kruga, a onda uobičajeno hodao preostala četiri.⁸⁴

⁸¹ Bilježi ga Eš-Šafi u svome *Sunenu*.

⁸² *Idtiba* znači da se sredina gornjeg ihrama stavi pod desno pazuhu, a njegovi krajevi prebace preko lijevog ramena.

⁸³ *Er-remi* je ubrzani hod odmjerenim koracima, uz tresenje ramenima. Propisan je radi iskazivanja snage i žustrine.

⁸⁴ Bilježe ga Ahmed i Muslim.

Ako bi hadžija izostavio *reml* u prva tri kruga, neće to nadoknađivati u preostala četiri. *Idtiba* i *reml* propisani su za hodočasnika samo u tavafu umre i u svakom drugom tavafu na hadžu nakon koga slijedi saj.

Kod sljedbenika šafijskog mezheba vlada mišljenje da onaj ko otkrije desno rame i ubrzano hoda prilikom *tavaful-kuduma*, a zatim učini saj nakon njega, to neće ponavljati prilikom *tavaful-ifade*. Međutim, ako ne učini saj nakon njega, i odgodi saj nakon *tavafuz-ziyare*, onda će izvršiti te radnje prilikom *tavafuz-ziyare*.

Što se tiče žena, one ne čine *idtiba*, jer su one dužne pokriti svoje tijelo, niti čine *reml*. Ibn Omer, r.a., rekao je: “Žene nisu dužne ubrzano hodati oko Kabe, niti između Safe i Merve.”⁸⁵

Smisao remla

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., stigao je u Meku, a bili su (muslimani) iznureni od medinske groznice, pa su mušrici kazali: ‘Dolazi vam narod iznuren od groznice i zlo ih je pogodilo njome.’ Allah je dostavio svome Poslaniku, s.a.v.s., šta su rekli, pa im je naredio da ubrzano hodaju u prva tri kruga, da hodaju uobičajeno između dva ugla. Kad su ih vidjeli kako ubrzano hodaju, rekli su: ‘Ovo su oni za koje kažete da ih je groznica oslabila? Ovi su jači od nas.’ Ibn Abbas je rekao: ‘Nije im naredio da to učine u svim krugovima iz milosti’⁸⁶ prema njima.”⁸⁷

Omer, r.a., razmišljao je da ukine *reml* nakon što je nestao razlog zbog kojeg je on propisan, i nakon što je Allah ojačao muslimane na Zemlji. Ipak, odlučio je to ostaviti kako je bilo u doba Poslanika, s.a.v.s., kako bi se to održalo i u budućim generacijama.

Muhibbuddin et-Taberi rekao je: “Neki vjerski propis može nastati zbog nekog razloga, a potom da nestane taj razlog, ali da propis i dalje vrijedi.”

⁸⁵ Bilježi ga El-Bejheki.

⁸⁶ Ovo je pojašnjenje zašto nisu ubrzano hodali u svim krugovima, dakle kako se ne bi iznurili ili imali od toga štetu po zdravlje.

⁸⁷ Bilježe ga El-Buhari, Muslim i Ebu Davud, a tekst je hadisa iz njegova predanja.

Prenosi se od Zejda ibn Eslema da je njegov otac rekao: “Čuo sam Omera ibn el-Hattaba, r.a., kad kaže: ‘Zbog čega danas ubrzani hod i otkrivanje ramena? Allah je učvrstio islam i protjerao nevjerstvo i njegove pristalice, ali i pored toga nećemo ostaviti ništa što smo radili u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s.’”

4. Dodirivanje jemenskog ugla

Ibn Omer, r.a., rekao je: “Nisam vidio Poslanika, s.a.v.s., da je dodirivao uglove osim dva jemenska.” Također je rekao: “Nisam napustio dodirivanje ova dva ugla, jemenskog i Hadžerul-esveda, od kada sam vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da ih dodiruje, svejedno da li se radilo o težim ili lakšim okolnostima.” Ova dva predanja bilježe El-Buhari i Muslim.

Onaj ko obavlja tavaf dodiruje ova dva ugla zbog njihove vrijednosti, koju drugi uglovi nemaju. Tako ugao u kojem je Hadžerul-esved ima dvije odlike. Prva je da se on nalazi na Ibrahimovim, a.s., temeljima, a druga je da je u njemu Hadžerul-esved, koji služi za određivanje početka i kraja tavafa.

Što se tiče jemenskog ugla, koji je nasuprot njemu, on je također na Ibrahimovim, a.s., temeljima. Ebu Davud bilježi predanje Ibn Omera, r.a., koji prenosi Aišine, r.a., riječi: “Dio Hidžra je od Kabe.” Ibn Omer, r.a., rekao je: “Tako mi Allaha, Aiša je ovo čula od Allahova Poslanika, s.a.v.s., i smatram da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., izostavio dodirivanje ta dva ugla (na strani gdje je Hidžr) iz razloga što nisu na temeljima Kabe. Također, ljudi čine tavaf iza Hidžra iz tog razloga.”

Ovaj je umet saglasan u pogledu preporučenosti doticanja dva jemenska ugla, te da onaj ko obavlja tavaf neće doticati dva preostala ugla.

Ibn Hibban u svome je *Sabihu* zabilježio predanje u kojem Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

الْحَجَرُ وَالرُّكْنُ الْيَمَانِيُّ يَحُطُّ الْخَطَايَا حَطًّا .

“Hadžerul-esved i jemenski ugao brišu grijeh.”

Klanjanje dva rekata nakon tavafa⁸⁸

Sunnet je da onaj ko obavlja tavaf klanja dva rekata nakon svakog tavafa⁸⁹, iza Mekami-Ibrahima, ili na bilo kojem drugom mjestu u Mesdžidul-haramu.

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ، طَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا، وَاتَى الْمَقَامَ وَقَرَأَ: ﴿وَاتَّخَذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

Prenosi se od Džabira, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., kada je došao u Meku, obavio tavaf oko Kabe, sedam krugova, zatim je došao kod Mekami-Ibrahima i proučio: “Neka vam mjesto na kojem je stajao Ibrahim bude prostor iza kojeg ćete namaz obavljati.”

Potom je klanjao iza tog mjesta, a onda je došao do Hadžerul-esveda i dotakao ga.⁹⁰ Sunnet u pogledu učenja Kur’ana na ta dva rekata jeste da se prouče sura Kafirun, na prvom, i sura Ihlas, na drugom rekatu.

To je preneseno od Allahova Poslanika, s.a.v.s., kako bilježi Muslim i drugi prenosiooci. Ova dva rekata obavljaju se u svako vrijeme, čak i u vrijeme zabrane.

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ، لَا تَمْنَعُوا أَحَدًا طَافَ بِهَذَا الْبَيْتِ وَصَلَّى آتَةَ سَاعَةٍ شَاءَ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهَارٍ.

Prenosi se od Džubejra ibn Mut’ima da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “O pripadnici Benu Abdu Menafa, ne sprečavajte nikoga da obavlja tavaf oko Kabe i da klanja u bilo koje vrijeme, bilo po noći ili danu.”⁹¹

To predstavlja mezheb imama Eš-Šafija i Ahmeda. Kao što je sunnet da se namaz nakon tavafa obavi u džamiji, dozvoljeno je da se obavi i van nje. Tako je El-Buhari zabilježio predanje od Ummu Seleme, r.a., u kojem stoji da je obavila tavaf na jahalici, i nije klanjala dok nije izašla izvan džamije.

⁸⁸ To je prema mišljenju Ebu Hanife vadžib.

⁸⁹ Tj. bilo da se radi o tavafu koji je obavezan ili o dobrovoljnom.

⁹⁰ Bilježi ga Et-Tirmizi i kaže: “Ovaj je hadis *hasen-sahih*.”

⁹¹ Bilježe ga: Ahmed, Ebu Davud i Et-Tirmizi, i on ga ocjenjuje vjerodostojnim.

Malik je zabilježio od Omera, r.a., da je on klanjao ta dva rekata na Zi Tuvau. El-Buhari veli: "Omer, r.a., klanjao je izvan džamije." Ako bi hodočasnik klanjao farz-namaz nakon tavafa, to može biti zamjena za ova dva rekata. To je odabrano mišljenje kod pripadnika šafijskog mezheba i u mezhebu imama Ahmeda. Međutim, imam Malik i pripadnici hanefijskog mezheba kažu: "Ništa ne može zamijeniti ta dva rekata."

Prolazak ispred klanjača u mekanskom haremu

Dozvoljeno je da ispred onog ko obavlja namaz u Mesdžidul-haramu prolaze ljudi, svedno da li se radilo o muškarcima ili ženama, i to nije pokuđeno. Ovo je jedna od specifičnosti Mesdžidul-harama.

Prenosi se od Kesira ibn Kesira ibn el-Muttaliba ibn Veda, a on od nekog iz svoje porodice, a ovaj od njegovog djeda, da je vidio Poslanika, s.a.v.s., kako klanja nasuprot vrata Benu Sehma dok su ljudi prolazili ispred njega, a nije bilo *sutre* (pregrade). Sufjan ibn Ujejna rekao je: "Između njega i Kabe nije bilo pregrade."⁹²

Tavaf muškaraca sa ženama

El-Buhari bilježi predanje u kojem je Ibn Džurcjdž rekao: "Ata me obavijestio da je Ibn Hišamu, nakon što je zabranio ženama da tavafe s muškarcima, rekao: 'Kako im možeš zabraniti, a žene Allahovog Poslanika obavljale su tavaf zajedno s muškarcima?' Hišam je odgovorio: 'Da li je to bilo poslije objave naredbe o hidžabu ili prije?' Rekao sam: 'To je bilo nakon objave naredbe o pokrivanju.' Upitao sam: 'Kako se mogu miješati s muškarcima?' Odgovorio je: 'Nisu se miješale s muškarcima, Aiša, r.a., obavljala je tavaf izdvojena od ljudi, ne miješajući se s njima.' Neka žena je kazala: 'Majko vjernika, kreni da dotaknemo (ugao).' Odgovorila je: 'Kreni ti, i odbila je.' Izlazile bi skrivajući se tamom noći i obavljale bi tavaf, ali bi kada bi ušle, zastale bi dok muškarci ne bi izašli."

⁹² Bilježe ga: Ebu Davud, En-Nesai i Ibn Madža.

Ženi je dozvoljeno da dotakne Hadžerul-esved kada je to mjesto slobodno i kada je udaljena od muškaraca.

Prenosi se od Aiše, r.a., da je rekla nekoj ženi: “Ne guraj se s ljudima oko Hadžerul-esveda, ako primijetiš da je to mjesto slobodno, onda ga dotakni. A ako primijetiš gužvu, izgovori tekbir (‘Allahu ekber’) i tchlil (‘la ilahe illallah’) kada budeš nasuprot njega i ne uznemiravaj nikoga!”

Jahanje na jahalici prilikom obavljanja tavafa⁹³

Onome ko obavlja tavaf dozvoljeno je jahati na jahalici, makar i bio u stanju da hoda, ako postoji neki razlog.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je na Oproštajnom hadžu Poslanik, s.a.v.s., obavio tavaf oko Kabe na svojoj jahalici. Također je jahao između Safe i Merve, da bi ga ljudi vidjeli i da bi se izdigao kako bi ga mogli pitati, jer su ljudi pravili metež oko njega.

Pokuđeno je da onaj ko ima neku zaraznu bolest obavlja tavaf s ostalima

Imam Malik bilježi predanje od Ibn Ebu Mulejka u kojem stoji da je Omer ibn el-Hattab, r.a., vidio ženu koja je imala gubu kako obavlja tavaf oko Kabe. Rekao joj je: “Allahova robinjo, nemoj uznemiravati ljude, šta misliš da ostaneš kod kuće?” Pa je ona to i učinila. Nakon toga susreo ju je jedan čovjek, pa joj je kazao: “Onaj ko ti je ono zabranio umro je, pa sad možeš otići.” Odgovorila je: “Bila sam mu pokorna dok je bio živ, pa neću mu biti nepokorna nakon njegove smrti!”

Preporučenoš pijenja zemzem-vode

Kad hodočasnik završi tavaf i klanja dva rekata iza Mekami-Ibrahima, preporučeno (*mustehab*) mu je da se napije zemzem-vode.

Prenosi se u El-Buharijevom i Muslimovom *Sabihu* da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pio vodu zemzem, te da je kazao:

⁹³ Danas ovo pitanje nije aktuelno, ali smo ga preveli, jer se nalazi u originalu knjige. (Prim. prev.)

إِنَّهَا مُبَارَكَةٌ، إِنَّهَا طَعَامٌ طَعْمٌ وَشِفَاءٌ سَقَمٌ.

“Ona je, doista, berićetna. Ona je hrana za onog ko je pije i lijek od bolesti.”⁹⁴

Također, Džibril je opraio njome srce Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u noći Israa.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: خَيْرُ مَاءٍ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ مَاءٌ زَمْزَمٌ، فِيهِ طَعَامُ الطَّعْمِ وَشِفَاءُ السَّقَمِ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najbolje što postoji na Zemlji jeste voda zemzem. Ona je hrana za onog ko je pije i lijek od bolesti.”⁹⁵

El-Munziri je rekao: “Prenosioci su ovog hadisa pouzdani.” Preporučene radnje (adabi) prilikom njenog pijenja: sunnet je da onaj ko pije zemzem-vodu zanijeti ozdravljenje i slične stvari koje predstavljaju dobro na dunjaluku i ahiretu. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

مَاءٌ زَمْزَمٌ لِمَا شَرِبَ لَهُ.

“Voda zemzema za ono je radi čega se pije.”

عَنْ سُوَيْدِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْمُبَارَكِ بِمَكَّةَ أَتَى مَاءَ زَمْزَمٍ وَاسْتَقَى مِنْهُ شَرْبَةً، ثُمَّ اسْتَقْبَلَ الْكُعْبَةَ، فَقَالَ: اللَّهُمَّ إِنَّ ابْنَ أَبِي الْمُؤَالِي حَدَّثَنَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَاءٌ زَمْزَمٌ لِمَا شَرِبَ لَهُ، وَهَذَا أَشْرَبُهُ لِمَطْطِشِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، ثُمَّ شَرِبَ.

Prenosi se od Sivejda ibn Seida da je rekao: “Vidio sam Abdullaha ibn el-Mubareka u Meki, došao je do Zemzema i napio se s njega. Potom se okrenuo prema Kabi i rekao: “‘Gospodaru, Ibn Ebu el-Mevali ispričao nam je od Muhammeda ibn el-Munkedira, a on od Džabira da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Voda zemzem za ono je radi čega se pije.’ Ja je sad pijem protiv žeđi na Sudnjem danu’, a zatim se napio.”⁹⁶

⁹⁴ Ovo je u “Dodacima od Ebu Davuda et-Tajalisija”, a neki smatraju da se nalazi i u nekim primjercima Muslimove zbirke.

⁹⁵ Predanje bilježe Et-Taberani u *El-Kebiru* i Ibn Hibban.

⁹⁶ Bilježe ga Ahmed, s ispravnim nizom prenosilaca, i El-Bejheki.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَاءُ زَمْزَمَ لِمَا شَرِبَ لَهُ، إِنْ شَرِبْتَهُ تَسْتَشْفِي شَفَاكَ اللَّهُ، وَإِنْ شَرِبْتَهُ لَشَبِعَكَ أَشْبَعَكَ اللَّهُ، وَإِنْ شَرِبْتَهُ لَقَطَعَ ظَمَنِكَ قَطْعَهُ اللَّهُ، وَهِيَ هَزْمَةُ جَبْرَائِيلَ وَسُقْيَا اللَّهِ إِسْمَاعِيلَ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao je: 'Voda zemzem za ono je radi čega se pije. Ako je popiješ tražeći zdravlje, Allah će ti ga podariti, ako je popiješ da se nahraniš, Allah će te nahraniti, ako je popiješ da ugasiš žeđ, Allah će je ugasiti. Ona je Džebrailov bunar i Ismailovo pojište.'"

Bilježe ga Ed-Darekutni i El-Hakim, koji još dodaje:

وَإِنْ شَرِبْتَهُ مُسْتَعِيدًا أَعَاذَكَ اللَّهُ.

"Ako je popiješ tražeći utočište, Allah će ti ga pružiti."

Preporučeno je da pijenje vode bude u tri gutljaja i da se pri tome okrene prema kibli, te da se dosta popije. Onda će zahvaliti Allahu i uputiti dovu koju je uputio i Ibn Abbas. Ebu Mulejka je rekao: "Neki je čovjek došao Ibn Abbasu, pa ga je on upitao: 'Odakle si došao?' Odgovorio je: 'Pio sam zemzem-vodu.' Ibn Abbas ponovo upitao je: 'Jesi li pio kako je propisano?' Čovjek je upitao: 'A kako je to, Ibn Abbase?' Odgovorio je: 'Kada piješ tu vodu, okreni se prema kibli, spominji Allaha, predahni tri puta i dobro se napij, a potom zahvali Allahu.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

آيَةُ مَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْمُنَافِقِينَ أَنَّهُمْ لَا يَصْلَعُونَ مِنْ زَمْزَمَ.

"Znak razlikovanja između nas i munafika jeste da se oni ne mogu puno napiti zemzem-vode."⁹⁷

Ibn Abbas, r.a., kada bi se napio zemzem-vode, upućivao je dovu: "Allāhumme innī eseluke ilmen nāfi'an, ve rizkan vāsian, ve šifāen min kulli dā." ("Gospodaru moj, molim te za korisno znanje, obilnu opskrbu i lijek protiv svake bolesti.")

⁹⁷ Bilježe ga: Ibn Madža, Ed-Darekutni i El-Hakim.

Nastanak vrela zemzem

El-Buhari je zabilježio predanje od Ibn Abbasa, r.a., da je Hadžera, nakon što se ispela na Mervu, u situaciji kada je nju i njenog sina ophrvla žed, čula neki glas. “Rekla je: ‘Šuti!’, govoreći samoj sebi. Zatim je ponovo osluhnula i čula glas, te je rekla: ‘Ti koji si se oglasio, ima li pomoći?’ Kad ono melek na mjestu Zemzema kopa nogom”, ili je rekao (prenosilac hadisa), “....krilom, sve dok nije potekla voda. Ona počne da ga kopa i okružuje, te je svojim rukama učinila tako da je svojim šakama zahvatila vodu i sipala je u mješinu, a ona bi opet izbila nakon što bi je zahvatila.”

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ،
لَوْ تَرَكْتُ زَمْزَمَ، أَوْ قَالَ: لَوْ لَمْ تَعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ لَكَانَتْ زَمْزَمَ عَيْنًا مُعِينًا. قَالَ: فَشَرِبْتُ،
وَأَرَضَعْتُ وَلَدَهَا، فَقَالَ لَهَا الْمَلَكُ: لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ، فَإِنَّ هَا هُنَا بَيْتُ اللَّهِ يَبْنِي هَذَا الْعَلَامَ
وَأَبُوهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يَضِيعُ أَهْلَهُ، وَكَانَ الْبَيْتُ مِثْلَ الرَّابِيَةِ، تَأْتِيهِ السُّيُولُ، فَتَأْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ.

Ibn Abbas, r.a., rekao je: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao je: ‘Neka se Allah smiluje Ismailovoj majci, da nije dirala Zemzem..’ Ili je rekao: ‘...da nije zahvatila vodu, zemzem-voda bila bi vidljiva voda (tekla bi po zemlji). Ona se napila i podojila svoje dijete, pa joj je melek rekao: ‘Ne bojte se da ćete biti napušteni, jer ovdje će biti Allahova kuća (Kaba), koju će sagraditi ovaj dječak i njegov otac, a Allah ne napušta Svoje odane robove.’ Kaba je bila poput brežuljka, nailazile bi bujice i podrivale bi je s njene desne i lijeve strane.”

Preporučenošć dove kod Multezema

Nakon što se napije zemzem-vode, preporučena je dova kod Multezema. El-Bejheki je zabilježio od Ibn Abbasa da bi se on priljubio na mjestu između Hadžerul-esveda i vrata Kabe i da je imao običaj govoriti: “Onaj ko je ustrajan u dovi treba je činiti između rukna i vrata. Ko god se priljubi uz to mjesto moleći Allaha za nešto, Allah će mu to dati.”

Amr ibn Šuajb prenosi od svoga oca, a ovaj od njegovog djeda, da je rekao: “Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako je priljubio svoje lice i prsa uz Multezem.”

Rečeno je: “Hatim je Multezem”, dok El-Buhari smatra da je Hatim zapravo sam Hadžerul-esved. Kao dokaz za to uzima hadis o Israu, te kaže: “Dok sam spavao kod Hatima...”, a možda je rekao: “... kod Hadžerul-esveda...” Rekao je još: “On je Hatim u značenju mahtum (zdrobljen, smravljen), kao što je riječ *katil* u značenju *maktul* (ubijen).”

Preporučeno ulaska u Kabu i u Ismailov hidžr

El-Buhari i Muslim bilježe predanje u kojem je Ibn Omer, r.a., rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., Usama ibn Zejd i Osman ibn Talha ušli su u Kabu i zatvorili se. Kad su otvorili, Bilal me je obavijestio da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., klanjao u unutrašnjosti Kabe između dva jemenska stupa.”

Ovo predanje učenjaci uzimaju kao dokaz da je ulazak u Kabu i namaz u njoj sunnet. Još su dodali: “Ipak, iako je taj postupak sunnet, on ne spada u obrede hadža, jer je Ibn Abbas, r.a., rekao: ‘Ijudi, vaš ulazak u Kabu nema nikakve veze s vašim hadžem.’”⁹⁸

Onaj ko ne bude u mogućnosti ući u unutrašnjost Kabe, za njega je preporučeno da uđe u Ismailov Hidžr i da tu obavi namaz, jer je jedan njegov dio od Kabe.

Ahmed je zabilježio predanje, s dobrim nizom prenosilaca, od Seida ibn Džubejra:

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُلُّ أَهْلِكَ قَدْ دَخَلَ الْبَيْتَ غَيْرِي! فَقَالَ:
إِرْسِلِي إِلَى شَيْبَةَ فَيَقْحُ لَكَ الْبَابَ، فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ. فَقَالَ شَيْبَةُ: مَا اسْتَطَعْنَا قَتَحَهُ فِي
جَاهِلِيَّةٍ، وَلَا إِسْلَامٍ، بَلِيلٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صَلَّى فِي الْحِجْرِ فَإِنَّ
قَوْمَكَ اسْتَقْصَرُوا عَنْ بِنَاءِ الْبَيْتِ، حِينَ بَنَوْهُ.

⁹⁸ Bilježi ga Hakim s ispravnim nizom prenosilaca.

Prenosi se da je Āiša, r.a., rekla: “Allahov Poslaniče, cijela je tvoja porodica ulazila unutar Kabe osim mene!” On je rekao: “Pošalji po Šejbu⁹⁹, neka ti otvori vrata”, pa je to i učinila. Šejba je rekao: “Navečer ih nismo mogli otvoriti ni u džahilijetu ni u islamu!” Poslanik, s.a.v.s., rekao je (Āiši): “Klanjaj u Hidžru, jer su ga tvoji sunarodnjaci pri gradnji Kabe izostavili.”

SAJ (ŽURNI HOD) IZMEĐU SAFE I MERVE

Šerijatskoppravna utemeljenost saja

El-Buhari bilježi od Ibn Abbasa, r.a., sljedeće riječi: “Ibrahim, a.s., doveo je Hadžeru i njezinog sina Ismaila, a.s., koji je još bio dojenče i smjestio ih kod Kabe, pod jedno drvo iznad vrela Zemzem. Tu ih je ostavio, a tada u Meki nije bilo nikoga, niti je bilo vode. Ostavio je kod njih jedan zavežljaj s hurmama i mješinu s vodom, a potom se vratio nazad. Za njim je krenula majka Ismailova dozivajući: ‘O Ibrahim! Kuda si krenuo!? Zar ćeš nas ostaviti ovdje u ovoj dolini bez ikoga živog i bez ičega?’ Ponovila je poziv nekoliko puta, ali Ibrahim, a.s., nije se okretao.’ Zatim je doviknula: ‘A je li ti Allah naredio da nas ovdje ostaviš?’ Odgovorio je: ‘Jeste!’ Kazala je: ‘Onda nas Allah neće napustiti.’”

U drugom predanju stoji: “Kazala mu je: ‘Kome nas ostavljaš?’ Ibrahim, a.s., odgovorio je: ‘Allahu!’ Rekla je: ‘Zadovoljna sam time’, i vratila se. Ibrahim, a.s., krenuo je dalje, i kad je došao do brežuljka Senijja, gdje ga nisu mogli vidjeti, okrenuo je svoje lice prema Kabi i Uzvišenom Allahu uputio dovu. Digao je ruke i počeo:

﴿رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِي ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ
فَاجْعَلْ أَفْنَدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾

⁹⁹ Ibn Osman ibn Talha, kod koga su bili ključevi Kabe.

‘Gospodaru naš, ja sam neke potomke svoje naselio u kotlini u kojoj se ništa ne sije, kod Tvoga Časnog hrama, da bi, Gospodaru naš, namaz obavljali; zato učini da srca nekih ljudi čeznu za njima i opskrbi ih raznim plodovima da bi zahvalni bili.’”¹⁰⁰

Majka Ismailova sjela je ispod drveta, a svoga sina stavila je pored sebe. Iz mješine je pila vodu i dojila Ismaila. Kad je nestalo vode u mješini, a ona ožednjela i njezino dijete ogladnjelo, tako da ga je nemoćno gledala, ona je ustala ne mogavši ga više tako gledati. Pošto joj je brežuljak Safa bio najbliži, pope se na njega i poče razgledati niz dolinu ne bi li koga ugledala. Nikoga nije vidjela. Sišla je sa Safe i krenula dolinom. Kad je stigla usred doline, zadigla je kraj svoje haljine i žurno krenula poput iscrpljenog čovjeka. Kad je prešla dolinu i došla do Merve, zastala je i pogledala ne bi li koga ugledala. Međutim, nigdje nikoga nije bilo. Tako je uradila sedam puta.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَلَدَيْكَ سَعَى
النَّاسُ بَيْنَهُمَا .

Ibn Abbas, r.a., kazuje: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: ‘To je saj ljudi između Safe i Merve!’”

Šerijatsko mišljenje o saju

Među učenjacima postoje tri različita mišljenja u vezi s propisima o saju između Safe i Merve.

Ibn Omer, Džabir i Aiša, r.a., među ashabima, potom Malik, Eš-Safi i Ahmed, u jednom od dva predanja od njega, smatraju da je saj jedan od ruknova hadža. Dakle, kad bi hadžija izostavio saj između Safe i Merve, njegov bi hadž bio pokvaren, a on ne bi bio obavezan zaklati kurban ili učiniti neko drugo iskupljenje.

Evo njihovih dokaza:

- El-Buhari bilježi od Ez-Zuhrija da je Urva rekao: “Pitao sam Aišu, r.a.: ‘Šta misliš o riječima Uzvišenog Allaha:

¹⁰⁰ Ibrahim, 37.

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا﴾

‘Safa i Merva Allahova su časna mjesta, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prijestup ako krene oko njih.’¹⁰¹

Tako mi Allaha, nije nikome grijeh ako ne obiđe Safu i Mervu?
Aiša je odgovorila: ‘Ružno je to što si rekao, sestriću moj!

Da taj kur’anski ajet znači tako kako si ga ti protumačio, stajalo bi: ‘...hadžija nema grijeha čak i ako ih i ne obiđe.’ Međutim, ajet je objavljen u vezi s ensarijama koji su, još prije nego što su primili islam, hodočastili kip Menat i klanjali mu se na Mušellelu. Neko od njih odlučivao se na hodočašće i izbjegavao obići Safu i Mervu čuvajući se grijeha. Kad su primili islam, pitali su Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o tome, rekavši: ‘O Allahov Poslaniče! Mi smo obilazak između Safe i Merve smatrali grijehom, a Uzvišeni Allah kaže: ‘Safa i Merva Allahova su časna mjesta...’

Tada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., uveo u stalnu praksu saj između Safe i Merve i niko nema pravo izostavljati to obilaženje”;

- Muslim bilježi od Aiše, r.a., da je rekla: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., obilazio je Safu i Mervu, pa su obilazili i muslimani. To je bilo sunnet. Vjere mi, zaista Uzvišeni Allah neće upotpuniti hadž onome ko ne obavi saj između Safe i Merve”;

عَنْ حَبِيبَةَ بِنْتِ أَبِي بَجْرَاهُ - إِحْدَى نِسَاءِ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ - قَالَتْ: دَخَلْتُ مَعَ نِسْوَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ دَارَ آلِ أَبِي حُسَيْنٍ نَظُرًا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَهُوَ يَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ وَإِنَّ مِزْرَهُ لَيَدُورُ فِي وَسْطِهِ مِنْ شِدَّةِ سَعْيِهِ، حَتَّى إِنِّي لَأَقُولُ: إِنِّي لَأَرَى رُكْبَتَيْهِ، وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: اسْعُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَيْكُمُ السَّعْيَ.

- prenosi se od Habibe, kćerke Ebu Tidžraha, a bila je jedna od žena plemena Benu Abd ed-Dar, da je kazala: “Sa ženama iz plemena Kurejš ušla sam u kuću porodice Ebu Husejna da pogledamo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dok čini saj između Safe i Merve. Njegov ogrtač na sredini kružio je oko njega zbog njegovog žurnog hoda. Čak sam kazala:

¹⁰¹ El-Bekara, 158.

‘Zaista vidim njegova koljena!’ Čula sam ga da je rekao: ‘Požurite u svome hodu (između Safe i Merve), jer vam je Uzvišeni Allah propisao saj!’¹⁰²

- saj između Safe i Merve jeste jedan od obreda hadža i umre (*nusuke*) pa stoga i predstavlja jedan od njihovih ruknova, baš kao i tavaf oko Kabe.

Ibn Abbas, Enes, Ibn ez-Zubejr, Ibn Sirin i, u jednom predanju imam Ahmed, smatraju da je saj između Safe i Merve sunnet, za koji, ako se izostavi, nije obavezno nikakvo iskupljenje. Za svoje dokaze oni navode:

a) riječi Uzvišenog Allaha:

﴿... فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾

“Zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prijestup ako krene oko njih.”

Odbacivanje grijeha od onih koji ne obave saj znači da on i nije obavezan, nego je to u rangu dozvoljenih stvari (*mubab*). Njegova kategorizacija kao sunneta temelji se na Allahovim riječima:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ...﴾

“Safa i Merva Allahova su časna mjesta (še‘a’ir).”

U mushafu Ubejja i Ibn Mesuda stoji: “Ne čini nikakav prijestup ako ne krene oko njih” (“...Fe la džunaha alejhi en la jettavvefe bihima”). Iako ovo nije Kur’an¹⁰³, može se smatrati kao informacija i tumačenje;

b) budući da je saj jedan od obreda hadža koji ima svoj određen broj, a ne odnosi se na Kabu i nije rukn hadža, kao što je bacanje kamenčića.

Imam Ebu Hanifa, Es-Sevri i El-Hasan smatraju da je obavljanje saja između Safe i Merve vadžib, a nije farz, pa ako se izostavi, hadž ili umra nisu pokvareni. Međutim, u slučaju njihovog izostavljanja, obavezno je zaklati kurban kao iskupljenje. Autor djela *El-Mugni* daje prednost ovom

¹⁰² U nizu prenosilaca ovoga hadisa nalazi se Abdullah ibn el-Muemmil, a on nije pouzdan prenosilac, o čemu ćemo kasnije govoriti. Međutim, postoje druga predanja ovoga hadisa koja, ako se pripoje jedno drugom, dobijaju na težini. To se spominje u djelu *El-I'tih*. Prenose: Ibn Madža, Ahmed i Eš-Šafi.

¹⁰³ Kur'anom se smatraju samo kiraeti koji su došli mutevatir-predanjem, što kod ovog kiraera nije slučaj.

mišljenju. On ovako opravdava ovaj stav:

a) to je najprikladnije, jer dokaz o tome da je vadžib generalno ukazuje na obaveznost, ali ne i na ono zbog čega se ne bi upotpunio vadžib da nije njega;

b) nasuprot riječima hazreti Aiše, r.a., stoje riječi onih koji drukčije misle među ashabima;

c) hadis kćerke Ebu Tidžraha, za koji Ibn el-Munzir kaže da ga prenosi Abdullah ibn el-Muemmil, o čijem pripovijedanju postoje različita mišljenja, a koji ukazuje na to da je saj propisan, a to znači vadžib;

d) kada je riječ o spomenutom kur'anskom ajetu, on je objavljen nakon što su ljudi, pošto su primili islam, osjećali nelagodu prilikom obavljanja saja. Naime, obilazili su Safu i Mervu i u vrijeme džahilijeta, a u slavu dva kipa koja su se nalazila na tim brežuljcima.

Uvjeti obavljanja saja

Da bi saj između Safe i Merve bio ispravan uvjetuje se:

1. da bude obavljen nakon tavafa oko Kabe;
 2. da se učini sedam obilaženja;
 3. da se obilaženje počne sa Safe i završi na Mervi¹⁰⁴;
 4. da se prilikom saja hoda utvrđenom trasom od Safe do Merve¹⁰⁵,
- jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tako radio, a on je rekao:

خُذُوا عَنِّي مَنَابِكَمُ.

“Izvršavajte obrede hadža onako kako ih ja izvršavam!”

Ako bi hadžija obavio saj prije tavafa oko Kabe, ili počeo saj sa Merve i završio na Safi, ili ako bi hodio drugom stazom – njegov saj ne bi bio ispravan.

¹⁰⁴ Razdaljina između Safe i Merve jeste 420 metara.

¹⁰⁵ Hanefijski stav jeste da je saj između Safe i Merve vadžib, a ne uvjet (šart), te ako saj obavi prije tavafa ili ako počne od Merve i završi na Safi, njegov je saj ispravan uz obavezu klanja kurbana.

Uspinjanje na Safu

Za ispravnost saja ne uvjetuje se uspinjanje na brežuljke Safu i Mervu, nego je obavezno da hadžija prođe (utvrđenom trasom) između Safe i Merve i da svojom nogom nagazi na njih u odlasku i povratku. Ako bi hadžija izostavio jedan dio, saj mu ne bi važio sve dok ne dođe i do tog mjesta.

Kontinuiranost (muvalat) prilikom obavljanja saja

Za ispravnost saja ne uvjetuje se kontinuiranost.¹⁰⁶

Ako bi hadžiju nešto zadržalo i spriječilo da dovrši obilaženje između Safe i Merve, ili ako bi se zanijetio farz-namaz, hadžija može prekinuti saj, pa kada nestane onoga što ga je zadržalo, nastaviti će sa sajem tamo gdje je prekinuo i dovršiti će ga.

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je obilazio Safu i Mervu kada mu se javila fiziološka potreba. Udaljio se, a zatim zatražio vodu i uzeo abdest. Potom je ustao i dovršio obilaženje. Ovaj hadis prenosi Seid ibn Mensur. Kako se redosljed ne uvjetuje prilikom obavljanja tavafa oko Kabe, tako se ne uvjetuje ni prilikom obavljanja saja između Safe i Merve.

U djelu *El-Mugni* stoji: ‘Ahmed kaže: ‘Ne smeta da se saj odgodi radi odmora ili do predvečerja.’”

Ata i Hasan nisu vidjeli nikakvu smetnju u tome da hadžija obavi tavaf oko Kabe početkom dana, a da saj između Safe i Merve odgodi do predvečerja. Tako su radili El-Kasim i Seid ibn Džubejr, jer budući da kontinuiranost nije obavezna u samom saj, onda je još priličnije da ne bude obavezno obavljanje saja odmah nakon tavafa. Seid ibn Mensur prenosi da je Sevda, žena Urve ibn ez-Zubejra, tri dana obavljala saj između Safe i Merve, a bila je krupna žena.

¹⁰⁶ Redosljed u obavljanju saja bez prekida Malik smatra uvjetom.

Čistoća prilikom obavljanja saja

Većina učenjaka ne uvjetuje čistoću (*taharet*)¹⁰⁷ prilikom obavljanja saja između Safe i Merve, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., hazreti Aiši, r.a., dok je bila u hajzu, rekao:

فَاقْضِي مَا يَنْضِي الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَغْتَابِي.

“Ti obavljaaj ono što inače radi bilo koji hadžija, osim što nećeš tavafiti oko Kabe prije nego što se okupaš.”¹⁰⁸

Aiša i Ummu Selema kazale su: “Ako žena obavi tavaf oko Kabe i klanja dva rekata, a potom dobije hajz, neka obavi i obilaženje između Safe i Merve.” Ovo prenosi Seid ibn Mensur. Ipak, pohvalno je da čovjek bude čist prilikom obavljanja svih obreda hadža, jer čistoća je poželjna u Šerijatu.

Hodanje i jahanje prilikom obavljanja saja

Dozvoljeno je obaviti saj jašući i hodajući, ali je hodanje bolje. Iz jednog hadisa Ibn Abbasa, r.a., može se zaključiti da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., hodao, ali kada se povećao broj ljudi oko njega i kada su ga stijesnili, tada je uzjahao da ga ljudi vide i da ga pitaju.

Ebu et-Tufejl rekao je Ibn Abbasu, r.a.: “Kaži mi da li je sunnet obilaženje između Safe i Merve jašući, jer tvoj narod tvrdi da je to sunnet.” Ibn Abbas, r.a., odgovorio je: “Istinu govore, ali i lažu.” Ebu et-Tufejl nastavio je: “Šta ti kažeš?” Odgovorio je: “Istinu govore, ali i lažu.” Zatim je rekao: “Sakupilo se mnogo ljudi oko Allahovog Poslanika, s.a.v.s., uzvikujući: ‘Ovo je Muhammed! Ovo je Muhammed!’ Čak su i punoljetne djevojke izašle iz kuća, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije dao da se ljudi tjeraju od njega. Kada se sakupilo mnogo ljudi, on je uzjahao.”

¹⁰⁷ Pod taharetom se podrazumijeva da je osoba okupana, ako je to bilo obavezno, i da je s abdestom. (Prim. prev.)

¹⁰⁸ Ovaj je hadis zabilježio Muslim.

Hodanje žurnim korakom (gdje je to potrebno) najbolje je.¹⁰⁹ To bilježi Muslim u svome *Sabihu*, a i drugi.

Prema tome, jahanje je dozvoljeno, ali je pokuđeno (*mekruh*). Et-Tirmizi veli: "Neki učenjaci smatraju da je obilaženje oko Kabe i prolazak između Safe i Merve jašući pokuđeno (*mekruh*), izuzev u slučaju postojanja opravdanja, a to je i mišljenje imama Eš-Šafija."

Po malikijskom mezhebu, onaj ko obavi saj jašući bez opravdanja, dužan ga je ponoviti, ukoliko nije isteklo vrijeme za njegovo obavljanje, a ako prođe vrijeme, onda je dužan zaklati kurban. Naime, obavljanje saja hodajući, za onoga ko je u stanju hodati, obaveza je. Ovo je i Ebu Hanifin stav. To što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jahao objasnili su prisustvom velikog broja ljudi, gužvom i time što bi Poslanik bio stiješnjen, a to jeste opravdan razlog zbog kojeg se može jahati.

Poželjnost žurnog hoda između dva (zelena) znaka

Normalno je hodanje između Safe i Merve poželjno (*mendub*) izuzev mjesta koje je označeno s dva znaka, gdje je poželjno žurno hodanje. Već smo naveli hadis kćerke Ebu Tidžraha, a u njemu se, između ostalog, navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., činio saj između Safe i Merve, a njegov je ogrtač na sredini kružio oko njega zbog njegovog žurnog hoda.

Također, u hadisu Ibn Abbasa, koji smo naveli, stoji da je hodanje i žurno hodanje najbolje, tj. žurno hodanje u sredini doline, između dva znaka, a obično hodanje na ostalim dijelovima trase. Također, obično hodanje bez žurenja dozvoljeno je.

Prenosi se od Scida ibn Džubejra, r.a., da je rekao: "Vidio sam Ibn Omera, r.a., da je hodao između Safe i Merve, a potom je kazao: 'Ako hodam – pa vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da hoda; a ako žurno hodam – pa vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da žurno hoda. A ja sam star čovjek.'" ¹¹⁰

¹⁰⁹ U sredini doline, između dva znaka, hoda se žurno, dok se u ostalim dijelovima trase hoda normalnim hodom.

¹¹⁰ Ovo bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi.

U svakom slučaju, ovo je poželjno za muškarca. Kada je riječ o ženi, za nju ne važi ova poželjnost; ona hoda normalnim hodom. Imam Eš-Šafi prenosi od Aiše, r.a., da je rekla: “Vidjela sam da žene žurno hodaju, ali vi se na nas ugledajte! Vi niste dužni žurno hodati.”¹¹¹

Poželjnost uspinjanja na safu i mervu i poželjnost učenja dova Allahu, dž.š., dok se okrenuto prema Kabi

Lijepo je i pohvalno uspeti se na Safu i Mervu i na tim mjestima, okrenut prema Kabi, učiti dove u vezi s vjerom i dunjalukom. Poznato je da je to činio Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada je izlazio na vrata Safe. Približivši se brežuljku, proučio je kur'anski ajet:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا﴾

“Safa i Merva jesu Allahova časna mjesta, zato onaj koji Kabu hodočasti ili umru obavi ne čini nikakav prijestup ako krene oko njih...”

i nastavio:

أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ.

“Počinjem s onim čime je i Uzvišeni Allah počeo.”

Krenuo je od Safe i ispeo se na nju toliko da je vidio Kabu; okrenuo se prema njoj, izrazio jednoću Uzvišenom Allahu, proučio Allahu ekber tri puta, izrazio Mu zahvalu, a potom rekao:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ.

“Lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerīke leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu juhī ve jumītu ve huve alā kulli šej’in kadīr. Lā ilāhe illallāhu vahdeh, endžeze va‘dehu, ve nesare abdeh, ve hezemel-ahzābe vahdeh.” (“Nema drugog boga osim Allaha Jednoga. On nema druga. Njemu pripada sva vlast i hvala. On oživljava i usmrćuje. On sve može. Nema boga

¹¹¹ Tj. žene hodaju normalnim hodom i ne žure, ali su svi saglasni o tome da su žene obavezne obaviti saj između Safe i Merve.

osim Allaha. Ispunio je Svoje obećanje, pomogao je Svoga roba, sam je porazio sve stranke.”)

Potom je Allahu uputio dovu, a poslije toga isto ovo proučio tri puta, da bi zatim krenuo hodajući prema Mervi. Došao je do Merve, ispeo se na nju i pogledao prema Kabi. Na Mervi je postupio isto kao i na Safi. Prenosi se od Nafija da je rekao: “Čuo sam Abdullaha ibn Omera, r.a., dok je bio na Safi, da je učio: ‘Allahu moj! Ti si rekao: ‘Zovite me, i Ja ću vam se odazvati!’ A Ti ne iznevjeravaš obećanje. Dragi Allahu, kako si me uputio na put islama, molim Te da mi ne uskratiš život u islamu i da me usmrtiš kao muslimana.”

Dova koja se uči između Safe i Merve

Lijepo je i pohvalno između Safe i Merve učiti dove, zikr činiti i Kur'an učiti. Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u toku saja između Safe i Merve učio:

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاهْدِنِي السَّبِيلَ الْأَقْوَمَ.

“Rabbig-fir verham vehdinis-sebīlel-akvem.” (“Gospodaru moj! Oprosti i smiluj se! Uputi me na Pravi put!”)

Također, prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio:

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ.

“Rabbig-fir verham inneke entel-eazzul-ekrem.” (“Gospodaru moj! Oprosti i smiluj se, jer Ti si Najuzvišeniji i Najplemenitiji.”)

S tavafom oko Kabe i sajem između Safe i Merve završavaju se obredi umre. Ako hadžija obavlja hadž-temettu, poslije ovoga dozvoljeno mu je osloboditi se ihrama na taj način što će obrijati glavu ili samo skratiti kosu. Ako pak obavlja hadž-kiran, ostaje u ihramima sve do prvog dana Bajrama. Ovaj mu saj može zamijeniti saj nakon obaveznog tavafa oko Kabe, ukoliko obavlja hadž-kiran. Drugi put će obaviti saj, nakon tavaf-ifade, ukoliko obavlja hadž temettu i ostaje u Meki sve do jevmut-tervije (8. zul-hidždže).

POLAZAK NA MINU

Sunnet je krenuti na Minu osmog dana mjeseca zul-hidždže (jevmut-tervije).¹¹² Ako hadžija obavlja hadž-kiran ili hadž-ifrad, krenut će na Minu u ihramima, a ako obavlja hadž-temettu, onda će zanijetiti hadž i obući ihrame radeći isto ono što je radio i na mjestu oblačenja ihrama (*mikaf*). Sunnet je da obuče ihrame s mjesta gdje je odsjeo, pa ako je u Meki, obući će ihrame u Meki, a ako je izvan Meke, obući će ih tamo gdje je. U jednom hadisu stoji:

مَنْ كَانَ مَنْزِلُهُ دُونَ مَكَّةَ فَمِهْلُهُ مِنْ أَهْلِهِ، حَتَّى أَهْلَ مَكَّةَ يَهْلُونَ مِنْ مَكَّةَ.

“Čije mjesto stanovanja nije u Meki, on započinje s telbijom od svoje porodice, a Mekelije započinju s telbijom iz Meke.”

Prilikom kretanja na Minu lijepo je i pohvalno mnogo učiti dove i telbiju, a na Mini klanjati podne, ikindiju, akšam i jaciju i prenoćiti. Hadžija ne odlazi s Mine prije nego što iziđe sunce devetoga dana mjeseca zul-hidždže, povodeći se tako za postupkom Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ako bi hadžija izostavio nešto od ovoga, izostavio bi sunnet i ne bi bio dužan nikakvo iskupljenje za to, jer Aiša, r.a., nije izašla iz Meke 8. zul-hidždže sve dok nije nastupila noć i prošla jedna njezina trećina.¹¹³

Dozvola izlaska prije dana tervije

Se'îd ibn Mensur prenosi od Hasana da je ovaj izlazio iz Meke na Minu na dan ili dva prije dana tervije. Malik smatra da je to pokuđeno (*mekruh*) kao i boravak u Meki na dan tervije sve do sumraka. Međutim, ako hadžiju zadesi vrijeme džuma-namaza u Meki, onda treba ostati i prije izlaska klanjati džumu.

¹¹² Jevmut-tervija pada 8. zul-hidždže, a to je ime izvedenica od riječi *er-rivaje*, jer imam toga dana objašnjava i prenosi ljudima propise obreda hadža. Postoji i mišljenje da dolazi od riječi *el-irtiva*, jer taj dan hadžije piju vodu i sakupljaju se na Mini.

¹¹³ Ovo prenosi Ibn el-Munzir.

POLAZAK NA AREFAT

Sunnet je krenuti na Arefat prije izlaska sunca devetoga dana mjeseca zul-hidždže putem Dabba, učeći tekbire, tehlile i telbiju. Muhammed ibn Ebu Bekr es-Sekafi pripovijeda: “Dok smo ranom zorom putovali s Mine na Arefat, pitao sam Enesa ibn Malika o telbiju: ‘Kako ste to vi radili dok ste bili s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s.’? Odgovorio mi je: ‘Neki bi učili telbiju i niko im to nije osporavao; neki bi učili: ‘Allahu ekber’, i niko im to nije osporavao; neki bi učili: ‘la ilahe illallah’, i niko im to nije osporavao.’”¹¹⁴

Lijepo je i pohvalno doći do Nemire i tu se okupati radi boravka na Arefatu. Također, lijepo je i pohvalno doći na Arefat tek kada nastupi određeno vrijeme za boravak, a to je vrijeme kada se sunce nalazi u zenitu (9. zul-hidždže).

Vrijednosti dana Arefata

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ أَيَّامٍ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ عَشْرِ ذِي الْحِجَّةِ. فَقَالَ رَجُلٌ: هُنَّ أَفْضَلُ مِنْ عِدَّتِهِنَّ جِهَادًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ قَالَ: هُنَّ أَفْضَلُ مِنْ عِدَّتِهِنَّ جِهَادًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ. وَمَا مِنْ يَوْمٍ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، يَنْزِلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيُبَاهِي بِأَهْلِ الْأَرْضِ أَهْلَ السَّمَاءِ فَيَقُولُ: أَنْظَرُوا إِلَى عِبَادِي، جَاءُونِي شُعْنًا غُبْرًا. صَاحِبِينَ، جَاءُوا مِنْ كُلِّ فَيْحٍ عَمِيقٍ، يَرْجُونَ رَحْمَتِي وَلَمْ يَرَوْا عَذَابِي، فَلَمْ يَرَوْا أَكْثَرَ عَتِيقًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ.

Prenosi se od Džabira, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kod Allaha, dž.š., nema vrednijih i boljih dana od prvih deset dana mjeseca zul-hidždže.” Neki je čovjek rekao: “Zar su ti dani bolji i vredniji i od dana koje čovjek provede u džihadu na Allahovom putu?” Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: “Ovi dani bolji su i vredniji od isto toliko dana koje čovjek provede u džihadu na Allahovom putu. A najbolji dan kod

¹¹⁴ Ovaj hadis bilježe El-Buhari i drugi.

Allaha, dž.š., jeste dan Arefata. Toga se dana Uzvišeni Allah spusti na najniže nebo (*es-sema ed-dunja*) ponoseći se stanovnicima Zemlje pred stanovnicima neba, pa kaže: ‘Pogledajte Moje robove! Došli su Mi zaprašeni i raščupanih kosa izloženi suncu; došli su Mi iz mjesta dalekih nadajući se Mojoj milosti, a nisu ni vidjeli Moju kaznu. Nema dana u kojem Uzvišeni Allah oslobodi više robova od vatre kao što je to dan Arefata.’”¹¹⁵

عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ قَالَ: وَقَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَفَاتٍ وَقَدْ كَادَتِ الشَّمْسُ أَنْ تَتَوَبَّ، فَقَالَ: يَا بِلَالُ، أَنْصِتْ لِي النَّاسُ، فَقَامَ بِلَالٌ وَقَالَ: أَنْصِتُوا لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَنْصَتَ النَّاسُ. فَقَالَ: مُنَشِّرُ النَّاسِ، أَنَا ابْنِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَفْعَا، فَأَقْرَأَنِي مِنْ رَبِّي السَّلَامَ وَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ غَفَرَ لِأَهْلِ عَرَفَاتٍ، وَأَهْلِ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ، وَضَمَّنَ عَنْهُمْ التَّعَاتِبَ. فَقَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا لَنَا خَاصَّةٌ؟ قَالَ: هَذَا لَكُمْ وَلَنْ أَتَى مِنْ بَعْدِكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

Ibn el-Mubarek prenosi od Sufjana es-Sevrija, on od ez-Zubejra ibn Alije, ovaj od Enesa ibn Malika, r.a., da je rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., boravio je na Arefatu, a sunce se bilo skoro ispunilo. Rekao je: ‘O Bilale! Pripremi ljude da me saslušaju!’ Bilal je ustao i pozvao: ‘Poslušajte Allahovog Poslanika, s.a.v.s.!’ Ljudi su stali da slušaju, a on je rekao: ‘O ljudi! Malo prije došao mi je Džibril, a.s., prenio mi selam od moga Gospodara i rekao: ‘Uzvišeni Allah oprostio je onima koji borave na Arefatu i onima koji borave u El-Meš‘arul-haramu; On ih je sačuvao od kazni.’ Omer ibn el-Hattab, r.a., ustao je i rekao: ‘O Allahov Poslaniče! Je li to važi samo za nas?’ Poslanik, s.a.v.s., odgovorio je: ‘To važi za vas i za one koji dođu poslije vas, sve do Sudnjega dana.’ Omer, r.a., na to je rekao: ‘Umnoži se Allahovo dobro i posta milo!’”

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ

¹¹⁵ El-Munzirī kaže: “Ovaj hadis bilježe Ebu Ja’la, El-Bezzar, Ibn Huzejma i Ibn Hibban, a naveden je prema Ibn Hibbanu.

أَنْ يُعَيِّقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرْفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو عَزَّ وَجَلَّ ثُمَّ يَبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟

Prenosi se od hazreti Aiše, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Nema dana u kojem Uzvišeni Allah oslobodi više robova od vatre kao što je to dan Arefata. Uzvišeni se Allah približi i ponosi se Svojim robovima pred melekima, pa kaže: ‘Šta žele ovi (da im dam)?’”¹¹⁶

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا رُؤِيَ الشَّيْطَانُ يَوْمًا هُوَ فِيهِ أَصْغَرُ، وَلَا أَذْخَرُ وَلَا أَغْيَظُ مِنْهُ فِي يَوْمِ عَرْفَةَ.

Prenosi se od Ebu ed-Derdaa, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: “Šejtan se ne može vidjeti manjim, odbačenijim i srditijim nego što je to na dan Arefata.”

A to je samo zbog veličine onoga što vidi, a to je spuštanje Allahove milosti i Njegovo praštanje velikih grijeha; nešto veće od toga pokazano mu je samo na dan Bedra.

قِيلَ: وَمَا رَأَى يَوْمَ بَدْرٍ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَمَا إِنَّهُ رَأَى جِبْرِيلَ يَرْفَعُ الْمَلَائِكَةَ.

Neko je upitao: “Allahov Poslaniče! A šta je šejtan vidio na dan Bedra?” Odgovorio je: “Vidio je Džibrila kako predvodi meleke.”¹¹⁷

Šerijatski stav o boravku na Arefatu

Opća je saglasnost učenjaka o tome da je boravak na Arefatu jedan od ruknova hadža, jer bilježe imam Ahmed i autori *Sunena* od Abdurrahmana ibn Ja'mera da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio glasniku da oglasi: “Hadž je Arefat!”¹¹⁸ Onaj ko prisustvuje noćnom skupu¹¹⁹ prije pojave zore, taj je stigao na hadž.”

¹¹⁶ Prenose Muslim i drugi.

¹¹⁷ Ovo prenosi Malik kao *mursef*-hadis, a El-Hakim kao *mevsul*-hadis. Mevsul je hadis spojenog niza prenosilaca.

¹¹⁸ Riječi: “Hadž je Arefat” znače da je ispravan hadž onome ko bude boravio na Arefatu u određeno vrijeme.

¹¹⁹ Noćni skup jeste noć boravka na Muzdelifi, a to je noć uoči dana klanja (uoči prvog dana Kurban-bajrama). Iz hadisa se može zaključiti da je dovoljno proboraviti na bilo kojem dijelu Arefata, pa makar i jedan trenutak.

Vrijeme boravka na Arefatu

Većina učenjaka smatra da vrijeme boravka na Arefatu počinje kada se sunce nađe u zenitu (podne) devetoga dana¹²⁰ i traje do pojave zore desetoga dana mjeseca zul-hidždže. Također, dovoljno je boraviti u bilo kojem dijelu ovoga određenog vremena, noću ili danju. Ipak, ako hadžija boravi u toku dana, obavezno je da ostane sve do poslije izlaska sunca, a ako boravi u toku noći, onda nije obavezan ništa.

Prema šafijskom mezhebu, sunnet je produžiti boravak do poslije zalaska sunca.

Značenje riječi vukuf (stajanje)

Ovom riječju misli se na prisustvo i boravak hadžije na bilo kojem dijelu Arefata, bilo da je u stanju spavanja, ili u budnom stanju, ili jašući, ili sjedeći, ili ležeći, ili hodajući; bilo da je čist ili nije, kao naprimjer žena pod hajzom ili nifasom, ili džunup.

Različita su mišljenja u vezi onoga ko je izgubio svijest i nije se osvijestio sve dok nije izašao s Arefata. Ebu Hanifa i Malik smatraju da je i to ispravno, a Eš-Šafi, Ahmed, Hasan, Ebu Sevr, Ishak i Ibn el-Munzir smatraju da boravak takve osobe nije ispravan, jer radi se o jednom od ruknova hadža, pa u ovom slučaju nije ispravan od osobe koja je izgubila svijest kao što nisu ispravni ni ostali ruknovi (koje obavi takva osoba).

Nakon što navodi spomenuti hadis Ibn Ja'mera, Et-Tirmizi citira Sufjana es-Sevrija: "Kod učenjaka među ashabima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i drugih, postupa se prema hadisu Abdurrahmana ibn Ja'mera, a to znači da je onome ko ne bude boravio na Arefatu prije nastupanja zore prošao hadž, i ne može to nadoknaditi ako dođe poslije nastupanja zore. U tom slučaju, imat će samo umru, a obaveza hadža i dalje važi za njega. To je mišljenje Eš-Šafija, Ahmeda i drugih.

¹²⁰ U hanbelijskom mezhebu vrijeme boravka na Arefatu počinje od zore devetoga dana i traje do zore dana klanja kuršana (desetoga dana mjeseca zul-hidždže).

Poželjnost boravka (stajanja) kod stijena

Boravak na bilo kojem dijelu Arefata važeći je, jer je cijeli Arefat mjesto za stajanje i boravak, izuzev doline Arefata koja se nalazi na njegovoj zapadnoj strani, jer su učenjaci saglasni u tome da boravak u tom dijelu ne važi. Lijepo je i poželjno boraviti kod stijena ili u njihovoj blizini, a prema mogućnosti, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., boravio i stajao na tom mjestu. Tada je rekao:

وَقَفْتُ هَاهُنَا وَعَرَفْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ.

“Ja sam ovdje stao, a cijeli Arefat mjesto je za boravak i stajanje.”¹²¹

Uspinjanje na Džebel Rahme i uvjerenje da je boravak na njemu vredniji pogrešno je. Uspinjanje na Džebel Rahme nije sunnet.

Poželjnost kupanja

Lijepo je i pohvalno okupati se radi boravka i stajanja na Arefatu. Ibn Omer, r.a., kupao se radi boravka na Arefatu uvečer na dan Arefata. Ovo je zabilježio Malik. Omer, r.a., okupao se na Arefatu dok je bio u ihramima.

Adabi stajanja i boravka na Arefatu i dove koje se tom prilikom uče

Potrebno je čuvati i održavati potpunu čistoću (biti pod abdestom), okrenuti se prema kibli, mnogo tražiti oprost od Allaha, dž.š., činiti zikr i Uzvišenom Allahu skrušeno i ponizno dignutih ruku dove upućivati za sebe i za druge, dove koje se odnose na vjeru i na dunjaluk. Usama ibn Zejd pripovijeda: “Bio sam na Arefatu iza Poslanika, s.a.v.s. Digao je ruke i učio dovu.”¹²²

عَنْ عُمَرُو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ

¹²¹ Ovaj hadis bilježe: Ahmed, Muslim i Ebu Davud u predanju Džabira.

¹²² Ovaj hadis bilježi En-Nesai.

عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

Prenosi se od Amra ibn Šuajba, on od svoga oca, a on od njegovog djeda, da je rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., na dan Arefata najviše je učio ovu dovu: ‘Lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu bi jedihil-hajru ve huve alā kulli šej-in kadīr.’

(‘Nema drugog boga osim Allaha Jednoga. On nema druga. Njemu pripada sva vlast i hvala. On je vlasnik svakog dobra i On sve može.’)¹²³

Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

خَيْرُ الدُّعَاءِ، دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

“Najbolja dova jeste dova na dan Arefata, a najbolje što sam ja izgovorio i vjerovjesnici prije mene jeste: ‘La ilahe illallahu vahdehu la šerike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve ala kulli šej-in kadīr’ (‘Nema drugog boga osim Allaha Jednoga. On nema druga. Njemu pripada sva vlast i hvala. On sve može.’).”

Prenosi se od el-Husejna ibn el-Hasana el-Mirvezija da je rekao: “Pitao sam Sufjana ibn Ujejnu o najboljoj dovi na dan Arefata, pa mi je rekao: ‘Lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerike leh.’ Rekao sam: ‘To znači zahvalu i veličanje Uzvišenog Allaha, a nije dova.’ Odgovorio je: ‘Zar ne znaš za hadis Malika ibn el-Harisa? On to objašnjava.’ Rekao sam: ‘Ti mi ispričaj taj hadis!’ On tada reče: ‘Rekao nam je Mensur, a on je prenio od Malika ibn el-Harisa, da je rekao: ‘Uzvišeni Allah kaže: ‘Ako se Moj rob zabavi veličanjem Mene pa ne zatraži od Mene ono što mu treba, Ja ću mu dati ono najbolje što dajem onima koji od Mene traže.’ On doda: ‘Ovo je objašnjenje Poslanikovih riječi.’ Sufjan je rekao: ‘Zar ne znaš ono što je rekao Umejja ibn Fbu es-Salt kada je došao kod Abdullaha ibn Džed‘ana da nešto od njega zatraži?’ Rekao sam da ne znam, a on je rekao: ‘Rekao je Umejja:

¹²³ Ovaj hadis bilježe Ahmed i Et-Tirmizi.

*'Da li da spomenem svoju potrebu,
ili mi je dovoljan tvoj stid?
Stid je odlika tvoja,
i tvoje poštivanje obaveza,
a ti si potomak kojemu pripada ugled,
i visok položaj.
Kada te čovjek nekada pohvali,
od tog postupka dovoljna mu je pohvala.'*

Potom je rekao: 'O Husejne! Ovo je stvorenje koje je zadovoljno pohvalom njega i ne treba mu traženje, a kako li je tek zadovoljan Stvaralac?'"

عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَكْثَرَ دُعَاءٍ مِنْ قَبْلِي
مِنَ الْأَنْبِيَاءِ، وَدُعَائِي يَوْمَ عَرَفَةَ، أَنْ أَقُولَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ
الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي قَلْبِي
نُورًا. اللَّهُمَّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي، وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَسْوَاسِ الصُّدْرِ،
وَسْوَاسِ الْأَمْرِ، وَسْوَاسِ الْقَبْرِ، وَسْوَاسِ اللَّيْلِ، وَسْوَاسِ النَّهَارِ، وَسْوَاسِ
نَهْبِ بِي الرِّيحِ، وَسْوَاسِ الدَّهْرِ.

Prenosi se od Alije, r.a., da je rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: 'Vjerovjesnici koji su bili prije mene najviše su učili ovu dovu, a to je moja dova na dan Arefata: 'Lā ilāhe illallāhu vahdehu lā šerike leh, lehul-mulku ve lehul-hamdu ve huve alā kulli šej-in kadīr. Allāhumme-dž'al fī besarī nūren ve fī sem'ī nūren ve fī kalbī nūren. Allāhumme-šrah lī sadrī ve jessir lī emrī. Allāhumme e'ūzu bike min vesāvis-sadr, ve šetātil-emr, ve šerri fitnetil-kabr, ve šerri mā jelidžu fil-lejli ve šerri mā jelidžu fin-nehāri ve šerri mā tehubbu bihirrijāhu ve šerri bevā'ikid-dehr.' ('Nema drugog boga osim Allaha Jednoga. On nema druga. Njemu pripada sva vlast i hvala. On sve može. Allahu moj, neka moje oči budu nurlī i neka moj sluh bude nurlī! Allahu moj, razgali moje grudi i olakšaj mi stvar

moju! Allahu moj, kod Tebe tražim zaštitu od unutarnjih nagovaranja, i od zbrke u poslovima mojim, i od zla kušnje kaburske, i od zla onoga što noću gamiže i što danju gamiže, i od zla onoga što vjetar nanese, i od zla nesreća koje vrijeme donosi.”¹²⁴

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ فِي
الْمَوْقِفِ: اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي نَقُولُ، وَخَيْرًا مِمَّا نَقُولُ، اللَّهُمَّ لَكَ صَلَاتِي، وَنُسُكِي،
وَمَحْيَايَ، وَمَمَاتِي، وَإِلَيْكَ مَأْبِي، وَلَكَ رَبِّي تُرَاثِي. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ،
وَوَسْوَاسَةِ الصَّدْرِ، وَشَتَاتِ الْأَمْرِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَهْبِ بِهِ الرِّيحُ.

Prenosi se od Alije, r.a., da je rekao: “Prilikom boravka na Arefatu Allahov Poslanik, s.a.v.s., najčešće je učio ovu dovu: ‘Allāhumme lekel-hamdu kellezī nekūlu ve hajren mim mā nekūl. Allāhumme leke salātī ve nusukī ve mahjāje ve memātī ve ilejke me’ābī ve leke rabbi turasī. Allāhumme innī e‘ūzu bike min azābil-kabr, ve vesvesetis-sadr, ve šetāt-il-emr. Allāhumme innī e‘ūzu bike min šerri mā tehubbū bihir-rīh.’

(‘Allahu moj, Tebi hvalu iskazujem ovim riječima i riječima boljim od njih. Allahu moj, Tebi pripada moj namaz, moji obredi, moj život i moja smrt. Tebi je moj povratak i ono što iza mene ostaje. Allahu moj! Kod Tebe tražim zaštitu od kaburskog azaba, i od unutarnjih nagovaranja, i od zbrke u poslovima mojim! Allahu moj! Kod Tebe tražim zaštitu od zla onoga što vjetar nanese!’)¹²⁵

¹²⁴ Niz prenosilaca ovoga hadisa nije pouzdan. El-Bejheki ga prenosi.

¹²⁵ Prenosi Et-Tirmizi.

Boravak na Arefatu bio je praksa Ibrahima, a.s.

عَنْ مَرْيَعِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كُونُوا عَلَى مَشَاعِرِكُمْ فَإِنَّكُمْ عَلَى إِرْثٍ مِنْ إِرْثِ إِبْرَاهِيمَ.

Prenosi se od Mirbea el-Ensarija da je rekao: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: ‘Budite na mjestima za obavljanje hadžskih obreda, jer time vi preuzimate nasljedstvo Ibrahima.’”¹²⁶

Post na dan Arefata

Pouzdanost se zna da Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije postio na dan Arefata. Rekao je:

إِنَّ يَوْمَ عَرَفَةَ، وَيَوْمَ النَّحْرِ، وَيَوْمَ التَّشْرِيقِ عِيدُنَا - أَهْلَ الْإِسْلَامِ - وَهِيَ أَيَّامٌ أَكَلٍ وَشُرْبٍ.

“Zaista su dan Arefata, dan klanja i ostali dani Bajrama naš praznik, praznik muslimana; to su dani kada se jede i pije.”

Također, pouzdano se zna da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio post na dan Arefata onima koji se nalaze na Arefatu. Većina učenjaka poziva se na ove hadise kada kaže da bi bilo lijepo da hadžija mrsi na dan Arefata da bi bio jači i spremniji za učenje dova i zikra.

Hadisi koji podstiču na post dana Arefata odnose se na one koji nisu na hadžu.

Spajanje podne i ikindija-namaza

U jednom vjerodostojnom hadisu spominje se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., spojio podne i ikindija-namaz na Arefatu. Proučio je ezan, potom ikamet, a zatim klanjao podne-namaz. Nakon toga proučio je ikamet i klanjao ikindija-namaz.

Prenosi se od Esveda i Alkame da su rekli: “Radi upotpunjenja hadža, podne i ikindija-namaz treba klanjati za imamom na Arefatu.”

¹²⁶ Tj. njihov postupak kao takav jeste postupak Ibrahima koji su oni naslijedili i nisu pogriješili boraveći (na Arefatu), jer slijede njegovu praksu. Ovaj hadis bilježi Et-Tirmizi i kaže da je *hasen*.

Ibn el-Munzir veli: "Postoji opća saglasnost među učenjacima da imam spaja podne i ikindija-namaz na Arefatu, a i onaj ko klanja za imamom. Ako imam nije spojio ove namaze za imamom, onda će sam spojiti."

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je boravio u Meki, a kada je izlazio na Minu, skraćivao je namaz.

Prenosi se od Amra ibn Dinara da je rekao: "Rekao mi je Džabir ibn Zejd: 'Ja skraćujem namaz na Arefatu.'"¹²⁷

SPUŠTANJE (*IFADA*) S AREFATA

Sunnet je dostojanstveno i smireno požuriti s Arefata nakon zalaska sunca, jer je tako žurio Allahov Poslanik, s.a.v.s. On je povukao uzde svoje deve toliko da je glavom dodirivala prednji dio sedla. Tada je govorio:

أَيُّهَا النَّاسُ، عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ، فَإِنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالِإِسْوَاعِ.

"O ljudi! Morate biti smireni i dostojanstveni, jer dobročinstvo nije u jurnjavi."¹²⁸

Allahov Poslanik, s.a.v.s., išao je običnim hodom, a kada je nailazio na slobodan prolaz, žurio je. Dakle, hodio je normalnim hodom da bi olakšao ljudima, a kada je nailazio na otvoren i proširen prolaz, tamo gdje nije bilo gužve, tek tada bi požurio.

Lijepo je i pohvalno učiti telbiju i zikr činiti, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., stalno je učio telbiju sve dok nije bacio kamenčiće na Džemretul-akabu.

Prenosi se od Eš'asa ibn Sulejma, a on od svoga oca da je rekao: "Krenuo sam s Ibn Omerom, r.a., s Arefata prema Muzdelifi, a on nije prestajao s učenjem tekbira i tehlila sve dok nismo došli na Muzdelifu."¹²⁹

¹²⁷ Ovo je zabilježio Seid ibn Mensur.

¹²⁸ El-Buhari i Muslim.

¹²⁹ Ovo bilježi Ebu Davud.

Spajanje akšama i jacija-namaza na Muzdelifi

Kada hadžija dođe na Muzdelifu, klanjat će akšam-namaz i dva rekata jacijskog farz-namaza s jednim ezanom i dva ikameta, ne razdvajajući ih nekim drugim dobrovoljnim namazom.

Muslim u svome *Sabihu* bilježi: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., spojio je akšam i jacija-namaz s jednim ezanom i dva ikameta, a između toga ništa drugo nije klanjao.” Postoji opća saglasnost među učenjacima da je ovo spajanje sunnet. Međutim, razlike postoje u slučaju da neko klanja svaki od ova dva namaza u njegovom vremenu. Većina učenjaka smatra to dozvoljenim, a postupak Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tumače time da je to bolje i da ima prednost u odnosu na ovo drugo.

Es-Sevri i racionalisti (*ehlur-re’*), smatraju da ako bi neko klanjao akšam-namaz na nekom drugom mjestu, a ne na Muzdelifi, morao bi ponoviti namaz. Oni, također, smatraju da je dozvoljeno klanjati podne i ikindiju odvojeno, svaki od njih u njegovom vremenu, ali kažu da je takav postupak pokuđen (*mekruh*).

Boravak na Muzdelifi u toku noći

U hadisu Džabira, r.a., navodi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., došao na Muzdelifu, klanjao akšam i jacija-namaz. Nakon toga legao je i tako ostao sve do zore, a potom klanjao sabah-namaz. Zatim je pojahao devu (Kasva) i tako jašući stigao u *Lil-Meš‘arul-haram*. Ostao je tu dok se nije dobro razdanilo, a potom je krenuo prije izlaska sunca. Nije pouzdano utvrđeno da je tu noć Allahov Poslanik, s.a.v.s., proveo u ibadetu. Ovo je praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koja je pouzdano utvrđena kada je u pitanju boravak na Muzdelifi u toku noći. Imam Ahmed smatra obaveznim boravak na Muzdelifi osim onima koji brinu o stoci i napajanju – za njih nije obavezan boravak na Muzdelifi u toku noći. Ostali imami mezheba smatraju obaveznim boravak na Muzdelifi, ali bez obaveze noćenja. Boravak podrazumijeva prisustvo na Muzdelifi u bilo kojem obliku, bilo stojeći, ili sjedeći, ili hodajući, ili spavajući.

Hanefije obavezu vide u prisustvu na Muzdelifi prije nastupa zore dana klanja kurbana (prvi dan Bajrama), a ako bi hadžija izostavio ovo prisustvo, bio bi obavezan zaklati kurban za iskupljenje (zbog tog prijestupa). To ne važi ukoliko hadžija ima opravdanje. Onaj ko ima opravdanje nije obavezan doći i boraviti na Muzdelifi, a ne mora uraditi nešto drugo za iskupljenje.

Stav malikija jeste da je obaveza doći na Muzdelifu noću, prije nastupa zore, i biti onoliko vremena koliko bi trebalo da odmori jahalicu na putu s Arefata za Minu. Ovo ne važi za hadžiju koji ima opravdanje – takav nije obavezan doći na Muzdelifu.

Stav šafija jeste da je obaveza naći se na Muzdelifi u drugoj polovini noći, uoči dana klanja kurbana, a nakon boravka na Arefatu. Ne uvjetuje se boravak i ostajanje na Muzdelifi. Također, ne mora se znati da je to Muzdelifa; dovoljno je samo proći njome, bez obzira na to da li hadžija zna da je to Muzdelifa ili ne.

Sunnet je klanjati sabah-namaz odmah na početku njegovog vremena, a zatim boraviti na *El-Meš'arul-haramu* dok se ne razdani, ali prije izlaska sunca. U tom periodu treba mnogo učiti dove i zikr činiti. Uzvišeni Allah kaže:

﴿ فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ ﴾ * ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ، إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿

“A kada podete s Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta; spominjite Njega, jer vam je On ukazao na Pravi put, a prije toga bili ste u zabludi. Zatim krenite odakle kreću ostali ljudi i tražite od Allaha oprost, jer Allah, uistinu, prašta i samilostan je.”¹³⁰

Prije izlaska sunca hadžija će krenuti s Muzdelife prema Mini, a kada dođe do Muhassira, požurit će na prostoru koliko se kamen može dobaciti.

¹³⁰ El-Bekara, 198-9.

Mjesto stajanja (boravka)

Cijeli prostor Muzdelife jeste mjesto za stajanje i boravak, izuzev doline Muhassir.¹³¹

عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ مُزْدَلِفَةٍ مَوْقِفٌ، وَارْفَعُوا عَنْ مُحَسِّرٍ.

Prenosi se od Džubejr ibn Mat'ima da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: "Cijeli prostor Muzdelife jeste mjesto za stajanje (boravak), ali se suzdržite od doline Muhassir."¹³²

Bolje je stajanje kod Kuzaha.

عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَصْبَحَ جَمَعَ أَتَى قَرَحَ فَوَقَفَ عَلَيْهِ، وَقَالَ: هَذَا قَرَحٌ وَهُوَ الْمَوْقِفُ، وَجَمَعَ كُلُّهَا مَوْقِفٌ.

Hazreti Alija, r.a., pripovijeda da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada je osvanuo na Džem'u (Muzdelifi), došao do Kuzaha¹³³ i zastao na njemu. Tada je rekao: "Ovo je Kuzah, a cijeli prostor Džem'a (Muzdelife) jeste mjesto za stajanje i boravak."¹³⁴

RADNJE NA DAN KLANJA KURBANA (PRVI DAN BAJRAMA)

Radnje na dan klanja kurbana poredane su ovim redoslijedom:

1. bacanje kamenčića;
2. klanje kurbana;
3. tavaf oko Kabe.

Ovaj je redoslijed sunnet, a ako bi ga hadžija poremetio, nije dužan nikakvo iskupljenje zbog toga. To je stav većine učenjaka, a i stav koji važi u šafijskom mezhebu.

¹³¹ To je dolina koja se nalazi između Muzdelife i Mine.

¹³² Ovaj hadis bilježi Ahmed, a njegovi su prenosioci pouzdani.

¹³³ Kuzah je lokalitet na Muzdelifi, a bio je mjesto na kojem su boravili Kurejšije u predislamsko doba, jer nisu boravili na Arefatu.

¹³⁴ Ovaj hadis bilježe Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji kaže da je hadis *hasen-sabih*.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بَيْنِي وَالنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اذْهَبْ وَلَا حَرَجَ. ثُمَّ جَاءَهُ آخَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي لَمْ أَشْعُرْ فَتَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اِرْمِ وَلَا حَرَجَ.

Prenosi se od Abdullaha ibn Amra da je rekao: “Na Oproštajnom hadžu Allahov Poslanik, s.a.v.s., zastao je pred ljudima na Mini, a ljudi su ga pitali. Došao mu je neki čovjek i upitao ga: ‘Allahov Poslaniče! Ja sam iz nepažnje i neznanja obrijao glavu prije nego što sam zaklao kurban.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao mu je: ‘Zakolji kurban i ne brini (nema grijeha)!’ Potom je došao drugi i upitao ga: ‘Allahov Poslaniče! Ja sam, ne znajući, zaklao kurban prije nego što sam bacio kamenčiće.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao mu je: ‘Baci kamenčiće i ne brini (nema grijeha)!’”

Abdullah ibn Amr nastavlja: “Toga dana za što god je upitan Allahov Poslanik, s.a.v.s., o tome da je nešto iz zaborava i neznanja učinjeno prije nego što je trebalo ili sa zakašnjenjem uvijek je odgovarao:

افْعَلْ وَلَا حَرَجَ.

‘Učini to i ne brini (nema grijeha)!’”

Ebu Hanifa smatra da nije obavezno brinuti o redoslijedu, pa se neki obred može uraditi prije drugog. U tom slučaju obavezno je zaklati kurban radi iskupljenja. A za Poslanikove riječi: “Ne brini!” kaže da znače da nema grijeha, ali ne i da nema iskupljenja.

Prvo i drugo “oslobađanje” od ihrama

Bacanjem kamenčića na dan klanja, brijenjem glave ili skraćivanjem kose, hadžiji u ihramima postaje dozvoljeno sve ono što mu je bilo zabranjeno od početka oblačenja ihrama. Sada može upotrebljavati mirise, oblačiti drugu odjeću i ostalo. Međutim, spolni odnos sa svojom ženom i dalje mu je zabranjen. To je prvo oslobađanje od ihrama.

Λ kada obavi tavaf-ifadu, što je jedan od ruknova hadža, tada mu je sve dozvoljeno, pa i žena. To je drugo i posljednje oslobađanje od ihrama.

BACANJE KAMENČIĆA (DŽIMAR)¹³⁵

Šerijatskopravno utemeljenje bacanja kamenčića

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا أَتَى إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْمَنَاسِكَ عَرَضَ لَهُ الشَّيْطَانُ عِنْدَ جُمُرَةِ الْمُقَبَّةِ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ حَتَّى سَاخَ فِي الْأَرْضِ. ثُمَّ عَرَضَ لَهُ عِنْدَ الْجُمُرَةِ الثَّانِيَةِ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ حَتَّى سَاخَ فِي الْأَرْضِ. ثُمَّ عَرَضَ لَهُ عِنْدَ الْجُمُرَةِ الثَّالِثَةِ فَرَمَاهُ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ حَتَّى سَاخَ فِي الْأَرْضِ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: ‘Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: ‘Kada je Ibrahim, a.s., došao radi obavljanja obreda, ispriječio mu se šejtan kod Džemretul-akabe (velikog džemreta), pa ga je on gađao sa sedam kamenčića, tako da je ovaj propao u zemlju. Potom, ispriječio mu se i kod drugog džemreta, pa ga je Ibrahim, a.s., gađao sa sedam kamenčića, tako da je ovaj propao u zemlju. Zatim mu se ispriječio i kod trećeg džemreta, pa ga je opet gađao sa sedam kamenčića.’”¹³⁶

Ibn Abbas, r.a., veli: “Šejtana kamenujete i vjeru vašega oca slijedite!”¹³⁷

¹³⁵ Riječ *džimar* označava sitno kamenje (kamenčići). Kamenčići se bacaju tri dana, sve na Mini, i to: 1. bacanje kamenčića na Džemretul-akabi (veliko džemre), na lijevoj strani onome ko dolazi na Minu; 2. bacanje kamenčića na Džemretul-vusta (srednje džemre), koje dolazi u produžetku. Razdaljina između ova dva džemreta je 116,77 metara; 3. bacanje kamenčića na Džemretul-sugra (malo džemre), koje je do džamije Hajf. Razdaljina između malog i srednjeg džemreta iznosi 156,4 metara.

¹³⁶ El-Bejheki bilježi od Salima ibn 'Abu el-Dža'da.

¹³⁷ Ovo navodi El-Munziri, a hadis bilježe Ibn Huzejma u svome *Sahihu* i El-Hakim, koji za njega kaže da ispunjava uvjete El-Buharija i Muslima.

Tajna bacanja kamenčića

Elbu Hamid el-Gazali, Allah mu se smilovao, kaže: “Bacanjem kamenčića hadžija treba iskazati povinovanje Allahovoj naredbi i pokazati robovanje i potčinjenost Allahu, dž.š., i punu spremnost i pripravnost (na izvršenje ove obaveze), bez uplitanja razuma i duše. Potom, neka bude svjestan da to radi poistovjećujući se s Ibrahimom, a.s., kada mu je na tom istom mjestu došao Iblis, Allah ga prokleo, nastojeći ga dovesti u sumnju u pogledu njegovog hadža i navesti ga na grijeh, pa mu je Uzvišeni Allah naredio da ga kamenuje da bi ga otjerao i prekinuo njegove želje i nadanja. Ako hadžija pomisli: ‘Iblis je došao Ibrahimu, a.s., on ga je vidio pa ga je zbog toga i gađao kamenjem, ali meni šejtan neće doći i neće se ispred mene isprijeciti’ – neka pouzdano zna da je takvo razmišljanje upravo šejtansko razmišljanje koje je on usadio u njegovo srce da bi oslabio njegovu odlučnost da baci kamenčić i pomisli kako je to radnja od koje nema nikakve koristi te da je to obična igra kojoj ne treba pridavati neki značaj. Ovakva razmišljanja hadžija odmah treba odbaciti od sebe tako što će odlučno krenuti u bacanje kamenčića uprkos nastojanjima šejtana da ga odvрати. Neka hadžija zna da on u stvarnosti baca kamenčiće na džemretima, ali da, u suštini, on gađa šejtana i lomi njegova leđa. Naime, čovjek može pokoriti šejtana samo ako se povinuje Allahovoj naredbi veličajući Ga i izvršavajući je samo zbog toga što je to Njegova naredba, ne dajući pritom upliva razumu i duši.”

Šerijatski stav o bacanju kamenčića

Većina učenjaka smatra da je bacanje kamenčića obaveza (*vadžib*) hadža, ali nije njegov rukn (ono bez čega nema hadža). Zato, onaj ko izostavi bacanje kamenčića obavezan je zaklati kurban radi iskupljenja. Kao dokaz za to jeste hadis:

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْمِي الْجُمُرَةَ عَلَى رَاحِلَتِهِ
يَوْمَ النَّحْرِ، وَيَقُولُ: لِنَأْخُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ، فَإِنِّي لَا أَدْرِي لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِي هَذِهِ.

Prenosi se od Džabira, r.a., da je rekao: “Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako baca kamenčiće sa svoje jahalice na dan klanja, govoreći: ‘Činim ovo da biste znali kako treba obavljati hadžske obrede, jer ne znam, možda ja neću obaviti hadž poslije ovoga moga hadža.’”¹³⁸

Prenosi se od Abdurrahmana et-Tejmijja da je rekao: “Na Oprosnom hadžu Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio nam je da bacamo kamenčiće veličine kamenčića za bacanje.”¹³⁹

Veličina kamenčića i od koje vrste trebaju biti

U prethodnom hadisu vidjeli smo da kamenčići trebaju biti veličine kamenčića za bacanje. Otuda učenjaci smatraju da je to lijepo i pohvalno (mustehab). Ako pak kamenčići budu veći, ili ako neko baci veliki kamen, većina učenjaka smatra da je time bacanje ispravno, ali je pokuđeno. Imam Ahmed kaže: “Bacanje većeg kamenja ne može važiti. Zato se moraju naći manji i odgovarajući kamenčići jer je tako radio Allahov Poslanik, s.a.v.s., i zato što je zabranio drukčiji postupak.”

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْأَخْوَصِ الْأَزْدِيِّ، عَنْ أُمِّهِ قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ فِي بَطْنِ الْوَادِي - وَهُوَ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ لَا يَقْتُلْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا، إِذَا رَمَيْتُمُ الْجُمُرَةَ فَارْمُوا بِشَيْءٍ حَصَى الْخَذْفِ.

Prenosi se od Sulejmana ibn Amra ibn el-Ahvesa el-Ezdija, a on od svoje majke da je kazala: “Čula sam Vjerovjesnika, s.a.v.s., dok je bio u središtu doline, da je rekao: ‘O ljudi! Nemojte ubijati jedni druge! Kada bacate kamenčiće, neka oni budu veličine kamenčića za bacanje!’”¹⁴⁰

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَاتِ، الْقُطْ لِي، فَلَقَطْتُ لَهُ حَصِيَّاتٍ هِيَ حَصَى الْخَذْفِ، فَلَمَّا وَضَعْنَهَا فِي يَدِهِ قَالَ: بِأَمْثَالِ هَذِهِ هَؤُلَاءِ وَإِنَّاكُمْ وَالْعُلُو فِي الدِّينِ، فَإِنَّمَا أَهْلَكَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمُ الْعُلُو فِي الدِّينِ.

¹³⁸ Bilježe: imam Ahmed, Muslim i En-Nesai.

¹³⁹ Ovdje se misli na bacanje kamenčića veličine zrna graška. El-Ėsrem kaže: “Da budu veći od zrna leblebije i manji od lješnjaka.” Ovaj hadis bilježi Et-Taberani u *El-Kebiru* s pouzdanim nizom prenosilaca.

¹⁴⁰ Hadis prenosi Ebu Davud.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: “Rekao mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: ‘Dodaj mi! Sakupi za mene!’, a ja sam mu sakupio kamenčiće veličine onih za bacanje. Kada sam mu ih stavio u ruku, rekao je: ‘Ovakve mi dodaj! Nipošto nemojte pretjerivati u vjeri! U propast su otišli oni prije vas koji su pretjerivali u vjeri!’”¹⁴¹

Većina učenjaka smatra da ovi hadisi znače podsticanje i davanje prednosti (a ne obavezu). Međutim, svi su saglasni u tome da nije dozvoljeno bacati kamenje, niti je dozvoljeno bacanje metalnih predmeta, olova i tome slično.

Izuzetak su hanefije koji smatraju da je dozvoljeno bacati sve ono što je od zemljine vrste, bilo da je to kamen, glina, pečena glina, ili keramika, jer hadisi koji govore o bacanju imaju opći karakter. A to što je činio Allahov Poslanik, s.a.v.s., i njegovi ashabi znači samo davanje prednosti kamenčićima, a nije ograničeno na njih.

Ipak, prednost se daje prvom mišljenju, jer Vjerovjesnik, s.a.v.s., bacao je kamenčiće i naredio je bacanje kamenčića veličine onih za bacanje. Zato se mogu uzeti samo kamenčići bilo koje vrste bili.

Odakle se uzimaju kamenčići

Ibn Omer, r.a., uzimao je kamenčiće na Muzdelifi. Isto je činio i Seid ibn Džubejr, rekavši: “Na Muzdelifi su uzimali kamenčiće.” Imam Eš-Šafi smatra poželjnim i pohvalnim uzimanje kamenčića na Muzdelifi. Imam Ahmed kaže: “Kamenčiće uzmi s kojeg god mjesta hoćeš!”

To je stav i Ataa i Ibn el-Munzira, koji se pozivaju na već citirani hadis Ibn Abbasa u kojem stoji: “Sakupi mi!” Prema tome, Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije odredio mjesto sakupljanja.

Dozvoljeno je uzeti kamenčiće na samom mjestu bacanja, ali je kod hanefija to pokuđeno. Isto mišljenje zastupaju Eš-Šafi i Ahmed. Ibn Hazm smatra to dozvoljenim bez pokuđenosti. On kaže: “Upotreba kamenčića koji su već jednom bačeni dozvoljena je, a dozvoljeno je i njihovo bacanje jašući. To je dozvoljeno zbog toga što o tome

¹⁴¹ Ovaj hadis bilježe Ahmed i En-Nesai s dobrim nizom prenosilaca.

nema nikakve zabrane u Kur'anu niti u sunnetu. Ako bi neko rekao da postoji predanje Ibn Abbasa, r.a., prema kojem se uzimaju oni kamenčići koji su kabul (primljeni), a ostavljaju se oni kamenčići koji nisu kabul; da nije toga, njima bi se mogao nasuti put, na ovo ćemo odgovoriti: Tačno! A šta će onda biti? Ako bacanje ovih kamenčića nije primljeno od Amra, bit će primljeno od Zejda. Čovjek nekada udijeli sadaku, pa mu je Uzvišeni Allah ne primi, a potom, istu tu stvar dobije neko drugi, pa je udijeli kao sadaku i Allah, dž.š., to mu primi.

Bacanje kamenčića jašući dozvoljeno je na temelju hadisa Ibn Kudame ibn Abdullaha, koji je rekao: "Vidio sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na dan klanja kurbana kako baca kamenčiće na Džemretul-akabi dok je jahao na devu. Nije tu bilo ni udaranja, ni guranja, niti dovikivanja: 'Skloni se s puta! Skloni se s puta!'"

Broj kamenčića

Broj kamenčića koji se bacaju iznosi sedamdeset, ili četrdeset devet. Sedam se kamenčića baca na dan klanja, kod Džemretul-akabe; dvadeset jedan kamenčić baca se jedanaestog dana mjeseca zul-hidždže, na svako od tri džemreta baca se po sedam kamenčića; dvanaestoga dana mjeseca zul-hidždže baca se, također, dvadeset jedan kamenčić; trinaestoga dana mjeseca zul-hidždže baca se, također, dvadeset jedan kamenčić; i tako je broj bačenih kamenčića ukupno sedamdeset. Ako bi se hadžija ograničio na bacanje kamenčića na samo tri dana i ako ih ne bi bacio trinaestoga dana mjeseca zul-hidždže, to je dozvoljeno i važeće, a u tom slučaju broj bačenih kamenčića bio bi ukupno četrdeset devet. Po mezhebu imama Ahmeda bilo bi dovoljno i ako bi hadžija bacio pet kamenčića.

Ata kaže: "Dovoljno je baciti pet kamenčića." Mudžahid kaže: "Baciti se može šest kamenčića i to bez ikakvih posljedica." Prenosi se od Seida ibn Malika da je rekao: "Kada smo se vratili s hadža s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., jedni drugima govorili smo: 'Ja sam bacio šest kamenčića.' Drugi su govorili: 'Ja sam bacio sedam kamenčića', i niko nikome nije rekao da to nije ispravno."

Dani bacanja kamenčića

Kamenčići se bacaju u tri ili četiri dana: na dan klanja i dva ili tri dana od dana tešrika (ostali dani Bajrama). Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَجَلَّ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى﴾

“I spominjite Allaha u određenim danima, a ni onome ko požuri i ostane samo dva dana nije grijeh; a neće se ogriješiti ni onaj ko se dulje zadrži, samo ako se grijeha kloni.”¹⁴²

Bacanje kamenčića na dan klanja kurbana

Odabrano bacanje kamenčića na dan klanja jeste sredina prijedopodnevnog vremena, poslije izlaska sunca, jer Allahov Poslanik, s.a.v.s., bacio je kamenčiće toga dana sredinom prijedopneva.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَمْعَةَ أَهْلِهِ وَقَالَ: لَا تَرْمُوا جُمْرَةَ الْمَقَبَةِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., poslao je ranije svoje slabašne (žene, djecu i sluge) i rekao: ‘Nemojte bacati kamenčiće dok sunce ne izađe!’”¹⁴³

Ako bi neko odgodio bacanje kamenčića za kraj dana, to bi važilo.

Ibn Abdulberr kaže: “Svi učenjaci saglasni su u tome da je onaj ko baci kamenčiće na dan klanja prije zalaska sunca – bacio ih je u njihovo vrijeme, iako to nije baš najpoželjnije vrijeme.”

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُسْأَلُ يَوْمَ النَّحْرِ بَيْنِي فَقَالَ رَجُلٌ: رَمَيْتُ بَعْدَ مَا أُمْسَيْتُ! فَقَالَ: لَا حَرَجَ.

Ibn Abbas, r.a., veli: “Na dan klanja kurbana na Mini, Vjerovjesnik, s.a.v.s., tražio je da ga pitaju, pa ga je neki čovjek upitao: ‘Bacio sam

¹⁴² El-Bekara, 203.

¹⁴³ Ovaj hadis bilježi Et-Tirmizi potvrđujući njegovu vjerodostojnost.

kamenčiće nakon što sam omrknuo', a Poslanik mu je odgovorio: 'Ne brini (nema grijeha)!'"¹⁴⁴

Da li je dozvoljeno odgoditi bacanje kamenčića u noć

Ako postoji opravdan razlog koji sprečava bacanje kamenčića danju, onda je dozvoljeno u noć odgoditi njihovo bacanje. Prenosi se od Malika, a on od Nafija, da je kćerka Safije, žene Ibn Omera, bila u nifasu (postporođajnom periodu) na Muzdelifi, pa su ona i Safija zaostale i došle na Minu kada je sunce već zašlo na dan klanja kurbana. Ibn Omer naredio im je da bace kamenčiće onda kada su došle; smatrao je da nisu obavezne izvršiti bilo kakvo iskupljenje zbog toga.

Međutim, pokuđeno je odgoditi bacanje kamenčića u noć bez opravdanog razloga. Ipak, ako i baci kamenčiće noću, nije obavezan zaklati kurban kao iskupljenje, kako to smatraju hanefije, šafije i u jednom predanju imam Malik. Kao dokaz oni uzimaju navedeni hadis Ibn Abbasa. Imam Ahmed smatra da onaj ko ne baci kamenčiće do kraja dana klanja kurbana, neće ih bacati noću, nego će to uraditi sutradan, nakon što sunce pređe polovinu neba.

Olakšica za slabašne i iznemogle i za one koji imaju opravdanje da mogu baciti kamenčiće poslije ponoći uoči dana klanja kurbana

Prema jedinstvenom mišljenju svih učenjaka, nikome nije dozvoljeno baciti kamenčiće prije zadnje polovine noći, ali postoji olakšica za žene, djecu, iznemogle, one koji imaju opravdanje i goniče deva. Njima je dozvoljeno baciti kamenčiće na Džemretul-akabi u prvoj polovini noći uoči dana klanja kurbana. Prenosi se od Aiše, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., poslao Ummu Selemu u noći, uoči dana klanja kurbana, pa je bacila kamenčiće prije nastupa zore, a potom napustila (Minu).¹⁴⁵

¹⁴⁴ Ovaj hadis bilježi El-Buhari.

¹⁴⁵ Ovaj hadis bilježe Ebu Davud i El-Bejheki, koji kaže da je njegov niz prenosilaca pouzdan.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., dao olakšicu goničima deva da bace kamenčiće u toku noći.¹⁴⁶

Prenosi se od Urve da je rekao: “Vjerovjesnik, s.a.v.s., došao je na red da bude sa Ummu Selemom na dan klanja, pa joj je naredio da ranije napusti skup da bi stigla u Meku, i u njoj klanjala sabah-namaz. To je bio njezin dan kod Poslanika, s.a.v.s., i on je volio da ga ona prati.”¹⁴⁷

Prenosi se od Ataa da je rekao: “Jedan prenosilac prenio mi je od Esme da je ona bacila kamenčiće. Rekao sam: ‘Mi smo bacili kamenčiće u toku noći.’ Ona je rekla: ‘Mi smo to radili u vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s.’”¹⁴⁸

Et-Tabcri kaže: “Eš-Šafi na hadisima Ummu Seleme i Esme temelji svoje mišljenje o tome da je dozvoljeno napustiti (Minu) poslije ponoći.”

Ibn Hazm smatra da je dozvola za bacanje kamenčića noću ograničena isključivo na žene i ne odnosi se na muškarce, bez obzira na to jesu li slabi ili snažni; njima to nije dozvoljeno.

Ono na što upućuje hadis jeste da je onome ko ima opravdanje dozvoljeno požuriti noću i u toku noći baciti kamenčiće.

Ibn el-Munzir veli: “Sunnet je da se kamenčići bacaju isključivo nakon izlaska sunca, jer tako je radio Vjerovjesnik, s.a.v.s. Bacanje kamenčića nije dozvoljeno prije nastupa zore, jer bi to bio postupak u suprotnosti s praksom Poslanika. Onaj ko ih baci ranije neće ponavljati bacanje, jer ne znam da je iko rekao da to nije važeće.”

Bacanje s prostora iznad džemreta

Prenosi se od Esveda da je rekao: “Vidio sam Omera, r.a., da je bacio kamenčiće na Džemretul-akabi s njegove gornje strane.” Ata je upitan o bacanju kamenčića s prostora iznad džemreta, pa je odgovorio: “Ne smeta!”¹⁴⁹

¹⁴⁶ Ovaj hadis bilježi El-Bezzar, s tim da se u njegovom nizu prenosilaca nalazi Muslim ibn Halid ez-Zindži, koji nije pouzdan prenosilac.

¹⁴⁷ Ovaj hadis prenose Eš-Šafi i El-Bejheki.

¹⁴⁸ Ovaj hadis bilježi Ebu Davud.

¹⁴⁹ Oba ova predanja bilježi Seid ibn Mensur.

Bacanje kamenčića u toku tri dana

Odabrano vrijeme za bacanje kamenčića u preostala tri dana počinje od momenta kada sunce bude u zenitu i traje do njegovog zalaska. Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., bacio kamenčiće kada je sunce bilo na sredini neba ili poslije toga.”¹⁵⁰

El-Bejheki prenosi od Nafija da je Abdullah ibn Omer, r.a., govorio: “U toku tri dana nismo bacali kamenčiće prije nego što sunce pređe polovinu neba. Na one koji bi odgodili bacanje u noć nije se blagonaklono gledalo.” Bacanje u toku noći može biti samo do izlaska sunca sutrašnjeg dana. Ovo je jedinstveno mišljenje među imamima mezheba, osim Ebu Hanife, koji smatra dozvoljenim bacanje kamenčića i prije podne trećega dana. Kao dokaz on uzima jedan slab hadis od Ibn Abbasa, r.a., koji je rekao: “Posljednji dan napuštanja Mine, kada sunce odskoči, dozvoljeno je baciti kamenčiće i napustiti Minu.”

Stajanje i učenje dova nakon bacanja kamenčića u danima tešrika

Lijepo je i pohvalno zadržati se nakon bacanja kamenčića okrenut prema kibli, upućujući dove Uzvišenom Allahu, zahvaljujući Mu i tražeći oprost za sebe i ostale vjernike. Bilježe Ahmed i El-Buhari od Salima ibn Abdullaha ibn Omera, a on od svoga oca, da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada je bacio kamenčiće na prvom džemretu, koje se nalazi od džamije (Hajfa), bacio je sedam kamenčića izgovarajući tekbir uz svaki bačeni kamenčić. Potom bi se okrenuo na lijevu stranu u središte doline, gdje bi zastao okrenuvši se prema kibli, a potom digao ruke i Uzvišenom Allahu upućivao dove. Dugo je stajao. Zatim bi bacio sedam kamenčića na drugo džemre izgovarajući tekbir uz svaki bačeni kamenčić. Potom bi se okrenuo na lijevu stranu u središte doline, gdje bi zastao okrenuvši se prema kibli i dignuvši ruke, a zatim bi nastavio do džemreta koje se nalazi kod Džemretul-akabe i tu bacio sedam kamenčića, izgovarajući tekbir uz svaki bačeni kamenčić. Potom bi se udaljio ne zastajući.

¹⁵⁰ Bilježe Ahmed, Ibn Madža i Et-Tirmizi, koji ga smatra *hasen* hadisom.

Iz hadisa se vidi da Poslanik, s.a.v.s., nije zastajao nakon bacanja kamenčića na Džemretul-akabi, nego je zastajao nakon bacanja na preostala dva džemreta. Učenjaci su za to odredili pravilo, pa kažu: “Iza svakog bacanja poslije kojeg više nema bacanja u tom danu neće se zastajati. Iza svakog bacanja, poslije kojeg slijedi naredno bacanje u jednom danu, zastat će se.”

Ibn Madža bilježi predanje od Ibn Abbasa, r.a., u kojem stoji da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada je bacio kamenčiće na Džemretul-akabi, produžio i nije se zadržavao.

Redosljed u bacanju kamenčića

Pouzdanost se zna da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., započinjao bacanje kamenčića sa džemreta koje se nalazi iz pravca Mine, a zatim bi nastavio sa srednjim džemretom koje je u produžetku i, konačno, završio s bacanjem na Džemretul-akabi. Pouzdano se zna da je rekao:

خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ.

“Od mene uzmite način obavljanja hadžskih obreda.”

Na ovaj hadis oslanjaju se trojica imama kada uvjetuju redosljed među džemretima i bacanje kamenčića na njima, onako kako je to radio Allahov Poslanik, s.a.v.s.

Odabrano mišljenje kod hanefija jeste da je taj redosljed sunnet.

Poželjnost tekbara i dove prilikom bacanja svakog kamenčića te prihvatanje kamenčića prstima

Prenosi se od Abdullaha ibn Mesuda i Ibn Omera, r.a., da su, prilikom bacanja kamenčića na Džemretul-akabi, učili: “Allāhumme-dž’alhu hadžen mebrūra, ve zenben magfūra.” (“Allahu moj! Neka ovaj hadž bude primljen i grijeh oprostjen!”)

Prenosi se od Ibrahima da je rekao: “Smatrali su poželjnim za svakog čovjeka da, kada baci kamenčiće na Džemretul-akabi, prouči: ‘Allāhumme-dž’alhu hadžen mebrūra, ve zenben magfūra’, a neko ga je upitao: ‘Da li se to uči kod svakog džemreta?’ Odgovorio je: ‘Da!’”

Prenosi se od Ataa da je rekao: “Kad baciš kamenčić, izgovori tekbir. Nakon svakog bacanja slijedi tekbir.”¹⁵¹ U predanju Džabira, koje bilježi Muslim, spominje se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., donosio tekbir uz svaki kamenčić.

U djelu *El-Feth* stoji: “Učenjaci su saglasni o tome da, ako hadžija ne prouči tekbir (prilikom bacanja kamenčića), to ne povlači nikakve posljedice po njega.”

Prenosi se od Selmana ibn el-Ahvesa, a on od svoje majke da je kazala: “Vidjela sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kod Džemretul-akabe da jaše, a među njegovim prstima vidjela sam kamen koji je on bacio, i ljudi su bacali s njim.”¹⁵²

Zamjena prilikom bacanja kamenčića

Onaj ko ima opravdanje koje ga onemogućava da lično baci kamenčiće kao, naprimjer, bolest i tome slično, naći će nekoga ko će umjesto njega baciti kamenčiće. Džabir, r.a., kaže: “Bili smo na hadžu s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., i s nama su bile žene i djeca, i umjesto djece mi smo učili telbiju i bacali kamenčiće.”¹⁵³

Boravak na Mini u toku noći

Obaveza (vadžib) jeste boraviti na Mini u toku tri noći, ili u toku dvije noći, uoči jedanaestog i dvanaestog dana mjeseca zul-hidždže. Ovo je mišljenje trojice imama. Hanefije smatraju da je sunnet boraviti na Mini u toku noći. Ibn Abbas, r.a., kaže: “Kad baciš kamenčiće, prenoći gdje god hoćeš.”¹⁵⁴

Prenosi se od Mudžahida: “Ne smeta da se početak noći provede u Meki, a njezin kraj na Mini; ili početak noći na Mini, a njezin kraj u Meki.” Ibn Hazm veli: “Ko noći Mine ne provede na Mini pogriješio je, ali za to nema nikakvih posljedica.”

¹⁵¹ Ovo bilježi Seid ibn Mensur.

¹⁵² Ovaj hadis bilježi Ebu Davud.

¹⁵³ Hadis prenosi Ibn Madža.

¹⁵⁴ Predanje bilježi Ibn Ebu Šejba.

Saglasni su o tome da nije obavezan boravak na Mini za one koji imaju opravdanje, kao što su oni koji napajaju hadžije i goniči deva, i za njih, zbog toga, nema nikakvih posljedica.

Abbas je zatražio dozvolu od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da provede noći Mine u Meki zbog toga što je bio zauzet napajanjem hadžija, pa mu je Poslanik dozvolio.¹⁵⁵ Od Asima ibn Adijja prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odredio goničima deva da ne borave na Mini.¹⁵⁶

Kada se vraća s Mine

S Mine u Meku vraća se prije zalaska sunca dvanaestog dana mjeseca zul-hidždže, a nakon što se obavi bacanje kamenčića. Ovo je mišljenje trojice imama. Hanefije smatraju da se s Mine može vratiti u Meku do prije pojave zore trinaestog dana mjeseca zul-hidždže.

Pokuđeno je napustiti Minu nakon zalaska sunca, jer to je u suprotnosti s praksom Poslanika, s.a.v.s., ali zbog toga nema nikakvih posljedica.

KURBAN (*EL-HEDJ*)

Kurban (*el-bedj*) jeste ono što se prinosi u Haremu od blagodati (stoke), a s ciljem približavanja Uzvišenom Allahu. Allah, dž.š., kaže:

﴿وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ * لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ﴾

“A kamile smo vam učinili jednim od Allahovih obreda hadža, i vi od njih imate koristi; zato spominjite Allahovo ime kada budu u redove poredane; a kad padnu na zemlju, jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i Allah koji prosi; tako smo vam ih potčinili

¹⁵⁵ Ovo bilježi El-Buhari i drugi.

¹⁵⁶ Ovaj hadis zabilježili su autori *Sunena*, a Et-Tirmizi potvrđuje njegovu vjerodostojnost.

da biste zahvalni bili. Do Allaha neće doprijeti meso njihovo i krv njihova, ali će Mu stići iskreno učinjena dobra djela vaša...¹⁵⁷

Omer, r.a., veli: “Prinesite žrtvu, jer Uzvišeni Allah voli žrtvovanje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., prinio je kao žrtvu stotinu deva, a njegovo žrtvovanje bilo je dobrovoljno.”

Šta je najbolje zaklati kao kurban

Učenjaci su saglasni o tome da se za kurban kolje samo *niam*.¹⁵⁸

Također, saglasni su da je najbolje žrtvovati devu, potom kravu, a zatim ovcu. Naime, deve, zbog njihove veličine, najviše će koristiti siromašnima, a, također, krava je korisnija od ovce.

Različita mišljenja postoje kada je u pitanju jedna osoba: da li je za nju bolje da žrtvuje sedminu deve, ili sedminu krave, ili jednu ovcu? Očito je da bi u obzir trebalo uzeti ono što je najkorisnije za siromah.

Najmanje što se može žrtvovati

Čovjek može žrtvovati u Haremu što god hoće od spomenute stoke. Allahov Poslanik, s.a.v.s., žrtvovao je stotinu deva, a njegovo žrtvovanje bilo je dobrovoljno. Najmanje što jedna osoba može žrtvovati jeste ovca, ili sedmina deve, ili sedmina krave, jer jedna deva ili jedna krava dovoljna je za sedam osoba.

Džabir, r.a., kaže: “Obavili smo hadž s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., i klali smo jednu devu za sedam osoba, i jednu kravu za sedam osoba.”¹⁵⁹

Ne uvjetuje se da svi učesnici (u klanju jedne krave ili deve) kolju kurban radi približavanja Allahu. Kada bi se desilo da se jedni žele približiti Allahu, dž.š., a drugi žele kurban samo radi mesa – dozvoljeno je. Ovo je suprotno mišljenju hanefija koji uvjetuju da svi učesnici imaju namjeru približavanja Allahu, dž.š.

¹⁵⁷ El-Hadž, 36-7.

¹⁵⁸ Riječ *niam* obuhvata deve, goveda i brave, svejedno da li bilo muško ili žensko, i sve je podjednako dozvoljeno za žrtvovanje.

¹⁵⁹ Ovaj hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

Kada je obavezno žrtvovati devu

Hadžija će žrtvovati devu samo u slučaju da je kao džunup obavio tavaf-zijare, ili žena pod hajzom ili nifasom, ili ako je imao spolni odnos sa svojom ženom nakon boravka na Arefatu, a prije brijanja glave, ili ako se zavjetovao da će žrtvovati devu ili drugu životinju za klanje. Ukoliko hadžija ne nađe devu, kupit će sedam ovaca.

Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došao neki čovjek i rekao: “Ja sam dužan zaklati devu; imućan sam, ali ne mogu naći devu koju bih kupio.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio mu je da kupi sedam ovaca i da ih zakolje.¹⁶⁰

Vrste kurbanda

Kurban može biti poželjan (*mustehab*) ili obavezan (*vadžib*). Poželjno je da kurban zakolje hadžija koji obavlja hadž ifrad i umru ifrad. Obavezno je da kurban zakolje hadžija koji obavlja hadž kiran ili hadž temettu.

Obavezno je da kurban zakolje hadžija koji je izostavio jedan od vadžiba hadža (bacanje kamenčića, oblačenje ihrama i nijet za hadž na mikatu, sastaviti dan i noć prilikom boravka na Arefatu, boravak noću na Muzdelifi ili na Mini, izostavljanje oprostajnog tavafa).

Obavezno je da kurban zakolje hadžija koji uradi nešto što je zabranjeno uraditi osobi pod ihramima, izuzev spolnog odnosa (upotreba mirisa, brijanje). Obavezno je da kurban zakolje hadžija koji naruši svctost Harema (lov i sječa drveća u Haremu i druge stvari koje smo ranije objasnili).

Uvjeti za klanje kurbanda

Uvjeti koje mora ispunjavati kurban jesu:

1. da je staro dvije godine (*senijj* – kome ispadaju sjekutići), izuzev brava od kojih može poslužiti za kurban, i mladunče od šest mjeseci pa naviše, ako je debelo.

¹⁶⁰ Ovo bilježe imam Ahmed i Ibn Madža s pouzdanim nizom prenosilaca.

Senijj od deve ima pet godina, od govečeta dvije godine, a od brava jednu punu godinu. Prema tome, *senijj* od ove stoke može važiti kao kurban;

2. da je zdravo. Ne može kao kurban poslužiti ćorava, niti sakata, niti šugava, niti mršava životinja. Prenosi se od Hasana da su kazali: “Ako čovjek kupi devu ili drugu žrtvenu životinju koja ispunjava uvjete za kurban, pa poslije toga oćoravi, ili osakati, ili omršavi prije dana klanja – čovjek je može zaklati i važit će mu kao kurban.”¹⁶¹

Poželjnost odabiranja kurbana

Malik prenosi od I Išama ibn Urve, a on od svoga oca, da je govorio svojim sinovima: “Sinovi moji! Nemojte za žrtvu Uzvišenom Allahu prinositi ono za što bi se postidjeli kada bi ga poklonili svome miljeniku. Uzvišeni je Allah najplemenitiji među plemenitima i On je najpreči Kome treba probrati.”

Seid ibn Mensur bilježi da je Ibn Omer, r.a., putovao unutar Meke na jednoj devi. Govorio joj je: “Bah! Bah!”¹⁶² Dopala mu se, pa je sjahao s nje, obilježio ju je i namijenio za kurban.

Obilježavanje kurbana i stavljanje ogrlice

Iš'ar – obilježavanje znači da se devi ili kravi rasiječe koža na desnoj strani grbe, ako ima grbu, da bi joj potekla krv i da joj to bude znak da je namijenjena za kurban te da se ne bi iskorištavala.

Taklid znači da se na vrat kurbana okači komad kože ili nešto tome slično da bi se po tome raspoznavao.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., namijenio je bravče za kurban, pa mu je okačio znak i poslao ga po Ebu Bekru, r.a., kada je obavio hadž devete godine.

¹⁶¹ Ovo prenosi Seid ibn Mensur.

¹⁶² *Bah! Bah!* – riječ je koja se upotrebljava prilikom pohvale i zadovoljstva nečim. Ponavljanje te riječi znači pojačanje.

Pouzdanost se zna da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., stavljao ogrlicu na vrat kurbana i da ga je obilježavao (*iš'ar*), a potom je zanijetio umru i obukao ihrame u vrijeme Hudejbije. Rasijecanje kože na desnoj strani grbe kurbana (*iš'ar*) pohvalna je i poželjna radnja, prema mišljenju svih učenjaka, izuzev Ebu Hanife.

Sušтина iš'ara i taklida

Sušтина ovih radnji jeste pokazivanje i veličanje Allahovih obreda hadža te da bi se obznanilo ljudima da su to kurban koji se vode Allahovo kući, kolju radi Njega i da se pomoću njih približava Njemu.

Jahanje životinje namijenjene za kurban

Dozvoljeno je jahati devu i koristiti je, jer Uzvišeni Allah veli:

﴿لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

“Vama one služe do određenog roka, a poslije, njihovo je mjesto kraj Drevnog hrama.”¹⁶³

Ed-Dahhak i Ata vele: “Korištenje (menafi) podrazumijeva jahanje prema potrebi te korištenje kostrijeti (vune) i mlijeka. Riječ *el-edžel el-musemma* znači da se na njima napravi *taklid* i tako se obilježi kao kurban. Riječi *mehilluha ila el-bejtil-atike* označavaju dan klanja i klanje na Mini.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً
فَقَالَ: ارْكَبْهَا! قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ، فَقَالَ: ارْكَبْهَا وَيْلَكَ!، وَفِي الثَّانِيَةِ، أَوِ الثَّلَاثَةِ.

Prenosi se od Ebu Hurejre, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vidio nekog čovjeka kako vodi devu, pa mu je rekao: “Uzjaši je!” Čovjek je rekao: “Ovo je deva za kurban.” Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Uzjaši je! Teško tebi!” Ovo je rekao drugi ili treći put.¹⁶⁴

Ovo je važeće mišljenje u mezhebu Ahmeda i Ishaka, a poznato je i u mezhebu Malika. Eš-Šafi kaže: “Jahat će životinju namijenjenu za kurban samo kad je to neophodno.”

¹⁶³ El-Hadždž, 33.

¹⁶⁴ Ovaj hadis bilježe: El-Buhari, Muslim, Ebu Davud i En-Nesai.

Vrijeme klanja

Među učenjacima postoje različita mišljenja o vremenu klanja kurbana. Prema mišljenju Eš-Šafija vrijeme klanja kurbana jeste dan klanja (deseti dan zul-hidždže) i dani tešrika, a ovo se mišljenje temelji na riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

كُلُّ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ ذَبْحٌ.

“Svi dani tešrika jesu dani klanja.”¹⁶⁵

Ako prođe vrijeme klanja, onaj koji je obavezan zaklati kurban zaklat će ga naknadno (kadaen).

Prema mišljenju Malika i Ahmeda, vrijeme klanja kurbana, bez obzira na to je li kurban obavezan ili je na dobrovoljnoj osnovi, jesu dani klanja. Ovo je i mišljenje hanefija kada je u pitanju kurban hadžije koji je obavio hadž-kiran i hadž-temettu. Međutim, kada je u pitanju zavjetni kurban, kurban na ime kefareta i dobrovoljni kurban, kolju se u bilo koje vrijeme. Prenosi se od Ebu Seleme ibn Abdurrahmana i En-Nehaija: “Vrijeme klanja kurbana počinje na dan klanja i traje do kraja mjeseca zul-hidždže.”

Mjesto klanja

Kurban koji je obavezan kao i onaj koji je dobrovoljan može se zaklati samo u Haremu, a onaj koji prinosi žrtvu može je zaklati na bilo kojem mjestu Harema.

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ مِنَى مَنَحَرٍّ، وَكُلُّ مُزْدَلِفَةٍ مَوْقِفٌ، وَكُلُّ فِجَاجٍ مَكَّةَ طَرِيقٌ وَمَنَحَرٌّ.

Prenosi se od Džabira, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Cijela je Mina prostor za klanje; cijela je Muzdelifa prostor za stajanje (boravak); svaki klanac Meke jeste put i mjesto za klanje.”¹⁶⁶

¹⁶⁵ Prenosi Ahmed.

¹⁶⁶ Ovaj hadis bilježe Ebu Davud i Ibn Madža.

Za hadžiju je bolje zaklati kurban na Mini, a za onoga ko obavlja umru bolje je zaklati ga kod Merve, jer je Merva mjesto oslobađanja od ihrama hadža i umre.

عَنْ مَالِكٍ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَمْنَى - قَالَ: هَذَا الْمُنْحَرُ، وَكُلُّ مَنَى مُنْحَرٌ، وَفِي الْعُمْرَةِ هَذَا الْمُنْحَرُ - يَعْنِي الْمَرْوَةَ - وَكُلُّ فِجَاجٍ مَكَّةَ وَطُرُقُهَا مُنْحَرٌ.

Prenosi se od Malika da je čuo kako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., na Mini rekao: "Ovo je mjesto za klanje, a cijeli je prostor Mine mjesto za klanje." Prilikom umre kazao je: "Ovo je mjesto klanja (tj. Merva), a svaki klanac Meke i njezini putevi jesu mjesto za klanje."

Poželjnost klanja deve u stojećem položaju, a klanje ostale stoke povaljene na zemlju

Poželjno je i lijepo devu zaklati dok je u stojećem položaju i sputane lijeve prednje noge. O tome ima više hadisa.

1. Bilježi Muslim od Zijada ibn Džubejra da je Ibn Omer, r.a., prišao nekom čovjeku koji je klao svoju devu (kurban) dok je ona klečala na koljenima, pa je rekao: "Digni je u stojeći položaj i sputaj joj noge onako kako je to činio naš Vjerovjesnik, s.a.v.s."

2. Prenosi se od Džabira, r.a., da su Vjerovjesnik, s.a.v.s., i njegovi ashabi klali deve sputanih lijevih nogu dok su stajale na preostale tri.¹⁶⁷

3. Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je o značenju Allahovih riječi:

﴿فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ﴾

"Zato spominjite Allahovo ime kada budu u redove poredane", rekao: "To znači da budu u stojećem položaju na tri noge."¹⁶⁸

Kada su pak u pitanju goveda i sitna stoka, njih je bolje klati povaljene na zemlju. Ako se u postupku klanja postupi suprotno, tako da se deva zakolje na način klanja goveda, ili govedo na način klanja deve, kažu da je to pokuđeno, a neki kažu da nije pokuđeno.

¹⁶⁷ Prenosi E'bu Davud.

¹⁶⁸ Prenosi El-Hakim.

Lijepo je i poželjno da čovjek lično zakolje svoj kurban ukoliko je u stanju lijepo ga zaklati, a ako ne, onda je lijepo da prisustvuje klanju svoga kurbana.

Kasapinu se ne daje naknada za klanje od zaklanog kurbana

Nije dozvoljeno da se kasapinu dā naknada za klanje od zaklanog kurbana, ali mu se može dati meso od njega kao sadaka.

عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَقُومَ عَلَى بَدَنَةِ، وَأَقْسِمَ جُلْدَهَا وَجِلَالَهَا، وَأَمَرَنِي أَلَّا أُعْطِيَ الْجَزَارَ مِنْهَا شَيْئًا، وَقَالَ: نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْهَا.

Hazreti Alija, r.a., kaže: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio mi je da stojim (nadgledam) kod njegovih deva, da razdijelim njihove kože i pokrovce i naredio mi je da od kurbana ne dajem kasapinu ništa (na ime usluge klanja). Rekao je: “To ćemo mu posebno platiti.”¹⁶⁹

Iz hadisa se može zaključiti da je čovjeku dozvoljeno naći zamjenika koji će nadgledati klanje njegovog kurbana, razdijeliti meso, kožu i pokrovce¹⁷⁰, te da nije dozvoljeno da se kasapinu dā na ime usluge bilo šta od mesa tog kurbana. Kasapinu će se posebno platiti njegov posao, a kao dokaz za to jesu riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: “To ćemo mu posebno platiti.”

Prenosi se od Hasana da je rekao: “Ne smeta da se kasapinu dā koža kurbana.”

Šta se jede od kurbanskog mesa

Uzvišeni Allah naredio je da se jede meso kurbana:

﴿كُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ﴾

“Jedite ih, a nahranite i onoga koji ne prosi, a i onoga koji prosi...”

Ova naredba, na prvi pogled, odnosi se na obavezni i na dobrovoljni kurban. Otuda postoje različita mišljenja među učenjacima.

¹⁶⁹ El-Buhari, Muslim i ostali.

¹⁷⁰ Imami su saglasni u tome da nije dozvoljeno prodati kožu, niti bilo koji drugi dio kurbana.

Ebu Hanifa i Ahmed smatraju da je dozvoljeno jesti meso od kurbana koji zakolje hadžija mutemetti, ili hadžija kiran, ili ako je dobrovoljni kurban. Od ostalih vrsta kurbana neće jesti ništa.

Malik kaže da čovjek može jesti meso svoga kurbana koji je zaklao zbog eventualnih prijestupa na hadžu ili zbog toga što ga je prošao hadž; može jesti meso kurbana koji je zaklao hadžija mutemetti, ili meso bilo koje druge vrste kurbana, izuzev kurbana koji čovjek zakolje na ime iskupljenja za uznemiravanje, radi iskupljenja zbog lova, zavjetnog kurbana za siromahe i dobrovoljnog kurbana, ukoliko bude iscrpljen prije klanja.

Eš-Šafi smatra da nije dozvoljeno jesti meso obaveznog kurbana (naprimjer: obavezni kurban zbog hadžskih prijestupa, kurban zbog lova u Haremu, kurban zbog kvarenja hadža, temettuski i kiranski kurban, te meso zavjetnog kurbana.) A kada je riječ o dobrovoljnom kurbanu, njegovo meso može jesti, pokloniti i kao sadaku podijeliti.

Količina kurbanskog mesa koja se jede

Dozvoljeno je onome koji zakolje kurban jesti meso svoga kurbana koji mu je dopušten u bilo kojim količinama, bez ograničenja, a također, može ga i pokloniti i kao sadaku podijeliti prema vlastitom mišljenju.

Neki su kazali da se polovica jede, a polovica dijeli kao sadaka. Drugi su kazali da se kurbansko meso podijeli na tri dijela, pa čovjek ostavi za sebe jednu trećinu, drugu trećinu pokloni, a treću trećinu podijeli siromašnima kao sadaku.

BRIJANJE GLAVE ILI SKRAĆIVANJE KOSE

Brijanje glave i skraćivanje kose utemeljeno je Kur'anom, sunnetom i konsenzusom islamskih učenjaka. Uzvišeni Allah kaže:

﴿لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ﴾

“Allah će obistiniti san Poslanika Svoga da ćete sigurno u Časni hram ući sigurni, ako Allah bude htio, neki obrijanih glava, a neki podrezanih kosa, bez straha.”¹⁷¹

El-Buhari i Muslim bilježe da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

رَحِمَ اللَّهُ الْمُحَلِّقِينَ. قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ الْمُحَلِّقِينَ. قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: رَحِمَ اللَّهُ الْمُحَلِّقِينَ. قَالُوا: وَالْمُقَصِّرِينَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: وَالْمُقَصِّرِينَ.

“Neka se Uzvišeni Allah smiluje onima obrijanih glava!” Kazali su: “I onima potkraćene kose, o Allahov Poslaniče!” Poslanik je ponovo rekao: “Neka se Uzvišeni Allah smiluje onima obrijanih glava!” Ponovili su: “I onima potkraćene kose, o Allahov Poslaniče!” Rekao je: “Neka se Uzvišeni Allah smiluje onima obrijanih glava!” Kazali su: “I onima potkraćene kose, o Allahov Poslaniče!” On reče: “I onima potkraćene kose.”¹⁷²

El-Buhari i Muslim bilježe da je Vjervjesnik, s.a.v.s., obrijao glavu, a obrijala je svoje glave i skupina njegovih ashaba, dok su neki samo potkratili kosu.

¹⁷¹ El-Feth, 27.

¹⁷² Neki su kazali da ponavljanje dove za one obrijanih glava znači podsticanje hadžija na brijanje glava i potvrda njegove poželjnosti, jer to je efikasnije za ibadet i sigurnije za iskrenost namjere potčinjavanja Uzvišenom Allahu. Jer, onaj ko skratu kosu, sačuvao je svoj ukras. Na kraju, Allahov Poslanik, s.a.v.s., dodijelio je udio i onima koji su skratili kose kako niko od njegovog umeta ne bi ostao uskraćen za svoju hair-dovu.

Brijanje podrazumijeva otklanjanje kose na glavi upotrebom britve ili tome slično, ili otklanjanje čupanjem – pa makar se otklonile i tri dlake, važno bi. Potkraćivanje znači da čovjek odstrani kosu s glave, makar samo vrhove dlaka.¹⁷³

Kada je u pitanju šerijatskopравни stav o brijanju i potkraćivanju, postoje različita mišljenja među učenjacima. Većina učenjaka smatra da je to obaveza (*vadžib*) koju, ako čovjek izostavi, mora zaklati kurban kao iskupljenje. Eš-Šafi smatra da je to jedan od ruknova hadža.

Vrijeme brijanja i potkraćivanja kose

Vrijeme brijanja i potkraćivanja kose za hadžiju nastupa nakon bacanja kamenčića na Džemretul-akabi na dan klanja, a ako je s njim i njegov kurban, onda će obrijati glavu nakon klanja. U hadisu Ma'mera ibn Abdullaha prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada je zaklao svoj kurban na Mini, naredio Ma'meru da ga obrije.¹⁷⁴

Kada je u pitanju obavljanje umre, vrijeme brijanja ili potkraćivanja nastupa nakon obavljanja saja između Safe i Merve, a ko ima kurban, onda poslije klanja kurbana.

Brijanje ili skraćivanje mora se obaviti u Haremu i u danima klanja, prema mišljenju Ebu Hanife, Malika i, u jednom predanju, imama Ahmeda, a kao dokaz uzimaju navedeni hadis. Stav Eš-Šafija, Muhammeda ibn el-Hasena i preovladavajuće mišljenje u mezhebu Ahmeda jeste da se brijanje ili potkraćivanje mora obaviti u Haremu, ali nije obavezno u danima klanja, tako da se to može obaviti i izvan tog vremena i to će mu važiti, a za to nema nikavih sankcija.

Šta je poželjno u toku radnje brijanja ili skraćivanja

Lijepo je i poželjno prvo početi brijanje desne strane glave, a potom lijeve. Također, lijepo je da bude okrenut prema kibli, da donese tekbir i, nakon završetka, da klanja.

¹⁷³ Ibn el-Munzir kaže da je važeće ono što se naziva potkraćivanjem, jer to je ono što ta riječ znači.

¹⁷⁴ Ovaj hadis bilježe Ahmed i Et-Taberani.

Veki kazuje da mu je Ebu Hanifa rekao: “Pogriješio sam u pet dijelova hadžskih obreda, a berber me je podučio tim dijelovima. Kada sam došao kod berbera da mi obrije glavu, upitao sam ga: ‘Pošto ćeš mi obrijati glavu?’ On me upitao: ‘Jesi li ti Iraćanin?’ ‘Jesam’, odgovorio sam, a on je rekao: ‘Kada su u pitanju hadžski obredi, nema pogađanja (cjenkanja). Sjedi!’ Sjeo sam, ali okrenut od kible. Rekao mi je: ‘Svoje lice okreni prema kibli!’ Namjestio sam se tako da mi prvo obrije lijevu stranu, a on mi je rekao: ‘Okreni mi desnu stranu tvoje glave.’ Okrenuo sam mu desnu stranu i on je počeo brižati glavu, a ja sam šutio. Rekao mi je: ‘Donesi tekbir!’ Počeo sam učiti tekbire sve dok nisam ustao da odem.’ Berber mi upitao: ‘Gdje ćeš?’ Odgovorio sam: ‘Tamo gdje sam odsjeo.’ Rekao mi je: ‘Prvo klanjaj dva rekata, a zatim idi!’ Tada sam pomislio da ovo ne bi trebalo biti iz glave berbera, pa sam ga upitao: ‘Gdje si naučio ovo što si mi naređivao?’ Odgovorio je: ‘Vidio sam Ataa ibn Ebu Rebaha da ovako radi.’”¹⁷⁵

Poželjnost povlačenja britve po ćelavoj glavi

Većina učenjaka smatra poželjnim da ćelav čovjek, koji nikako nema kose na glavi, britvom pređe glavu. Ibn el-Munzir kaže: “Svi učenjaci od kojih mi učimo saglasni su o tome da ćelav čovjek treba britvom preći po glavi.” Ebu Hanifa kaže: “Preći britvom po ćelavoj glavi jeste obaveza (*vadžīb*).”

Poželjnost obrezivanja noktiju i skraćivanja brade

Lijepo je i pohvalno da onaj ko obrije glavu, ili samo skрати kosu, potkrati brkove i obreže nokte. Ibn Omer, r.a., kada bi obrijao glavu na hadžu ili na umri, malo je potkraćivao bradu i brkove. Ibn el-Munzir veli: “Pouzdanost se zna da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada je obrijao glavu, obrezao i nokte.”

¹⁷⁵ Ovo navodi El-Muhibb et-Taberi.

Ženi je naređeno da potkrati kosu, a zabranjeno joj je da brije glavu

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسَ عَلَى
النِّسَاءِ حَلْقٌ، وَإِنَّمَا عَلَى النِّسَاءِ التَّقْصِيرُ.

Ibn Abbas, r.a., je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.: 'Žene ne briju glave nego samo potkraćuju kosu.'"¹⁷⁶

Ibn el-Munzir kaže: "O ovome postoji opća saglasnost učenjaka, jer brijanje glave za žene značilo bi poistovjećivanje (s muškarcima)."

Količina kose koju žena siječe

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je rekao: "Kada žena želi potkratiti kosu, pokupi je svu i povuče na prednji dio glave, a potom odsiječe vrhove vlasi." Ata veli: "Kada žena želi potkratiti kosu, siječe je s vrhova, kako s dugih tako i s kratkih vlasi."¹⁷⁷

Neki su kazali da nema ograničenja u količini kose koju žena odsijeca. Šafije kažu da mora odrezati najmanje tri vlasi.

TAVAF-IFADA

Među muslimanima postoji opća saglasnost o tome da je obavljanje tavaf-ifade jedan od ruknova hadža i ako hadžija ne obavi ovaj tavaf, njegov hadž nije ispravan, jer Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ﴾

"I neka oko Hrama drevnog obilaze."¹⁷⁸

Imam Ahmed smatra da se mora posebno zanijetiti ovaj tavaf, dok ostala trojica imama smatraju da nijet hadža važi i za ovaj tavaf, pa je on, prema tome, ispravan i valjan, pa i ako ga ne bi posebno zanijetio. Većina učenjaka smatra da se ovaj tavaf sastoji od sedam krugova.

¹⁷⁶ Ebu Davud i drugi. El-Hafiz potvrđuje vjerodostojnost ovoga hadisa.

¹⁷⁷ Oba ova hadisa bilježi Seid ibn Mensur.

¹⁷⁸ El-Hadž, 29.

Imam Ebu Hanifa smatra da ono što je obavezno za hadž (da se ispuni uvjet rukna) jesu četiri kruga, i ako bi hadžija i to izostavio, njegov bi hadž bio pokvaren. Ostala trojica imama smatraju da je ovaj tavaf vadžib, a nije rukn, pa ako bi hadžija izostavio i ova tri kruga ili jedan od njih, izostavio bi vadžib, a to znači da njegov hadž nije pokvaren, ali je obavezan zaklati kurban kao iskupljenje za taj prekršaj.

Vrijeme obavljanja ovoga tavafa

Početak njegovog vremena nastupa u ponoć, uoči dana klanja kurbana, prema mišljenju Eš-Šafija i Ahmeda, a ne postoji krajnja granica. Međutim, sve dok ne obavi ovaj tavaf, zabranjen mu je seksualni pristup njegovoj ženi. Odgađanje izvršenja ovoga tavafa izvan dana tešrika ne uvjetuje klanje kurbana kao iskupljenje, ali je pokuđeno odgađati ga izvan tih dana.

Najbolje vrijeme za obavljanje ovoga tavafa jeste jutro dana klanja. Ebu Hanifa i Malik smatraju da vrijeme obavljanja ovoga tavafa počinje nastupom zore na dan klanja, ali njih dvojica imaju različita mišljenja o završetku vremena. Tako Ebu Hanifa smatra da se ovaj tavaf mora obaviti u bilo kojem danu od dana klanja, a ako taj rok istekne, i hadžija ne obavi ovaj tavaf, onda mora zaklati kurban kao iskupljenje zbog zakašnjenja.

Malik pak smatra da ne smeta odgoditi obavljanje ovoga tavafa sve do kraja dana tešrika, ali je bolje obaviti ga ranije.

Vrijeme obavljanja ovoga tavafa proteže se do kraja mjeseca zul-hidždže, pa ako ga i u tom vremenu ne obavi, onda je obavezan zaklati kurban kao iskupljenje, a hadž će mu biti valjan, jer cijeli mjesec zul-hidždže, prema njegovom mišljenju, jeste mjesec hadža.

Žene žure s obavljanjem tavaf-ifade

Lijepo je i pohvalno da žene požure s obavljanjem ovoga tavafa na dan klanja, ako se plaše da bi im moglo poraniti mjesečno čišćenje. Hazreti Aiša, r.a., naređivala je ženama da požure s obavljanjem tavaf-ifade na dan klanja plašeći se mjesečnog čišćenja. Ata veli: "Ako se žena boji da bi je moglo zadesiti mjesečno čišćenje, neka posjeti Kuću prije nego što baci kamenčiće i prije nego što zakolje kurban."

Ne smeta ništa da žena upotrijebi lijek koji bi zadržao krvarenje kako bi mogla obaviti ovaj tavaf. Seid ibn Mensur bilježi od Ibn Omera, r.a., da je upitan o ženi koja kupi lijek da bi zadržala krvarenje kako bi mogla napustiti Minu i doći u Meku. On u tome nije vidio nikakvu zapreku, čak im je preporučio vodu (sok) drveta misvaka.

Muhibbuddin et-Taberi veli: "Ako se hajz računa zadržavanjem krvi na ovaj način, onda se računa i njegovo zadržavanje pri završetku iddeta (postrazvodnog perioda) i ostalim načinima (zadržavanja)." Isto važi i za uzimanje lijeka za ubrzanje roka krvarenja.

Odsjedanje u Muhasabu¹⁷⁹

Pouzdanost se zna da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odsjeo u Muhasabu prilikom silaska s Mince u Meku. Tu je klanjao podne, ikindiju, akšam i jaciju, te odspavao (odmorio se), a Ibn Omer činio je isto to.

Među učenjacima postoje različita mišljenja u vezi poželjnosti ovoga postupka. Aiša, r.a., kaže: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., odsjedao je u Muhasabu samo da bi mu bilo lakše krenuti dalje. To nije sunnet, pa ko hoće neka odsjedne u njemu, a ko neće ne mora." El-Hattabi veli: "Odsjedanje u Muhasabu bilo je nešto što se prakticiralo, a potom je ta praksa napuštena." Et-Tirmizi veli: "Svratanje u dolinu Muhasab neki učenjaci smatraju poželjnim, i to za onoga ko želi, ali to ne smatraju obaveznim."

¹⁷⁹ Muhasab je dolina između brda En-Nur i El-Hadžun.

Smisao odsjedanja u Muhassabu jeste zahvala Uzvišenom Allahu za to što je izdigao svoga Vjerovjesnika, s.a.v.s., iznad njegovih neprijatelja koji su se na tom mjestu jedni pred drugima obavezali protiv Hašimovića i potomaka Benu el-Muttaliba, da neće s njima sklapati ni ženidbene niti kakve druge ugovore sve dok im ne predaju Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Ibn el-Kajjim veli: “Namjera Vjerovjesnika, s.a.v.s., bila je da obznani obrede islama na tom istom mjestu na kojem su nevjernici javno iskazali obrede nevjerstva i neprijateljstvo prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku. “

To je bila praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da utemelji znakove (obrede) jednobojstva na mjestima koja su bila poznata po nevjerovanju i mnogobojstvu. Tako je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio da se izgradi džamija u Taifu na mjestu božanstava El-Lat i El-Uzza.

U M R A

Riječ umra dolazi od “el-i’timar”, što znači posjeta. Umra je posjeta Kabi, tavaf (obilazak) oko nje, saj (žurni hod) između Safe i Merve, te brijanje ili potkraćivanje kose. Islamski učenjaci slažu se da je umra propisana Šerijatom.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: غُمْرَةٌ فِي رَمَضَانَ تَعْدِلُ حَجَّةً.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Umra u ramazanu ravna je hadžu.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَكَارَةِ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمُبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ.

Ebu Hurejra, r.a., veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: “Umra do umre briše grijehe počinjene između njih, a nagrada za primljen hadž jeste Džennet.”¹⁸⁰

Već smo navodili hadis:

تَابِعُوا بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ.

“Hadž i umru obavljajte jedno za drugim.”

Ponavljjanje umre

Nafi kaže: “U vrijeme Ibn ez-Zubejra Abdullah ibn Omer, r.a., obavljao je umru nekoliko godina, svake godine po jednu.”

Kasim prenosi: “Hazreti Aiša, r.a., tri je puta u godini obavila umru.” Neko ga je upitao da li joj je to neko zamjerio, a on je odgovorio: “Subhanallah, zar majci vjernika?!”

Većina učenjaka zastupa ovo mišljenje, dok imam Malik smatra pokuđenim djelom da se u jednoj godini umra obavi više puta.

¹⁸⁰ Prenose: Ahmed, El-Buhari i Muslim.

Dozvoljeno je umru obaviti prije hadža, kao i u mjesecima hadža

Dozvoljeno je da čovjek obavi umru u mjesecima hadža, a da tada ne obavi hadž. Tako je Omer, r.a., u mjesecu ševvalu obavio umru i vratio se u Medinu bez obavljanja hadža. Također je dozvoljeno obavljanje umre prije hadža, kako je to uradio Omer, r.a. Tavus kaže: “Ljudi su u predislamskom dobu smatrali da je obavljanje umre u mjesecima hadža najveći grijeh, te su govorili: ‘Kada istekne mjesec safer, zaliječe se kopita deva i nestane tragova putovanja (na hadž), dozvoljeno je činiti umru.’”

Nakon što je islam propisao da se umra obavlja u mjesecima hadža, tako ostaje do Sudnjega dana.

Koliko je umri obavio Poslanik, s.a.v.s.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., obavio četiri umre: hudejbijsku umru, naknadnu umru (kojom je nadoknadio naumljenu), treću iz Dži‘rane i četvrtu uz hadž.¹⁸¹

Šerijatski stav o umri

Hanefije i Malik smatraju da je umra sunnet, na osnovu predanja:

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْعُمْرَةِ: أَوْاجِبَةٌ هِيَ؟ قَالَ: لَا.

Džabir, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., bio upitan da li je umra vadžib, pa je odgovorio: “Nije.”¹⁸²

Aiša, r.a., i Ahmed smatraju da je umra farz, na osnovu ajeta:

﴿وَاتِمُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾

“Allaha radi, hadž i umru upotpunite.”

Obrazloženje jeste to kako je ovdje umra povezana s hadžem koji je farz, pa je i ona farz. Prvo je mišljenje ispravnije. U djelu *Fethul-allam* stoji

¹⁸¹ Ahmed, Ebu Davud i Ibn Madža, uz pouzdan niz prenosilaca.

¹⁸² Hadis je *hasen-sahih*.

kako se o ovoj temi navode još neki hadisi koji ne mogu poslužiti kao argument. Et-Tirmizi prenosi kako je Eš-Šafi rekao: "Ne postoji ništa obavezujuće za umru, ona je dobrovoljni ibadet."

Vrijeme umre

Većina učenjaka smatra kako se umra može obaviti tokom cijele godine. Ebu Hanifa zastupa mišljenje kako je pokuđeno njeno obavljanje u pet dana: dan Arefata i četiri dana Kurban-bajrama. Ebu Jusuf smatra kako je pokuđeno njeno obavljanje na dan Arefata i tri naredna dana. Postoji konsenzus među ulemom da se umra može obaviti u mjesecima hadža. Argumenti su sljedeći:

El-Buhari prenosi od Ikrima ibn Halida da je rekao: "Upitao sam Ibn Omera o umri prije hadža, pa je odgovorio: 'Nema smetnje da se obavi umra prije hadža, jer je Poslanik, s.a.v.s., obavio umru prije hadža'";

Džabir, r.a., prenosi kako je Aiša, r.a., u stanju mjesečnog pranja obavila sve hadžske obrede izuzev tavafa oko Kabe. Nakon prestanka hajza i obavljanja tavafa, upitala je: "Božiji Poslaniče, hoćete li vi obaviti i hadž i umru, a ja samo hadž?" Tada je Poslanik, s.a.v.s., naredio Abdurrahmanu ibn Ebu Bekru (njenom bratu) da ode s njom do *Et-Ten'ima*, te je ona u mjesecu zul-hidždže učinila umru nakon hadža.

Kao što smo spomenuli, ramazan je najbolje vrijeme za obavljanje umre.

Umranski mikat

Osoba koja želi obaviti umru nalazi se unutar ili van spomenutih mikata hadža. Ako se nalazi van, nije joj dozvoljeno da ih prijeđe bez ihrama, jer El-Buhari prenosi kako je Zejd ibn Džubejr upitao Abdullaha ibn Omera: "Odakle mogu početi s umrom?" On odgovori: "Poslanik je, s.a.v.s., za stanovnike Nedžda odredio Karn, za stanovnike Medine Zul-Hulejfu i za stanovništvo Šama Džuhfu.

Ako je osoba unutar mikata, onda je granica Harema mikat za umru, makar bio unutar granice Harema. Argument je spomenuti hadis

u kojem se kaže kako je Aiša, r.a., na osnovu naredbe Poslanika, s.a.v.s., izašla do Et-Ten'ima i tamo učinila nijet.

TAVAFUL-VEDA

Tavaful-veda (oproštajni tavaf) naziva se ovim imenom, jer se njime opraštamo od Kabe. Također se naziva i tavafus-sadr (izlazni tavaf), jer se obavlja kada ljudi izlaze iz Meke. To je tavaf u kojem nema ubrzanog hoda. To je posljednje što hadžiija koji je izvan Meke radi prije putovanja iz nje. Malik u *Muvettau* prenosi kako je Omer, r.a., rekao: "Posljednji hadžski obred jeste tavaf oko Kabe."

Osoba koja živi u Meki, kao i osoba s mjesečnim pranjem, ne obavljaju ovaj tavaf niti imaju neku obavezu zbog njegovog izostavljanja. Prenosi se kako je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Osobi s hajzom data je olakšica da ode (bez oproštajnog tavafa)."¹⁸³

U drugom predanju on kaže: "Ljudima je naređeno da im tavaf oko Kabe bude zadnja radnja, uz olakšanje ženi u hajzu."

عَنْ صَفِيَّةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهَا حَاضَتْ فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَحَابَسْنَا هِيَ؟ فَقَالُوا: إِنَّهَا قَدْ أَفَاضَتْ. قَالَ: فَلَا إِذْنَ.

Prenosi se od Poslanikove, s.a.v.s., supruge Safije kako je dobila hajz, te mu je neko to spomenuo, na što upita: "Hoće li nas to ona zadržati?" Odgovorili su mu: "Ona je obavila tavaful-ifada." Poslanik, s.a.v.s., tada reče: "Neće nas onda zadržati."¹⁸⁴

¹⁸³ Prenose El-Buhari i Muslim.

¹⁸⁴ Znači da u tom slučaju nije dužna obavljati oproštajni tavaf, te je ne moraju čekati da ga obavi. (Prim. prev.) El-Buhari i Muslim.

Šerijatski stav o oproštajnom tavafu

Učenjaci su jednoglasni u mišljenju da je oproštajni tavaf propisan, na osnovu predanja:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ النَّاسُ يَنْصَرِفُونَ فِي كُلِّ وَجْهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَنْفِرُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ فِي الْبَيْتِ.

Ibn Abbas, r.a., veli: “Ljudi su se razilazili, te Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Neka niko ne odlazi prije nego što obavi posljednju radnju, oproštajni tavaf.’”¹⁸⁵

Imam Malik, Davud i Ibnul-Munzir zastupaju stav kako je oproštajni tavaf sunnet, te da njegovo izostavljanje ne povlači nikakve posljedice. Ovakvo mišljenje zastupaju i šafije, hancfije, hanbelije i Eš-Šafi, prema jednom predanju, te stoje na stanovištu da je oprosni tavaf vadžib, te da njegovo izostavljanje nalaže klanje kurbana.

Vrijeme oproštajnog tavafa

Njegovo je vrijeme nakon što čovjek obavi sve radnje hadža i htjedne otputovati, da bi susret s Kabom bio posljednji obred, kako to stoji u hadisu. Nakon što hadžija obavi ovaj tavaf, odmah će otputovati i tada se ne bi trebao baviti kupoprodajom ili ostajati duže vrijeme. Ako se to desi, ponovo će obaviti oproštajni tavaf. Izuzetak je neka potreba ili kupovina hrane, kada ga nije dužan obnavljati, jer se to ne smatra radnjom koja mu remeti tavaf kao posljednju radnju.

Lijepo je da osoba koja čini oproštajni tavaf uči dovu koja se prenosi od Ibn Abbasa: “Allāhumme innī abduke ve-bnu abdike ve-bnu emetik, hameltenī alā mā seharte lī min halkike ve setertenī fī bilādike hattā bellagtenī bini‘metike ilā bejtike ve eantenī alā edāi nusukī, fe in kunte redīte annī fe-zded annī ridā, ve illā feminel-āne ferda annī kable en ten‘ā an bejtike dārī. Fehāzā evānu-nsirāfī in ezinte li gajre mustebdilīn bīke ve lā bibejtik, ve lā rāgibīn anke ve lā an bejtik. Allāhumme fashabnil-āfijete

¹⁸⁵ Bilježe ga Muslim i Ebu Davud.

fī bedenī ves-sihhate fī džismī, vel-ismete fī dīnī ve ahsin munkalebī, verzuknī tā'ateke mā cbkajtenī ve-džma lī bejne hajrejīd-dun-jā vel-āhire, inneke alā kulli šej'in kadīr." ("Allahu, ja sam, doista, rob Tvoj, sin roba Tvoga, sin robinje Tvoje. Omogućio si mi da dođem onim što si mi Ti podredio i dao si mi skrovište na Tvojim zemlji. Dostavio si mi Svoje blagodati i pomogao mi u obavljanju mojih obreda. Ako si zadovoljan sa mnom, daj da se poveća to zadovoljstvo, a ako nisi, učini da od sada budeš zadovoljan prije nego što se moj dom udalji od Tvoje kuće. Ovo je vrijeme moga odlaska, uz Tvoju dozvolu, ne tražeći nikakvu alternativu pored Tebe i Tvoje kuće, i ne odričući se Tebe niti Tvoje kuće. Bože moj, daj da moje tijelo bude zdravo, da moja vjera bude ispravna i da moje mjesto povratka bude lijepo. Učini da Ti budem pokoran sve dok sam živ i daj mi dobro i ovoga i onoga svijeta, Ti si uistinu svemoćan."

Eš-Šafi smatra kako je lijepo da se nakon oprostajnog tavafa stane kod Multezima, a to je mjesto između (jemenskog) ugla i vrata Kabe. Spomenuo je hadis u tom smislu.

NAČIN OBAVLJANJA HADŽA

Nakon što se hadžija približi mikatu, lijepo je da skрати brkove, nokte i kosu, te da se okupa ili abdesti, namiriše i obuče ihrame. Kada dođe do mikata, klanjat će dva rekata namaza i zanijetiti hadž ako je mufrid, umru ako je mutemeti, ili oboje ako je karin. Hadžski ihram, tj. odluka jeste rukn, sastavni dio hadža, bez kojeg hadž nije ispravan. Što se tiče preciziranja koju će vrstu hadža obaviti: ifrad, temettu ili kiran, to nije farz. Ako bi donio generalni nijet, bez određivanja vrste hadža, nijet bi mu bio ispravan i imao bi pravo obaviti vrstu koju želi. Nakon oblačenja ihrama treba početi s učenjem telbije povišenim glasom. Telbiju će učiti prilikom penjanja na uzvišicu i spuštanja u dolinu, prilikom sretanja pojedinca ili ljudi u grupama, u praskozorje i nakon svakog namaza.

Muhrim se mora suzdržati od: spolnog snošaja i svega što vodi tome, od svađanja s ostalim članovima grupe, a i općenito od svađe s drugim ljudima, bespotrebne rasprave, ženidbe, ili da drugog ženi ili udaje. Također ne smije oblačiti šivenu odjeću, a ni obuću iznad članaka. Ne smije ništa stavljati na glavu, niti se smije namirisati ili obrijati dlaku (s bilo kojeg dijela tijela). Ne smije podrezivati nokte niti loviti bilo koju kopnenu životinju, a također ne smije ni lomiti grane, sjeći drveće ili kositi travu unutar granica Harema. Pohvalno je da se prije ulaska u Meku okupa, ako je u mogućnosti, u mjestu Ez-Zahir, i to vodom iz bunara Zu Tuva, a potom da uđe s gornje strane Mčke. Zatim se treba uputiti ka Kabi. Pohvalno je da uđe na vrata zvana Selam (spas), učeći dove koje se inače uče za ulazak u džamiju. Pri tome treba obratiti pažnju kako ulazi, da bude skrušen, ponizan i da uči telbiju. Kad ugleda Kabu, zaustavit će se, podići će ruke i moliti Allaha da mu podari Svoje dobro, učeći dovu. Potom će se uputiti direktno prema Crnom kamenu (El-Hadžerul-esved), pa će ga poljubiti, ako je u mogućnosti, a ako nije, onda će ga rukom dotaknuti, pa će je poljubiti. Ako ni to nije u mogućnosti, onda će rukom pokazati prema njemu, te je poljubiti.

Zatim će stati naspram Crnog kamena, spominjući Allaha i učeći utemeljene dove, a onda će započeti s tavafom. Pohvalno je da u prva tri kruga otkrije desno rame (*idtiba*), i da ide žurnijim hodom (*reml*), a preostala četiri kruga obaviti će normalnim hodom i bez otkrivanja ramena. Sunnet je da u svakom krugu dotakne jemenski ugao i poljubi Crni kamen (ako je u mogućnosti). Kad završi s tavafom, poći će prema Mekami-Ibrahimu učeći ajet:

﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾

“Neka vam mjesto na kojem je stajao Ibrahim bude prostor iza kojeg ćete molitvu obavljati”¹⁸⁶

Zatim će iza njega klanjati dva tavafska rekata, a onda će se uputiti ka vrelu Zemzem, gdje će se napiti koliko god mogne. Potom će na mjestu Multezim učiti dove, tražeći od Allaha svako dobro na dunjaluku

¹⁸⁶ El-Bekara, 125.

i na ahiretu. Onda će ponovo otići i poljubiti Crni kamen, ako je u mogućnosti, a onda će se uputiti ka vratima Safa, kako bi obavio saj, učeći ajet:

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ...﴾

“Safa i Merva jesu Allahova časna mjesta...”

Popet će se na Safu i okrenuti se prema Kabi, učiti će dove, a onda će obavljati saj na predviđenom mjestu za to, *el-mes'a*, učeći i moleći se Allahu. Kad naiđe na ravnicu između dva zelena svjetla, kretat će se žurnije, a onda će ponovo ići hodajući dok ne stigne na Mervu, gdje će, okrenut prema Kabi, učiti dove i veličati Allaha. Ovim se završava prva etapa saja. Ovako će postupati sve dok ne upotpuni sedam etapa.

Saj je, prema stavu većine učenjaka, vadžib, tako da onaj ko ga izostavi, ili izostavi nekoliko njegovih etapa, mora zaklati kurban. Nakon toga, ako muhrim obavlja hadž-temettu, potkratit će ili obrijati glavu. Na ovaj način on upotpunjuje umru, i dozvoljeno mu je sve što mu je bilo zabranjeno u ihramima, osim žena (spolnog snošaja). Ako je muhrim zanijetio hadž ifrad ili karin, ostat će u ihramima. Osmog dana zul-hidždže, muhrim koji obavlja temettu, obući će ponovo ihrame, i, skupa s ostalim hadžijama koji su u ihramima, izaći na Minu, gdje će prenoćiti. Kad sunce izađe, uputit će se prema Arefatu do džamije Nemire, gdje će se, po mogućnosti, okupati i klanjati podne i ikindiju u džematu, skraćeno (po dva rekata) u podnevsko vrijeme. Ako ne mogne klanjati u džematu, klanjat će sam. Boravak na Arefatu (*vukuf*) počinje nakon što sunce krene s polovine neba (zeval). Vukuf će obaviti u blizini Brda milosti (Džebel rahme), jer je tu i Poslanik, s.a.v.s., boravio na Arefatu. Boravak na Arefatu (*vukuf*) sastavni je dio (*rukn*) hadža. Nije sunnet i nema potrebe da se hadžije penju na Brdo milosti (Džebel rahme). Okrenut prema kibli, skrušeno će učiti dove i moliti se Allahu sve do noći. Kad noć nastupi (akšamsko vrijeme), uputit će se s ostalim hadžijama prema Muzdelifi, gdje će, skraćeno u jacijsko vrijeme, klanjati akšam i jaciju i provesti noć. Nakon nastupanja zore, stat će na *El-Meš'arul-haram* (Muzdelifu) i veličati Allaha dok ne svane, a potom će

se, nakon što sakupi kamenčiće (*džemerat*), vratiti na Minu. Boravak na Muzdelifi jeste vadžib, i onaj ko to propusti mora klati kurban.

Nakon izlaska sunca bacit će sedam kamenčića na veliko džemre (akaba). Zatim će zaklati svoj kurban, ako bude u mogućnosti, a potom obrijati ili skratiti kosu. Nakon brijanja ili skraćivanja kose, muhrimu je dozvoljeno ono što mu je bilo zabranjeno, osim spolnog snošaja. Nakon toga vratit će se u Meku, gdje će obaviti tavafi-ifadu, koji je sastavni dio hadža (*ruken*), i to na isti način kao što je obavio i tavafi-kudum. Ovaj se tavaf također naziva i tavafi-zijara. Ako je muhrim obavljao hadž temettu, obaviti će i saj nakon tog tavafa. Međutim, ako obavlja hadž-ifrad ili kiran, a već je činio saj prilikom dolaska u Meku, nije ga potrebno ponavljati nakon tavafi-ifade. Nakon što obavi ovaj tavaf (*ifadu*), muhrimu će biti dozvoljeno sve, pa čak i žene.

Nakon toga vratit će se na Minu, gdje će noćiti (*mebit*). Noćenje je na Mini obavezno, i ko to izostavi, on mora zaklati kurban.

Poslije podne, jedanaestog dana zul-hidždže, bacit će kamenčiće na sva tri mjesta (džemreta). Bacanje kamenčića početi će s malim džemretom (*sugra*), koje je do Mine, a potom će baciti kamenčiće na srednje džemre (*vusta*), gdje će zastati, učiti dove i veličati Allaha. Potom će otići do velikog džemreta (*akaba*), gdje će baciti kamenčiće, bez zadržavanja. Bacanje kamenčića na sva tri džemreta treba obaviti prije zalaska sunca, što će uraditi i dvanaestog dana zul-hidždže. Nakon toga može se vratiti u Meku prije zalaska sunca dvanaestog dana, a može i ostati na Mini, prenoćiti i baciti kamenčiće i trinaestog dana zul-hidždže.

Bacanje kamenčića jeste vadžib, i onaj ko to ne izvrši mora klati kurban.

Kad se spusti u Meku, i htjedne se vratiti nazad kući, mora obaviti oproštajni tavaf (tavafi-veda). I ovaj je tavaf također vadžib.

Onaj ko izostavi oproštajni tavaf, treba se vratiti u Meku, ako je u mogućnosti, kako bi obavio taj tavaf, ako već nije prošao kroz Mikat. Ako to ne učini, mora zaklati ovcu (kurban).

Iz svega nabrojanog možemo zaključiti da se umra sastoji od: stupanja u ihrame na Mikatu, tavafa, saja i brijanja glave ili potkraćivanja

kose. Osim ovoga, obredi su hadža još i boravak na Arefatu, bacanje kamenčića, tavafi-ifada, boravak na Mini, klanje kurbana i brijanje glave ili potkraćivanje kose.

Ovo su ukratko obredi hadža i umre.

POHVALNO JE VRATITI SE BRZO S HADŽA ILI UMRE

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، يَنْتَعِ أَحَدُكُمْ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ، فَإِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَهُ فَلْيَسْتَجِبِلْ إِلَى أَهْلِهِ.

Ebu Hurejra, r.a., veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Put je vid patnje, jer čovjeka sprečava da jede i pije. Stoga, kad neko obavi ono zbog čega je putovao, neka se vrati svojoj porodici."¹⁸⁷

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا قَضَى أَحَدُكُمْ حَاجَّهُ فَلْيَسْتَجِبِلْ إِلَى أَهْلِهِ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لَأَجْرِهِ.

Aiša, r.a., veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kazao: "Kad neko od vas obavi hadž, neka požuri i vrati se svojoj porodici, jer će tako steći veću nagradu."¹⁸⁸

عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَضَرَمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَتِمُّ الْمُهَاجِرُ بَعْدَ قَضَاءِ نُسْكَهٖ ثَلَاثًا.

El-Ala ibn el-Hadremi prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Kad čovjek obavi sve obrede (hadža), može ostati još tri dana."¹⁸⁹

¹⁸⁷ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

¹⁸⁸ Prenosi ga Ed-Darekutni.

¹⁸⁹ Bilježi ga Muslim.

IHSAR

Ihsar ima značenje sprečavanja i zadržavanja. Uzvišeni Allah kaže:

﴿فَإِنْ أَحْصَرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾

“A ako budete spriječeni, onda kurbane koji vam se nađu pri ruci zakoljite.”¹⁹⁰

Ovaj je ajet objavljen u vrijeme kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio spriječen da dođe na Hudejbiji do mesdžidul-harama sa svojim ashabima.

Ihsar je zapreka od činjenja tavafa prilikom umre, od stajanja na Arefatu ili od tavaful-ifade prilikom hadža.

Islamski učenjaci razilaze se o pitanju iz kojih razloga biva *ihsar*. Imam Malik i Eš-Šafi kažu da nema *ihsara*, osim u slučaju opasnosti od neprijatelja, jer je navedeni ajet objavljen kad je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio spriječen zbog neprijatelja. Ibn Abbas, r.a., rekao je: “Nema *ihsara* osim zbog neprijatelja.”

Veliki broj učenjaka, među kojima su hanefije i imam Ahmed, smatraju da *ihsar* biva sa svim što sprečava i zadržava hadžiju od pristupa Kabi, pa bilo to zbog neprijatelja, bolesti koja bi se povećala kretanjem, zbog straha, propasti imetka, zbog smrti ženinog mahrema tokom putovanja, ili bilo kojeg drugog razloga koji uzrokuje zapreku. Ibn Mesud dao je fetvu čovjeku koga je ugrizla zmija da je *muhsar* (spriječen).

Kao dokaz uzimaju općenitost riječi Uzvišenog: **“A ako budete spriječeni...”** Povod objave ajeta jeste to što je Poslanik, s.a.v.s., bio spriječen djelovanjem neprijatelja, a ono što je kazano u općem značenju ne smije se ograničavati samo na svoj povod. Ovo je mišljenje ispravnije od ostalih.

¹⁹⁰ [.] -Bekara, 196.

Spriječena je osoba (muhsar) dužna zaklati ovcu ili krupniju stoku

Ajet jasno ukazuje na to da je spriječena osoba (*muhsar*) dužna, prema svojim mogućnostima, zaklati kurban. Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., da je rekao: “Poslanik, s.a.v.s., bio je spriječen (od obavljanja umre), pa je obrijao glavu, općio sa svojim ženama, zaklao kurban i obavio umru naredne godine.”¹⁹¹

Većina islamskih učenjaka ovim dokazuju da je *muhsar* dužan zaklati ovcu, kravu ili devu. Imam Malik kaže da to nije dužan.

U djelu *Fethul-allam* kaže se: “Malik je upravu, jer svaki *muhsar* ne posjeduje kurban.” Ovo je kurban koji je Poslanik, s.a.v.s., dotjerao iz Medine, želeći ga dobrovoljno žrtvovati. Na takav se kurban odnose riječi Uzvišenog:

﴿وَالْهَدْيُ مَكْرُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحَلَّهُ﴾

“I da kurbani koje vodite sa sobom do mjesta svojih stignu.” Ovaj ajet ne ukazuje na obaveznost.

Mjesto na kojem muhsar kolje kurban

U djelu *Fethul-allam* stoji: “Učenjaci se razilaze o tome da li je Poslanikovo, s.a.v.s., klanje kurbana (*bedja*) na dan Hudejbije bilo unutar granica Harema, ili van njih! Vanjsko značenje kur’anskog ajeta: ‘I da kurbani koje vodite sa sobom do mjesta svojih stignu...’ ukazuje na to da ga je zaklao izvan granica Harema.”

Postoji više mišljenja o mjestu na kojem *muhsar* treba zaklati žrtvu (*bedj*).

Prvo mišljenje zastupa većina učenjaka, a oni smatraju da će kurban zaklati tamo gdje skida ihrame, bio unutar granica Harema ili izvan njih.

Drugo je mišljenje hanefija, a smatraju da kurban mora zaklati isključivo unutar granica Harema.

¹⁹¹ Bilježi ga El-Buhari.

Treće je mišljenje Ibn Abbasovo i još nekih učenjaka. Oni smatraju da ako može kurban poslati u Harem, obavezan je to učiniti, i ne skidati ihrame dok opunomoćenik ne zakolje kurban unutar Harema. Ukoliko nije u mogućnosti poslati ga u Harem, zaklat će ga u mjestu u kojem je spriječen da obavlja hadž, odnosno umru.

Muhsar nije dužan naknadno obaviti započeti hadž ili umru, osim ako mu je hadž farz

Ibn Abbas, r.a., tumačeći ajet:

﴿فَإِنْ أَحْصَرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ﴾

“Aako budete spriječeni, onda kurbane koji vam se nađu pri ruci zakoljite”, veli: “Ko obuče ihrame radi hadža ili umre, zatim bude spriječen da ode do Kabe, dužan je da, prema mogućnostima, osigura kurban (ovcu ili nešto veće), koji će neko zaklati umjesto njega. Ako je zanijetio hadž, koji mu je farz¹⁹², dužan ga je nadoknaditi. Međutim, ako se radi o hadžu nakon obavljenog obaveznog hadža, nije ga dužan nadoknaditi.”

Imam Malik veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., sa svojim ashabima došao do Hudejbije, pa su zaklali kurban i obrijali su glave, nakon čega su skinuli ihrame, radili sve što rade i mimo hadža. To su učinili prije tavafa oko Kabe i prije nego što je kurban stigao do Kabe. Međutim, ne navodi se da je Poslanik, s.a.v.s., naredio nekom od svojih ashaba, ni onima koji su bili s njim, da naknadno obave (*kada*) tu započetu umru. Hudejbija se nalazi izvan granica Harema.¹⁹³

Rekao je imam Eš-Šafi: “Kurban će zaklati tamo gdje bude spriječen, i skinut će ihrame i nije dužan naknadno obavljati hadž, odnosno umru, budući da to Allah nije spomenuo (naredio).” Zatim je rekao: “To znamo iz mnogih hadisa o tome događaju, da su u godini Hudejbije s njim bili poznati ashabi koji su kasnije obavili naknadnu umru (*umretul-*

¹⁹² Pod riječima “hadž farz” podrazumijeva se hadž koji je čovjek dužan obaviti, ako je u mogućnosti, jednom u životu. (Prim. prev.)

¹⁹³ Bilježi ga El-Buhari.

kada) u godini Hudejbije, ali su neki ipak izostali. Ostali su u Medini bez opravdanog zdravstvenog ili finansijskog razloga. Da je naknadno obavljanje obavezno, bilo bi im naređeno da ne izostaju.”

Također je kazao: “Navedena je umra nazvana ‘umretul-kada’¹⁹⁴, jer je ona bila rješenje spora između Poslanika, s.a.v.s., i Kurejšija, a ne zbog toga što je tu umru bilo obavezno naknadno obaviti (*kada*).”

Dozvoljeno je da muhrim pretpostavi skidanje ihrama ako se razboli ili zbog nekog sličnog razloga

Veliki broj islamskih učenjaka dozvoljava da muhrim prilikom oblačenja ihrama uvjetuje da će, ukoliko se razboli, skinuti ihrame.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِبُضَاعَةَ: خُجِّي وَاشْتَرِطِي أَنْ مَحَلِّي حَيْثُ تَخْبِينِي.

Ibn Abbas, r.a., veli da je Poslanik, s.a.v.s., rekao Dubai: “Obavi hadž, a uvjetuj da ti je mjesto skidanja ihrama tamo gdje budeš spriječen!”¹⁹⁵

Pa ako muhrim bude spriječen zbog bilo kojeg razloga, bilo da je to bolest ili nešto drugo, ukoliko je uvjetovao prilikom oblačenja ihrama, ima se pravo osloboditi ihrama i nije dužan zaklati kurban niti postiti.

Prekrivanje Kabe

U predislamsko su doba ljudi prekrivali Kabu, pa kada je došao islam, taj je običaj potvrđen. El-Vakidi prenosi od Ismaila ibn Ibrahima, a on od Ibn Ebu Habiba, a ovaj od svoga oca, da je rekao: “Kaba je u doba džahilijeta prekrivana kožnim tepihom. Zatim ju je Poslanik, s.a.v.s., prekrivao platnom iz Jemena, a Omer i Osman bijelim lanenim platnom (iz Egipta), dok ju je Hadždžadž prekrivao svilenim brokatom.”

¹⁹⁴ Riječ *kada*, osim obavljanja, može značiti i: parnica, proces i sl. (Prim. prev.)

¹⁹⁵ Bilježi ga Muslim.

Prenosi se da je prvi koji je prekrrio Kabu bio Esad el-Humejri, a prekrrio ju je platnom zvanim *tebe*.

Ibn Omer, r.a., pravio bi pokrivač i ukrase, a zatim bi ga poslao da njime prekriju Kabu. Bilježi ga Malik.

El-Vakidi također prenosi od Ishaka ibn Ebu Abdaa ibn Ebu Džafera Muhammeda ibn Alija da je rekao: "Ljudi su poklanjali prekrivače za Kabu, a poklanjali su i protkana i ukrašena platna (iz Jemena), pa bi to slali u Meku da se time prekrije Kaba."

U doba vladavine Jezida ibn Muavije Kaba je bila prekrivena svilenim brokatom, što je nastavio prakticirati i Ibn ez-Zubejr. On je naređivao Mus'abu ibn ez-Zubejru da svake godine šalje prekrivač, i da je na dan Ašure prekrije tim ogrtačem.

Seid ibn Mensur bilježi da je Omer ibn el-Hattab, r.a., skidao prekrivač Kabe svake godine, pa bi ga podijelio hadžijama, koji bi ga stavljali na drveće, pod kojim bi se sklanjali u hlad.

Namirisavanje Kabe

Prenosi se od Aiše, r.a., da je rekla: "Namirisavajte Kabu, jer to spada u njeno čišćenje."

Ibn ez-Zubejr namirisavao je cijelu unutrašnjost Kabe. Svaki bi je dan namirisavao jedanput, a petkom bi to činio dva puta.

Zabrana griješenja unutar Harema

Uzvišeni Allah kaže:

﴿وَمَنْ يُدْ فِيهِ بِالْحَادِ يَظْلَمُ نَفْسَهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾

"I onome ko u njemu bilo kakvo nasilje učini dat ćemo da patnju nesnosnu iskusi."

عَنْ مُوسَى بْنِ بَازَانَ قَالَ: أَتَيْتُ يَحْيَى بْنَ أُمَيَّةَ فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: احْتِكَارُ الطَّعَامِ فِي الْحَرَمِ إِلْحَادٌ فِيهِ.

Musa ibn Bazan rekao je: “Došao sam kod Jala ibn Umeije, pa je rekao: ‘Zaista je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Doista je sklanjanje hrane i njeno nagomilavanje dok ne poskupi, u Haremu, grijeh!’”¹⁹⁶

El-Buhari u svome djelu *Et-Tarih el-kebir* prenosi od Ja'le ibn Umeije da je on čuo Omera ibn el-Hattaba kad je rekao: “Sakrivanje i nagomilavanje hrane u svrhu podizanja cijene jeste grijeh!”

عَنِ ابْنِ عَمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ أَتَى ابْنَ الزُّبَيْرِ وَهُوَ جَالِسٌ فِي الْحَجْرِ، فَقَالَ: يَا ابْنَ الزُّبَيْرِ،
إِنَّاكَ وَالْإِنْحَادَ فِي حَرَمِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإِنِّي أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
يَقُولُ: يُحْلِلُهَا رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je on otišao kod Ibn ez-Zubejra i našao ga kako sjedi u El-Hidžru, pa mu je rekao: “Čuvaj se grijеšenja u Haremu Uzvišenog Allaha, jer zaista ja svjedočim da sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kad kaže: ‘Narušit će njrgovu svetost čovjek iz Kurejša!’”¹⁹⁷

U drugom predanju stoji:

سَيُلْحِدُ فِيهِ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ، لَوْ وَزِنَتْ ذُنُوبُهُ بِذُنُوبِ الثَّقَلَيْنِ لَوَزَنَتْهَا، فَانْظُرْ أَلَّا تَكُونَ هُوَ.

“U Haremu će (prvi) griješiti jedan čovjek iz plemena Kurejš. Kad bi stavio na jednu stranu njegove grijehe, a na drugu grijehe svih ljudi i džina, prevagnuli bi njegovi grijesi! Nastoj da to ne budeš ti!”

Mudžahid veli: “U Meki se grijesi udvostručuju, kao što se, u njoj, i dobra djela umnogostučavaju.”

Upitan je imam Ahmed: “Da li se za jedno učinjeno loše djelo upisuje više od jednog?” – “Ne, osim u Meki”, odgovori on.

Zauzimanje Kabe

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَغْزُو جَيْشُ
الْكُفَّةِ، فَإِذَا كَانُوا بَيْدَاءَ مِنَ الْأَرْضِ يُحْسِفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ
وَفِيهِمْ أَسْوَأُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنْهُمْ؟ قَالَ: يُحْسِفُ بِأَوَّلِهِمْ وَآخِرِهِمْ، ثُمَّ يَبْعَثُونَ عَلَى بَيَاتِهِمْ.

¹⁹⁶ Bilježi ga Ebu Davud.

¹⁹⁷ Bilježi ga Ahmed.

Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Krenut će vojska u osvajanje Kabe, pa kad dođu do Bejdā¹⁹⁸, od prvog će do zadnjeg u zemlju biti utjerani!” Potom je Aiša, r.a., upitala: “O Allahov Poslaniče, kako, a među njima ima i trgovaca i onih koji ne pripadaju njima?” Pa je odgovorio: “Bit će utjerani u zemlju od prvog do posljednjeg, zatim će biti proživljeni onakvi kakve su im namjere.”¹⁹⁹

Poželjno je poduzeti putovanje radi posjete trima džamijama

عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَشُدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي هَذَا وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى.

Prenosi se od Seida ibn el-Musejjeba, koji prenosi od Ebu Hurejre, r.a., da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kad je rekao: “Putovanje se poduzima radi tri džamije: El-Mesdžidul-harama, moje džamije i džamije El-Mesdžidul-aksa.”²⁰⁰

U drugoj verziji ovog hadisa stoji:

إِنَّمَا يُسَافَرُ إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِ الْكُئْبَةِ، وَمَسْجِدِي وَمَسْجِدِ إِلَيَّ.

“Zaista se putuje prema tri džamije: Mesdžidul-Kabi, mom mesdžidu i Mesdžidu Ilija.”²⁰¹

عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ مَسْجِدٍ وَضَعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلًا؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ. قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى. قُلْتُ: كَمْ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً، ثُمَّ إِنَّنِ أَدْرَكْنَاكَ الصَّلَاةَ بَعْدَ فَصْلٍ، فَإِنَّ الْفَضْلَ فِيهِ.

Ebu Zerr veli: “Rekao sam: ‘O Allahov Poslaniče, koja je džamija na Zemlji prva sagrađena?’ Odgovorio je ‘El-Mesdžidul-haram’, pa sam rekao: ‘A zatim koja?’ Odgovorio je: ‘El-Mesdžidul-aksa’, pa sam rekao: ‘Koliko je između te dvije gradnje?’ Odgovorio je: ‘Četrdeset godina. Gdje god te zatekne namaz, tu i klanjaj, jer je svako dobro u njemu!’”

¹⁹⁸ Prostrana i bezvodna pustinja.

¹⁹⁹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

²⁰⁰ Bilježi ga: El-Buhari, Muslim i Ebu Davud.

²⁰¹ Ilija – El-Kuds.

Zaista je propisan put do ova tri mesdžida zbog njihovih vrijednosti i osobenosti, što druge džamije nemaju u toj mjeri.

عَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ.

Džabir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Namaz u mojoj džamiji vredniji je od hiljadu namaza u nekoj drugoj, osim u El-Mesdžidul-haramu, a namaz u El-Mesdžidul-haramu bolji je od sto hiljada namaza u nekoj drugoj džamiji.”²⁰²

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدِي أَرْبَعِينَ صَلَاةً لَا تَقُوتُهُ صَلَاةٌ كُتِبَتْ لَهُ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَبَرَاءَةٌ مِنَ الْعَذَابِ، وَبَرَى مِنَ التَّفَاقُ.

Enes ibn Malik veli da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko klanja u momc mesdžidu četrdeset namaza, tako da ne propusti nijedan, bit će izbavljen iz Vatre, bit će izbavljen iz kazne i bit će spašen od licemjerstva.”²⁰³

Navodi se u hadisima da je namaz u Bejtul-makdisu vredniji od namaza obavljenog u bilo kojoj drugoj džamiji, osim u El-Mesdžidul-haramu Poslanikove džamije, pet stotina puta.

Adabi ulaska u Poslanikovu, s.a.v.s., džamiju i posjete toj džamiji

Lijepo je da se u džamiju Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ulazi staloženo i dostojanstveno, i da čovjek bude namirisani mirisom, i obučen u lijepu odjeću, te da uđe desnom nogom izgovarajući: “E‘ūzu billāhil-azīm, ve bivedžihil-kerīm, ve sultānihil-kadīm mineš-šejtānir-radžīm. Bismillāh, allāhumme salli alā Muhammedin ve ālihi ve sellem. Allāhumma-gfir lī zunūbī ve-ftah lī ebvābe rahmetik.” (“Utječem se Uzvišenom Allahu, Njegovom plemenitom licu, Njegovoj vječnoj vlasti od prokletog šejtana.

²⁰² Hadis je zabilježio Ahmed s vjerodostojnim nizom prenosilaca.

²⁰³ Bilježe ga Ahmed i Etr-Taberani s vjerodostojnim nizom prenosilaca.

U ime Allaha. Allahu, blagoslovi Muhammeda i njegovu porodicu i spasi ih. Allahu moj, oprosti mi grijeha i otvori mi vrata Tvoje milosti!”

Lijepo je da prvo ode do časne Revde²⁰⁴, te da skrušeno klanja dva rekata pozdrava džamiji (*tebijjetul-mesdžid*).

Kad obavi namaz, tj. *tebijjetul-mesdžid*, uputit će se prema časnom kaburu, i prsima okrenuti prema njemu, a leđima prema Kabi, nazvati selam Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., riječima: “Es-selāmu alejke jā Resulallāh, es-selāmu alejke jā nebijallāh, es-selāmu alejke jā hīrete min halkih, es-selāmu alejke jā hajre halkillāh, es-selāmu alejke jā habiballāh, es-selāmu alejke jā sejjidel-murselīn, es-selāmu alejke jā resule rabbil-ālemīn, es-selāmu alejke jā kā'id-el-gurriel-muhadždželīn. Ešhedu en lā ilāhe illallāh, ve ešhedu enneke abduhu ve resuluhu ve emīnuhu ve hīretuhu min halkihi, ve ešhedu enneke kad bellagter-risālete ve eddejt-el-emānete ve nesahtel-umme, ve džāhedte fillāhi hakka džihādih.”

(“Neka je na tebe selam, Allahov Poslaniče. Neka je na tebe selam, Allahov Vjerovjesniče. Neka je na tebe selam najodabraniji Allahov robe. Neka je na tebe selam, najbolji Allahov robe. Neka je na tebe selam Allahov miljeniče. Neka je na tebe selam, poglavaru svih vjerovjesnika. Neka je selam na tebe, Vjerovjesniče Gospodara svih svjetova. Neka je selam na tebe, o predvodniče onih koji će biti obilježeni zbog uzimanja abdesta. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, i svjedočim da si ti Njegov rob, poslanik, povjerenik i najodabranije stvorenje. Svjedočim da si dosljedno prenio svoju poslanicu, ispunio obavezu, savjetovao svoj umet i iskreno se, u ime Allaha, borio i trudio.”)

Zatim se pomakne koliko za jedan lakat na desnu stranu, pa nazove selam Ebu Bekru es-Sidiku. Potom se pomakne koliko još jedan lakat, pa nazove selam Omeru el-Faruku, r.a.

Zatim se okrene prema kibli, prouči dovu za sebe, za svoju braću i sve muslimane, a potom produži dalje.

Posjetilac je dužan govoriti onoliko glasno koliko sam sebe može čuti, te da ne diže svoj glas iznad toga, a na nadležnim organima jeste da

²⁰⁴ Revda (dženetska bašča) jeste, kako kaže Allahov Poslanik, s.a.v.s., prostor između njegove sobe i minbera. (Prim. prev.)

ih u tome spriječe na lijep način. Zabilježeno je da je Omer ibn el-Hattab čuo dva čovjeka u Poslanikovoj džamiji kako galame, pa im je rekao: “Da znam da ste odavde (domaći), udario bih vas!”

Treba izbjegavati dodirivanje ili ljubljenje prostorije u kojoj je kabur, jer je to zabranio Allahov Poslanik, s.a.v.s.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَلَا تَجْعَلُوا قُبُورِي عِيدًا. وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تُبَلِّغُنِي حَيْثُ كُنتُمْ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ne pretvarajte svoje kuće u kabure, i ne pravite od mog kabura svetkovalište, i donosite salavat na mene, jer će vaš salavat, doista, stići do mene, ma gdje god vi bili.”²⁰⁵

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَسَنٍ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَتَنَابُ قَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْدُّعَاءِ عِنْدَهُ فَقَالَ: يَا هَذَا، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَتَّخِذُوا قُبُورِي عِيدًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ حَيْثُمَا كُنتُمْ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تُبَلِّغُنِي.

Abdullah ibn Hasan vidio je čovjeka kako obilazi kabur Allahovog Poslanika, s.a.v.s., čineći dove kod njega, pa mu je rekao: “O čovječe, zaista je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Ne činite od mog kabura svetkovalište, i donosite salavat na mene, ma gdje bili, jer će zaista vaš salavat stići do mene.’ Prema tome, ti i onaj u Španiji isti ste!”

²⁰⁵ Bilježi ga Ebu Davud.

Pohvalno je dosta vremena provoditi u ibadetu unutar Revde

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمَنْبَرِي عَلَى حَوْضِي.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Između moje kuće i moga minbera jedan je od dženetskih vrtova²⁰⁶, a ispod moga mimbera moje je vrelo.”²⁰⁷

Pohvalno je otići u džamiju Kuba i obaviti namaz u njoj

Allahov je Poslanik, s.a.v.s., u tu džamiju odlazio svake subote jašući, a i pješice. Klanjao je u njoj dva rekata i poticao bi i druge na to, govoreći:

مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ، ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءَ فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً، كَانَ لَهُ كَأَجْرِ عُمْرَةٍ.

“Ko se očisti u svojoj kući pa ode u džamiju Kuba i klanja u njoj namaz imat će za to nagradu kao da je obavio umru.”²⁰⁸

Vrijednost grada Medine

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ الْإِيمَانَ لَيَأْرُزُ إِلَى الْمَدِينَةِ كَمَا تَأْرُزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Zaista se iman u Medinu povlači kao što se povlači zmija u svoju jazbinu.”²⁰⁹

الْمَدِينَةُ قُبَّةُ الْإِسْلَامِ، وَدَارُ الْإِيمَانِ، وَأَرْضُ الْهَجْرَةِ، وَمَوْىِ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ.

²⁰⁶ Kaže se o značenju riječi: “...jedan je od dženetskih vrtova”, to je da ono što se događa u njoj (u Revdi) od ibadeta i nauke zavreduje da bude vrt od dženetskih vrtova. (Ovo je poput Poslanikovih, s.a.v.s., riječi: “Kad prođete pored dženetskih vrtova, nahranite se!” “A šta su to dženetski vrtovi, o Allahov Poslaniče!”, upitaše prisutni, a on im odgovori: “Skupovi u kojima se veliča Allah!”)

²⁰⁷ Bilježi ga El-Buhari.

²⁰⁸ Bilježe ga: Ahmed, En-Nesai, Ibn Madža i El-Hakim, koji veli da je niz prenosilaca ovog hadisa vjerodostojan.

²⁰⁹ Bilježi ga El-Buhari.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Medina je svod islama, kuća imana, zemlja Hidžre i počivalište halala i harama."²¹⁰

Prenosi se od Omera, r.a., da je rekao: "Povećala se cijena Medine, pa se povećao i trud." Allahov je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

اضْبُرُوا وَأَبْشُرُوا، فَإِنِّي قَدْ بَارَكْتُ عَلَى صَاعِكُمْ وَمُدِّكُمْ، وَكُلُوا وَلَا تَفْرُقُوا، فَإِنَّ طَعَامَ الْوَاحِدِ يَكْفِي الْاِثْنَيْنِ، وَطَعَامُ الْاِثْنَيْنِ يَكْفِي الْارْبَعَةِ، وَطَعَامُ الْارْبَعَةِ يَكْفِي الْخَمْسَةَ وَسِتَّةَ، وَإِنَّ الْبَرَكَهَ فِي الْجَمَاعَةِ. مَنْ صَبَرَ عَلَى لَأْوَانِهَا وَشِدَّتِهَا، كُنْتُ لَهُ شَفِيعاً وَشَهِيداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ خَرَجَ عَنْهَا رَغْبَةً عَمَّا فِيهَا أَبَدَلَ اللَّهُ بِهِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنْهُ فِيهَا. وَمَنْ أَرَادَهَا بِسُوءٍ أَذَابَهُ اللَّهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ.

"Strpite se i radujte se, jer ja sam zaista blagoslovio vaše mjere, i jedite i nemojte se razilaziti, zaista je hrana jednog dovoljna dvojici, a hrana dvojice dovoljna je za četvericu, a hrana četverice dovoljna je za pet i šest ljudi. Zaista je beričet u džematu. Ko se strpi na njenim nedaćama i oskudici, bit ću za njega šefaadžija i svjedok na Sudnjem danu, a ko iz nje iziđe, bježeći od onoga što je u njoj, Allah će ga zamijeniti onim ko je bolji od njega za nju, a ko joj bude želio zlo, Allah će ga rastopiti kao što se so topi u vodi."²¹¹

Vrijednost smrti u Medini

Et-Taberani, s dobrim nizom prenosilaca, bilježi da je žena jetim iz plemena Sekif, koja je bila kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pripovijedala da je Poslanik, s.a.v.s., rekao:

مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَمُوتَ بِالْمَدِينَةِ فَلْيَمُتْ، فَإِنَّهُ مَنْ مَاتَ بِهَا كُنْتُ لَهُ شَهِيداً، أَوْ: شَفِيعاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

²¹⁰ Bilježi ga Et-Taberani s dobrim nizom prenosilaca.

²¹¹ Bilježi ga El-Bezzar s dobrim nizom prenosilaca.

“Ko od vas može u Medini čekati smrt, pa umre u njoj, neka to učini, jer zaista onome ko umre u njoj bit ću mu svjedok i šefaadžija na Sudnjem danu.”

Zbog toga je Omer, r.a., molio svoga Gospodara da umre u Medini. El-Buhari bilježi hadis od Zejda ibn Esleme, od njegovog oca, da je Omer, r.a., rekao: “Allahu moj, počasti me šehadetom na Tvome putu i daj da moja smrt bude u Haremu Tvoga Poslanika, s.a.v.s.”

ŽENIDBA

ŽENIDBA

Bračni život jedan je od Allahovih, dž.š., zakona u procesu stvaranja i formiranja živih bića. On je općenito pravilo pod koje potpadaju svi ljudi i životinje kao i biljke.

﴿وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾

“...i od svega po par stvaramo da bi ste vi razmislili.”¹

﴿سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُثْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾

“Neka je hvaljen Onaj Koji u svemu stvara spol: u onome što iz zemlje niče, u njima samima, i u onome što oni ne znaju.”

Bračni je život način i put, koji je Allah, dž.š., izabrao, za rađanje, povećavanje broja i produžetka vrste, ali tek nakon što oba supružnika budu spremna na to kako bi bili u stanju da ispune svoje zadatke koji su potrebni za ostvarenje zadatog cilja.

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا﴾

“O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo.”

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا

رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً﴾

“O ljudi, bojte se Gospodara svoga, Koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao.”²

¹ Ez-Zarijat, 49.

² En-Nisa, 1.

Međutim, Allah, dž.š., nije htio čovjeka ostaviti poput drugih živih bića pa da se razmnožava kao što se razmnožavaju životinje, pa da ne zna s kime je to učinio, i dao je norme ponašanja u bračnom životu.

Allah, dž.š., postavio je zakone po kojima se treba ravnati, a među ciljevima tih zakona jeste i to da se čuva čast i plemenitost čovjeka. Brak između čovjeka i žene učinio je plemenitim, uz prethodno zadovoljstvo supruge, da ona to prihvati i bude složna s time. Žena treba izraziti svoje zadovoljstvo i pred svjedocima to iskazati.

Zbog toga je plod koji se začne u njoj učinio sigurnim i sačuvao potomstvo od propasti, a ženu zaštitio od toga da bude plijen svakome ko je se domogne.

Osnova očuvanja ove bračne zajednice jeste osjećaj majčinstva i osjećaj očinstva, a sve ovo uzrok je da plod odraste u zdravom okruženju i da dadne svoje istinske plodove.

Ovim zakonima zadovoljan je Allah, dž.š., s njima je došao islam, a poništio je sve ono što je u suprotnosti s njime.

VRSTE BRAKOVA KOJE JE ISLAM ZABRANIO

Preljuba

Ljudi su prije imali običaj govoriti: “U onome što niko nije vidio nema nikakve smetnje, problem je u onome što su drugi vidjeli.” Ova vrsta braka spominje se u riječima Uzvišenog:

﴿وَلَا تُنكِحُوا الْأَهْنَآءَ﴾

“...i kada tajno ne žive sa ljubavnicima.”

Razmjena žena

To se dešava tako što čovjek kaže drugom čovjeku: “Ti meni daj svoju ženu, a ja ću svoju ženu tebi dati malo duže nego što si ti meni tvoju dao.”³ Aiša, r.a., pored ovoga, spominje još neke načine bračnog odnosa: “U džahilijetu su bile četiri vrste braka.”

1. trenutna praksa sklapanja braka; čovjek zaprosi ženu od njenog staratelja pa on pristane i odmah je oženi;

2. da čovjek pošalje svoju ženu drugom čovjeku i kaže: “Kada ti prođe menstruacija, idi kod tog i tog čovjeka i traži od njega da imaš spolni odnos s njime ne bi li zatrudnjela. Njen se muž nakon toga čuva spolnog odnosa s njom da vidi je li stvarno trudna, pa, nakon toga ako želi, ima odnos s njome, a ako ne želi, sustegne se od toga. To su prije ljudi činili iz želje da dobiju dijete;

3. grupni brak - Sastojao se od toga da se manje od deset ljudi skupi kod jedne žene i svi imaju spolni odnos s njome. Kada ona zanese i rodi dijete, sve ih pozove i kaže im: “Svi dobro znate šta ste radili sa mnom, a ja sam, evo, rodila. Ovo je tvoj sin, čovječe. Ona tada imenuje onoga koga želi, i on je dužan prihvatiti to dijete kao svoje;

4. četvrta vrsta braka sastoji se od toga da kod jedne žene dođe neograničen broj ljudi, a koja ne odbija nikoga ko joj dođe, i u ovom se slučaju radi o prostitutkama koje na svojim kućama imaju neki poseban znak koji ukazuje na to da se radi o prostitutkama. Kada jedna od takvih zanese i rodi dijete, kod nje se skupe svi koji su je posjećivali i pozovu iskusne ljude, koji uspoređujući dijete s prisutnima, odrede kome će pripasti, s tim da ovaj nema pravo to poreći. Kada je Muhammed, s.a.v.s., došao s islamom i istinom poništio je sve vrste sklapanja braka osim one koja se i dan-danas prakticira. To je brak koji je potvrdio islam a koji će biti ispravan samo ako se ispune svi potrebni uvjeti za njegovu valjanost: prihvaćanje bračne ponude i prisutnost svjedoka.

³ Ovo bilježi Ed-Darekutni od Ebu Hurejre, r.a., s veoma slabim senedom.

PODSTICAJ NA ŽENIDBU

Islam na mnogo načina podstiče na sklapanje braka. Ponekad spominje kako je to bio običaj vjerovjesnika i poslanika, a.s., te da su oni uzori za kojima se treba povoditi. “I prije tebe smo poslanike slali i žene, i porod im davali.”⁴

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ:
الْحَيَاءُ، وَالْعَطَرُ، وَالنِّسْوَاكُ، وَالنِّكَاحُ.

U predanju Ebu Ejjuba, r.a., stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Četiri su stvari bile sunnet prijašnjih poslanika, a.s.: osjećaj stida, stavljanje mirisa, upotreba misvaka i ženidba.”⁵

Ponekad, ukazuje na to da je brak velika Allahova, dž.š., blagodat, pa se kaže:

﴿وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَيْنَ وَحَدَّةٍ وَرَزَقَكُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ﴾

“Allah za vas stvara žene od vaše vrste, a od žena vaših daje vam sinove i unuke, i ukusna jela vam daje.”

U nekim ajetima ukazuje na to da je brak jedan od Allahovih, dž.š., znakova:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾

“I jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost; to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.”

Neki se ljudi ustručavaju ženiti iz straha od obaveza koje ona sa sobom nosi i bježeći od poteškoća na koje mogu u braku naići. Islam takvome skreće pažnju na to da je brak put do neovisnosti, te da će ga

⁴ Et-Ra'd, 38.

⁵ Bilježi ga Et-Tirmizi.

Allah, dž.š., pomoći i dati mu snage da savlada sve poteškoće i neimaštinu koja ga zadese:

﴿وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُفْنِهِمَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

“Udavajte neudate i ženite neoženjene, i čestite robove i robinje svoje; ako su siromašni, Allah će im iz obilja Svoga dati. Allah je neizmjereno dobar i sve zna.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: ثَلَاثَةٌ حَقَّ عَلَى اللَّهِ عَوْنُهُمُ: الْمَجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَالْمَكَاتِبُ الَّذِي يُرِيدُ الْأَدَاءَ، وَالنَّاكِحُ الَّذِي يُرِيدُ الْعِفَافَ.

Poslanik a.s. veli: “Allah, dž.š., pomoći će mudžahida na Allahovom putu, roba koji se želi otkupiti, čovjeka koji se želi oženiti s ciljem da očuva svoju čednost.” Hadis prenosi Et-Tirmizi, od Ebu Hurejre, a žena je najbolje blago koje čovjek može staviti u svoju riznicu...

عَنْ ثَوْبَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: ﴿وَالَّذِينَ يَكْمِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُوهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فِي بَعْضِ أَصْغَارِهِ فَقَالَ بَعْضُ أَصْحَابِهِ: أُنْزِلَتْ فِي الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، فَلَوْ عَلِمْنَا أَيُّ الْمَالِ خَيْرٌ فَتَخَذَهُ؟ فَقَالَ: لِسَانَ ذَاكِرٍ، وَقَلْبُ شَاكِرٍ وَزَوْجَةٌ مُؤْمِنَةٌ تَعِينُهُ عَلَى إِيْمَانِهِ.

Sevban, r.a., je o ajetu: “Onima koji zlato i srebro gomilaju i ne troše ga na Allahovom putu – navijesti bolnu patnju” rekao: “Bili smo s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., na jednom od njegovih putovanja, pa jedan od njegovih ashaba reče: ‘Ovaj je ajet objavljen o zlatu i srebru, da znamo da ima i jedan imetak bolji od zlata i srebra, stjecali bi ga.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Jezik koji Allaha, dž.š., spominje, zahvalno srce i povjerljiva supruga koja mu vjeru čuva...’”⁶

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: أَرْبَعٌ مِنْ أَصَابِنَ فَقَدْ أُعْطِيَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: قَلْبًا شَاكِرًا، وَلِسَانًا ذَاكِرًا، وَبَدَنًا عَلَى الْبَلَاءِ صَابِرًا، وَزَوْجَةً لَا تَبْغِيهِ

⁶ Bilježe ga Et-Tirmizi i Ibn Madža.

حُبًّا فِي نَفْسِهِ وَمَالِهِ.

Od Ibn Abbasa, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ko postigne četiri stvari, darovana su mu dobra i ovog i onog svijeta: srce koje je zahvalno, jezik koji spominje Allaha, dž.š., tijelo koje strpljivo teškoće podnosi i suprugu koja ga ne vara niti ga vara u njegovom imetku."⁷

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِهَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ.

Abdullah bin Amr bin el-As, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ovaj svijet jesu užici, a najbolji ovosvjetski užitak jeste dobra žena."⁸

Ponekad, u čovjeku se probudi neka duhovna snaga i navodi ga da prekine sa svakim tjelesnim užicima, pa noći provodi u ibadetu; danju posti, ne prilazi svojoj ženi, i potpuno se preda isposničkom životu koje je oprečan ljudskoj prirodi.

Islam takvoga uči da je to suprotno njegovoj čistoj ljudskoj prirodi, da mijenja ispravnost njegove vjere, te da je najbolji od svih vjerovjesnika, a.s., a koji je bio najbogobojazniji čovjek, postio i mrsio, klanjao noću i spavao i ženio se. Islam nas uči da ko god ne slijedi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i postupa suprotno njegovoj uputi nema pravo nazivati se njegovim sljedbenikom.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا أُخْبِرُوا - كَانَهُمْ تَقَالُوهَا - فَقَالُوا: وَإِنْ نَحْنُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَدْ غَفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ. قَالَ أَحَدُهُمْ: أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَصْلِي اللَّيْلَ أَبَدًا. وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ وَلَا أَفْطِرُ. وَقَالَ آخَرُ: أَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ وَلَا أَتَزَوِّجُ أَبَدًا. فَبَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذًا وَكَذَا؟ أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ، وَأَتَقَاهُمْ لَهُ، لِكَيْفِي

⁷ Bilježi ga Et-Taberi s dobrim nizom prenosilaca.

⁸ Bilježi ga Muslim.

أَصُومُ وَأُفْطِرُ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي.

Enes, r.a., rekao je: “Trojica pobožnjaka došla su u kuću Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da se kod njegovih žena raspitaju o ibadetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa kada su obaviješteni o tome, učinilo im se da je to malo, pa rekoše: ‘Ali, kako da se mi poredimo s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., kada su njemu oprošteni svi prijašnji i potonji grijesi?’ Jedan od njih reče: ‘Ja ću od sada po svu noć klanjati.’ Drugi reče: ‘Ja ću od sada svaki dan postiti’, a treći reče: ‘Ja ću se od sada kloniti žena i neću se ženiti.’ Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., došao i bio obaviješten o onome za što su se zavjetovali, rekao je: ‘Jeste li vi rekli to i to? Ja sam, tako mi Allaha, dž.š., bogobojažniji od vas ali ja i postim i mrsim, klanjam i spavam i ženim se, a ko ne postupa po mom sunnetu nije moj sljedbenik.’”⁹

Dobra je žena izvor zadovoljstva i ona kuću obasjava srećom i radošću.

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا اسْتَفَادَ الْمُؤْمِنُ - بَعْدَ تَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ - خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ: إِنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ، وَإِنْ نَظَرَ إِلَيْهَا سَرَتْهُ، وَإِنْ أَقْسَمَ عَلَيْهَا أَبْرَتْهُ، وَإِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ.

Ebu Umama, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najbolje što čovjek nakon bogobojažnosti može imati jeste dobra žena; ako joj nešto naredi, posluša ga; ako je pogleda, to ga učini sretnim i zadovoljnim; ako je zakunc da nešto uradi, ona to učini, i kada je odsutan odana mu je, ne vara ga i ne rasipa njegov imetak.”¹⁰

وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ وَقَاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ ثَلَاثَةٌ، وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ ثَلَاثَةٌ: مِنْ سَعَادَةِ ابْنِ آدَمَ: الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ، وَالْمَسْكِنُ الصَّالِحُ، وَالْمَرْكَبُ الصَّالِحُ. وَمِنْ شَقَاوَةِ ابْنِ آدَمَ: الْمَرْأَةُ الشَّوْءُ، وَالْمَسْكِنُ الشَّوْءُ، وَالْمَرْكَبُ الشَّوْءُ.

⁹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

¹⁰ Bilježi ga Ibn Madža.

Seid bin Ebu Vekkas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Tri stvari čovjeka čine sretnim, a tri nesretnim. Sretnim ga čine: dobra i poslušna žena, ugodna kuća i pouzdana jahalica. Stvari koje ga čine nesretnim jesu: loša i neposlušna žena, neudobna kuća i nepouzdana jahalica.”¹¹ Komentar ovog hadisa nalazi se u jednom drugom hadisu koji bilježi El-Hakim, a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثَةٌ مِنَ السَّعَادَةِ: الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ تَرَاهَا تُعْجِبُكَ، وَتَغِيبُ قَاتَمَتَهَا عَلَى نَفْسِهَا وَمَالِهَا، وَالذَّائِنَةُ تَكُونُ وَطِئَةً تُلْحِقُكَ بِأَصْحَابِكَ، وَالدَّارُ تَكُونُ وَاسِعَةً كَثِيرَةَ الْمَرَاقِي. وَثَلَاثَةٌ مِنَ الشَّقَاءِ: الْمَرْأَةُ تَرَاهَا قَسَوَتْكَ، وَتَحْمِلُ لِسَانَهَا عَلَيْكَ، وَإِنْ غُيِبَتْ عَنْهَا لَمْ تَأْمَنْهَا عَلَى نَفْسِهَا وَمَالِكَ، وَالذَّائِنَةُ تَكُونُ قُطُوفًا فَإِنْ صَرَبَتْهَا أَتَعَبَكَ، وَإِنْ تَرَكَتْهَا لَمْ تُلْحِقْكَ بِأَصْحَابِكَ، وَالدَّارُ تَكُونُ ضَيِّقَةً قَلِيلَةَ الْمَرَاقِي.

“Tri stvari čovjeka čine sretnim: dobra i poslušna žena; kada je pogledaš; obveseli te; kada si odsutan, ne vara te i čuva tvoj imetak; brza i poslušna jahalica, brzo te odnese do tvojih prijatelja, i prostrana i udobna kuća u koju mnogo ukućana može stati. Tri stvari čovjeka čine nesretnim: žena koju kada pogledaš, to te samo ražalosti, ona koja te ogovara pred drugima, a kada si odsutan, nisi siguran da te neće iznevjeriti i tvoj imetak rasipati; spora i neposlušna jahalica oko koje ćeš se samo umoriti ako je budeš udarao, a ako je se kaniš, nigdje nećeš stići, i tijesna kuća u koju malo ukućana može stati.”

Ženidba je ibadet koji čovjeka upotpunjuje i koji ga pred njegovim Gospodarom čini čišćim.

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ امْرَأَةً صَالِحَةً فَقَدْ أَعَانَهُ عَلَى شَطْرِ دِينِهِ، فَالْتَمَسِ اللَّهَ فِي الشَّطْرِ الْبَاقِي.

Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kome Allah, dž.š., podari dobru ženu pomogao mu je da sačuva stup svoje vjere a neka se boji Allaha, dž.š., kod ostalih stupova vjere.”¹²

¹¹ Bilježi ga Ahmed s pouzdanim nizom prenosilaca. Ovaj hadis bilježe i Et-Taberani, El-Bezzar i El-Hakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

¹² Bilježe ga Et-Taberani i El-Hakim, koji kaže: “Niz prenosioca ovog hadisa jeste pouzdan.”

وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَيْضًا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُلْقَى
اللَّهُ طَاهِرًا مُطَهَّرًا فَلْيَتَزَوَّجِ الْحَرَائِرَ.

Enes, r.a., također prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko želi da sretne Allaha, dž.š., čist i očišćen neka se oženi”.¹³ Ibn Mesud veli: “Kad bih znao da mi je ostalo još deset dana života i da ću nakon toga umrijeti i kada bih imao mogućnost da se oženim, to bih učinio zbog bojazni od iskušenja.”

MUDROST KOJA SE KRIJE U ŽENIDBI

Islam podstiče na ženidbu koja će imati gore spomenute ciljeve i zbog toga što ženidba sa sobom nosi mnogo koristi za pojedinca, za cijelo društvo i čovječanstvo općenito:

1. seksualna potreba jeste jedan od najjačih i najdubljih osjećaja kod čovjeka. Taj osjećaj neprestano čovjeka nagoni da iznađe način da nađe smiraj uz nekoga sebi sličnog. Ukoliko se to ne ostvari, čovjek će biti uznemiren i nesretan, i to će ga dovesti u najgore moguće stanje.

Brak je najbolje prirodno stanje i najbolje sredstvo pomoću kojeg čovjek može udovoljiti tom svom osjećaju. Tijelo će prestati biti uznemireno, duša će biti spokojna, pogled neće imati potrebe da luta do onoga što je zabranjeno, a svi osjećaji bit će usmjereni prema onome što je Allah, dž.š., dozvolio. Na sve ovo upućuje sljedeći ajet:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْكُرُونَ﴾

“I jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.”

¹³ Bilježi ga Ibn Madža, međutim u nizu prenosilaca ovog hadisa postoji slabost.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبَلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، وَتُدْبَرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، فَإِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ مِنْ امْرَأَةٍ مَا يُعْجِبُهُ فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Žena dolazi u obliku šejtana i odlazi u obliku šejtana, pa kada neko od vas ugleda ženu i njena ljepota ga zadivi, neka ode kod svoje žene, jer će na taj način spriječiti negativan uticaj”;¹⁴

2. ženidba je najbolji način za rađanje djece i povećanje broja potomaka kao i produžavanje ljudske vrste, ali uz granice i norme koje je postavio islam. Prethodno smo spominjali hadis u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

تَزَوَّجُوا الْوُدُودَ فَإِنِّي مُكَاثِّرُ بِكُمْ الْأَنْبِيَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

“Ženite one koje su vam drage i koje rađaju jer ću se ja ponositi vašim brojem na Sudnjem danu.”

U velikom broju potomaka kriju se mnoge društvene i pojedinačne koristi zbog kojih mnoge zajednice nastoje da stimuliraju stupanje u brak osiguravajući novčane pomoći onima čije su porodice mnogobrojne. Neko je davno rekao: “Snaga je kod onih kojih je mnogo.” Ova činjenica i dan-danas stoji, i niko je ne može negirati.

Ahnef bin Kajs, jednom je prilikom ušao kod Muavije, r.a., dok se njegov sin Jezid igrao pred njim, a Muavija ga je s mnogo ljubavi gledao, pa upita Ahnefa: “Ebu Bahre, šta kažeš o djeci?” Shvativši o čemu ga pita, Ahnef reče: “Vladaru pravovjernih, oni su naš oslonac, plod naših srca, radost naših očiju, pomoću njih borimo se protiv naših neprijatelja, oni su naši nasljednici. Budi im ponizan poput zemlje po kojoj hode i poput neba koje ih natkriva. Ako nešto od tebe zatraže, udovolji njihovoj molbi, ako nastoje da te učine zadovoljnim, budi zadovoljan njima. Nemoj biti škrt prema njima, pa da im dosadiš, da im bude mrsko što si živ i da ti žele što skoriju smrt.” Muavija, r.a., reče mu na ovo: “Ebu Bahre, da te

¹⁴ Bilježe ga Muslim, Ebu Davud i Et-Tirmizi.

Allah, dž.š., nagradi! Tako ja kako si rekao”, Ovo se spominje u djelu *Emali*, od Ebu Ali el-Kalija;

3. osjećaj očinstva i majčinstva povećava se i upotpunjuje kod onih koji imaju djecu. Ljubav prema djeci biva uzrok povećanja nježnosti, ljubavi i osjećajnosti. Ljudskost nekog čovjeka ne može biti potpuna bez ovih osjećaja;

4. osjećaj obaveza u braku i u odgoju djece podstiče čovjeka na ulaganje više truda i napora. To će ga podstaknuti da radi i stječe imetak kako bi mogao ispuniti sve svoje obaveze u braku. Ovo biva direktnim uzrokom da se poveća obrt kapitala i proizvodnje u jednoj državi. Brak čovjeka podstiče da traga za dobrima koje je Allah, dž.š., stvorio u svemiru i za svim onim što će mu koristiti;

5. pravilna raspodjela poslova kojom će se urediti funkcionisanje kućanskih poslova, kao i poslova van kuće. U braku, svaki od supružnika biva odgovoran za poslove koje je preuzeo na sebe.

Žena se brine o kućanskim poslovima i stvarima vezanim za kuću, odgojem djece, pripremanjem ugodne atmosfere u kući za čovjeka koji treba da se odmori i zaboravi na dnevne probleme na poslu, a to treba da mu podari novu snagu i želju za poslom. Muškarac je dužan truditi se da stekne opskrbu i da ukućanima priskrbi sve što im je potrebno.

Zbog ove pravedne raspodjele poslova svako je od njih u stanju ispuniti svoju prirodnu zadaću onako kako će Allah, dž.š., biti zadovoljan, a taj će trud uroditi blagoslovljenim plodom;

6. bračna zajednica biva uzrokom povezivanja sa drugim bračnim zajednicama i uspostavljanjem ljubavi među njima, što jača društvenu zajednicu, a na sve to islam poziva i to pomaže. Društvo u kojem njegovi članovi žive u ljubavi i slozi jeste uistinu sretno i jako društvo;

7. Ujedinjeni narodi izdale su izvještaj da oženjeni ljudi, ili žene, bez obzira da li su se kasnije razveli, ili razvele žive prosječno duže od neoženjenih ljudi, a taj podatak objavljen je u subotu, 6. 6. 1959. god. U časopisu *Ša'b*. U tom saopćenju Ujedinjenih naroda stoji: “Danas je zavladała praksa da se osobe žene i udaju dok su još mlade, a potvrđeno je da oženjene osobe duže žive.”

Ujedinjeni narodi ovu svoju tvrdnju temelje na statistikama koje su provedene u svim državama svijeta 1958. god., pa na osnovu toga kažu: “Sigurno je potvrđeno da je prosjek života oženjenih ljudi veći od prosjeka onih koji se nisu ženili ili udavali.” U ovom saopćenju dalje se kaže: “Na osnovu ovih podataka možemo reći da je brak korisna stvar za zdravlje čovjeka i žene podjednako, čak teškoće i opasnost trudnoće više ne predstavljaju opasnost po ženu kao prije. Prosjek starosne dobi prilikom udaje kod žena jeste dvadeset četiri godine, a prosjek kod muškaraca iznosi dvadeset sedam godina, što je daleko manje u odnosu na prethodne godine.”

ŠERIJATSKI STAV PREMA ŽENIDBI

Kome je brak obavezan?

Brak je obavezan onome ko je fizički i materijalno u stanju da se oženi, a boji se da će učiniti blud. To je zbog toga što je čuvanje od bluda i čednost stroga obaveza, a to se može postići samo pomoću braka.

El-Kurtubi veli: “Niko se od učenjaka ne razilazi o tome da je brak strogo obavezan onome ko se boji da će počiniti blud. Na onoga ko nije u stanju da se strpi, a ne posjeduje imetak koji je neophodan za brak, odnose se riječi Uzvišenog:

﴿وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُفْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ﴾

‘I neka se suzdrže oni koji nemaju mogućnosti da se ožene, dok im Allah iz obilja Svoga ne pomogne.’”

Takav treba da što više posti.

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ، فَإِنَّهُ أَغْضَى لِلْبَصَرِ وَأَخْصَنُ لِلْفَرْجِ، وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ، فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ.

Ibn Mesud, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “O mladići, ko je od vas u stanju neka se oženi jer će tako lakše moći kontrolirati svoj pogled i čuvati spolni organ od bluda, a ko nije u stanju neka posti jer će mu to biti štit.”¹⁵

Kome je brak preporučen?

Brak je preporučen onome ko je u stanju oženiti se, ali je siguran da se može sačuvati od bluda i od svega što je Allah, dž.š., zabranio da se čini, ali nije obavezan. U tom slučaju preče mu je da se oženi nego da se potpuno posveti ibadetu jer islam nema ništa s isposništvom.

عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ
أَبْدَلَنَا بِالرَّهْبَانِيَةِ الْحَقِيقَةِ السَّمْحَةَ.

Sad bin Ebu Vekkas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah, dž.š., umjesto isposništva podario nam je čistu i neiskvarenu vjeru.”¹⁶

عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: تَزَوَّجُوا فَإِنِّي مُكَاثِرُ بِكُمْ
الْأَمَمَ وَلَا تَكُونُوا كَرَهْبَانِيَةِ النَّصَارَى.

Ebu Umama, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ženite se jer ću se ja pred ostalim narodima ponositi vašim mnoštvom i nemojte biti kao kršćanski isposnici.”¹⁷

Omer je rekao Ebu Zevaidu: “Tebe od ženidbe odvraća ili nemoć da se oženiš ili grijehenje.” Ibn Abbas, r.a., rekao je: “Ni jedan čovjekov ibadet neće biti potpun sve dok se ne oženi.”

¹⁵ Bilježi ga veliki broj autora.

¹⁶ Bilježi ga Et-Tabrani.

¹⁷ Bilježi ga Et-Bejhki.

Kome je brak zabranjen?

Brak je zabranjen onome ko nije u stanju imati spolni odnos sa ženom i onome ko nije u stanju izdržavati je i onome ko ne može ispuniti njena osnovna prava.

El-Kurtubi veli: "Ako čovjek zna da nije u stanju materijalno izdržavati svoju ženu ili da nije u stanju ispunjavati njena prava, onda mu nije dozvoljeno da se oženi njome sve dok joj ne pojasni svoju situaciju ili dok ne sazna da je sposoban udovoljiti njenim pravima.

Isto tako, ako je bolestan pa ne može imati spolni odnos s njome dužan joj je to saopćiti kako je ne bi prevario.

Isto tako, zabranjeno mu je da se hvališće porijeklom koje nije njegovo niti imetkom ili nečim drugim što ne posjeduje.

Isto tako, i ženi, ukoliko ima neku mahanu koja će je sprečavati da ispunjava obaveze prema mužu, ili ako je bolesna pa ne može spolno zadovoljavati muža, ako je luda, bolesna od neke neizlječive bolesti, ako ima kožnu bolest, neku od spolnih bolesti nije dozvoljeno prevariti svoga muža, i dužna mu je sve to reći."

Ovo je poput trgovca koji je dužan ukazati na mahane svoje robe. Ako jedan od supružnika shvati da je prevaren, ima pravo na razvod. Ako je žena ta koja je prevarila, njen muž ima pravo vratiti je i uzeti mehr koji joj je dao.

Prenosi se da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio nekom ženom iz plemena Benu Bejada, pa kada je primijetio da na slabinama ima kožnu bolest, vratio ju je i rekao: "Prevarili ste me."

Od Malika su prenesena različita mišljenja o ženi impotentnog čovjeka koja se udala za njega, a nakon toga se razvela od njega. U jednom predanju on veli: "Njoj pripada cijeli mehr", a u drugom predanju kaže: "Njoj pripada pola mehra." Razlika u ovim mišljenjima nastala je zbog njegovog različitog stava o pitanju čime žena zasluhuje cijeli mehr? Samom udajom ili spolnim općenjem? Od njega su o ovom pitanju prenesena dva mišljenja...¹⁸

¹⁸ O tome ćemo kasnije podrobnije govoriti.

Kome je pokuđeno ženiti

Ženidba je pokuđena onome ko nije u stanju da ispunjava obaveze prema ženi vezano za spolni odnos i materijalno uzdržavanje, ako joj takav brak ne može nanijeti štetu, jer je imućna i nema neku veliku potrebu za spolnim odnosom. Ako će takav brak spriječiti činjenje ibadeta ili da stječe znanje onda je pokuđenost izraženija.

Kome je mubah (po slobodnom izboru) oženiti se?

Ženidba je mubah onome kod koga ne postoji neki poseban povod za ženidbu kao ni zabrana.

Zabrana neženstva onome ko je u stanju oženiti se

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَجُلًا شَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعُرُوبَةَ فَقَالَ: أَلَا أَخْضِي؟ فَقَالَ: لَيْسَ لَنَا مِنْ خَصِيٍّ أَوْ اخْتَصَى.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da se neki čovjek požalio Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., da se ne može oženiti pa je upitao: “Mogu li se kastrirati?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: “Nama ne treba onaj ko kastrira niti onaj ko se kastrira.”¹⁹

Sad bin Ebi Vekkas, r.a., veli: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je Osmanu bin Mazunu, r.a., neženstvo, a da mu je to dozvolio, mi bi se svi kastrirali.”²⁰

Ovo znači: da mu je dozvolio neženstvo, mi bi počeli pretjerivati, pa bi nas to navelo da se kastriramo.

Et-Taberi veli: “Isposništvo koje je želio Osman bin Mazun, r.a., bilo je potpuna zabrana spolnog općenja sa ženama, nekorištenje mirisa i svake vrste užitaka. Povodom njega objavljen je ajet:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرِمُوا طَبِيبَاتٍ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ﴾

¹⁹ Bilježi ga Et-Taberani.

²⁰ Bilježi ga E:]-Buhari.

‘O vjernici, ne uskraćujte sebi lijepe stvari koje vam je Allah dozvolio, samo ne prelazite mjeru, jer Allah ne voli one koji pretjeruju.’”

Davanje prednosti ženidbi nad obavljanjem hadža

Ako bi čovjek imao potrebu za ženidbom i bude se bojao bluda, ako se ne oženi, dozvoljeno mu je da dadne prednost ženidbi nad hadžom koji mu je obavezan. Ako ne postoji bojazan da će učiniti blud, onda će prvo obaviti hadž. Isti je slučaj sa svim ibadetima koji su fardi-kifaja, npr. stjecanje znanja, odlazak u džihad, i sl. Njima će se dati prednost osim ako se boji da će učiniti blud.

NEŽENSTVO I NJEGOVI RAZLOZI

Prethodno smo spominjali da je brak nužnost bez koje se ne može i ženidbu izbjegava samo onaj ko je nemoćan ili ko pretjeruje kao što to veli vladar pravovjernih Omer, r.a. Spominjali smo da isposništvo nema ništa s islamom te da izbjegavanje ženidbe čovjeka lišava mnogih koristi i odlika.

Ovo što smo spomenuli bilo je dovoljno da potakne islamsko društvo da poradi na promoviranju ovih vrijednosti i olakša načine ženidbe kako bi i muškarci i žene podjednako uživali u tome. Međutim, dešava se upravo suprotno. Mnoge porodice izlaze iz granica islamske tolerancije i njegovih uzvišenih učenja, pa su otežale sam čin ženidbe i postavili joj mnoge prepreke. Izmislili su neke običaje zbog kojih mnogi mladići i djevojke bivaju izloženi samoći neženstva i njegovim posljedicama. Takvi postaju prinuđeni da uspostavljaju veze koje su neispravne i vjerom zabranjene. Ovi ružni običaji rašireni su, kako na selu, tako i u gradu.

Većina tih ružnih običaja ogleda se u pretjerano velikim mehrovima, velikim troškovima kojim je muškaraca izložen na vjenčanju i sl. Ovo je jedan aspekt ovog problema. S druge strane, izazovna pojava žene

ubacila je crv sumnje u srce mladoženje, pa će s velikim oprezom birati svoju životnu suputnicu.

Čak, neki se ljudi nikako i ne ožene jer ne nađu ženu koja je prema njihovom mišljenju spremna da se uhvati u koštac s bračnim izazovima.

Necophodno je da se vratimo izvornom islamskom učenju kada je u pitanju odgoj žene na osnovama dobrote, čednosti i poštovanja te ne pretjerivanje u traženju mehra i izlaganju svoga muža materijalnim troškovima.

BIRANJE ŽIVOTNE SUPUTNICE

Žena je smiraj za čovjeka, njegova njiva i suputnica kroz život, kraljica njegove kuće, majka njegove djece, utočište njegovog srca, čuvar njegovih tajni i šapata. Ona je najvažniji stup porodice, jer je ona ta koja rađa djecu koja od nje nasljeđuju većinu odlika i osobina. U njenom okrilju stasava dječja osjećajnost, ona razvija njegove sposobnosti i uči ga jeziku, od nje dijete nasljeđuje većinu običaja i navika, ona ga uči vjeri i privikava na društveni život. Zbog svega ovoga islam je veliku pažnju posvetio izboru dobre žene i učinio je najvećim blagom koje treba nadzirati i čuvati.

Znak dobrote jeste pridržavanje vjere, primjenjivanje njenih vrijednosti, poštivanje bračnih obaveza, briga o djeci, i to je ono na šta treba obratiti pažnju.

Sve mimo toga, što ima isključivo dunjalučki značaj, islam ostavlja po strani i zabranjuje ako je oslobođeno vjerskih vrijednosti i pozitivnih odlika. Uglavnom, ljude interesira veličina imetka, zavodna ljepota, društveni ugled i porijeklo, ili zasluge koje su njeni preci imali, a ne gledaju na duševne odlike i lijep odgoj, a takav stav ima negativne posljedice.

Zbog toga, Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranjuje da se ženi iz ovih razloga pa kaže:

إِيَّاكُمْ وَخَضِرَاءَ الدِّينِ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا خَضِرَاءُ الدِّينِ؟ قَالَ: الْمَرْأَةُ الْحَسَنَاءُ فِي الْمُنَبِّتِ الشُّوْءِ.

“Čuvajte se blistave ruševine.” Ashabi upitaše: “A šta je to blistava ruševina?” On odgovori: “Lijepa žena lošeg odgoja.”²¹

وَيَقُولُ: لَا تَزَوِّجُوا النِّسَاءَ لِحُسْنِهِنَّ فَعَسَى حُسْنُهُنَّ أَنْ يُرْدِيَهُنَّ، وَلَا تَزَوِّجُوا لَأَمْوَالِهِنَّ فَعَسَى أَمْوَالُهُنَّ أَنْ تَطْغِيَهُنَّ وَلَكِنْ تَزَوِّجُوهُنَّ عَلَى الدِّينِ وَالْأَمَةِ خَيْرٌ مَّا ذَاتُ دِينٍ أَفْضَلُ.

I kaže: “Nemojte se ženiti samo zbog ljepote žene, jer ljepota može biti uzrokom da ih učini pokvarenim, nemojte se ženiti zbog imetka, jer on može biti uzrok da se osile, ženite se zbog vjere, jer je pobožna ružna ropkinja bolja od takvih.”

Allahov Poslanik, s.a.v.s., obavještava nas da onome ko se oženi iz nekog drugog cilja, a ne da bi osnovao porodicu, takav će brak donijeti ono što je suprotno onome čemu je težio. Poslanik, s.a.v.s., vcl:

مَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً لِمَالِهَا لَمْ يَزِدْهُ اللَّهُ إِلَّا فَقْرًا. وَمَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً لِحَسَبِهَا لَمْ يَزِدْهُ اللَّهُ إِلَّا دَنَاءَةً، وَمَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً لِيَقُصَّ بِهَا بَصَرَهُ وَيَحْصِنَ قَرْجَهُ، أَوْ يَصِلَ رَحِمَهُ - بَارَكَ اللَّهُ لَهُ فِيهَا وَبَارَكَ لَهَا فِيهِ.

“Ko se oženi nekom ženom radi njenog imetka, Allah, dž.š., samo će mu siromaštvo povećati, a ko se oženi nekom ženom radi njene ljepote, Allah, dž.š., samo će mu propast povećati. Ko se oženi ženom da bi lakše mogao kontrolirati svoj pogled i sačuvati svoj spolni organ, te da bi održavao rodbinske veze, Allah, dž.š., podarit će mu bereket u njoj, a njoj će podariti bereket u njemu.”²²

Ovo upozorenje ima za cilj da ukaže na to da osnovni cilj braka ne smije biti samo neki ovodunjalučki interes, jer to neće donijeti koristi i neće povećati ugled čovjeka. Nužno je da vjera bude prvo u što se gleda, jer je vjera uputa za razum i osjećaje. Nakon toga mogu se tražiti i druge osobine koje su čovjeku drage i kojima teži.

²¹ Bilježi ga Ed-Darekutni i kaže: “Ovaj hadis jedino prenosi El-Vakidi, a on je nepouzdan prenosilac.”

²² Ibn Hibban ovaj hadis bilježi u djelu u kojem spominje samo slabe hadise.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

تُكْحَمُ الْمَرْأَةُ لَأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا فَافْظَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبَّتْ يَدَاكَ.

“Žena se bira zbog četiri stvari: zbog njenog imetka, porijekla, ljepote i pobožnosti. Izaberi onu koja je pobožna, bit ćeš sačuvan od propasti.”²³

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ukazuje na to koja je žena dobra, da je lijepa, pokorna, čini dobra djela i pouzdana je, pa kaže:

خَيْرُ النِّسَاءِ مَنْ إِذَا نَظَرْتَ إِلَيْهَا سَرَّتْكَ، وَإِذَا أَمَرْتَهَا أَطَاعَتْكَ، وَإِذَا أَقَمْتَ عَلَيْهَا أَبْرَتَكَ، وَإِذَا غَبَّتْ عَنْهَا حَفِظْتَكَ فِي نَفْسِهَا وَمَالِكَ.

“Najbolja žena jeste ona koju kada pogledaš, obveseli te, ako joj narediš, poslušna te, ako je zakuneš da nešto učini, ona to i učini, a ako si odsutan, vjerna ti je i čuva tvoj imetak.” Hadis bilježi En-Nesai i drugi hadiski autoriteti, sa vjerodostojnim senedom.

Među odlikama žene koja se prosi treba da je i to da potječe iz zdrave sredine, poznate po umjerenosti i smirenosti, te da je daleko od svih duševnih nastranosti. Naime, veća je vjerovatnoća da će takva biti dobra prema svojoj djeci i da će ispunjavati svoje obaveze prema mužu.

Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zaprosio Ummu Hani, ona je to odbila uz opravdanje da ima mnogo djece, pa joj je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

خَيْرُ نِسَاءٍ رَكِبْنَ الْإِبِلَ صَالِحٍ نِسَاءٍ قُرَيْشٍ، أَخْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ.

“Najbolje žene koje su jahale na devama jesu najbolje žene među Kurejšijama. One su najnježnije prema djeci dok su malehna, i najviše se brinu o pravima čovjeka za koga su udate.” Prirodna je stvar da od plemenite osnove nastaje sličan ogranak.

النَّاسُ مَعَادِنُ كَعَمْدَنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ، خِيَارُهُمْ فِي الْجَاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا قَبِلُوا.

²³ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: "Ljudi su poput ruda zlata i srebra. Najbolji u džahilijetu najbolji su i u islamu ako su pametni."

*"Svako drvo svoje plodove rađa,
i ispod palme samo palma niče."*

Neki čovjek zaprosio je ženu kojoj po ugledu nije bio ravan pa je ona spjevala sljedeće stihove:

*"Ona, čistog porijekla obilne suze roni
Jer neugledni čovjek želi da se njome ženi."*

Osnovni cilj braka jeste rađanje djece.

Zbog toga, mlada treba da bude rotkinja, a to se zaključuje po zdravlju njenog tijela i proučavanjem stanja njenih rodica, sestara, tetaka po ocu i majci.

Neki čovjek zaprosio je ženu koja je bila nerotkinja pa je rekao: "Allahov Poslaniče, zaprosio sam uglednu i lijepu ženu, ali je ona nerotkinja." Allahov Poslanik, s.a.v.s., odvrati ga od toga i reče:

تَزَوُّجُوا الْوُلُودَ الْوُدُودَ فَإِنِّي مَكَاثِرُ بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"Ženite se onima koje su vam drage i koje rađaju, jer ću se ja ponositi vašim mnoštvom na Sudnjem danu."

Čovjek po svojoj prirodi voli ljepotu i njoj teži i u dubini sebe osjeća da mu nešto nedostaje ako je to nešto, što on smatra lijepim, daleko od njega. Ako se domogne toga što je lijepo, osjeća smiraj u duši i sretan je. Zbog toga, islam nije zabranio da se ženi onima koje su lijepce, jer u jednom hadisu koji je vjerodostojno prenesen od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., stoji:

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ.

"Allah, dž.š., jeste lijep i voli ljepotu."

وَحَطَبَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ امْرَأَةً فَأَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لَهُ: إِذْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا، فَإِنَّهُ أُخْرَى أَنْ يُؤَدَمَ بَيْنَكُمَا.

Mugira bin Šu'ba, r.a., zaprosio je neku ženu, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Idi i vidi je jer će to povećati ljubav među vama." Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je čovjeku koji je zaprosio neku ensarijku:

أَنْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا .

"Idi i pogledaj je jer, u očima ensarija postoji nešto."

Džabir bin Abdullah, r.a., posmatrao je potajno ženu kojom se želio oženiti kako bi vidio šta mu se kod nje sviđa.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada bi se htio ženiti slao bi neku od svojih žena da istraži da li žena kojom se želi oženiti ima neku skrivenu mahanu. Govorio bi:

شَعِي قَمَهَا شَعِي إِبْطِئَهَا أَنْظُرِي إِلَى عُرْقُوبِهَا .

"Pogledaj ima li ružan zadah, čuje li joj se ispod pazuha i pogledaj da li je sklona varanju."

Lijepo je da mlada bude djeвица, jer je djeвица neiskusna i nije imala iskustva s drugim muškarcima. To može biti uzrokom da brak bude čvrst i da njena ljubav prema mužu bude velika. Prava ljubav jeste samo prema prvom mužu. Kada se Džabir bin Abdullah, r.a., oženio ženom koja je već bila udavana, Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao mu je:

هَلَّا بُكَرًا تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ .

"Zbog čega se nisi oženio djevicom pa da se igrate." Džabir, r.a., je tada obavijestio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je njegov otac iza sebe ostavio male kćerke kojima je potrebna žena koja će se brinuti o njima, a žena koja je već udavana podobnija je za to od djevice koja nema iskustva s brigom o domaćinstvu.

Treba skrenuti pažnju i na to da supružnici trebaju biti približne starosne dobi, sličnog društvenog položaja, i jednakog obrazovnog i ekonomskog nivoa. Jednakost u ovim stvarima pomaže da brak bude čvršći i postojaniji.

Ebu Bekr, r.a., zaprosio je Fatimu, kćerku Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa je Poslanik to odbio rekavši: “Ona je veoma mlada”, a kada ju je zaprosio Alija, r.a., udao ju je za njega.

Ovo su neke od stvari na koje islam upućuje i koje oni koji žele zasnovati bračnu zajednicu trebaju uzeti u obzir i postupati po njima.

Kada bismo mi prakticirali prilikom odabira bračnog druga sve ovo što smo spomenuli, naši bi se domovi pretvorili u Džennet u kojem bi naša djeca živjela u rahatluk, a supružnici bi bili sretni. Ovakva kuća bila bi pogodna za odgajanje potomaka, a majka bi s njima živjela ugodnim i lijepim životom.

ODABIR ŽIVOTNOG SUPUTNIKA

Staratelj žene dužan je da svojoj kćerki odabere onoga ko je pobožan, odgojen, ugledan i lijepog ponašanja. Naime, takav će se prema njoj odnositi na najbolji mogući način, a i ako se razvede od nje, učinit će to pristojno, kako i priliči.

Imam el-Gazali u svom *Ihja*u veli: “Preče je više voditi brige o pravima žene jer ona brakom biva zarobljena, a muž je taj koji ima pravo na razvod.”

Ko uda svoju kćerku za nasilnika, grešnika, novotara, onoga ko pije alkohol učinio je prijestup u vjeri i izložio se Allahovoj, dž.š., srdžbi, jer se nije na pravilan način brinuo o rodbinskim vezama, i učinio je loš izbor.

Neki je čovjek rekao Hasanu bin Aliji: “Imam kćerku, pa šta misliš za koga bih je trebao udati?” On mu je odgovorio: “Udaj je za bogobožnog, ako je voli bit će plemenit prema njoj, a ako je ne voli neće joj nasilje činiti.”

Hazreti Aiša veli: “Brak je vrsta ropstva, pa neka svako pogleda gdje uduje svoju miljenicu.”

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ زَوَّجَ كَرِيمَةً مِنْ فَاسِقٍ فَقَدْ قَطَعَ رَحِمَهَا .

Poslanik a.s. rekao je: “Ko uda svoju kćerku za grešnika prekinuo je rodbinsku vezu s njome.”²⁴ Bilježi ga i u djelu u kojem spominje vjerodostojne hadise, kao predaju Eš-Ša‘bija, s pouzdanim nizom prenosioca.

Ibn Tejmijja veli: “Ne treba udavati za onog ko ustrajava u grijesima.”

PROSIDBA

Prosidba je traženje od žene da se uda na način kako je to uobičajeno među ljudima.

Prosidba je prethodnica braka i Allah, dž.š., propisao ju je kako bi se budući supružnici bolje upoznali i kako bi, dobro upoznati, stupili u brak.

Koju ženu je dozvoljeno prositi?

Ženu je dozvoljeno prositi samo ako se ispune dva uvjeta:

1. da ne postoje neke šerijatske zapreke koje sprečavaju da se oženi njome;
2. da tu istu ženu već nije isprosio neko drugi.

Ako postoje šerijatske zapreke, npr. da mu je ta žena trajno zabranjena zbog krvnog srodstva, ili privremene zapreke, ili je neko drugi već isprosio tu ženu, u tom slučaju mu nije dozvoljeno prositi je.

Prosidba žene koja je u iddetu (postbračnom pričeku)

Prosidba žene koja je u iddetu strogo je zabranjena bez obzira da li se radilo o iddetu nakon razvoda ili nakon smrti muža i bez obzira da li se radilo o talak redž²⁵ ili o talak bain.²⁶ Ako se radi o razvodu braka

²⁴ Bilježi ga Ibn Hibban u djelu gdje navodi samo slabe hadise a ovu predaju prenosi od Enesa.

²⁵ Razvod braka kad muž ima pravo da vrati ženu.

²⁶ Neopozivi razvod braka, kada muž nema pravo vratiti svoju suprugu osim nakon potpuno novog bračnog ugovora.

u kojem postoji mogućnost da se vrati pravom mužu, onda je prosidba takve žene strogo zabranjena jer se ona još smatra suprugom prvog muža koji ima pravo vratiti je kada to poželi. Ako se radi o neopozivom razvodu braka, onda je otvorena prosidba zabranjena, jer prvi muž još ima pravo da je vrati uz novi bračni ugovor. Prosidba od strane nekog drugog jeste napad na pravo muža. Učenjaci se razilaze o tome da li je dozvoljeno da je neko drugi zaprosi, ali je ispravno da je to ipak dozvoljeno.

Ako se radi o iddetu nakon smrti muža, onda je dozvoljeno tu ženu zaprositi, ali se to ne smije učiniti otvoreno, jer se bračna veza prekinula smrću muža koji je samim tim izgubio sva prava na ženu kojom je bio oženjen. Zabranjeno je ovakvu ženu otvoreno i nedvosmisleno zaprositi poštujući njenu tugu i iz bojazni da je to ne bi uznemirilo, a i da se porodica umrlog i njegovi nasljednici ne bi uvrijedili.

Uzvišeni, je rekao:

﴿وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ﴾

“I nije vam grehota ako tim ženama na znanje date da ćete ih vi zaprositi ili ako to u dušama svojim krijete. Allah zna da ćete o njima misliti, ali im potajno ništa ne obećavajte, samo pošteno govorite. I ne odlučujte se na brak prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne istekne; i imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa ga se pričuvaljete.”

U ovom ajetu misli se na žene čiji muževi su umrli, i to se može razumjeti iz konteksta ajeta.

Pod “izlaganjem prosidbe” misli se na to da čovjek spomene nešto što upućuje na to, ali da to ne spominje otvoreno, npr. da pred njom kaže: “Želim da se ženim”, ili: “Volio bih kada bi mi Allah, dž.š., omogućio da se oženim dobrom ženom”, ili: “Allah, dž.š., dat će ti izlaz.” Davanje poklona ženi koja je u iddetu dozvoljeno je, i to se također ubraja u diskretnu prosidbu. Čovjeku je dozvoljeno da se pred njom hvali i da

spominje ono što će ukazivati na to da je on spreman na ženidbu. Tako je postupao Ebu Džafer Muhammed bin Alija bin Husejn.

Sukejna bint Hanzala rekla je: “Muhammed bin Alija tražio je dozvolu od mene da me posjeti mada iddet poslije smrti mog muža još nije bio istekao. Rekao mi je: ‘Ti znaš da sam ja u rodbinskim vezama s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., i Alijom, r.a., i znaš kakav je moj ugled među Arapima.’ Rekla sam mu: ‘Ebu Džafere, da ti Allah, dž.š., oprost, ljudi se ugledaju na tebe, a ti si došao da me prosiš dok sam još u iddetu.’ On mi reče: “Samo sam te obavijestio o rodbinskim vezama između mene i Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i Alije, r.a.”

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ušao je kod Ummu Seleme, r.a., koja je ostala udovica nakon smrti njenog muža Ebu Seleme, r.a., pa joj je rekao:

لَقَدْ عَلِمْتُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ وَخَيْرُهُ، وَمَوْضِعِي فِي قَوْمِي.

“Ti znaš da sam ja Allahov Poslanik, s.a.v.s., i Njegov odabranik i poznat ti je moj ugled među narodom.” To je bila prosidba.²⁷

Ukratko rečeno, javna i otvorena prosidba žene koja je u iddetu strogo je zabranjeno, ali je dozvoljeno da se to diskretno ponudi ženi koja je u iddetu nakon smrti muža i koja je definitivno razvedena, a zabranjeno je prositi ženu koja je iddetu nakon razvoda braka u kojem njen muž ima pravo vratiti je sebi.

U slučaju da neko otvoreno zaprosi ženu koja je u iddetu, ali tako da prosidba bude važeća tek nakon isteka iddeta, učenjaci se razilaze o tome da li je to dozvoljeno.

Malik veli: “Trebaju se rastaviti bez obzira da li je imao spolni odnos s njome ili ne.”

Eš-Šafi veli: “Ugovor je ispravan, ali je prekršio jasnu zabranu da to učini.”

Svi učenjaci slažu se da se trebaju rastaviti ako se bračni ugovor i spolni odnos dese za vrijeme iddeta.

Je li mu kasnije, nakon iddeta, dozvoljeno oženiti se njome ili nije?

²⁷ Hadis bilježi E.d-Darekutni.

Malik, El-Lejs i El-Evzai kažu: “Nakon toga nije mu dozvoljeno oženiti se njome.”

Većina učenjaka kažu: “Ne, nego mu je dozvoljeno da se nakon iddeta, oženi njome ako to želi.”

Prosidba žene koja je već isprošena

Strogo je zabranjeno da čovjek prosi ženu koja je već isprošena, jer je to napad na tuđe pravo, odnosno na pravo prvog prosca i loše ophođenje prema njemu. Ovakvo ponašanje uzrokuje neprijateljstvo među porodicama i svađu koja ruši sigurnost.

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْمُؤْمِنُ أَخُو الْمُؤْمِنِ، فَلَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَتَعَاقَ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبَ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَذَرَ.

Ukba bin Amir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Vjernik je brat vjerniku, pa mu nije dozvoljeno da mu se nameće u trgovini i nije mu dozvoljeno da prosi ženu koju je njegov brat isprosio, sve dok ovaj ne odustane.”²⁸

To je zabranjeno u slučaju kada žena koja je isprošena nedvosmisleno kaže da pristaje i kada to potvrdi njen staratelj.

Dozvoljeno je prositi ženu koja je nedvosmisleno odbila prosca. To je dozvoljeno i u slučaju kada drugi prosac ne zna da je žena koju prosi već isprošena, kada žena odbije prvog prosca ili kada on jednostavno dozvoli i nekom drugom da prosi ženu koju je on prosio.

“Kada ženi bude ponuđena prosidba, i ona na to pristane, onda nije dozvoljeno nekom drugom da je prosi.”²⁹

Ako neko drugi ne zna da je ona pristala, onda nema smetnje da je prosi.

Ako bi je, i pored zabrane, neko drugi zaprosio, i ona pristane, učinio bi grijeh, ali bi brak bio ispravan jer se zabrana odnosi na prosidbu, a prosidba nije jedan od uslova valjanosti braka.

²⁸ Bilježe ga Ahmed i Muslim.

²⁹ Bilježi ga Et-Tirmizi od Šafija.

Davud veli: “Ako se njome oženi drugi prosac, bračni ugovor neće biti valjan, svejedno da li se desio intimni odnos ili ne.”

Gledanje u zaručnicu

Od stvari koje učvršćuju bračni život i čine ga sretnim jeste i to da čovjek prvo vidi ženu koju želi isprobiti kako bi vidio njenu ljepotu koja treba da ga podstakne da se oženi njome.

Razuman čovjek ne ulazi u neko mjesto sve dok ne sazna za dobro i zlo koje se krije u tom mjestu. El-E'meš veli: “Svaki brak koji se desi prije prethodnog međusobnog gledanja mladenaca završi se brigama i tugom.” Na ovo upoznavanje islam podstiče i dozvoljava ga.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ مِنْهَا إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ.

Džabir bin Abdullah, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada se neko od vas želi oženiti neka prvo, ako je u stanju, vidi svoju mladu ne bi li vidio ono što će ga podstaći na brak s njom”.

Džabir, r.a., dalje pripovijeda: “Zaprosio sam neku ženu iz plemena Benu Seleme pa sam se skrivao i gledao je potajno sve dok nisam vidio ono što mi se sviđa kod nje.”³⁰

وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّهُ خَطَبَ امْرَأَةً فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنْظُرْتَ إِلَيْهَا؟ قَالَ: لَا. قَالَ: انْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أُخْرَى أَنْ يُؤَدِمَ بَيْنَكُمَا.

El-Mugira bin Šu'ba, r.a., pripovijeda da je zaprosio neku ženu, pa ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: “Jesi li je vidio?” On je odgovorio: “Nisam.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., zatim mu reče: “Idi i vidi je, jer je tako vjerojatnije da će se ljubav među vama učvrstiti.”³¹

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا خَطَبَ امْرَأَةً فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنْظُرْتَ إِلَيْهَا؟ قَالَ: لَا. قَالَ: فَادْهَبْ فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْإِنْسَانِ شَيْئًا.

³⁰ Bilježi ga Ebu Davud.

³¹ Bilježe ga: En-Nesai, Ibn Madža i Et-Tirmizi, koji ga ocjenjuje dobrim, *hasen* hadisom.

3. Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je neki čovjek zaprosio jednu od ensarijki, pa ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: "Jesi li je vidio"? On je odgovorio: "Nisam", a Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Idi i vidi je, jer ima nešto u očima ensarija."³²

Šta je dozvoljeno vidjeti kod zaručnice

Većina učenjaka smatra da je čovjeku dozvoljeno da od žene koju želi prositi vidi lice i šake i ništa više mimo toga jer gledanje lica otkriva njegovu ljepotu a gledanje u šake otkriva ljepotu ostatka tijela.

Davud veli: "Dozvoljeno mu je da vidi cijelo tijelo." El-I'vzai veli: "Gledat će u mjesta u kojima se ogleda njena punašnost."

U hadisima se ne spominju mjesta koja je čovjeku dozvoljeno vidjeti, nego su došla u općenitom značenju, ukazujući na to da čovjek može vidjeti onoliko koliko mu je potrebno da postigne svoj cilj, tj. da se uvjeri u ljepotu žene koju želi prositi.

Dokaz za ovo što smo spomenuli jeste predanje koje prenose Abdur-Rezak i Seid bin Mensur, u kojem stoji da je Omer, r.a., zaprosio od Alije, r.a., njegovu kćerku Ummu Kulsum pa mu je Alija, r.a., spomenuo da je malehnog rasta i rekao mu: "Poslat ću ti je da je vidiš, pa ako ti se sviđa oženi se njome." Kada je došla kod Omera, r.a., on je otkrio njene potkoljenice a ona mu reče: "Da nisi vladar pravovjernih, oči bih ti iskopala."

Kada neko kod žene koju želi prositi vidi ono što mu se ne sviđa, neka šuti i neka o tome nikome ne priča kako je ne bi uvrijedio, jer ako se to njemu ne sviđa, možda se sviđa nekome drugom.

³² *Fethul-alam*, torn 2. str. 89.

Gledanje žene u muškarca za kojega se želi udati

Ovaj se propis ne ograničava samo na muškarca, nego se odnosi i na ženu, jer i njoj se kod njega sviđa ono što se njemu sviđa kod nje. Omer, r.a., veli: “Nemojte udavati vaše kćerke za muškarce koji su ružni, jer i one vole lijepo kao što to i muškarci vole.”

Upoznavanje osobina

Ovo što smo spomenuli odnosi se na pogled pomoću kojeg se utvrđuje ljepota ili ružnoća. Međutim, što se tiče moralnih osobina, one se mogu upoznati opisom, raspitivanjem kod onoga ko određenu osobu dobro poznaje ili kod nekih svojih rođaka u koje se ima povjerenje, kao što su npr. majka, sestra i sl.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao je Ummu Selemu, r.a., kod neke žene i rekao joj je:

أَنْظِرِي إِلَى عُرْقُوبِهَا وَشَمِّي مَعَاطِفَهَا .

“Pogledaj ima li loš zadah i širi li se neprijatan miris od nje.”³³

El-Gazali u svom *Ihjaui* veli: “O njenom moralu i ljepoti treba se raspitivati samo kod pronicljivog i pouzdanog čovjeka, koji dobro poznaje vanjske i unutarnje osobine. Treba se raspitivati kod onoga ko joj nije naklon, da ne pretjeruje kada je hvali, niti kod onoga ko joj zavidi, pa da je kudi. Ljudska priroda teži ženidbi, pa onaj ko opisuje buduće mlade ili pretjeruje kada ih hvali ili kada ih kudi.”

Većina ljudi nije iskrena kada govori o budućim mladama: ili varaju ili obmanjuju. Uzimanje u obzir svih mogućnosti veoma je bitno onome ko se boji da će pored svoje gledati i u tuđe žene.

³³ Bilješka: Ahmed, El-Hakim, Et-Taberani i El-Bejheki.

Zabrana osamljivanja s vjerenicom

Osamljivanje s vjerenicom strogo je zabranjeno, sve dok se ne vjenčaju. U šerijatskim tekstovima spominje se da je dozvoljeno samo da je vidi, dok je sve ostalo zabranjeno, jer niko ne može biti siguran da neće učiniti ono što je zabranjeno ako se osame. Osamljivanje je dozvoljeno samo uz prisustvo mahrema jer u njegovom prisustvu ništa zabranjeno ne bi trebalo da se desi.

عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يَخْلُونَ بِامْرَأَةٍ لَيْسَ مَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّ تَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ.

Džabir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka se ne osamljuje sa ženom bez prisustva njenog mahrema, jer ako dvoje to učine, treći s njima je šejtan”.

وَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَخْلُونَ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ لَا تَحِلُّ لَهُ فَإِنَّ تَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ إِلَّا لِمَحْرَمٍ.

Amir bin Rebi'a, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Neka se čovjek ne osamljuje sa ženom koja mu nije dozvoljena jer ako to učine šejtan je taj koji će biti treći. Dozvoljeno je da se osami sa njom samo u prisustvu njenog mahrema.”³⁴

Opasnost i šteta koja se krije u osamljivanju

Većina ljudi olahko prelazi preko zabrane osamljivanja sa ženama, pa dozvoljavaju svojim kćerkama i rođakinjama da se bez nadzora osamljuju sa svojim vjerenicima koji s njima odlaze gdje god žele.

Rezultat toga jeste to da je žena izgubila svoju čast, pokvarila svoju čestitost i narušila plemenitost. Naime, uvijek postoji mogućnost da do sklapanja braka ne dođe, i ona biva oštećena.

Suprotno tome, postoji određena skupina konzervativaca koji ne dozvoljavaju vjereniku da vidi svoju vjericu i uvjetuju da mladoženja

³⁴ Oba ova hadisa bilježi Ahmed.

bude zadovoljan njegovom kćerkom i prije nego što je vidi. Takvi sklapaju brak, a da mladoženja ne vidi mladu i ona vidi njega.

Neki mladenci kada prvi put ugledaju svoga životnog suputnika, bivaju razočarani, i neminovno dolazi do razvoda braka. Neki se pak zadovoljavaju da pokažu samo fotografiju koja u stvarnosti skriva mnoge osobine koje mladoženja ili mlada trebaju upoznati, jer te fotografije ne pružaju realnu i potpunu sliku. Između ove dvije krajnosti najbolje je ono s čime je došao islam, koji na najbolji način štiti prava mladenaca jer im dozvoljava da se međusobno vide, ali im zabranjuje da se osamljuju, i na taj način čuva im čast i poštenje.

Raskid vjeridbe i posljedice toga

Vjeridba je prethodnica braka poslije koje mladoženja u potpunosti ili djelomično daje mehr svojoj budućoj ženi, daje joj poklone i darove, što učvršćuje njihovu vezu i riješenost da osnuju bračnu zajednicu.

Međutim, ponekad se dešava da jedno od mladenaca opovrgne vjeridbu ili se čak oboje slože da raskinu predbračni ugovor, pa, da li je to dozvoljeno? I da li vjerenik može vratiti darove koje je poklonio vjerenici?

U osnovi, vjeridba je samo obećanje da će se uzeti a vjerenik i vjerenica imaju pravo odustati od toga obećanja.

Zakonodavac nije propisao materijalnu sankciju za kršenje ovog obećanja mada to spada u pokuđene stvari, jer je kršenje obećanja jedna je od osobina munafika. Jedino, ako je to iz određenih razloga neophodno, onda niko nema pravo koriti onoga ko je to učinio. U El-Buharijevom *Sahihu* bilježi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ.

“Tri su osobine licemjera: kada govori laže, kada obeća, iznevjeri, i kada mu se šta povjeri, on to pronevjeri.”

Kada se smrt približila Abdullahu bin Omeru, r.a., on reče: “Dovedite mi tog i tog čovjeka jer sam, nakon što je isprobio moju kćerku, rekao da

malo pričekaj, a ne želim da sretnem Allaha, dž.š., s trećinom licemjerstva u svom srcu. Vi ste mi svjedoci da je sada udajem za njega”.³⁵

Vjerenik ima pravo da vratiti mehr koji je dao vjerenici ukoliko dođe do prekida vjeridbe jer je to dao na ime ženidbe. Ukoliko do ženidbe ne dođe, ne polaže se nikakvo pravo na mehr i mlada je obavezna vratiti ga, jer je to njegov imetak. Što se tiče darova za njih važe propisi *el-hibe* (poklon).

Prema ispravnijem mišljenju učenjaka, nije dozvoljeno vraćati poklone koji su bezuvjetno poklonjeni, jer u trenutku kada onaj kome se poklon daje prihvati taj poklon, on postaje njegovim vlasništvom i njime može raspolagati kako želi. Ako onaj ko je poklonio, ipak želi vratiti to što je dao, to je onda bespravno uzimanje imetka, a to ni po vjeri ni po razumu nije dozvoljeno.³⁶

Ako nekome pokloni nešto, ali za određenu protuuslugu, a onaj kome je poklonjeno ne ispuni ono što se od njega očekuje, onda je dozvoljeno da vrati svoj poklon jer je taj poklon bio za protuuslugu. Primjer toga jeste brak, pa ako do braka ne dođe, vjerenik ima pravo vratiti ono što je poklonio.

Dokaz za to jesu sljedeća predanja koja ćemo navesti.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُعْطِيَ عَطِيَّةً أَوْ يَهَبُ هِبَةً فَيَرْجِعُ فِيهَا إِلَّا الْوَالِدُ يُعْطِي وَلَدَهُ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Nije dozvoljeno čovjeku da nekom nešto dadne ili pokloni pa da to kasnije opet uzme, osim kada roditelj pokloni svome djetetu.”³⁷

وَعَنْهُ أَيْضًا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعَائِدُ فِي هِبَةٍ كَالْعَائِدِ فِي قَتْلِهِ.

Od Ibn Abbasa, r.a., također se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko vrati ono što je poklonio jeste kao onaj što povraća pa pojede.”

³⁵ *Tezkiretul-buffaz*.

³⁶ *Tamul-muvekeiin*, tom 2. str. 50.

³⁷ Bilježe ga autori četiri *Es-Sunena*.

وَعَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ وَهَبَ هِبَةً فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا مَا لَمْ يُبْتِ مِنْهَا.

Salim prenosi od svog oca da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko nekome nešto pokloni najprječi je da to vrati ako ne dobije protuuslugu koju je tražio.”

Kompromis između ovih naizgled oprečnih hadisa navodi autor djela Ilmul-muvekkiin, gdje kaže: “Onome ko bezuvjetno pokloni nešto nije dozvoljeno taj poklon tražiti od onoga kome je poklonio dok onaj ko nekome pokloni nešto, ali za neku protuuslugu, pa ne dobije ono što je očekivao, ima pravo da to vrati nazad.” Na osnovu ovog pojašnjenja spomenuti hadisi nisu međusobno oprečni.

Mišljenje nekih pravnika

Međutim, danas se u šerijatskim sudnicama primjenjuje:

mišljenje imama Ebu Hanife, koji smatra da vjerenik ima pravo vratiti nazad imetak koji je poklonio svojoj vjerenici, ali pod uvjetom da se taj imetak nije promijenio. Narukvice, prstenje, ogrlice, sat i sl. vraćaju se ako su prisutni kod vjerenice. Ako je taj imetak promijenio svoje prvobitno stanje, ako je izgubljen, prodat ili je promijenjen tako što ga je vjerenica uvećala, ili ako je to hrana pa je pojedena, ili platno od kojeg je sašivena odjeća, onda vjerenik nema pravo da poklonjeni imetak vrati. Šerijatska sudnica u Tanti 12. jula 1933. godine donijela je sljedeća pravila:

1. ono što vjerenik pokloni svojoj vjerenici prije sklapanja bračnog ugovora smatra se običnim poklonom;
2. taj poklon ima isti status u Šerijatu kao i svaki drugi dar ili poklon;
3. onoga momenta kada onaj kome se nešto poklanja to prihvati, to postaje njegovim imetkom.

Onaj kome je taj imetak poklonjen ima pravo da tim imetkom raspolaze kako želi, i njegova se odluka mora poštovati;

4. ako taj imetak propadne ili bude uništen nemoguće je tražiti njegov povrat;

5. Darovatelj ima pravo tražiti povrat poklona kakav je bio u prvobitnom stanju.

Prema učenjacima malikijskog mezheba, treba napraviti razliku u tome da li je do prekida zaruka došlo krivicom vjerenika ili vjerenice. Ako je do prekida došlo krivicom vjerenika, onda on nema pravo da poklone koje je poklonio traži natrag.

Ako je do prekida zaruka došlo krivicom vjerenice, onda vjerenik ima pravo uzeti sve što joj je poklonio bez obzira da li je taj imetak u prvobitnom stanju ili je potrošen ili uništen. Vjerenica treba u tom slučaju nadoknaditi ono što je potrošila, osim ako je to suprotno običajima koji vladaju, ili ako su se drugačije dogovorili, dogovor se mora poštovati;

prema učenjacima šafijskog mezheba u slučaju prekida zaruka poklon treba vratiti, bez obzira da li je u svom prvobitnom stanju ili je potrošen. Ako je u prvobitnom stanju, bit će vraćen, a ako je potrošen, vjerenica će dati protuvrijednost. Ovo je mišljenje naš izbor.

SKLAPANJE BRAČNOG UGOVORA

Osnovni uvjet ispravnosti sklapanja braka jeste pristajanje i zadovoljstvo s osobom s kojom se brak želi sklopiti. S obzirom da je zadovoljstvo stvar duše koju niko ne može vidjeti, čovjek je dužan iskazati ga riječima. Sklapanje braka može biti pomoću bilo koje riječi koje se ovom prilikom koriste. Riječi kojima mladoženja izražava svoju želju da se oženi određenom ženom nazivaju se ponuda (*idžab*).

Riječi kojim druga strana prihvata ponudu nazivaju se prihvaćanje (*kabul*). Zbog toga, učenjaci kažu: "Ruknovi braka, sastavni dijelovi, jesu: ponuda i prihvaćanje".

Uvjeti ponude i prihvatanja

Sklapanje braka neće biti punovažno i neće imati šerijatsko-pravne posljedice osim ako se ne ispune sljedeći šartovi:

1. zdrava pamet mladoženje i mlade. Ako je jedno od njih ludo ili mlado, pa ne razumije o čemu se radi, brak neće biti ispravan;

2. da ponuda i prihvatanje braka nastupe u isto vrijeme, tj. između ponude i prihvatanja braka ne smije biti govora o nekoj drugoj temi niti da se radi bilo šta drugo što prema običaju u određenom mjestu predstavlja skretanje s teme. Međutim, nije uvjet da se istog trenutka odgovori na ponudu za brak. Ako bi skup duže potrajao i prihvatanje ponude za brak došlo malo kasnije, ali se između ne desi nešto što upućuje na to da druga strana ne prihvata ponudu, brak će biti punovažan.

Ovo mišljenje zastupaju učenjaci hanefijskog i hanbelijskog mezheba.

U djelu *El-Mugni* stoji: “Ako bi prihvatanje ponude za brak došlo kasnije, brak bi bio ispravan pod uvjetom da se skup ne razilazi i da se ne raspravlja o nekoj drugoj temi mimo braka, zbog toga što taj skup zauzima status sklapanja braka, a dokaz za to jeste činjenica da treba prihvatiti ono što se nudi na licu mjesta, jer ako se dvije strane raziđu, ponuda prestaje biti važeća, i svaka strana ima pravo izbora.” Ako bi se skup razišao prije prihvatanja ponude, ponuda prestaje biti punovažna, a dokaz da ponuda nije prihvaćena jeste samo razilaženje sa skupa. Isti je slučaj i sa bavljenjem nekim drugim poslom, jer i to može biti jedan od načina odbijanja ponude.

Prenosi se da je imam Ahmed upitan o situaciji kada čovjeku dođu prosci i kažu: “Udaj svoju kćer za tog i tog”, a on odgovori: “Udajem je za njega uz mehr od hiljadu dirhema”, a oni se nakon toga vrte kod mladoženje i obavijeste ga o tome, i on kaže: “Prihvatam”, da li je ovaj brak ispravan? Imam Ahmed je odgovorio: “Da, taj je brak ispravan.” Učenjaci šafijskog mezheba uvjetuju da odgovor bude istog momenta. Oni kažu: “Ako bi između ponude i prihvatanja braka bilo govora o nečemu drugom, npr. da mladin staratelj kaže: ‘Udajem je za tebe’, a

mladoženja rekne: 'Bismillah, hvala Allahu, dž.š., neka je salavat i selam na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., prihvatom brak s njome', oni o tome imaju dva mišljenja:

prvo: mišljenje imama Ebu Hamida el-Esferajinija, koji smatra da je ovakav brak ispravan, jer je izgovaranje ovakvih riječi prilikom sklapanja braka preporučeno, tako da to ne ruši njegovu ispravnost, poput tejmumuma koji se uzima između dva namaza koji se spajaju;

drugo: brak u ovom slučaju neće biti ispravan jer je između ponude i prihvatanja braka došlo do skretanja s teme, što ruši njegovu ispravnost. Isti je slučaj ako bi se učinilo i nešto drugo mimo izgovaranja ovih riječi. Ova situacija ne može se porediti s uzimanjem tejmumuma jer je to naređeno između dva namaza, a držanje hutbe preporučeno je prije sklapanja braka."

Imam Malik dozvoljava da se između ponude i prihvatanja napravi kraća stanka.

Uzrok razilaženja jesu različiti stavovi kod učenjaka o pitanju da li je uvjet da ponuda za brak bude prihvaćena istog momenta, ili to nije uvjet ispravnosti braka?

3. da ponuda bude prihvaćena onakvom kakva jeste bez izmjena, osim ako ta izmjena ponude ide u korist onoga ko nudi. U tom slučaju vjerojatnije je da će se obje strane bolje složiti.

Ako onaj ko nudi kaže: "Udajem za tebe svoju kćerku uz mehr od stotinu dirhema", a onaj kome je ponuda upućena kaže: "Prihvatam i dajem kao mehr dvjesto dirhema", brak će biti ispravan jer prihvatanje sadrži u sebi i više nego što se traži;

4. obje strane treba da čuju riječi iz kojih se može razumjeti ponuda braka, a ako jedno od njih ne razumije potpuno ono o čemu druga strana govori, brak neće biti punovažan jer se u obzir uzima namjera i cilj riječi koje se izgovaraju.

Termini koji služe za sklapanje braka

Brak se zaključuje izgovorom riječi koje ukazuju na prihvatanje braka, na jeziku koji razumiju obje strane. Prihvatanje braka treba biti jasno i nedvosmisleno, bez ikakvih nejasnoća.

Šejhul-islam Ibn Tejmijja veli: “Brak postaje punovažan nakon izgovaranja riječi kojima se izražava prihvatanje braka bez obzira na kojem jeziku se to izgovorilo, bilo kojom riječju i radnjom koja ukazuje na to. Isti je slučaj i sa svim ostalim ugovorima.”

Šerijatski se pravnici slažu s ovim mišljenjem kada je u pitanju prihvatanje ponude, i za to nisu potrebne neke posebne riječi, nego se može upotrijebiti bilo koji izraz koji ukazuje na prihvatanje i zadovoljstvo, npr. “Prihvatam”; “Slažem se”; “Podržavam”; “Provodim” i sl.

Međutim, što se tiče ponude za brak, svi učenjaci složni su da ona mora biti izrečena riječima kojim se nudi brak, npr: “Ženim se sa tobom”, “Želim brak tobom”, jer ova dva izraza nedvosmisleno ukazuju na ono što se želi reći.

Učenjaci se razilaze o tome da li će ponuda braka biti ispravna ako se upotrijebe neke druge riječi koje ukazuju na darivanje, prodaju, posjedovanje ili sadaku.

Učenjaci hanefijskog mezheba³⁸, te Es-Sevri, Ebu Sevr, Ebu Ubejd i Ebu Davud smatraju da je to dozvoljeno jer je to ugovor u kojem se u obzir uzima namjera, a ne ispravnost određenog izraza. Prema njima, ispravan će biti bilo koji izraz iz kojeg se može razumjeti neko šerijatsko značenje, tj. ako između njega i šerijatskog značenja postoji veza, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., vjenčao nekog čovjeka s njegovom izabranicom i rekao mu:

قَدْ مَلَكَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ .

³⁸ Pravilo je kod hanefija da brak biva punovažan nakon izgovaranja riječi s kojim se ukazuje na to da nešto postaje nečijim vlasništvom, i da nije punovažan ako se npr. upotrebe izrazi kao što su halal, dozvoljenost, jer ovi izrazi ne ukazuju na to da nešto postaje nečijim vlasništvom a da to nije slučaj kada je prihvatanje braka u pitanju, jer se to može izraziti bilo kojom riječju koja ima značenje korištenja. Brak također nije punovažan ako se sklapa riječima oporuke, jer oporuka omogućava korištenje onim što je oporučeno tek nakon smrti.

“Vjenčavam vas, a tvoj je mehr ono što napamet znaš od Kur’ana.”³⁹ i zbog toga što je izraz “poklon” upotrijebljen prilikom ženidbe Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a isti propis važi i za njegov ummet. Uzvišeni Allah, dž.š., rekao je:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾

“O Vjerovjesniče, Mi smo ti dozvolili da budu žene tvoje one kojima si dao vjenčane darove njihove”, do riječi: “...ženu, vjernicu koja sebe pokloni Vjerovjesniku.”

To je dozvoljeno i stoga što se ovaj izraz može metaforično tumačiti, kao što se i za razvod braka mogu koristiti sinonimi.

Eš-Šafi, Ahmed, Seid bin el-Musejjeb, i Aṭa smatraju da brak neće biti ispravan ako se ne upotrijebe izrazi: brak i ženidba i njihove izvedenice, jer drugi izrazi kao što su oni što govore o posjedovanju, darivanju i sl. ne ukazuju na brak. Drugi razlog je to što je prema njima, postojanje svjedoka jedan od uvjeta valjanosti braka, pa ako se sklopi riječima koje ukazuju na poklon, svjedočenje se ne može odnositi na brak.

Sklapanje braka na jeziku koji nije arapski

Učenjaci se slažu da je dozvoljeno sklopiti brak i na jeziku koji nije arapski ako supružnici, ili jedno od njih, ne razumiju taj jezik. Međutim, razilaze se o pitanju da li je to ispravno ako oboje razumiju arapski jezik i u stanju su da ga govore.

Ibn Kudama u *Mugniju* veli: “Ako je neko u stanju sklopiti brak na arapskom jeziku, onda mu nije dozvoljeno koristiti neki drugi jezik.” Ovo je jedno od dva mišljenja Eš-Šafije.

Prema Ebu Hanifi, brak će i u tom slučaju biti ispravan jer se koriste riječi koje govore nedvosmisleno o braku.

Argumentacija protiv je u tome da ako je neko u stanju izgovoriti te riječi, a ne izgovori ih, brak neće biti ispravan.

³⁹ Bilježi ga El-Buhari. U hadisu je upotrebljena riječ *temlik* koja ukazuje na poklon. (op. prev.)

Međutim, ako neko nije u stanju govoriti arapski jezik, brak će mu biti ispravan jer takav nije u stanju da ga govori, pa s njega spada dužnost, i on je poput onoga ko je nijem. Takav treba izgovoriti riječi koje imaju isto značenje kao i one koje se koriste u arapskom jeziku za sklapanje braka, i takav nije dužan da iz arapskog jezika nauči samo ove izraze.

Ebu el-Hattab veli: "Dužan je te riječi naučiti, jer sve što je dužnost da se izgovara na arapskom jeziku, kao što je npr. tekbir u namazu, treba izgovoriti na tom jeziku."

Objašnjenje za prvo mišljenje jeste činjenica da brak nije strogo obavezan-vadžib, tako da nije potrebno izgovarati sklapanje braka na arapskom jeziku, jer je to slučaj i sa trgovinom dok je izgovaranje tekbira obavezno. Ako jedan od supružnika govori arapski jezik, prilikom sklapanja braka koristit će taj jezik, dok će drugi koristiti jezik koji inače govori.

Ako se supružnici međusobno ne razumiju dužni su naučiti riječi pomoću kojih njegov supružnik sklapa brak ili da mu to prevede povjerljiva osoba koja poznaje oba jezika.

Ono što ja smatram jeste to da je ovo otežavanje, a Allahova vjera islam zasniva se na olakšavanju, a prethodno smo spominjali da je osnovni uvjet valjanosti braka zadovoljstvo supružnika, a ponuda braka i prihvaćanje te ponude jesu izražavanje tog zadovoljstva i njegov znak.

Ako se desi ponuda braka i njegovo prihvaćanje, to će biti dovoljno bez obzira na kojem se jeziku to izgovorilo.

Ibn Tejmijja veli: "Brak, iako je ibadet, poput je oslobođanja robova i iskrenosti, nije bitno na kojem jeziku se to izgovorilo. Povrh toga, kada čovjek kome arapski jezik nije maternji i nauči taj jezik, on, možda, ne zna sva značenja određenih riječi, kao što je to slučaj s njegovim jezikom koji govori od rođenja."

Da, možda bi najprimjerenije bilo reći da je sklapanje braka na nekom drugom jeziku, bez stvarne potrebe za tim, mckruh, pokuđeno.

Od Malika, Ahmeda i Eš-Šafije prenosi se da je pokuđeno bez potrebe govoriti na nekom drugom jeziku mimo arapskog.

Sklapanje braka nijeme osobe

Sklapanje braka nijeme osobe bit će ispravno, i on će to obaviti išaretima iz koji se može razumjeti šta želi reći. Ako se iz njegovih išareta ne može razumjeti šta želi reći brak neće biti ispravan, jer je to sporazum između dvije osobe koje se trebaju međusobno dobro razumjeti.⁴⁰

Sklapanje braka odsutne osobe

Ako je jedan od budućih supružnika odsutan, a želi da se ženi, treba poslati svoga izaslanika ili napisati pismo u kojem će tražiti brak.

Druga je strana dužna, ako želi brak s tom osobom, dovesti svjedoke, pročitati im ponudu za brak ili ponudu s kojom je došao izaslanik i tražiti da oni svjedoče da prihvata bračnu ponudu. Prihvaćanje će se uzeti u obzir samo ako je izrečeno na tom skupu.

Uvjeti forme ponude i prihvatanja braka

Učenjaci uvjetuju da riječi kojima se sklapa brak budu izrečene ili napisane u prošlom vremenu, ili da jedna od tih riječi bude u prošlom, a druga u budućem vremenu.

Primjer prvog slučaja: jedna strana kaže: "Udao sam za tebe svoju kćer", a druga strana kaže: "Prihvio sam."

Primjer drugog slučaja jeste da jedna strana kaže: "Udat ću za tebe svoju kćer", a da druga strana kaže: "Prihvio sam."

Učenjaci postavljaju ovaj uvjet jer je zadovoljstvo obje strane jedan od osnovnih ruknova braka, a ponuda braka i prihvaćanje te ponude jesu ispoljavanje tog zadovoljstva, kao što smo to prethodno spominjali. Te riječi trebaju biti nedvosmislene i jasne kada je u pitanju izražavanje zadovoljstva za prihvaćanje ponuđenog braka.

⁴⁰ U šerijatskim sudnicama donesena je odluka da se sporazumi slični ovom koje sklapa nijema osoba sklapaju na osnovu njegovih išareta, a njegovi išareti neće se uzimati u obzir ako je u stanju da piše.

Zakonodavac je te riječi upotrijebio u prošlom vremenu, jer prošlo vrijeme nedvosmisleno upućuje na zadovoljstvo obje strane, i ne može imati neko drugo značenje.

Suprotni tome jesu izrazi koji se upotrijebe u sadašnjem ili budućem vremenu, oni ne upućuju na zadovoljstvo prilikom samog izgovaranja tih riječi. Ako bi neko rekao: "Udat ću za tebe svoju kćerku", a druga strana odgovori: "Prihvatit ću", bračni ugovor ne bi bio punovažan jer postoji mogućnost da je ovo samo puko obećanje, a obećanje se ne može smatrati sklapanjem braka.

Ako bi prosac rekao: "Udaj za mene svoju kćerku", a druga strana odgovori: "Udao sam je za tebe", sklapanje braka bilo bi ispravno, jer je prva strana na ovaj način opunomoćila drugu stranu da je oženi, a to je prilikom sklapanja ugovora ispravno.

Ako bi prosac rekao: "Udaj je za mene", a druga strana kaže: "Prihvatit sam", to znači da je prva strana opunomoćila drugu stranu koja je izvršila čin sklapanja braka.

Uslovljavanje bezuvjetne forme

Da bi sklapanje braka bilo ispravno, učenjaci uvjetuju da brak bude sklopljen u bezuvjetnoj formi, tj. riječi s kojima se sklapa brak trebaju biti općenite, a ne ograničene bilo kojim ograničenjem, npr. da čovjek kaže prosacu: "Udao sam za tebe svoju kćerku", a on odgovori: "Prihvatit sam", i ovo je sklapanje braka ispravno ako je ispunilo sve uvjete koji su za to potrebni i na snagu stupaju pravne posljedice vezane za brak.

Ako riječi pomoću kojih se sklapa brak u sebi sadržavaju neki uvjet, ili se odnose na budućnost, ili na određeno vrijeme, u tom slučaju sklapanje braka nije ispravno. Sada ćemo pojasniti svaku od ovih situacija.

Riječi koje u sebi sadrže neki uvjet

To se dešava kada se sklapanje braka uvjetuje dešavanjem nečega, bez obzira kojim se uvjetovanjem to radilo, npr. "Ako se zaposlim, oženit ću se tvojom kćerkom", a otac odgovori: "Prihvatit sam".

U ovom slučaju sklapanje braka nije ispravno, jer se uvjetuje situacijom koja se u budućnosti može a ne mora desiti.

Sklapanje braka podrazumijeva da je supružnicima dozvoljeno da se istog momenta naslađuju jedno s drugim, i taj se propis ne može odgoditi za kasnije, dok uvjet sklapanja braka, tj. zapošljavanje nije ispunjen u tom momentu, a ono što se uvjetuje onim što ne postoji, i samo ne postoji, tako da ni brak u tom slučaju ne postoji.

Ako se uvjet koji se postavi prilikom sklapanja braka ispuni, istog momenta brak će biti ispravan, npr. "Ako tvoja kćerka ima dvadeset godina ženim se njome", a otac odgovori: "Prihvaćam", i uz to ona uistinu bude imala dvadeset godina, brak će biti ispravan.

Isti je slučaj ako mlada kaže: "Ako se moj otac složi, udat ću se za tebe", pa prosac odgovori: "Prihvaćam", a njen otac nakon toga odmah kaže: "Zadovoljan sam."

Znači, uvjetovanje u ovom slučaju jeste samo formalno, a u biti sklapanje je braka bezuvjetno.

Riječi koje se odnose na budućnost

Primjer toga jeste da mladoženja kaže: "Oženit ću se tvojom kćerkom sutra, ili nakon mjesec dana", a otac odgovori: "Prihvaćam."

U tom slučaju brak ne bi bio ispravan ni u tom trenutku ni nakon isteka spomenutog vremena. Jer, odgađanje sklapanja braka za budućnost u oprečnosti je s propisom o tome da je supružnicima dozvoljeno da se naslađuju jedno s drugim istog momenta nakon sklapanja braka.

Riječi kojima se sklapanje braka ograničava na određeno vrijeme

To je npr. da se brak sklopi samo na jedan mjesec dana ili više, ili manje, od toga. U ovom slučaju sklapanje braka nije dozvoljeno, jer osnovni cilj braka jeste zajedničko življenje radi rađanja djece, čuvanja potomstva i odgoja djece.

Zbog toga, učenjaci smatraju da je privremeni brak neispravan, jer je njegov cilj samo, vremenski ograničeno, fizičko naslađivanje. Također,

kažu da je *tablil* ⁴¹ zabranjen, jer mu je cilj da žena bude dozvoljena prvom mužu. U sljedećem poglavlju govorit ćemo podrobnije o ovim situacijama.

PRIVREMENI BRAK (*EL-MUT'A*)

Nazivaju ga još i ograničeni brak, a to je da se čovjek oženi nekom ženom na samo jedan dan, sedmicu, mjesec.

Nazvan je imenom *el-mut'a* (naslađivanje) jer se čovjek pomoću ovog braka jedan vremenski period naslađuje i uživa s nekom ženom.

Svi imami mezheba slažu se da je ovaj brak strogo zabranjen i kažu: "Ovaj brak je u slučaju njegovog sklapanja neispravan", a kao dokaz navode sljedeće:

1. na ovaj se brak ne mogu primijeniti Kur'anski propisi u vezi s brakom, razvodom, iddetom, nasljedstvom pa je stoga neispravan, kao i svi njemu slični brakovi;

2. preneseni su hadisi koji jasno zabranjuju ovaj brak.

Sebure el-Džuheni pripovijeda da je bio s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., prilikom osvojenja Meke pa im je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dozvolio da se privremeno žene. On veli: "Kada je izlazio iz Meke, Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je ovakvu vrstu braka." U predanju koje bilježi Ibn Madža stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio privremeni brak i da je rekao:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي كُنتُ أَذْنْتُ لَكُمْ فِي الْإِسْتِنَاعِ، أَلَا وَإِنَّ اللَّهَ قَدْ حَرَّمَهَا إِلَيَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

"O ljudi, bio sam vam dozvolio da se privremeno ženite. Ali, Allah, dž.š., zabranio je to do Sudnjega dana."

وَعَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ وَعَنْ لُحُومِ الْحُمْرِ الْأَهْلِيَّةِ.

⁴¹ *Tablil* je slučaj kada čovjek oženi ženu koju je muž napustio dajući joj neopozivi razvod braka (tri talaka), s namjerom da je opet pusti kako bi je prvi muž mogao ponovo oženiti.

Alija, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio privremeni brak kada su bili u Bici na Hajberu. Tog dana zabranio je i meso domaćih magaraca;⁴²

3. Omer, r.a., spomenuo je u hutbi koju je održao za vrijeme svog hilafeta da je privremeni brak zabranjen, i s njim su se složili i ostali ashabi, r.a., a oni se nikada ne bi složili s nečim što je pogrešno;

4. El-Hattabi veli: "Privremeni brak zabranjen je konsenzusom učenjaka i jedino se neke šiije razilaze u tome."

Nije ispravno njihovo pripisivanje Aliji, r.a., da je to dozvoljeno, jer je Alija, r.a., taj koji je prenio da je propis u kojem se privremeni brak dozvoljava derogiran.

El-Bejheki prenosi da je Džafer bin Muhammed upitan o privremenom braku, pa je odgovorio: "To je sami blud";

5. privremeni je brak zabranjen i stoga što je to samo puko zadovoljavanje strasti, a nema za cilj rađanje potomaka, niti čuvanje potomaka, a to su osnovni ciljevi braka. Bez ovih ciljeva privremeni brak liči bludu, jer cilj i bluda jeste samo fizičko zadovoljavanje.

S druge strane, taj brak nanosi veliku štetu ženi, jer je ona u tom slučaju poput robe koja se prenosi iz ruke u ruku. Također, nanosi i veliku štetu djeci koja ne nalaze dom u kojem bi našli utočište i u kojem bi se na ispravan način odgojila.

Prenosi se od nekih ashaba i tabiina da je privremeni brak dozvoljen, i to se prvenstveno pripisuje Ibn Abbasu, r.a.

Što se tiče Ibn Abbasa, r.a., on smatra da je to dozvoljeno samo kada postoji potreba i nužda, a ne u svakom slučaju. Kada je čuo kako veliki broj ljudi počinje prakticirati privremeni brak, on je revidirao svoje

⁴² Ispravno je da je privremeni brak zabranjen prilikom osvojenja Meke, jer Muslim u svom *Sabihu* bilježi da su se ashabi na taj način ženili prilikom osvojenja Meke uz dozvolu Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Da je zabrana došla prilikom osvojenja Hajbera, onda bi to značilo da je dozvola za privremeni brak dva puta derogirana. Međutim, to se nikada nije u Šerijatu desilo, i za to nećemo sigurno naći primjera. Zbog toga, učenjaci se razilaze o pitanju ovog hadisa, pa jedni kažu da je ovaj hadis izrečen dva puta uz pojašnjenje da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u Bici na Hajberu zabranio meso domaćeg magarca i da je zabranio privremeni brak, ali se ne spominje tačno kada je to zabranio. Međutim, to pojašnjava hadis koji bilježi Muslim, a u kojem stoji da se to desilo prilikom osvojenja Meke. Međutim, Eš-Šafija je ovo pitanje razumio doslovno i veli: "Ne znam da je i jednu stvar Allah, dž.š., dozvolio, a zatim zabranio, zatim dozvolio a zatim zabranio, osim privremenog braka."

mišljenje. U osnovi, on je smatrao da je to dozvoljeno samo onome ko za to ima stvarnu potrebu.

El-Hattabi prenosi da je Seid bin Džubejr upitao ibn Abbasa, r.a.,: “Znaš li šta si učinio i kakvu si fetvu dao...? Po tvojoj fetvi postupaju konjanici i o tome su stihove spjevali.” Ibn Abbas, r.a., upita ga: “A šta su rekli u tim stihovima?” Seid mu prenese da su rekli: “Rekao sam čovjeku koji od žene dugo odsutan je: ‘Zar nisi čuo za fetvu Ibn Abbasa?’ Zašto ne uzmeš olakšicu i ne nađeš suputnicu pa pronađeš sebi spasa” Ibn Abbas, r.a., reče na to: “Svi smo Allahovi i Njemu ćemo se vratiti. Tako mi Allaha, dž.š., nisam za to izdao fetvu niti sam to želio, i to sam dozvolio isto kao što je Allah, dž.š., dozvolio da se jede strv, krv i svinjsko meso, a to je dozvoljeno samo onome ko je uistinu prinuđen da ga jede. Privremeni je brak dozvoljen onoliko koliko su i strv, krv i svinjsko meso.”

Šije imamije smatra da je privremeni brak dozvoljen, a uvjeti za valjanost ovog braka, prema njima, jesu sljedeći:

1. forma sklapanja braka riječima: “Ženim se tobom”, “Želim brak sa tobom”, “Želim da uživam sa tobom”;

2. kada je u pitanju žena, ona treba biti muslimanka ili ehlu-kitabijka i, prema njima, preporučljivo je za takav brak izabrati čednu muslimanku, a pokuđeno je to uraditi bludnicom;

3. davanje mehra. Utvrđivanje mehra obavezno je i za to treba imati svjedoke. Uvjet za valjanost mehra jeste da mlada bude zadovoljna njime, pa makar to bila i pregršt pšenice;

4. da se utvrdi tačan vremenski period u kojem će taj brak trajati, i to je jedan od uvjeta valjanosti ovog braka. Oba supružnika u tom pogleda trebaju biti zadovoljna i moraju odrediti da li će to trajati dan, mjesec, itd.

Propisi ovog braka, prema njima, jesu:

1. ako se prilikom sklapanja braka ne spomene veličina mehra, a spomene se dužina trajanja braka, sklapanje braka neće biti ispravno, a

ako se odredi veličina mehra, a ne spomene se dužina trajanja braka, brak će biti običan i neće se smatrati privremenim;

2. dijete koje se rodi iz ovog braka začeto je legalno.

3. U privremenom braku nema talaka - razvoda niti liana - prizivanja Allahovog prokletstva u slučaju nevjere.

4. ovaj brak ne podrazumijeva pravo na nasljeđivanje među privremenim supružnicima;

5. dijete će naslijediti imetak svojih roditelja, i oni će naslijediti njegov imetak”;

6. *iddet* žene koja je bila privremeno udata bit će dva mjeseca pranja, ako je od onih koje imaju menstruaciju, a ako je od onih koje imaju menstruaciju, a menstruacija se ne pojavi, *iddet* će trajati četrdeset pet dana.

Mišljenje imama Eš-Ševkanija

Eš-Ševkani veli: “U svakom slučaju mi ćemo ispovijedati našu vjeru onako kako nam naša vjera naređuje, a vjerodostojno se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., trajno zabranio privremeni brak, suprotno mišljenju nekih ashaba koji nisu imali dokaz da je to dozvoljeno i nisu donijeli neko prihvatljivo opravdanje za to. Naime, većina ashaba prenosi da je to zabranjeno, i oni su se pridržavali te zabrane. Od Ibn Omera, r.a., prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

أَذِنَ لَنَا فِي النِّسَاءِ ثَلَاثًا ثُمَّ حَرَّمَهَا وَاللَّهِ لَا أَعْلَمُ أَحَدًا تَمَنَعَ وَهُوَ مُحْصِنٌ إِلَّا رَجَعْتُهُ بِالْحِجَارَةِ.

“Privremeni brak bio nam je dozvoljen tri noći, pa ga je Allah, dž.š., zabranio. Tako mi Allaha, dž.š., ako bih saznao da se neko oženjen privremeno oženio, kamenovao bih ga.”

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: هَدَمَ النِّسَاءَ الطَّلَاقَ وَالْعِدَّةَ وَالْمِيرَاثَ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Privremeni brak onemogućuje razvod, *iddet* i nasljeđe.”⁴³

⁴³ Bilježi ga Ed-Darekutni, a Ibn Hadžer kaže da je ovaj hadis hasen, dobar.

To što je u nizu prenosioca ovog hadisa Muemmel bin Ismail ne znači da ovaj hadis nije hasen, dobar, jer postoje druga predanja koja pojačavaju ovaj hadis, jer je to moguće kod vrste hadisa po imenu *hasen ligajrihi*.

Što se tiče tvrdnje da je prema konsenzusu privremeni brak bio dozvoljen, što predstavlja kategorički dokaz, a da oko zabrane postoji razilaženje, što je na hipotetičkom nivou, a hipotetičko ne može derogirati ono što je kategoričko, odgovor je sljedeći:

Prvo: Gdje im je dokaz da hipotetičko ne može derogirati ono što je kategoričko?

Sama činjenica da neko mišljenje zastupa većina učenjaka na znači da od njih ne treba tražiti razumski dokaz kao i potvrdu da se svi priznati učenjaci slažu u tome.

Što se tiče kiraeta Ibn Abbasa, Ibn Mesuda, Ubejja ibn Ka'ba i Se'ida bin Džubejra: "A onima s kojim ste do određenog roka uživali..." ne ispunjava uslove *mutevatir* kiraeta pa se ne smatra Kur'anom, a nije ni hadis jer se prenosi kao jedno od mogućih tumačenja ajeta i ne može poslužiti kao dokaz.

Što se tiče onih koji ne uslovljavaju da kiraet bude mutevatir prema njima nema smetnje da ono što je hipotetičko (*ẓanni*) u Kur'anu, bude derogirano hipotetičkim u sunnetu, kao što je to prihvaćeno u metodologiji islamskog prava.

Sklapanje braka sa ženom uz namjeru da se nakon određenog vremena razvede od nje

Šerijatski su pravници složni da je ispravno sklapanje braka sa ženom bez vremenskog ograničavanja trajanja braka, ali uz namjeru da se, nakon određenog vremena razvede od nje, ili nakon što prestane razlog njegovog boravka u određenoj zemlji.

Tome se suprotstavlja El-Evzai i smatra da je to kao i privremeni brak.

Šejh Rešid Rida u svom tefsiru *El-Menar*, komentirajući ovo, veli: “Strog stav prijašnjih i kasnijih učenjaka naspram zabrane privremenog braka znači da je i brak s namjerom razvoda braka također zabranjen, pa makar šerijatski pravnici smatrali da je sklapanje braka s namjerom razvoda braka nakon određenog vremena ispravno i da muž nije obavezan to spomenuti prilikom sklapanja braka.”

Međutim, skrivanje te namjere jeste ustvari prevara, pa je preče takav brak smatrati zabranjenim nego onaj u kome se javno odredi neki vremenski period, a čime su zadovoljni mladoženja, mlada kao i njen staratelj. Brak s namjerom razvoda braka krije u sebi poigravanje s vezom koja se ubraja u najveće veze među ljudskom vrstom, i u njemu se daje prednost udovoljavanju strastima, i takav brak sa sobom nosi mnogo posljedica.

Prikriivanje namjera za razvodom braka, što se smatra prevarom i obmanom, prouzrokuje mnoge negativne posljedice kao što su neprijateljstvo, mržnja, gubitak povjerenja, čak i prema onima koji su iskreni i koji žele uistinu da se ožene. Budući supružnici trebaju imati namjeru da sačuvaju svoju čestitost i da budu iskreni jedno prema drugom te da se međusobno pomažu da uspostave dobre odnose u svom domu i da budu uzor ostalima.

Sklapanje braka sa ženom samo da bi ona postala dozvoljena prvom mužu za koga je bila udata

Pod ovim brakom misli se na sklapanje braka sa ženom koja je od prvog muža razvedena tri puta, a kojoj je istekao *iddet*, kako bi s njome imao spolni odnos, a zatim se razveo od nje, pa da na taj način ponovo postane dozvoljena prvom mužu.

Šerijatski stav o ovom pitanju

Ovakav brak ubraja se u velike grijeha jer je to razvrat koji je Allah, dž.š., zabranio, a i prokleo je onoga ko ga čini.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَعَنَ اللَّهُ الْمُحْلِلَ وَالْمُحْلَلَّ لَهُ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah, dž.š., prokleo je i onoga ko se ženi da bi ženu učinio prvom mužu dozvoljenom i onoga zbog koga se to čini.” Bilježi ga Ahmed s dobrim nizom prenosioca.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحْلِلَ وَالْمُحْلَلَّ لَهُ.

Abdullah bin Mesud, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prokleo i onog ko to čini i za koga se to čini. Bilježi ga Et-Tirmizi i kaže: “Ovaj je hadis hasenun-sahih i prenosi se od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u različitim formama.” Po ovom hadisu postupali su ashabi, a među njima: Omer bin el-Hattab, Osman bin Affan, Abdullah bin Omer i dr; kao i mnogi učenici tabiini.

وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَمَارِّ؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: هُوَ الْمُحْلِلُ، لَعَنَ اللَّهُ الْمُحْلِلَ وَالْمُحْلَلَّ لَهُ.

Ukba bin Amir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Hoćete li da vam kažem ko je poput iznajmljenog jarca?” Ashabi odgovoriše: “Hoćemo, Allahov Poslaniče.” On reče: “To je onaj ko se ženi da bi razvedenu ženu učinio dozvoljenom njenom prvom mužu. Allah, dž.š., prokleo je i onoga ko to čini i onoga zbog koga se čini.” Bilježe ga: Ibn Madža, El-Hakim, Ebu Zur’a i Ebu Hatim smatraju da je niz prenosilaca ovog hadisa prekinut. El-Buhari smatra da je ovaj hadis nevjerodostojan. U njegovom nizu prenosilaca nalazi se Jahja bin Osman, a on je nepouzdan prenosilac.

وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُلِّ عَنْ الْمُحْلِلِ فَقَالَ: لَا. إِلَّا بِنِكَاحٍ رَغْبَةٍ، لَأَدْلَسِي، وَلَا اسْتِهْزَاءٍ بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حَتَّى تَذُوقَ عُسَيْلَتَهُ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitan o čovjeku koji se ženi kako bi tu ženu učinio dozvoljenom njenom prvom mužu, pa je odgovorio: “To nije ispravno, osim braka u kojem se žene iz ljubavi. Nije dozvoljeno činiti malverzacije u tome niti se ismijavati s

Allahovom, dž.š., knjigom. Kada se oženi, mora imati spolni odnos s njome.” Bilježi ga Ebu Ishak el-Dževzedžani.⁴⁴ Prenosi se da je Omer, r.a., rekao: “Kada bi mi doveli onoga ko se oženi da bi ženu učinio dozvoljenom njenom prvom mužu i njenog muža koji je to tražio, kamenovao bih ih.” Njegov sin Abdullah upitan je također o tome, pa je odgovorio: “Obojica su bludnici.” Bilježi ga Ibn el-Munzir, Ibn Ebu Šejba i Abdurrezzak.

Neki čovjek upitao je Ibn Omera, r.a.: “Šta kažeš o ženi kojom sam se oženio kako bih je učinio dozvoljenom njenom mužu, ali to mi nije on naredio niti je znao za moje namjere”, pa mu je odgovorio: “To nije dozvoljeno, osim braka koji je iz ljubavi, ako ti se svidi, zadržiš brak sa njome, a ako ne, onda se razvedi. Mi smo to za vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s., smatrali razvratom.” Zatim je rekao: “Smatrat će se bludnicima, pa makar zajedno živjeli dvadeset godina ako zna da se njome oženio samo da bi mu je učinio dozvoljenom.”

Šerijatski stav o ovom pitanju

Hadisi koje smo prethodno spomenuli nedvosmisleno ukazuju na to da je ova vrsta braka neispravna jer prokletstvo se izgovara samo zbog činjenja stvari koja je vjerom zabranjena, i takav brak ne čini ženu dozvoljenom njenom prvom mužu. Također, nije uvjet da u tom braku on i ima spolni odnos s tom ženom jer se u obzir uzimaju namjere i ciljevi.

Ibn el-Kajjim veli: “Nema nikakvog razilaženja među učenjacima Medine, muhaddisima i fekihima o tome da li su se dogovorili riječima ili su imali namjeru, jer se u obzir uzimaju i namjere i djela.”

Prema njima dogovor koji se podrazumijeva ravan je onome koji se postigne riječima. Riječi nisu cilj same po sebi, nego značenje koje imaju. Ako se obznane namjere i želje, onda nikakve važnosti nemaju riječi koje su izgovorene, jer su one samo sredstvo pomoću kojeg se ostvaruju ciljevi, te propisi stupaju na snagu.

⁴⁴ Bilježi ga Ebu Ishak el-Dževzedžani.

Kako neko može reći: "Ovakav je brak uzrok da žena bude dozvoljena njenom prvom mužu", a čovjek koji se njome ženi ima namjeru da s njome živi samo određeni vremenski period i ne želi s njom imati potomke, odgajati djecu, niti ostvariti bilo koji drugi cilj braka.

To je samo formalni brak, laž i podvala koju Allah, dž.š., nije nikome propisao niti je to kome dozvolio, i štete koje takav brak sa sobom nosi očigledne su svakome.

Ibn Tejmijja veli: "Allahova, dž.š., vjera čišća je od toga da se dozvoli prvome mužu spolni odnos sa ženom tek nakon što on unajmi jarca da se oženi njome, a koji ne želi živjeti s njome niti rađati potomke niti, u osnovi želi, imati išta s tom ženom. To je razvrat i blud, kao što su ga tako nazvali i drugovi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Kako će ono što je haram postati dozvoljenim? Kako da ono što je ružno postane lijepo i ugodno? Kako da prljavština postane sredstvo za čišćenje?

Onome kome je Allah, dž.š., prsa prostranim učinio i njegovo srce svjetlom imana obasjao nije skriveno da je to jedno od najružnijih djela koje niko pametan neće učiniti, a kamoli onaj ko slijedi poslanike, a.s., a posebno našeg Poslanika, s.a.v.s. "

Ovo je istina, i to je mišljenje koje zastupaju imam Malik, Ahmed, Es-Sevri, i ostali učenjaci među njima Hasan, En-Nehai, Katada, El-Lejs, Ibn el-Mubarek. Drugi smatraju da je to dozvoljeno ukoliko ne stoji kao uvjet bračnog ugovora, jer se, prema njihovom mišljenju, o stvarima sudi prema njihovoj vanjštini, a ne prema unutarnjima namjerama i ciljevima koji se prema njima prilikom sklapanja ugovora ne uzimaju u obzir.

Eš-Šafi veli: "Brak koji nije ispravan jeste onaj u kojem se čovjek oženi s namjerom da se nakon određenog roka razvede od te žene samo da bi je učinio dozvoljenom njenom prvom mužu, a ko ne uvjetuje sklapanje braka time je njegov brak ispravan."

Ebu Hanifa i Zufer kažu: "Ako prilikom sklapanja braka čovjek nedvosmisleno obznani da se ženi njome samo da bi je učinio dozvoljenom njenom prvom mužu, to je dozvoljeno ali je pokuđeno, jer brak ne može biti poništen zbog uvjeta koji nisu valjani. Ona će biti dozvoljena prvom

mužu ako se dođe do razvoda od drugog muža, ili nakon njegove smrti, ali samo nakon isteka iddeta.”

Prema Ebu Jusufu, takvo sklapanja braka nije ispravano jer se sklapa samo na određeno vrijeme, dok Muhammed smatra da je sklapanja braka ispravno, ali da tu ženu ne čini dozvoljenom njenom prvom mužu.

Brak koji ženu nakon razvoda čini dozvoljenom prvom mužu

Ako se čovjek tri puta razvede od svoje žene, nije mu dozvoljeno ponovo se njome ženiti sve dok se ona, nakon što joj istekne iddet, ne uda za nekog drugog, i to da se radi o stvarnom braku a ne o namjeri da je učini dozvoljenom prvom mužu. Ako je oženi i ima sa njom odnos, pa dođe do razvoda ili do muževe smrti, tek tada je dozvoljeno prvom mužu da je oženi.

عَنْ عَائِشَةَ: جَاءَتْ امْرَأَةً رُفَاعَةَ الْقُرْظِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنِّي كُنْتُ عِنْدَ رُفَاعَةَ فَطَلَّقَنِي. فَأَبَتْ طَلَّاقِي فَرَزَّوَجَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الزُّبَيْرِ وَمَا مَعَهُ إِلَّا مِثْلُ هُدْيَةِ الثَّوْبِ فَتَبَسَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رُفَاعَةَ؟ لَا، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَكَ.

Aiša, r.a., prenosi da je žena Rufae el-Kurezija došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla: “Bila sam udata za Rufau, pa se razveo od mene. Nakon isteka iddeta udala sam se za Abdurrahmana bin ez-Zubejra, ali je njegov spolni organ poput resice na odjeći.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., osmjehnu se i reče: “Sada želiš da se vratiš Rufai.⁴⁵ Ne! Sve dok ne budeš imala spolni odnos sa njim.”⁴⁶

Prilikom spolnog odnosa dovoljno je da se njegov spolni organ prisloni na njen spolni organ toliko, da su obavezni da se kupaju. O tome, Allah, dž.š., objavio je sljedeći ajet:

⁴⁵ Učenjaci su na osnovu ovog predanja donijeli zaključak da namjera žene koja želi postati dozvoljena prvom mužu nema nikakve važnosti, pa ako bi ona ili njen staratelj to imali u namjeri, to ne bi imalo utjecaja na ispravnost braka. Isti je slučaj i s prvim mužem, jer on ne posjeduje pravo na razvod kada se njegova razvedena žena uda za drugog muža. On je proklet u slučaju kada se nakon braka koji ima za cilj da mu prvu ženu učini dozvoljenom opet oženi njome, jer mu u tom slučaju nije dozvoljena, i on s njome čini blud.

⁴⁶ Bilježe ga Eš-Šafija, Ahmed i El-Buhari.

﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ﴾

“A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati. Pa ako je ovaj pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugom vrate, ako misle da će Allahove propise izvršavati.”

Na osnovu ovoga, žena će biti dozvoljena prvom mužu pod sljedećim uvjetima:

1. da njen brak sa drugim mužem bude ispravan;
2. da to bude brak iz ljubavi;
3. da uistinu ima spolni odnos s njome.

Mudrost koja se krije u tome

O mudrosti koja se krije u tome mufessiri i učenjaci kažu: “Ako čovjek zna da ako se razvede od svoje žene tri puta, neće je moći vratiti, sve dok se ona ne uda za nekog drugog, zazirat će od razvoda, jer je čovjek ljubomoran na to da neko drugi ima spolni odnos s njegovom ženom, posebno ako mu je taj neko neprijatelj ili konkurent.” Autor tefsira *El-Menar* veli: “Čovjeku koji razvede ženu, a zatim osjeti potrebu za njom, pa je vrati kajuci se što se to razveo od nje, zatim mu ona ponovo omrzne, pa se razvede od nje, ali je ponovo vrati jer shvati da ne može bez nje, to je dovoljno da iskuša svoju ljubav prema njoj. Naime, možda je prvi razvod nastupio zbog toga što nije shvatio koliko je voli. Međutim, s drugim razvodom ne biva tako, jer se dešava nakon što je čovjek imao priliku da se pokaje zbog prvog razvoda i uz osjećaj da je to bila greška. Zbog toga kažemo da mu je to bio ispit. Ako je i nakon drugog razvoda vrati, to onda znači da se ipak odlučio nastaviti život s njom. Nemoguće je da se odlučio na to osim nakon što je uvidio da je ipak ispravno da je zadrži. Ako je nakon drugog razvoda vrati i nakon toga se opet razvede od nje, onda mu nedostaje pameti i odgoja. Takav ne zasluži da se sa ženom poigrava kao s lopticom koju baca kada želi i kako želi. U tom slučaju, mudro je da takav izgubi kontrolu nad svojom ženom i da ona ode od njega, jer tada je očigledno da njih dvoje nisu u stanju čuvati granice koje je Allah, dž.š., postavio. Ako se ona nakon

razvoda s njim dobrovoljno uda za nekog drugog, pa se taj razvede od nje, ili umre, pa nakon toga njen prvi muž i povrh toga odluči da se opet oženi njome, nakon što je bila u postelji nekog drugog čovjeka, a i ona nakon toga bude zadovoljna da mu se vrati, onda ima nade da će se njih dvoje ponašati ozbiljno i da će čuvati granice koje je Allah, dž.š., odredio. Zbog toga mu je ona nakon isteka iddeta opet dozvoljena.”

Način sklapanja braka uz uvjetovanje

Sklapanje braka uz neki uvjet može biti tako da je taj uvjet jedna od stvari koje sklapanje braka podrazumijeva ili može biti tako da je taj uvjet od stvari koje bračni ugovor čine neispravnim; može biti u korist žene, a može biti i jedna od stvari koje je Allah, dž.š., zabranio.

Svaka od ovih situacija ima posebne propise koje ćemo sada spomenuti.

1. Uvjeti koje je obavezno ispuniti:

Postoje uvjeti koje je obavezno ispuniti, a to su oni uvjeti koji se podrazumijevaju prilikom sklapanja braka i koji su njegovi osnovni uvjeti, a koji se ne suprotstavljaju propisima Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., npr. traženje da se prema ženi odnosi na najbolji mogući način, da joj se osigura opskrba, odjeća i stan. Da joj ne uskraćuje njena prava i da, ako ima više žena, prema svima postupa podjednako. U to se ubraja i pravo muža da žena ne izlazi iz njegove kuće, osim njegovom dozvolom, da se ne ponaša prema njemu grubo, da ne posti dobrovoljni post, osim njegovom dozvolom, da u kuću ne pušta nikoga, osim njegovom dozvolom, i da raspolaže njegovom imovinom na način na koji će on biti zadovoljan.

2. Uvjeti koje nije obavezno ispuniti

Postoje uvjeti koje nije obavezno ispuniti, a koji ne kvare ispravnost braka, a to su oni uvjeti koji su u suprotnosti s onim što brak podrazumijeva, npr. uvjetovanje da muž ne mora izdržavati svoju suprugu, da ne mora spolno općiti s njom, da joj ne dadne mehr, da ne

živi s njom, ili da muž uvjetuje ženi da ona njega opskrbljuje, ili da mu nešto pokloni, ili da s njome provodi samo jednu noć sedmično, ili da s njome bude samo danju, a ne noću.

Svi su ovi uvjeti sami po sebi neispravni jer su u suprotnosti s onim što bračni ugovor podrazumijeva i jer predstavljaju ukidanje prava supružnika prije sklapanja braka, što nije ispravno, kao što je neispravno da onaj ko ima pravo prvokupnje to pravo dokine prije kupoprodaje.

Što se tiče samog sklapanja braka pod tim uvjetima, ono je ispravno jer su ti uvjeti dodatak koji ne treba spominjati, niti šteti nepoznavanje tih uvjeta, tako da ne kvare ispravnost braka, jer je to isto kao da žena uvjetuje da joj mladoženja da mehr iz imetka koji je zabranjen. Brak je ispravan, i zbog toga to nije uvjet da protuusluga bude poznata, tako da je dozvoljeno da se sklopi uz uvjete koji su neispravni.

3. Uvjeti koji idu u korist žene

Postoje uvjeti koji idu u korist žene, npr. da ne može biti istjerana iz kuće ili domovine, da muž ne putuje s njom, da se ne ženi nekom drugom ženom, pored nje, i sl.

Neki učenjaci smatraju da je brak pod ovim uvjetima ispravan i da muž nije dužan ispuniti ove uvjete.

Neki pak smatraju da je ove uvjete obavezno ispuniti, i ako se ne ispune, brak će biti poništen. Prvo mišljenje zastupaju Ebu Hanifa i Eš-Šafia, veliki broj drugih učenjaka, a kao dokaz navode sljedeće:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ، إِلَّا شَرَطَ أَحَلَّ حَرَامًا
أَوْ حَرَّمَ حَلَالًا.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Muslimani su dužni pridržavati se uvjeta koje su postavili, osim uvjeta koji ono što je zabranjeno čine dozvoljenim i ono što je dozvoljeno čine zabranjenim.”

Oni kažu: “Ovi uvjeti koji su postavljeni čine dozvoljeno zabranjenim, a to je ženidba s drugom ženom, putovanje, i sl., a sve to je dozvoljeno”; riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

كُلُّ شَرَطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةً شَرَطٍ.

“Svaki uvjet koji se postavi, a ne nalazi se u Allahovoj knjizi ništavan je, pa makar takvih uvjeta bilo stotinu.” Oni kažu: “Ovi se uvjeti ne nalaze u Allahovoj knjizi i Šerijat ih ne podrazumijeva”;

3. kažu: “Ovi uvjeti ne idu u prilog bračnog ugovora niti se podrazumijevaju u njemu.”

Drugo mišljenje zastupaju Omer bin el-Hattab, Sad bin Ebu Vekkas, Muavija, Amr bin el-As, Omer bin Abdulaziz, Džabir bin Zejd, Tavus, El-Evzai, Ishak i učenjaci hanbelijskog mezheba. Kao dokaz navode sljedeće:

Uzvišeni Allah, dž.š., rekao je:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾

“O vjernici, ispunjavajte obaveze!”;

قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ.

riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.,: “Muslimani su dužni pridržavati se uvjeta koje su postavili”;

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ يُوفَى مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ.

Ukbe bin Amir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Dogovori koji su najprječi da ih se pridržavate jesu oni koje ste utanačili prilikom sklapanja braka”;⁴⁷

4. El-Esrem sa svojim nizom prenosioca prenosi da se čovjek oženio nekom ženom pa joj je postavio uvjet da živi u njenoj prvobitnoj kući. Nakon nekog vremena želio je da je preseli iz te kuće, pa su ga njeni tužili pred Omerom bin el-Hattabom, r.a., koji je rekao: “Ona ima pravo na uvjete koje je postavila, onaj ko krši uvjete skrnavi prava”;

5. ove uvjete treba ispuniti i stoga što donose korist ženi i imaju svoju svrhu. Identičan slučaj ovome jeste i to kada bi žena tražila od čovjeka da joj da veći iznos mehra.

⁴⁷ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Ibn Kudama, preferirajući ovo mišljenje i odbacujući prvo, veli: “Ovo što smo spomenuli mišljenje je ashaba i nije nam poznato da se neko među njima razilazio o ovom pitanju, tako da možemo reći da su u ovom postigli konsenzus.” Riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: “Svaki uvjet koji se ne nalazi u Allahovoj knjizi...” znače: “...o kojima ne postoji propis u Allahovoj, dž.š., vjeri i Njegovom zakonu.” Međutim, o pitanju ovakvih uvjeta vjera ima svoj stav, a mi smo već spomenuli ono što upućuje na to, a ko tvrdi drugačije neka dođe s dokazom.

Na njihove riječi: “Ovi uvjeti ono što je dozvoljeno čine zabranjenim”, odgovorit ćemo na sljedeći način: “Ovo ne čini ono što je dozvoljeno zabranjenim, nego, ako čovjek ne ispuni te uvjete, nastupit će razvod braka.”

Na njihove riječi: “Ovi uvjeti ne idu u prilog sklapanja braka...” odgovorit ćemo na sljedeći način: “Mi se ne slažemo s time, jer to ide u prilog ženi, a sve što ide u prilog jednoj od strana koje sklapaju ugovor ide i u prilog samog ugovora.”

Ibn Rušd veli: “Uzrok razilaženja među učenjacima jeste suprotstavljanje općenitih tekstova onima koji specificiraju.” Primjer općenitog teksta jeste predanje Aiše, r.a., koja prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom rekao:

كُلُّ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللَّهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ.

“Svaki uvjet koji se postavi, a ne nalazi se u Allahovoj knjizi ništavan je, pa makar takvih uvjeta bilo stotinu.” A što se tiče tekstova koji specificiraju određena pitanja, među njih spada predanje Ukbe bin Amira, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

أَحَقُّ الشُّرُوطِ أَنْ يُوفِيَ مَا اسْتَخْلَتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ.

“Dogovori koji su najpreči da ih se pridržavate jesu oni koje ste utanačili prilikom sklapanja braka.”

Oba su ova hadisa vjerodostojna, a bilježe ih El-Buhari i Muslim u svojim *Sabihima*.

Poznato je da učenjaci šerijatskopravne metodologije daju prednost tekstovima koji specificiraju određene stvari nad onima koji su došli u općenitom značenju. Na osnovu toga dogovore treba ispunjavati. Ibn Tejmijja veli:⁴⁸ “Ako se prilikom sklapanja ugovora spomenu uvjeti koji su suvisli i koji sa sobom nose korist, treba ih sprovesti, kao što je odgađanje plaćanja do određenog roka, plaćanje određenim valutama u pojedinim državama, potražnja robe sa traženim svojstvima i uslovljavanje određenog zanimanja kod supružnika. Ponekad uvjeti podrazumijevaju ono što ne podrazumijeva opći okvir bračnog ugovora, a ponekad su čak u suprotnosti.”

Uvjeti prilikom sklapanja braka mogu tražiti ono što sam bračni ugovor sam po sebi ne podrazumijeva, čak i suprotno.

4. Uvjeti koji su vjerom zabranjeni

Postoje uvjeti čije postavljanje i ispunjavanje vjera strogo zabranjuje.

Primjer toga jeste kada žena prilikom sklapanja braka traži od čovjeka da se razvede sa svojom prvom ženom.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da čovjek prosi ženu koju je već isprosio njegov brat musliman, da se nadmeće s njim u trgovini i da žena traži od čovjeka da se on razvede sa svojom prvom ženom kako bi ona koristila njenu nafaku, jer Allah, dž.š., opskrbit će je.⁴⁹

U drugom vjerodostojnom hadisu stoji: “Zabranio je da žena uvjetuje da se čovjek razvede s njenom sestrom u vjeri.”

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ أَنْ تُشَكَّحَ امْرَأَةٌ بِطَلَاقِ أُخْرَى.

Abdullah bin Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Nije dozvoljeno da se čovjek razvodi sa svojom prvom ženom samo kako bi se mogao oženiti drugom.”⁵⁰

⁴⁸ *Negarijetul-akad*, str. 211.

⁴⁹ Hadis bilježe El-Buhari i Muslim.

⁵⁰ Bilježi ga Ahmed.

To je zabranjeno jer sa sobom nosi mnogo štete, kao i zbog toga što žena uvjetuje čovjeku da se razvede sa njegovom prvom ženom i tako mu oduzme njegovo pravo i pravo njegove prve žene, a to nikako ne može biti ispravno. Primjer toga jeste kao kada bi od njega tražila da prekinе trgovački ugovor. Neko može upitati: “Kakva je onda razlika između ovog uvjeta i onog u kojem žena prilikom sklapanja braka traži od muža da se, pored nje, ne ženi nekom drugom ženom? Vi to smatrate ispravnim, a držite da je neispravno da žena uvjetuje čovjeku da se razvede sa svojom prvom ženom.”

Odgovor Ibn el-Kajjima na ovo pitanje

Ibn el-Kajjim veli: “Razlika je u tome što će traženje da se čovjek razvede s prvom ženom njoj nanijeti štetu, srce će joj biti slomljeno, dom uništen, a njeni će se neprijatelji tome obradovati. Ta šteta ne postoji ukoliko žena prilikom sklapanja braka traži od čovjeka da se ne ženi nekom drugom ženom, pored nje. Ove su dvije stvari različite i ne mogu se porediti.”

BRAK ZVANI “ŠIGAR”

5. U vrste braka u kojima se uvjetuje nešto nedozvoljeno spada i brak “šigar”, a to je da čovjek uda svoju štićenicu za nekoga pod uvjetom da taj uda svoju štićenicu za njega, a bez davanja mehra. Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je ovu vrstu braka rekavši:

لَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ.

“Šigar je u islamu zabranjen.”⁵¹

Autor djela *Ez-Zevaid* veli: “Niz prenosiloca ovog hadisa jeste pouzdan i njegovi prenosiooci su povjerljivi. Hadis ima potporu i u drugim predanjima koja su vjerodostojna. Bilježi ga Et-Tirmizi od Imrana ibn Husajna i kaže: ‘Ovaj je hadis *hasenun*-sahih.’”

⁵¹ Bilježi ga Muslim od Ibn Omera, a Ibn Madža ga bilježi od Enesa ibn Malika.

Brak “šigar” sklapa se tako čovjek kaže nekom drugom čovjeku: “Udaj za mene svoju kćerku ili sestru, a ja ću tebi dati svoju kćerku ili sestru”, i u tom slučaju nema mehra.⁵² Bilježi ga ibn Madža.

Mišljenje učenjaka o ovom pitanju

Većina učenjaka navodi ova dva hadisa kao dokaz da je sklapanje braka na ovaj način neispravno i da nije punovažno.

Ebu Hanifa smatra da je taj brak ispravan, ali da je, i u tom slučaju, muž obavezan dati mehr ženi jer su ova dva čovjeka mehrom učinili ono što to nikako ne može biti mehr, a to su ove dvije žene koje su mehr jedna za drugu a one se ne smatraju imetkom. Neispravnost je u mehru ali to ne kvari sam čin sklapanja braka, kao npr. kad bi čovjek na ime mehra dao vino ili svinju. Sklapanje braka ispravno je i svakoj od ovih žena treba dati mehr koji zaslužuje.

Uzrok zabrane ovog braka

Učenjaci se razilaze u uzroku zabrane ovakve vrste braka.

Neki kažu: “To je zbog uvjetovanja, tj. kao da kaže: ‘Neće se udati moja kćerka sve dok se ne uda tvoja kćerka.’”

Drugi kažu: “Uzrok zabrane jeste to što se prema svakoj od ovih žena ponaša kao prema imetku, tako da su one mehr jedna za drugu, a one od toga nemaju nikakve koristi niti dobivaju mehr. Korist u tom slučaju imaju samo njihovi staratelji, a to je, u svakom slučaju, nepravda prema tim ženama jer ne dobiju mehr koji im pripada.” Ibn el-Kajjim veli: “Ovo u potpunosti odgovara jezičkom značenju ove riječi.”

Uvjeti ispravnosti braka

Uvjeti ispravnosti braka jesu uvjeti bez kojih brak ne može biti ispravan, tj. ako se ispune ti uvjeti, brak se smatra punovažnim i za sobom povlači sve dužnosti i prava koji su Šerijatom određeni.

⁵² En-Nevevi veli: “Učenjaci se slažu da se zabrana sklapanja braka na ovaj način odnosi i na sestre, bratične i sl., a ne samo na rođene kćerke.”

Postoje dva osnovna uvjeta:

prvi: da žena koje se udaje bude šerijatski dozvoljena muškarcu za koga se udaje. Uvjet je da mu ne bude zabranjena, niti trajno niti privremeno. To ćemo opširnije pojasniti u poglavlju u kojem ćemo govoriti o ženama kojima nije dopuštena udaja za određene muškarce;

drugi: prisustvo svjedoka prilikom sklapanja braka. O ovome ćemo govoriti kroz tri segmenta: 1. Šerijatski stav o pitanju svjedoka; 2. uvjeti koje ti svjedoci moraju ispunjavati; 3. svjedočenje žena.

Šerijatski stav o pitanju svjedočenja

Većina učenjaka smatra da brak nije punovažan sve dok se ne obznani i dok se za to ne pozovu svjedoci koji trebaju biti prisutni prilikom sklapanja braka, a obznanjivanje braka može se učiniti i nekim drugim sredstvom.

Ako se od svjedoka koji su prisutni zatraži da prikriju sklapanje braka i da o tome ne govore među ljudima, brak bi bio ispravan.⁵³ Kao dokaz za ispravnost ovog braka navode sljedeće:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْبَغَايَا اللَّاتِي
يَتَكَيَّنُ أَنْفُسُهُنَّ بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Bludnice su one koje se udaju a da o tome ne obavijeste svoje staratelje.”⁵⁴

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ وَشَاهِدَيْنِ عَدْلٍ.

⁵³ Malik i sljedbenici njegovog mezheba smatraju da svjedoci prilikom sklapanja braka nisu obavezni i, prema njima, dovoljno je da se to obznani među ljude. Kao dokaz za svoju tvrdnju navode činjenicu da je Allah, dž.š., prilikom sklapanja trgovinskih ugovora spomenuo svjedoke a poznato je da svjedoci prilikom sklapanja trgovinskih ugovora nisu obavezni. Sklapanje braka uz koje Allah, dž.š., nije spomenuo svjedoke preče je da bude ispravno bez prisustva svjedoka, ali svjedočenje koje ima za cilj da se vijest o tome proširi među ljudima zbog budućeg dolaska potomstva. Ispravno je da se svjedoci dovedu i nakon sklapanja braka. Ako bi se brak zaključio, a nakon toga se dovedu svjedoci, ali prije nego što supružnici imaju spolni odnos, brak će biti ispravan, a ako se svjedoci pozovu nakon spolnog odnosa, brak se poništava.

⁵⁴ Bilježi ga Et-Tirmizi.

Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Brak nije ispravan bez staratelja i dva pravedna svjedoka.” Ovaj hadis bilježi Eḏ-Darekutni, a iz hadisa se može zaključiti da je obavezno da prilikom sklapanja braka prisustvuju svjedoci i da je to dovoljno da bi brak bio ispravan jer je to uvjet ispravnosti.

Ebu ez-Zubejr el-Mekki prenosi da je od Omera, r.a., traženo da sklopi brak kojem je prisustvovao samo jedan čovjek i žena, pa je rekao: “Ovo je tajni brak i ja ga neću dozvoliti, a da ste se na taj način prije vjenčali kamenovao bih vas.”⁵⁵

Iako u nizu prenosilaca ovih hadisa postoji slabost, ipak se oni međusobno pojačavaju.

Et-Tirmizi veli: “Po ovom su postupali ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tabiini i generacije poslije njih. Govorili su: ‘Nema sklapanja braka bez svjedoka.’ U ovome se niko od njih nije razilazio. Jedino se u ovome razilaze kasnije generacije učenjaka.”

Svjedočenje je potrebno zbog potomstva, kako otac ne bi porekao očinstvo nad djetetom koje se rodi.

Neki učenjaci smatraju da je sklapanje braka ispravno i bez svjedoka, tu spadaju: šiije, Abdurrahman bin Mehdi, Jezid bin Harun, Ibn el-Munzir, Davud, i po tome su postupali Ibn Omer i Ibn ez-Zubejr.

Prenosi se da se Hasan bin Alija, r.a., oženio bez svjedoka, a nakon toga je obznanio svoju ženidbu.

Mišljenje Ibn el-Munzira

On veli: “O prisustvovanju svjedoka prilikom sklapanja braka ne prenosi se ni jedno vjerodostojno predanje.”

Jezid bin Harun kaže: “Allah, dž.š., naredio je da svjedoci budu prisutni prilikom sklapanja trgovinskih ugovora, a ne prilikom sklapanja braka. Racionalisti uvjetuju da svjedoci budu prisutni prilikom sklapanja braka, a ne prilikom trgovinskih ugovora.”

⁵⁵ Bilježi ga Malik u *Eḏ-Muvettaḥ*.

Ako se sklopi brak i to se prikrije, brak će biti ispravan, ali će oni koji ga sklope učiniti pokuđeno djelo jer je naređeno da se brak obznani. Ovo mišljenje zastupaju Eš-Šafi, Ebu Hanifa i Ibn el-Munzir.

Među onima koji smatraju da je to pokuđeno jesu: Omer, Urva, Eš-Ša'bi, Nafi, a prema imamu Maliku takav brak nije uopće ispravan.

Ibn Vehb prenosi da je imam Malik upitan o čovjeku koji se oženi u prisustvu dva svjedoka, ali od njih zatraži da to prikriju, pa je odgovorio: "Njih treba rastaviti i takav brak nije dozvoljen. Ženi će pripasti mehr ako su imali spolni odnos, a svjedoci ne snose nikakve posljedice."

Uvjeti koje trebaju ispunjavati svjedoci

Svjedoci trebaju biti: pametni, punoljetni, da čuju ono što budući supružnici govore i da razumiju namjeru iskazanu tim riječima.⁵⁶

Ako bi u ulozi svjedoka bilo dijete, luda osoba, gluh čovjek, osoba koja je u pijanom stanju, brak ne bi bio ispravan, jer prisustvo ovakvih osoba jeste kao i njihovo odsustvo.

Da li je uvjet da svjedoci budu dobre i pobožne osobe

Što se tiče ovog uvjeta, učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da to nije obavezno i da će brak biti ispravan ako svjedoci budu grešnici. Svako ko je u stanju da bude staratelj žene u stanju je i da bude svjedok. Prema njima, cilj svjedočenja jeste obznanjivanje braka među ljudima.

Učenjaci šafijskog mezheba kažu: "Svjedoci moraju biti poznati po dobroti i pobožnosti, a dokaz za to jeste hadis: 'Nema braka bez staratelja i dva pouzdana i pobožna svjedoka.'"

Ako bi svjedok bio osoba čije je stanje nepoznato, oni, o tom pitanju, imaju dva mišljenja, a ispravnije je ono po kojem je taj brak ispravan, jer se brak sklapa u selima i u gradovima i među velikim brojem ljudi čije je pravo stanje teško upoznati pa se treba zadovoljiti samo vanjštinom i time da svjedok nije neki javni grešnik. Ako bi se nakon

⁵⁶ Ako su svjedoci slijepi, moraju se dobro uvjeriti čiji je glas i da o tome nemaju nikakve sumnje.

sklapanja braka saznalo da je svjedok grešnik, to ne bi ni malo utjecalo na ispravnost braka jer je uvjet da svjedok ne bude javni grešnik, a taj uvjet je ispunjen.

Žena u ulozi svjedoka

Učenjaci hanbelijskog i šafijskog mezheba uvjetuju da svjedoci budu muškarci, i, prema njima, brak prilikom čijeg su sklapanja svjedoci bili jedan muškarac i dvije žene nije ispravan. Kao dokaz navode predanje koje prenosi Ebu Ubejd od Ez-Zuhrija, koji je rekao: "Sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jeste da nije dozvoljeno svjedočenje žena u kaznenom pravu, prilikom sklapanja braka i prilikom razvoda." Ovo je zbog toga što bračni ugovor nije poput trgovinskog ugovora i nema za cilj postizanje materijalnih dobara, i u većini slučajeva uglavnom su tu prisutni samo muškarci, tako da ne važi svjedočenje dvije žene, kao što je slučaj i kod šerijatskih kazni.

Učenjaci hanefijskog mezheba ne postavljaju ovaj uvjet i smatraju da je dovoljno da u ulozi svjedoka budu dva muškarca ili jedan muškarac i dvije žene, a kao potvrdu za to navode sljedeći ajet:

﴿وَأَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ﴾

"I navedite dva svjedoka, dva muškarca vaša, a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene."

Uvjetovanje da svjedoci budu slobodni ljudi

Ebu Hanifa i Eš-Šafi uvjetuju da svjedok mora biti slobodan čovjek. Ahmed ne postavlja taj uvjet i smatra da je svjedočenje dva roba dovoljno da bi brak bio ispravan, kao što je to ispravno i kod svjedočenja za druge vrste ugovora. On tvrdi da ne postoji šerijatski tekst koji zabranjuje svjedočenje roba i označava ga neispravnim sve dok je taj rob povjerljiv, iskren i bogobožan.

Uvjetovanje da svjedoci budu muslimani

Svi su učenjaci složni u tome da ukoliko se bračni ugovor sklapa između muslimana i muslimanke, svjedoci moraju biti muslimani. Međutim, razilaze se u tome da li nemusliman može biti svjedok kada se sklapa brak između muslimana i nemuslimanke. Ahmed, Eš-Šafi i Muhammed bin Hasan smatraju da brak u tom slučaju ne bi bio ispravan jer je musliman taj koji se ženi, i u tom slučaju svjedočenje nemuslimana ne prihvata se. Ebu Hanifa i Ebu Jusuf smatraju da je ispravno da, ukoliko se brak sklapa s ehlu-kitabijkom, svjedoci budu ehlu-kitabije. Ovo mišljenje prakticira se danas u općinskim ustanovama.

Formalno sklapanje braka

Brak se smatra sklopljenim kada se ispune svi njegovi uvjeti. Međutim, ne stupa na snagu, u šerijatskopравnom smislu, sve dok to ne posvjedoče svjedoci. Prisustvo svjedoka potrebno je i pored obostranog zadovoljstva prilikom sklapanja braka, koji se bez svjedoka smatra samo formalno sklopljenim ugovorom. Suprotno tome jesu ugovori u kojima je dovoljno da jedna strana ponudi, a druga prihvati ponudu, i nakon ovoga ugovori postaju punovažni, npr. ugovor o unajmljivanju, koji i bez svjedoka postaje punovažan, a zakon štiti taj ugovor.

Uvjeti sprovođenja ugovora

Ako se ugovor sklopi na ispravan način, dužnost ga je sprovesti u praksu. Da bi se to desilo, potrebno je da se ispune sljedeći uvjeti:

1. da obje strane koje sklapaju ugovor ispunjavaju sve potrebne uvjete, tj. da takve osobe budu pametne, punoljetne i slobodne. Ako jedna od osoba između kojih se sklapa ugovor ne ispunjava te uvjete, npr. ako je nenormalna, ili maloljetna, ili u ropstvu, onda se ispravnost njenog ugovora veže za dozvolu staratelja, ili ako je rob gospodara, pa ako se oni slože s tim dogovorom, bit će punovažan, a ako ne, onda će se poništiti;

2. svaka od strana koje sklapaju ugovor mora biti najpozvanija da sklapa taj ugovor. Ako je osoba koja sklapa ugovor sama sebi dovoljna da sklopi ugovor, tj. nije joj potreban niti opunomoćenik niti staratelj, ili ako je opunomoćenik, ali je izmijenio uvjete koje mu je postavio onaj ko ga je opunomoćio, ili ako je staratelj, ali postoji neko drugi ko ima veće pravo od njega, ugovor će biti ispravan samo onda kada taj ko je najpozvaniji da svoju suglasnost.

Uvjeti koji su potrebni da sprovođenje bračnog ugovora postane obavezno

Sprovođenje bračnog ugovora obavezno je onog momenta kada se ispune uvjeti njegove valjanosti i sprovođenja.

Kada se to ispuni, onda ni jedna strana nema pravo prekinuti taj ugovor niti ga poništiti, i samo ga razvod braka ili smrt može prekinuti, i to je osnova kada se radi o bračnim ugovorima.

To je propisano zbog toga što je to uvjet da se učvrsti bračna zajednica, da se odgajaju djeca, da se na ispravan način brine o njima, a to se može postići samo ako pridržavanje bračnog ugovora bude obavezno.

Mišljenje učenjaka o tome

Uvjeti obaveznosti pridržavanja bračnog ugovora objedinjuju se u jednom uvjetu, a to je da ni jedan od supružnika nema pravo poništiti bračni ugovor nakon što se on na ispravan način sklopi. Ako bi i ijedno od njih imalo pravo na poništavanje bračnog ugovora, onda sklapanje braka nije obavezujuće.

Kada bračni ugovor postaje neobavezujući

Bračni je ugovor neobavezujući ako se ispostavi da je muž obmanuo ženu ili da je ona prevarila njega.

Primjer toga jeste da se čovjek oženi, a da ne kaže ženi da je impotentan, tj. da nije u stanju imati djecu, i da je to neizlječivo. U tom

slučaju žena ima pravo prekinuti bračni ugovor čim to sazna, osim ako je zadovoljna tom situacijom i želi nastaviti život s njim.

Omer, r.a., rekao je čovjeku koji se oženio, a bio je impotentan: “Obavijesti o tome svoju ženu i daj joj mogućnost izbora da li da ostane s tobom ili da se razvede.”

Ako se neko predstavi kao pobožnjak s ciljem da se oženi, pa se kasnije ispostavi da je ustvari veliki grešnik, žena ima pravo razvesti se s njime.

Mišljenje Ibn Tejmije

Ako se čovjek oženi nekom ženom za koju smatra da je djevica, pa se kasnije ispostavi da ona to nije, ima pravo s njome se razvesti i tražiti razliku u mehru koja se daje djevici i ženi koja je već bila udavana. Ako se to ustvrdi prije spolnog odnosa, onda ima pravo povratiti sav mehr koji joj je dao.

Također, čovjek ima pravo na razvod braka ako kod žene otkrije mahanu koja će mu kvariti užitak s njome, npr. da neprestano ima menstruaciju, i to daje mužu pravo da se razvede s njome. Isto tako, ako se ispostavi da ne može nikako imati odnos s njome zbog toga što je njen spolni organ potpuno zatvoren, ima pravo na razvod braka.

U bolesti koje daju pravo supružnicima na razvod braka spadaju bolesti koje izazivaju odbojnost, kao što su lepra, ludilo, paraliza. Sve ono zbog čega se daje mužu pravo na razvod braka, to isto daje pravo i ženi, tj. ako je čovjek bolestan od lepre, ako je nenormalan, paraliziran, ako mu je spolni organ odsječen, kastriran, ako je potpuno mali tako da je ne može zadovoljiti.

Stav učenjaka o pitanju razvoda braka zbog mahane

Učenjaci se razilaze o ovom pitanju.

1. Neki smatraju da bez obzira o kakvim se mahanama bude radilo, one ne mogu biti uzrok razvoda braka. Ovo mišljenje zastupaju Davud i Ibn Hazm.⁵⁷

Autor djela *Er-Revdatun-nedijje* veli: "Znaj da jedna od neophodnih stvari koje vjera zahtijeva to da sklapanje braka za sobom povlači neke propise, a to je npr. dozvola spolnog općenja, obaveznost izdržavanja porodice, pravo na nasljeđivanje i sl. Također, u islamu je propisano da poništenje bračnog ugovora može biti razvodom ili zbog smrti jednog od supružnika. Ko smatra da je dozvoljeno prekinuti bračnu zajednicu zbog ovih ili onih razloga treba donijeti vjerodostojan dokaz za to jer je očuvanje bračne zajednice jedna od neophodnosti koju zahtijeva vjera.

Za ono što neki spominju, a to je da mahana može biti valjanim uzrokom razvoda braka ne postoji jasan dokaz. Što se tiče riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: 'Idi svojima', tu se misli na legalni razvod braka. U svakom slučaju treba se pridržavati onoga što je sigurnije. Isto tako, ne prenosi se ni jedan vjerodostojan dokaz u kojem stoji da se žena može razvesti zbog impotencije supružnika. Osnova je da se brak čuva sve dok se ne desi nešto što uistinu obavezuje razvod. Najčudnije je to što se spominju neke od mahana kao ispravan razlog za razvod braka, a druge se ne spominju."

2. Neki smatraju da neke mahane mogu bit uzrokom da dođe do razvoda braka, a neke ne mogu, i ovo mišljenje zastupa većina učenjaka, a kao dokaz navode sljedeće:

prvo: predanje Ka'ba bin Zejda, ili Zejda bin Ka'ba koji prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio nekom ženom iz plemena Benu Gaffar i nakon što su odložili odjeću i imali spolni odnos, primijetio je na njoj jednu vrst kožne bolesti, pa je ustao iz postelje i rekao: "Obuci se i idi", i nije uzeo od nje ništa od mehra koji joj je dao;⁵⁸

⁵⁷ Kasnije ćemo govoriti o Ibn Hazmovom mišljenju o pitanju da li muž ima pravo na razvod ako ženi uvjetuje nešto, ali se to nakon braka ne ispuni.

⁵⁸ Bilježe ga Ahmed i Seid bin Mensur.

drugo: prenosi se da je Omer, r.a., rekao: “Ako žena prevari čovjeka tako što ga obmane pa mu ne kaže da je, npr., luda, bolesna od kožne bolesti, paralizirana, imat će pravo na mehr ako je on imao spolni odnos s njome.” Bilježe ga Malik i Ed-Darekutni.

Ovi učenjaci se razilaze u tome koje mahane mogu biti uzrokom da dođe do razvoda braka. Ebu Hanifa smatra da je to nemogućnost spolnog općenja i impotentnost, a Malik i Šafi tome još pridodaju ludilo, kožne bolesti i paralizu, kao i nemogućnost spolnog općenja zbog blokade spolnog organa. Ahmed, pored ovih stvari, spominje i to da žena bude neprirodnog izgleda spolnog organa.

Preciznija analiza ovog pitanja

Istina je da se ni jedno od prethodnih mišljenja ne može uzeti u obzir i da bračni život koji se zasniva na smiraju, ljubavi, samilosti ne može biti potpun ako postoje neke mahane i bolesti koje će činiti prepreku među supružnicima. Naime, ako postoje te bolesti, ciljevi braka neće biti ostvarivi.

Zbog toga islam je dozvolio supružnicima da imaju mogućnost izbora u prihvatanju ovakvog braka ili u njegovom odbijanju.

Imam Ibn el-Kajjim zastupa mišljenje koje treba uzeti u obzir i na koje treba obratiti pažnju.

On veli: “Sljepoća, sakatost, kožne bolesti, odsječenost ruku, nogu, ili jedne od njih, i situacija kada čovjek ima gore navedene osobine spadaju među stvari koje u velikoj mjeri izazivaju odbojnost, tako da se skrivanje ovih stvari ubraja u prevaru i suprotno je učenju vjere.”

Vladar pravovjernih Omer bin el-Hattab, r.a., rekao je čovjeku koji se oženio ženom a bio je impotentan: “Obavijesti je o tome i daj joj pravo da izabere da li će ostati s tobom ili će se razvesti.”

A šta bi tek rekao o mahanama koje narušavaju fizičku ili psihičku potpunost čovjeka ili žene.

Ibn el-Kajjim, dalje, veli: “Analogno ovome, svaka mahana biva uzrokom da odnosi između supružnika postanu nepodnošljivi, i zbog

tih mahana osnovni ciljevi braka, kao što su samilost, ljubav, neće biti ispunjivi tako da to neminovno daje pravo supružnicima da biraju da li da ostanu u takvom braku ili ne. Preče je u braku tako postupati nego u trgovini, kao što je ispunjavanje uvjeta koji su postavljeni prilikom sklapanja braka preče nego ispunjavanje uvjeta koji su postavljeni prilikom trgovinskog ugovora.”

Allah, dž.š., nikada Svome Poslaniku, s.a.v.s., nije naredio da nekoga vara niti da taji prevaru.

Ko dobro razmisli o višim ciljevima islama, o njegovim izvorima, pravednosti i mudrosti kao i koristima koje osiguraje svakom pojedincu neće mu ostati skriveno da je ovo mišljenje najispravnije i najbliže ciljevima islama.

Jahja bin Seid el-Ensari prenosi od Ibn Musejjiba, r.a., a ovaj prenosi da je Omer, r.a., rekao: “Koja god se žena uda, a bude luda, paralizirana, bolesna od kožne bolesti, pa njen muž bude imao spolni odnosa s njome a zatim otkrije tu njenu mahanu, ona ima pravo uzeti mehr, a njen je staratelj dužan mužu nadomjestiti imetak zbog toga što ga je prevario.”

Eš-Ša‘bi prenosi da je Alija, r.a., rekao: “Koja god se žena uda, a bude nenormalna, paralizirana ili bude imala nenormalnosti u genitalnom sistemu, njen muž ima pravo s njome se razvesti i nije joj dužan dati mehr. Ako je imao spolni odnos s njome, žena ima pravo na mehr.”

Veki prenosi od Sufjana es-Sevrija, od Jahje bin Seida, od Seida bin Musejjeba, od Omera, r.a., da je rekao: “Ako se neko oženi pa se ispostavi da njegova žena ima kožnu bolest ili sljepilo, pa bude imao spolni odnos s njome ona ima pravo na mehr, a njen staratelj dužan je mužu nadoknaditi gubitak imetka koji je dao ženi.”

Ovo ukazuje na to da Omer, r.a., nije spomenuo ove mahane misleći samo na njih, a ne i na ostale mahane. Isto mišljenje zastupao je i jedan od velikana islama kadija Šurejh, r.a., koji se navodi kao primjer učenosti, pobožnosti i mudrosti.

Abdurrezzak prenosi od Ma‘mera, a on od Ejjuba, a ovaj od Ibn Sirina, r.a., da se neki čovjek sporio pred kadijom Šurejhom, pa mu je rekao: “Ovaj čovjek mi je rekao: ‘Oženit ću te najljepšom ženom’ pa mi

je doveo slijepu ženu.” Šurejh mu je odgovorio: “Ako te je prevario ne otkrivši ti bilo kakvu mahanu, imaš pravo na razvod.”

Razmisli malo o njegovim riječima: “Ako te je prevario ne otkrivši ti bilo kakvu mahanu...” kako se one odnose na to da ukoliko žena sakrije bilo koju mahanu, muž ima pravo na razvod braka.

Ez-Zuhri, r.a., veli: “Postojanje bilo kakve ozbiljnije bolesti daje pravo na razvod braka. Ko malo razmisli o fetvama ashaba i prijašnjih učenjaka vidjet će da oni nisu izuzeli neke mahane mimo drugih. Jedino se prenosi da je Omer, r.a., rekao: ‘Od žene se ne treba razvoditi osim ako ima četiri nedostatka: ludilo, paralizu, kožne bolesti i neku od spolnih bolesti.’”

Međutim, ne znamo ko prenosi ovo predanje, osim što se spominje da to prenosi Ibn Vehb od Omera, r.a., i Alije, r.a..

Ovo predanje se od Ibn Abbasa, r.a., prenosi sa spojenim nizom prenosilaca.

Sve ovo daje pravo supružnicima na razvod braka.

Ako muž uvjetuje da njegova žena treba biti potpuno zdrava, ili biti veoma lijepa, pa se ispostavi da je ružna; ako uvjetuje da bude mlada, a ispostavi se da je stara; ili ako uvjetuje da ima bijel ten, pa se ispostavi da je crnkinja; ili da je djevica, pa se ispostavi da ona to nije, imat će pravo na razvod.

Ako to sazna prije spolnog odnosa, žena neće imati pravo na mehr, a ako to sazna nakon spolnog odnosa, imat će pravo na mehr.

Posljedice će snositi njen staratelj ako je on taj koji ga je prevario. Ako je žena ta koja ga je prevarila, izgubit će pravo na mehr, ili će mu ga morati vratiti ako joj ga je prije toga već dao.

Ovo mišljenje prenosi se od imama Ahmeda u jednom od predanja koje se prenosi od njega. Ovo je mišljenje ispravnije i preče je da se sprovede ako je muž taj koji je postavio te uvjete.

Sljedbenici imama Ahmeda smatraju da ukoliko žena postavi neki uvjet, pa se ne ispuni, neće imati pravo na razvod, osim u slučaju da postavi uvjet da njen muž treba biti slobodan čovjek, pa se ispostavi da je rob.

Međutim, pravna metodologija imama Ahmeda podrazumijeva da nema nikakve razlike između uvjeta koje postavi muž i uvjeta koje postavi žena. Žena ima pravo odlučiti da li želi brak ili razvod ukoliko se ispostavi da njeni uvjeti nisu ispunjeni, s tim da u normalnim uvjetima pravo na razvod braka nije u njenim rukama.

Ako je mužu dozvoljeno da se bez nekog posebnog razloga razvede s ženom, ženi je dozvoljeno tražiti razvod ako postoje neki opravdani razlozi.

Ako je ženi dozvoljeno razvesti se s mužem ako se ispostavi da je lošeg ponašanja i odgoja, neće ga sramotiti pred ljudima kada je u pitanju njegova vjera i čast i razvest će se s njime iz razloga što to njegovo ponašanje sprečava potpunost užitka s njime.

Ako žena uvjetuje da njen muž treba biti mladić, lijep, zdrav, pa se ispostavi da je starac, ružan, slijep, sakat, crn, kako da se od nje traži da nastavi živjeti s njim?

Ovo je po svim mjerilima nemoguće i kontradiktorno i daleko od ciljeva islama.

Ako se supružnicima daje pravo na razvod zbog manjeg oblika lepre, pa kako da im se ne dadne pravo na to zbog šuge čije su posljedice veće od te kožne bolesti. Isti je slučaj i sa svim težim oblicima bolesti.

Ako je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio prodavaču da sakrije mahane robe koju prodaje i ako je zabranio onome kome su te mahane poznate da ih također sakrije od kupca, šta je tek sa zatajivanjem mahana prilikom sklapanja braka?

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je Fatimi bint Kajs, kada je zatražila od njega savjet o pitanju udaje za Muaviju, ili Ebu Džehma, rekao:

أَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصَلِّ عَلَيْكَ لَا مَالَ لَهُ وَأَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ.

“Što se tiče Muavije, on je siromašan i nema imetka, a što se tiče Ebu Džehma, nikada ne spušta štap sa ramena.”

Na osnovu ovoga znamo da je obavezno saopćiti mahane koje supružnici imaju. Kako da obavješćavanje o mahanama i namjeri da se

učini prevara bude zabranjeno? To je u ovom slučaju dozvoljeno, mada je u osnovi strogo zabranjeno?

Sigurno je da ciljevi i propisi Šerijata odbijaju da se skriva ovakva vrsta prijevare. A Allah, dž.š., najbolje zna!

Ebu Muhammed bin Hazm smatra da ukoliko muž postavi uvjet da njegova žena treba biti potpuno zdrava, pa poslije sklapanja braka otkrije bilo kakvu bolest, bračni je ugovor u tom slučaju ništavan i neispravan, i u tom slučaju ni muž nema pravo izbora, nego se treba razvesti, nije dužan izdržavati tu ženu niti se mogu međusobno nasljeđivati. On kaže: "Vjerovjesniku, s.a.v.s., dovedena je žena, ali ne onakva kakvom ju je on smatrao, pa ako se vjenčanje ne desi po ugovorima koji su postavljeni, onda među njima nema nikakvog bračnog odnosa i ne mogu se smatrati supružnicima."

Sudska praksa

Danas se u sudnicama sudi po članu 9. zakona iz 1920. god., a glasi: "Žena će imati pravo na razvod ukoliko je mahana koja postoji kod muža stalna i ukoliko je nije moguće otkloniti, ili je moguće, ali nakon dužeg vremenskog perioda, i ukoliko će joj život s takvim čovjekom nanijeti štetu, bez obzira o kojoj se mahani radilo: ludilu, paralizi, kožnim bolestima, i bez obzira da li su te mahane bile prisutne kod muža prije vjenčanja ili su se desile nakon vjenčanja, a ona nije u stanju preći preko njih. Ako se uda za njega znajući za njegove nedostatke, ili ako se on razboli nakon sklapanja braka, a ona nedvosmisleno izjavi da, i pored toga, želi živjeti s njime, onda joj nije dozvoljeno razvesti se. Ako se ipak razvede, taj će se razvod smatrati konačnim, a potvrda toga jeste to što je ona znala za njegove nedostatke i bile su joj poznate posljedice tih nedostataka."

Prema mišljenju učenjaka hanefijskog mezheba, isti je slučaj i sa ženom koja se uda za mehr koji je manji od mehra koji se daje ženi poput nje, a bez suglasnosti njenog najbližeg rođaka.

Isto tako, ako se maloljetnik ili maloljetnica uda bez dozvole oca ili djeda, u slučaju da su oni umrli, pa i ako je supružnik dostojan i ako da mehr koji se daje ženama poput nje, brak neće biti obavezan, a o tome ćemo podrobnije govoriti u poglavlju o starateljstvu.

Uvjeti da brak bude zakonski ozvaničen

Prema pozitivnim zakonima postavljaju se određeni uvjeti za tvrdnju o postojanju bračne veze, kao i uvjeti da brak bude zakonski zaključen pred organima vlasti. Mislim da će biti korisno da o tome nešto kažemo.

Načini na koje brak treba biti ozvaničen

Četiri paragrafa 99. stavka državnog zakona pod brojem 89, godine 1931., govore o pravilniku rada šerijatskih sudnica. Ti paragrafi glase: "Negiranje ili tvrdnja postojanja bračne zajednice neće se razmatrati nakon smrti jednog od supružnika ako se desilo prije 1911. god. bez obzira da li se radilo o tvrdnji jednog od supružnika ili nekog drugog, osim ako se ne predoče dokumenti koji nisu krivotvoreni. Na osnovu toga, u obzir će se uzimati tvrdnje jednog od supružnika o postojanju bračne zajednice, a koje se prijave prije 1897. god., uz prisustvo svjedoka i uz uvjet da je taj brak bio općepoznat među ljudima.

U obzir se neće uzimati tvrdnje jednog od supružnika, ili nekog drugog mimo njih, ako se dese prije 1911. god., osim ako se ne prilože zakonski izdati dokumenti ili dokument koji je pisan jasnim rukopisom supružnika koji je umro, i njegova oporuka je punovažna.

U obzir se neće uzimati negiranja ili tvrdnje za postojanje bračne zajednice ukoliko se ne priloži legalan bračni ugovor nakon 1. augusta 1931. god."

Dokument u kojem se pojašnjavaju ovi paragrafi

Šerijatsko pravilo jeste da se presuda veže za vrijeme, mjesto i osobe, te da halifa (vladar) ima pravo narediti kadijama da ne uzimaju u razmatranje neke tvrdnje. Vladar ima pravo, shodno situaciji u datom momentu i potrebama ljudi, donijeti neke zakonske regulative kako bi spriječio izigravanje zakona i kršenje ljudskih prava.

Učenjaci su o tome govorili u prošlim stoljećima i na osnovu ovoga su izdavali fetve o pitanju mnogih šerijatskih propisa. Od 1897. do 1910. u našim šerijatskim sudnicama donesen je niz specifičnih zakona koji govore posebno o bračnim ugovorima, razvodu i potvrđivanju toga. Ljudi su prihvatili ove zakone kada su uvidjeli djelotvornost kada se radi o šticeanju porodičnog prava. Kasniji događaji ukazivali su na to da sklapanje braka, koji je osnova zasnivanja porodice, treba još veću zaštitu i pažnju. Dešavalo se da se dvoje dogovore da sklope brak, ali za to ne naprave nikakav potpisan dokument, pa nakon nekog vremena jedno od njih to porekne, a drugo nije u stanju bilo šta dokazati pred zakonom.

Ponekad, neko dolazi s tvrdnjom da je u braku s određenom osobom, a to čini iz različitih namjera, izmišljajući i potvarajući, ili jednostavno da bi se o tome pročulo, a to čini stoga što nema ništa da ga u tome sprečava i što to lahko može dokazati. Prema fikhskim propisima prihvata se svjedočenje braka na osnovu slučaja, a kada se tvrdi postojanje bračne zajednice to se ponekad i dokaže, ali ne uvijek.

To se ne bi moglo dešavati ako bi se zahtijevalo da se bračni ugovori sklapaju u zakonskim institucijama, kao što je to slučaj kada se radi o hipotekama, vakufnamama, a sklapanje ovakvih ugovora nije značajno i posljedice su manje opasne nego što je to slučaj ukoliko se radi o sklapanju braka.

Zbog potreba ljudi i zbog značaja ovog ugovora i kako bi se spriječile lažne tvrdnje i negacije braka, stavku 99 dodat je i četvrti paragraf, koji glasi: "U obzir se neće uzimati negiranja ili tvrdnje za postojanje bračne zajednice ukoliko se ne priloži legalan vjenčani list nakon 1. augusta 1931. god."

Određivanje najniže starosne dobi u kojoj je moguće tvrditi postojanje bračne zajednice

Peti paragraf 99. člana zakona kojim se regulira proces u šerijatskih sudnicama glasi: “Ženama koje su mlađe od šesnaest godina i muškarcima koji su mlađi od osamnaest godina nije dozvoljeno da tvrde da su u bračnoj zajednici osim sa našom dozvolom.”

Pojašnjenje ovog paragrafa

Tvrđnja o postojanju bračne zajednice neće biti prihvaćena ukoliko je starosna dob u vrijeme sklapanja braka, kada se radi o ženi, niža od šesnaest, i kada se radi o muškarcu, niža od osamnaest godina, bez obzira da li im je starosna dob tolika ili nešto viša.

Kako bi se olakšalo ljudima i kako bi se zaštitila ljudska prava i iz poštovanja prema bračnoj zajednici, zabrana se odnosi samo na one koji prilikom sklapanja braka nemaju traženi broj godina.

Određivanje starosne dobi mladenaca koji zakonski mogu sklopiti brak

Drugi paragraf člana 366. glasi: “Nije dozvoljeno sklopiti brak, niti će prihvaćeni brakovi koji su sklopljeni prije stupanja na snagu ovog zakona biti punovažni ukoliko žena nije starija od šesnaest, a muškarac od osamnaest godina.”

U pojašnjenju ovog zakona stoji: “Bračna zajednica zauzima značajno mjesto u društvenoj zajednici i igra veliku ulogu u ostvarivanju sreće i brige o potomcima. U današnje vrijeme brak sa sobom nosi mnoge izazove kojima veliki broj supružnika ne može na primjeren način odgovoriti, a to je zbog toga što još nisu došli u doba punoljetnosti.”

Zbog toga što žene prije sazrijevaju i bivaju sposobne za bračnu zajednicu smatramo primjerenim da muškarac treba imati osamnaest, a žena šesnaest godina.

Zbog očuvanja društvenih interesa zakonodavstvo u Egiptu zakonski odredilo je da mladenci ispunjavaju ove uvjete.

Nastojeći da očuva porodicu, zakon je pod brojem 44., 1933. god., predvidio i sljedeće: “Zatvorskom kaznom koja ne smije trajati više od dvije godine ili novčanom kaznom koja ne smije biti viša od stotinu funti kaznit će se onaj ko pokuša prevariti vlasti tako što će dati netačne podatke o starosnoj dobi mladenaca kao i onaj koji predoči krivotvorene dokumente kako bi mladenci ostvarili pravo na sklapanje braka. Novčanom kaznom koja ne smije biti veća od dvije stotine funti bit će kažnjen organ vlasti koji sklopi brak znajući da mladenci ne ispunjavaju uvjete predviđene zakonom.”

Žene kojima se zabranjeno ženiti

Nije ispravan brak sa svakom ženom, nego je uvjet da žena ne bude zabranjena onome ko se želi njome oženiti bez obzira da li se radilo o privremenim ili trajnim preprekama. Trajna prepreka biva uzrokom da žena trajno bude zabranjena muškarcu. Privremena prepreka sprečava sklapanje braka samo na određeno vrijeme. Ako uzrok zabrane prestane, brak postaje moguć.

Uzroci trajne zabrane jesu:

1. krvno srodstvo;
2. tazbinske veze;
3. srodstvo po mlijeku.

To se spominje u sljedećem ajetu:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأَخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمْ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ وَرَبَائِبُكُمْ اللَّائِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّائِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلَابِكُمْ وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴾

“Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše, i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših, i bratične vaše, i sestrične vaše, i pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku, i majke žena vaših, i pastorkе vaše koje se nalaze pod okriljem žena vaših s kojima

ste imali bračne odnose - ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh - i žene vaših rođenih sinova, i da sastavite dvije sestre, što je bilo, bilo je, Allah zaista prašta i samilostan je.”

Žene koje su krvnim srodstvom zabranjene jesu:

1. majke,
2. kćeri,
3. sestre,
4. tetke po ocu,
5. tetke po majci,
6. bratične,
7. sestrične.

Pod majkom se misli na svaku ženu koja je preko rađanja vezana za čovjeka. Pod ovaj pojam potpadaju: majke, nane, očeva majka i nana i sva uzlazna loza.

Pod kćerkom se misli na svaku ženu kojoj je muškarac bio uzrok rođenja ili svaku ženu čije se porijeklo vraća na određenog muškarca. U to se ubrajaju kćerke i njihove kćerke.

Sestra je svaka žena koja je u srodstvu s muškarcem bilo preko oca bilo preko majke.

Tetka po ocu jeste ona koja mu je sestra bilo po ocu bilo po majci, ili po oboma.

Može biti i s majčine strane, a to je žena koja je sestra oca tvoje majke.

Tetka po majci jeste njena sestra po oboma ili po jednom od roditelja. Može biti i s očeve strane, a to je sestra majke tvoga oca.

Bratična je kćerka tvoga brata, a sestrična je kći tvoje sestre.

Žene koje su zabranjene po tazbini

Žene koje su zabranjene po tazbini jesu:

1. supruzina majka, ili majka njene majke, ili majka njenog oca, a dokaz za to jesu riječi Uzvišenog: “...majke žena vaših...”

One ne postaju zabranjene momentom spolnog općenja sa suprugom, nego samim činom sklapanja braka postaju zabranjenim⁵⁹;

2. kćerka supruge s kojom je imao spolni odnos. U to se ubrajaju i kćerke njene kćerke (unuke) i kćerke njenih sinova (unuka), jer se i one smatraju njenim kćerima, a dokaz za to riječi su Uzvišenog:

﴿وَرَبَابُكُمْ اللَّاتِي فِي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَائِكُمُ اللَّاتِي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ﴾

“I pastorkе vaše koje se nalaze pod okriljem žena vaših s kojima ste imali bračne odnose, ali ako vi s njima niste imali bračne odnose, onda vam nije grijeh.”

Pod kćerkama supruge ovdje se misli na kćerke koje je rodila s drugim muškarcem.

Prema mišljenju zahirija ženina kćerka nije zabranjena ako ne živi zajedno s njima. Ovo mišljenje prenosi se od nekih ashaba.

Prenosi se da je Malik bin Evs rekao: “Imao sam ženu s kojom sam imao djecu, ali je nakon nekog vremena umrla i to me je veoma razalostilo. Jednom prilikom Alija, r.a., sreće me i upita: ‘Šta je s tobom?’ Ja mu odgovorih: ‘Umrta mi je žena.’ On me upita: ‘Je li imala kćerku?’ Odgovorih: ‘Da. Ona je sada u Taifu.’ On upita: ‘Je li živjela s tobom?’ Odgovorih: ‘Ne.’ On mi reče: ‘Oženi se njome.’ Ja ga upitah: ‘A šta je s riječima Uzvišenog: **“I pastorkе vaše koje se nalaze pod okriljem?”**’ On mi reče: ‘Ona nije živjela s tobom, zabranjena bi ti bila da je živjela s tobom.’”

Većina učenjaka prenosi ovo mišljenje i kaže: “Ovo predanje od Alije, r.a., nije vjerodostojno preneseno jer ga prenosi Ibrahim bin Ubejd od Malika bin Evsa, a on od Alije, r.a. Stanje Ibrahima nije poznato i većina učenjaka ne prihvata njegova predanja.”;

3. sinova supruge i unukova supruge, i supruge sina njegove kćerke. Uzvišeni je rekao:

⁵⁹ Prenosi se od Ibn Abbasa, r.a., i Zejda bin Sabita, r.a., da su smatrali da je čovjeku dozvoljena majka supruge s kojom nije imao spolni odnos.

﴿وَحَلَائِلُ أَبْنَائِكُمُ﴾

“... žene vaših rođenih sinova...”

4. očeva supruga.

Sinu je zabranjeno ženiti se ženom kojom se ženio njegov otac, i postaje mu zabranjena samim sklapanjem bračnog ugovora pa makar i ne imao spolni odnos s njom. Brak s očevim suprugama bio je raširen u doba džahilijeta. Nazivali su ga omraženim brakom, a dijete koje bi se rodilo iz takvog braka nazivali bi prezrenim.

Allah, dž.š., strogo je zabranio brak s ovakvim ženama.

Imam Razi veli: “Stvari mogu biti omražene iz tri razloga: ono što je razumom omraženo, ono što je vjerom pokuđeno i ono što je običajem jednog naroda pokuđeno.” Allah, dž.š., ovakav brak opisuje tim svime.

Riječi Uzvišenog: **“To je razvrat”** ukazuje na to da je to razumom pokuđeno; riječi Uzvišenog: **“Gnusno”** znače da je to vjerom zabranjeno; i riječi Uzvišenog: **“I ružan je to put”** ukazuju na to da je to i običajem naroda omraženo. Ibn Sa’d od Muhammeda bin Ka’ba prenosi da je o povodu ovog ajeta rekao: “Kada bi neko umro, njegov bi sin imao privilegiju da se oženi njegovom ženom ukoliko mu nije majka, a ako on ne bi to želio, udala bi se za nekog drugog. Kada je umro Ebu Kajs bin el-İslet, njegov se sin oženio njegovom ženom, a nije joj dao nikakav mehr niti je dopustio da išta naslijedi od njegovog oca. Ona je došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i izložila mu svoju situaciju, pa joj je on rekao: ‘Idi kući, pa možda će Allah, dž.š., o tvom stanju objaviti neki ajet.’ Nakon toga objavljen je ajet:

﴿وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا﴾

‘I ne ženite se ženama kojima su se ženili očevi vaši, a što je bilo bit će oprošteno; to bi, uistinu, bio razvrat, gnusoba i ružan put.’”

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da ko učini blud s nekom ženom, dodirne je, poljubi ili pogleda u njen spolni organ s požudom, ta žena biva zabranjenom njegovim potomcima, a on biva zabranjen njenim potomcima. Prema njima, zabrana po tazbinstvu nastaje i zbog

učinjenog bluda, a slične bludu jesu sve radnje koje mu prethode. Oni kažu: ‘Ako bi čovjek učinio blud s majkom svoje supruge, supruge bi mu bila trajno zabranjena.’

Većina učenjaka smatra da činjenje bluda ne biva uzrokom zabrane po tazbinstvu, a kao dokaz navode sljedeće:

- riječi Uzvišenog:

﴿وَأَحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ﴾

“A ostale su vam dozvoljene.”

Ajet ukazuje na to da su žene, koje u ajetu nisu spomenute kao zabranjene, dozvoljene, i ovdje se ne spominje da činjenje bluda s nekom ženom biva uzrokom zabrane po tazbinstvu;

رَوَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَلَ عَنْ رَجُلٍ زَنَى بِامْرَأَةٍ فَأَرَادَ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا أَوْ ابْنَتَهَا فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَحْرِمُ الْحَرَامُ الْحَلَالَ إِنَّمَا يَحْرِمُ مَا كَانَ يَنْكَاحُ.

- Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitan o čovjeku koji je počinio blud s nekom ženom pa se želi oženiti njome ili njenom kćerkom, pa je odgovorio: “Činjenje harama ne biva uzrokom da ono što je dozvoljeno postane zabranjeno; jedino se zabranjuje tazbinstvo koje je rezultat legalnog braka.” Bilježi ga Ibn Madža od Ibn Omera, r.a.;

- propisi koje spominju u vezi ovoga spadaju u kategoriju nužnosti i pojave su čije posljedice ponekad snosi cijelo društvo, i da je to zabranjeno Šerijat to ne bi prešutio. O tome nije objavljen ni jedan ajet, niti je prenesen i jedan hadis, niti je vjerodostojno prenesena izreka nekog od ashaba, a oni su ti koji su nedavno bili prekinuli s vremenom džahilijjeta, u kojem je blud bio veoma raširen. Da je neko od njih sumnjao da blud biva uzrokom zabrane po tazbinstvu i da za to ime neki razlog, pitali bi o tome, a odgovore koje su dobili prenijeli bi i nama⁶⁰;

- činjenje bluda sa ženom ne postaje povodom da se ona smatra suprugom tako da samim tim ne znači da njene rodice postaju zabranjene.

⁶⁰ El-Menar, tom 4., str. 479.

Zabrana zbog srodstva po mlijeku

Sve što je zabranjeno zbog srodstva po krvi zabranjeno je i zbog srodstva po mlijeku. Žene koje su zabranjene po krvi jesu: majka, kćerka, sestra, tetka po mlijeku, tetka po ocu, sestrične i bratične. Na njih se odnose riječi Uzvišenog:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ﴾

“Zabranjuju vam se: matere vaše, i kćeri vaše, i sestre vaše, i sestre očeva vaših, i sestre matera vaših, i bratične vaše, i sestrične vaše, i pomajke vaše koje su vas dojile, i sestre vaše po mlijeku.”

Na osnovu ovog ajeta, majka po mlijeku je kao i majka po krvi, pa postaje zabranjenom muškarcu koji ju je doji, ona, a i sve one koje su mu zabranjene zbog srodstva s majkom. Zabranjene su mu:

1. žena koja ga je dojila koja tim činom dobiva status njegove majke po mlijeku;
2. majka žene koja ga je dojila jer mu je ona nana;
3. majka muža žene koja ga je dojila jer mu je i ona nana;
4. sestra majke po mlijeku jer mu je ona tetka;
4. sestra muža majke po mlijeku jer mu je i ona tetka;
5. kćeri njenih sinova i kćeri jer su one kćeri njegove braće i sestara;
6. sestra, bez obzira da li se radilo o sestri po majci i ocu, ili o sestri po majci, ili o sestri po ocu.⁶¹

⁶¹ Sestra po ocu i majci jeste ona koju je određena žena dojila dok je bila udata za tog čovjeka bez obzira da li ga je dojila dok je i njena beba bila dojenče ili prije ili poslije toga. Sestra po ocu jeste ona koju je dojila očeva supruga. Sestra po majci jeste ona koju je majka dojila u vrijeme dok je bila udata za nekog drugog čovjeka.

Dojenje koje postaje uzrokom srodstva po mlijeku

Ono što se iz vanjske forme ajeta može razumjeti jeste to da dojenje općenito biva uzrokom srodstva po mlijeku. Taj će propis stupiti na snagu samo ako se desi potpuno dojenje, a to je da dijete uzme dojku žene i da sisa mlijeko iz nje i da tu dojku dobrovoljno pusti bez nekog posebnog razloga. Ako bi dijete samo jednom ili dvaput poteglo mlijeko iz dojke, to se ne bi smatralo dojenjem i ne bi imalo nikakve posljedice.

قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تُحْرَمُ الْمَصَّةُ وَلَا مَصَّانٌ.

Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Srodstvo po mlijeku ne nastaje kada dijete potegne iz dojke jednom ili dva puta.” Bilježe ga autori šest hadiskih zbirki osim El-Buharija. Kada dijete jednom potegne iz dojke, ono uzme samo malu količinu mlijeka.

Učcnjaci se o ovom pitanju razilaze, a mi ćemo sada izložiti njihova mišljenja.

1. Postoji mišljenje da zabrana vrijedi, svejedno je da li je dijete isisalo malo ili dosta mlijeka, jer je zabrana u ajetu spomenuta u općenitom značenju. Dokaz za to jeste sljedeće predanje.

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: تَزَوَّجْتُ أُمَّ يَحْيَى بِنْتَ إِهَابٍ فَبَجَّاءَتْ أُمَّةً سَوْدَاءً فَقَالَتْ: «قَدْ أَرْضَعْتُكُمَا». فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ: كَيْفَ، وَقَدْ قِيلَ؟ دَعَاهَا عَنْكَ.

Ukba bin el-Haris pripovijeda: “Oženio sam se s Ummu Jahja, kćerkom Ebu Ihaba, pa nam dođe neka crna ropkinja i reče: ‘Ja sam tebe i tvog muža dojila.’ Ja nakon toga otidoh kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i obavijestih ga o tome, a on mi reče: ‘Kako si se mogao oženiti njome kada ti je to rečeno. Razvedi se s njome.’”⁶²

⁶² Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

To što Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije pitao o broju dojenja i to što mu je naredio da se razvede dokaz je da uopće nije bitno koliko puta se dojenje desilo pa ako se dojenje desilo odmah, stupaju na snagu propisi vezani za to pitanje. To je djelo zbog kojeg se dešavaju zabrane, pa uopće nije bitno da li se to desilo u velikim ili malim količinama, kao npr. broj spolnog općenja. Formiranje kostiju i mesa dešava se i zbog malih količina mlijeka kao i zbog velikih. Ovo mišljenje zastupali su Alija, Ibn Abbas, Seid ibn Musejeb, Hasan el-Basri, Ez-Zuhri, Katada, Hammad, El-Evzai, Es-Sevri, Ebu Hanifa, Malik, i, u jednom od predanja, imam Ahmed.

2. Zabrana po mlijeku nastaje ako se desi pet ili više odvojenih dojenja. Dokaz za to jeste predanje koje bilježe: Muslim, Ebu Davud, En-Nesai od Aiše, r.a., koja je rekla: “Ono što je prvobitno objavljeno u Kur’anu o dojenju jeste da deset dojenja postaje uzrokom srodstva po mlijeku, zatim je to derogirano s pet dojenja, a taj propis važio je i u trenutku kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., umro.”

Ovo što ona kaže jeste ograničavanje (*takjîd*) općenitog teksta iz Kur’ana i sunneta, a ograničavanje općenitog teksta jeste pojašnjenje, a ne derogacija niti izuzimanje. Ono što spominju oni koji zastupaju suprotno mišljenje jeste činjenica da ono što se smatra Kur’anom treba da je preneseno do nas mutevatir predanjem, i da je onako kako tvrdi Aiša, r.a., to bi poznavali i ostali ashabi koji zastupaju mišljenje suprotno njenom mišljenju, posebno Alija i Ibn Abbas, r.a.. Da ovo mišljenje ne posjeduje ove mahane, bilo bi najjače mišljenje, ali zbog tih mahana imam El-Buhari nije htio ovo predanje zabilježiti u svom Sahihu.

Ovo mišljenje zastupaju i Abdullah bin Mesud, r.a., Aiša, r.a., u jednom predanju, Abdullah bin ez-Zubejr, r.a., Ata, Tavus, Eš-Šafi, Ahmed, Ibn Hazm i većina muhaddisa.

3. Srodstvo po mlijeku dešava se zbog tri ili više dojenja, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

لَا تُحَرِّمُ الْمَصَّةُ وَلَا مَصَّانَ.

“Dojenje jedanput ili dvaput ne biva uzrokom zabrane”. U ovom hadisu nedvosmisleno stoji da ako dijete doji jednom ili dva puta, zabrana ne stupa na snagu, nego će stupiti ako se desi više od dva puta. Ovo mišljenje zastupaju: Ebu Ubejd, Ebu Sevr, Davud ez-Zahiri, Ibn el-Munzir i Ahmed, u jednom predanju.

Mlijeko žene općenito biva uzrokom zabrane

Hranjenje djeteta mlijekom neke žene biva uzrokom srodstva po mlijeku bez obzira da li je dijete to mlijeko uzelo neposrednim putem, tj. sisanjem, ili nakon što je mlijeko izmuzeno iz ženine dojke, ili mu je mlijeko ušlo putem nosne šupljine. U obzir se uzima to što se dijete hrani tim mlijekom, a uvjet je da ga uzme u količini koja se obično uzima prilikom dojenja. I na taj način dešava se isto kao i kada dijete doji mlijeko neposrednim putem. Takvo mlijeko biva uzrokom formiranja kostiju, a to prouzrokuje zabranu.

Mlijeko koje je pomiješano s nečim drugim

Ako se ženino mlijeko pomiješa s nekom drugom hranom, pićem, lijekovima ili mlijekom ovce i sl., i ako većina te smjese bude ipak ženino mlijeko, desit će se srodstvo po mlijeku, a ako ženino mlijeko ne bude prevladavalo u toj smjesi, do srodstva neće doći. Ovo je mišljenje učenjaka hanefijskog mezheba, El-Muzenija i Ebu Sevr.

Ibn Kasim, učenjak malikijskog mezheba, veli: “Ako se ženino mlijeko pomiješa s vodom i zatim se ta smjesa dadne djetetu, do srodstva neće doći.”

Eš-Šafi, Ibn Habib, Mutarriif, Ibn el-Madžišun, učenjaci malikijskog mezheba smatraju da do srodstva dolazi ukoliko se ne promjeni osnovno svojstvo ženinog mlijeka.

Ibn Rušd veli: “Uzrok razilaženja među učenjacima jeste pitanje da li do srodstva dolazi ukoliko se ženino mlijeko pomiješa s nečim drugim ili ne?... kao što je to pitanje da li voda postaje nečista ako se pomiješa s određenom količinom nečistoće.”

Ono što treba uzeti u obzir jeste to da li se za vodu koja je pomiješana s mlijekom kaže da je to voda, da li postaje čisteća ako se pomiješa s onim što je također čisto.⁶³

Osobine žene koja doji dijete

Žena čije mlijeko postaje uzrokom srodstva po mlijeku jeste svaka žena u čijim dojkama postoji mlijeko, bez obzira da li je punoljetna ili ne, bez obzira da li je u perioda kada ima menstruaciju ili je u fazi klimaksa, bez obzira da li je udata ili ne i bez obzira da li je trudna ili ne.

Starosna dob dojenčeta

Dojenje koje postaje uzrokom zabrane ženidbe između srodnika po mlijeku jeste ono koje se desi u prve dvije godine djetetovog života. To je period koji je Allah, dž.š., odredio u ajetu: **“Majke neka doje djecu svoju pune dvije godine onima koji žele da dojenje potpuno bude”**, jer dojenče u ovom periodu biva malehno i kao hrana dovoljno mu je mlijeko od kojeg nastaje njegovo meso tako da u njemu postoji nešto što potječe od žene koja ga je dojila, pa postaje poput njene djece.

Ibn Abbas, r.a., rekao je: “Dojenjem se smatra ono dojenje koje se desi u prve dvije godine života.”⁶⁴

وَرَوَى مَرْفُوعًا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا رِضَاعَ إِلَّا مَا أَشْرَزَ الْعِظْمَ وَاتَّبَتِ اللَّحْمَ.

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Dojenje je samo ono dojenje od kojeg jačaju kosti i formira se meso.” Bilježi ga Ebu Davud.

To se dešava djetetu koje je mlađe od dvije godine; od tog mlijeka jačaju njegove kosti i formira se meso.

وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَحْرِمُ مِنَ الرِّضَاعَةِ إِلَّا مَا فَتَقَ الْأَمْعَاءَ وَكَانَ قَبْلَ الْفِطَامِ.

⁶³ Tj. da li se za mlijeko koje je pomiješano s vodom i dalje kaže da je to mlijeko ili ne? Ako se za to mlijeko i dalje može reći da je mlijeko, onda postaje uzrokom srodstva po mlijeku.

⁶⁴ Bilježe ga Ed-Darekutni i Ibn Adijj.

Ummu Selema, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Dojenje zbog kojeg nastaje srodstvo jeste ono dojenje od kojeg se dijete nahrani i koje se desi u periodu kada je djetetu dovoljno mlijeko kao hrana.”⁶⁵

Ako bi dijete i prije isteka dvije godine počelo uzimati i ostalu hranu i kada mu mlijeko više ne bi bilo dovoljno, prema Ebu Hanifi i Eš-Šafiu, ako bi ga zadojila neka žena, opet bi se desilo srodstvo po mlijeku, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

إِنَّمَا الرِّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ.

“Dojenjem se smatra ono mlijeko koje dijete uzme zbog gladi koju osjeća.”

Malik veli: “Dojenje koje se desi dvije godine nakon djetetovog rođenja bez obzira da li dijete uzme malo ili mnogo mlijeka ne biva uzrokom srodstva po mlijeku jer je to mlijeko poput ostalih tekućina.” I kaže: “Ako bi dijete i prije isteka dvije godine počelo koristiti i ostalu hranu mimo majčinog mlijeka i kada bi postalo neovisno od tog mlijeka i ako bi u toj situaciji došlo neku drugu ženu mimo svoje majke, do srodstva po mlijeku ne bi došlo.”

Dojenje odraslog djeteta

Na osnovu ovoga, dojenje odraslog djeteta za sobom, prema mišljenju većine učenjaka, ne povlači šerijatskopravne posljedice, a dokaze za to prethodno smo spominjali.

Određen broj prijašnjih i kasnijih učenjaka smatra da do srodstva po mlijeku dolazi pa makar se tim mlijekom hranio i starac, a ovo mišljenje zastupa i Aiša, r.a..

Ovo mišljenje prenosi se i od Alije, r.a., Urve bin ez-Zubejra, i Ataa ibn Ebu Rebbaha. To je mišljenje koje zastupaju i El-Lejs ibn Sa’d, Ibn Hazm, a kao dokaz navode predanje Malika, koji prenosi od Ibn Šihaba da je upitan o dojenju odrasle osobe, pa je odgovorio: “Pripovijedao

⁶⁵ Bilježi ga Et-Tirmizi i ocjenjuje ga vjerodostojnim. Ibn el-Kajim veli: “Niz prenosilaca ovog hadisa prekinut je.”

mi je Urva bin ez-Zubejr, r.a., da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio Sehli bint Suhejl da zadoji Salima, koji joj je bio poput sina, što je ona i učinila.”

Tako je postupala i Aiša, r.a., kako bi joj neki muškarci mogli ulaziti, jer bi im tada postajala majka po mlijeku.

Isto bi preporučivala i svojoj sestri Ummu Kulsum kako bi se i ona mogla družiti s muškarcima koji joj nisu mahremi.

Malik i Ahmed prenose da je Ebu Huzejfa, r.a., posinio Salima, koji je bio štićenik jedne ensarijke, kao što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., posinio Zejda. Običaj je bio u doba džahilijeta da ljudi čovjeka koga je neko posinio nazivaju njegovim sinom koji bi ga nasljeđivao sve dok Allah, dž.š., nije objavio ajet:

﴿ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ﴾

“Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štićenici su vaši.”

Nakon toga, vraćeni su svojim očevima, a onaj ko nije poznavao ko mu je otac nazivan je štićenikom i bratom po vjeri.

فَجَاءَتْ سَهْلَةَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كُنَّا نَرَى سَالِمًا وَلَدًا يَأْوِي مِنِّي وَمَعَ أَبِي حَذِيقَةَ وَيَرَانِي فَضَلًّا وَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهِمْ مَا قَدْ عَلِمْتُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرْضِعِيهِ خَمْسَ رَضَعَاتٍ.

Schla je došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla: “Allahov Poslaniče, mi Salima osjećamo kao naše dijete koje je zajedno s nama spavalo u istoj postelji, a Allah, dž.š., objavio je ono što je objavio.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: “Zadoji ga pet puta”, pa se Salim poslije toga smatrao njenim djetetom po mlijeku.

Zejneba bin Ummu Selema, r.a., prenosi da je Ummu Selema, r.a., rekla Aiši, r.a.: “Kod tebe ulazi dječak, a ja ne želim da ulazi kod mene.” Aiša, r.a., reče joj: “Zar ti u Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., nemaš divan uzor? Žena Ebu Huzejfe, r.a., došla je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s.,

i rekla: 'Allahov Poslaniče, Salim ulazi kod mene, a Ebu Huzejfa, r.a., ljubomoran je na to.' Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj:

أَرْضِعِيهِ حَتَّى يَدْخُلَ عَلَيْكَ.

'Zadoji ga, tako će nesmetano moći ulaziti kod tebe.'

Ispravnije od ova dva mišljenja jeste ono koje je odabrao Ibn el-Kajjim, a koji kaže: "Hadis Sehle, r.a., nije ni derogiran, ograničen niti općenit, tako da se može odnositi na bilo koga, nego je to olakšica koja je nastupila kao rezultat potrebe onome ko se mora družiti s nekom ženom, a kojoj će stalno skrivanje pred njim predstavljati poteškoću, kao što je to bio slučaj sa Salimom i ženom Ebu Huzejfe, r.a. Ako iz sličnih potreba žena zadoji odraslu osobu, desit će se srodstvo po mlijeku, a u svim ostalim slučajevima neće, osim ako se radi o djetetu koje je mlađe od dvije godine. Ovo mišljenje zastupao je šejhul-islam Ibn Tejmijja, Allah mu se smilovao.

Ostali hadisi koji govore o dojenju jesu općeniti, jedino je hadis Sehle došao kao izuzetak, tako da se ovaj slučaj izuzima iz općenitog pravila. Ovo je ispravnije reći nego da su hadisi derogirani ili da su specificirani samo za određene osobe, i bliže je praktičnoj primjeni svih hadisa, a šerijatska pravila to potvrđuju."

Svjedočenje za dojenje

Svjedočenje jedne žene, kada se radi o dojenju, prihvatljivo je ako se radi o ženi koja je dojila. Dokaz za to jeste predanje Ukbe bin Harisa, r.a., koji pripovijeda da se oženio s Ummu Jahja, kćerkom Ebu lhaba, pa je došla neka crna ropkinja i rekla: "Ja sam bila dojilja vama dvoma." Ukba, r.a., dalje, veli: "Spomenuo sam to Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., pa mi je rekao: 'Kako da živiš s njome kada ona tvrdi da vas je dojila?'" Nakon toga mu je zabranio da živi s njom.

Tavus, Ez-Zuhri, Ibn Ebu Zi'b, El-Evzai i, u jednom predanju imam Ahmed ovaj hadis uzimaju kao dokaz da je svjedočenje jedne žene, kada se radi o dojenju, prihvatljivo.

Međutim, većina učenjaka smatra da nije dovoljno svjedočenje samo jedne žene jer ona u tom slučaju svjedoči o djelu koje je lično uradila. Ebu Ubejd prenosi od Omera, El-Mugire ibn Šu'be, Alije ibn Ebu Taliba, Ibn Abbasa da su oni smatrali da ne treba rastavljati supružnike zbog toga.

Omer, r.a., veli: "Njih će se dvoje rastaviti ako za dojenje postoji nepobitan dokaz, a ako dokaz ne postoji, ostat će u braku, osim ako žele da otklone svaku sumnju."

Kada bi se omogućilo da se na ovaj način donose tvrdnje, ženama bi bilo lahko prouzrokovati razvod braka.

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da svjedočenju za dojenje trebaju prisustvovati dva muškarca, ili jedan muškarac i dvije žene, i da nije prihvatljivo da žene same svjedoče o tome, jer Allah, dž.š., veli: **"I navedite dva svjedoka, dva muškarca vaša, a ako nema dvojice muškaraca, onda jednog muškarca i dvije žene, koje prihvatate kao svjedoke."**

El-Bejheki bilježi da je Omeru, r.a., dovedena žena koja je tvrdila da je dojila nekog čovjeka i njegovu ženu, pa je rekao: "Ne, dok to ne posvjedoče dva čovjeka, ili jedan čovjek i dvije žene."

Eš-Šafi smatra da je svjedočenje žena dovoljno i da su četiri žene poput dva muškarca, kao i zbog toga što žene uglavnom prisustvuju dojenju kao i porodu.

Malik smatra da će svjedočenje dviju žena biti dovoljno pod uvjetom da se vijest o dojenju proširila i prije svjedočenja.

Ibn Rušd veli: "Neki učenjaci hadis Ukbe ibn el-Harisa tumače kao preporuku, kako bi se uskladio s općim principima, što je ispravnije, i to je jedno od mišljenja imama Malika."

Očinstvo muža dojilje prema dojenčetu

Kada neka žena zadoji neko dijete, njen muž postaje otac tog djeteta po mlijeku, a njegov brat mu je amidža. Dokaz za to jeste predanje Huzejfe, r.a., koje smo prethodno spominjali, i predanje Aiše, r.a., koja prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Dozvoli Eflehu, bratu Ebu el-Ku'ajsa jer je on tvoj amidža." Njegova žena dojila je Aišu, r.a. Ibn Abbas, r.a., upitan je o čovjeku koji ima dvije kćerke od kojih je jedna zadojila djevojčicu a druga dječaka? "Je li dozvoljeno dječaku oženiti se tom djevojčicom?" Ibn Abbas, r.a., odgovorio je: "Nije, porijeklo im je isto." Ovo je mišljenje koje zastupaju četverica imama, El-Evzai i Es-Sevri. Među ashabima koji su zastupali ovo mišljenje jesu: Alija, i Ibn Abbas, r.a.

Olahko shvaćanje srodstva po mlijeku

Većina ljudi danas se olahko odnosi naspram dojenja, pa ne saopćava svojoj djeci koja žena, ili žene, su ih dojile, tako da djeca ne poznaju svoju braću ili sestre po mlijeku, pa lahko mogu prekršiti propise koji se vežu za dojenje, kao što je npr. zabrana sklapanja braka, prava koja proizlaze iz te nove veze koja je islam predvidio itd.

Često se desi da se čovjek oženi svojom sestrom, tetkom po ocu ili majci po mlijeku a da to i ne zna.⁶⁶ Obavezno je obavijestiti o tome djecu kako ne bi učinila ono što im je strogo zabranjeno.

Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe između braće i sestara po mlijeku

Autor tefsira *El-Menar* veli: "Allah, dž.š., učinio je da ljudi na različite načine ostvaruju veze zbog kojih bivaju milostivi i pažljivi jedni prema drugima, pa jedni druge štite i nastoje im pomoći. Među najjačim vezama koje se mogu pojaviti među ljudima jesu rodbinske i tazbinske veze, a svaka od ovih veza ima svoje stepene. Rodbinske veze najjače su među djecom i roditeljima. Onaj ko postane otac u duši osjeća prirodan nagon

⁶⁶ *El-Menar*, tom 4., str. 470.

da to svoje dijete odgoji sve dok postane odrastao čovjek poput njega. On na to dijete gleda kao na neki od svojih dijelova tijela i na njega se oslanja u svojoj budućnosti. Dijete shvaća da je njegov roditelj uzrok njegovog postojanja, oslonac njegovog života i pravilnog odgoja. Zbog tih osjećaja dijete poštuje svog roditelja, a zbog milosti koja se nalazi u očevom srcu on je blag prema svom djetetu i nastoji mu pomoći.” Ovo su riječi profesora Muhammeda Abduhua.

Svima je jasno da je osjećaj majčinstva jači nego osjećaj očinstva i da je majčina samilost prema djetetu veća od očeve, njena nježnost izraženija je od njegove nježnosti jer je njeno srce nježnije i osjećajnije. Zametak u njenoj utrobi raste od krvi koja je osnova i njenog života. Zatim, dijete se hrani njenim mlijekom i ona mu sa svakim sisanjem mlijeka iz svoje dojke poklanja novu nježnost koja ispunjava njeno srce, a dijete na ovom svijetu ne zavoli nikoga prije svoje majke. Nakon nje, zavoli svoga oca, ali manje nego majku, mada ga poštuje više nego nju. Zar nije najveći zločin to da ovu nepatvorenu ljubav između djece i roditelja uprljaju strasti koje će je pokvariti, a ta ljubav jeste najvrednija stvar na ovom svijetu? Svakako! I zbog toga je zabrana braka s majkama prva spomenuta u ajetu, a nakon toga se spominje brak s kćerkama. Da se nisu desile deformacije u ljudskim prirodama koje su se mnogo udaljile od onog izvornog, ljudskog, bila bi za čuđenje i sama činjenica da se uopće spominje zabrana braka s majkom jer čista ljudska priroda odbija i samu pomisao na to.

Što se tiče rodbinske veze između braće i sestara, njihova veza slična je onoj između roditelja i djece jer su oni poput organa u jednom tijelu. Brat i sestra nastali su na jednom mjestu i podjednako mu se pripisuju. Zatim, oni odrastaju u jednoj sobi, u većini slučajeva, na isti način, i osjećaj srodstva među njima podjednak je i ne razlikuje se poput osjećaja majčinstva i očinstva.

Zbog svega ovog, njihov međusobni odnos ne može se porediti s odnosom između drugih ljudi. Nemoguće je među ljudima pronaći neku drugu vrstu veza u kojima su ljubav i osjećaji u tolikoj mjeri obostrani.

Pripovijeda se da se neka žena zauzimala kod Hadžadža za svog muža, sina i brata koje je on želio pogubiti, pa joj je on dao mogućnost da odabere jednog od njih koji će, po njenom izboru, ostati u životu. Ona je izabrala svoga brata. Kada ju je on upitao o razlogu zbog kojeg je izabrala brata, odgovorila je: "Brata niko ne može zamijeniti kada roditelji pomru. Što se tiče muža i djeteta, njih je moguće nadomjestiti." Njega je zadivio njen odgovor pa ih je svu trojicu oslobodio i dodao: "Da je izabrala muža ili sina, sve bi ih pogubio." Općenito kazano: bratska veza jeste veza koja je jaka i prirodna. Braća i sestre ne gledaju s požudom jedno na drugo jer osjećaj bratstva ne ostavlja prostora za to.

Šerijat je mudro zabranio brak sa sestrom jer bi to pokvarilo nepatvorenu ljudsku prirodu onog trenutka kada bi se između njih desio strastveni dodir. Što se tiče tetaka po ocu i majci, one su nastale od iste stvari kao i otac i majka. U jednom hadisu stoji: "Čovjekov je amidža iz istog ploda", tj. oni su kao dva izdanka koji niknu iz jedne palme.

Zbog toga što tetka po ocu ima isti korijen kao i otac, i zato što tetka po majci ima isti korijen kao i majka, učenjaci kažu: "Zabrana ženidbe s nanama potpada pod zabranu ženidbe majkama, a od prefinjenosti ove vjere jeste i to što čuva rodbinske veze između tetaka po ocu i majci, podstiče na samilost i potpomaganje, sprečava da se prema njima javi požuda, a sve to postiže se zabranom ženidbe sa njima." Bratove i sestrine kćeri čovjeku su poput njegove kćeri jer je njegov brat ili sestra dio njega. Onaj ko ima zdravu ljudsku prirodu prema njima ima ovakav osjećaj, a i onaj ko ima bolesnu ćud trebao bi tako osjećati, ali je njegov osjećaj bolestan poput njegove prirode. Svakako, čovjekov osjećaj prema rođenoj kćerki jači je od onog prema bratični ili sestrični, jer je ona dio njega i odrastala je u njegovoj kući i pod njegovim nadzorom. Njegov osjećaj prema rođenom bratu ili sestri jači je od osjećaja koji osjeća prema njihovim kćerima. Razlika između ljubavi prema tetkama po ocu i majci i bratičnima i sestričnima jeste to što se prema ovima osjeća nježnost i bliskost, a prema onima poštivanje i uvažavanje. One su, kada se radi o nepostojanju osjećanja strasti prema njima, podjednake. U ajetu se prvo spominju tetke po ocu i majci jer su one više vezane za oca i majku, tako

da je veza s njima poštovanija. Ove su rodbinske veze u kojima rođaci osjećaju jaku ljubav, samilost i želju za međusobnim potpomaganjem a tu ljubav i samilost Allah, dž.š., usadio je u njihova srca. Allah, dž.š., zabranio je brak između ovako bliskih rođaka jer se bračni osjećaji vežu za one prema kojima ne osjećamo prirodnu ljubav i naklonost kao prema ovim rođacima, a to su osobe koje nam nisu nikakav rod ili dalji rod.

Zbog toga se među ljudima javlja srodstvo po tazbinstvu, koje je poput srodstva po krvi, tako da se na taj način ljubav i samilost šire među ljudima. U ovome se krije mudrost zbog koje je zabranjen brak s rođacima. Povrh toga, neki kažu da se u ovoj zabrani krije i drugi razlog koji je tjelesne naravi, a to je da zbog ženidbe s bliskim rođacima slabi potomstvo. Ako se brak s generacije na generaciju dešava samo između rođaka, prouzrokovat će slabost, tako da će doći do prekida loze. To se dešava iz dva razloga:

prvi: prema mišljenju nekih učenjaka jačina potomaka srazmjerna je jačini želje za rađanjem potomaka, i za to je potrebna strast, a neki kažu da je strast među rođacima manja nego među supružnicima koji nisu rođaci. Oni ovo navode kao razlog zbog kojeg treba izbjegavati brak s amidžićnima i tetičnima itd. Razlog za ovo jeste činjenica da je strast nešto što se javlja u duši, a osjećaji strasti potiskuju osjećaje rodbinstva, koji su u suprotnosti s njima, pa ili će ih potpuno potisnuti ili umanjiti;

drugi: drugi razlog jeste medicinske prirode, a poznat je i zemljoradnicima, a to je da ukoliko se po jednoj zemlji stalno siju iste poljoprivredne biljke, nakon nekoliko godina te će biljke oslabjeti i neće biti kvalitetne, i na kraju će potpuno uginuti jer će nestati hrane koju koristi ta biljka, a onoga čime se ta biljka ne hrani bit će previše. Ako bi sjemenje te iste biljke čovjek posijao na nekom drugom mjestu, a na staro mjesto posijao sjemenje neke druge biljke, obje bi se biljke normalno razvijale i rasle. Poljoprivrednici znaju da čak i ukoliko se upotrijebi sjeme biljke koja nije sijana na tom mjestu, bolje je nego sijati samo sjeme biljke koja je tu uzgajana i prošle godine. Ako bi se na nekom mjestu posijala pšenica, pa se sjeme te pšenice iskoristilo za sijanje i sljedeće godine

po istom mjestu, urod bi bio slab. A ako bi se uzelo sjeme od pšenice koja tu nije sijana, rod će biti bolji i zdraviji. I žene su poput njive. U njih se posije sjeme od kojeg narasta dijete. Različiti su ljudi poput različitog sjemenja i njegovih sorti. Najbolje je da se žene oni koji nisu u nekom srodstvu kako bi dijete bilo zdravo i napredno. Naime, dijete je i genetski nasljednik svoji roditelja, a nasljeđuje i njihove moralne i duševne kvalitete. Genetsko naslijeđe i sličnost jesu zakoni stvaranja, i svako ima pravo dobiti ono što je najbolje za njega kako bi ljudska loza bila zdrava i jaka i kako bi se ljudi zbližili, međusobno se potpomagali, a ženidba rođacima u suprotnosti je s time.

Kao što smo prethodno ustvrdili, to je štetno i za tijelo i za psihi, oprečno je ljudskoj prirodi, slabi društvene veze i slabi ljudsku vrstu.

El-Gazali u svom *Ihja'u* veli: "Jednu od osobina koje treba tražiti kod žene jeste i to da nije bliža rodica jer će se iz braka s bližom rodicom roditi mršavno i slabo dijete." O tome se prenosi i hadis, ali nije vjerodostojan.

Ibrahim el-Harbi u svom djelu *Garibul-hadis* navodi da je Omer, r.a., rekao Es-Saibovoj porodici: "Ženite se onima koje vam nisu u rodu da vam se djeca ne bi rađala slaba i mršava", tj. ženite se onima s kojima niste u rodbinskoj vezi kako se vaša djeca ne bi rađala slaba i mršava.

El-Gazali to objašnjava na sljedeći način: "Strast se rađa zbog pogleda ili dodira, a osjećaji su jači ako se to radi s onim ko nije rođak i s kojim se tek upoznalo." Što se tiče osobe s kojom se odrastalo, pogled na nju ne prouzrokuje jake osjećaje strasti i ne budi jaku želju za spolnim odnosom. On, dalje, veli: "Ovo se ne može ustvrditi u svakom slučaju, ali je to većinsko pravilo."

Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe srodnika po mlijeku

Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe srođnicima po mlijeku jeste to što nam je Allah, dž.š., na taj način proširio krug rodbine, kao i to da dijete raste od mlijeka koje je uzelo od žene koja ga je dojila, pa na taj način nasljeđuje i neke njene osobine, kao što i nasljeđuje od rođene majke.

Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe tazbinom

Kći ili majka supruge najpriječe su da budu zabranjene za brak jer je čovjekova supruga miljenica njegove duše i njegova životna suputnica. Zbog toga, treba poštovati njenu majku kao što poštuje i svoju. Bilo bi veoma pokuđeno da druga čovjekova žena bude majka njegove prve žene jer je tazbinstvo poput krvnog srodstva kada se radi o sklapanju braka. Kada se čovjek oženi, njegova žena postaje članom njegove porodice, a između njihovih porodica javlja se posebno prijateljstvo. Zar bi bilo normalno da majka i kći budu ljubomorne jedna na drugu i da budu suparnice? Svakako da ne bi jer je to oprečno mudrosti koja se krije u uspostavljanju tazbinskih i rodbinskih veza i može biti uzrokom propasti porodice.

Ono što se slaže s ljudskom prirodom i što je općekorisno jeste to da muž supruginu majku smatra kao svoju majku, a njenu kćerku koja odrasta s njima kao svoju kćerku. Isto tako, na suprugu svoga sina treba gledati kao na svoju kćer i da se tako prema njoj ponaša, kao što sin treba da se ponaša prema očevoj supruzi kao prema svojoj majci. Ako je Allah, dž.š., iz Svoje milosti zabranio da u isto vrijeme dvije sestre budu udate za istog čovjeka kako tazbinstvo ne bi preraslo u uzrok mržnje među bližnjima, kako bi onda neko mogao reći da je dozvoljeno da se čovjek oženi majkom ili kćerkom svoje supruge koje su joj, svakako, rodbinski bliže i draže, ili da se čovjek oženi očevom suprugom, ili da se otac oženi sinovljevom kćerkom.

Jasno nam je da je cilj braka to da se čovjek i žena smire jedno uz drugo i da se javi ljubav između njihovih bližnjih kao da su rođaci. Uzvišeni, je rekao:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

“I jedan od dokaza njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost.”

U ajetu se smiraj spominje samo kada se radi o mužu i njegovoj supruzi, dok se ljubav i samilost spominju u općenitom značenju jer se to dešava između muža i njegove supruge kao i između njihovih porodica, a povećava se i jača rađanjem djece.

ŽENE KOJE SU PRIVREMENO ZABRANJENE

1. Istovremeni brak s bližim rodicama

Zabranjeno je da čovjek u isto vrijeme bude oženjen sa dvjema sestrama⁶⁷, sa ženom i njenom tetkom po ocu ili majci, kao što je zabranjen istovremeni brak sa bilo kojim ženama koje su u bližem srodstvu. Ako je jedna od njih udata za čovjeka, onda drugoj nije dozvoljeno udati se za njega. Dokaz za to jesu:

Riječi Uzvišenog:

﴿وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ﴾

“.....da sastavite dvije sestre...”⁶⁸;

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da čovjek u isto vrijeme bude oženjen ženom i njenom tetkom, bilo očeve ili majčine strane.⁶⁹;

Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža, Et-Tirmizi bilježe predanje Fejruza ed-Dejlemija, koji pripovijeda da je on, u vrijeme kada je došao islam, bio oženjen dvjema sestrama, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

طَلَّقَ أَهْمَا شَتَّ .

“Razvedi se s jednom od njih.”;

⁶⁷ To je zabranjeno bez obzira da li se to desi bračnim ugovorom ili tako što je jedna od njih ropkinja.

⁶⁸ Tj. zabranjuje vam se da u isto vrijeme budete oženjeni sa dvjema sestrama bez obzira da li se radilo o braku ili da jedna od njih bude ropkinja.

⁶⁹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

prenosi se da je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da čovjek u isto vrijeme pored svoje žene bude oženjen i njenom tetkom po ocu ili po majci i rekao je:

إِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِكَ قَطَعْتُمْ أَرْحَامَكُمْ.

‘Ako to budete radili, pokidat ćete rodbinske veze.’”

El-Kurtubi veli: "Ebu Muhammed el-Usajli ovaj hadis spominje u svom djelu *Fevaid*, a spominje ga i Ibn Abdul-Berr i dr.”;

Ebu Davud među hadisima koji imaju prekinut niz prenosilaca bilježi i predanje Husejna ibn Talhe, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio da čovjek u isto vrijeme bude oženjen dvjema sestrama iz bojazni da se ne kidaju rodbinske veze.

U predanjima Ibn Abbasa, r.a., i Husejna ibn Talhe, r.a., spominje se razlog zbog kojeg je to zabranjeno, a to je da se spriječi kidanje rodbinskih veza, jer spajanje njih u istom braku bit će uzrok zavisti i mržnje, jer rijetki su slučajevi kada suparnice nisu ljubomorne jedna na drugu.

Spajanje dvije rodice u isto vrijeme u braku kao što je zabranjeno za vrijeme braka, isto tako je zabranjeno i u vrijeme kada je jedna od njih u iddetu. Učenjaci se slažu da ako se čovjek razvede sa svojom ženom razvodom poslije kojeg ima pravo vratiti je, onda mu nije dozvoljeno da se u vrijeme njenog iddeta oženi njenom sestrom jer je brak i za vrijeme tog iddeta prisutan i on ima pravo da je vrati prije isteka njenog iddeta. Međutim, učenjaci se razilaze o tome da li ima pravo oženiti se sestrom žene nakon što se sa ženom neopozivo razvede.

Alija, Zejd bin Sabit, Mudžahid, En-Nehai, Sufjan es-Sevri, učenjaci hanefijskog mezheba i Ahmed smatraju da nema pravo oženiti se njenom sestrom sve dok njegovoj ženi ne istekne iddet, jer je brak za vrijeme ženinog iddeta punovažan sve dok iddet ne istekne, a dokaz za to jeste činjenica da je muž obavezan izdržavati svoju ženu sve dok je u iddetu.

Ibn el-Munzir veli: "Malik smatra, a njegovo mišljenje smatram ispravnim, da čovjek ima pravo u tom slučaju oženiti se ženinom sestrom ili s četiri žene mimo nje.”

Seid ibn el-Musejeb, Hasan i Eš-Šafi kažu: "Zbog toga što je brak prestao postojati usljed razvoda, neće se smatrati da su dvije sestre spojene u istom braku." Kakva je situacija ako bi se čovjek oženio, npr., dvjema sestrama i to se desilo ili s jednim bračnim ugovorom ili s dva zasebna bračna ugovora? Ako ih je oženio s jednim bračnim ugovorom, a kod ni jedne od njih nema neke zapreke, bračni će se ugovor smatrati neispravnim, i na njega će se odnositi propisi koji su predviđeni za takvu vrstu braka. O ovom slučaju oni su se dužni razići, a ako ne žele, to će se učiniti sudskim putem. Ako se razilaženje desi prije spolnog odnosa, onda one neće imati pravo na mehr i ovakav bračni ugovor neće imati nikakvih pravnih posljedica. A ako se prije razilaženja desi spolni odnos, one će imati pravo na mehr i snosit će posljedice kao i svako onaj ko se vjenčao na neispravan način. Ako je jedna od njih imala šerijatsku prepreku da se uda tako što je npr. udata za nekog drugog, ili u iddetu, a kod druge ne bude neke šerijatske prepreke, brak će, u ovom slučaju, zbog nepostojanja prepreke biti ispravan, ali će s druge strane biti neispravan i kao takav imat će svoj status u Šerijatu.

Ako ih oženi s dva posebna bračna ugovora i svaki od tih ugovora bude ispunjavao potrebne uvjete i ako se bude znalo koji je od ta dva braka prvi zaključen, prvi će biti ispravan, a drugi neispravan. A ako samo jedan od tih bračnih ugovora bude ispunjavao uvjete, smatrat će se ispravnim bez obzira da li se desio prije ili poslije. Ako se ne bude znalo koji je bračni ugovor prije zaključen, ili ako se bude znalo, ali je zaboravljeno, npr., da čovjek ovlasti dvojicu ljudi da ga ožene dvjema sestrama, pa se nakon sklopljenog braka ispostavi da su one sestre, a ne zna se koja je od njih dvije prva vjenčana, ili se to znalo, ali je zaboravljeno, oba bračna ugovora bit će neispravna zbog nemogućnosti utvrđivanja koji se prvi desio, i prema njima će se odnositi kao prema svim neispravnim brakovima⁷⁰."

⁷⁰ *Abkamu abvalit-tabsijje*, od prof. Abdulvehhaba Halafa.

2., 3. Tuda žena i žena u iddetu

Muslimanu je strogo zabranjeno da se oženi tuđom ženom ili ženom koja je u iddetu kako bi se na taj način sačuvalo pravo njenog muža. Uzvišeni, je rekao:

﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾

“...udatežene, osim onih koje zarobite.” Tj. zabranjuju vam se žene koje su udate osim zarobljenice koje su dozvoljene onome ko ih zarobi, nakon sigurnosti da nije trudna. Dokaz za to jeste predanje koje bilježi Muslim od Ibn Ebu Šejbe, od Sa'da, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., poslao vojsku u Evtas koja se tamo sukobila s neprijateljem. Kada su ih pobijedili i porobili, muslimani nisu htjeli da imaju odnos sa njima, zbog njihovih muževa, pa je Allah, dž.š., objavio:

﴿وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ﴾

“... udate žene, osim onih koje zarobite”,

tj. one su vam, pošto su ropkinje, dozvoljene, ali nakon što se ustanovi da nisu trudne, a to će se desiti pojavom menstruacije.

Hasan veli: “Ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., utvrđivali su da žena nije trudna pojavom menstruacije.” Što se tiče žene koja je u iddetu, o tome smo govorili u poglavlju o prosidbi.

4. Čovjeku je privremeno zabranjena žena s kojom se razveo tri puta

Žena koja je razvedena tri puta nije dozvoljena prvom mužu sve dok se na pravilan način ne uda za drugog čovjeka.⁷¹

5. Sklapanje braka zabranjeno je čovjeku koji je pod ihramima

Čovjeku koji je pod ihramima zabranjeno je vjenčati se ili vjenčavati nekog drugog, kao staratelj ili kao opunomoćenik, i ako se to desi, sklapanje braka neće biti ispravno tj. takav brak neće imati nikakvih

⁷¹ Pogledaj poglavlje koje govori o ženidbi s ciljem kako bi žena postala opet dozvoljenom prvom mužu.

šerijatskopравnih posljedica. Dokaz za to jeste predanje koje bilježe Muslim i dr. od Osmana bin Affana, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Čovjek koji je pod ihramima ne može se ženiti, ne može drugog vjenčavati i ne može prositi ženu." Bilježi ga i Et-Tirmizi, ali u njegovom se predanju ne spominju riječi: "I ne može prositi." On veli: "Ovaj hadis je *hasenun-sahih*." Po ovom su postupali neki ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i ovo su mišljenje zastupali Eš-Šafi, Ahmed, Ishak, koji nisu smatrali da je čovjeku koji je pod ihramima dozvoljeno ženiti se. Ako to uradi, prema njima brak će biti neispravan. Ono što se bilježi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio Mejmunom, r.a., dok je bio na hadžu u suprotnosti je s predanjem koje bilježi Muslim, a u kojem stoji da se njome oženio u vrijeme kad nije bio pod ihramima. Et-Tirmizi veli: "Učenjaci se razilaze o tome kada se Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio Mejmunom jer se njome oženio na svom putovanju prema Meki."

Neki kažu da se njome oženio u trenutku kada nije bio pod ihramima, a neki su pomislili da se oženio njome dok je bio pod ihramima zato što je bio na putu za Meku, a s njom je imao spolni odnos u mjestu Serif u trenutku kada nije bio pod ihramima. Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da je čovjeku koji je pod ihramima dozvoljeno oženiti se jer činjenica da je čovjek pod ihramima ne čini ženu nepodobnom za brak. Prema njima, zabranjeno je da s njome u tim danima ima odnos, a brak je ispravan.

6. Ženidba sa ropkinom uz mogućnost da se oženi slobodnom ženom

Učenjaci se slažu da je robu dozvoljeno da se oženi ropkinom i da je dozvoljeno slobodnoj ženi da se uda za roba ukoliko je time zadovoljna ona i njeni staratelji. Također se slažu da ženi nije dozvoljeno da se uda za roba koji je u njenom posjedu, a ukoliko se desi da nakon sklapanja braka rob postane njenim vlasništvom, brak će biti prekinut. Međutim, učenjaci se razilaze u mišljenju da li je slobodnom čovjeku dozvoljeno da se oženi ropkinom?

Većina učenjaka smatra da slobodnom čovjeku nije dozvoljeno da se oženi ropkinjom osim pod dva uvjeta:

1. da nije u stanju da se oženi slobodnom ženom;
2. u slučaju straha da ne učini blud.

Kao dokaz navode sljedeći ajet:

﴿وَمَنْ لَّمْ يَسْطِمْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكَحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ قَتِيلَاكُمْ الْمُؤْمِنَاتِ﴾

“A onome među vama koji nije dovoljno imućan da se oženi slobodnom vjernicom – eto mu one u vašem vlasništvu, robinje vaše, vjernice”, do riječi Uzvišenog:

﴿ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْ﴾

“To je za onoga od vas koji se boji bluda; a bolje vam je da se suzdržite.”

El-Kurtubi veli: “Strpljenje nad neženstvom bolje je od ženidbe ropkinjom jer to prouzrokuje da se dijete rodi kao rob i umanjivanje svoga ugleda, a čuvanje svog ponosa i časti bolje je od takve ženidbe.” Prenosi se da je Omer, r.a., rekao: “Koji se god slobodni čovjek oženi ropkinjom, svoju jednu polovicu učinio je robom.”

وَعَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ مُزَاهِمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَنْ أَرَادَ أَنْ يُلْقَى اللَّهَ طَاهِرًا مَطْهُرًا فَالْيَزْوَجِ الْحَرَّاتِ.

Ed-Dahhak ibn Muzahim prenosi od Enesa ibn Malika, koji je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: “Ko želi sresti Allaha, dž.š., čist i očišćen neka se ženi ženama koje su slobodne.”⁷²

Ebu Hanifa smatra da je slobodnom čovjeku dozvoljeno oženiti se ropkinjom pa makar bio i u mogućnosti oženiti se slobodnom ženom. Jedino mu je to zabranjeno ako je već oženjen slobodnom ženom. Ako je već oženjen slobodnom ženom, zabranjeno mu je da se ženi ropkinjom jer bi to povrijedilo čast njegove žene.

⁷² Bilježi ga Ibn Madža, a u njegovom nizu prenosilaca postoji slabost.

7. Ženidba bludnicom

Muslimanu nije dozvoljeno ženiti se bludnicom niti je dozvoljeno muslimanki udati se za bludnika, osim ako se ne pokaju. Dokaz za to navest ćemo u daljem tekstu.

Allah, dž.š., učinio je da čednost bude uvjet koji trebaju ispunjavati oba supružnika prije stupanja u brak. Uzvišeni, je rekao:

﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ﴾

“Od sada vam se dozvoljavaju sva lijepa jela; i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša jela su njima dozvoljena; i čestite vjernice su vam dozvoljene, i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas, kad im vjenčane darove njihove dadete s namjerom da se njima oženite, a ne da s njima blud činite i da ih za prilježnice uzimate.”

Tj. kao što je Allah, dž.š., dozvoljenim učinio prijatna i ukusna jela i hranu koju pripreme jevreji i kršćani, dozvolio je i brak s čednim ženama kao i s čednim ženama ehlu-kitabijkama (jevrejkama i kršćankama) ukoliko su čedne i nemaju ljubavnika.

Blud je zabranio i u ajetu koji govori o braku s ropkinjama ukoliko čovjek nije u stanju oženiti se slobodnom ženom, pa kaže Uzvišeni:

﴿فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ﴾

“I ženite se njima, s dopuštenjem vlasnika njihovih, i podajte im vjenčane darove njihove, kako je uobičajeno, kada su čedne i kada javno ne čine blud i kada tajno ne žive s ljubavnicima.”⁷³

To se nedvosmisleno zabranjuje u riječima Uzvišenog:

⁷³ En-Nisa, 25.

﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾

“Bludnik se ne treba ženiti osim bludnicom ili mnogoboškinjom, a bludnica ne treba biti poželjna osim bludniku ili mnogobošču, to je zabranjeno vjernicima.”⁷⁴

To je strogo zabranjeno vjernicima, tj. da se žene ženama koje su poznate kao bludnice jer to može učiniti samo bludnik ili mnogobožac.

Amr bin Šuajb, od svog oca, a on od njegovog djeda, prenosi da je Mersed ibn Ebu Mersed el-Ganevi, koji se bavio preprodajom robova, imao u Meki prijateljicu koja je bila bludnica, a zvali su je Anak. On je došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i upitao ga: “Allahov Poslaniče, mogu li oženiti Anak?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije mu dao odgovora sve dok nije objavljen ajet: **“Bludnik se ne treba ženiti osim bludnicom ili mnogoboškinjom.”** Zatim ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pozvao i rekao mu:

لَا تَنْكِحْهَا.

“Nemoj se ženiti njome.”⁷⁵

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الزَّانِي الْمَجْلُودُ لَا يَنْكِحُ إِلَّا مِثْلَهُ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Bludnik koji je zbog bluda bičevan može se oženiti samo njemu sličnom.”⁷⁶

Eš-Ševkani veli: “Ovaj opis odnosi se na osobe koje mogu biti opisane kao bludnici. U hadisu je jasan dokaz da čovjeku nije dozvoljeno da se oženi ženom koja je poznata kao bludnica, niti je ženi dozvoljeno da se uda za čovjeka koji je poznat kao bludnik. Na to ukazuje spomenuti ajet jer na kraju tog ajeta stoji: **‘To je zabranjeno vjernicima.’** Ovaj je ajet nedvosmislen u pogledu zabrane toga.”

⁷⁴ En-Nur, 3.

⁷⁵ Bilježi ga Ebu Davud, Et-Tirmizi i En-Nesai.

⁷⁶ Bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

Blud i brak⁷⁷

Postoji velika razlika između braka i samog čina razmnožavanja. Naime, brak je osnovna ćelija društva, garancija njegovog postojanja i to je prirodni zakon kojeg se cijeli svijet treba pridržavati. Brak je kosmički zakon koji životu daje vrijednost i smisao. Jedino je brak istinska nježnost i ljubav. On je međusobno potpomaganje i učestvovanje u zajedničkom osnivanju porodice i očuvanja ljudske vrste.

Ciljevi islama kada se radi o zabrani bluda

Islam ne želi da se čovjek baci u zagrljaj bludnice niti želi da muslimanka ima išta s bludnikom i da na nju ima utjecaj njegova prezrena duša koja je ispunjena bolešću. Ne želi da ona ima fizički kontakt s njegovim tijelom koje je prepuno bakterija i virusa i svakojakih bolesti.

Islam, sa svim svojim propisima i naredbama, i sa svim svojim zabranama, želi samo donijeti sreću cijelom čovječanstvu koje treba dosegnuti uzvišene stepene za koje ga je Allah, dž.š., predvidio.

Bludnici su izvor najopasnijih bolesti

Kako da bludnici na ovom svijetu budu sretni kada u sebi nose najopasnije bolesti koje prvo njih napadaju i razaraju im svaki organ tijela?! Sifilis i gonoreja jesu spolne bolesti koje su same po sebi dovoljne da se bludnici okarakteriziraju kao skriveno zlo kojeg se treba čuvati i kojeg se treba riješiti. Kako da čovječanstvo bude sretno ako među njima žive bludnici koji svoje psihičke poremećaje prenose na svoje potomke, a uz te poremećaje prenose i sifilis kao i ostale spolne bolesti. Kako da bude sretna porodica u kojoj se rađaju fizički i psihički deformirana djeca zbog spolnih bolesti koje su imali njihovi roditelji?

⁷⁷ Iz knjige *Islam i savremena medicina*.

Sličnost između bludnika i mnogobožaca

Musliman koji je odgojen na kur'anskim principima i koji se pridržava sunneta najboljeg stvorenja, Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ne može živjeti s bludnicom jer ona ne razmišlja na isti način kao on. Ona ne živi na pravilan način, i ne može raditi na učvršćivanju bračne zajednice, jer ona prema toj bračnoj zajednici ne osjeća isto što i njen muž, koji zna da je Allah, dž.š., o braku rekao:

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَأَمَنَ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾

“Ne ženite se mnogoboškinjama dok ne postanu vjernice; uistinu je robinja vjernica bolja od mnogoboškinje, makar vam se i svidjela. Ne udavajte vjernice za mnogobošce dok ne postanu vjernici; uistinu je rob vjernik bolji od mnogobošca, makar vam se i dopadao. Oni zovu u Džehennem, a Allah, voljom Svojom, nudi Džennet i oprost, i objašnjava ljudima dokaze Svoje, da bi razmislili.”

Gdje je ta ljubav između čovjeka i bludnice? Kako se može duša vjernika smiriti pokraj duše jedne bludnice? Vjernik se ne može oženiti bludnicom zbog pokvarenosti njene duše i zbog izvitoperenosti njenih osjećaja. Isto tako, ne može se oženiti ni mnogoboškinjom jer ona nema njegova uvjerenja, ne vjeruje u ono što on vjeruje i ne gleda na život onako kako on gleda.

Ona ne smatra zabranjenim ono što njemu vjera zabranjuje, kao što su grijesi i razvrat.

Ne priznaje uzvišena načela koja islam naglašava.

Njena je vjera zabluda, a uvjerenja su joj iskrivljena.

Njena su razmišljanja daleko od njegovog razmišljanja, a njen razum ne doseže do obzorja do kojih doseže njegov razum. Zbog toga, Uzvišeni Allah, dž.š., veli:

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَأَمَنَ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ وَلَا

تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى
النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿١٠٧﴾

“Ne ženite se mnogoboškinjama dok ne postanu vjernice; uistinu je robinja vjernica bolja od mnogoboškinje, makar vam se i svidala. Ne udavajte vjernice za mnogobošce dok ne postanu vjernici; uistinu je rob vjernik bolji od mnogobošca, makar vam se i dopadao. Oni zovu u Džehennem, a Allah, voljom Svojom, nudi Džennet i oprost, i objašnjava ljudima dokaze Svoje, da bi razmislili.”

Iskreno pokajanje briše ranije počinjene grijeha

Ako se bludnik i bludnica iskreno pokaju, zatraže oprost od Allaha, dž.š., i prekinu s činjenjem grijeha, i svako od njih započne s novim, čistim, životom daleko od grijeha, Allah, dž.š., primit će njihova pokajanja iz milosti Svoje i svrstat će ih među Svoje dobre robove.

﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ
وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿١٠٨﴾

“I oni koji se mimo Allaha drugom bogu ne klanjaju, i koji, one koje je Allah zabranio, ne ubijaju, osim kada pravda zahtijeva, i koji ne bludniče; a ko to radi, iskusit će kaznu, patnja će mu na onom svijetu udvostručena biti i vječno će u njoj ponižen ostati; ali onima koji se pokaju i dobra djela čine, Allah će njihova hrđava djela u dobra promijeniti, a Allah prašta i samilostan je.”

Neki čovjek, upitao je Ibn Abbasa, r.a., rekavši: “Zaljubio sam se u jednu ženu i s njome sam činio ono što je Allah, dž.š., zabranio. Nakon toga pokajao sam se i sad se želim oženiti njome.” Neki ljudi tada povikaše: “Bludnik se može oženiti samo bludnicom ili mnogoboškinjom.” Ibn Abbas, r.a., tada reče: “Ovaj se ajet ne odnosi na one koji se pokaju. Slobodno se oženi njome, a ako bude kakva grijeha u tome, ja ga prihvaćam na sebe.”

Ibn Omer, r.a., upitan je o čovjeku koji je učinio blud s nekom ženom, može li se nakon toga njome oženiti? On je odgovorio: “Ako se pokaju i poprave, može se oženiti njome.” Isti odgovor na ovakvo pitanju izrekao je i Džabir ibn Abdullah. Ibn Džerir, r.a., prenosi da je sestra nekog čovjeka iz Jemena počinila blud pa je zbog griže savjesti prerezala sebi vene, ali su je uspjeli spasiti, pa je ozdravila. Nakon nekog vremena njen amidža, koji joj je bio staratelj, preselio se s njome u Medinu, pa se ona, nakon što je počela učiti Kur'an, potpuno posvetila ibadetu, pa je postala jedna od najpobožnijih žena u Medini. Ljudi su je počeli prositi, ali njen amidža nije želio nikoga prevariti tako što će udati za njega ženu koja je počinila blud. On jednom prilikom taj svoj problem spomenu Omeru, r.a., pa mu on reče: “Ako ikome to ispričaš, kaznit ću te. Ako ti dođe neki dobar čovjek kojim si zadovoljan da je prosi, udaj je za njega.” U drugom predanju stoji da je Omer, r.a., rekao: “Zar da ikom o tome ispričaš? Zar da obznaniš ono što je Allah, dž.š., sakrio. Tako mi Allaha, dž.š., ako ikome o tome ispričaš, kaznit ću te kao opomenu ostalim ljudima. Udaj je kao poštenu i čednu muslimanku.”

Omer, r.a., rekao je: “Odlučio sam da zabranim da se neko ko je učinio blud oženi ženom koja je cijeli život bila čedna.” Ubejj ibn Ka'b reče mu: “Vladaru pravovjernih, mnogoboštvo je veći grijeh od bluda, pa ako se čovjek pokaje, Allah, dž.š., mu oprosti.” Imam Ahmed smatra da se iskrenost pokajanja žene može iskušati tako što će je nagovarati na blud. Ako se odazove, njeno pokajanje nije bilo iskreno, a ako odbije, njeno pokajanje bilo je iskreno. To podržava predanje koje se prenosi od Ibn Omera, r.a.

Međutim, pripadnici hanbelijskog mezheba kažu:⁷⁸ “Ne priliči muslimanu nagovarati ženu da poćini blud, jer to se može desiti samo onda kada su njih dvoje osamljeni, a muslimanu nije dozvoljeno osamljivati se sa ženom koja mu nije bliži rod, pa makar s njetom da je podučava Kur'anu. Kako onda da mu bude dozvoljeno osamljivati se s njome s namjerom da je nagovara na ćinjenje bluda.” Povrh toga, ko njemu garantira da i on neće, ako mu se odazove, ponovo poćiniti grijeh

⁷⁸ *El-Mugni* autora Ibn Kudame.

s njome tako da mu nije dozvoljeno da se izlaže tom riziku. Ispitivanje iskrenosti pokajanja zbog ostalih grijeha i kada se radi o drugim vrstama grešnika ne dešava se na ovakav način tako da to ne treba činiti ni s bludnicima.

Isto mišljenje zastupaju imam Ahmed⁷⁹, Ibn Hazm, Ibn Tejmijja i Ibn el-Kajjim, s tim da imam Ahmed, kada se radi o ženidbi s bludnicom koja se pokajala postavlja još jedan uvjet, a to je da joj istekne iddet. Prema njemu, ako se čovjek oženi bludnicom prije njenog pokajanja ili prije isteka njenog iddet, brak će biti neispravan, i treba ih rastaviti.

Učenjaci hanefijskog, šafijskog i malikijskog mezheba smatraju da je bludniku dozvoljeno oženiti se bludnicom i da je bludnici dozvoljeno udati se za bludnika. Prema njima, činjenica da su oni bludnici ne utječe na ispravnog bračnog ugovora.

Ibn Rušd veli: "Uzrok njihovog razilaženja jeste različito razumijevanje riječi Uzvišenog: **'A bludnica ne treba biti poželjna osim bludniku ili mnogobošcu, to je zabranjeno vjernicima.'** Da li ovaj ajet znači kuđenje bludnika ili zabranu ženidbe među njima, i da li se ajet: **'... to je zabranjeno vjernicima'** odnosi na blud ili na onog ko želi sklopiti brak?" Većina učenjaka ovaj ajet razumijeva tako da se on odnosi na kuđenje bluda, a ne na zabranu, jer prenosi se da je neki čovjek o svojoj ženi rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: "Ona ne odbija ruku čovjeka koji želi da je dodirne", pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio: "Razvedi se s njome". Čovjek mu reče: "Ali ja je mnogo volim." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Onda je zadrži."⁸⁰

Oni koji dozvoljavaju brak s bludnicama razilaze se u tome da li je dozvoljeno oženiti se bludnicom dok je ona još u iddetu.

⁷⁹ Tj. da nije muslimanu dozvoljeno oženiti se bludnicom niti vjernici udati se za bludnika prije pokajanja.

⁸⁰ Ahmed veli: "Ovaj je hadis nevjerodostojan." Ibn el-Dževzi ga spominje među apokrifnim hadisima. Ebu 'Ubejd kaže da je ovaj hadis u suprotnosti s Kur'anom i sunnetom, jer Allah, dž.š., dozvolio je brak samo s čednim ženama, zatim je objavio ajet koji govori o međusobnom optuživanju supružnika za blud, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio je da ukoliko se supružnici budu međusobno optuživali za blud, treba ih rastaviti i da više nikada ne mogu biti u braku. Kako onda da Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredi čovjeku da zadrži ženu koja ne odbija bilo koga ko joj se ponudi. Niz prenosilaca ovog hadisa prekinut je. Ibn el-Kajjim veli: "Ovaj hadis suprotstavlja se jasnim hadisima koji zabranjuju brak s bludnicama."

Malik smatra da je to zabranjeno iz poštovanja prema muževom sjemenu i kako bi se tačno znalo ko je otac djeteta koje se rodilo iz bluda. Ebu Hanifa i Eš-Šafi smatraju da je dozvoljeno sklopiti bračni akt, ali da nije dozvoljeno prekidati njen iddet. Pored toga, Eš-Šafi smatra da je dozvoljeno sklopiti bračni ugovor pa makar ona bila i trudna jer ta trudnoća nije legalna.

Ebu Jusuf i Ebu Hanifa u jednom predanju vele: "Nije dozvoljeno sklopiti brak s njome sve dok je trudna i dok se ne porodi kako ne bi plod jednog čovjeka zalijevao neki drugi čovjek svojom vodom." Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio je da se ima spolni odnos s razvedenom ženom koja je trudna sve dok se ne porodi. I žena koja je zatrudnjela nakon bluda treba se poroditi, i ako ne postoji poštovanje prema plodu bludnika, sjeme legalnog muža poštovano je i ne priliči da se ono miješa sa sjemenom grešnika. Allahov Poslanik, s.a.v.s., htio je prokleti čovjeka koji je želio imati spolni odnos sa svojom ropkinjom koja je bila trudna s drugim čovjekom iako je ta ropkinja u njegovom vlasništvu. U jednom drugom predanju, Ebu Hanifa veli da je bračni ugovor koji se sklopi s takvom ženom ispravan, ali da se ne može imati spolni odnos s njome sve dok se ona ne porodi.⁸¹

Razlika između bluda prije braka i u braku

Učenjaci kažu: "Ako udata žena poćini blud, brak neće biti poništen. Isti slučaj je i ako se to desi muškarcu, jer razlika postoji u bludu prije braka i u braku, tj. između situacije da li da takvu oćeni ili da s takvom ostane u braku."

Od Hasana i Džabira ibn Abdullaha, r.a., prenosi se da ukoliko udata žena poćini blud, treba se razvesti s mužem, a Ahmed smatra da je razvod u tom slučaju preporučljiv i kaže: "Smatram da nije dobro da čovjek ostane u braku s ovakvom ženom, jer nije siguran da ga i poslije neće iznevjeriti i podmetnuti mu dijete koje nije njegovo."

⁸¹ *Tebejribus-sunne*, tom 3.

8. Ženidba s ženom s kojom se čovjek međusobno proklinjao (zbog zinaluka)

Čovjeku nije dozvoljeno oženiti se ženom s kojom se međusobno proklinjao, jer mu je ona nakon toga postala trajno zabranjenom. Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَالَّذِينَ يَزْمُونَ أَرْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ﴾

“A oni koji okrive svoje žene, a ne budu imali drugih svjedoka, nego su samo oni svjedoci, potvrdit će svoje svjedočenje zakletvom Allahom, i to četiri puta da zaista govore istinu, a peti put da ga pogodi Allahovo prokletstvo, ako laže! A ona će kazne biti pošteđena, ako se četiri puta Allahom zakune da on, doista, laže, a peti put da je stigne Allahova srdžba, ako on govori istinu!”⁸²

9. Ženidba mnogoboškinjom

Učenjaci se slažu da nije dozvoljeno muslimanu oženiti se mnogoboškinjom, niti ateistkinjom, niti odmetnicom islama, niti ženom koja obožava kravu, niti ženom koja na bilo koji način niječe Allaha, dž.š.. Dokaz za to su riječi Uzvišenog:

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَا أَعْجَبُكُمْ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَا أَعْجَبُكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ﴾

“Ne ženite se mnogoboškinjama dok ne postanu vjernice; uistinu je robinja vjernica bolja od mnogoboškinje, makar vam se i svidala. Ne udavajte vjernice za mnogobošce dok ne postanu vjernici; uistinu je rob vjernik bolji od mnogobošca, makar vam se i dopadao. Oni zovu u Džehennem, a Allah, voljom Svojom, nudi Džennet i oprost.”⁸³

⁸² En- Nur, 6-9.

⁸³ El- Bekare, 221.

Povod objave ovog ajeta

Mukatil veli: “Ovaj ajet objavljen je povodom Ebu Merseda el-Ganevija, a neki kažu povodom Merseda bin Ebu Merseda, čije je pravo ime Kennaz bin Husajn el-Ganevi, a koga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tajno poslao u Meku kako bi otuda izbavio jednog od njegovih ashaba. Mersed je u Meki imao ljubavnicu koju je veoma volio dok je bio u džahilijetu, a zvala se Anak. Ona mu dođe i ponudi se, a on reče: ‘Islam je zabranio ono što smo radili u doba džahilijeta.’ Ona mu reče: ‘Onda se oženi mnome.’ On reče: ‘Ne dok za to ne zatražim dozvolu od Allahovog Poslanika, s.a.v.s.’ On ode kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i zatraži dozvolu od njega, ali mu on to zabrani jer je on musliman, a ona mnogoboškinja.”⁸⁴

Es-Suddi prenosi od Ibn Abbasa, r.a., da je ovaj ajet objavljen o Abdullahu bin Revvahi, r.a., koji je imao neku crnu ropkinju, pa se jednog dana rasrdio na nju i udario je. Nakon toga se pokajao i došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i obavijestio ga o tome. Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “Abdullahu, kakva je ona kao vjernica?” Abdullah odgovori: “Allahov Poslaniče, ona posti, klanja, lijepo uzima abdest i svjedoči da nema drugog boga osim Allaha, dž.š., i da si ti Njegov Poslanik.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “Abdullahu, pa ona je vjernica.” Abdullah reče: “Tako mi Onoga Koji te je poslao s istinom, oslobodit ću je, a zatim ću se oženiti njome”, pa je to i učinio. Neki muslimani počеше ga ismijavati zato što se oženio ropkinjom, a sami su željeli da se žene mnogoboškinjama zbog njihovog porijekla, pa je Allah, dž.š., objavio:

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَ﴾

“Ne ženite se mnogoboškinjama dok ne postanu vjernice.”⁸⁵

Autor djela *El-Mugni* veli: “Nema nikakvog razilaženja među učenjacima da nije dozvoljeno oženiti se ženom koja obožava bilo kakvo

⁸⁴ *Džamiul-ahkamil-Kur'an*, tom. 3. str. 68.

⁸⁵ El-Bekara, 221.

božanstvo mimo Allaha, dž.š., niti je dozvoljeno jesti meso životinje koju mnogobošci zakolju - jedino je dozvoljeno ženiti se ehlu-kitabijkama. Također, zabranjeno je oženiti se otpadnicom od islama bez obzira koju je vjeru prihvatila.”

Ženidba ehlu-kitabijkama

Muslimanu je dozvoljeno oženiti se sa slobodnom ehlu-kitabijkom, jer je Allah, dž.š., rekao:

﴿الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصَيْنٍ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُخْذِي أَخْدَانٍ﴾

“Od sada vam se dozvoljavaju sva lijepa jela; i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša jela su njima dozvoljena; i čestite vjernice su vam dozvoljene, i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas, kad im vjenčane darove njihove dadete s namjerom da se njima oženite, a ne da s njima blud činite i da ih za prilježnice uzimate.”⁸⁶

Ibn el-Munzir veli: “Nije vjerodostojno preneseno ni od jednog učenjaka da je to smatrao zabranjenim.”

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je on, kada bi ga neko upitao o ženidbi kršćankom ili jevrejkom, odgovarao: “Allah, dž.š., zabranio je vjernicima brak mnogoboškinjama, a ne znam da postoji veće mnogoboštvo od toga da žena kaže da joj je Gospodar Isa, a.s., ili neko drugi od Allahovih, dž.š., robova.”

El-Kurtubi prenosi da je En-Nuhas rekao: “Ove Omerove riječi suprotstavljaju se mišljenju većine učenjaka koji za to imaju dokaz, jer veliki broj ashaba i tabi’ina smatrao je da je brak s ehlu-kitabijkama dozvoljen, među njima Osman, Talha, Ibn Abbas, Džabir, Huzejfa. Među tabi’inima to mišljenje zastupali su: Se’id ibn el-Musejjeb, Se’id ibn Džubejr, Hasan, Mudžahid, Tavus, Ikrima, Eš-Ša’bi, Ed-Dahhak i mnogi

⁸⁶ El-Maida, 5.

drugi učenjaci iz svih pokrajina.” Nema nikakve kontradiktornosti među ajetima koji zabranjuju brak s mnogoboškinjama, a dozvoljavaju s ehlu-kitabijkama jer se izraz “mnogoboštvo” ne odnosi na ehlu-kitabije, jer je Allah, dž.š., rekao:

﴿لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ﴾

“Nisu se nevjernici između sljedbenika Knjige i mnogobošci odvojili, sve dok im nije došao dokaz jasni.”⁸⁷

U ovom ajetu oni se spominju kao odvojene skupine, a ne kao jedna, a veznik u ajetu ukazuje na različitost. Osman, r.a., oženio se Nailom bint Ferafis el-Kelibijom, a bila je kršćanka, a tek nakon što se udala za njega primila je islam. Huzejfa, r.a., oženio se nekom jevrejkom iz Medaina. Džabir, r.a., upitan je o braku s jevrejkom ili kršćankom, pa je odgovorio: “Ženio sam se njima u vrijeme osvojenja Meke zajedno sa Sa’dom bin Ebu Vekkasom.”

Pokuđenost braka sa ehlu-kitabijkama

Iako je brak s ehlu-kitabijkama dozvoljen, ipak je pokuđen, jer uvijek postoji opasnost da će muž potpasti pod utjecaj žene pa će zanemariti islam ili će primiti kršćanstvo. Ako se radi o ženi koja živi dalje od muslimana, onda je pokuđenost izraženija jer nemoral može biti izraženiji. Neki učenjaci smatraju da je brak s ehlu-kitabijkom koja živi daleko od muslimana strogo zabranjen. O tome je upitan Ibn Abbas, r.a., pa je odgovorio da nije dozvoljeno i proučio riječi Uzvišenog:

﴿فَاتَّبَعُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ

دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ﴾

“Borite se protiv onih kojima je data Knjiga, a koji ne vjeruju ni u Allaha ni u onaj svijet, ne smatraju zabranjenim ono što Allah i Njegov Poslanik zabranjuju i ne ispovijedaju istinsku vjeru – sve dok ne daju glavarinu poslušno i smjerno.”⁸⁸

⁸⁷ El-Bejjine, 1.

⁸⁸ Et-‘Icvba, 29.

El-Kurtubi veli: "Kada je Ibrahim čuo za mišljenje ibn Abbasa, r.a., to ga je zadivilo."

Mudrost koja se krije u dozvoljenosti braka s ehlu-kitabijkama

Islam je dozvolio brak s ehlu-kitabijkama kako bi se srušile barijere koje postoje između kršćanstva i islama. Naime, brak je uzrok druženja i zbližavanja tako da se pruža prilika da se govori o islamu, njegovoj suštini, ljepotama i mudrosti.

To je praktični primjer zbližavanja muslimana s kršćanima i poziv u uputu i pravu vjeru. Onaj ko se ženi njima treba sebi postaviti to kao cilj i razlog takve vrste braka.

Razlika između mnogoboškinje i kršćanke⁸⁹

Mnogoboškinja nema vjere koja bi joj zabranjivala varanje, podstrekivala na povjerljivost, činjenje dobrih djela, odvrćala od zla. Ona je prepuštena svojoj čudi i onome čemu su je odgojili njeni roditelji, a to su paganski običaji, zablude, šejtanske varke i spletke, zbog čega će ona varati svoga muža i iskvariti vjerovanje svoga djeteta. Ako muž bude zadivljen njenom ljepotom, to će joj samo pomoći da ga odvede u zabludu. Ako ga samo malo uspije odvratiti od lijepog ponašanja, ovlada njegovim srcem i omrzne mu ljepotu koja se krije u islamu, podstakne ga na nekontrolirano uživanje u ženskim čarima, ipak će to biti malo u odnosu na nezavidnu situaciju u koju ga je gurnula.

Što se tiče vjernika i ehlu-kitabijke, između njega i nje ne postoji velika razlika. I ona vjeruje u Allaha, dž.š., i obožava Ga, vjeruje u poslanike, a.s., u onaj svijet, nagradu ili kaznu na onom svijetu, i ispovijeda vjeru čineći dobro i izbjegavajući zlo.

Jedina velika razlika između njih dvoje jeste to što on vjeruje u poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s. Onoga ko vjeruje u poslanike, a.s., jedino neznanje odvrća od toga da povjeruje u Muhammeda, s.a.v.s., koji je došao s onim s čime su došli i ostali poslanici, a dodatak u njegovom

⁸⁹ *El-Menar*, tom 2, str. 356, 357.

vjerazakonu u odnosu na vjerazakone ostalih poslanika jeste zbog toga što su to zahtijevale potrebe ljudi i kako bi se ljudi pripremili da još na ljepši način obožavaju Allaha, dž.š. Druga prepreka je inat iako takvi u dubini duše vjeruju, ali je ovaj slučaj rijedi.

Velika je vjerovatnoća da će ehlu-kitabijka, kada bude živjela u braku s muslimanom, shvatiti suštinu njegove vjere, ljepotu njegovog vjerazakona, pridržavanje propisa vjere, i saznat će za jasne ajete i znakove ispravnosti islama, pa će i ona upotpuniti svoje vjerovanje i sama primiti islam, te će zaslužiti duplu nagradu ako bude dobro činila nakon što primi islam, a i u vremenu dok je bila ehlu-kitabijka.

Ženidba Sabejkom

Sabejci su ljudi koji ispovijedaju vjeru koja je spoj vatropoklonstva, judaizma i kršćanstva i nemaju zasebnu vjeru. Mudžahid veli: “Oni su ehlu-kitabijska sekta koja proučava Zebur.” Od Hasana se prenosi da su oni narod koji obožava meleke.

Abdurrahman bin Zejd veli: “Oni su sljedbenici jedne od vjera koje su se ispovijedale u Mosulu, a govorili su: ‘Nema boga osim Allaha, dž.š.’, ali nisu činili dobra djela, niti su imali neku vjersku knjigu, niti su slijedili nekog vjerovjesnika, samo su izgovarali riječi: ‘Nema boga osim Allaha, dž.š.’, i nisu vjerovali ni u jednog poslanika.

Zbog toga su mnogobošci govorili za drugove Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: ‘Sabejci su im slični jer i oni izgovaraju riječi: ‘Nema boga osim Allaha, dž.š.’”

El-Kurtubi veli: “Ono što se može zaključiti iz riječi nekih učenjaka jeste to da su oni bili monoteisti, ali su vjerovali da zvijezde imaju utjecaja na ljudski život.”

Er-Razi smatra da su oni narod koji obožava zvijezde smatrajući da ih je Allah, dž.š., učinio kiblom kojoj ljudi trebaju činiti ibadet i obraćati se dovama, i da je Allah, dž.š., njima prepustio da upravljaju kosmosom. Zbog ovih razilaženja učenjaci se razilaze i o pitanju da li se dozvoljeno ženiti Sabejkama. Neki smatraju da su oni sljedbenici

jedne od nebeskih knjiga koje su pretrpjele izmjene, pa ih izjednačuju s jevrejima i kršćanima, pa je na osnovu toga dozvoljen brak sa Sabejkama, jer je Allah, dž.š., rekao:

﴿الْيَوْمَ أَحَلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلٌّ لَهُمْ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾

“Od sada vam se dozvoljavaju sva lijepa jela; i dozvoljavaju vam se jela onih kojima je data Knjiga, i vaša jela su njima dozvoljena; i čestite vjernice su vam dozvoljene, i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas.”⁹⁰

Ovo mišljenje zastupa Ebu Hanifa i njegovi učenici Ebu Jusuf i Muhammed.

Neki su neodlučni kada se radi o njima, jer je suština njihove vjere nepoznata, pa kažu: “Ako se slažu s jevrejima i kršćanima u osnovama njihove vjere, budu vjerovali u poslanike i knjige, imat će njihov status. A ako se razlikuju od njih u osnovama njihove vjere, neće imati njihov status i ubrajat će se u mnogobošce.” Ovo mišljenje prenosi se od Ahmeda i Eš-Šafija.

Ženidba s vatropoklonicom

Ibn el-Munzir veli: “Učenjaci se ne slažu da je zabranjeno ženiti se vatropoklonicama i jesti meso životinja koje oni zakolju. Međutim, većina učenjaka smatra da je to ipak zabranjeno i da oni nisu sljedbenici jedne od nebeskih knjiga: ne vjeruju u poslanstvo, a obožavaju vatru.” Eš-Šafi prenosi da je Omer, r.a., o njima rekao: “Ne znam kako da postupam s njima?” pa mu je Abdurrahman rekao: “Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže:

سُنُّوا بِهِمْ سُنَّةَ أَهْلِ الْكِتَابِ.

‘Postupajte s njima kao s ehlu-kitabijama.’”

⁹⁰ El-Maida, 5.

Ovaj je hadis dokaz da oni nisu kao ehlu-kitabije. Imam Ahmed upitan je o tome da li je tačno da vatropoklonici imaju knjigu, pa je odgovorio: “To je netačno.” Ebu Sevr smatra da je brak s njima dozvoljen, jer i oni plaćaju džizju kao i jevreji i kršćani.

Ženidba sa sljedbenicom neke druge vjere koja ima nebesku knjigu mimo jevreja i kršćana

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da ko god ispovijeda neku od nebeskih vjera i štuje knjigu koja je objavljena, kao što su listovi Ibrahima, a.s., Šita, a.s., Zebur Davuda, a.s., dozvoljen je brak s njima i dozvoljeno je jesti meso životinja koje oni zakolju ukoliko ne obožavaju kipove, i ovo je jedno od mišljenja hanbelijskog mezheba. Razlog tome jeste što se i oni pridržavaju jedne od nebeskih knjiga, i u tome su slični jevrejima i kršćanima.

Prema učenjacima šafijskog mezheba i jednom predanju hanbelijskog mezheba nije dozvoljeno sklapati brak s njima niti je dozvoljeno jesti meso životinja koje oni zakolju, a kao dokaz navode ajet:

﴿أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ﴾

“I zato da ne kažete: ‘Knjiga je objavljena dvjema vjeroispovijestima prije nas, ali mi ne znamo da je čitamo kao oni’”⁹¹, i zbog toga što su se te knjige bavile uglavnom savjetima i poslovicama, a nisu u sebi sadržavale propise niti su kao takve poznate.

Udaja muslimanke za nemuslimana

Učenjaci se slažu da nije dozvoljeno muslimanki udati se za nemuslimana bez obzira da li se radilo o mnogobošcu ili o ehlu - kitabiji. Dokaz za to riječi su Uzvišenog:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَاتَّحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمَ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ﴾

⁹¹ El-F'n'am, 156.

“O vjernici, kada vam vjernice kao muhadžirke dođu, ispitajte ih - a Allah dobro zna kakvo je vjerovanje njihovo - pa ako se uvjerite da su vjernice, onda ih ne vraćajte nevjernicima: one njima nisu dopuštene, niti su oni njima dopušteni.”⁹²

Razlog tome jeste činjenica da je čovjek taj koji ima glavnu riječ u kući, a žena mu se mora pokoravati ako joj ne naređuje nešto što se suprotstavlja s učenjem vjere, i u ovim okvirima čovjek se treba ponašati prema ženama. Nikada se ne smije dozvoliti nemuslimanu da upravlja muslimanom ili muslimankom. Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾

“A Allah neće dozvoliti nevjernicima da unište vjernike.”

Povrh toga, nemusliman ne priznaje vjeru islam, lažnom smatra njenu svetu knjigu, niječe poslanstvo poslanika koga ona slijedi, pa kako da u kući bude mir i kako da brak uspije pored ovolikih razlika. Suprotno tome, ako se musliman oženi ehlu-kitabijkom, on priznaje njenu vjeru, a vjerovanje u njenu svetu knjigu dio je i njegovog vjerovanja.

10. Ženidba s više od četiri žene

Muslimanu je strogo zabranjeno da u isto vrijeme bude oženjen s više od četiri žene jer su mu četiri žene dovoljne. Ženidba s više od četiri žene jeste pretjerivanje i nije dobročinstvo koje je Allah, dž.š., propisao kako bi se očuvao bračni život. Dokaz za to jesu i riječi Uzvišenog:

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِهُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْوًى وَثَلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَىٰ أَلَّا تَوَلَّوْا﴾

“Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite onim ženama koje su vam dopuštene, sa dvije, sa tri i sa četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo jednom;

⁹² U ovom ajetu, Allah, dž.š., naređuje vjernicima da ispitaju žene koje su učinile hidžru, pa ako se ispostavi da su vjernice, neka ih ne vraćaju nevjernicima, niti su one njima dozvoljene, niti su oni njima dozvoljeni. Ispitivanje će se uraditi tako što će ih pitati o uzroku njihove hidžre, jesu li izašle zbog ljubavi prema Allahu, dž.š., i Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., i čuvajući islam. Ako je to tako, onda će se smatrati vjernicama.

ili – eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati.”

Povod objave ovog ajeta

El-Buhari, Ebu Davud, En-Nesai, prenose od Urve ibn ez-Zubejra, r.a., da je on upitao Aišu, r.a., suprugu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o riječima Uzvišenog: **“Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite s onim ženama koje su vam dopuštene”**, pa je odgovorila: “Sine moje sestre, ajet govori o sirotici koja živi pod skrbništvom njenog staratelja pa zajedno koriste imetak. Nakon nekog vremena njega zadivi njen imetak i njena ljepota, pa se zaželi oženiti njome, ali s namjerom da joj ne dadne mehra onoliko koliko ona zaslužuje. Takvim ljudima zabranjuje se da žene sirotice ukoliko ne budu pravedni prema njima i daju im mahr koji se daje i njima sličnim ženama. Dozvoljeno im je da se žene drugim ženama mimo njih, a koje im se dopadaju. Nakon toga, ljudi su zatražili pojašnjenje ovog ajeta od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa je Allah, dž.š., objavio sljedeći ajet:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِنُكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَىٰ
النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَن تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعِفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَن
تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ﴾

“Oni traže od tebe propise o ženama. Reci: ‘Allah će vam objasniti propise o njima – nešto vam je već kazao u Knjizi o ženama sirotama, kojima uskraćujete ono što im je propisano, a ne želite da se njima oženite, i o nejakoj djeci, i o tome da prema siročadi trebate pravedno postupati.”

Aiša, r.a., dalje veli: “Ono što Allah, dž.š., spominje da im se uči jeste prvi ajet u kojem je Allah, dž.š., rekao:

﴿وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ﴾

‘Ako se bojite da prema ženama sirotama nećete biti pravedni, onda se ženite onim ženama koje su vam dopuštene.’

Riječi su Uzvišenog u drugom ajetu:

﴿وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ﴾

‘A ne želite da se njima oženite.’ To je kada se neko od vas ne želi oženiti siroticom jer je siromašna i nije lijepa. Ljudima je zabranjeno ženiti se siroticama radi njihovog imetka i ljepote, osim ako će biti pravedni prema njima, jer da nisu imućne i lijepe, ne bi željeli ženiti se njima.”

Značenje ajeta jeste: Allah, dž.š., obraća se starateljima sirotica, pa kaže da: ako je sirotica pod skrbništvom nekog od vas, a boji se da joj neće dati mchr koji se inače daje ženi poput nje, neka se onda ženi nekom drugom ženom, jer su takve mnogobrojne, te mu Allah dž. š., nije suzio prostor nego je dozvolio da se sa takvima ženi od jedne do četiri. Ako se boji da će biti nepravedan ako se oženi sa više žena onda mu je zabranjeno imati više od jedne žene, ili treba će se zadovoljiti ropkinjama koje su u njegovom posjedu.

Ograničavanje na četiri žene

Eš-Šafi veli: “Sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s., upućuje na to da nikome mimo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nije dozvoljeno ženiti se sa više od četiri žene u isto vrijeme.” U ovome što je rekao Eš-Šafi slažu se svi učenjaci. Jedino se prenosi da neke šitske sekte smatraju da je dozvoljeno imati i više od četiri žene, a neki smatraju da u tome nema nikakva ograničenja. Neki kao dokaz navode činjenicu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio oženjen s više od četiri žene, tj. sa devet žena, kao što se to bilježi u El-Buharijevom *Sabihu*.

Imam El-Kurtubi pobija ovo mišljenje pa kaže: “Znaj da riječi ‘...po dvije...’ ‘...po tri...’ ‘...po četiri...’ ne ukazuju na to da je dozvoljeno ženiti se s devet žena kao što tvrde oni koji ne razumiju Kur’an i sunnet, i što se suprotstavlja stavovima prijašnjih učenjaka, jer smatraju da veznik u ovom ajetu ima značenje sabiranja. Kao potvrdu tome navode činjenicu da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u isto vrijeme bio oženjen s devet žena. Oni koji zastupaju ovo mišljenje jesu rafidiije i neke zahirije koji sabiru

brojeve spomenute u ajetu.” Neke zahirije dolaze s još gorim mišljenjem, pa kažu da je dozvoljeno u isto vrijeme imati osamnaest žena jer su brojevi spomenuti u ajetu spomenuti u formi koja znači ponavljanje, i da veznik ukazuje na množinu. Riječ “mesna” tumače da znači: “...dvije po dvije”, a isto tako tumače riječi “sulase” (po tri) i “rubu” (po četiri). Sve ovo ukazuje na nepoznavanje arapskog jezika i sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i u suprotnosti je s konsenzusom učenjaka, jer nije preneseno da se neko od ashaba i tabiina oženio s više od četiri žene.

Malik, u svom *Muvettau*, En-Nesai i Ed-Darekutni u svojim *Es-Sunenima*, bilježe da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., Gilanu ibn Umejji, r.a., koji je u trenutku kada je primio islam bio ženjen s deset žena, rekao: “Odaberi između njih četiri, a s ostalim se razvedi.”

Ebu Davud u svom *Es-Sunenu* bilježi predanje Harisa bin Kajs, r.a., koji kaže: “U trenutku kada sam primio islam bio sam oženjen s osam žena pa, kada sam to spomenuo Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., rekao mi je: ‘Odaberi između njih četiri.’”

Mukatil veli: “Kajs ibn el-Haris bio je oženjen s osam žena, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada je objavljen ovaj ajet, naredio da se razvede s četiri i odabere četiri žene.”

Ispravno je da je to bio Haris bin Kajs el-Esedi, kao što to tvrdi Ebu Davud. Muhammed bin Hasan u svom djelu *Es-Sijer el-kebir* navodi da je to bio Haris bin Kajs, koji je poznat učenjacima. Što se tiče činjenice da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio oženjen s devet žena, to je bilo dozvoljeno samo njemu. Njihova tvrdnja da veznik upotrebljen u ajetu ukazuje na množinu poklapa se s mišljenjem nekih jezičara, međutim, Allah, dž.š., obratio se Arapima na najčistijem jeziku u kojem se ovaj veznik ne upotrebljava u tom značenju.

Muž je dužan biti pravedan prema ženama

Allah, dž.š., dozvolio je višeženstvo, ali ga je ograničio na četiri žene. Naredio je da se one jednako hrane, imaju isti stan, odjeću i da muž jednako kod svih boravi, i da u svim ostalim materijalnim stvarima

bude jednak i prema njima ne pravi razliku između one koja je bogata i one koja je siromašna, ugledna, manje ugledna. Ako se čovjek boji da će biti nepravedan i da neće biti u stanju ispunjavati sve obaveze prema njima, onda mu je strogo zabranjeno imati više od jedne žene. Ako je u stanju biti pravedan prema trima ženama, zabranjeno mu je da se oženi četvrtom. Ako je u stanju biti pravedan samo prema dvjema, onda mu je zabranjeno da se ženi trećom. Isto tako, ako nije u stanju biti pravedan prema dvjema, onda će se oženiti samo jednom ženom jer je Allah, dž.š., rekao:

﴿فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَذْنَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا﴾

“Onda se ženite s onim ženama koje su vam dopuštene, sa po dvije, sa po tri i sa po četiri. A ako strahujete da nećete pravedni biti, onda samo sa jednom; ili – eto vam onih koje posjedujete. Tako ćete se najlakše nepravde sačuvati.” tj. lakše ćete se sačuvati nepravde.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَقَالَ إِلَىٰ إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشَقُّهُ مَائِلٌ.

Ebu Hurcira, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko bude oženjen dvjema ženama i bude davao prednost jednoj nad drugom, doći će na Sudnjem danu, a jedna njegova strana bit će deformirana.” Bilježe ga Ebu Davud, Et-Tirmizi, En-Nesai i Ibn Madža.

Nema nikakve kontradiktornosti između Allahove, dž.š., naredbe da se bude jednako pravedno prema svim ženama i ajeta u kojem Allah, dž.š., veli da niko nije u stanju biti jednak prema svojim ženama. Taj ajet glasi:

﴿وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمِغْلَقَةِ﴾

“Vi ne možete potpuno jednako postupati prema ženama svojim ma koliko to željeli, ali ne dopustite sebi takvu naklonost pa da jednu ostavite u nezivjesnosti.”

Pravednost koja se u ovom ajetu traži jeste vidljiva pravednost koja se može realizovati, a ne misli se na to da ih jednako voli, ili da ima jednak spolni odnos.

Muhammed ibn Sirin veli: “Upitao sam Ubejdu o ovom ajetu, pa je odgovorio: ‘Misli se na ljubav i spolni odnos.’”

Ebu Bekr bin el-‘Arebi veli: “Istinu je rekao Uzvišeni Allah jer to niko nije u stanju. Srca su robova između dva prsta Milostivog, i okreće ih kako želi. Isti je slučaj i sa spolnim odnosom. Jedna će ga više privlačiti od druge. Ako se to dešava mimo njegove volje, onda on nije griješan jer to spada u stvari koje čovjek ne može kontrolirati tako da za to neće ni odgovarati.”

قَالَتْ عَائِشَةُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْسِمُ فَيَعْدِلُ وَيَقُولُ: اللَّهُمَّ هَذَا قَسَمِي
فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ.

Aiša, r.a., rekla je: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., postupao bi jednako prema svojim ženama i govorio bi: ‘Allahu, ja sa jednako ponašam prema njima onoliko koliko mogu, pa nemoj me koriti za ono što si Ti u stanju, a u čemu sam ja nemoćan.’” Ebu Davud veli: “Mislio je na srce.”

Bilježe ga Ebu Davud, Et-Tirmizi, En-Nesai, Ibn Madža, a El-Hattabi veli da ovaj hadis upućuje na to da je čovjek obavezan jednako postupati prema svim ženama kojima je oženjen. Ono što je zabranjeno jeste to da jednoj daje prednost u materijalnim stvarima i da joj uskraćuje njena prava. Zabrana se ne odnosi na ljubav i naklonost koja se dešava u srcu jer to nisu stvari koje čovjek može kontrolirati. Allahov Poslanik, s.a.v.s., postupao je jednako prema svim ženama i govorio je: “Allahu, ja se jednako ponašam...” (hadis). O ovoj temi objavljen je ajet: **“Vi ne možete potpuno jednako postupati prema ženama svojim ma koliko to željeli, ali ne dopustite sebi takvu naklonost pa da jednu ostavite u nezivjesnosti.”**

Ako muž želi putovati ima pravo sa sobom povesti koju god želi suprugu, a najbolje je o tome odlučiti putem strelica. Žena ima pravo odreći se prava koje joj pripada, jer to pravo pripada samo njoj i ima pravo pokloniti ga nekom drugom.

Prenosi se da je Aiša, r.a., rekla: “Kada bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., želio putovati, sa sobom bi vodio ženu na koju padne strelica. Sa svakom ženom provodio bi po jedan dan, s tim što je Sevda bint Zem‘a poklonila svoj dan Aiši, r.a.”⁹³

Pravo žene da mužu uvjetuje da se ne ženi drugom ženom mimo nje

Iako je islam dozvolio višeženstvo ukoliko je muž u stanju prema svima podjednako postupati i ograničio broj žena na četiri, ipak je ženi, ili njenom staratelju, dao pravo da prije sklapanja braka uvjetuju da se njen muž ne ženi drugom ženom. Ako bi žena uvjetovala čovjeku prije sklapanja braka da se ne ženi drugom ženom pored nje, uvjet bi bio ispravan, i muž bi bio obavezan poštovati ga. Ako to ne bi ispunio, žena će imati pravo na razvod braka, i jedino se ona može odreći tog prava na razvod ako je zadovoljna da se njen muž oženi još jednom ženom.

Ovo mišljenje zastupa imam Ahmed, a Ibn Tejmija i Ibn el-Kajjim smatraju ga najispravnijim. Naime, značajniji su uvjeti koji se postave prilikom sklapanja braka nego oni koji se postave u trgovini i iznajmljivanju, te je zbog toga preče ispuniti uvjete koji su postavljeni prilikom sklapanja braka.

Ovo svoje mišljenje potkrepljuju sljedećim:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ تُقَوَّا مَا اسْتَخَلَّمْتُمْ بِهِ الزَّوْجَ.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Najpreče je da ispunjavate uvjete koje ste postavili prilikom sklapanja braka.”⁹⁴

وَرَوَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ الْمُسَوَّرَ بِنَ مَخْرَمَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى

⁹³ El-Hattabi veli: “Hadis ukazuje na to da je dozvoljeno birati putem strelica i da čovjek kod svojih žena može boraviti danju kao i noću. Hadis ukazuje i na to da kada se radi o bračnom životu, žena ima pravo odreći se svoga prava kao i svog imetka. Većina učenjaka slaže se da ukoliko jedna od žena krene na put s mužem, to joj se neće ubrajati da je boravila kod muža, i muž neće biti dužan nadoknaditi ostalim ženama te dane ukoliko odabir padne putem strelice. Neki učenjaci smatraju da je muž dužan te dane nadoknaditi ostalim ženama kako bi sa svima podjednako boravio. Prvo je mišljenje ispravnije jer ga zastupa većina učenjaka, i jer, pored privilegije da boravi s mužem, ona se izložila i teškoćama puta, a one koje su ostale kod kuće sačuvane su toga. Ako bi izjednačio te dane s ostalim ženama, onda bi one dobile više.”

⁹⁴ Bilježe ga El-Buhari i Muslim u svojim *Sahihima*.

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ بَنِي هَاشِمٍ بَنَ الْمُغِيرَةَ اسْتَأْذَنُونِي أَنْ يَنْكِحُوا ابْنَهُمْ مِنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَلَا أَذْنَ لَهُمْ ثُمَّ لَا أَذْنَ لَهُمْ ثُمَّ لَا أَذْنَ لَهُمْ، إِلَّا أَنْ يُرِيدَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ أَنْ يُطَلِّقَ ابْنَتِي وَيَنْكِحَ ابْنَهُمْ فَلَيْتَا ابْنَتِي بِضَعَةِ مَنِيَّ يَرِيْبُنِي مَا رَبَّهَا وَيُؤْذُونِي مَا آذَاهَا. وَفِي رِأْيِهِ: إِنَّ فَاطِمَةَ مَنِيَّ وَأَنَا أَتَحَوَّفُ أَنْ تُغَيَّرَ فِي دِينِهَا.

Njih dvojica bilježe predanje Abdullaha bin Ebu Mulejke, koji prenosi da mu je El-Misver bin Mahrema prenio da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Članovi plemena Benu Hišam ibn el-Mugira traže od mene dozvolu da udaju svoju kćer za Aliju ibn Ebu Taliba, ali ja im to neću dozvoliti, neću im to dozvoliti, i neću im to dozvoliti osim ako se Alija bin Ebu Talib želi razvesti s mojom kćerkom a oženiti se njihovom kćerkom. Moja kći je dio mene, brine me što i nju brine i uznemiruje me ono što nju uznemiruje.” U drugom predanju stoji: “Fatima je dio mene i bojim se da ne bude iskušana u vjeri.” Zatim je spomenuo svoju tazbinu iz plemena Benu Abduščems pa je pohvalio njih kao tazbinu i rekao: “Kada mi je govorio, istinu je govorio, kada bi mi obećao, to bi ispunio. Ja ne zabranjujem ono što je dozvoljeno niti dozvoljavam ono što je zabranjeno, ali, tako mi Allaha, dž.š., nikada neću dozvoliti da se na jednom mjestu okupi kćerka Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i kćerka Allahovog neprijatelja.”

Ibn el-Kajjim veli: “Ovaj propis podrazumijeva sljedeće:

1. ako žena čovjeku uvjetuje da se ne smije ženiti nekom drugom ženom mimo nje, dužan je taj uvjet ispuniti, a ako se nakon toga oženi drugom, ona će imati pravo na razvod. Na to upućuju riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojima veli da to uznemiruje i brine Fatimu i da njega uznemiruje i brine isto što i nju. Poznato je da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., udao Fatimu za njega pod uvjetom da je ne uznemiruje niti da uznemiruje njenog oca. Ako i nije spomenuto u samom bračnom ugovoru, svakako da se podrazumijevalo. Spominjanje Allahovog Poslanika, s.a.v.s., druge tazbine i njeno hvaljenje da je bila iskrena prema njemu, da je ispunjavala svoja obećanja jeste ustvari upozorenje Aliji, r.a., da se i on treba ugledati na njih. Ovo ukazuje na to da je Alija, r.a., još prije obećao da je neće

uznemirivati niti vrijeđati, pa ga Allahov Poslanik, s.a.v.s., podstiče da i on ispuni svoje obećanje kao što je to učinila druga tazbina. Iz ovog se može zaključiti da je ono što se obično podrazumijeva isto kao uvjet koji se postavlja riječima i da i ukoliko se taj uvjet ne ispuni to onome ko ga postavlja daje pravo na raskid braka. Ako bi običaj pripadnika nekog naroda bio da ne dozvoljavaju svojim kćerkama da otputuju iz njihove domovine i da to nipošto ne dozvoljavaju njihovim muževima, to bi bilo kao da su taj uvjet postavili riječima, i muž je dužan pridržavati se pravila koja su uobičajna u tom mjestu. To je u skladu sa pravnom metodologijom stanovnika Medine. Imam Ahmed smatra da je običajni uvjet poput uvjeta koji se postavi riječima, pa na osnovu toga smatraju da ako neko dadne svoju odjeću peraču, krojaču, ili tijesto pekaru, ili hranu kuharu, a koji rade za plaću, ili uđe u hamam, a ne bude govora o plaćanju, dužan je da im plati onoliko koliko se inače plaća.

Na osnovu ovoga, ako zamislimo da je žena iz kuće u kojoj ne dozvoljavaju da se neko ženi drugi put na njihovu kćerku i ako se tog pravila stalno pridržavaju, onda je to kao da su postavili uvjet riječima. Najuglednija među svim ženama i kći najuglednijeg potomka Adema, a.s., imala je najviše prava na to. Da su to uvjetovali Aliji, r.a., i riječima, a prije sklapanja braka, to bi bila samo potvrda, a ne izmišljanje nekog posebnog uvjeta. U zabrani Aliji, r.a., da spoji u istom braku Fatimu, r.a., sa kćerkom Ebu Džehla krije se velika mudrost, a to je da je žena potpuno ravnopravna sa svojim mužem. Ako je ona ugledna, a i njen muž, ona će biti ugledna i zbog svog i zbog muževog ugleda, a ovo je slučaj s Fatimom i Alijom, r.a.

Allah, dž.š., nije želio izjednačiti kćerku Ebu Džehla s Fatimom, r.a., niti da ona bude druga žena njenog muža, jer među njima postoji očita razlika. Zbog toga nije bilo dobro, ni sa šerijatske ni sa svjetovne strane, da se ona uda za Fatiminog muža. Na to upućuju i riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

وَاللّٰهُ لَا تَجْمَعُ بِنْتُ رَسُولِ اللّٰهِ وَبِنْتُ عَدُوِّ اللّٰهِ فِي مَكَانٍ وَاحِدٍ اَبَدًا .

“Tako mi Allaha, dž.š., nikada neću dozvoliti da se na jednom mjestu sastave kći Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i kći Allahovog neprijatelja.” Ovo su bile riječi Ibn el-Kajjima.

Prethodno smo spominjali mišljenja učenjaka kada se radi o pravu žene da mužu postavlja uvjete pa ko želi može se vratiti na to poglavlje.

Mudrost koja se krije u višeženstvu

1. Iz Svoje milosti i dobrote, Allah, dž.š., dozvolio je čovjeku višeženstvo, ali ga je ograničio na četiri žene. Čovjek ima pravo oženiti se s više od jedne žene pod uvjetom da bude u stanju biti pravedan prema njima glede opskrbe i dužine boravka kod njih.

Ako se boji da će biti nepravedan i da im neće moći ispuniti sva prava, onda mu je zabranjeno ženiti više od jedne žene. Čak, i ako se boji da neće moći ispuniti sva prava čak i jedne žene, zabranjeno mu je da se ženi sve dok to ne bude u stanju.

Višeženstvo nije ni obavezno niti preporučeno, nego je to jednostavno stvar koju je Allah, dž.š., dozvolio, jer je ono u određenim životnima situacijama potrebno i ima pozitivne efekte na društvo.

2. Islam je čovjeku postavio više ciljeve i zadaću, a muslimani su dužni tu poslanicu prenijeti i dostaviti ljudima. Međutim, oni to neće moći učiniti ukoliko ne budu imali jaku državu koja za to ima sve predispozicije: vojsku, obrazovanje, industriju, poljoprivredu, trgovinu, i sve ostalo u čemu se ogleda snaga jedne države i njen opstanak, a mora imati i jaku vlast. To se može postići samo ukoliko postoji veliki broj podanika te države koji trebaju biti sposobni da daju svoj doprinos u svim oblastima ljudskog života. Zbog toga je neko rekao: “Snaga je kod mnoštva.” Svakako da je način na koji će se postići to mnoštvo što ranija ženidba, a i višeženstvo, s druge strane. Suvremene su države danas shvatile značaj ljudstva i njegovog utjecaja na proizvodnju, vojnu moć i utjecaj tako da su dale podsticaj za motivisanje porodice. Njemački putopisac Pol Šmit (Poul Schmid) primijetio je da je stopa nataliteta kod muslimana veoma velika i shvatio je da je to uzrok njihove snage, pa u

svojoj knjizi "Islam- velesila budućnosti," koja je izdana 1936. god., on veli: "Potencijali snage na islamskom Istoku ogledaju se u više stvari:

a) u snazi islama kao vjere i životnog sistema, te u njegovim principima i bratimljenju ljudi različitih nacionalnosti, boja i kulture";

b) postojanju prirodnih bogatstava na islamskom istoku koji se proteže od Atlantskog okeana, do granica Marakeša zapadno do Indijskog okeana pa sve do granica Indonezije, istočno. Pravilna eksploatacija ovih prirodnih bogatstava u jedinstvenoj državi koja ima zdravu ekonomiju bila bi uzrokom da muslimani budu potpuno neovisni od Evrope i drugih država samo kada bi se muslimani ujedinili i međusobno pomagali;

c) na kraju on spominje i treći činilac a to je: visoka stopa nataliteta kod muslimana, što znatno povećava njihovu brojčanu moć. On zatim kaže: "Ako se objedine ova tri potencijala snage i ako se muslimani ponovo bratime i ujedine u svojoj vjeri, u vjerovanju u jednog Boga, i ako iskoriste prirodna bogatstva za svoje potrebe, njihov će se broj povećati, islam će postati ozbiljna prijetnja Evropi, a ako muslimani dobiju pravo vođstvo, postat će glavna svjetska sila." Nakon što je podrobno govorio o ovim potencijalima snage muslimana, Pol Šmit koristeći statističke podatke i ono što je sam saznao o suštini islamskog vjerovanja, o slavnoj historiji muslimana i njihovoj odlučnosti da se odupru svim neprijateljima, predlaže da se kršćanski zapadni svijet ujedini i da ponovi krstaške ratove protiv muslimana, ali na drukčiji način, onako kao to današnje prilike zahtijevaju, ali da to bude odlučno i efikasno";

3. država koja je sebi uzela u obavezu da dostavlja poslanicu islama često je izložena rizicima rata, pa u tim ratovima gubi veliki broj svojih članova, a neko se mora brinuti o hudovicama koje su nakon njih ostale, a najbolji način te brige jeste brak. To ne znači da će tako nadomjestiti gubitak svojih muževa, ali će se isto tako rađati djeca, koja će povećati brojčanu snagu muslimana;

4. ponekad se desi da je broj žena u nekom mjestu veći nego broj muškaraca, što je pretežno slučaj nakon ratova. Čak, broj žena veći je kod većine naroda, i u doba mira s obzirom da su muškarci izloženi teškim poslovima, a to skraćuje njihov životni vijek u odnosu na žene.

Ta brojčana nadmoć žena neminovno obavezuje na višeženstvo kako bi se zaštitile od bluda žene koje se ne mogu udati. U protivnom, bit će prinuđene uraditi ono što je neispravno i što je sramotno, a što će znatno narušiti snagu društvene zajednice, ili da svoj život provedu u samoći i tegobama neženstva pa da nemaju potomke i za muslimansko društvo mogući ljudski potencijal koji se mogao roditi iz poligamnih brakova.

Neke države u kojima se povećao broj žena u odnosu na muškarce bile su prisiljene dozvoliti poligamne brakove jer nisu vidjele drugog izlaza u rješenu svojih problema i negativnih posljedica koje su iz tog proizašle.

Doktor Muhammed Jusuf Musa veli: “Sjećam se da smo ja i nekolicina mojih egipatskih kolega, dok smo bili u Parizu 1948. god. pozvani da prisustvujemo svjetskom kongresu omladine koji se trebao održati u Minhenu u Njemačkoj. Ja i jedan od mojih egipatskih kolega učestvovali smo na jednoj sjednici na kojoj se govorilo o problemu postojanja većeg broja žena u odnosu na muškarce u Njemačkoj nakon rata, pa su tragali za rješenu tog problema. Nakon iznesenih prijedloga koji su svi odreda odbijeni, istupio sam ja sa svojim kolegom da ponudimo jedino prirodno rješenu, a to je višeženstvo. Ovaj je prijedlog u početku dočekan s čuđenjem i nevjericom, ali kada su o njemu razmislili bez predrasuda i studiozno uvidjeli su da ne postoji neko drugo rješenu. Rezultat je bio to što su ga uvrstili u prijedloge koje je kongres prihvatio. Ono što me veoma obradovalo, kada sam se vratio u domovinu 1949. god., jeste vijest da su egipatski mediji informiranja prenijeli informaciju da su stanovnici grada Bona, njemačke prijestolnice na zapadu, tražili da se usvoji zakon u kojem bi se dozvolilo višeženstvo”;

5. muškarac je duže vremena sposobniji za spolni život od žene. Od nastupa punoljetstva pa do duboke starosti on je u stanju imati spolni odnos, dok to žena ne može u periodu dok joj traju menstrualni ciklusi, koji traju i do deset dana, zatim u postporođajnom periodu koji traje i do četrdeset dana a tome se mogu još pridodati eventualni problemi za vrijeme trudnoće i dojenja djeteta.

Sposobnost žene da rađa ne prelazi dob između četrdeset pet i pedeset godina, a muškarac je u stanju postati otac i nakon šezdesete godine života. Ove činjenice treba uzeti u obzir i naći im adekvatno rješenje.

Ako je žena u ovom periodu nesposobna ispunjavati svoje bračne obaveze, šta onda da čini njen muž?

Je li mu bolje oženiti se još jednom ženom koja će i njega i sebe učiniti čednim ili imati ljubavnicu čija će veza s njom biti ono što veže i životinje, a to je spolni odnos. Treba napomenuti da islam najstrožije zabranjuje blud.

﴿وَلَا تَقْرُبُوا الزَّانِيَ إِنَّمَا كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾

“I što dalje od bluda, jer to je razvrat, kako je to ružan put!”

Onome ko to učini propisuje se žestoka kazna:

﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

“Bludnicu i bludnika izbičujte sa stotinu udara bičem, svakog od njih, i neka vas pri vršenju Allahovih propisa ne obuzima prema njima nikakvo sažaljenje, ako u Allaha i u onaj svijet vjerujete, i neka kažnjavanju njihovu jedna skupina vjernika prisustvuje!”

6. neke su žene nerotkinje ili imaju bolest od koje se ne nada ozdravljenju, ali i pored toga žele nastaviti s bračnim životom, a muž želi imati djecu i suprugu koja će biti u stanju upravljati kućanskim poslovima. Je li bolje za muža da bude zadovoljan ovom bolnom stvarnošću i da živi samo sa ženom koja je nerotkinja i koja nije u stanju da mu rodi djecu, ili sa ženom koja je neizlječivo bolesna i nije u stanju da upravlja kućanskim poslovima, pa da on sam snosi posljedice?! Ili je bolje da se razvede s njome i pored toga što ona želi nastaviti život s njim? Ili je najbolje da ispuni i njenu i svoju želju, pa da se oženi drugom, a da prvu ženu zadrži i tako učini ono što je najbolje i za njega i za nju?!

Vjerujem da je jedini izlaz da se prihvati ono što je najpreče da se prihvati i što će svako pametan shvatiti i razumjeti;

7. neki su muškarci, zahvaljujući svojoj psiho-fizičkoj konstrukciji, jako potentni tako da im nije dovoljna jedna žena, a to se dešava, posebno, u nekim ekvatorijalnim područjima. Pa, umjesto da ima ljubavnice koje će pokvariti njegov moral dozvoljeno mu je da te svoje potrebe zadovolji na šerijatski dozvoljen način;

8. ovo su neki posebni i neki općeniti razlozi koje je islam uočio. Islam je došao s propisima koji se odnose na sve generacije i koji nisu ograničeni samo na jedno vrijeme. Ti propisi važe za sve ljude sve dok ne nastupi Sudnji dan, ali, svakako, treba uzeti u obzir posebnosti svakog vremena. Također, treba uzeti u obzir i potrebe svakog pojedinca posebno. Briga za dobrobit cijelog ummeta za povećavanjem broja njegovih članova u ratu i miru jeste najvažniji cilj islama;

9. primjenjivanje ovog propisa u islamskom svijetu imalo je važnu ulogu u očuvanju njegovih članova od raznih društvenih anomalija i moralnih posrnuća koji su se raširili u zajednicama koje ne priznaju pravo na višeženstvo.

U društvima koji ne prakticiraju višeženstvo primijećeno je sljedeće:

1. raširenost griješenja, i razvrata tako da je broj bludnica u nekim mjestima veći nego broj legalno udatih žena;

2. rezultat toga bilo je povećanje broja vanbračno rođene djece. U nekim zemljama broj vanbračno rođene djece iznosi 50% od ukupnog broja novorođenčadi. U SAD-u rodi se svake godine više od dvjesto hiljada vanbračne djece.

Novine "Ša'b" u mjesecu augustu 1959. god. objavile su sljedeće: "Začuđujući procent vanbračno rođene djece u SAD-u ponovo je pokrenuo raspravu o nivou morala u Americi i ogromnim količinama novca poreznih obveznika koji se troši na ovu vojsku djece čiji se broj svake godine povećava za dvjesto hiljada." Neke društvene zajednice dale su zadatak institucijama da iznađu mogućnost rješavanja ovog problema tako što će sterilizirati žene, a što je daleko od vjerskog učenja. U nekim drugim mjestima rasprava je koncentrirana oko prijedloga da

se majkama koje rode više od jednog vanbračnog djeteta uskrati pomoć. Ministarstvo zdravlja, obrazovanja i društvenih pitanja u SAD-u kaže: "Od novca koji porezni obveznici uplate ove godine 210. miliona dolara bit će potrošeno na vanbračno rođenu djecu, što iznosi 27, 29 dolara mjesečno na svako dijete."

Zvanični statistički podaci pokazuju da se broj vanbračno rođene djece od 1938. god., koji je iznosio 87.900, 1957. god. popeo na 201.700.

Ministarstvo društvenih pitanja izjavilo je da je broj vanbračno rođene djece 1958. god. iznosio 250.000 djece. Međutim, oni koji su dobro upućeni tvrde da je taj broj daleko veći.

Posljednji statistički pokazatelji ukazuju da se broj vanbračne djece u posljednje dvije generacije od svake hiljade povećao po tri puta, a ono što jeste posebno opasno je činjenica da je sve veći broj tinejdžerki koje se porađaju. Sociolozi iznose na vidjelo i drugu činjenicu, a to je da veliki broj porodica nastoji sakriti da je njihova kćerka zatrudnjela na vanbračni način, a dijete koje se rodilo daju drugim porodicama da ga odgajaju.

3. Ovi nezakoniti seksualni kontakti bili su uzrok pojave raznih fizičkih bolesti i duševnih poremećaja.

4. Bili su uzrok duševnih bolesti i depresije.

5. To je srušilo povjerenje među supružnicima, a što je oslabilo bračne zajednice i uništilo zdravi porodični život koji je izgubio svoj značaj.

6. Ubacilo je sumnju u potomstvo, tako da otac nije siguran da je dijete koje odgaja i o kome se brine njegovo.

Sve ove negativne pojave bile su prirodan rezultat ponašanja koje je u suprotnosti s čistom ljudskom prirodom i učenjem islama, i to je najbolji dokaz da je islamsko učenje najbolje i najsigurnije i da je najprikladnije za čovjekov život na Zemlji. Ove riječi završit ćemo s pitanjem i odgovorom koji je izrekao Alfonso Etjin (Alfonso Eteinne), koji je rekao: "Postoji li i jedna pozitivna moralna pojava ukoliko se zabrani višeženstvo?" Zatim je odgovorio: "Ovo je veoma osjetljiva stvar, jer ako se to desi, javne kuće koje su prava rijetkost u islamskom svijetu proširit će se, a s njima

će se pojaviti i kobne posljedice koje ih prate. Pored toga, u islamskom svijetu pojaviti će se dotad njima nepoznata bolest, a to je da će određeni broj žena ostati neudat, pa će posljedice toga biti vidljive u zemljama u kojima se ljudi žene samo s jednom ženom. To se pojavilo u velikom procentu posebno u periodima poslije ratova.”

Ograničavanje višeženstva

Pojavila se ružna praksa koja je bila posljedica nepoznavanja islamskog učenja, a to je da su neki, vjerujući da imaju nepobitan dokaz, željeli ograničiti višeženstvo ili ga zabraniti mužu sve dok kadija ili neko drugi ne procijeni da li je čovjek u stanju oženiti se još jednom ženom, tj. da li ima materijalne mogućnosti za još jednu ženidbu.

Bračni život zahtijeva određene materijalne troškove, pa ako je porodica mnogobrojna, jer je čovjek oženjen s više žena, imat će na svojim plećima težak teret i neće to moći podnijeti. On neće moći pravilno odgojiti svoju djecu, da djeca budu uzorita i da budu u stanju da se uhvate u koštac sa životnim problemima. Nedostatak materijalnih sredstava uzrok je pojave neznanja, pojave asocijalnih ličnosti; mnogi ljudi tada žive u teškim uvjetima tako da odrastaju noseći u sebi klicu nemira koja će uništiti osnove društva.

Pored toga, ljudi se u današnje vrijeme žene s više žena samo da bi zadovoljili svoje strasti ili iz želje za imetkom, a osnovni cilj višeženstva zapostavili su potpuno. Takvi ne teže općedruštvenim koristima i, u većini slučajeva, čine nasilje ženama kojima su se oženili, nanose štetu njihovoj djeci i uskraćuju im pravo na nasljedstvo. Zbog toga se rasplamsava vatra mržnje i neprijateljstva među djecom inoča, to se neprijateljstvo prenosi na porodicu, dolazi do svađa, a svaka od supruge želi se osvetiti drugoj. Kada djeca odrastu dolazi čak i do ubojstava. Ovo su neke posljedice višeženstva koje navode oni koji smatraju da se višeženstvo treba kontrolirati.

Odgovorit ćemo im na sljedeći način: “Lijek nije u zabranjivanju onoga što je Allah, dž.š., dozvolio, nego je lijek za ovakve pojave

podučavanje, odgoj i pravilno razumijevanje vjerskih propisa. Zar ne vidiš da je čovjeku dozvoljeno da jede i pije, ali da ne prelazi granice. Ako bude pretjerivao u hrani i piću i zadese ga bolesti, za to nije kriva hrana ni piće, krivo je njegovo pretjerivanje. Liječenje ovakvih pojava ne može biti zabranjivanjem jela i pića, nego treba podučiti tog čovjeka adabima jela i ukazati mu na opasnost pretjerivanja u jelu. Pored toga, oni koji smatraju da kadija treba odlučivati ko je sve u stanju da se ženi sa više žena zbog negativnih posljedica koje se mogu javiti tom prilikom ne znaju, ili se prave da ne znaju, za posljedice koje se mogu javiti ako bi se njihovo mišljenje sprovodilo u praksi. Naime, manje su posljedice višeženstva od onih koje će nastati ako se postupi po njihovom mišljenju, a dužnost je nastojati da se izbjegne veća šteta jer je to šerijatsko pravilo. Prepuštanje kadiji da odlučuje o stvarima koje nemaju jasno definirane granice, jer ne postoji način da tačno odredimo i saznamo prava stanja ljudi, često donosi veću štetu od koristi. Od početka pojave islama pa sve do danas muslimani su prakticirali višeženstvo, i ne prenosi se da je neko od njih pokušao to kontrolirati onako kako ovi predlažu. Pa zašto i mi ne bismo postupali onako kako su oni postupali, jer ne priliči nam da sužavamo granice Allahove, dž.š., milosti i da bilo šta oduzimamo od propisa Šerijata, za koji i njegovi neprijatelji svjedoče da je savršen, a da ne govorimo o onima koji ga vole.”

Historijat višeženstva⁹⁵

Višeženstvo se prakticiralo u mnogim narodima i prije pojave islama, kao što su Hebrejci, Arapi u doba džahilijeta, Slaveni, a oni su preci naroda koji žive u sljedećim državama: Rusija, Litvanija, Estonija, Čehoslovačka i Jugoslavija. To se prakticiralo i kod nekih germanskih i saksonske naroda čiji potomci danas žive u državama: Njemačka, Austrija, Švicarska, Belgija, Holandija, Danska, Švedska, Norveška i Engleska.

⁹⁵ Iz knjige *Prava žene u islamu*, dr. Ali Abdulvahid Vafi.

Znači, nije tačna tvrdnja da je islam vjera koje je jedina dozvolila višeženstvo. Činjenica je da i danas postoje narodi koji nisu muslimanski, a u kojima je višeženstvo dozvoljeno, kao što je to slučaj s narodima u Africi, Indiji, Kini i Japanu. Znači, nije tačno da su muslimani jedini koji prakticiraju višeženstvo. Istina je da ni kršćanstvo nema dokaza da je to zabranjeno jer u Indžilu ne postoji ni jedan dokaz koji kazuje da je višeženstvo zabranjeno. Ako su preci današnjih kršćana u Evropi i prihvatili zakon u kojem je dozvoljen brak samo s jednom ženom, to je zbog toga što su većina starih Evropljana koji su prihvatili kršćanstvo bili idolopoklonici, a to su stari Grci i Rimljani po čijim se paganskim običajima smatralo da je brak s više od jedne žene zabranjen. Nakon što su primili kršćanstvo, oni su zadržali te običaje. To znači da zakon u kojem je brak dozvoljen samo s jednom ženom nije bio rezultat učenja njihove vjere, nego je to bio običaj njihovih predaka kojeg su se pridržavali u pagansko vrijeme. Crkva je samo prihvatila taj njihov običaj i to je prihvatila kao svoje učenje, i pored toga što se u Indžilu ne nalazi ni jedan dokaz koji ukazuje da je to zabranjeno.

Istina je, da se višeženstvo prvo pojavilo među naprednim civilizacijama, dok je, u isto vrijeme, to bilo malo rašireno među nazadnim i zaostalim civilizacijama, kao što to tvrde ugledni sociolozi i historičari na čelu s Vester Markom (Wester Mark), Hubihusom, Hilirom (Hiller), Džener Berg (Jenner Berg).

Primijetno je da je brak samo s jednom ženom bio prisutan u slabo razvijenim narodima koji su živjeli samo od lova ili skupljajući hranu u prirodi i u narodima koji su tek bili prešli na poljoprivrednu proizvodnju.

U isto vrijeme, višeženstvo se u jasnoj formi pojavilo među narodima koji su postigli značajan napredak u civilizaciji, a koji su živjeli od stočarstva, među narodima koji su već odavno bili prestali sa skupljanjem plodova u prirodi i počeli se baviti poljoprivredom.

Mnogi sociolozi i historičari smatraju da će se višeženstvo ponovo proširiti među narodima koji su ga i prije prakticirali u trenucima kada se znatno povećaju gradske sredine i poboljšaju životni uvjeti. Znači,

nije tačno da se višeženstvo veže samo za sredine koje su zaostale, nego suprotno tome, a to potvrđuje i stvarnost.

Ovo je činjenično stanje kada je u pitanju historijski osvrt na ovaj fenomen i izvorno kršćansko učenje. Ovo su istinite informacije kada se radi o širenju pojave višeženstva i njegova veza sa civilizacijskim napretkom. Ne spominjemo ovo s ciljem da opravdamo ovu pojavu, nego samo da ukažemo na ono što je ispravno i tačno, i pobijemo tvrdnje orijentalista koji znaju često iskriviti istinu i historiju.

STARATELJSTVO PRILIKOM SKLAPANJA BRAKA

Staratelj je osoba koja po šerijatskom pravu, ima mogućnost da u ime neke druge osobe donosi odluke u ime njega i mimo njegove volje.

Ovo se naziva opće, a postoji posebno starateljstvo.

Posebno starateljstvo jeste ono u kojem se čovjek brine o nekoj osobi ili o imetku. Starateljstvo o osobi jeste ono o kojem ćemo govoriti u ovom poglavlju, tj. o starateljstvu prilikom sklapanja braka.

Uvjeti koje mora ispunjavati staratelj

Staratelj treba biti: slobodan, pametan, punoljetan, bez obzira da li je onaj kome je staratelj musliman ili nemusliman. Pravo na starateljstvo nema rob, lud čovjek, maloljetnik, jer oni nisu u stanju biti staratelji sami sebi, pa kako da to budu nekom drugom. Pored ova tri, postoji i četvrti uvjet, a to je da mora biti musliman ako je onaj o kome se stara također musliman, jer nije dozvoljeno da nemusliman bude staratelj muslimanu.

Uzvišeni Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا﴾

“A Allah neće dopustiti nevjernicima da unište vjernike.”

Neuvjetovanje da staratelj bude poznat po svojoj pobožnosti (el-adale)

Nije uvjet da staratelj bude poznat po svojoj pobožnosti, jer grijšenje ne sprečava nekoga da bude staratelj prilikom sklapanja braka osim ako ne pređe sve granice. U tom slučaju može nanijeti štetu osobama koje su pod njegovim skrbništvom i izgubit će pravo na starateljstvo.

Da li žena može udati samu sebe

Većina učenjaka smatra da ženi nije dozvoljeno udati samu sebe niti udati neku drugu ženu, jer je starateljstvo jedan od uvjeta ispravnosti bračnog ugovora, a staratelj je taj koji ima pravo da ga sklopi. Kao dokaz navode riječi koje ćemo spomenuti:

Uzvišeni je rekao:

﴿وَانْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ﴾

“Udavajte neudate i ženite neoženjene, i čestite robove i robinje svoje.”⁹⁶

I rekao je Uzvišeni:

﴿وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرَكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمَنَّ﴾

“I ne ženite se mnogoboškinjama sve dok vjernice ne postanu.”⁹⁷

Ono što se uzima kao dokaz iz ovih ajeta jeste to što se Allah, dž.š., obraća muškarcima, a ne ženama, pa kao da kaže: “O staratelji, ne udajte vaše šticećenice za mnogobošce.”

وَعَنْ أَبِي مُوسَىٰ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيِّ.

Ebu Musa, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Nema braka bez dozvole staratelja.”⁹⁸ Negacija u ovom hadisu odnosi se na ispravnost bračnog ugovora, tako da je brak bez dozvole staratelja neispravan, kao što će to potvrditi i hadis koji prenosi Aiša, r.a., a koji ćemo kasnije spomenuti.

⁹⁶ En-Nur, 32.

⁹⁷ El-Bekara, 222.

⁹⁸ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud, Et-Tirmizi, Ibn Hibban i El-Hakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

El-Buhari prenosi od Hasana da je o riječima Uzvišenog: “**Nemojte ih prisiljavati...**” rekao: “Pripovijedao mi je Ma’kil bin Jesar da je ovaj ajet objavljen o meni. Udao sam svoju sestru za jednog čovjeka, pa se on razveo s njome i kada joj je istekao iddet, došao je ponovo da je prosi. Rekao sam mu: ‘Oženio sam te, ugostio i počastio, a ti si je nakon toga pustio pa si opet došao da je prosiš!! Ne, tako mi Allaha, dž.š., nikada je više neću udati za tebe.’ On je bio solidan čovjek, a moja je sestra željela da se opet uda za njega, pa je Allah, dž.š., objavio ovaj ajet: ‘**Nemojte ih prisiljavati...**’ Rekao sam: Allahov Poslaniče, sada ću je udati za njega’, pa sam to i učinio.” Ibn Hadžer u svom *Fethu* veli: “Povod objave ovog ajeta jeste najjači dokaz da nema braka bez dozvole staratelja, jer da nije tako, on joj ne bi zabranjivao da se uda niti bi ona imala potrebu tražiti dozvolu od svog brata. Ako neko ima neko pravo, niko ga u tome ne može spriječiti.”

وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ نَكَحْتُ بِغَيْرِ إِذْنٍ وَلِيِّهَا
فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ بَاطِلٌ فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ، فَنِكَاحُهَا بَاطِلٌ، فَإِنْ دَخَلَ بِهَا فَلَهَا الْمَهْرُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ
فَرْجِهَا، فَإِنْ اشْتَجَرُوا فَالْسلْطَانُ وَلِيُّ مَنْ لَا وَلِيَ لَهُ.

Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Koja se god žena uda bez dozvole njenog staratelja, njen je brak neispravan, njen je brak neispravan, njen je brak neispravan. Ako njen muž bude imao spolni odnos s njome, imat će pravo na mehr, a ako staratelj tendenciozno odbije, pa vlast je staratelj onima koji nemaju staratelja.”⁹⁹ El-Kurtubi veli: “Ovaj je hadis *sahib*-vjerodostojan.”

Ne treba se ni obazirati na ono što Ibn Ulejša prenosi od Džurejdža da je rekao: “Upitao sam Ez-Zuhrija o ovom hadisu, pa je rekao: ‘Nije mi poznat.’ Niko drugi mimo njega ne prenosi ove riječi od Džurejdža osim Ibn Ulejša.” Ovaj hadis od Ez-Zuhrija prenosi veliki broj učenjaka i ne spominju ovo što navodi Ibn Ulejša. Čak i da je vjerodostojno preneseno od Ez-Zuhrija da je to rekao, to ne bi bio nikakav dokaz jer ga od njega

⁹⁹ Bilježi ga Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i Et-Tirmizi, koji kaže: “Ovaj je hadis *hasen*, dobar.”

prenose pouzdani prenosioci, među njima i Sulejman ibn Musa, a on je bio pouzdan, Džafer bin Rebia... i dr., pa i ako je Ez-Zuhri zaboravio ovaj hadis, pa svi su ljudi podložni zaboravljanju.

El-Hakim veli: "Ovaj je hadis vjerodostojno prenesen od supruga Allahovog Poslanika, s.a.v.s., Aiše, r.a., Ummu Seleme, r.a., i Zejnebe..." a nakon toga naveo je tačno trideset hadisa o ovoj temi.

Ibn el-Munzir veli: "Nije poznato da je neko od ashaba imao drukčije mišljenje od ovoga."

Brak sa sobom podrazumijeva mnogo ciljeva, a žena je podložna prevari jer prepušta svojim osjećajima da rukovode njome, tako da često ima loš izbor, pa ciljevi braka zbog toga izostanu. Zbog toga je njoj zabranjeno da bez dozvole staratelja sklapa bračni ugovor kako bi što potpunije ostvarila svoja prava.

Et-Tirmizi veli: "Učeni ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., postupali su po hadisu: 'Nema braka bez dozvole staratelja', među njima Omer ibn elHattab, r.a., Alija bin Ebu Talib, r.a., Abdullah ibn Abbas, r.a., Ebu Hurejra, r.a., Ibn Omer, r.a., Ibn Mesud, r.a., i Aiša, r.a." To mišljenje zastupao je Sufjan es-Sevri, El-Evzai, Abdullah ibn el-Mubarek, Eš-Šafi, Ibn Šubruma, Ahmed, Ishak, Ibn Hazm, Ibn Ebu Lejla, Et-Taberi, Ebu Sevr.

Et-Taberi veli: "Slučaj kada je Omer, r.a., u ime Hafse sklopio bračni ugovor dokaz je protiv onih koji kažu: 'Punoljetna i razumna žena ima pravo sama se udati i sklopiti bračni ugovor, a da je to tako, ne bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., mimo nje tražio dozvolu od njenog oca Omera, r.a., jer bi po tom mišljenju on tražio dozvolu od onog ko na to nema pravo.'"

Ebu Hanifa i Ebu Jusuf smatraju da umno zdrava i punoljetna žena ima pravo sama sklopiti brak bez obzira da li je djeвица ili puštenica. Prema njima, lijepo bi bilo da ona to prepusti svom staratelju jer taj ugovor mora sklopiti s muškarcima koji joj nisu bliži rod.

Njen staratelj nema pravo da joj se suprotstavi, osim ako se uda za nekog ko joj ne priliči ili ako joj mehr bude manji nego što se inače daje ženama poput nje. Ako se uda za nekoga ko joj ne priliči, a bez dozvole njenog staratelja, od Ebu Hanife i Ebu Jusufa prenosi se da je takav

brak neispravan, jer nije svaki staratelj u stanju toj ženi nadomjestiti gubitak, niti svaki kadija sudi pravedno, tako da, proglašavajući ovaj brak neispravnim, oni žele da onemoguće sudski spor.

U drugom predanju stoji da staratelj ima pravo suprotstaviti se tako što će tražiti razvod braka ukoliko je njen muž impotentan, a ako postane jasno da je žena zatrudnjela, njen će staratelj izgubiti pravo da traži razvod kako djetetu ne bi bila nanesena šteta i kako trudnoća ne bi trpjela.

Ako je muž dostojan žene s kojom se oženio, ali joj je dao manji mehr nego što to ona zaslužuje, ako pristane da joj poveća mehr, brak će ostati važeći, a ako odbije, stvar će biti saopćena kadiji koji ih treba rastaviti.

Ako žena nema staratelja koji je s njome u krvnom srodstvu, tj. nema uopće staratelja, ili ima staratelja koji joj nije rod, onda niko nema pravo suprotstavljati se braku koji je ona dobrovoljno sklopila, bez obzira da li se udala za nekog ko joj je dostojan ili za nekog ko to nije, uz mehr koji joj priliči ili uz manji mehr, jer se u ovom slučaju stvar vraća na nju. Ona ima pravo u potpunosti raspolagati sa sobom, onako kako želi, i ona nema staratelja kome bi nanijela sramotu ako bi se udala za nekog ko joj ne priliči, a ona ima pravo odreći se prava da ima mehr kao i žene poput nje.

Učenjaci hanefijskog mezheba kao dokaz navode sljedeće:

- Riječi Uzvišenog:

﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَكَحَّ زَوْجًا غَيْرَهُ ﴾

“Ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati”;¹⁰⁰

- riječi Uzvišenog:

﴿ وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسْنَ فَلَا تَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكُنَّ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضُوا بَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ﴾

¹⁰⁰ El-Bekara, 232.

“A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne ometajte ih da se ponovo udaju za svoje muževe.”¹⁰¹

U ova dva ajeta spominje se da su žene te koje sebe mogu udati;

- žena je samostalna kada se radi o trgovinskom ili nekom drugom ugovoru pa kako onda da ne bude samostalna kada se radi o njenom braku, jer ne postoji nikakva razlika između ovog ili onog ugovora. Iako njen staratelj ima neka prava kada se radi o braku, ipak njegova volja ne odlučuje o ispravnosti takvog braka. Ako se ona uda za nekog ko joj nije dostojan, to će donijeti sramotu njenom staratelju. Oni kažu: “Uvjetovanje da staratelji daju svoju dozvolu za brak odnose se na žene koje za to nisu sposobne, npr. ako su maloljetne, nenormalne i sl.

Specificiranje općenitih tekstova i njihovo ograničavanje na pojedince uz pomoć analogije većina učenjaka metodologije islamskog prava smatra validnim.”

Obaveznost traženja dozvole od žene za udaju

Bez obzira kolika su razilaženje kada se radi o starateljstvu nad ženom, njen je staratelj dužan prvo zatražiti mišljenje žene, tj. da dobije njenu dozvolu, a zatim da obeća njenu ruku. Naime, brak je stalna obaveza i početak zajedničkog života između čovjeka i žene... Taj suživot neće potrajati ukoliko ona nije zadovoljna s tim čovjekom za koga se udala. Zbog toga, Šerijat je zabranio prisiljavanje žene na brak s čovjekom koga ne voli bez obzira da li se radilo o djevici ili već udavanoj ženi. Sklapanje braka bez njene dozvole neispravno je, i ona ima pravo tražiti prekid tog ugovora.

فَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الثَّيْبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبَكْرُ تُسَازِنُ وَإِذْنُهَا صَمٌّ. وَفِي رِوَايَةٍ لِأَحْمَدَ وَأَبِي دَاوُدَ، وَالتَّسَانِي (وَالْبَكْرُ يُسَازِمُهَا أَبُوهَا)

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Već udavana žena preča je od svog staratelja¹⁰² da izrazi svoje zadovoljstvo za

¹⁰¹ El-Bekara, 130.

¹⁰² Tj. njen staratelj ne smije sklopiti brak bez njene dozvole, a to ne znači da ona može sklopiti brak bez dozvole njenog staratelja.

sklapanje braka, a od djevice treba tražiti dozvolu da se uda, a njena je dozvola ako bude šutjela kada bude upitana.”¹⁰³

U predanju koje bilježe Ahmed, Muslim, Ebu Davud i En-Nesai stoji: “Od djevice dozvolu za njeno udavanje traži njen otac”, tj. traži od nje dozvolu prije nego što je obeća.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تُنْكَحُ الْيَتِيمَ حَتَّى تُسَأَلَ وَلَا الْبُكَرَ حَتَّى تُسَأَلَ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ. كَيْفَ إِذْنُهَا؟ قَالَ: أَنْ تَكُنَّ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Razvedenu ženu ne treba udavati dok se za to ne zatraži njen savjet niti djevicu sve dok se ne dobije njena dozvola.” Ashabi upitaše: “A šta je njena dozvola?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “Ako bude šutjela.”

Hasna bint Hidam, r.a., prenosi da ju je njen otac kao već udavanu ženu bez njene dozvole udao, pa je ona došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., požalila mu se na to, pa je on raskinuo taj brak.¹⁰⁴

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je neka djevojka, djeвица, došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., žaleći se da ju je njen otac udao mimo njene volje, pa joj je Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao pravo da bira: da li da se razvede ili da ostane u braku. Bilježe ga: Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i Ed-Darekutni.

Abdullah bin Burejda od svog oca prenosi da je neka djevojka došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla: “Otac me udao za svog bratića kako bi se izbavio iz siromaštva.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao joj je pravo da odluči, ali je ona rekla: “Ja sam prihvatila očevu odluku, ali sam htjela pokazati ženama da očevi nemaju pravo da ih prisiljavaju na udaju.” Bilježi ga Ibn Madža, a njegovi su prenosioci i oni od kojih El-Buhari prenosi hadise koje je zabilježio u svom *Sahihu*.

¹⁰³ Bilježe ga autori *El-Kutubus-sitte* osim El-Buharija.

¹⁰⁴ Bilježe ga autori *El-Kutubus-sitte* osim Muslima.

Brak s maloljetnicom

Ovi propisi odnose se na ženu koja je punoljetna, a što se tiče maloljetnice, njen staratelj ima pravo sklopiti bračni ugovor i udati je bez njene dozvole, jer ona nije u stanju da zrelo rasuđuje. Njen otac ili djed brinu se o njenim pravima i čuvaju ih. Ebu Bekr, r.a., udao je svoju kćerku Aišu, majku pravovjernih, za Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dok je bila maloljetna, a od nje nije tražio dozvolu za to jer nije bila u dobi kada se može uvažiti njeno mišljenje.

Učenjaci šafijskog mezheba smatraju da nije lijepo da otac ili djed udaju svoju štićenicu prije nego što bude punoljetna kako je ne bi bacili u okove braka s čovjekom koga ona ne želi.

Većina učenjaka smatra da ni jednom staratelju mimo oca i djeda nije dozvoljeno da udaju maloljetnicu, i ako bi to učinili, brak ne bi bio ispravan.

Ebu Hanifa, El-Evzai i skupina ranijih učenjaka smatraju kako je dozvoljeno svim starateljima, da sklope bračni ugovor za maloljetnicu, a da ona, kada odraste ima pravo da odabere da li da prihvati taj brak ili da ga odbije, i ovo je mišljenje najispravnije, jer se prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., udao Umamu bin Hamza, r.a., dok je bila maloljetna, a kada je odrastala imala je pravo odabrati želi li taj brak.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., udao ju je jer joj je bio staratelj i bliži rođak, a ne zato što je Vjerovjesnik, a.s., jer da ju je udao u tom svojstvu ona ne bi imala pravo na izbor kada postane punoljetna, jer je Allah, dž.š., rekao:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَىٰ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

“Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo po svom nahodanju postupati.”

Ovo mišljenje među ashabima zastupali su: Omer, Alija, Abdullah ibn Mesud, Ibn Omer, Ebu Hurejra, da Allah, dž.š., svima njima bude zadovoljan.

Prisilno starateljstvo

Prisilno starateljstvo može se uspostaviti nad osobom koja nije u stanju brinuti se o sebi, kao što su npr. luđak, dijete, a to se može učiniti i s drugim osobama koje nisu u stanju brinuti se o sebi, npr. odraslije dijete i senilna osoba.

Pod prisilnim starateljstvom ovdje se misli na pravo staratelja da u ime svog šticećenika sklopi brak, a da ne traži njihovo mišljenje. Taj će brak biti ispravan pa makar njihovi šticećenici i ne bili zadovoljni time.

Šerijat je predvidio ovakvu vrstu starateljstva kako bi staratelj u ime svog šticećenika donosio odluke koje su u njegovu korist, jer onaj ko nije u stanju brinuti se o sebi nije u stanju ni donositi odluke koje idu njemu u prilog. Takvome nedostaje zdravog razuma pomoću kojeg bi odlučivao da li su ugovori koje sklapa u njegovu korist ili ne, i da li su njegovi postupci ispravni jer je on suviše mlad ili nenormalan ili senilan, te će zbog toga u njegovo ime odlučivati njegov staratelj.

Ako onaj ko nije u stanju brinuti se o sebi sklopi brak, taj će brak biti neispravan, jer se riječi koje on izgovori prilikom sklapanja ugovora ne uzimaju u obzir zato što on sam ne zna šta govori.

Onaj ko ima djelomične nedostatke kad je u pitanju briga o sebi, ako sklopi brak, to će biti ispravno ukoliko se ispune svi potrebni uvjeti s tim što svoju suglasnost treba dati i staratelj, pa ako on pristane, brak će biti ispravan a ako ne, onda će se poništiti.

Učenjaci hanefijskog mezheba kažu: "Prisilno starateljstvo važi za muške krvne srodnike nad djecom, nenormalnim i senilnim osobama".

Učenjaci drugih mezheba prave razliku između djece, nenormalnih i senilnih osoba i slažu se da pravo na starateljstvo nad nenormalnim i senilnim osobama pripada očevima, djedovima, osobi kojoj je to oporučeno i predstavniku vlasti. Razilaze se o pitanju ko sve ima pravo na starateljstvo nad dječakom i djevojčicom. Prema Maliku i Ahmedu, starateljstvo pripada ocu i osobi koju je on oporučio, i niko drugi nema pravo na to. Eš-Šafi smatra da to pravo pripada ocu i djedu.

Ko sve može biti staratelj

Većina učenjaka, među njima Malik, Es-Sevri, El-Lejs, i Eš-Šafi smatraju da staratelji za brak mogu biti samo bliži srodnici po krvi. To pravo ne pripada daidžama, braći po majci, niti nikome od ostale rodbine.

Eš-Šafi veli: "Brak sa ženom neće biti ispravan sve dok na to ne pristane njen bliži rođak, a ako njega nema, onda s dozvolom njenog daljeg rođaka, a ako ni on ne postoji, onda s dozvolom predstavnika vlasti.¹⁰⁵

Ako bi se udala bez dozvole staratelja, brak bi bio neispravan.

Ebu Hanifa smatra da i dalji rođaci mogu biti staratelji prilikom sklapanja braka. Autor djela *Er-revdatun-nedijja* detaljno govori o ovom pitanju, pa kaže: "Prema meni, to treba pojasniti na sljedeći način: staratelji žene su njeni bližnji rođaci: bliži pa dalji i dalji, oni koji će biti uvrijeđeni ako se njihova šticećica uda za nekog ko joj nije dostojan, a s dozvolom nekog drugog mimo njih." Ovo se ne odnosi samo na rođake preko muške linije, nego se može odnositi i na one preko ženske linije, kao što su majčin brat i sin kćerke.

Možda je njihova uvrijeđenost veća nego kod amidžića i njima sličnih, tako da starateljstvo pri sklapanju braka ne treba ograničavati samo na rođake preko muške linije, niti samo na nasljednike.

Ko tako smatra treba doći s dokazom ili nekim predanjem koje potvrđuje da riječ staratelj, terminološki ili jezički, ima takvo značenje.

On dalje veli: "Nema sumnje da su neki rođaci preči od drugih... i ta privilegija ne znači da treba da polažu pravo na neki imetak da raspolazu njime kako žele, pa da postane kao nasljedstvo ili kao uprava nad maloljetnikom. Starateljstvo treba imati drugo značenje, a to je da se rođak osjeća uvrijeđenim i osramoćenim ako se njegova rodica ne uda za

¹⁰⁵ Po njemu, staratelji će biti po sljedećem redu: otac, djed (očev otac) zatim brat po ocu i majci, zatim brat po ocu, zatim sin brata po ocu i majci, zatim bratov sin, zatim amidža, zatim njegov sin, a nakon njih predstavnik vlasti. Naime, nije dozvoljeno da neko bude staratelj ako postoji neko ko je preči da to bude jer prednost ima onaj ko je u bližem srodstvu, i u tome je ovo slično nasljednom pravu. Ako bi neko bio staratelj prilikom sklapanja braka, a postoji neko ko je preči, brak ne bi bio ispravan.

nekoj ko joj nije dostojan. Ovo se ne ograničava samo na rođake preko muške linije nego i na ostale rođake. Nema sumnje da su neke rodbinske veze bliže pa je taj osjećaj izraženiji. Očevi i sinovi preči su od ostalih, zatim braća, zatim braća po oba roditelja, zatim brat po ocu, zatim brat po majci, zatim unuci od sinova, zatim unuci po kćerkama, zatim sinovi braće, sinovi sestara, zatim amidže, pa daidže, i tako dalje.” Ko smatra da pravo na starateljstvo imaju samo neki, a ostali nemaju neka to potvrdi s dokazom. Ako se samo povodi za mišljenjima onih prije njih, mi se nećemo osvrnuti na to.¹⁰⁶

Staratelju je dozvoljeno oženiti se svojom štićenicom

Čovjeku je dozvoljeno oženiti se ženom koja mu je štićenica i nema potrebe za nekim drugim starateljem pod uvjetom da je ona zadovoljna njime kao mužem.

Seid bin Halid prenosi od Ummu Hakim bint Kariz da je rekla Abdurrahmanu ibn Avfu: “Prosili su me mnogi, pa udaj me za nekog od njih.” On joj reče: “Pravo da te udam daješ meni?” Ona odgovori: “Da.” On joj reče: “Onda se ženim tobom.”

Malik veli: “Ako bi već udavana žena rekla svom staratelju: ‘Udaj me za onog koga ti smatraš dobrim za mene, i on se odluči da se oženi njome ili da je uda za nekog drugog, dužna je povinovati se njegovoj odluci pa makar i ne znala o kome se radi.’”

Ovo mišljenje zastupaju učenjaci hanefijskog mezheba, El-Lejs, Es-Sevri i El-Evzai.¹⁰⁷

Eš-Šafi i Davud kažu: “Nju će udati predstavnik vlasti ili neki drugi staratelj sličan njemu ili u daljem srodstvu od njega jer je prisustvo staratelja uvjet valjanosti braka, i onaj ko se ženi nekom ženom ne može biti njen staratelj kao što ne može prodavati sam sebi.”

Ibn Hazm suprotstavlja se Eš-Šafijevom mišljenju, pa kaže: “Što se tiče njihovih riječi: ‘Nije ispravno da se čovjek vjenčava sa ženom

¹⁰⁶ *Er-Ravda*, tom. 2. str. 14.

¹⁰⁷ U našim je krajevima praksa da se čovjek ženi sa onima koje mu nisu ni u daljem srodstvu, što je preporučeno i poželjno, jer je zdravije za potomstvo. (op.prev.)

kojoj je staratelj', s ovim se ne slažemo, nego smatramo da je dozvoljeno da se onaj ko je staratelj žene ženi njome. Njihove riječi: 'kao što nije moguće da prodaje sam sebi' same su po sebi neispravne, jer ako čovjek opunomoći nekoga da prodaje nešto što je njegovo, dozvoljeno mu je da to ostavi samo za sebe." On nakon toga navodi dokaz za ispravnost svog mišljenja, a to je predanje koje bilježi El-Buhari od Enesa, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., oslobodio Safiju, r.a., i oženio se njome, a njeno oslobađanje učinio joj je vjenčanim darom, a za gozbu priredio joj je jelo od masla i hurmi.

On, dalje, veli: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio se ženom koja je bila pod njegovim starateljstvom, i to je dokaz protiv onih koji tvrde suprotno." Zatim navodi riječi Uzvišenog:

﴿وَأَنْكَحُوا الْأَيَّامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾

"Udavajte neudate i ženite neoženjene, i čestite robove i robinje svoje; ako su siromašni, Allah će im iz obilja Svoga dati. Allah je neizmjerljivo dobar i sve zna."

Ko oženi svoju ropkinju i ona bude time zadovoljna uradio je onako kako mu je Allah, dž.š., naredio. Allah, dž.š., nije zabranio da onaj ko udaje ropkinju bude u isto vrijeme i onaj ko je ženi, ispravnije bi bilo reći da je to obavezno.

Odsustvo staratelja

Ako je najbliži ženin rođak prisutan, onda dalji rođak nema pravo biti staratelj. Npr. ako je otac prisutan, brat ne može zastupati ženu prilikom sklapanja braka, niti njen amidža niti neko drugi. Ako bi neko od njih udao svoju maloljetnu rođakinju bez dozvole njenog oca, ispravnost toga braka bit će uvjetovana dozvolom onoga ko je najpreči da bude staratelj, a to je otac. Ako bi najbliži rođak bio odsutan, a prosac koji se želi ženiti ne želi čekati njegov povratak, starateljstvo će se prenijeti na onog ko poslije njega ima najviše prava na starateljstvo, a to je zbog

toga kako žena ne bi izgubila tu, dobru, priliku koja joj se pružila. Ovo je mišljenje učenjaka hancifijskog mezheba.

Učenjaci šafijskog mezheba kažu: "Ako ženin staratelj prilikom sklapanja braka bude njen dalji rođak, a postoji neko ko je preči od njega, brak će biti neispravan. Ako bi njen staratelj bio odsutan, onaj ko je poslije njega najpreči da bude staratelj neće imati pravo udati je nego će to učiniti kadija." Autor djela *Bidajetul-mudžtehid* veli: "O ovom pitanju od Malika se prenose različita mišljenja. U jednom predanju on veli: 'Ako ženu uda njen dalji rođak uz prisustvo njenog bližeg rođaka, brak će biti neispravan.' U drugom predanju on veli: 'Taj će brak biti ispravan.' U trećem predanju on veli: 'Bližnji rođak ima pravo to odobriti ili opozvati.'"

Ovo se razilaženje može uvažiti u svim situacijama osim kada se radi o tome da neko uda djevicu u prisustvu njenog oca ili umjesto staratelja koji je oporućen za to. Niko se ne razilazi u tome da brak u ovom slučaju nije validan, tj. da neko drugi umjesto oca uda njegovu kćerku djevicu ukoliko je otac prisutan, ili neko ko nije oporućen da bude staratelj da uda ženu koja ima oporućenog staratelja. Imam Malik slaže se s Ebu Hanifom o pitanju da se starateljstvo prenosi na daljeg rođaka ukoliko je bliži rođak odsutan.

Bližnji rođak koji je odsutan jeste poput daljnjeg rođaka

U *El-Mugniju* stoji: "Ako je bližnji rođak zatočen ili je u ropstvu, u blizini, ali nije u stanju izići on je onda poput daljnjeg rođaka. Naime, daljina se ne uzima u obzir sama po sebi, nego zbog nemogućnosti prisustvovanja sklapanju braka. Zbog toga, ako se ne bude znalo da li je taj staratelj blizu ili daleko, ili se bude znalo da je blizu, ali se ne bude znalo tačno mjesto njegovog boravka, on je onda poput daljnjeg rođaka."

Sklapanje braka od strane dvojice staratelja

Ako dvojica staratelja udaju jednu ženu to se može desiti ili u isto vrijeme ili u različitom vremenu. Ako se desi u isto vrijeme, oba bračna ugovora bit će poništena.

Λ ako se desi u dva različita vremena, žena će pripasti onome ko je prvi sklopio brak bez obzira da li je onaj ko je kasnije sklopio brak imao spolni odnos s njome ili ne. Ako je imao spolni odnos s njome i pored znanja da je već udata za nekog drugog, smatrat će se bludnikom i zaslužiti će kaznu koja je predviđena za bludnike. Λ ako to ne bude znao, vratit će je prvom mužu, a nad njim se neće sprovesti kazna zbog njegovog neznanja.

فَمَنْ سَمِعَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ زَوَّجَهَا وَلَيْتَانِ فِيهِ لِلأَوَّلِ مِنْهَا .

Semura, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Λko se žena u isto vrijeme uda za dva čovjeka, pripast će onome ko se prvi vjenčao s njome”.¹⁰⁸ Općenitost ovog hadisa ukazuje na to da ta žena pripada onome ko se prvi vjenčao s njome bez obzira da li je drugi imao spolni odnos s njome ili ne.

Žena koja nema staratelja a nije u stanju da dođe do kadije

El-Kurtubi veli: “Λko se žena nalazi u mjestu gdje nema predstavnika vlasti, a nema ni staratelja, to starateljstvo povjerit će se komšiji u koga ima povjerenje, pa da je on oženi. U tom slučaju on će biti njen staratelj, jer ljudi se moraju ženiti, a to trebaju učiniti na najljepši mogući način.”¹⁰⁹

Ovo isto Malik kaže i za ženu koja je nemoćna da dođe do predstavnika vlasti. Nju će udati onaj kome ona to povjeri jer ona žena koja nije u stanju doći do predstavnika vlasti jeste poput one koja živi u mjestu gdje on uopće ne postoji. U tom slučaju neko od muslimana bit će njen staratelj. Eš-Šafi veli: “Λko žena ne bi imala nekog od rođaka

¹⁰⁸ Bilježi ga Ahmed i autori *Es-Sunena*, a Et-Tirmizi ga ocjenjuje vjerodostojnim.

¹⁰⁹ *El-Džamiu li ahkamil-Kur'an*, str. 76. tom. 3.

da joj bude staratelj pa to povjeri nekom drugom muslimanu, da je uda, brak će biti ispravan jer će on biti umjesto predstavnika vlasti.”

Staratelju je zabranjeno činiti nasilje svojoj štićenici

Učenjaci se slažu da je staratelju strogo zabranjeno vršiti pritisak na svoju štićenicu i činiti joj nasilje tako što će je sprečavati da se uda ukoliko ona želi udati se za nekog ko joj priliči i ko joj daje mehr koji se inače daje ženama poput nje. Ukoliko je staratelj u tom spriječi, ona ima pravo požaliti se kadiji i tražiti od njega da je on uda. U ovom slučaju, nije ispravno da se starateljstvo s ovog nepravednog staratelja prenosi na nekog drugog rođaka, nego će se to prenijeti na kadiju, jer sprečavanje žene da se uda jeste nasilje, a nasilje se otklanja kod kadije. Ako staratelj iz opravdanih razloga spriječi svoju štićenicu da se uda, npr. ako joj njen prosac nije dostojan, ili joj daje mehr koji joj ne priliči, ili ukoliko postoji neki drugi prosac koji je bolji od prvog prosca, u tom slučaju starateljstvo se neće prenositi na nekog drugog jer se to ne smatra prisilom i nepravdom.

Od Ma'kila bin Jesara, r.a., prenosi se da je rekao: “Imao sam sestru koju je prosilo nekoliko prosaca i kada ju je zaprosio moj amidžić, udao sam je za njega. Nakon nekog vremena on se s njome razveo, ali s pravom da je opet vrati sebi. Čekao je da joj istekne iddet i kada mi je došao da je opet prosi, rekao sam mu: ‘Ne! Tako mi Allaha, dž.š., nikada je više neću udati za tebe.’ Nakon toga, o meni je objavljen ajat:

﴿وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ يَكُنْ أَجَلُهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾

A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne smetajte im da se ponovo udaju za svoje muževe.’

Iskupio sam se za svoju zakletvu i udao sam je za njega.”

Ženidba s siroticom

Dozvoljen je brak sa siroticom i prije nego što ona postane punoljetna, a njeni staratelji će umjesto nje sklopiti bračni ugovor. Kada postane punoljetna, imat će pravo da bira: da li želi taj brak ili ne. Ovo je mišljenje koje zastupaju Aiša, r.a., Ahmed i Ebu Hanifa. Uzvišeni je rekao:

﴿وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَمَآئِ
النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتِيْنَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُوْنَ أَن تَنكِحُوهُنَّ﴾

“Oni traže od tebe propise o ženama. Reci: ‘Allah će vam objasniti propise o njima – nešto vam je već kazao u Knjizi o ženama sirotama, kojima uskraćujete ono što im je propisano, a ne želite da se njima oženite.’”

Aiša, r.a., kaže: “Radi se o sirotici koja odrasta pod skrbništvom njenog staratelja, a koji se želi oženiti njome ali da ne bude pravedan kada je u pitanju njen mehr. Takvima je zabranjeno da se žene siroticama osim ukoliko će biti pravedni i dati im mehr koji i zaslužuju.” U četiri *Es-Sunena* bilježi se hadis Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u kojem on veli:

الْبَيْعَةُ تُسَامَرُ فِي نَفْسِهَا فَإِنْ صَمَّتْ فَهُوَ إِذْنُهَا وَإِنْ أَبَتْ فَلَا جَوَازَ عَلَيْهَا .

“Siroticu treba pitati da li se želi udati. Ako bude šutjela, to je njena dozvola, a ako odbije, niko je nema pravo prisiljavati.”

Eš-Šafi veli: “Nije dozvoljen brak sa siroticom osim nakon što ona postane punoljetna, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Siroticu treba pitati da li se želi udati a njeno će se mišljenje uzimati u obzir tek nakon što postane punoljetna, jer nema nikakve koristi u traženju dozvole od maloljetnice.’”

Sklapanje braka uz prisustvo samo jedne strane

Ukoliko neko ima starateljstvo i nad mužem i nad ženom, dozvoljeno mu je da on sam sklopi brak. Djed ima pravo oženiti sina svoga sina kćerkom svoje kćerke.¹¹⁰ Isti je slučaj i sa onim koji je za to opunomoćen.

Starateljstvo predstavnika vlasti

Starateljstvo se prenosi na predstavnike vlasti u sljedeća dva slučaja:

1. ukoliko nastane nesporazum među starateljima rođacima;
2. ukoliko staratelji, rođaci, uopće ne postoje. To će se provjeriti tako što će se provjeriti da li su oni živi ili su otputovali. Ako se pojavi prosac koji je dostojan žene, i žena bude s njime zadovoljna, a niko od njih ne bude prisutan, jer su otputovali, pa makar i u mjesto koje je blizu, ali van mjesta gdje živi ta žena i njen prosac, u tom slučaju kadija će imati pravo zastupati tu ženu prilikom sklapanja braka. Jedino, ako žena i njen prosac žele sačekati povratak njenog staratelja, kadija neće biti potreban, pa makar njen staratelj bude odsutan i duži vremenski period. Ako oni ne žele sačekati onda nema razloga da im se obavezuje čekanje njenog staratelja. U hadisu stoji: "Tri stvari ne treba odgađati: namaz, kada nastupi njegovo vrijeme, dženazu, kada čovjek umre, i ženidbu, ukoliko se pojavi dostojan prosac."¹¹¹ O ovoj temi prenose se hadisi, ali su svi oni slabi i najjači među njima jeste ovaj hadis.

Opunomoćenje za ženidbu

Opunomoćenje je ugovor koji je općenito dozvoljen zbog potreba ljudi za njim u svojim međusobnim odnosima. Učenjaci se slažu da je za svaki ugovor koji je dozvoljen čovjeku da ga sam zaključi dozvoljeno opunomoćiti nekog drugog, npr. u prodaji, kupovini, iznajmljivanju,

¹¹⁰ Već smo spomenuli da se kod nas izbjegava brak i sa daljom, a pogotovo sa bližom, rodbinom, te da je to bolje za potomstvo.

¹¹¹ Bilježi ga El-Bejheki i dr. od Alije, r.a., a niz prenosilaca ovog hadisa jeste slab.

potraživanju prava, u sporovima kojima se postižu ta prava, ženidbi, razvodu i u svim drugim ugovorima u kojima je moguće ovlastiti nekog drugog. Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio je zastupnik nekih svojih ashaba kada se radilo o njihovoj ženidbi.

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَتَرْضَى أَنْ
أُزَوِّجَكَ فُلَانَةً؟ قَالَ: نَعَمْ. وَقَالَ لِلْمَرْأَةِ: أَتَرْضِينَ أَنْ أُزَوِّجَكَ فُلَانًا؟ قَالَتْ: نَعَمْ.

Ukba bin Amir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao nekom čovjeku: “Želiš li da te oženim tom i tom ženom?” Čovjek je odgovorio: “Da, želim.” Toj je ženi rekao: “Hoćeš li da te udam za tog i tog čovjeka.” Ona je odgovorila: “Da.”

Čovjeka je oženio njegovom izabranicom, pa je čovjek imao spolni odnos sa svojom ženom, a da joj nije odredio mehr i ništa joj nije dao kao vjenčani dar. Taj čovjek bio je učesnik prisege na Hudejbiji a onaj ko je učestvovao na Hudejbiji, imao je pravo na ratni plijen iz Hajbera. Kada mu se približila smrt, rekao je: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio me je ovom ženom, a ja joj nisam dao ništa kao vjenčani dar. Uzimam vas za svjedoke da joj kao vjenčani dar dajem dio ratnog plijena s Hajbera koji je pripao meni. Taj njegov dio ratnog plijena prodat je za stotinu hiljada.”¹¹²

U ovom je hadisu dokaz da je dozvoljeno da jedna osoba bude opunomoćenik obje strane koje učestvuju u ugovoru.

Od Ummu Habibe prenosi se da je ona bila među iseljenicima u Abesiniju pa ju je Nedžašija udao za Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dok je još bila u Abesiniji. Ovo predanje bilježi Ebu Davud. Taj bračni ugovor sklopio je Amr bin Umcija ed-Damri jer ga je za to opunomoćio Allahov Poslanik, s.a.v.s. Nedžašija je bio taj koji joj je dao mehr, tako da se sklapanje braka pripisuje njemu.

¹¹² Bilježi ga Ebu Davud.

Čija je punomoć ispravna a čija nije

Punomoć može dati čovjek koji je pametan, punoljetan i slobodan jer on ima punu pravnu sposobnost (*ehliyye*).¹¹³ Onaj ko ima punu pravnu sposobnost i može se udavati i ženiti ispravno je i da umjesto sebe opunomoći nekog drugog.

Ukoliko čovjek nije pravno sposoban, ili jeste samo djelimično, nema pravo da umjesto sebe opunomoćuje nekog drugog, npr. čovjek koji je lud, dijete, rob jer niko od njih nema neovisnost i pravo da sam sebe oženi.

Učenjaci se razilaze o pitanju da li je ispravno opunomoćiti punoljetnu i pametnu ženu da sama sebe uda, a ta su razilaženja rezultat pitanja da li se brak smatra punovažnim ako je žena ta koja izgovara riječi uz koje prihvata brak.

Ebu Hanifa veli: "Ispravno je opunomoćiti ženu kao što je ispravno opunomoćiti muškarca jer ona ima pravo sklapati ugovore. Ako ona ima pravo sklapati ugovore, onda ima pravo opunomoćiti nekog drugog da to učini umjesto nje."

Međutim, većina učenjaka kaže: "Njen staratelj ima pravo umjesto nje sklopiti ugovor i bez njenog opunomoćenja, iako se mora uzimati u obzir njeno zadovoljstvo tim ugovorom, kao što smo to prethodno spominjali."

Neki učenjaci šafijskog mezheba prave razliku između oca i djeda i ostalih rođaka koji mogu biti staratelji. Oni kažu: "Nema potrebe za opunomoćivanjem oca ili djeda, a što se tiče ostalih staratelja, oni moraju biti opunomoćeni s njene strane."

¹¹³ Obavezno je uzeti u obzir ove uvjete kada se radi o punomoći. Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da je ispravna punomoć djeteta koje razlučuje stvari i punomoć roba.

Općenito i ograničeno opunomoćivanje

Dozvoljeno je da opunomoćivanje bude općenito ili ograničeno.

Općenito ograničavanje jeste: da čovjek opunomoći nekog drugog da ga oženi, a da mu ne spominje neku određenu ženu, mehr niti određenu visinu mehra.

Ograničeno opunomoćivanje jeste: da čovjek opunomoći nekog drugog da ga oženi, ali da spomene kojom se ženom želi oženiti, ili spomene ženu koja je iz određene porodice ili da spomene određenu visinu mehra.

Prema Ebu Hanifi, ako se radi o općenitoj punomoći, opunomoćenik ne mora ograničavati na bilo koji način jer ako bi opunomoćenik oženio čovjeka koji mu je dao to pravo bilo kojom ženom koja mu nije dostojna, ili uz previsok mehr, to bi bilo ispravno¹¹⁴, i ugovor bi bio punovažan jer se to podrazumijeva pod općenitim opunomoćivanjem.

Ebu Jusuf i Muhammed kažu: "Opunomoćivanje se mora ograničiti time da žena treba biti zdrava, njemu dostojna, kao i da visina mehra bude razumna... ali ne treba biti sitničav i gledati na svaku sitnicu."

Njihov dokaz jeste: činjenica da onaj ko nekog opunomoćuje to čini kako bi mu ovaj pomogao i izabrao ono što je najbolje za njega. Ne ograničavanje punomoćstva ne znači da ga ovaj treba oženiti s bilo kojom ženom, jer se podrazumijeva da mu treba odabrati ženu koja mu priliči, i uz razumnu visinu mehra. Ovo se mora uzeti u obzir jer ono što se podrazumijeva kao običaj jeste poput riječi izgovorenog uvjeta. Prema njima, jedino je ovo mišljenje ispravno.

Kada se radi o ograničenom opunomoćivanju, nije ga dozvoljeno prekršiti osim ukoliko se ne učini više i bolje od onog što se traži, tako što će mu izabrati još ljepšu i bolju ženu nego što ju je ovaj tražio, ili uz manji mehr nego što mu je odredio.

¹¹⁴ Iz ovog se izuzima ako se radi o opravdanoj sumnji, kao što je slučaj da ga oženi njegovom kćerkom ili ženom koja je pod njegovim starateljstvom; u tom slučaju ugovor ne bi bio punovažan bez dozvole onoga ko je dao punomoć.

Ako se desi suprotno onome što je čovjek tražio, ugovor će biti ispravan, ali ona neće biti obavezna da ga poštuje. Ako htjedne, prihvatit će ga, a ako htjedne, odbit će ga.

Učenjaci hanefijskog mezheba kažu: "Ako je žena ta koja opunomoćuje čovjeka, opunomoćit će ga da je uda za nekog određenog čovjeka ili za nekog neodređenog. U prvoj situaciji ugovor neće biti za nju obavezan osim ako ne dobije sve ono što je tražila bez obzira da li se radilo o mužu ili mehru. Ako se radi o drugoj, a to je da ga opunomoći da je uda, ali da ne spomene nekog određenog muškarca, npr. da mu kaže: 'Opunomoćujem te da me udaš', pa se on lično oženi njome, ili je uda za svog oca, sina, i sl., bračni ugovor neće biti obavezan za nju jer postoji mogućnost da je njen opunomoćenik bio pristrasan. U tom slučaju ona će odlučiti da li će prihvatiti taj brak ili odbiti. Ako je uda za nekog drugog mimo onih koje smo spomenuli, tj. za muškarca koji mu nije rod i taj njen budući muž bude nje dostojan i visina mehra bude razumna, bit će obavezna prihvatiti brak, i ni ona ni njen staratelj neće imati pravo to odbiti. Ako joj je muž dostojan, ali mehr bude mnogo manji nego što joj to priliči, taj joj brak neće biti obavezan, nego će ona i njen staratelj imati pravo da izaberu da li da prihvate taj brak ili odbiju, jer svako od njih dvoje ima pravo na to. Ako joj muž nije dostojan, brak će biti neispravan bez obzira da li mehr bude manji od onog kakav uzimaju žene poput nje jednak njihovim mehrovima ili veći." Takav brak se ne može odobriti jer se ne može odobravati neispravan brak.

Opunomoćenik za brak jeste samo predstavnik

Postoji razlika između opunomoćivanja za brak i za ostale vrste ugovora... Opunomoćenik za brak nije ništa drugo do predstavnik, na kojeg se odnose obaveze proistekle iz sklapanja braka. Od njega se ne može tražiti mehr¹¹⁵ niti zahtijevati od žene da bude pokorna mužu ukoliko je on njen opunomoćenik. On nema pravo preuzimati ženin mehr, osim ako mu ona to dozvoli, te će se to smatrati da ga je opunomoćila da ga

¹¹⁵ Osim ako on bude garant da će muž dati mehr, tako se od njega traži kao od onoga ko je garantovao a ne od onoga ko je opunomoćen.

preuzme i to je punomoć mimo one koja se daje za brak koja prestaje završetkom čina sklapanja braka.

Jednakost supružnika (el-kefae)

Pod ovim pojmom *el-kefae* misli se na to kako muž treba biti dostojan žene kojom se želi oženiti, tj. da bude ugledan kao i ona, iz iste društvene ljestvice kao i ona, i na istom materijalnom i fizičkom nivou.

Nema sumnje da ukoliko žena i njen muž budu jednaki u ovim stvarima, brak će biti postojaniji i teže će doći do razvoda braka.

Šerijatski stav o ovom pitanju

Međutim, kakav je šerijatski stav o ovom pitanju? I u kojim granicama treba uzimati ovu jednakost u obzir? Ibn Hazm smatra da ovu jednakost uopće ne treba uzimati u obzir. On kaže: "Bilo koji musliman, osim bludnika, ima pravo oženiti bilo koju muslimanku, osim bludnice." On dalje veli: "Svi su sljedbenici islama braća, i onome čije se porijeklo ne zna nije zabranjeno oženiti se halifinom kćerkom hašimijskog roda. Musliman bez obzira koliki grešnik bio, izuzev zinaluka dostojan je oženiti se muslimankom grešnicom, ali koja nije bludnica.

Dokaz za to riječi su Uzvišenog: **'Vjernici su braća.'** I riječi Uzvišenog: **'Ženite se onima koje su vam dopuštene.'** Uzvišeni Allah, dž.š., spominje nam koje su žene nam zabranjene i nakon toga kaže: **'A ostale su vam dozvoljene.'** Allahov Poslanik, s.a.v.s., udao je Zejnebu, majku vjernika, za Zejda, svog oslobođenog roba, a Mikdada je oženio Dabaom bint ez-Zubejr bin Abdul-Mutallib.

Ibn Hazm dalje veli: "Što se tiče naših riječi o grešniku i grešnici, onaj ko nam se u tome suprotstavlja treba onda zabraniti da se grešnicom ženi bilo ko osim onaj ko je grešnik, a niko to ne tvrdi. Uzvišeni je rekao:

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾

'Vjernici su braća.'

I rekao je:

﴿وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ﴾

‘A vjernici i vjernice zaštitnici su jedni drugima.’”

Podobnost treba uzimati u obzir samo kada se radi o pridržavanju vjere i moralu

Dio učenjaka smatra da jednakost supružnika treba uzimati u obzir ali samo kada je u pitanju pridržavanje vjere i moralne vrijednosti. Ne treba se osvrtni na porijeklo, zanimanje, bogatstvo i sl. Dobar i pobožan čovjek koji nema ugledno porijeklo ima pravo oženiti se ženom koja je ugledna po porijeklu; čovjek nepopularnog zanimanja ima pravo oženiti se ženom koja je ugledna; onaj ko je nepoznat i neugledan ima pravo oženiti se ženom koja je ugledna i poznata; siromašan ima pravo oženiti se imućnom ženom ukoliko je on čedan musliman. Niko od staratelja nema pravo zbog toga odbijati prosca niti tražiti razvod braka.

Ukoliko muž nije jednak sa starateljem koji je zastupao ženu prilikom sklapanja braka on nema pravo odbiti ga ako je ona zadovoljna time da joj on bude muž. Ako prosac nije korektan u vjeri, on nije dostojan da se oženi dobrom i pobožnom ženom. U tom slučaju ona će imati pravo tražiti poništenje braka ukoliko je djeвица i ukoliko ju je njen otac prisilio na udaju za tog grešnika.

U djelu *Bidajetul-mudžtehid* stoji: “Učenjaci malikijskog mezheba slažu se u tome da djeвица, ukoliko je njen otac uda za čovjeka koji pije alkohol, ili općenito za grešnika, ima pravo usprotiviti se tome i odbiti brak s njime. Nadležni organi imat će uvid u predmet i napraviti rastavu braka. Isti je slučaj ako je uda za onoga čiji je imetak haram, ili za onoga ko često prijeti i kune se razvodom.”

Oni koji zastupaju ovo mišljenje navode sljedeće:
riječ Uzvišenog:

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ﴾

O ljudi, Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena vas dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha jeste onaj koji Ga se najviše boji.”

U ovom je ajetu dokaz da su ljudi jednaki kao bića i da imaju jednaku vrijednost kao ljudi, a da je najčasniji onaj ko se boji Allaha, dž.š., tako što izvršava ono što mu je naredio i daje ljudima njihova prava;

عَنْ أَبِي حَاتِمٍ الْمُزَنِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا آتَاكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ فِيهِ؟ قَالَ: إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَأَنْكِحُوهُ—ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.

Ebu Hatim el-Muzeni, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada vam dođe neko čijom ste vjerom i ponašanjem zadovoljni, udajte za njega vašu šticećenicu, jer ako tako ne postupite, na Zemlji će se pojaviti smutnja i veliki nered.” Ashabi upitaše: “Allahov Poslaniče, pa makar imao nekih mahana?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: “Kada vam dođe neko čijom ste vjerom i ponašanjem zadovoljni, udajte za njega šticećenicu...”¹¹⁶ Ove riječi Allahov Poslanik, s.a.v.s., ponovio je tri puta.

U ovom hadisu govor je upućen starateljima i naređuje im se da svoje šticećenice udaju za one koji ih prose a koji su pobožni i moralni. Ako tako ne postupce, tj. ako ne budu udavali svoje šticećenice za one koji imaju lijep moral i odgoj, a budu težili za onima koji imaju ugled, porijeklo, imetak, pojavit će se smutnja i nered kojem neće biti kraja.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يَا بَنِي بَيَاضَةَ أَنْكِحُوا أَبَا هِنْدٍ وَأَنْكِحُوا إِلَيْهِ.

Ebu Davud bilježi predanje Ebu Hurejre, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “O Benu Bejada, udajte svoju šticećenicu za Ebu Hinda i ženite se od njega,” Radilo se o čovjeku koji je liječio

¹¹⁶ Bilježi ga Et-Tirmizi.

isisavanjem krvi (hidžama). Autor djela *Mealimus-sunen* veli: “U ovom je hadisu argument za Malikovo mišljenje i za sve one koji razmišljaju kao on, a to je da se jednakost treba gledati samo kada se radi o vjeri a ne o nečemu drugom. Ebu Hind je bio oslobođeni rob porodice Benu Bejada, a nije bio jedan od njih.”

Allahov Poslanik, s.a.v.s., zaprosio je Zejnebu bint Džahš, r.a., za Zejda bin Harisa, r.a., ali su ona i njen brat to odbili jer je ona bila ugledna Kurejševička, bila je kćerka Poslanikove, s.a.v.s., tetke. Njena je majka Umejma bint Abdulmutallib, a Zejd je bio rob. Nakon toga, Allah, dž.š., objavio je ajet: **“Kada Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo po svom nahodaenju postupati. A ko Allaha i Njegova Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo s Pravog puta.”** Njen je brat nakon toga rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: “Naredi mi šta želiš”, i poslije se ona udala za Zejda;

Ebu Huzejfa, r.a., udao je Hindu bint Velid ibn Utba ibn Rebia za Salima, a on je bio oslobođeni rob jedne ensarijke;

Bilal bin Rebbah, r.a., oženio se sestrom Abdurrahmana bin Avfa, r.a.;

Alija, r.a., upitan je o jednakosti supružnika, pa je odgovorio: “Svi su ljudi jednaki: Arapi i nearapi; Kurejšije i Hašimije, samo ako prime islam i budu vjerovali.”

Ovo mišljenje zastupaju učenjaci malikijskog mezheba. Eš-Ševkani veli: “Ovo mišljenje prenosi se od: Omera, Ibn Mesuda, Muhammeda ibn Sirina, Omera ibn Abdulaziza, a i Ibn Kajjim to mišljenje smatra najispravnijim pa kaže: ‘Allahov Poslanik, s.a.v.s., propisao je da u obzir treba uzimati samo jednakost u vjeri, tako da nije dozvoljeno muslimanki da se uda za nevjernika niti čednoj ženi za grešnika. Kur’an i sunnet, kada se radi o jednakosti supružnika, ne uzimaju u obzir ništa drugo mimo ovog. Muslimanki je strogo zabranjeno udati se za bludnika, a čednoj ženi za grešnika. U obzir se ne uzima ni porijeklo, ni ljepota, ni imetak, ni položaj. Oslobođeni rob ima pravo oženiti se ženom plemenitog porijekla koja je imućna samo ako je on čedan i ako je musliman. I onima koji nisu Kurejšije dozvoljeno je da se žene Kurejševičkama, onima koji

nisu Hašimije dozvoljeno je da se žene Hašimijkama. Siromašni imaju pravo ženiti se imućnim ženama.”

Mišljenje većine učenjaka

Iako učenjaci malikijskog mezheba, i neki drugi učenjaci koje smo spominjali, smatraju da u obzir treba uzimati samo jednakost u vjeri i pobožnosti, i ništa drugo mimo toga, ostali učenjaci jednakost ne ograničavaju samo na to, nego spominju i neke druge stvari koje treba uzeti u obzir.

U nastavku ćemo spomenuti te stvari.

Prvo: Porijeklo. Arapi su odgovarajući Arapima, a i Kurejšije su odgovarajuće Kurejšijama. Prema njima, nearap ne može biti adekvatan Arapkinji, a Arap ne može biti adekvatan Kurejšiji. Kao dokaz navode sljedeće:

مَا رَوَاهُ الْحَاكِمُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعَرَبُ أَكْهَاءُ بَعْضُهُمْ
لِبَعْضٍ، قَبِيلَةٌ لِقَبِيلَةٍ، وَحَيٌّ لِحَيٍّ، وَرَجُلٌ لِرَجُلٍ إِلَّا حَانِكًا أَوْ حِجَامًا .

predanje koje bilježi El-Hakim od Ibn Omera, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Arapi odgovaraju Arapima, pleme plemenu, mahala mahali, jedan čovjek drugom čovjeku, osim onih koji se bave tkanjem ili liječenjem isisavanjem krvi (hidžama).”;

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْعَرَبُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ أَكْهَاءُ
وَالْمَوَالِي بَعْضُهُمْ أَكْهَاءُ بَعْضٍ .

Muaz ibn Džebel, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Arapi odgovaraju jedni drugima, a oslobođeni robovi jedni drugima.”¹¹⁷

Prenosi se da je Omer, r.a., rekao: “Ugledne žene udajte samo za one koji su im dostojni.”¹¹⁸

¹¹⁷ Bilježi ga El-Bezzar.

¹¹⁸ Bilježi ga Ed-Darekutni.

O hadisu koji prenosi Ibn Omer, r.a., Ibn Ebu Hatim upitao je svoga oca, pa mu je odgovorio: "To je laž, nema nikakve osnove." Ed-Darekutni veli: "Hadis nije sahih." Ibn Abdulberr veli: "Ovaj je hadis nevjerodostojan i izmišljen."

Što se tiče predanja koje prenosi Muaz, r.a., u njegovom nizu prenosilaca nalazi se Sulejman bin Ebu el-Džun, o kome Ibn el-Kattan veli: "On je nepoznat." Pored toga, prenosi ga i Halid bin Ma'dan od Muaza, ali je tačno da on nije slušao hadise od njega. Tačno je da se o jednakosti po porijeklu ne prenosi ni jedan vjerodostojan hadis.

Učenjaci šafijskog i hanefijskog mezheba ne razilaze se glede uzimanja u obzir porijekla na način kao što smo to prethodno spomenuli. Međutim, razilaze se o pitanju odlikovanosti među Kurejšijama. Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da su Kurejšije¹¹⁹ odgovarajuće za Hašimije.

Prema mišljenju šafijskih učenjaka, ispravno je da Kurejšija odgovara Hašimijki i potomku Abdulmutalliba.

Kao potvrdu svom mišljenju navode predanje

عَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْعَدِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ بَنِي إِسْمَاعِيلَ، وَاصْطَفَى مِنْ كِنَانَةَ قُرَيْشًا، وَاصْطَفَى مِنْ قُرَيْشٍ بَنِي هَاشِمٍ، وَاصْطَفَانِي مِنْ بَنِي هَاشِمٍ، فَأَنَا خِيَارٌ مِنْ خِيَارٍ مِنْ خِيَارٍ.

Vaila bin el-Eskaa, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Allah, dž.š., odabrao je pleme Kinana među potomcima Ismaila, a.s., među Kinanama odabrao je pleme Kurejš, među Kurejšijama odabrao je Benu Hašim, a mene je odabrao među potomcima Benu Hašima. Ja sam najodabraniji među najodabranijim odabranicima." Bilježi ga Muslim.

Ibn Hadžer u svom *Fethu* veli: "Ispravno je da treba dati prednost potomcima Benu Hašima i El-Mutalliba nad ostalim ljudima... a svi su ostali ljudi jednaki." Međutim, istina je drugačija, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., udao svoju kćerku za Osmana ibn Affana, r.a., za Ebu el-Asa ibn

¹¹⁹ Kurejšije su potomci Nadra ibn Kinane, a Hašimije su potomci Hašima ibn Abdulmenafa. Porijeklo svih Arapa seže dalje od Nadra.

Rebiu udao je svoju kćerku Zejnebu, a oni su potomci Abduššemsa. Alija, r.a., udao je za Omera, r.a., svoju kćerku Ummu Kulsum, a Omer, r.a., je po porijeklu bio Adevija.

Čast koju ima učenjak veća je od bilo kojeg porijekla i časti. Učenjak je dostojan bilo koje žene bez obzira kakvo je njeno porijeklo, pa makar njegovo porijeklo ne bilo ugledno.

Naime, Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

النَّاسُ مَعَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ. خَيْرُهُمْ فِي الْبَاهِلِيَّةِ خَيْرُهُمْ فِي الْإِسْلَامِ إِذَا قَاتَهُوا.

“Ljudi su poput ruda, poput ruda zlata i srebra. Najbolji u džahilijetu najbolji su i u islamu ako budu učeni u vjeri.”

Allah, dž.š., rekao je:

﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾

“Allah će na visoke stupnjeve uzdignuti one među vama koji vjeruju i kojima je dato znanje.”¹²⁰

I rekao je Uzvišeni:

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

“Reci: ‘Zar su isti oni koji znaju i oni koji ne znaju’”¹²¹

Ovo je propis kada su u pitanju Arapi. Što se tiče nearapa, neki kažu da među njima ne treba gledati na jednakost po porijeklu.

Prenosi se od Eš-Šafija, r.a., i većine učenjaka njegovog mezheba da se i među njima treba gledati na jednakost po porijeklu, analogno Arapima, jer i nearapi smatraju sramotom ako se žena uda za nekog ko je po porijeklu niži od nje, tako da će se ovaj propis jednako odnositi i na Arape i na nearape jer je razlog isti.

Drugo: sloboda. Rob nije dostojan da se ženi ženom koja je slobodna, niti je u osnovi oslobođeni rob jednak ženi koja je cijeli život slobodna. Čak, ako je neko od njegovih roditelja i predaka bio rob, takav nije dostojan ženi koja nije bila ropkinja kao i neko od njenih predaka.

¹²⁰ Sura El-Mudžadela, 11.

¹²¹ Sura Ez-Zumer, 10.

Smatrat će se sramotom ako se slobodna žena uda za roba, ili za nekog čiji su preci bili robovi.

Treće: islam, odnosno jednakost u islamu predaka, i to se uzima u obzir kada su nearapi u pitanju. Ovo se ne odnosi na Arape jer se kod njih gleda na porijeklo, a ne na islam kod predaka. S druge strane, nearapi se ponose islamskim porijeklom. Na osnovu ovoga, ako je žena muslimanka a njen otac i preci također muslimani, njoj nije dostojan musliman čiji preci nisu bili muslimani. Ako je od ženinih predaka samo njen otac bio musliman, njoj će biti jednak musliman od čijih je predaka samo njegov otac bio musliman. Ako su od čovjekovih predaka njegov otac i djed bili muslimani, on će biti dostojan žene čiji su otac i djed bili muslimani, jer kada se govori o nekom čovjeku, gleda se na njegovog oca i djeda, a na ostale pretke ne obraća se pažnja.

Ebu Jusuf smatra da je čovjek čiji je otac bio musliman dostojan žene čiji su preci bili muslimani. Prema njemu, čovjek se može prepoznati preko oca. Ebu Hanifa i Muhammed smatraju da upoznavanje nije dovoljno bez oca i djeda.

Četvrto: zanimanje. Ukoliko žena potječe iz porodice koja se bavi cijenjenim zanimanjem, onda joj muškarac koji se bavi nepopularnim poslovima nije dostojan. Ukoliko su zanimanja slična, onda nema smetnje. Kada se radi o ovome, onda u obzir treba uzimati običaje koji vladaju u jednom narodu. Naime, neko je zanimanje časno i cijenjeno na određenom mjestu ili određenom vremenu dok je na drugom mjestu ili vremenu to zanimanje prezreno. Oni koji smatraju da u obzir treba uzimati zanimanje kao dokaz navode hadis koji smo prethodno spomenuli: "Arap su dostojni jedni drugima....." Neko je upitao Ahmeda ibn Hanbela, Allah mu smilovao, "Kako to da zastupaš ovo mišljenje kada ovaj hadis smatraš nevjerodostojnim", pa je on odgovorio: "Ovako se postupa u praksi."

Autor *El-Mugnija* veli: "Znači da se ovaj hadis slaže s običajima koji vladaju u narodu. Oni koji se bave uglednim poslovima i zanimanjima udaju svojih kćeri za one koji se bave nepopularnim zanimanjima

smatraju sramotom koja ih je zadesila. Običaj ljudi jeste da to smatraju sramotom i to izjednačavaju s neuglednim porijeklom... Ovo mišljenje zastupa Eš-Šafi, Muhammed i Ebu Jusuf od hanefijskih učenjaka, a u jednom se predanju to prenosi i od imama Ahmeda i Ebu Hanife.” U jednom predanju od Ebu Jusufa prenosi se da je on smatrao da u tome nema smetnje osim ako jedno od supružnika nije grešnik.

Peto: imetak. Učenjaci šafijskog mezheba razilaze se u tome da li u obzir treba uzimati i jednakost u imetku. Neki smatraju da to treba uzimati u obzir, prema njima, siromašan čovjek nije dostojan toga da se oženi imućnom ženom.

رَوَى سَمُرَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: الْحَبُّ مَالٌ وَالْكَرْمُ النَّقْوَى.

Semura, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Porijeklo je imetak, a čast je bogobožnost.” Oni kažu: “Primanja siromašnog manja su nego primanja imućnog čovjeka.” Neki kažu: “Ovo ne treba uzimati u obzir jer imetak dolazi i prolazi, i zbog toga što se plemeniti ljudi ne ponose imetkom koji posjeduju.”

Pjesnik veli:

*“Kroz život bili smo imućni, a i siromaštvom pogodeni,
I iz oba pehara smo kroz život pili
Zbog imetka nismo se nad rođacima oholili
Niti smo siromaštvom porijeklu sramotu nanijeli.”*

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da se treba uzimati u obzir materijalni status supružnika te da muž treba biti u stanju da ženi dadne mehr i da je izdržava, tako da onaj ko to nije u stanju nije dostojan da se ženi imućnom ženom. Pod mehrom se misli na onaj mehr koji treba dati odmah prilikom sklapanja braka, a ne na *mehr muedždžel*, koji se po običaju daje kasnije. Ebu Jusuf smatra da se u obzir uzima sposobnost izdržavanja porodice, a ne mehr, jer mehr ne mora biti velik. Čovjek se smatra imućnim ukoliko je njegov otac imućan. Od imama Ahmeda prenosi se, u jednom od predanja, da jednakost u imetku treba uzimati

u obzir jer će imućna žena biti oštećena ako njen budući muž ne bude u stanju da je izdržava. Njena će djeca trpjeti, a i ljudi siromaštvo ubrajaju u nedostatak i razlikuju se po imetku kako što se razlikuju po porijeklu, čak i više od toga.

Šesto: nepostojanje mahana.

Učenjaci šafijskog mezheba i Malik, kao što to prenosi Ibn Nasr smatraju da supružnici trebaju biti jednaki i kada se radi o nepostojanju mahana. Ko ima neku mahanu koja potencijalno narušava brak nije dostojan onome ko nema te mahane. Ako ta mahana nije od onih koje ometaju ispravnost braka, ali se smatra nedostatkom, npr. ako je slijep, sakat, deformiranog tijela, o tome učenjaci imaju dva mišljenja, a ispravnije je ono po kojem onaj ko ima te nedostatke nije dostojan zdravoj osobi.

Učenjaci hanefijskog i hanbelijskog mezheba ne uzimaju u obzir jednakost u ovim stvarima.

U *Mugni* justoji: "Postojanje mahana ne utječe na jednakost, jer nema razilaženja u tome da to ne kvari brak. Međutim, pritvrđeno je da u ovom slučaju žena ima pravo odabrati da li želi taj brak, a u odabiru njeni staratelji nemaju nikakva udjela jer se šteta vraća na nju. Njen staratelj ima pravo zabraniti joj brak s paraliziranim muškarcem, s onim koji je bolestan od lepre ili onim ko je lud."

Kod koga se gleda ova podobnost

Ove stvari treba uzimati u obzir samo kada se radi o mužu a ne kada se radi o ženi. Naime, muškarac je taj koji treba ispunjavati ove uvjete i biti dostojan žene kojom se ženi, a ne postavlja se uvjet da žena bude dostojna čovjeka za koga se udaje.¹²²

¹²² Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da žena treba biti podobna za muža u dva slučaja:

1. ako čovjek opunomoći nekog da ga oženi, ali ne imenuje neku određenu ženu, ispravnost braka bit će uvjetovanje time da ga oženi ženom koja mu priliči, kao što smo to spominjali u poglavlju o opunomoćivanju;
2. ako staratelj koji nije otac a koji nije poznat po lošem izboru uda maloljetnu ženu za nekog čovjeka, ispravnost braka bit će uvjetovana time da ta žena treba da mu bude dostojna kako on ne bi bio oštećen.

Dokaz za to jeste sljedeće:

prvo:

Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao je:

مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ جَارِيَةٌ فَعَلَّمَهَا وَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا وَأَحْسَنَ إِلَيْهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا فَلَهُ أَجْرَانِ .

“Ko bude imao ropkinju pa je podučio i to učini na najbolji mogući način, bude se lijepo odnosio prema njoj, a nakon toga je oslobodi pa se oženi njome imat će dvije nagrade.” Bilježe ga El-Buhari i Muslim;

drugo: Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., niko nije bio jednak, a ženio se iz različitih arapskih plemena. Oženio se Safijom bint Huzej, koja je primila islam a bila je jevrejka;

treće: ako se žena koja je ugledna uda za nekog ko joj nije dostojan, ona i njeni staratelji bit će izloženi sramoti. Što se tiče uglednog muškarca, za njega nije nikakva sramota ako se oženi ženom koja je manje ugledna nego on.

Podobnost je pravo žene i njenih staratelja

Većina učenjaka smatra da je jednakost pravo žene i njenih staratelja.¹²³ Staratelju nije dozvoljeno udati svoju štićenicu za onog ko joj nije dostojan, osim njenom dozvolom i s dozvolom ostalih rođaka koji imaju pravo na starateljstvo. Naime, ukoliko se žena uda za nekog ko joj nije dostojan, sramota će zadesiti i njene staratelje, tako da od svih njih treba tražiti dozvolu... Ako ona bude zadovoljna, a zadovoljni budu i njeni staratelji, brak će biti ispravan jer je zabrana uvjetovanja njihovim pravom, pa ako su oni zadovoljni, zabrana prestaje.

Učenjaci šafijskog mezheba kažu: “Ovo pravo pripada onome ko je trenutno staratelj.”

Ahmed veli: “To je pravo svih staratelja, bližih i daljih... Ako neko od njih ne bude zadovoljan, imat će pravo raskinuti bračni ugovor.”

¹²³ Ako se žena uda za onog ko joj nije dostojan mimo svoje volje i mimo volje njenih staratelja, neki smatraju da je takav brak neispravan, a neki pak smatraju da je ispravan, ali da žena ima pravo izaberati da li želi taj brak. Ovo je mišljenje učenjaka šafijskog mezheba, a mišljenje učenjaka hanfijskog mezheba objasnili smo u poglavlju o starateljstvu.

U drugom predanju od Ahmeda stoji: "To je isključivo Allahovo, dž.š., pravo. Ako bi staratelj i žena bili zadovoljni da se odreknu svog prava na jednakost, to ne bi bilo ispravno."

Međutim, ovo se predanje odnosi samo na jednakost kada se radi o vjeri a ne nečemu drugom kao što se to prenosi u jednom predanju od imama Ahmeda.

Vrijeme u kojem se jednakost uzima u obzir

Jednakost se uzima u obzir prilikom sklapanja braka. Ako se nakon sklapanja braka pojavi nešto što će narušiti tu jednakost, neće biti nikakvih smetnji i ništa neće izmijeniti niti će utjecati na ispravnost braka. Uvjeti koji su potrebni za ispravnost braka uzimaju se u obzir prilikom samog sklapanja braka. Ako je muž prilikom sklapanja braka ugledan, bude u mogućnosti izdržavati porodicu, ili bude dobar, a nakon sklapanja braka njegovo se stanje promijeni pa postane neugledan, ili ne bude u stanju izdržavati porodicu ili postane grešnik, to neće utjecati na ispravnost braka. Vrijeme se mijenja, a ni čovjek nije stalno u istom stanju. Žena treba prihvatiti stvarnost, strpjeti se i biti bogobojazna jer tako trebaju postupati oni koji su odlučni.

PRAVA SUPRUŽNIKA

Ukoliko se brak sklopi na ispravan način, za sobom će povlačiti šerijatsko pravne posljedice, a supružnici će zahvaljujući braku imati svoja bračna prava i dužnosti...

Postoje tri vrste bračnih prava i dužnosti:

1. prava koja žena ima u odnosu na svog muža;
2. prava koja muž ima u odnosu na svoju ženu;
3. prava koja supružnici podjednako imaju.

Ako oboje od supružnika budu izvršavali svoje dužnosti i budu svjesni svoje odgovornosti, to će u brak donijeti smirenost i sreću.

U sljedećem poglavlju govorit ćemo detaljnije o bračnim pravima i dužnostima.

ZAJEDNIČKA PRAVA I DUŽNOSTI

Zajednička prava supružnika jesu sljedeća:

1. bračni život i spolno naslađivanje jednog s drugim. Oboje imaju podjednaka prava u ovome. Čovjeku je dozvoljeno sa svojom ženom raditi sve ono što je i njoj dozvoljeno raditi s njim. Spolno naslađivanje jeste pravo koje oboje imaju, i ne može se desiti osim ukoliko oboje ne učestvuju u njemu, jer nemoguće je da u tome učestvuje samo jedno od njih;

2. zabrana po tazbinstvu: tj. njegovom ocu, djedu, sinovima i unucima zabranjeno je ženiti se njome, kao što je njemu zabranjeno ženiti se njenom majkom, nanom, kćerima i unukama;

3. pravo na međusobno nasljeđivanje automatski nakon sklapanja braka. Ako jedno od njih umre nakon već sklopljenog braka, drugo će imati pravo da ga naslijedi pa makar i ne budu imali spolni odnos;

4. očinstvo pripada čovjeku kada se porodi žena kojom je oženjen;

5. lijep i pošten odnos prema bračnom drugu. Oba supružnika dužna su odnositi se prema svom bračnom drugu na najbolji mogući način, tako da žive u ljubavi i miru... Uzvišeni je rekao:

﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾

“S njima lijepo živite.”¹²⁴

PRAVA KOJA ŽENA IMA U ODNOSU NA MUŽA

Prava koja žena ima u odnosu na muža:

1. materijalna prava, u što spadaju mehr i izdržavanje;

2. prava koja nisu materijalne prirode, npr. pravednost među suprugama ukoliko je čovjek oženjen s više od jedne žene, i nenanošenje štete supruzi. Sada ćemo o tome detaljnije govoriti.

¹²⁴ Sura En-Nisa, 19.

Mehr, vjenčani dar

Jedna od lijepih stvari i znakova poštovanja prema ženi u islamu jeste i to što joj je dao pravo na posjedovanje imetka. U doba džahilijeta žena nije imala ta prava i njen staratelj raspolagao je njenim imetkom kako je želio i uskraćivao joj je pravo da njime raspolaže. Islam je skinuo s nje ovu nepravdu, propisao je mužu da je obavezan da joj dadne mehr, vjenčani dar, prilikom sklapanja braka. Kada se žena uda, mehr se daje njoj a ne njenom ocu. Niko pa čak ni njoj najdraži, nema pravo da od njenog mehra bilo šta uzme ukoliko ona time nije zadovoljna. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا﴾

“I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte; a ako vam one od svoje volje od toga šta poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte.”¹²⁵

Naime, svojim ženama bezuvjetno podajte njihove vjenčane darove. A ako vam one nakon što im date mehr bez prisile i drage volje nešto dadnu, prihvatite njihov poklon jer u tome nema nikakvog grijcha. Ako žena zbog stida dadne dio svog imetka mužu, ili iz straha, ili on to dobije na prevaru, neće mu to biti dozvoljeno. Uzvišeni Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَنَّا نَأْخُذُوهُ بِهَنَاءٍ وَإِنَّمَا مِيثَاقُكُمْ عَلَيْهِمْ وَأَفْضَىٰ بِمِثْقَلِ غَلِيظَ﴾

“Ako hoćete jednu ženu da pustite, a drugom se oženite, i jednoj ste od njih dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh? Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele.”¹²⁶

Muž je obavezan dati vjenčani dar ženi jer će na taj način odobrovoljiti svoju ženu zato što je ispunio svoje obaveze prema njoj. Uzvišeni je rekao:

¹²⁵ Sura En-Nisa, 4.

¹²⁶ Sura En-Nisa, 20-21.

﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾

“Muškarci vode brigu o ženama zato što je Allah dao prednost jednima nad drugim i zato što oni troše imetke svoje.”¹²⁷

To će pojačati njihovu vezu i unijet će ljubav i samilost među njima.

Visina mehra

Šerijat nije odredio najmanju vrijednost mehra, kao ni najveću, jer se ljudi razlikuju po bogatstvu i siromaštvu. Svako od njih ima svoje običaje i mogućnosti tako da je svakome ostavljeno da dadne onoliko mehra koliko je u stanju, a shodno običajima koji vladaju u njegovoj sredini. Svi tekstovi koji su preneseni ukazuju na to da je jedini uvjet da mehr bude nešto što ima neku vrijednost, bez obzira kolika ona bila. Dozvoljeno je da to bude obični prsten od željeza, pregršt hurmi, podučavanje Allahovoj knjizi i sl. ukoliko time budu zadovoljni oni koji sklapaju brak.

فَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي فِزَارَةَ تَزَوَّجَتْ عَلَى ثَعْلَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرْضِيتِ عَنْ نَفْسِكَ وَمَالِكَ بِنْتِ ثَعْلَيْنِ. فَقَالَتْ: نَعَمْ. فَاجَارَهُ.

Amir bin Rebia prenosi da se neka žena iz plemena Benu Fezara udala uz mehr koji se sastojao od dvije papuče, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Jesi li zadovoljna da ti mehr budu papuče?” Ona je odgovorila: “Da”, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., to odobrio. Bilježe ga: Ahmed, Ibn Madža, i Et-Tirmizi, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

وَعَنْ سُهَيْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي وَهَبْتُ نَفْسِي لَكَ فَقَامَتْ قِيَامًا طَوِيلًا فَقَامَ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ رَوِّجْنِيهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ تُصَدِّقُهَا بِإِيَّاهُ؟ فَقَالَ: مَا عِنْدِي إِلَّا إِزَارِي هَذَا. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ أَعْطَيْتَهَا إِزَارَكَ

¹²⁷ Sura F'en-Nisa, 34.

جَلَسْتُ لَا إِزَارَ لَكَ، فَالْتَمَسْتُ شَيْئًا، فَقَالَ: مَا أَجَدُ شَيْئًا. فَقَالَ: ائْتِمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ حَدِيدٍ، فَالْتَمَسْتُ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْءٌ؟ قَالَ: نَعَمْ، سُورَةُ كَذَا، وَسُورَةُ كَذَا، لِسُورٍ سَمِيهَا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَدْ رَوَّجُكُمَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ. وَجَاءَ فِي بَعْضِ الرِّوَايَاتِ الصَّحِيحَةِ: عَلِمَهَا مِنَ الْقُرْآنِ.

Sehl ibn Sad, r.a., prenosi da je neka žena došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla: "Allahov Poslaniče, želim se udati za tebe." Ona je dugo stajala pored Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa jedan od prisutnih ljudi reče: "Allahov Poslaniče, udaj je za mene ako ti ne želiš da se oženiš njome." Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita ga: "Imaš li imetka koji joj možeš dati kao mehr?" Čovjek odgovori: "Nemam ništa osim ove odjeće koja je na meni." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Ako joj dadneš svoju odjeću, ti ćeš ostati bez odjeće." Čovjek je malo razmislio pa reče: "Ne posjedujem ništa drugo." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Potraži nešto." On odgovori: "Nemam ništa." Tada mu Poslanik, a.s., reče: "Potraži pa makar prsten od željeza", ali on nije bio u stanju ni to da pronađe. Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita ga: "Pamtiš li nešto od Kur'ana?" Čovjek odgovori: "Pamtim tu i tu suru." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Udajem je za tebe uz ono što pamtiš od Kur'ana."¹²⁸

Enes, r.a., prenosi da je Ebu Talha zaprosio Ummu Sulejm, pa mu je rekla: "Tako mi Allaha, dž.š., neko poput tebe se ne odbija, ali ti si nevjernik, a ja sam muslimanka pa mi nije dozvoljeno da se udam za tebe. Ako primiš islam, to će biti tvoj vjenčani dar meni i neću ništa više tražiti od tebe." Njegovo primanje islama bilo je njen mehr. Ovi hadisi ukazuju na to da je dozvoljeno da mehr bude nešto neznatno, nešto što je korisno, a podučavanje Kur'anu korisna je stvar.

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da mehr ne smije biti manji od deset dirhema, a učenjaci malikijskog mezheba smatraju da ne može biti manji od tri dirhema. Ovo određivanje ne temelji se na nekom dokazu niti na vjerodostojnom tekstu.

¹²⁸ Bilježe ga Ebu-Buhari i Muslim. U drugim vjerodostojnim predanjima stoji: "Poduci je nečemu iz Kur'ana." U predanju koje prenosi Ebu Hurejra, r.a., stoji da se radilo o dvadeset ajeta."

Hafiz Ibn Hadžer veli: "O najmanjoj vrijednosti mehra prenose se neki hadisi ali ni jedan od njih nije vjerodostojan. Ibn el-Kajjim, govoreći o ovim hadisima, veli: 'Ono što je Ummu Sulejm odabrala da joj bude mehr, tj. da Ebu Talha primi islam, bilo joj je draže od imetka koji se daje kao vjenčani dar. U osnovi, mehr je propisan da se dadne ženi kako bi se ona okoristila tim imetkom, a ako je zadovoljna da joj vjenčani dar bude znanje, vjera, primanje islama, učenje Kur'ana, to će biti najbolja vrsta vjenčanog dara, najkorisnija i najuzvišenija. U tom slučaju sklapanje braka ne biva bez mehra. Zbog čega bi se određivalo da mehr ne smije biti manji od tri ili deset dirhema i gdje je predanje koje to potvrđuje?! Ono što smo mi spominjali da mehr može biti davan na ovaj način, temelji se na vjerodostojnim predanjima i ispravnoj analogiji. To ni u kojem slučaju nije jednako s onom koja se darovala Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., jer se to veže samo za njega, a ne i za ostale muslimane. Ona je sebe darovala Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., bez dozvole staratelja i bez mehra, suprotno onome kako mi sklapamo brak jer smo obavezni da to činimo uz dozvolu staratelja i uz vjenčani dar. Ako je mehr nešto što nije materijalno, to je s pravom žene da izabere šta želi jer se korist vraća njoj. Ona nije darovala sebe kao poklon, što je suprotno onome što je učinila ona koja se darovala Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.'"

Ovo se da zaključiti iz ovih hadisa. Suprotno ovim hadisima, neki kažu: "Mehrs može biti samo ono što je materijalno, a ne može biti nešto što je nematerijalno, niti znanje niti podučavanje Kur'anu. Ovo mišljenje zastupaju Ebu Hanifa i Ahmed u jednoj predaji." Suprotno ovim hadisima tvrde i oni koji kažu: "Mehrs ne može biti manji od tri dirhema", i ovo su riječi imama Malika, a imam Ebu Hanifa veli: "Mehrs ne može biti manji od deset dirhema."

Postoje i još neka druga mišljenja koja se ne temelje na dokazima iz Kur'ana i sunneta, niti na konsenzusu učenjaka, niti na analogiji, kao ni na riječima nekog od ashaba.

Onaj ko tvrdi da se ovi hadisi odnose samo na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., te da su derogirani, i da stanovnici Medine postupaju suprotno njima, zastupa nešto za što nema dokaza. Sejjid bin Musejjeb, najugledniji

tabiin iz Medine, udao je svoje kćerku uz mehr od dva dirhema, i niko mu to nije osporio, čak je to ubrajano u njegove odlike i vrijednosti. Abdurrahman ibn Avf, r.a., oženio se uz mehr od pet dirhema, a taj njegov postupak potvrdio je Allahov Poslanik, s.a.v.s. Niko ne može nešto ograničiti osim onaj ko ima pravo da propisuje u vjeri. Što se tiče određivanje najviše vrijednosti mehra, tu nema ograničenja. Od Omera, r.a., prenosi se da je zabranio, dok je držao govor s mimbera, da mehr bude viši od četiri stotine dirhema. Kada je sišao s mimbera usprotivila mu se neka žena iz plemena Kurejš rekavši mu: “Zar nisi čuo da je Allah, dž.š., rekao:

﴿وَأَنْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا﴾

‘A jednoj od njih ste mnogo blaga dali.’ Omer, r.a., reče: ‘Bože oprost mi. Svi ljudi učeniji su u vjeri od Omera.’ Zatim se vratio na mimber i rekao: ‘Bio sam vam zabranio da mehr bude veći od četiri stotine dirhema, ali neka svako od vas da od svog imetka onoliko koliko želi.’” Bilježe ga Seid ibn Mensur i Ebu Ja‘la s dobrim nizom prenosilaca.

Abdullah ibn Musab prenosi da je Omer, r.a., rekao: “Nemojte ženama davati više od četrdeset oka srebra, a ko dadne više, to ću preusmjeriti u državnu blagajnu.” Neka mu žena reče: “Ti nemaš pravo da to određuješ.” Omer, r.a., upita je: “A zbog čega to?” Ona reče: “Jer je Allah, dž.š., rekao:

﴿وَأَنْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا﴾

‘A jednoj od njih ste mnogo blaga dali.’”

Omer, r.a., reče: “Žena je u pravu, a Omer je pogriješio.”

Pokudenost pretjerivanja u mehu

Bez obzira na sve, islam nastoji da većini muškaraca i žena omogući ženidbu i udaju kako bi svi uživali u onome što im je dozvoljeno. To neće biti moguće ako put do toga ne bude lahak i svima dostupan, tako da i oni koji su siromašni i koji ne posjeduju veliki imetak, a nema sumnje da

je takvih mnogo. Zbog toga, po islamskom učenju pretjerivanje u mehru pokuđeno je, a ukoliko se brak sklopi uz mali mehr, bit će blagoslovljen, i to će biti znak ženine dobrote.

فَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ أَعْظَمَ النِّكَاحِ بَرَكَهً
أَيْسَرُهُ مَوْثَةً.

Aiša, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najviše bereketa ima u braku koji se sklopi uz najmanje imetka.”

وَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَمُنُ الْمَرْأَةُ خِفَّةً مَهْرَهَا وَيُسِرُّ نِكَاحَهَا وَحُسْنُ خُلُقِهَا وَشَوْمُهَا
غَلَاءٌ مَهْرَهَا وَعُسْرُ نِكَاحِهَا وَسُوءُ خُلُقِهَا.

I rekao je: “Lijep predznak kod žene jeste ako ne zahtijeva veliki mehr, ako ne otežava brak onima koji je prose i ako ima lijepo ponašanje. Loš predznak kod žene jeste ako traži veliki mehr, ako otežava onima koji je prose i ako ima loše ponašanje.” Većina ljudi ne poznaje ove činjenice pa prakticira loše običaje kao što je pretjerivanje u traženju mehra, trošenje ogromnih količina novca na svadbi, što je obaveza muža i što ga opterećuje, tako da žena izgleda poput trgovačke robe koja je bolja što se skuplje plati. To je dovelo dotle da su se ljudi počeli žaliti na poteškoće prilikom ženidbe, tako da mnogi nisu u stanju ženiti se što je podjednako nanijelo štete i muškarcima i ženama i prouzrokovalo mnogo štetnih posljedica. Institucija braka oslabljena je, tako da je teže doći do halala nego do harama.

Požurivanje s davanjem mehra ili njegovo odgađanje

Mehr je dozvoljeno dati odmah nakon sklapanja braka ili kasnije, ili jedan dio dati odmah, ili to odgoditi, shodno običajima koji vladaju u narodu. Preporučljivo je da se dio mehra odmah dadne, a dokaz za to je ste predanje koje prenosi Ibn Abbas, r.a., a u kojem stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio Aliji, r.a., da se osami sa Fatimom sve dok joj ne dadne dio mehra. Alija, r.a., rekao mu je: “Ali ja nemam ništa.” Allahov

Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “A gdje ti je zaštitni oklop”, pa joj ga je Alija, r.a., dao. Bilježe ga Ebu Davud, En-Nesai i El-Hakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

Aiše, r.a., rekla je: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio mi je da pustim ženu da se osami s mužem i prije nego što joj on dadne dio mehra.”¹²⁹ Ovaj je hadis dokaz da je dozvoljeno da se supružnici osame i prije nego što joj on dadne dio mehra. Predanje koje prenosi Ibn Abbas, r.a., ukazuje na to da je ta zabrana na nivou preporuke. El-Evzai veli: “Smatrali su da nije lijepo da se čovjek osami sa ženom sve dok joj ne dadne dio mehra.”

Ez-Zuhri veli: “Iz hadisa smo zaključili da se muž ne treba osamljivati sa ženom sve dok joj ne pokloni dio mehra ili nešto od odjeće. To je ono što prakticiraju muslimani.” Muž ima pravo da se i bez toga osami sa svojom ženom, a ona je dužna da mu se preda i da mu se ne opire, pa makar joj i ne dao dio mehra koji je dužan dati.

Ibn Hazm veli: “Ko se oženi ima pravo uživati sa svojom ženom pa makar i ne odredili tačnu visinu mehra, željela to ona ili ne. On je dužan ispuniti ono što je dužan da joj dadne, svidjelo mu se to, kasnije ili ne, i to nimalo ne utječe na dozvoljenost spolnog odnosa. Muž ima pravo odmah imati odnos sa svojom ženom, a on je dužan da joj odmah, čim bude u stanju dadne njen mehr. Ako joj nije odredio visinu mehra, dat će joj onoliko koliko se daje ženi poput nje, osim ako se ne dogovore da to bude manje ili više.” Ebu Hanifa veli: “Muž ima pravo imati spolni odnos sa njom željela to ona ili ne, pa makar muž odgodio da joj dadne mehr, jer je ona ta koja je bila zadovoljna tim odgađanjem, a to ne poništava njegova prava. Ako su se dogovorili da joj odmah dadne mehr u cijelosti ili samo dio, muž će imati pravo imati spolni odnos s njome ako joj dadne ono što mu je uvjetovala da joj dadne odmah. Ona će imati pravo suprotstaviti mu se sve dok on ne ispuni njen uvjet.” Ibn el-Munzir veli: “Svi oni pred kojim smo stjecali znanje slažu se da žena ima pravo spriječiti muža da ima odnos s njome sve dok joj ne dadne mehr.” Autor djela *El-Muhalla* suprotstavlja se ovom mišljenju, pa kaže: “Nema

¹²⁹ Bilježe ga Ebu Davud i Ibn Madža.

razilaženja među učenjacima da je od trenutka kada se sklopi brak mužu dozvoljeno imati spolni odnos s njome jer je ona njegova žena, on je njoj dozvoljen i ona je njemu dozvoljena. Ko spriječi muža da dođe do svoje žene prije nego što joj dadne mehr rastavio je muža i ženu bez dokaza iz Kur'ana i sunneta. Međutim, ispravno će biti ako kažemo da on ne treba uskraćivati njena prava, a ona ne treba uskraćivati njegova prava, ali on ima pravo na spolni odnos s njome, svidjelo se njoj to ili ne, a ona će uzeti svoj mehr, svidjelo se to njemu ili ne." Vjerodostojno se prenosi od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da je rekao:

أَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ.

“Daj svakome pravo koje ima.”

Kada je muž obavezan dati mehr u cijelosti?

Muž je obavezan dati mehr u cijelosti u jednoj od sljedećih situacija:

1. ukoliko bude imao potpuni snošaj sa ženom, jer je Uzvišeni Allah, rekao:

﴿وَأِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ
بِهَآنَا وَإِنَّمَا تَبَيَّنَا وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾

“Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh? Kako biste mogli i oduzeti to kada ste jedno s drugim živjeli i kada su one od vas čvrstu obavezu uzele”¹³⁰;

2. ako jedno od supružnika umre prije nego što su imali spolni odnos. U ovome se slažu svi učenjaci;

3. Ebu Hanifa, r.a., Allah mu se smilovao, smatra da ukoliko se čovjek potpuno osami sa ženom, dužan joj je dati mehr koji su odredili. To je zbog toga što se supružnici osame na mjestu gdje su sigurni da

¹³⁰ Sura En-Nisa, 20-21.

ih niko ne može vidjeti, a ne postoji nikakva šerijatska prepreka, npr. da jedno od njih posti, ili da je žena u hajzu; ne postoji ni neka fizička prepreka, kao što je bolest koja bi sprečavala spolni odnos, a, uz to, u njihovom prisustvu ne postoji neko treći koga bi se stidjeli.

Kao dokaz za ovo mišljenje Ebu Hanifa navodi predanje Ebu Ubejde, koji prenosi da je Zaida ibn Ebu Evfa rekao: “Četverica pravednih halifa na stanovištu su da je muž obavezan dati mehr ženi ako zatvori vrata i osami se s njome.”

Veki prenosi da je Nafi bin Džubejr rekao: “Ashabi Allahovog Poslanik, s.a.v.s., govorili su: ‘Ako se sklone od pogleda ljudi i zatvore vrata, muž je dužan dati cijeli iznos mehra ženi.’” To zbog toga što se ona predala njemu i ispunila svoju obavezu, pa je on dužan i njoj uzvratiti.

Ovom mišljenju suprotstavljaju se: Eš-Šafi, Malik i Ebu Davud, koji kažu: “Muž je obavezan ženi dati cijeli iznos mehra samo ako bude imao spolni odnos s njome¹³¹, a ukoliko se osame i ne budu imali spolni odnos, muž je dužan dati samo pola iznosa mehra, jer je Uzvišeni, rekao: **‘A ako ih pustite prije nego što ste u spolni odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili.’**”¹³² Naime, polovini iznosa mehra koji ste odredili i koja je obavezna ukoliko se razvod braka desi prije kontakta, a to je spolni odnos. Ako za vrijeme njihovog osamljivanja ne dođe do spolnog odnosa, muž nije obavezan dati cijeli iznos mehra.

Šurejh veli: “Nisam čuo da je Allah, dž.š., u Svojoj knjizi spomenuo zatvaranje vrata niti spuštanje zastora. Ako muž ne bude imao spolni odnos sa svojom ženom, dužan je dati pola iznosa mehra.”

Seid ibn Mensur prenosi od Ibn Abbasa, r.a., da je on, o situaciji kada se čovjek osami sa svojom ženom, pa se nakon toga razvede s njome tvrdeći da nije imao spolnog odnosa s njome, rekao: “Dužan je dati pola iznosa mehra.”

¹³¹ S tim da Malik kaže: “Ako zanoči s njome i ona zaspi u njegovoj postelji, dužan je isplatiti cijeli iznos mehra pa makar i ne imao spolni odnos s njome.”

¹³² Sura l’l-Bekara, 237.

Abdurrezak prenosi da je Ibn Abbas također rekao: “Muž nije obavezan dati mehr u cijelosti sve dok ne bude imao spolni odnos sa ženom.”

Obaveznost davanja mehra u cijelosti zbog spolnog općenja u braku koji je šerijatski neispravan

Ako čovjek sklopi brak sa ženom i bude imao spolni odnos s njome, a nakon toga se ispostavi da je brak sklopljen na neispravan način iz bilo kojeg razloga, obavezan je dati joj mehr u cijelosti. Dokaz za to jeste predanje koje bilježi Ebu Davud a u kojem stoji da se Basra ibn Eksem oženio s ženom navodno djevicom, pa kada je imao spolni odnos s njome ispostavilo se da je ona već trudna. On je to spomenuo Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., pa mu je Poslanik rekao: “Ona ima pravo na mehr zbog toga što si imao odnos s njome”, a nakon toga ih je rastavio.

U ovom je hadisu dokaz da je muž obavezan dati cijeli iznos mehra pa makar se radilo i o braku koji je šerijatski neispravan, jer ukoliko čovjek sklopi brak s nekom ženom pa se ispostavi da je ona već trudna nakon bluda koji je počinila, taj se brak smatra neispravnim.

Sklapanje braka bez spominjanja mehra

Sklapanje braka bez spominjanja mehra, a što se naziva “zevadžu tefvid”, prema mišljenju većine učenjaka, ispravno je. Dokaz za to riječi su Uzvišenog:

﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً﴾

“Nije vam grijeh ako žene pustite prije nego što u spolni odnos s njima stupite, ili prije nego što im vjenčani dar odredite.”¹³³

Značenje ajeta je: nije grešan onaj ko se razvede sa ženom prije nego što ima spolni odnos s njome i prije nego što joj odredi mehr, a razvod braka ne može se desiti osim nakon njegovog sklapanja. Ako se čovjek oženi, ali svojoj ženi uvjetuje da joj uopće ne daje mehr, neki o

¹³³ Sura El-Bekara, 236.

tome kažu: Taj će brak biti neispravan, i ovo mišljenje zastupaju učenjaci malikijskog mezheba i Ibn Hazm koji kaže: “Ako bi muž uvjetovao ženi da joj ne daje mehr, taj bi brak bio neispravan jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: ‘Svaki uvjet koji se postavi a ne nalazi se u Allahovoj knjizi ništavan je. Čak, u Allahovoj knjizi nalazi se dokaz da je takav uvjet ništavan. Uzvišeni, dž. š., rekao je:

﴿وَأَتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً﴾

‘I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte.’ Znači, takav je uvjet neispravan, i spomenuti brak neće biti ispravan sve dok se ne ispune svi potrebni uvjeti za njegovu ispravnost.”

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da je ovakav brak ispravan jer mehr nije jedan od ruknova i šartova valjanosti braka.

Obaveza davanja mehra nakon odnosa sa ženom ili smrti prije toga

Ako muž bude imao spolni odnos sa ženom s kojom se vjenčao bez određivanja mehra ili umre prije nego što bude imao spolni odnos s njome, žena, u ovom slučaju, ima pravo na mehr koji uzimaju žene poput nje i ima pravo na nasljedstvo. Dokaz za to jeste predanje koje bilježi Ebu Davud od Abdullaha ibn Mesuda, a u kojem stoji da je on o ovoj situaciji rekao: “O tome ću reći ono što ja mislim pa ako budem u pravu, to je od Allaha, dž.š., a ako pogriješim, to je od mene. Smatram da ona ima pravo uzeti mehr koji se daje ženi poput nje, ni manje ni više. Morat će biti u iddetu i imat će pravo na nasljedstvo.” Nakon ovih njegovih riječi ustao je Ma’kil ibn Jesar i rekao: “Svjedočim da si o tome rekao onako kako je presudio Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada se radilo o Berve’i bint Vašik.” Ovo mišljenje zastupali su: Ebu Hanifa, Ahmed, Davud i Eš-Šafi prema vjerodostojnijoj predaji.

Određivanje mehra tako što će se gledati na žene poput nje

Ovdje se radi o mehru koji ona po svom položaju zaslužuje, i u određivanju takvog mehra gleda se kolika je visina mehra koji su uzele žene poput nje, koliko im je bilo godina kada su sklapale brak, zatim ljepota, imetak, nivo inteligencije, pobožnost, djevičanstvo, da li je prije bila udavana, mjesto iz kojeg potječe, i sve što utječe na visinu mehra kao što je činjenica da li ima djecu ili ne. Uglavnom, visina mehra različita je na osnovu različitosti u ovim navedenim stvarima. U ovom slučaju gleda se na mehr koji su uzele njene rodice, sestra, tetičina, amidžična i sl.

Ahmed veli: “U obzir se uzimaju njene rodice. Ako nema rodica s očevе strane koje su njoj slične, gledat će se na ženu koja potječe iz porodice koja je slična njenoj porodici.”

Ženidba maloljetnicom uz mehr koji je manji od onog koji se daje ženama poput nje¹³⁴

Eš-Šafi, Davud, Ibn Hazm i dvojica učenika Ebu Hanife Ebu Jusuf i Muhamed smatraju da ocu nije dozvoljeno udati svoju maloljetnu kćerku uz mehr koji je manji od onog koji se daje ženama poput nje. U ovom slučaju očeva je odluka nevažeća. U svakom slučaju, njen mehr mora biti onakav kakav zaslužuje, jer to je njeno pravo, a ni njen otac nema pravo raspolagati njenim imetkom kako želi. Ebu Hanifa smatra da jedino otac ili djed imaju pravo da udaju svoju maloljetnu kćer uz manji mehr.

Polovični mehr

Muž je obavezan dati pola mehra ako se razvede sa ženom prije nego što bude imao spolni odnos s njome ako su već odredili visinu mehra. Dokaz za to riječi su Uzvišenog:

﴿وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ

¹³⁴ Ovdje se radi samo o sklapanju bračnog ugovora, a ne o realizaciji tog ugovora, jer do realizacije može doći samo nakon punoljetstva.(op. prev.)

يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١٣٥﴾

“A ako ih pustite prije nego što ste u spolni odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili, osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka; a ako se odreknete, to je bliže čestitosti. I ne zaboravite da jedni prema drugima velikodušni budete, ta Allah zaista vidi šta radite.”¹³⁵

Obaveznost otpremnine

Ako se čovjek razvede sa svojom ženom prije nego što bude imao spolni odnos s njome, a ne budu odredili mehr, obavezan je da joj dadne otpremninu kako bi joj nadoknadio ono što je trebala dobiti na ime mehra. Ovo je jedan od načina lijepog rastanka i postupanja na najbolji mogući način. Uzvišeni je rekao:

﴿فَإِنْ سَأَلَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾

“...pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.”¹³⁶

Učenjaci se slažu da ženi kojoj nije određen mehr niti je njen muž s njome imao spolni odnos ne pripada ništa drugo do otpremnina. Veličina te otpremnine razlikovat će se shodno imovnom stanju i nema neku određenu veličinu. Uzvišeni je rekao:

﴿لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسَعِ قَدْرَهُ وَعَلَى الْمَقْتَرِ قَدْرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ﴾

“Nije vaš grijeh ako žene pustite prije nego što u spolni odnos s njima stupite, ili prije nego što im vjenčani dar odredite. I velikodušno ih darujte darom, zakonom propisanim: imućan prema svome stanju, a siromah prema svom; to je dužnost za one koji žele da dobro djelo učine.”¹³⁷

¹³⁵ Sura El-Bekara, 237.

¹³⁶ Sura El-Bekara, 229.

¹³⁷ Sura El-Bekara, 236.

Gubitak prava na mehr

Dužnost davanja mehra u potpunosti spada s muža ukoliko žena bude uzrokom da se razvedu prije nego što imaju spolni odnos, npr. ako se odmetne od islama, ili zatraži razvod zbog njegovog siromaštva, ili mahana, ili ukoliko on poništi bračni ugovor zbog neke njene mahane ili zbog prava da bira da li želi brak koji su u njegovo ime sklopili njegovi staratelji dok je još bio maloljetan.

U ovom slučaju muž nije obavezan dati ni otpremninu jer je žena svojim postupcima poništila svoje pravo na nadoknadu, poput prodavača koji upropasti prodanu robu prije nego što je preda kupcu.

Muž nije obavezan dati mehr ukoliko ga se žena dobrovoljno odrekne ili mu ga pokloni, jer žena ima pravo na to.

Davanje većeg iznosa mehra nego što je to dogovoreno prilikom sklapanja braka

Ebu Hanifa veli: "Povećavanje iznosa mehra pritvrđeno je ako poslije sklopljenog braka muž bude imao spolni odnos sa svojom ženom ili umre. Međutim, ako se s njome razvede prije nego što bude imao spolni odnos s njome, njoj će pripasti samo polovica mehra." Malik veli: "Povećavanje iznosa mehra pritvrđeno je ako budu imali spolni odnos, a ako se razvede prije nego što budu imali spolni odnos, pripast će joj polovica mehra. Ako muž umre prije spolnog odnosa, povećavanje mehra bit će poništeno i pripast će joj samo ono što su se dogovorili prilikom sklapanja braka." Eš-Šafi veli: "To je naknadni poklon. Ako ga je već uzela bit će dozvoljen, a ako ga nije uzela više ne važi." Ahmed smatra da se s dodatkom postupa kao i s osnovnim mehrom.

Tajni i javni mehr

Ako se oni koji sklapaju brak tajno dogovore oko mehra, a potom se javno dogovore za iznos viši nego što su to učinili tajno i poslije se oko toga budu sporili kod kadije, koji dogovor će kadija uzeti u obzir? Ebu Jusuf veli: "Presudit će po onom što su se tajno dogovorili jer taj

dogovor predstavlja stvarne želje onih koji učestvuju u sklapanju braka i ukazuje na njihove ciljeve.” Neki kažu: “Presudit će po onom što su se javno dogovorili jer je to ono što se spominje u bračnom ugovoru, a ono što su tajno dogovorili samo Allah, dž.š., poznaje. Presudu treba donositi na osnovu onoga što je poznato.”

Ovo je stav Ebu Hanife, Muhammeda i poznatije predanje od Ahmeda koje prenosi El-Esrem. Ovo mišljenje zastupa i Eš-Ša‘bi, Ibn Ebu Lejla i Ebu Ubejd.

Ko preuzima mehr

Ako je žena maloljetna, njen otac ima pravo preuzeti njen mehr kod sebe, jer on je taj koji se brine o njenom stanju, kao što bi se brinuo o novcu koji je zaradila prilikom trgovanja.

Ako ne bude imala oca niti djeda, njen staratelj koji se brine o njenom imetku imat će pravo uzeti mehr i čuvati ga u sudnicama, a ne smije raspolagati tim imetkom, osim s dozvolom nadležne sudnice.

Kada se radi o već udavanoj, odrasloj i pametnoj ženi, njen mehr ne smije uzimati niko bez njene dozvole pod uvjetom da je sposobna brinuti se o sebi jer takva ima pravo raspolagati svojim imetkom.

Ako njen otac u njenom prisustvu uzme mehr, smatrat će se da ga je uzео s njenom dozvolom ukoliko ona prešuti. U ovom slučaju muž se odužio i ona ima pravo dati svoj mehr, poput prava da slobodno trguje.

Kada se radi o umno zdravoj djevici, otac nema pravo uzeti njen mehr osim s njenom dozvolom ukoliko je ona sposobna upravljati svojim imetkom.

Neki kažu da otac, u ovom slučaju, ima pravo uzeti njen mehr i bez njene dozvole jer je to običaj i jer je ona slična maloljetnoj ženi.

Miraz (oprema za mladu)

Miraz se sastoji od pokućstva koji pripreme mlada i njeni ukućani kako bi to ponijela sa sobom u novi dom pod uvjetom da je njen muž imao spolni odnos s njome.

Običaj je da mlada i njeni ukućani pripreme miraz i nešto od pokućstva za kuću. To je jedan od načina da se obrađuje mlada povodom njenog bračnog života.

Alija, r.a., rekao je: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., kao miraz Fatimi dao je odjeću s resicama, mješinu za vodu i miomirisno bilje kojim se mirišu jastuci."¹³⁸ Ovo je samo običaj koji ljudi prakticiraju.

Međutim, muž je taj koji je, sa šerijatskog stanovišta, obavezan opremiti svoj dom sa svim potrebnim pokućstvom, prostirkom, posuđem, i sl., a žena nema nikakvih obaveza prema tome bez obzira koliki je iznos njenog mehra pa makar tražila povećan iznos mehra s namjerom nabavke pokućstva, jer je mehr pravo žene koje ona dobiva kao nadoknadu za naslađivanje koje pruža mužu, a ne iz razloga da bi opremila kuću. Mehr je isključivo njeno pravo, a ne pripada ni njenom ocu niti mužu niti bilo kome drugom mimo nje.

Učenjaci malikijskog mezheba smatraju da žena nema isključivo pravo na mehr te joj stoga nije dozvoljeno potrošiti ga samo na sebe niti da sa njime vrati dug koji ima. Jedino, ima pravo uzeti dio mehra ako je uistinu siromašna, ili ako želi učiniti neko dobročinstvo, ili vratiti neki manji dug, npr. jedan dinar, pod uvjetom da joj je mehr velik.

Mehr ne pripada samo ženi jer je ona obavezna doći mužu s pristojnom otpremninom, tj. shodno običajima u tom mjestu, pa će se opremiti kao što se opremaju žene poput nje ako je primila dio mehra prije spolnog odnosa, a ako dobije mehr nakon toga, opremit će se kada uzme mehr. Ako muž odgodi davanje mehra nakon spolnog odnosa, ona neće biti obavezna opremiti se osim pod uvjetom da joj je to muž uvjetovao i da je to običaj u narodu.

¹³⁸ Bilježi ga En-Nesai.

O ovom pitanju autor građanskog prava prihvatio je mišljenje imama Malika, te u tekstu zakona u članu 66 stoji: “Žena je obavezna doći s otpremninom koja joj priliči ukoliko je dobila mehr prije spolnog odnosa i ukoliko se nije dogovorila s mužem da postupi na neki drugi način. Ako odmah ne dobije mehr, nije obavezna doći s otpremninom osim ako se nije o tome dogovorila s mužem ili ako običaji naroda ne nalažu suprotno.”¹³⁹

Ukoliko žena kupi namještaj s svojim imetkom ili to učini njen otac, to će biti imetak koji pripada isključivo njoj, a muž ni neko drugi neće imati nikakva prava u tome. Ona će imati pravo da dozvoli mužu i njegovim gostima da se koriste tim imetkom, ali će imati i pravo da to zabrani kada poželi, i niko ne smije vršiti pritisak na nju.

Malik veli: “Mužu je dozvoljeno da se shodno običajima koji vladaju u njegovom mjestu služi namještajem svoje žene.”

Materijalna briga o ženi

Pod materijalnom brigom ovdje se misli na to da je muž obavezan ženi osigurati sve što je joj potrebno od hrane, stana, ispomoći, lijekova pa makar ona bili imućna i mogne to sama sebi priuštiti.

To je njegova obaveza koja mu je propisana u Kur'anu, sunnetu i konsenzusom učenjaka. Što se tiče dokaza iz Kur'ana da je to muž obavezan, to su ajeti koje ćemo navesti:

1. Uzvišeni Allah veli:

﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا﴾

“Otac djeteta dužan je da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva.

Niko neka se ne zadužuje iznad mogućnosti svojih.”¹⁴⁰

Naime, otac je dužan osigurati joj hrane koliko joj je potrebno, kao i odjeću, onoliko koliko mu je Šerijatom propisano, ali mu je zabranjeno da pretjeruje ili uskraćuje u nečemu od toga.

¹³⁹ Strana 214, zakoni o građanskim pravima, dr. Jusuf Musa.

¹⁴⁰ Sura El-Bekara, 233.

2. Uzvišeni također kaže:

﴿أَسْكُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تَضَارَوْهُمْ لَتَضَيَّعُوا عَلَيْهِمْ وَإِنْ كُنْ أُولَاتٍ حَمْلٌ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾

“Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste ih stijesnili. Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode.”¹⁴¹

3. Riječi Uzvišenog:

﴿لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُفِيقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكُفِ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾

“Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao.”

Dokazi iz sunneta su sljedeći hadisi:

وَرَوَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَلَّا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرِهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرَحٍ، وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ.

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., na Oproštajnom hadžu rekao: “Bojte se Allaha, dž.š., kada se radi o ženama jer ste se njima vjenčali po Allahovu, dž.š., zakonu, i na taj način ste njihove spolne organe učinili sebi dozvoljenim. Vi u odnosu na njih imate neprikosnoveno pravo da ne liježu u postelju s nekim drugim, a ako to učine, kaznite ih na šerijatski predviđen način. One kod vas imaju pravo da ih opskrbljujete i odijevate onoliko koliko ste u mogućnosti.”¹⁴²

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ هِنْدًا بِنْتُ عُتْبَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ وَلَيْسَ يُعْطِينِي وَلَوْلَايَ إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْهُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ. قَالَ: خُذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدَكَ بِالْمَعْرُوفِ.

¹⁴¹ Sura Et-Talak, 6.

¹⁴² Bilježi ga Muslim.

Āiša, r.a., prenosi da je Hinda bint Utba rekla: “Allahov Poslaniče, Ebu Sufjan je škrt čovjek i jedino od njega mogu nešto za sebe i svoje dijete uzeti ako to uradim tajno da on ne zna.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj: “Uzmi onoliko koliko je po običaju potrebno tebi i tvom djetetu.”¹⁴³

وَعَنْ مُعَاوِيَةَ الْقُشَيْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ؟ قَالَ:
تُطْعِمُهَا إِذَا طَعِمْتَ وَتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسَبْتَ وَلَا تَضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا تَنْفَخُ وَلَا تَهْجُرُ إِلَّا فِي الْبَيْتِ.

Muavija el-Kušciji, r.a., prenosi da je rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: “Allahov Poslaniče, kakve su naše obaveze prema ženama?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori mu: “Da je hraniš čime i sebe hraniš i da joj kupuješ odjeću kada to i sebi činiš, da je ne udaraš u lice, te da je ne koriš i ne grdiš osim kada ste sami u kući.”

Što se tiče konsenzusa učenjaka o ovom pitanju, Ibn Kudama veli: “Učenjaci se slažu da je muž obavezan materijalno se brinuti o svojoj ženi ukoliko je punoljetan osim ako mu je žena neposlušna.” On ovdje spominje Ibn el-Munzira i dr.

Mudrost koja se krije u ovome jeste činjenica da je žena vezana i na usluzi mužu, tako da je on dužan brinuti se o njoj.

Zbog čega je muž obavezan materijalno se brinuti o ženi

Šerijat je obavezao čovjeka da se brine o svojoj ženi zbog toga što ona samim činom sklapanja braka biva njemu na usluzi u njegovom domu i pruža mu razne vrste užitaka. Ona je dužna pokoravati se svome mužu, unositi smiraj u njegov dom, upravljati njegovim domaćinstvom, odgajati djecu. Nasuprot toga, on je obavezan osigurati joj sve što joj je potrebno sve dok su u bračnoj vezi i dok mu je poslušna i pokorna, ili ukoliko ne postoji nešto što narušava opće pravilo koje glasi: “Svako onaj ko se vezao za drugoga i pribavlja mu korist ima pravo da ga ta osoba izdržava.”

¹⁴³ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Uvjeti koji su potrebni da bi žena imala pravo na materijalnu skrb

Da bi žena imala pravo da je muž materijalno izdržava, potrebni su sljedeći uvjeti:

1. da je brak koji su sklopili sklopljen na ispravan način;
2. da se preda svome mužu;
3. da mu dozvoli da se naslađuje njenim tijelom;
4. da mu se ne suprotstavlja ukoliko on želi iseliti se na neko drugo mjesto;¹⁴⁴
5. da su oboje sposobni imati spolni odnos.

Ako se samo jedan od ovih uvjeta ne ispuni, muž nije obavezan izdržavati svoju ženu. To je zbog toga što ako se brak ne sklopi na šerijatski ispravan način, smatra se nevažećim i obaveza je da se supružnici rastave kako bi se izbjegle veće posljedice. Isto tako, ako se ne preda svome mužu i ne dozvoli mu da se naslađuje njenim tijelom, ili odbije putovati s njime ondje gdje on želi, u ovim slučajevima muž nije obavezan izdržavati je, jer ona nije zauzeta obavezama prema njemu. Primjer toga jeste npr. ako prodavač odbije izručiti robu ili to ne učini na adekvatan način kupac nije obavezan platiti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio se Aišom, r.a., a imao je spolni odnos s njome tek dvije godine nakon toga. Tek poslije toga počeo je da se materijalno brine o njoj. Ako se žena preda svome mužu dok je još maloljetna i u dobu kada se spolni odnos s njome ne obavlja, prema mišljenju učenjaka malikijskog mezheba i ispravnijem mišljenju učenjaka šafijskog mezheba, muž nije obavezan izdržavati je jer nije u mogućnosti da se naslađuje s njome. Zbog toga, ona nema pravo na njegovo izdržavanje. Oni kažu: "Ukoliko je žena punoljetna, a muž maloljetan, obavezan je izdržavati je jer je mogućnost spolnog odnosa ispunjena s njene strane, a on je taj koji nije u mogućnosti to činiti. Zbog toga, on je obavezan izdržavati je, jer je to poput situacije kada se žena preda mužu koji je punoljetan, pa on pobjegne od nje."

¹⁴⁴ Osim ukoliko muž ne želi da joj nanese štetu tim putovanjem ili ukoliko joj život i imetak neće biti sigurni.

Prema mišljenju učenjaka hanefijskog mezheba, ako čovjek započne život s maloljetnicom s ciljem da mu pravi društvo, obavezan je izdržavati je, jer je pristao da živi s njome i pored nedostataka koji se nalaze kod nje. Ako ne živi zajedno s njim, onda nije obavezan izdržavati je.¹⁴⁵

Ako se žena preda mužu, ali je bolesna, pa je ta bolest sprečava da ima spolni odnos s mužem, on je obavezan izdržavati je.

Nije od znakova lijepog ponašanja niti od dobročinstva koje je Allah, dž.š., naredio da bolest bude uzrokom da muž prestane s njenim izdržavanjem.

Slična bolesnoj ženi jeste ona čiji je spolni organ zatvoren pa ne može imati spolnog odnosa, ili ima neku drugu mahanu koja joj onemogućuje imati spolni odnos. Isto tako, ako je muž impotentan, ako mu je spolni organ odsječen, ili kastriran, ili bolestan tako da nije u mogućnosti imati spolni odnos sa ženom, ili muž bude zatvoren zbog duga ili zločina koji je počinio, dužan je izdržavati ženu, jer je ona u stanju pružiti mu sa svoje strane sve što je potrebno. Svi nedostaci u ovom slučaju dolaze s njegove strane i on je sam sebi uskratio pravo. Muž nije obavezan izdržavati ženu ako se ona iz njegove kuće preseli u neku drugu kuću, a bez njegove dozvole i nekog opravdanog šerijatskog razloga, ili ako otputuje bez njegove dozvole ili ode na hadž bez njegovog pristanka. Ako otputuje s njegovom dozvolom ili ode na hadž ili i on s njom krene na put, ona neće izgubiti pravo da je on izdržava jer mu je ostala pokorna. Isto tako, izgubit će pravo na izdržavanje ako ga spriječi da uđe u kuću u kojoj on s njome živi, a nije od njega tražila da se presele u neku drugu kuću, pa je on to odbio. Ako je tražila od njega da se presele, pa je on to odbio, i ona odbije imati spolni odnos s njime, neće izgubiti pravo na izdržavanje.

Muž nije obavezan izdržavati ženu ukoliko ona bude uhapšena zbog zločina koji je počinila, ili zbog duga, ili ako je uhapšena nepravедno, osim u slučaju da je on tražio da je uhapsе zbog duga koji ona ima prema njemu, jer je on taj koji je uskratio sebi pravo na boravak s njom. Ako bi je neko oteo i odvojio od njenog muža, ona neće imati pravo na

¹⁴⁵ Ovo je mišljenje Ebu Jusufa. Ehu Hanifa i Muhammed zastupaju isto mišljenje kao i učenjaci šafijskog mezheba jer život s njome ne uzima se u obzir zbog toga što se nisu ispunili svi potrebni ciljevi braka, tako da nije obavezan izdržavati je.

izdržavanje u vremenu u kojem je bila odvojena od njega. Žena koja ima posao i koja bez dozvole muža napušta kuću kako bi išla na posao nema pravo na izdržavanje. Isti je slučaj i ako bi ona zapostila dobrovoljni post ili otišla u itikaf, pa zbog toga njen muž ne bude mogao imati spolni odnos s njome.

U svim ovim slučajevima žena gubi pravo na izdržavanje jer je ona bez opravdanog šerijatskog razloga uskratila mužu njegovo pravo, a to je da se naslađuje njenim tijelom. Ako bi to učinila po Šerijatu opravdanim razlogom, neće izgubiti pravo na izdržavanje, kao što je slučaj ako bi mu iskazala nepokornost jer je stan neuslovan, ili on ne štiti nju niti njen imetak.

Ako žena primi islam, a muž ostane u staroj vjeri

Ako su oba supružnika bili nevjernici, pa žena, nakon što su već imali spolni odnos primi islam, a muž ostane u staroj vjeri, on je i dalje obavezan izdržavati ženu, ali žena ne može imati s njime spolni odnos jer je on nemusliman, a on je u stanju otkloniti taj uzrok tako što će primiti islam. Zbog toga, ona ne gubi pravo na izdržavanje jer je to slična situacija kao ona kada je muž odsutan od kuće.

Odmetništvo muža ne znači da on više nije obavezan izdržavati svoju ženu

Ako bi se muž odmetnuo od islama, a nakon što bude imao spolni odnos sa ženom, ona neće izgubiti pravo na izdržavanje jer je zabrana spolnog općenja nastupila zbog njegovog postupka, a u stanju je otkloniti taj uzrok tako što će se ponovo vratiti u islam. Suprotna tome jeste situacija ako bi se žena odmetnula od islama, u tom slučaju izgubit će pravo na izdržavanje jer je ona usljed činjenja tog grijeha postala uzrokom zabrane pa je poput žene koja je neposlušna svom mužu.

Mišljenje učenjaka zahirijskog mezheba kada se radi o uzroku zbog kojeg žena zaslužuje da je muž izdržava

Učenjaci zahirijskog mezheba smatraju da je uzrok zbog kojeg žena zaslužuje da je muž izdržava sama bračna veza. Ukoliko je čovjek u braku s nekom ženom, dužan je da je izdržava. Na osnovu ovoga kažu da je obavezan izdržavati maloljetnicu i ženu koja mu je nepokorna, bez osvrtnja na uvjete koje postavljaju drugi učenjaci. Ibn Hazm veli: "Muž je obavezan izdržavati ženu od onog trenutka kada se vjen a, imao intimni odnos s njome ili ne, pa makar ona bila još u kolijevci, nepokorna ili pokorna, imućna ili siromašna, imala oca ili bude sirotica, djevica ili već udavana žena, slobodna ili ropkinja, a obavezan je da to čini shodno svojim mogućnostima."¹⁴⁶ Ibn Hazm prenosi da su Ebu Sulejman, njegovi učenici i Sufjan es-Sevri rekli: "Muž je obavezan izdržavati svoju ženu, pa makar ona bila i maloljetnica, od onog trenutka kada sklopi brak s njome." El-Hakem ibn Utejb  upitan je da li je muž obavezan izdržavati ženu koja srdita i a e iz njegove kuće?, pa je odgovorio: "Da." On veli: "Ne prenosi se ni od jednog ashaba da je smatrao da mu  treba uskratiti ženi opskrbu ukoliko mu je neposlušna. To se prenosi samo od En-Nehaija, Eš- a'bija, I Hammada ibn Ebu Sulejmana, Hasana i Ez-Zuhrija, ali ne znamo koji je njihov dokaz osim što kažu: 'Mu  ja obavezan izdržavati ženu s kojom mu je dozvoljeno imati spolni odnos, pa ako ona odbije imati odnos s njime, izgubit će pravo na izdržavanje.'"

Određivanje visine opskrbe i uporište za taj čin

Ukoliko žena živi sa svojim mužem i on se materijalno brine o njoj i osigurava joj sve što joj je potrebno od hrane, odjeće i sl., žena nema pravo da problematizira pitanje izdržavanja, jer on već ispunjava svoje obaveze prema njoj.

Ako je muž škrt i ne osigurava svojoj ženi sve što joj je potrebno ili je potpuno ostavi bez materijalne brige o njoj, i to čini bez nekog

¹⁴⁶ *El-Muhalla*, tom 10.

opravdanog razloga, žena će imati pravo tražiti da joj se odredi tačan iznos imetka koji će uzimati od muža kako bi mogla osigurati sebi hranu, odjeću i stan. Kadija je obavezan donijeti presudu u njenu korist i obavezati muža da je izdržava sve dok su njeni zahtjevi opravdani.

Također, ona ima pravo da iz muževog imetka uzme onoliko koliko joj je potrebno,¹⁴⁷ i bez njegovog znanja, jer je on taj koji je uskratio njeno pravo, a onaj ko ima neko pravo može ga uzeti čim bude u stanju to učiniti. Dokaz za to jeste sljedeće predanje.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ هِنْدًا بِنْتَ عُتْبَةَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ وَلَيْسَ يُعْطِينِي وَوَلَدِي إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْهُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ. قَالَ: خُذِي مَا يَكْفِيكَ وَوَلَدُكَ بِالْمَعْرُوفِ.

Od Aiše, r.a., prenosi se da je Hinda rekla: "Allahov Poslaniče, Ebu Sufjan je škrt čovjek i ne daje mi onoliko koliko je potrebno meni i mom djetetu osim ako ne uzmem nešto bez njegovog znanja". Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj: "Uzmi onoliko koliko je po običaju potrebno tebi i tvom djetetu."¹⁴⁸ U ovom je hadis dokaz da je muž obavezan svojoj porodici davati onoliko koliko joj je potrebno za normalan život, a shodno običajima koji vladaju a koji su različiti shodno vremenu, mjestu, situaciji i ljudima.

Autor djela *Er-Revdatur-nedijja* smatra da je, što se hrane tiče, potrebno da joj osigura sve što je ženi potrebno. U to spada voće i sve ono što se jede u svečanim prilikama, kao i vrste jela koje se koriste u svakodnevnom životu, a bez kojih bi žena bila oštećena i u oskudici. U to spadaju i lijekovi, na što upućuju riječi Uzvišenog:

﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾

"Otac djeteta dužan je da ih prema svojoj mogućnosti hrani i odijeva."

Ovaj ajet govori o jednoj vrsti uzdržavanja, a to je materijalna opskrba, a to obuhvata sve što smo spomenuli. On zatim navodi mišljenje nekih učenjaka koji smatraju da muž nije obavezan da ženi

¹⁴⁷ Ako se radi o pametnoj ženi koja ne prerjeruje u uzimanju.

¹⁴⁸ Hadis bilježe: Ahmed, El-Buhari, Muslim, Ebu Davud i En-Nesai.

kupuje lijekove i plaća liječnike jer je to briga o njenom tijelu, kao što onaj ko iznajmi neki prostor nije dužan popraviti ga ako se sruši. Nakon ovih riječi, on smatra da i lijekovi ulaze pod pojam „izdržavanje” i da je muž obavezan osigurati ih svojoj ženi, pa u *El-Gajsu* kaže: „Dokaz za to jeste što se lijekovi koriste za očuvanje života pa su slični hrani koja se uzima iz istog razloga.”

On, dalje, veli: „Ovo je mišljenje ispravno zbog općenitosti riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: ‘...ono što ti je dovoljno’ i riječi Uzvišenog: ‘...da ih izdržava’, jer je prvi izraz općenit po svojoj formi, a drugi zbog toga što je došao u obliku infinitiva koji je prvi član genitivne veze, a to je jedna od formi kojom se izražava općenitost. Činjenica da samo neki imaju potrebu za liječenjem ne znači da to ne možemo generalizirati. Zbog svega što smo spomenuli jasno ti je da je onaj ko je obavezan da nekog izdržava dužan to osigurati u neophodnoj mjeri. To ne znači da tu stvar treba prepustiti onome ko se izdržava, pa da on uzima koliko želi, nego će stručnjaci odrediti koliko je potrebno za normalan život. To je značenje riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: “bil-ma‘ruf” - ne mimo običaja, shodno potrebi, bez pretjerivanja. Ukoliko muž ne osigura ženi sve što joj je potrebno, ispravno je da joj dozvolimo da uzme onoliko koliko joj je potrebno, pod uvjetom da uzima u granicama normale, a ne da pretjeruje i rasipa imetak. U tom slučaju nije dozvoljeno da im dopustimo da uzimaju imetak, jer Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا﴾

‘I rasipnicima imetke, koje vam je Allah povjerio na upravljanje, ne uručujte.’”

On zatim kaže: “Mi smo obavezni da ukoliko je onaj ko ima pravo na izdržavanje rasipnik, a onaj ko je dužan izdržavati nije zdrave pameti odredimo nekog staratelja ili poštenog čovjeka da upravlja tim imetkom.”

Među stvari koje je muž obavezan osigurati, a koje su ženi potrebne, jesu češalj, sapun i druga sredstva za čišćenje.

Učenjaci šafijskog mezheba kažu: “Ako žena želi da joj muž nabavi miris kako bi neutralizirala loš miris, obavezan je da joj to nabavi jer i to spada u sredstva za čišćenje. Ako to želi samo zato što uživa u mirisu, onda nije obavezan da joj to nabavi, i niko nema pravo da ga na to prisiljava.”

Mišljenje učenjaka hanefijskog mezheba kada se radi o određivanju visine opskrbe

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da visina opskrbe nije Šerijatom tačno utvrđena, i muž je obavezan ženi osigurati sve što joj je potrebno od hrane, začina, mesa, voća, ulja, masla i sl., kao i svega ostalog što je potrebno za normalan život. To se razlikuje shodno mjestu, vremenu i standardu života. Muž je također obavezan da je ljeti i zimi pristojno odijeva. Oni smatraju da je čovjek obavezan izdržavati svoju ženu shodno svojim mogućnostima, bio imućan ili siromašan, bez obzira u kakvom imovinskom stanju je njegova žena, jer je Uzvišeni Allah, rekao:

﴿لِيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُفْسِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾

“Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao; Allah će, sigurno, poslije tegobe, slast dati.”¹⁴⁹

Također je rekao Uzvišeni:

﴿أَسْكُوهُمْ مِّنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِّنْ وَجْدِكُمْ﴾

“Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima.”¹⁵⁰

¹⁴⁹ Et-Talak, 7.

¹⁵⁰ Et-Talak, 6.

Mišljenje učenjaka šafijskog mezheba kada se radi o određivanju visine opskrbe

Učenjaci šafijskog mezheba smatraju da muž nije obavezan da ženi daje samo ono što joj je neophodno, nego kažu: “Šerijatom je tačno određena visina opskrbe koju muž treba davati ženi.” Oni se slažu s učenjacima hanefijskog mezheba da je muž obavezan izdržavati ženu bez obzira da li je imućan ili siromašan. Prema njima, muž koji je imućan obavezan je da ženi svakog dana dadne dvije pregršti hrane, a onaj ko je siromašan obavezan je davati po jednu pregršt. Onaj ko je srednjeg imovinskog stanja dužan je davati po jednu i po pregršt svakog dana. Kao dokaz za svoje mišljenje navode riječi Uzvišenog:

﴿لَيَنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قَدَّرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَلْيَنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ﴾

“Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema tome koliko mu je Allah dao.”

Oni kažu: “U ajetu je napravljena razlika između onog ko je imućan i onog koji to nije, i svako od njih obavezan je davati shodno svojim mogućnostima. U ajetu se ne spominje tačna visina opskrbe pa ju je potrebno odrediti analogijom. Najsličnije s čime se opskrba može usporediti jeste davanje hrane kao iskup za počinjene prijestupe jer je to hrana koja je Šerijatom propisana kako bi se utolila glad. Najviše što se siromahu daje, kada se radi o iskupu, jesu dvije pregršti koje se daju zbog uznemiravanja. Najmanje što se daje kao iskup jeste ono što se daje kao posljedica spolnog odnosa u mjesecu ramazanu. Ako je muž srednjeg imovinskog stanja, dat će jednu i po pregršt jer se on ne može porediti s onim ko je imućan, jer je na stepenu ispod njega, nit s onim ko je siromašan, jer je na stepenu iznad njega, tako da on treba dati jednu i po pregršt.”

Oni kažu: “Ako bi se kao mjera uvažilo onoliko koliko je potrebno ženama bez preciziranja, desili bi se mnogi nesporazumi. Zato se nameće korektno i pošteno preciziranje. Neizostavno će doći do razilaženja o pitanju hrane, da li su neke vrste neophodne, kao što su razne mirodije, meso, voće i sl.”

Oni, dalje, kažu: “Ona ima pravo na to da je muž odijeva, ali treba uzeti u obzir njegovo imovinsko stanje. Supruga imućnog čovjek ima pravo da je on odijeva kvalitetnom odjećom koju po običaju nose one koje imaju viši životni standard. Ona koja je udata za siromašnog čovjeka odijevat će se odjećom od pamuka, lana i sl., a ona koja je udata za prosječno imućnog odijevat će se prosječno.” Muž je obavezan ženi osigurati stan shodno svojim mogućnostima i opremiti njen stan shodno svom imovinskom stanju.

Kažu: “Ako je muž siromašan, izdržavat će je minimumom hrane koja joj je potrebna i priuštiti će joj osnovne životne potrepštine kao i ljetnu i zimsku odjeću.” Ako je srednjeg imovinskog stanja, izdržavat će je onim što je prosječno i malo bolje, nego što će činiti onaj ko je siromašan. Osiguravanje hrane i odjeće treba biti shodno običajima koji vladaju među ljudima koji žive u istom mjestu, jer je sprečavanje da suprugu zadesi neka šteta obaveza muža, a to će postići tako što će uzimati neki prosjek kada se radi o izdržavanju žene.

Današnja praksa u sudnicama o ovom pitanju

Mišljenje koje su zastupali učenjaci šafijskog mezheba i neki učenjaci hanefijskog mezheba, tj. da treba uzimati u obzir imovinsko stanje muža, danas se praktično sprovodi u sudnicama i zabilježeno je pod članom br. šesnaest zakonskog akta pod brojem 25, godine 1929., a glasi: “Visina izdržavanja supruge određuje se shodno muževom imovinskom stanju, bez obzira kakvo je imovinsko stanje njegove supruge.” Ovo je pravedno jer se podudara s dva prethodna ajeta koja smo spominjali.

Određivanje izdržavanja u naturi ili valuti

Ispravno je ako muž bude opskrbljivao ženu određenim artiklima kao što je ispravno i ako joj dadne protuvrijednost u novcu.

Ispravno je ako joj taj iznos bude davao godišnje, mjesečno, sedmično, ili dnevno, zavisno od toga kako je njemu lakše.

Ono što se danas prakticira u sudnicama jeste da je muž obavezan ženi mjesečno davati onoliko koliko joj je potrebno za hranu, a da joj jednom u šest mjeseci daje novac za odjeću. Ovdje se uzima u obzir da je njoj u određeno doba godine potrebna odjeća za ljeto, a kasnije za zimu. Neke kadije smatraju da je on obavezan davati mjesečno iznos u novcu za sve njene potrebe bez razlike, kako bi ona u tom mjesecu imala dovoljno hrane, odjeće, i da bi mogla održavati stan. Obavezan je da joj to daje shodno svom imovinskom stanju.

Promjena cijena ili imovinskog stanja muža

Ukoliko se promijene cijene u odnosu na vrijeme kada je mužu određena visina izdržavanja ili se promijeni njegova materijalna situacija, ta promjena može se desiti ili da se povećaju cijene ili da se smanje, kao što se i materijalno stanje muža može promijeniti nabolje ili nagore.

Svaku od ovih situacija treba uzeti u obzir.

Ako se cijene povećaju, žena ima pravo tražiti povećanje iznosa za izdržavanje. Ako se cijene smanje, muž ima pravo tražiti smanjenje iznosa izdržavanja. A ako se njegova situacija popravi u odnosu na prethodno vrijeme, žena će imati pravo tražiti povećanje iznosa koji joj njen muž daje. Ako mu se pak stanje promjeni ka lošijem, imat će pravo tražiti smanjenje nivoa izdržavanja.

Greške u određivanju visine imetka kojeg muž daje ženi

Ukoliko se nakon određivanja visine imetka koji muž treba davati ženi ispostavi da je učinjena greška, te ženi to nije dovoljno, žena će, shodno imovinskom stanju muža, imati pravo da traži da se ponovo razmotri to pitanje, a kadija je dužan odrediti joj onoliko imetka koliko joj je dovoljno za hranu, odjeću, ali pri tome treba paziti kakvo je imovinsko stanje muža.

Dug koji muž ima prema ženi jeste poput bilo kojeg duga

Rekli smo da je muž obavezan osigurati ženi sve što joj je potrebno, a ukoliko se ispune uvjeti koje smo prethodno spominjali. Ukoliko se ispune svi potrebni uvjeti i muž bude obavezan da se materijalno brine o ženi, ali to ipak ne učini, to će se uzeti kao da joj je dužan i morat će ispuniti svoj dug prema njoj, osim ako mu ona ne oprost.

Ovo mišljenje zastupaju učenjaci šafijskog mezheba i prema tome se postupa u zakonu pod brojem 25, godine 1920., a u kojem stoji:

1. "Obaveza muža da izdržava ženu koja se udala za njega smatrat će se dugom od onog momenta kada on odbije ispunjavati svoje obaveze prema njoj bez potrebe da se čeka presuda kadije, a on može otkloniti dug sa sebe jedino ako nadomjesti ono što je propustio ili mu ona oprost.

2. Izdržavanje žene koja je razvedena smatrat će se dugom, kao što je to potvrđeno u prethodnom stavku zakona, od onog momenta kada se razvedu. Ministarstvo pravde koje je donijelo ovaj zakon spominje pojašnjenja u kojima stoji:

a) obaveza izdržavanja žene s kojom je u braku ili s kojom je razveden smatrat će se muževim dugom od onog momenta kada odbije izvršavati svoju obavezu prema njoj, a ne od momenta kada kadija donese presudu za to ili kada muž time bude zadovoljan.

b) dug izdržavanja žene jeste poput svakog drugog ispravnog duga i jedino spada s muža ako on ispuni svoju obavezu ili mu žena oprost, a na ovo se nadovezuju sljedeće dvije stvari:

1. žena koja je još u braku ili razvedena žena ima pravo tražiti nadoknadu ukoliko je muž jedno određeno vrijeme prestao da se materijalno brine o njima, s tim što je muž u ovom periodu obavezan izdržavati ih bez obzira koliko taj period trajao. Ukoliko se ustanovi da je njena tvrdnja tačna, prema 178. stavku zakona, udovoljit će se njenom zahtjevu;

2. dug izdržavanja žene ne spada s čovjeka ukoliko on ili njegova supruga umru niti ako se razvedu, ili ako se dogovore na razvod braka jer je ženino općenito pravo imetak koji joj je muž obavezan dati na ime

izdržavanja dok je u braku s njime ukoliko se ona ne odriče toga kao nadoknade za razvod braka.

3. Manja neposlušnost ne biva povodom da muž prestaje biti obavezan izdržavati ženu, nego će biti povodom ako se bude radilo o većim prijestupima žene.”

Nakon što je usvojen ovaj zakon, neke su ga žene okrenule u svoju korist tako što su jedno vrijeme prestale tražiti od muža da ih izdržava, da bi nakon određenog vremena, kada se nagomila iznos koji bi im muž trebao dati, tražile od njega da im to sve odjednom isplati, a to je predstavljalo problem muževima. Kako bi se spriječila ova pojava i otklonila šteta od muževa, u 6. paragrafu 99. člana pod brojem 78, godine 1931., donesen je sljedeći zakon: “Na zahtjeve za nadoknadu izdržavanja za protekli period neće se obraćati pažnja ukoliko se potraživanja budu odnosila na period veći od tri gregorijanske godine, završno sa datumom podizanja tužbe.”

U pojašnjenju ovog zakona stoji sljedeće: “Kada se radi o potraživanju zaostataka za protekli period, a uzimajući u obzir izuzetak iz zakona, neće se osvrtni na potraživanja koja se odnose na period veći od tri gregorijanske godine čiji će se kraj smatrati od početka podizanja tužbe. To je zbog toga što radi dozvoljavanja da žena ima pravo na potraživanje svojih prava koja u prošlosti nije dobila postoji mogućnost da će neke žene tražiti od svojih muževa da im nadoknade ono što im nisu dali u većem vremenskom periodu, a što bi opteretilo one koji su to obavezni. Uviđeno je da bi bilo pravedno da se taj problem riješi blagovremeno i da njegovo rješavanje ne kasni više od tri godine, a to će se postići tako što zakašnjele tužbe neće biti razmatrane. U ovom slučaju nije načinjena šteta onome ko ima pravo na taj imetak jer mu je omogućeno da se bori za njega, ali pod uslovom da to učini u roku od tri godine.¹⁵¹ Ovaj zakon se i do dan danas sprovodi u državnim institucijama.”

¹⁵¹ Iz ovog zakona može se zaključiti da u određivanju ovog roka ne postoji neka posebna mudrost niti se to temelji na nekom šerijatskom dokazu. I ovaj period smatra se dugim periodom, pa i on može opteretiti muževe. Zbog toga je u građanskom pravu pod brojem 81. donesen zakon u kojem se ističe da se neće razmatrati tužbe koje su starije od godinu dana.

Oslobađanje duga i njegovo djelomično umanjenje

Ukoliko se imetak koji je muž obavezan osigurati svojoj supruzi na ime njenog izdržavanja smatra dugom i isključivim pravom žene, ona će imati pravo potpuno ili djelomično osloboditi svoga muža od toga duga.

Međutim, ne bi bilo ispravno ako bi se unaprijed odrekla svog prava na to da je njen muž izdržava, jer se to još uvijek ne smatra dugom, a jedino se može odreći prava koje je već pritvrđeno.

Iz toga se izuzima jedan mjesec unaprijed ili jedna godina, ako se radi o precizno određenom mjesečnom ili godišnjem iznosu.

Ako se imetak koji je predviđen na ime izdržavanja žene smatra dugom, riješit će se samo ukoliko muž izmiri svoj dug ili mu žena oprost. Ako bi i žena bila dužna mužu, pa jedno od njih zatraži da se oslobađanjem i jedne i druge strane od duga riješi problem, zahtjevu će biti udovoljeno jer oba duga imaju isti status. Učenjaci hanbelijskog mezheba prave razliku kada se radi o rješavanju duga na ovaj način. Prema njima, treba napraviti razliku između imućne i siromašne žene. Ako je imućna, svoj dug prema njoj dat će joj na ime imetka koji joj daje radi izdržavanja, jer onaj ko ima neki dug može ga riješiti kojim god imetkom želi. Ako je žena siromašna, neće tako postupiti, nego će svoj dug izmiriti mimo onog imetka koji joj daje na ime izdržavanja. Dug koji njen muž ima prema njoj neće joj izmaći, a Allah, dž.š., naredio je da se pričeka onaj ko je u teškoj materijalnoj situaciji. Uzvišeni je rekao:

﴿وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ﴾

“A ako je u nevolji, onda pričekajte dok bude imao.”

Davanje imetka unaprijed i pojava nečega što ženi uskraćuje pravo na izdržavanje

Ako bi muž unaprijed dao imetak koji daje na ime izdržavanja, npr. jedan mjesec unaprijed ili godinu, i u toku tog perioda desi se nešto što uskrati ženi pravo na izdržavanje, npr. ako jedno od supružnika umre, ili žena postane nepokorna svome mužu, on će imati pravo povratiti

imetak koji je unaprijed dao. To je zbog toga što je ona to uzela kao kompenzaciju, za vrijeme u kojem će biti pod muževim nadzorom i kada je poštivala njegova prava, pa ukoliko se desi da izađe iz njegovog nadzora i uprave, tako što on umre ili mu ona postane neposlušna, bit će dužna vratiti sve ono što je unaprijed uzela.

Ovo mišljenje zastupali su imam Eš-Šafi i Muhammed ibn Hasan.¹⁵²

Izdržavanje žene koja je u iddetu

Muž je obavezan izdržavati ženu koja je u iddetu kad se radi o razvodu braka nakon kojeg muž ima pravo vratiti je sebi kao i ženu koja je trudna, jer je Allah, dž.š., o takvima rekao:

﴿أَسْكُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ﴾

“Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima.”¹⁵³

O trudnicama je rekao:

﴿وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٌ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ﴾

“Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode.”¹⁵⁴

Ovaj ajet ukazuje na to da je muž obavezan izdržavati ženu s kojom se razveo, a koja je s njim zatrdunjela bez obzira da li se radi o definitivnom razvodu ili onom u kojem ima pravo vratiti je sebi.

Što se tiče žene s kojom se čovjek definitivno razveo, a nije trudna, učenjaci se razilaze, o pitanju da li je njen bivši muž obavezan da je izdržava. O tome postoje tri mišljenja:

1. ona će imati pravo na stan, ali neće imati pravo na izdržavanje. Ovo mišljenje zastupaju imam Malik i Eš-Šafi, i kao dokaz navode riječi Uzvišenog:

¹⁵² Imam Ebu Hanifa i Ebu Jusuf smatrali su da muž nema pravo vratiti ono što je unaprijed dao, jer iako je to dao kao rezultat svog nadzora nad ženom, ipak je između njih postojala bračna veza koju nikada neće moći zaniijekati.

¹⁵³ Sura Et-Talak, 6.

¹⁵⁴ Sura Et-Talak, 6.

﴿أَسْكُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ﴾

“Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima.”;

2. imat će pravo i na stan i na izdržavanje. Ovo je mišljenje Omera ibn el-Hattaba, Omera ibn Abdulaziza, Es-Sevrija, učenjaka hanefijskog mezheba, a kao dokaz oni navode općenitost riječi Uzvišenog:

﴿أَسْكُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ﴾

“Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima.”

U ajetu se spominje da je muž obavezan ženi osigurati stan, što podrazumijeva da je dužan i da je izdržava, što mu je obaveza, i kada se radi o ženi s kojom je razveden razvodom poslije kojeg ima pravo vratiti je sebi, ili, kad se radi o ženi koja je trudna ili, općenito, ženi s kojom živi u braku.

Omer, r.a., i Aiša, r.a., osporili su predanje koje je prenijela Fatima bint Kajs. Omer, r.a., rekao je: “Nećemo se odreći Allahove, dž.š., knjige i sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zbog riječi neke žene za koju nismo sigurni da li je to dobro zapamtila ili je zaboravila.”

Kada je to čula Fatima, rekla je: “Neka između mene i vas presudi Allahova, dž.š., knjiga. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَذَرِي لَئَلَّ اللَّهُ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا﴾

‘Vi ih u vrijeme kada su čiste pustite, a onda vrijeme koje treba da prođe brojte i Allaha, Gospodara svoga, bojte se. Ne tjerajte ih iz stanova njihovih, - a ni one neka ne izlaze - osim ako očito sramno djelo učine. To su Allahovi propisi. Onaj koji Allahove propise krši – sam sebi nepravdu čini. Ti ne znaš, Allah može poslije toga priliku pružiti.”

Šta se to može desiti nakon tri puta?;

3. neće imati pravo ni na stan niti na izdržavanje. Ovo mišljenje zastupaju imam Ahmed, Davud, Ebu Sevr, Ishak, i prenosi se od Alije, r.a., Ibn Abbasa, r.a., Džabira, r.a., Hasana, Ataa, Eš-Ša'bija, Ibn Ebu Lejle, El-Evzaija, i šija imamija.

Oni kao dokaz navode predanje koje bilježi El-Buhari od Fatime bint Kajs, koja je rekla: "Moj muž se sa mnom razveo tri puta za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i nije mi osigurao ni stan niti izdržavanje."

U nekim predanjima stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

إِنَّمَا الشُّكْنَى وَالنَّفَقَةُ لِمَنْ لَزَوْجَهَا عَلَيْهَا الرَّجْعَةُ.

"Stan i izdržavanje pripadaju ženi koju muž nakon razvoda ima pravo vratiti (*talak redž'i*)."

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَا نَفَقَةَ لَكَ إِلَّا أَنْ تَكُونِي حَامِلَةً.

"Nećeš imati pravo na izdržavanje osim ako si trudna."¹⁵⁵

Izdržavanje žene čiji je muž odsutan

U zakonu pod brojem 25, koji je donesen 1920. god., stoji: "Ako je muž odsutan u nekom mjestu koje je blizu i ako bude imao imetka, uzet će se dio tog imetka za potrebe njegove žene. Ukoliko ne bude imao imetka, kadija će mu postaviti određeni rok, i ako ne pošalje novac za potrebe svoje žene, kadija će, nakon što istekne određeni rok, proglasiti razvod braka. Ako je odsutan u nekom dalekom mjestu tako da je teško do njega doći, ili se uopće ne zna gdje je, ili je nestao, i ukoliko se utvrdi da on nema imetka od kojeg bi živjela njegova žena, kadija će proglasiti razvod braka."

¹⁵⁵ Bilježe ga: Ahmed, Muslim, Ebu Davud i En-Nesai.

Prava koja su nematerijalne prirode

Prethodno smo spominjali da postoje prava koja su materijalne prirode: mehr, izdržavanje, a postoje i prava koja su nematerijalne prirode, o čemu ćemo u nastavku govoriti.

Lijep odnos prema ženi

Prvo što je muž dužan prema ženi jeste da je poštuje i lijepo se odnosi prema njoj. Treba joj osigurati sve što je u mogućnosti učiniti da pridobije njeno srce kao i da se strpi na eventualnim greškama koje ona učini prema njemu.

Uzvišeni Allah rekao je:

﴿وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾

“S njima lijepo živite! A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao.”¹⁵⁶

U znakove lijepog morala i velikog imana spada i to da čovjek bude pažljiv i nježan prema svojoj porodici. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Najpotpunijeg su imana oni koji su najboljeg morala, a najbolji su oni koji su najpažljiviji prema svojim ženama.”

Poštovanje prema ženi znak je jake ličnosti, a njeno ponižavanje znak je slabosti i pokvarenosti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

مَا أَكْرَمَهُنَّ إِلَّا كَرِمٌ وَمَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا لَيْسٌ.

“Žene će poštovati samo plemenit čovjek, a ponižavat će ih samo prezrenjak.”

Među stvarima koje spadaju u poštivanje žene jeste blagost i korektan odnos prema njoj. Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio je blag prema Aiši, r.a., i utrkivao se s njome. Ona kaže: “Utrkivala sam se s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., pa sam mu utekla. Nakon određenog vremena kada

¹⁵⁶ En-Nisa, 19.

sam se malo udebljala, on je bio brži od mene. Rekao mi je: ‘Sada sam ti se se revanširao.’”¹⁵⁷

Ahmed i autori četiri *Es-Sunena* bilježe da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

كُلُّ شَيْءٍ يُلْهُو بِهِ ابْنُ آدَمَ فَهُوَ بَاطِلٌ إِلَّا ثَلَاثًا: رَمِيَهُ عَنْ قَوْسِهِ وَتَأْدِيَتُهُ فَرَسَهُ وَمُلَاعَبَتُهُ أَهْلَهُ
فَإِنَّهُمْ مِنَ الْحَقِّ.

“Sve čime se čovjek zabavlja neispravno je osim u tri slučaja: streljaštvo, konjaništvo i zabavljanje sa ženom. Te su tri stvari opravdane.”

Jedan od znakova poštovanja žene jeste i to da je smatra sebi ravnom, da je ne uznemirava pa makar i u šali.

وَعَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ حَبِذَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ؟ قَالَ:
تُطْعِمُهَا إِذَا طَعِمْتَ وَتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ وَلَا تَضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا تَقْبَحُ وَلَا تَهْجُرُ إِلَّا فِي الْبَيْتِ.

Muavija bin Hajda prenosi da je rekao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.: “Allahov Poslanice, kakva prava imaju naše žene kod nas?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mu je: “Da je hraniš s onim s čime i sebe hraniš, da joj kupuješ odjeću kad i sebi kupuješ, da je ne udaraš po licu i da je ne ružiš i koriš osim kada si sam s njome u kući.”

Niko ne može očekivati savršenu ženu pa ženu treba prihvatiti onakvom kakva jeste.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ أَعْوَجَ وَإِنْ أَعْوَجَ مَا فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ،
فَإِنْ ذَهَبَتْ تُقِيمُهُ كَسَرَتْهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ.

“Lijepo se ponašajte prema ženama jer žena je stvorena od krivog rebra, a rebro je najkrivlje pri vrhu. Ako ga pokušaš ispraviti, slomit ćeš ga, a ako ga ostaviš ostat će krivo.”¹⁵⁸

¹⁵⁷ Bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

¹⁵⁸ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Ovaj hadis ukazuje na to da kod žena postoji prirodna nepravilnost te da ju je nemoguće otkloniti, kao i to da je ona poput rebra koje ne dozvoljava da se ispravlja jer će puknuti.

I pored toga, ženu treba prihvatiti onakvom kakva jeste i prema njoj se odnositi na najljepši mogući način. Međutim, ovo ne znači da je ne treba nastojati odgojiti i ukazivati joj na ono što je ispravno kada pogriješi.

Nerijetko, čovjek ne vidi sve odlike koje žena posjeduje, nego su mu u očima samo njene mahane i osobine koje mu se ne sviđaju kod nje. Zbog toga islam preporučuje da se nađe mjera između dobrih i loših osobina, jer ako nekada kod nje vidi nešto što mu se ne sviđa, vidjet će i ono što će mu se svidjeti.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا خُلُقًا آخَرَ.

“Neka vjernik ne mrzi vjernicu. Ako kod nje vidi osobinu koja mu se ne sviđa, vidjet će i ono što će mu se svidjeti.”

Zaštita i čuvanje žene

Muž je obavezan čuvati svoju ženu i štititi od svega što bi moglo narušiti njen ugled i oskrnaviti čast. Ovo spada u ljubomoru koju Allah, dž.š., voli.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنْ اللَّهُ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرُهُ
اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ الْعَبْدَ مَا حُرِّمَ عَلَيْهِ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Allah, dž.š., ljubomoran je i vjernik je ljubomoran. Allah, dž.š., ljubomoran je da Njegov rob čini ono što mu je On zabranio.”¹⁵⁹

وَرُوِيَ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَا أَحَدٌ أَغْيَرَ مِنَ اللَّهِ وَمِنْ
غَيْرِهِ حَرَمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ، وَمَا أَحَدٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ الْمُدْحَ مِنَ اللَّهِ: وَمِنْ أَجْلِ

¹⁵⁹ Bilježi ga En-Nesai, El-Džezzar i El-Hakim koji kaže: “Niz prenosilaca ovog hadisa je pouzdan”.

ذَلِكَ أَتَى عَلَى نَفْسِهِ: وَمَا أَحَدٌ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنَ اللَّهِ: مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ أَرْسَلَ الرَّسُلَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ.

Ibn Mesud, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Niko nije ljubomorniji od Allaha, dž.š. Zbog ljubomore zabranio je razvrat, javni i tajni. Niko ne voli više da se hvali od Allaha, dž.š. Zbog toga je sam Sebe pohvalio. Niko više od Allaha, dž.š., ne voli da ima opravdanje, pa je zbog toga poslao poslanike da radosnu vijest donesu i da opomenu."

وَرَوِيَ أَيْضًا أَنَّ سَعْدَ بْنَ عَبَادَةَ قَالَ: لَوِ رَأَيْتُ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرَ مُضْغَحٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ. لَأَنَا أَعْزَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي. وَمِنْ أَجْلِ غَيْرَةِ اللَّهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ.

Prenosi se da je Sa'd ibn Ubada, r.a., rekao: "Kada bih zatekao nekog čovjeka sa svojom ženom, sabljom bih ga udario." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče na to: "Čudite li se Sa'dovoj ljubomori? Ja sam ljubomorniji od njega, a Allah, dž.š., ljubomorniji je od mene. Zbog ljubomore, Allah, dž.š., zabranio je javni i tajni razvrat."

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ: الْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ، وَالذَّيْوُثُ، وَرَجُلَةٌ مِنَ النِّسَاءِ.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Tri vrste ljudi neće ući u Džennet: onaj ko je nepokoran roditeljima, čovjek koji nije ljubomoran na svoju ženu, i žena koja oponaša muškarce."¹⁶⁰

وَعَنْ عَمَارِ بْنِ يَاسِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ أَبَدًا: الذَّيْوُثُ، وَرَجُلَةٌ مِنَ النِّسَاءِ وَمُذْمِنُ الْخُمْرِ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: أَمَّا مُذْمِنُ الْخُمْرِ فَقَدْ عَرَفْنَاهُ، فَمَا الذَّيْوُثُ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يُبَالِي مَنْ دَخَلَ عَلَى أَهْلِهِ. قُلْنَا: فَمَا رَجُلَةٌ مِنَ النِّسَاءِ؟ قَالَ: الَّتِي تَتَشَبَّهُ بِالرِّجَالِ.

¹⁶⁰ Bilježe ga: En-Nesai, El-Džezzar i El-Hakim, koji kaže: "Niz prenosilaca ovog hadisa jeste pouzdan."

Ammar ibn Jasir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Tri vrste ljudi nikada neće ući u Džennet: čovjek koji nije ljubomoran prema svojoj ženi, pa mu je svejedno ko sve ulazi kod nje; žena koja oponaša muškarce i notorni alkoholičar.”¹⁶¹ Iako se od čovjeka traži da bude ljubomoran zbog svoje žene, ipak je dužan biti umjeren u toj svojoj ljubomori. On ne smije imati ružno mišljenje o njoj, ne smije špijunirati svaki njen pokret i tragati za njenim mahanama jer će to pokvariti njihovu vezu i prekinut će ono što je Allah, dž.š., naredio da se spaja.

عَنْ جَابِرِ ابْنِ عُنْبِرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مِنَ الْغَيْرَةِ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُهُ اللَّهُ، وَمِنَ الْخِيَلَاءِ مَا يُحِبُّهُ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُهُ اللَّهُ فَأَمَّا الْغَيْرَةُ الَّتِي يُحِبُّهَا اللَّهُ فَالْغَيْرَةُ فِي الزَّيْنَةِ، وَأَمَّا الْغَيْرَةُ الَّتِي يُبْغِضُهَا اللَّهُ فَالْغَيْرَةُ فِي غَيْرِ رِيَّةٍ وَالْإِخْتِيَالُ الَّذِي يُحِبُّهُ اللَّهُ الْإِخْتِيَالُ الرَّجُلِ بِنَفْسِهِ عِنْدَ الْقِتَالِ، وَعِنْدَ الصَّدَقَةِ . . . وَالْإِخْتِيَالُ الَّذِي يُبْغِضُهُ اللَّهُ الْإِخْتِيَالُ فِي بَاطِلٍ .

Džabir ibn Anbera prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Postoji ljubomora koju Allah, dž.š., voli i postoji ljubomora koju Allah, dž.š., ne voli. Postoji ponos koji Allah, dž.š., voli a postoji nadmenost koju Allah, dž.š., ne voli. Ljubomora koju Allah, dž.š., voli jeste ona koja se zasniva na opravdanoj sumnji, a ljubomora koju Allah, dž.š., ne voli jeste ona kojoj je povod neosnovana sumnja. Ponos koji Allah, dž.š., voli jeste onaj koji čovjek pokazuje prema neprijatelju u ratu i kod dijeljenja sadake, a ponos koji Allah, dž.š., ne voli jeste onaj koji je zbog neistine.”¹⁶²

Alija, r.a., rekao je: “Nemoj pretjerivati u ljubomori prema svojoj ženi jer joj tako možeš prouzročiti nepravilike.”

¹⁶¹ Bilježi ga Et-Taberani. El-Munziri veli: “U nizu prenosilaca ovog hadisa ne postoji slab prenosilac.”

¹⁶² Bilježe ga: Ebu Davud, En-Nesai, Ibn Hibban.

Spolni odnos sa ženom

Ibn Hazm veli: “Čovjek je obavezan imati spolni odnos sa ženom s kojom je zakonski vjenčan i to najmanje po jedanput između svake menstruacije pod uvjetom da je to u stanju učiniti. Ako tako ne postupi, bit će grješan.”

Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog:

﴿فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾

“A kada se okupaju, onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio.”¹⁶³

Većina učenjaka slaže se s Ibn Hazmom u mišljenju da je čovjek obavezan imati spolni odnos sa svojom ženom, ukoliko nepostoji neki opravdan razlog koji to sprečava.

Eš-Šafi veli: “On to nije obavezan jer je to njegovo pravo, a ne spada u njegove dužnosti.”

Ahmed smatra da je on to obavezan učiniti jednom u četiri mjeseca, jer je Allah, dž.š., toliko dao roka onome ko se zakune da neće imati spolni odnos sa svojom ženom.

Ako čovjek bude na putovanju i ne bude imao opravdan razlog koji ga spriječava da se vrati, Ahmed smatra da ima pravo da se zadrži samo šest mjeseci. On je upitan: “Koliko je mužu dozvoljeno da bude odsutan od svoje žene?”, pa je odgovorio: “Šest mjeseci. Ako odbije da se vrati, kadija će donijeti presudu o razvodu braka.”

Njegov dokaz jeste predanje koje prenosi Ebu Hafs s nizom prenosilaca od Zejda bin Eslema, koji pripovijeda: “Jedne noći, dok je Omer, r.a., potajno šetao Medinom, prošao je pored kuće i začuo glas žene koja je citirala sljedeće stihove:

“Duga je ova noć, i mračna su joj kerila,

budna sam zato što nemam druga s kojim bih se igrala.

Tako mi Allaha, da nije straha od Allaha, osim Koga drugog boga nema,

¹⁶³ Sura El-Bekara, 222.

*večeras bi se zatresli krajevi moje postelje.
Samo strah od Allaha i stid sprječavaju me,
i poštovanje prema mužu, da me se drugi domognu.”*

On se raspitao o toj ženi pa odgovoriše da je njen muž otišao u borbu na Allahovom, dž.š., putu. Omer, r.a., naredi da se njenom mužu dozvoli da se vrati iz rata a zatim ode kod svoje kćerke Hafse i upita je: “Kćeri, koliko žena može da se strpi bez muža?” Ona mu odgovori: “Subhanallah! Zar da neko poput tebe pita nekog poput mene o tome?” Omer, r.a., odgovori joj: “Da me ne zanima stanje muslimana, ne bih te o tome pitao.” Ona mu odgovori: “Pet do šest mjeseci.” Nakon toga, Omer, r.a., odredi da vojni rok ne bude duži od šest mjeseci. Putovali bi mjesec dana, četiri bi mjeseca ratovali i mjesec dana bi se vraćali kući.

El-Gazali, učenjak šafijskog mezheba veli: “Obavezan je imati spolni odnos sa njome jednom svake četiri noći i to bi bilo najpravednije jer je čovjeku dozvoljeno da bude oženjen s četiri žene tako da je to određeno kao zadnja granica. Da! svakako da može to činiti više ili manje puta shodno tome koliko je ženi potrebno da bi sačuvala čednost jer je čuvanje njene čednosti njegova obaveza.”

Muhammed bin Ma'n el-Gifari prenosi da je neka žena došla kod Omera ibn el-Hattaba, r.a., i rekla mu: “Vladaru pravovjernih, moj muž posti danju, noću klanja, a meni nije drago da se žalim na njega kada on čini ibadet.” Omer, r.a., reče joj: “Divan li je tvoj muž.” Međutim, žena je ponavljala svoje riječi, a Omer je ponavljao ono što je i prvi put rekao, pa mu Ka'b el-Esedi reče: “Vladaru pravovjernih, ova žena ti se žali da je njen muž izbjegava u postelji”, pa mu Omer, r.a., reče: “Pošto si razumio njene namjere, onda ti i presudi među njima.” Ka'b reče: “Dovedite mi njenog muža”, pa, kada dođe, Ka'b mu reče: “Tvoja se žena žali na tebe.” Čovjek upita: “Je li zbog toga da joj ne osiguravam dovoljno hrane i pića?” Na ovo njegovo pitanje žena u stihovima reče:

*"Mudri i upućeni kadijo,
od moje postelje mesdžid ga je odvratio
Od moje postelje ga je odvratio to što ibadet čini.
Ka'be, presudi među nama, nimalo se ne dvoumi.
Ni danju ni noću on ne spava,
kada su u pitanju ženske stvari, govorit mu je badava."*

Njen muž odgovori:

*"Od žena i užitaka me je odvratio
to što se u Kur'anu objavilo.
U suri En-Nabl i sedam dugih sura
i u cijeloj Allahovoj knjizi opomena je prava."*

Ka'b mu reče:

*"Ona kod tebe ima svoja prava
svake četvrte noći ako ti je pamet zdrava.
Pravo njeno ti joj daj
i s neumjesnim izgovorima ne vrdaj."*

Zatim mu reče: "Allah, dž.š., dozvolio ti je da se ženiš s dvije, tri ili četiri žene. Znači da imaš pravo da tri noći provodiš u ibadetu." Omer, r.a., mu reče: "Ne znam čemu bih se više divio? Tome kako si razumio šta je ona željela da kaže ili načinu na koji si presudio među njima? Idi, postavljam te za namjesnika u Basri."

U hadisima se prenosi da je spolni odnos sa ženom sadaka zbog koje će Allah, dž.š., nagraditi.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

وَلَكُمْ فِي جَمَاعِ زَوْجَتِكُمْ أَجْرٌ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنَّا تَبَى أَحَدُنَا شَهْوَتَهُ وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ، قَالَ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وَزْرٌ، وَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي حَلَالٍ كَانَ لَهُ أَجْرٌ.

"I kada imaš spolni odnos sa ženom imat ćeš nagradu." Neko upita: "Zar ćemo i zbog udovoljavanja našim strastima biti nagrađivani?"

Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: “Šta mislite, zar ne bi imao grijeh ako bi udovoljio svojim strastima na nedozvoljen način! Isto tako, ako udovolji svojim strastima na dozvoljen način, imat će nagradu.”¹⁶⁴

Preporučljivo je prije spolnog odnosa da se muž igra, miluje i ljubi sa svojom ženom i da sačeka da i ona potpuno zadovolji svoje potrebe.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا جَامَعَ أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ
فَالْيُصْدُقُهَا فَإِذَا قَضَى حَاجَتَهُ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَ حَاجَتَهَا فَلَا يُعْجِلُهَا حَتَّى تَقْضِيَ حَاجَتَهَا .

Enes ibn Malik, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada neko od vas ima spolni odnos sa svojom ženom, neka to bude s predigrom. Ako on zadovolji svoje potrebe prije nego što ona zadovolji svoje, neka je ne požuruje dok se i ona potpuno ne zadovolji.”¹⁶⁵
Prethodno smo spominjali hadis:

هَلَا بَكَرًا تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ .

“Zašto se nisi oženio djevicom da se igraš s njome, i da se ona igra s tobom.”

Skrivanje od pogleda ljudi prilikom spolnog odnosa

Islam naređuje da se stidna mjesta pokrivaju osim ukoliko postoji opravdan razlog da se postupa drugačije.

فَعَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، عَوْرَاتُنَا مَا نَأْتِي مِنْهَا وَمَا نَذَرُ
قَالَ: احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجِكَ، أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ . قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا كَانَ
الْقَوْمُ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ ؟ قَالَ: إِنْ اسْتَطَعْتَ أَلَّا يَرَاهَا أَحَدٌ فَلَا يَرَاهَا . قَالَ: قُلْتُ: إِذَا كَانَ
أَحَدُنَا حَالِيًا ؟ قَالَ: فَإِنَّهُ أَحَقُّ أَنْ يُسَخِّيَ مِنْهُ .

Behz ibn el-Hakim prenosi od svog oca, a on njegovog djeda, da je on rekao: “Allahov Poslaniče, naša stidna mjesta, šta od njih da pokrivamo, a šta ne?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori mu: “Čuvaj svoje stidno

¹⁶⁴ Bilježi ga Muslim.

¹⁶⁵ Bilježi ga Ebu Jala.

mjesto osim od svoje žene ili ropkinje.” On ponovo upita: “A šta ako se nalazimo među ljudima?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori mu: “Čuvaj se od pogleda ljudi koliko si u stanju.” On ponovo upita: “A šta ako smo sami?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “Allah, dž.š., najpreči je da Ga se stidiš.”¹⁶⁶ U hadisu se nalazi dokaz da je dozvoljeno otkrivanje spolnog organa prilikom spolnog odnosa, ali i pored toga supružnici se ne trebaju skidati potpuno goli.

فَعَنْ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ أَهْلَهُ فَالْيَسْرَ وَلَا يَجْرَدًا تَجْرَدَ الْعَبْرَيْنِ.

Utba ibn Abd es-Sulemi prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada neko od vas ima spolni odnos sa svojom ženom, neka se pokrije i neka se ne skidaju potpuno goli.”¹⁶⁷

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِيَّاكُمْ وَالتَّعْرِي فَإِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يَفَارِقُكُمْ إِلَّا عِنْدَ الْغَائِطِ وَحِينَ يَنْضِي الرَّجُلُ إِلَى أَهْلِهِ فَاسْتَحْيُوهُمْ وَأَكْرِمُوهُمْ.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Čuvajte se potpunog razodijevanja jer su s vama oni koji vas nikada ne napuštaju osim kada vršite nuždu i kada imate spolni odnos sa svojim ženama pa ih se stidite i poštujte.”¹⁶⁸ Aiša, r.a., veli: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., nikada nije vidio moje stidno mjesto niti sam ja vidjela njegovo stidno mjesto.”

Spominjanje Allahovog, dž.š., imena prije spolnog odnosa

Sunnet je da čovjek prije spolnog odnosa zatraži utočište kod Allaha, dž.š.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَتَى أَهْلَهُ قَالَ: بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْنَا فَإِنْ قَدِرَ بَيْنَهُمَا فِي ذَلِكَ وَلَدَ لَنْ يَضُرَّ

¹⁶⁶ Bilježi ga Et-Tirmizi i kaže: “Ovaj hadis je hasen-dobar”.

¹⁶⁷ Bilježi ga Ibn Madža.

¹⁶⁸ Bilježi ga Et-Tirmizi i kaže: “Ovaj je hadis garib-pojedinačna predaja.”

ذَلِكَ الْوَلَدُ الشَّيْطَانُ أَبَدًا .

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ako neko od vas prije nego što ima spolni odnos sa svojom ženom kaže: ‘S imenom Allaha. Allahu, sačuvaj nas šejtana i sačuvaj od šejtana ono s čime nas opskrbiš’, i ako im se poslije toga rodi dijete, šejtan mu nikada neće moći nauditi.”¹⁶⁹

Zabrana da se otkrivaju intimnosti supružnika

Spominjanje spolnog odnosa i detaljiziranje o njemu neprimjereno je moralnom čovjeku i govor je od kojeg nema nikakve koristi niti ima potrebe da se uopće dešava. Musliman se treba kloniti govora o tome osim ako za to ima stvarnu potrebu. U vjerodostojno prenesenom hadisu stoji: “Od znakova lijepog islama kod čovjeka jeste da se kloni svega što ga se ne tiče.” Allah, dž.š., pohvalio je one koji se sustežu od prazne priče rekavši:

﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ﴾

“..i koji ono što ih se ne tiče izbjegavaju.”

Ako postoji stvarna potreba za govorom o spolnom odnosu, onda nema nikakve smetnje. Kada se neka žena požalila Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., da njen muž nije u stanju imati spolni odnos s njome, njen muž je rekao: “Allahov Poslaniče, ali ja uveliko imam spolni odnos s njome.” Ako bi muž ili supruga detaljno govorili o spolnom odnosu i odavali svoje međusobne intimne stvari, to bi bilo strogo zabranjeno.

فَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : الرَّجُلُ يُفْضِي إِلَى الْمَرْأَةِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا .

Ebu Seid, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Na najgorem stupnju kod Allaha, dž.š., na Sudnjem danu bit će čovjek koji nakon spolnog odnosa sa svojom ženom to u detalje ispriča nekom drugom.”¹⁷⁰

¹⁶⁹ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

¹⁷⁰ Bilježi ga Ahmed.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى فَلَمَّا سَلَّمَ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بِوَجْهِهِ فَقَالَ: مَجَالِسُكُمْ. هَلْ مِنْكُمْ الرَّجُلُ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ أَغْلَقَ بَابَهُ وَأَرَاخَى سِتْرَهُ ثُمَّ يَخْرُجُ فَيُحَدِّثُ فَيَقُولُ: «فَعَلْتُ بِأَهْلِي كَذَا وَفَعَلْتُ بِأَهْلِي كَذَا؟ فَسَكُّوا، فَأَقْبَلَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ: «هَلْ مِنْكُمْ مَنْ تُحَدِّثُ؟ فَجِئْتُ قَتَاةً كَتَابَ عَلَى إِحْدَى رُكْبَتَيْهَا وَتَطَاوَلَتْ لِبْرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَيْسَمَعَ كَلَامَهَا فَقَالَتْ: أَيُّ وَاللَّهِ. إِنْهُمْ يَحَدِّثُونَ وَإِنَّهُمْ يَحَدِّثُونَ. فَقَالَ: هَلْ تَدْرُونَ مَا مِثْلُ مَنْ فَعَلَ؟ إِنَّ مِثْلَ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ مِثْلُ شَيْطَانٍ وَشَيْطَانَةٍ. لَقِيَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ بِالسَّكَّةِ فَقَضَى حَاجَتَهُ مِنْهَا - وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom nakon što je obavio namaz, okrenuo prema njima, naredio im da ostanu sjedjeti, a zatim je upitao: “Ima li neko među vama da, nakon što se osami sa svojom ženom u kući i ima spolni odnos s njome, i priča o tome drugima govoreći: ‘Uradio sam s njome to i to.’” Ashabi su šutjeli, pa se Allahov Poslanik, s.a.v.s., okrenu prema ženama i postavi im isto pitanje, ali su i one šutjele. Neka se djevojka malo pridžže da bi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., mogao vidjeti i čuti, pa reče: “Tako mi Allaha, dž.š., i oni i one to rade.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: “Znate li kakav je primjer takvih ljudi? Takvi su ljudi poput šejtana i šejtanice koji se negdje u putu sretnu pa pred ostalim koji ih gledaju imaju spolni odnos.”¹⁷¹

Vršenje spolnog odnosa u mjesto koje je za to neprimjereno

Vršenje spolnog odnosa u stražnjicu žene odbija čista ljudska priroda, a i Šerijat to zabranjuje. Uzvišeni je rekao:

﴿يَسْأَلُكُمْ خِزْتُ لَكُمْ فَأَتُوا خِزْتُكُمْ أَيْ شِئْتُمْ﴾

“Žene vaše su njive vaše, i vi njivama vašim prilazite kako hoćete.”¹⁷²

¹⁷¹ Bilježe ga Ahmed i Ebu Davud.

¹⁷² Sura El-Bekara, 223.

Njiva je mjesto gdje se sije sjeme, a u ajetu se misli na mjesto gdje se začinje dijete, tako da se naredba odnosi na to da spolni odnos treba biti u spolni organ.

Sa'leb veli: "Materice su naše njive gdje mi sijemo, a Allah, dž.š., određuje da li će nešto iz te njive narasti." Ovo je poput riječi Uzvišenog:

﴿فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾

"Onda im prilazite onako kako vam je Allah naredio",¹⁷³

i poput ajeta:

﴿أَنِّي شِئْتُ﴾

"Prilazite kako hoćete", tj. s koje god strane želite. Povod objave ovog ajeta jeste to što su jevreji za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., smatrali da ukoliko čovjek priđe svojoj ženi straga u spolni organ, roditi će mu se razroko dijete, a ensarije su se u ovome povodile za jevrejima, pa je Allah, dž.š., objavio ajet:

﴿يَسْأَلُكُمْ حَرْثُ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ﴾

"Žene vaše su njive vaše, i vi njivama vašim prilazite kako hoćete."

Naime, nema nikakve smetnje da svojim ženama prilazite s koje god želite strane ukoliko imate snošaj u njen spolni organ.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَا تَأْتُوا النِّسَاءَ أَعْبَارَهُنَّ أَوْ قَالَ: فِي أَدْبَارِهِنَّ.

"Nemojte imati snošaj sa ženama u njihove stražnjice."¹⁷⁴ Prenosioci ovog hadisa su pouzdani.

وَرَوَى عُمَرُو بْنُ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي الَّذِي يَأْتِي امْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا: هِيَ اللُّوْطِيَّةُ الصُّغْرَى.

¹⁷³ Sura El-Bekara, 222.

¹⁷⁴ Bilježe ga Ahmed, Et-Tirmizi i Ibn Maclža.

Amr ibn Šuajb prenosi od svog oca, a on od njegovog djeda, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., o onome ko ima spolni odnos sa ženom u njenu stražnjicu rekao: “To je mali homoseksualizam.”

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا .

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Onaj ko ima spolni odnos u ženinu stražnjicu proklet je.”¹⁷⁵

Ibn Tejmijja veli: “Ako muž ima spolni odnos sa ženom u njenu stražnjicu, i ona mu u tome pokori, bit će upozoreni, pa ako se ne prođu toga, rastavit će se poput razvratnika i razvratnice.”

Izbjegavanje ejakulacije u spolni organ žene i planiranje porodice

Prethodno smo spominjali da islam podstiče na mnogobrojnost potomaka jer brojnost predstavlja snagu jednog društva. “Snaga pripada onome ko je mnogobrojniji.” To je i jedan od ciljeva braka jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

تَزَوَّجُوا الْوُلُودَ الْوُدُودَ فَإِنِّي مُكَاثِّرُ بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

“Ženite se onima koje rađaju i koje su vam drage jer ću se ja ponositi vašim mnoštvom na Sudnjem danu.”

I pored toga, islam ne zabranjuje da se u određenim okolnostima planira porodica uz pomoć upotrebe lijekova koji sprečavaju trudnoću, ili na bilo koji drugi način. Planiranje porodice dozvoljeno je u slučaju kada čovjek ima veliku porodicu pa im ne može pružiti valjan odgoj. Isto tako, ako je žena slabog zdravstvenog stanja ili ima tešku trudnoću ili je čovjek siromašan, ima se pravo na planiranje porodice. U svim situacijama sličnim ovim planiranje porodice dozvoljeno je, čak neki učenjaci ne kažu da je to samo dozvoljeno nego čak i preporučeno. Ovim situacijama imam El-Gazali pridodaje i situaciju kada se žena boji da će joj trudnoća narušiti ljepotu i smatra da, u ovom slučaju, supružnici imaju pravo na planiranje porodice. Većina učenjaka smatra da je to općenito dozvoljeno, a kao dokaz navode sljedeća predanja:

¹⁷⁵ Bilježe ga Ahmed i autori četiri *Els-Sunena*.

Džabir, r.a., rekao je: “U vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., dok se Kur’an objavljivao, izbjegavali smo začece djeteta.”¹⁷⁶

Muslim bilježi da je on također rekao: “Izbjegavali smo začece djeteta za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa nam to nije zabranio.”

Eš-Šafi, Allah mu se smilovao, veli: “Veliki broj ashaba smatralo je da je to dozvoljeno i oni nisu u tome vidjeli nikakve smetnje.”

El-Bejheki veli: “Prenosi se od Sa‘da ibn Ebu Vekkasa, Ebu Ejjuba el-Ensarija, Zejda bin Sabita, Ibn Abbasa i dr. da su smatrali to dozvoljenim. To mišljenje zastupaju Malik i Eš-Šafi. Omer i Alija, r.a., slažu se da to nije zabranjeno sve dok ne prođe kroz sedam faza. Kadija Ebu Ja‘la i dr. putem niza prenosilaca od Ubejde ibn Rufaa, od njegovog oca, prenosi da je rekao: Omer, Zubejr i Sa‘d, r.a., sjedili su u društvu s nekim ashabima pa su počeli razgovarati o izbjegavanju trudnoće te ustvrdiše da u tome nema neke smetnje. Međutim, neko od prisutnih reče: ‘Ali neki smatraju da je to malo ubojstvo.’ Alija, r.a. reče: ‘To se neće smatrati ubojstvom sve dok ne prođe kroz sedam faza: dok ne bude od zemlje, zatim postane kapljica sjemena, zatim bude zakvačak, zatim ugrušak, zatim kosti, potom meso i potom postane drugo stvorenje.’ Omer, r.a., reče mu: ‘Istinu si rekao, da te Allah, dž.š., poživi.’” Sljedbenici zahirijskog mezheba smatraju da je to zabranjeno i kao dokaz navode predanje Džuzame bint Vehb, r.a., koja prenosi da su neki ljudi upitali Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o izbjegavanju začeca, pa je on odgovorio:

ذَٰلِكَ هُوَ الْوَأْدُ الْحَنِئِيُّ .

“To je poput skrivenog čedomorstva.”

Imam El-Gazali odgovara im na sljedeći način: “U El-Buharijevom *Sabihu* zabilježena su vjerodostojna predanja u kojima se to dozvoljava, a riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s.:

ذَٰلِكَ هُوَ الْوَأْدُ الْحَنِئِيُّ .

‘To je poput skrivenog čedomorstva su poput njegovih riječi: ‘Skriveni širk’, a to podrazumijeva pokudenost, a ne zabranu.”

¹⁷⁶ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Pod pokuđenosti se misli na to da je to postupanje suprotno onome što je preče da se čini, kao što se npr. kaže: “Onome ko sjedi u mesdžidu pokuđeno je da sjedi besposlen i da ne bude zauzet zikrom, namazom i sl.” Neki učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da je izbjegavanje začeca pokuđeno ako se čini bez ženine dozvole, a ako ona dozvoli, onda nije pokuđeno.

O abortusu

Nakon što zametak u materici provede više od stotinu dvadeset dana, abortus je strogo zabranjen jer je to napad na živu osobu koji za sobom povlači posljedice i na ovom i na onom svijetu.¹⁷⁷

Što se tiče abortiranja prije isteka ovog perioda, tj. prije nego što se udahne duša u zametak, ukoliko postoji neki opravdan razlog, u tome nema nikakve smetnje, a pokuđeno je to učiniti bez nekog opravdanog razloga.

Autor djela *Subulus-selam* veli: “Činjenje abortusa prije nego što se udahne duša u zametak nadovezuje se na razilaženje o pitanju spriječavanja začeca. Oni koji to smatraju dozvoljenim dozvoljavaju i abortus u spomenutom roku, a oni koji to smatraju zabranjenim, smatraju da je i abortus još više zabranjen.” Ovome se može pridodati i uzimanje sredstava koja prekidaju trudnoću.

Ila (zaklinjanje da se neće približavati svojoj supruzi)

Definicija: *Ila* jezički znači: zabranjivanje sebi nečega zaklinjanjem da se to nikada neće činiti, a u šerijatskoj terminologiji: zaklinjanje muža da nikada sa svojom ženom neće više imati spolnog odnosa. U tom se izjednačava zakletva s Allahom, dž.š., postom, sadakom, hadžom, razvodom braka i sl. U džahilijetsko doba neki su se ljudi zaklinjali da neće

¹⁷⁷ Abdullah kaže: “Pripovijedao mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., a on je iskreni, kome treba vjerovati da: ‘Stvaranje nekog od vas u majčinoj utrobi biva tako što četrdeset dana bude kapljica sjemena, zatim u istom vremenskom periodu postane zakvačak, zatim, nakon isto toliko vremena, ugrušak a nakon toga se u njega udahne duša, zapišu se četiri stvari: zapiše se njegova opskrba, dužina života, njegova djela i da li će biti sretan ili nesretan.’”

dodirnuti svoju ženu jednu godinu dana, dvije godine i više, s namjerom da joj nanese štetu ostavljajući je u neizvjesnosti: niti je udata niti je razvedena. Allah, dž.š., želio je odrediti krajnju granicu ovog štetnog postupka i odredio je da smije trajati samo četiri mjeseca. U tom periodu čovjek će imati vremena da se opameti. Ako u tom periodu, ili pri kraju tog perioda, ne prekrši svoju zakletvu i ne bude imao spolni odnos sa svojom suprugom, nastupit će razvod braka. Uzvišeni je rekao:

﴿لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَاتِهِمْ تَرْبُصُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَآؤُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

“Onima koji se zakunu da se neće približavati svojim ženama rok je samo četiri mjeseca, i ako se vrate ženama, pa Allah zaista prašta i milostiv je: a ako odluče da se rastave, pa Allah doista sve čuje i zna.”¹⁷⁸

Dužina trajanja ove zakletve

Učenjaci se slažu da onaj ko se zakune da neće dodirnuti svoju suprugu duže od četiri mjeseca, na njega se primjenjuju propisi *ilaa*. Međutim, razilaze se kada se radi o onome ko se zakune da to neće učiniti u periodu do četiri mjeseca:

Ebu Hanifa i njegovi sljedbenici kažu da i u tom slučaju za njega vrijede propisi *ilaa*.

Većina učenjaka, među njima i trojica imama, smatraju da za njega ne vrijede propisi *ilaa*, jer je Uzvišeni Allah odredio da taj period može trajati četiri mjeseca, a nakon što istekne, ili će imati spolni odnos ili će nastupiti razvod braka.

Status ove zakletve

Ako se čovjek zakune da se neće približavati svojoj ženi, pa se predomisli i prije nego što isteknu četiri mjeseca, prekrši svoju zakletvu, dužan je iskupiti se za svoju zakletvu.

¹⁷⁸ Sura El-Bekara, 227.

Ako istekne četiri mjeseca, većina učenjaka smatra da njegova žena ima pravo od njega tražiti ili spolni odnos ili razvod braka. Ako on odbije i jedno i drugo, imam Malik smatra da će predstavnik vlasti oglasiti razvod braka među njima kako bi otklonio štetu od žene. Ahmed, Eš-Šafi i sljedbenici zahirijskog mezheba smatraju da kadija nema pravo oglasiti razvod braka nego treba vršiti pritisak na muža i zatvoriti ga sve dok on sam ne dadne razvod braka toj svojoj ženi.

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da ukoliko muž u roku od četiri mjeseca ne bude imao spolni odnos sa svojom ženom, momentalno će nastupiti definitivni razvod braka, i on neće imati pravo da je ponovo vrati zbog toga što je na loš način postupao prema njoj, tako što joj nije dao njeno pravo na spolni odnos s njime, i na taj način učinio joj je nepravdu.

Imam Malik smatra da muž čini prijestup ako odluči da neće imati spolni odnos sa svojom ženom s namjerom da joj nanese štetu pa makar se i ne zakleo da to neće činiti, jer u oba slučaja šteta pogađa ženu.

Razvod braka koji je rezultat ove zakletve

Razvod braka koji nastupi kao rezultat ove zakletve smatra se definitivnim razvodom, jer da nije tako, muž bi mogao prisiliti svoju ženu da mu se opet vrati, jer bi na to imao pravo, a to bi nanijelo štetu ženi. Ovo mišljenje zastupa Ebu Hanifa.

Malik i Eš-Šafi, Se'id ibn el-Musejeb, Ebu Bekr ibn Abdurrahman smatraju da to nije definitivni razvod braka i da muž ima pravo vratiti svoju ženu, jer, prema njima, ne postoji nikakav dokaz da se to smatra definitivnim razvodom braka, i zbog toga što je to razvod sa ženom s kojom je on imao spolni odnos bez ikakve nadoknade.

Priček (iddet) žene koja je razvedena iz ovog razloga

Većina učenjaka smatra da žena koja je na ovaj način razvedena treba sprovesti iddet kao i sve ostale žene koje su razvedene. Džabir ibn Zejd veli: “Ona nije obavezna biti u *iddetu* ukoliko je u ta četiri mjeseca imala tri menstruacije.”

Ibn Rušd veli: “Njegovo mišljenje zastupa određena skupina učenjaka i prenosi se i od Ibn Abbasa, r.a., a njegov dokaz jeste to što je *iddet* propisan kako bi se vidjelo da li je žena trudna ili ne, a kod ovakve žene to je provjereno.”

PRAVA MUŽA KOJA ON IMA KOD SVOJE ŽENE

Muž ima pravo da mu se žena pokorava u svemu što nije grijeh, da čuva njegovu čast kada je u pitanju ona i njegov imetak, da ne čini ono što uznemiruje njenog muža, da ne bude smrknuta pred njim, da ne izlazi pred njega kada izgleda onako kako on ne voli. Ovo su njegova najneprikosnovenija prava.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ النَّاسِ أَعْظَمُ حَقًّا عَلَى الْمَرْأَةِ؟ قَالَ: زَوْجُهَا. قَالَتْ: فَأَيُّ النَّاسِ أَعْظَمُ حَقًّا عَلَى الرَّجُلِ؟ قَالَ: أُمُّهُ.

Aiša, r.a., upitala je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o tome ko ima najveća prava nad ženom?, pa je odgovorio: “Njen muž.” Zatim je upitala ko ima najviše prava nad čovjekom, pa joj je odgovorio: “Njegova majka.”¹⁷⁹

Allahov Poslanik, s.a.v.s., potvrđuje ovo njegovo pravo pa kaže:

لَوْ أَمَرْتُ أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا مِنْ عِظَمِ حَقِّهِ عَلَيْهَا.

¹⁷⁹ Bilježi ga E'l-Hakim.

“Da sam ikome naredio da učini sedždu mimo Allaha, dž.š., naredio bih ženi da učini sedždu svome mužu zbog veličine prava koje ima kod nje.”¹⁸⁰

Allah, dž.š., opisao je dobre i pokorne supruge rekavši:

﴿فَالصَّالِحَاتُ قَاتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ﴾

“Zbog toga su čestite žene poslušne i za vrijeme muževljeva odsustva vode brigu o onome o čemu treba da brigu vode, jer i Allah njih štiti.”¹⁸¹

Naime, ona vodi brigu o tome da ne naruši njegovu čast kada se radi o njoj ili njegovom imetaku.

Ovo su najuzvišenije odlike kojima se žena treba okтити i na njima se zasniva njihova bračna veza, i to će im donijeti sreću.

U jednom hadisu prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

خَيْرُ النِّسَاءِ مَنْ إِذَا نَظَرَتْ إِلَيْهَا سَرَّتْكَ وَإِذَا أَمَرْتَهَا أَطَاعَتْكَ وَإِذَا غَبَتْ عَنْهَا حَفِظْتَكَ فِي نَفْسِهَا وَمَالِكَ.

“Najbolja žena jeste ona koju kada pogledaš, obrađuje te; kada joj narediš, posluša te; a kada si odsutan, čuva tvoju čast i imetak.” Briga o muževim pravima za ženu jeste poput borbe na Allahovom, dž.š., putu.

رَوَى ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرَأَةً جَاءَتْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا وَافِدَةٌ النِّسَاءِ إِلَيْكَ: هَذَا الْجِهَادُ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى الرِّجَالِ فَإِنْ يُصِيبُوا أُجِرُوا وَإِنْ قُتِلُوا كَانُوا أَحْيَاءَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ وَنَحْنُ مَعْشَرُ النِّسَاءِ نَعْمُ عَلَيْهِمْ فَمَا لَنَا مِنْ ذَلِكَ؟ فَقَالَ الرَّسُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَيْغِي مَنْ لَقِيتِ مِنَ النِّسَاءِ أَنْ طَاعَةَ الرِّوَجِ وَاعْتِرَافًا بِحَقِّهِ يَدُلُّ ذَلِكَ. وَقَلِيلٌ مِنْكُمْ مَنْ يَفْعَلُهُ.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je neka žena došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla mu: “Allahov Poslaniče, ja sam izaslanica žena tebi: Allah, dž.š, propisao je muškarcima borbu na Allahovom putu, ako

¹⁸⁰ Bilježe ga: Ebu Davud, Et-Tirmizi, Ibn Madža i Ibn Hibban.

¹⁸¹ Sura El-Bekara, 34.

pobijede, bivaju nagrađeni, a ako poginu, bivaju vječno živi i opskrbljeni kod svoga Gospodara. Mi žene brinemo se o svojim muževima, ali nemamo nagradu koju oni imaju?” Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori joj: “Obavijesti žene koje sretnoš da je pokoravanje mužu i priznavanje njegovih prava ravno borbi na Allahovom putu, ali rijetko koja od vas to čini.”

Ono što ukazuje na veličinu tih prava jeste činjenica da je islam usporedio pokoravanje mužu s ostalim obligatnim dužnostima u vjeri i pokoravanjem Allahu, dž.š.

فَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا صَلَّتِ الْمَرْأَةُ خَمْسًا، وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَأَطَعَتْ زَوْجَهَا قِيلَ لَهَا: ادْخُلِي الْجَنَّةَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتَ.

Abdurrahman bin Avf, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ako žena bude obavljala pet dnevnih namaza, i postila mjesec ramazan, bude čuvala svoj spolni organ od bluda, i bude pokorna svome mužu, bit će joj rečeno: ‘Uđi na koja god vrata Dženneta želiš.’”¹⁸²

وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ.

Ummu Selema, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Koja god žena umre a njen muž bude zadovoljan njome ući će u Džennet.”

Najčešći razlog zbog kojeg će žena ući u Džehennem jeste neposlušnost mužu, i nijekanje njegovog dobročinstva prema njoj.

فَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِطَّلَعْتُ فِي النَّارِ فَإِذَا أَكْثَرُ أَهْلِهَا النِّسَاءُ يَكْفُرْنَ الْمَشِيرَ لَوْ أَحْسَنْتُ إِلَى إِحْدَاهِنَّ الدَّهْرَ ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ.

¹⁸² Bilješka ga Ahmed i Et-Taberani.

Ibn Abbas, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada sam pogledao u Džehennem, vidio sam da su većina stanovnika u njemu žene koje su bile nezahvalne svojim muževima; kad bi prema jednoj od njih bio cijeli život dobar i samo jednom ne postupiš kako bi ona voljela, kaže: ‘Nikada u životu od tebe nisam vidjela nikakva hajra.’”¹⁸³

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ أَنْ تَجِيءَ قَبَاتَ غَضَبَانٍ لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ako čovjek pozove ženu u postelju, i ona odbije, te on zaspi ljut na nju, meleki će je proklinjati sve dok ne osvane.”¹⁸⁴

Žena je dužna pokoravati se mužu samo u onome što nije grijeh, jer nema pokornosti stvorenju u grijšenju prema Stvoritelju. Ako bi joj muž naredio da učini neki grijeh, obaveza joj je da mu se suprotstavi.

U pokornost prema mužu spada i to da ne posti dobrovoljni post bez njegove dozvole, da ne ide na hadž koji joj nije farz bez njegovog dopuštenja i da ne izlazi iz kuće bez njegovog dopuštenja.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: حَقُّ الزَّوْجِ عَلَى زَوْجَتِهِ أَلَّا تَتَّعِبَهُ نَفْسَهَا، وَلَوْ كَانَ عَلَى ظَهْرِ قَتَبٍ وَأَنْ لَا تَصُومَ يَوْمًا وَاحِدًا إِلَّا بِإِذْنِهِ إِلَّا لِفَرِيضَةٍ فَإِنْ فَعَلَتْ أَمِثَتْ وَلَمْ يَقْبَلْ مِنْهَا، وَأَنْ لَا تُعْطِيَ مِنْ بَيْتِهَا شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنْ فَعَلَتْ لَعْنَتُهَا اللَّهُ، وَالْمَلَائِكَةُ الْغَضَبُ حَتَّى تَتُوبَ أَوْ تَرْجِعَ وَإِنْ كَانَ ظَالِمًا.

Abdullah ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Prava muža nad ženom jesu da mu se ne suprotstavlja kada je pozove pa makar bio i u sedlu, da ni jedan dan ne posti nafilu bez njegove dozvole, osim ako se ne radi o postu koji je farz. Ako to učini bit će grešna, i neće joj biti primljeno. Ona ne smije davati ništa iz njegove kuće bez njegove dozvole, a ako to učini, on će imati nagradu, a ona grijeh. Ne smije izlaziti iz njegove kuće bez njegovog dopuštenja a ako

¹⁸³ Bilježi ga El-Buhari.

¹⁸⁴ Bilježe ga Ahmed, El-Buhari i Muslim.

to učini, Allah, dž.š., proklet će je, a meleki će biti srditi na nju sve dok se ne pokaje, pa makar njen muž bude i nepravedan prema njoj.”¹⁸⁵

Nedozvoljavanje ulaska u kuću osobama kojima muž nije zadovoljan

Muž ima pravo narediti ženi da ne pušta u njegovu kuću one kojima on nije zadovoljan.

عَنْ عَمْرِو بْنِ الْأَخْوَصِ الْجُسَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ يَقُولُ بَعْدَ أَنْ حَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَذَكَرَ وَوَعِظَ ثُمَّ قَالَ: أَلَا وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّمَا هُنَّ عَوَانٌ عِنْدَكُمْ لَيْسَ تَمْلِكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئًا غَيْرَ ذَلِكَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبِينَةٍ. فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرِحٍ فَإِنْ أَطَعْتُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِلَّا إِنْ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقٌّ وَلَيْسَانَكُمْ عَلَيْكُمْ حَقٌّ فَحَقِّقْكُمْ عَلَيْهِنَّ الْأَيُّوْطُنَ فَرُوشَكُمْ مِنْ تَكْرِهُوْنَهُ وَلَا يَأْذَنَ فِي بَيْتِكُمْ مَنْ تَكْرِهُوْنَهُ إِلَّا وَحَمَتُهُنَّ عَلَيْكُمْ أَنْ تَحْسِنُوا إِلَيْهِنَّ فِي كِسْوَتِهِنَّ وَطَعَامِهِنَّ.

Amr ibn el-Ahves el-Džušemi, r.a., prenosi da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da, nakon što se zahvalio Allahu, dž.š., na Oproštajnom hadžu, kaže: “Svakako, sa ženama postupajte lijepo jer su one poput zatočenica kod vas. Nemate pravo da ih kažnjavate osim ako urade očigledan grijeh. Ako to urade, nemojte spavati zajedno s njima u postelji, blago ih udarite a ako vam se pokore klonite ih se. Svakako, vi imate pravo kod svojih žena, a i one imaju svoja prava kod vas. Vaša prava kod njih jesu da ne čine blud i da ne dozvoljavaju ulazak u kuću onome koga vi ne volite. Njihova prava kod vas jesu da se lijepo ponašate prema njima, da ih odijevate i hranite.”¹⁸⁶

¹⁸⁵ Bilježi ga Ebu Davud et-Tajalisi.

¹⁸⁶ Bilježi ga Ibn Madža i Et-Tirmizi, koji kaže: “Ovaj je hadis *basenun-sabih*.”

Ženino služenje čovjeku

Osnova na kojoj počiva veza između čovjeka i žene jeste jednakost kada se radi o pravima i dužnostima. Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog:

﴿وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَ دَرَجَةٌ﴾

“One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema Zakonu - samo, muševu imaju prednost pred njima za jedan stepen.”¹⁸⁷

Ovaj ajet daje ženi isto prava koliko i dužnosti, pa ukoliko čovjek traži nešto od žene, i ona ima pravo to isto tražiti od njega. Osnova koju je islam postavio kada se radi o međusobnim odnosima među supružnicima jeste potpuno prirodna i nepatvorena. Čovjek je sposobniji da fizički radi, da se izlaže naporu i pribavlja opskrbu van kuće. Žena je sposobnija da upravlja kućom, odgaja djecu i da uredi kuću, tako da ona bude ugodan dom za odmor i mir.

Čovjek je zadužen da radi ono što mu i priliči, a žena treba činiti ono što je u njenoj prirodi. Stoga, postoji vanjska i unutarnja briga o kući koja je raspoređena tako da se niko ne miješa u tuđi posao.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., presudio je između Alije ibn Ebu Taliba, r.a., i njegove supruge Fatime, r.a., tako što je Fatimi odredio da se brine o kući, a Aliji, r.a., da radi i pribavlja nafaku.

عَنْ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَشْكُو إِلَيْهِ مَا تَلْقَى فِي يَدَيْهَا مِنَ الرِّخَاءِ وَتَسْأَلُهُ خَادِمَةً فَقَالَ: أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ مِمَّا سَأَلْتُمَا: إِذَا أَخَذْتُمَا مَصَاجِعَكُمَا فَسَبِّحَا اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَأَحْمِدَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَكَبِّرَا أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ خَادِمٍ.

Fatima, r.a., požalila se Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., na žuljeve koje je imala na rukama zbog prekomjernog posla i tražila je da joj nabavi služavku, pa joj je on odgovorio: “Hoćete li da vas uputim na ono što vam je bolje od onog što ste tražili: kada legnete da spavate, trideset tri

¹⁸⁷ Sura El-Bekara, 228.

puta izgovorite *tesbih*, trideset tri puta *tahmid*, i četrdeset i tri puta *tekbir*. To vam je bolje od služavke.”¹⁸⁸

Prenosi se od Esme ibn Ebu Bekr, r.a., da je rekla: “Brinula sam se o Zubejrovom domaćinstvu za sve što je trebalo. Imao je konja kome sam donosila hranu i vodu i brinula se za sve što mu je potrebno.” Hranila ga je, donosila mu vodu u posudi i pojjila, mljela žito i na svojoj glavi prenosila plodove s njegovog imanja koje je bilo udaljeno nekoliko kilometara od kuće.

U ova dva hadisa jeste dokaz da je žena obavezna brinuti se o kući, kao što je čovjek obavezan zarađivati imetak.

Fatima, r.a., žalila se zbog napornog posla u kojem je bila, ali Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije rekao Aliji, r.a.: “Ona nije dužna brinuti se o kući, to je tvoja obaveza.” Isto tako, znao je koliko posla ima Esma, r.a., dok posvršava sve poslove u Zubejrovoj kući, ali nije rekao da ona to nije obavezna činiti, nego je potvrdio da je to njena obaveza. Također, potvrdio je dužnost i ostalih žena da se brinu o kućama svojih muževa, mada je znao da to neke obavljaju preko volje, a neke draga srca.

Ibn el-Kajjim veli: “U ovom nema nikakve sumnje i nema nikakve razlike između žene koja je ugledna i one koja to nije; između one koja je imućna i one koja je siromašna. Žena o kojima smo govorili bile su najuglednije žene ovog ummeta, ali su i pored toga služile svojim muževima. Fatima, r.a., došla je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tražeći služavku, ali on nije udovoljio njenoj molbi.”

Neki učenjaci malikijskog mezheba kažu: “Žena je dužna brinuti se o domaćinstvu svoga muža. Ako je ugledna zbog imetka i položaja njenog oca brinut će se o domaćinstvu i imat će pravo tražiti služavku. Ako bude srednjeg statusa, brinut će se samo o kućnim poslovima i sl. Ako je siromašna, brinut će se o kući, kuhati, prati, a ako je iz planinskih područja, radit će sve što rade i žene iz tog područja. Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog:

¹⁸⁸ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

﴿وَلَكِنَّ مِثْلَ الَّذِي عَلَيْهِنَ بِالْمَعْرُوفِ﴾

‘One imaju isto toliko i prava koliko i dužnosti.’¹⁸⁹

Praksa u muslimanskim zemljama, kako u prošlosti, tako i u suvremenom dobu, identična je onome što smo spomenuli. Supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i njegovih ashaba mljele su žito, pravile hljeb, brinule se o prostirci, servirale hranu i sl. Nije nam poznato da je i jedna od žena odbila to raditi a, i da je to učinila, ne bi bilo udovoljeno njenim zahtjevima. Neki su čak i udarali svoje žene ako bi odbile izvršiti svoje dužnosti. Da one to nisu bile dužne činiti, niko to ne bi ni tražio od njih. Ovo je ispravno mišljenje i u suprotnosti je s mišljenjem Malika, Ebu Hanife, Eš-Šafija, koji su smatrali da žena nije obavezna služiti svoga muža, i koji su rekli: “Bračni ugovor podrazumijeva seksualno naslađivanje, a ne služenje i tome slično. Hadisi koji su spomenuti ukazuju na to da je to na dobrovoljnoj bazi i da je znak plemenitosti.”

Laž među supružnicima

Čuvanje mira i spokoja u kući i jačanje bračne veze jeste cilj zbog kojeg je u određenim situacijama dozvoljeno i slagati.

Ibn Ebu Uzra ed-Dueli prenosi da se on za vrijeme hilafeta Omera, r.a., često razvodio sa ženama tako što su se one odricale prava na mehr samo da im on dadne razvod braka, tako da su žene počele pričati ono što mu se nije nikako sviđalo. Kada je saznao za to, poveo je sa sobom kući Abdullaha ibn el-Erkama i, kada su stigli, upitao je svoju ženu: “Zaklinjem te Allahom, reci mi da li me mrziš?” Ona mu reče: “Nemoj me zaklinjati Allahom.” On ponovo reče: “Zaklinjem te Allahom, dž.š., da mi odgovoriš.” Ona odgovori: “Da, mrzim te.” On reče Ibn Erkamu: “Jesi li čuo.” Zatim su otišli kod Omera, r.a., pa mu Ibn Ebu Uzra reče: “Vi pričate da ja najviše činim nasilje nad ženama i da se najviše razvodim. Upitajte o meni Ibn el-Erkama.” Omer, r.a., upita ga i on mu ispriča šta se desilo, pa Omer, r.a., naredi da dođe žena Ibn Ebu Uzraa. Ona dođe u pratnji svoje tetke, pa je Omer, r.a., upita: “Jesi li ti rekla svome mužu da

¹⁸⁹ Sura El-Bekara, 229.

ga mrziš?” Ona reče: “Ja sam prva koja će se pokajati i povratiti Allahu, dž.š., ali on me je zakleo Allahom, dž.š., pa nisam željela da mu slažem. Vladaru pravovjernih, zar da mu lažem?” Omer, r.a., reče: “Da, slaži mu. Ako neka od vas ne voli svoga muža, neka mu to ne govori, jer ima bačnih veza koje se ne zasnivaju na istinskoj ljubavi, ali ljudi žive zajedno zbog islama i porijekla.”

عَنْ أُمِّ كَلْثُومٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَيْسَ
الْكَذَّابُ الَّذِي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيُنْجِي خَيْرًا أَوْ يَقُولُ خَيْرًا.

Ummu Kulsum, r.a., čula je Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: “Nije zabranjena ona laž pomoću kojom se pomiruju ljudi i koja biva uzrokom pojave dobra i u kojoj se govori ono što je dobro.” Ona veli: “Nisam čula da je dozvolio laž osim u tri slučaja: u ratu, zbog pomirenja dvoje zavađenih i da muž slaže ženi, i žena mužu, kako bi izbjegli probleme.”¹⁹⁰ Ovo je nedvosmislen hadis u kojem se u iznimnim situacijama dozvoljava laž.

Boravak žene u kući njenog muža

Muž ima pravo narediti ženi da boravi u njegovoj kući i zabraniti joj da izlazi bez njegove dozvole. Kuća treba ispunjavati osnovne uvjete za normalan život i bračnim drugovima donijeti spokoj i mir. Ovakva kuća ispunjava uvjete koje postavlja Šerijat. Ukoliko je ta kuća neprikladna za življenje i ne udovoljava svim ženinim potrebama, neće biti obavezna boraviti u njoj jer ne ispunjava uvjete koji su Šerijatom postavljeni. Primjer toga jeste ako zajedno s njima žive i druge osobe čije ih prisustvo ometa u njihovom bračnom životu, ili joj nanose štetu, ili se boji za svoj imetak od njih. Isti je slučaj i ako je kuća na osami, ili u mjestu gdje se žena osjeća usamljenom, ili ako su komšije loše osobe.

¹⁹⁰ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

Selidba sa ženom

Muž ima pravo sa svojom ženom seliti gdje god želi, jer Uzvišeni Allah veli:

﴿أَسْكُوهُمْ مِنْ حَيْثُ سَكْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تَتَزَاوَهُنَّ لِمِصْرَتٍ عَلَيْهِنَّ﴾

“Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste ih stisnili.”¹⁹¹

Pod zabranom da im se nanosi šteta misli se na to da cilj selidbe ne treba biti namjera da žena bude oštećena. Cilj selidbe treba biti zajednički život i sve ono što brak sa sobom podrazumijeva. Ako on bude namjeravao da je tom selidbom prisili da mu pokloni nešto od mehra, da se odrekne dijela svoga prava na izdržavanje ili da se više ne brine o njoj, ona će imati pravo da mu se suprotstavi, a kadija će presuditi u njenu korist i odobriti joj da mu se ne odazove.

Učenjaci ograničavaju ovo njegovo pravo i time da u samoj selidbi ne bude opasnosti po nju, npr. da put bude siguran, ili da ne bude toliko naporan da ga rijetko koja žena može podnijeti, da ne bude opasnosti od neprijatelja i sl. Ako postoji bojazan od bilo čega nabrojanog, žena će imati pravo suprotstaviti se svome mužu. U jednoj od sudskih zabilješki stoji i sljedeće: “Zbog toga što se korist ili nepostojanje koristi od nekog putovanja ne može tačno odrediti, prepušteno je kadiji da pomoću svoje pronicljivosti, pravednosti i mudrosti sam donese sud o tome. Sama činjenica da je muž sposoban brinuti se o svojoj ženi nije dovoljna da mu ostvari pravo da je prisili da putuje s njime. U obzir treba uzeti sve okolnosti koje se odnose i na muža i na njegovu suprugu, na mjesto iz kojeg se žele preseliti i na mjesto gdje se žele preseliti. Treba vidjeti da li se koristi od putovanja odnose i na nju, a da ih je moguće ostvariti samo putovanjem. Treba uzeti u obzir da li je muž u stanju snositi troškove tog putovanja i da ima još imetka za koji može pretpostaviti da ukoliko ga uloži u neku trgovinu, da će profitirati i da će tako osigurati sebe i svoju porodicu ili da će izučiti neki zanat pomoći kojeg će zarađivati. Treba

¹⁹¹ Sura Fit-Talak, 6.

vidjeti da li je put siguran za njihove živote, čast i imetak, te da li je žena u stanju podnijeti put do mjesta gdje žele otputovati. Treba provjeriti da li je mjesto gdje će otputovati izloženo epidemiji, zaraznim i drugim vrstama bolesti. Razlika u temperaturi mjesta odakle putuju i mjesta gdje žele otputovati ne smije biti prevelika, pa da je žena ne može podnijeti. Ugled žene treba biti isti i u mjestu gdje su se preselili kao u mjestu iz kojeg su se preselili. Ona ne treba trpjeti štetu ni u materijalnom ni u moralnom smislu. Treba uzeti u obzir sve razlike mjesta i osoba i sve okolnosti koje se vežu za to, a koje neće biti skrivene pronicljivom kadiji.” Ovo je najbolje što je, kao pojašnjenje, rečeno o ovoj temi.

Uvjetovanje mužu da ne odvodi ženu iz njene kuće

Ko se oženi nekom ženom i bude mu postavljen uvjet da je ne odvodi iz njene kuće ili mu bude uvjetovano da ne putuje s njom iz njene domovine, dužan je ispuniti taj uvjet, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Dogovori koji su najpreči da ih se pridržavate jesu oni koje ste utanačili prilikom sklapanja braka.”¹⁹²

Ovo je mišljenje koje zastupaju: Ahmed, Ishak ibn Rahevejh i El-Evzai. Drugi učenjaci smatraju da ove uvjete nije obavezno ispuniti i da muž ima pravo odvesti je iz njene kuće. O ovom hadisu oni kažu: “Uvjeti koje je obavezno ispuniti jesu oni koji su postavljeni u vezi s mehrom kao i prava koja se podrazumijevaju samim sklapanjem braka, a ono što brak sa sobom ne podrazumijeva nije obavezno ispunjavati.” U šestom dijelu govorili smo o uvjetima koji se postavljaju prilikom sklapanja braka i detaljno smo govorili o razilaženju učenjaka o ovom pitanju.

Zabranjivanje ženi da ide na posao

Učenjaci prave razliku između posla koji će biti uzrokom da mužu budu uskraćena neka njegova prava, posla koji će mu nanijeti štetu, ili posla zbog kojeg će duže vrijeme boraviti van kuće, i između posla koji neće imati štetne posljedice. Prvu situaciju zabranjuju, drugu

¹⁹² Bilježe ga El-Buhari, Muslim i dr. od Ukbe ibn Amira.

dozvoljavaju. Ibn Abidin, učenjak hanefijskog mezheba, veli: “Ono što treba naglasiti jeste to da je ženi zabranjen svaki posao koji će biti uzrokom uskraćivanja muževljevih prava ili koji će mu nanijeti neku štetu ili koji će ženu izvesti iz kuće. Što se tiče posla koji nema nekih štetnih posljedica, nema nikakvog razloga da bude zabranjen. Također, muž nema pravo ženi zabraniti izlazak iz kuće radi posla ili zanimanja koje je farzi-kifaja ženama, kao npr.:

Studiranje

Ukoliko je znanje koje žena stječe njena vjerska obaveza, muž je obavezan podučiti je tom znanju pod uvjetom da je to u stanju učiniti. Ako to ne učini, ona je obavezna da to znanje stječe pred učenjacima i u naučnim kružocima kako bi naučila propise svoje vjere pa makar to učinila i bez njegove dozvole. Ako žena poznaje propise vjere, ili ako je njen muž u stanju da je tome podučiti i ispuni svoju obavezu, ona neće imati pravo napuštati kuću s namjerom stjecanja znanja, osim s njegovom dozvolom.

Preodgajanje žene koja je nepokorna mužu

Uzvišeni je rekao:

﴿وَالَّذِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَأَمْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا﴾

“...a one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se u postelji od njih rastavite, pa ih i udarite; kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite”¹⁹³

Nepokornost je žene: nepridržavanje naredbi muža, odbijanje spolnog odnosa s njime, napuštanje kuće bez njegove dozvole i sl. Treba je savjetovati tako što će je podsjetiti na Allaha, dž.š., strah koji treba osjećati prema Njemu, treba je podsjetiti na njenu obavezu da se

¹⁹³ Sura En-Nisa, 34.

pokorava svome mužu i ispunjava svoje dužnosti prema njemu. Treba joj skrenuti pažnju da je ona zbog svoje nepokornosti prema mužu grešna te da će izgubiti svoja prava na izdržavanje, odijevanje i sl.

Izbjegavanje u postelji jeste izbjegavanje spavanja s njome. Što se tiče izbjegavanja, razgovora to ne smije trajati više od tri dana.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Muslimanu nije dozvoljeno da ne razgovara s drugim muslimanom duže od tri dana.”

Ženu ne treba udarati zbog njene prve greške, što jasno vidimo iz ajeta:

﴿وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَمِطُوهُنَّ﴾

“...a onih čijih se neposlušnosti pribojate vi posavjetujte...”¹⁹⁴, tj. ako i dalje budu nepokorne, izbjegavajte ih u postelji, a ako ustraju u svojoj neposlušnosti, onda ih udarite, tj. ako se ne poprave nakon savjetovanja i izbjegavanja u postelji, onda ih udarite.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

إِنَّ لَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَلَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُوهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ فَاصْرُبُوهُنَّ صَرْبًا غَيْرَ مَبْرَحٍ.

“Vi imate pravo kod njih da vas ne varaju čineći blud pa ako to urade, blago ih udarite”, tj. nemojte ih jako udarati. Mužu je zabranjeno udarati ženu po licu i po osjetljivim mjestima jer je cilj njen odgoj, a ne nanošenje štete.

وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الشُّشَيْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ زَوْجَةٍ أَحَدِنَا عَلَيْهِ؟ قَالَ: تُطْعِمُهَا إِذَا طَمِعَتْ وَتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسَيْتِ وَلَا تَضْرِبِ الْوَجْهَ وَلَا تَنْجِخَ وَلَا تَهْجُرْ إِلَّا فِي الْبَيْتِ.

Hakim ibn Muavija el-Kušejri, od svoga oca, da je on upitao: “Allahov Poslaniče, koja prava imaju naše žene kod nas?” Allahov Poslanik, s.a.v.s.,

¹⁹⁴ En-Nisa, 34.

odgovorio mu je: “Da je hraniš onim čime i sebe hraniš, odijevaš kada i sebe odijevaš, da je ne udaraš po licu i da je ne koriš i grdiš osim kada si sam s njome.”

Ženino uljepšavanje pred mužem

Preporučljivo je da se žena uljepšava pred mužem stavljajući surmu, šminku, miris i ostale stvari koje žene upotrebljavaju kao ukrase.

Kerima bint Hemmam rekla je Aiši, r.a.: “Majko pravovjernih, šta kažeš o kani?” Ona joj je odgovorila: “Mome voljenom, sviđala se boja kane, ali je mrzio njen miris, i ne zabranjuje vam se da to upotrebljavate između menstruacija ili prilikom menstruacije.”¹⁹⁵

RAZGOLIĆAVANJE

Razgolićavanje je ispoljavanje onog što je obaveza pokriti. Osnova ove riječi (*et-teberrud*) izvedena je iz glagola koji označava izlazak iz dvorca, a upotrebljava se za ženu koja je skinula svoju odjeću i ispoljila svoju ljepotu i zavodljivost.

Kur'an o razgolićavanju

Razgolićavanje se u Kur'anu spominje na dva mjesta. U riječima Uzvišenog:

﴿وَالْوَعْدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّذِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْعِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ﴾

“A starim ženama koje više ne žude za udajom nije grijeh da odlože ogrtače svoje, ali ne pokazujući ona mjesta na kojima se ukrasi nose; a bolje im je da budu kreposne.”¹⁹⁶

¹⁹⁵ Bilježi ga Ahmed.

¹⁹⁶ Sura En-Nur, 60.

Spominje se i u riječima Uzvišenog:

﴿وَلَا تَبْرَحْنَ بِيَجِّ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾

“I ljepotu svoju, kao u davno pagansko doba, ne pokazujte.”¹⁹⁷

Razgolićavanje je u suprotnosti s vjerom i civiliziranošću

Jedna od osnovnih karakteristika pomoću koje se čovjek razlikuje od životinje jeste odijevanje i korištenje ukrasa. Uzvišeni je rekao:

﴿يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾

“O sinovi Ademovi, dali smo vam odjeću koja će pokrivati stidna mjesta vaša, a i raskošna odijela, ali, odjeća čestitosti, to je ono najbolje. – To su neki Allahovi dokazi da bi se oni opametili.”¹⁹⁸

Odjeća i ukrasi jesu dva osnovna obilježja kulture i civiliziranosti, a nekorištenje odjeće i ukrasa pravi je znak spuštanja na životinjski nivo i vraćanje u prahistorijsko doba.

Život, ukoliko ide svojim prirodnim tokom, nikako ne može ići unazad osim ako se ne desi neki poremećaj koji će izmijeniti životnu filozofiju nekog čovjeka i, prisilno, tok života usmjeriti suprotno civilizacijskim normama i osnovnim ljudskim vrijednostima.

Ako je odijevanje jedan od neizostavnih znakova ljudskosti kod muškarca, onda je još preče da to bude obilježje kod žene jer je to njen štit pomoću kojeg čuva svoju vjeru, ugled, plemenitost, čednost i život. Ovo su najpreče osobine kojima se treba ukrasiti jedna žena, te je zbog toga preče da ona bude pokrivena odjećom i zaštićena od požudnih pogleda. Najvrednije što žena može posjedovati jeste čast, stid, čednost, čuvanje osnovnih ljudskih vrijednosti u njihovom najljepšem obliku. Nije u interesu žene, niti u interesu društvene zajednice, da žena ne bude zaštićena i čedna, posebno iz razloga što je privlačnost među

¹⁹⁷ Sura El-Ahzab, 33.

¹⁹⁸ Sura El-İ'raf, 26.

spolovima najjači i najdublji osjećaj kod čovjeka. Razgolićavanje samo povećava tu privlačnost i čini je neobuzdanom. Zbog toga su postavljene granice i prepreke koje će kontrolirati tu požudu i na taj način čuvati osnovno ljudsko dostojanstvo. Zbog toga, islam je posvetio posebnu pažnju odijevanju žene, a Kur'an je podrobno pojasnio način na koji se žena treba odijevati što nije običaj kada se radi o drugim pitanjima i problemima. U Kur'anu stoji:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ﴾

“O Vjerovjesniče, reci ženama svojim, i kćerima svojim, i ženama vjernika neka spuste haljine svoje niza se. Tako će se najlakše prepoznati pa neće napastvovane biti.”¹⁹⁹

Govor je upućen suprugama Allahovog Poslanika, s.a.v.s., njegovim kćerima i kćerima ostalih muslimana, a to je jasan dokaz da su sve žene bez izuzetka obavezne da se pridržavaju ove naredbe, bez obzira koliko njihova osjećanja bila čedna, pa makar to bile i kćeri i supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Kur'an pokrivanju žene posvećuje posebnu pažnju i podrobno pojašnjava to pitanje, objašnjava šta je dozvoljeno otkriti a šta obavezno pokriti i kaže:

﴿وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَنْضَضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ﴾

“A reci vjericama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim; i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje, i neka vela svoja spuste na grudi svoje; neka ukrase svoje ne pokazuju drugima, to mogu samo muževima svojim.”²⁰⁰

Žena je obavezna pokriti se pa makar bila starica koje se ne želi udavati, niti se neko želi ženiti njome. Uzvišeni je rekao:

¹⁹⁹ Sura El-Ahzab, 59.

²⁰⁰ Sura En-Nur, 31.

﴿وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ﴾

“A starim ženama koje više ne žude za udajom nije grijeh da odlože ogrtače svoje, ali ne pokazujući ona mjesta na kojima se ukrasi nose; a bolje im je da budu krepodne.”²⁰¹

Islam pokrivanju posvećuje posebnu pažnju pa je odredio starosnu dob kada je žena obavezna pokrivati se.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَسْمَاءُ: إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا بَلَغَتِ الْمَحِيضَ لَمْ يَصْلَحْ لَهَا أَنْ يَرَى مِنْهَا إِلَّا هَذَا، فَأَشَارَ إِلَى وَجْهِهِ وَكَفَّهِ.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Esma, kada žena dobije prvu menstruaciju, nije dozvoljeno da joj se od tijela vidi ništa osim ovog i ovog”, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pokazao na lice i šake. Tijelo je žene čovjeku privlačno i ništa više ne može zvesti čovjeka od nje.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

إِنَّ الْمَرْأَةَ إِذَا أَقْبَلَتْ أَقْبَلَتْ وَمَعَهَا شَيْطَانٌ وَإِذَا أَدْبَرَتْ أَدْبَرَتْ وَمَعَهَا شَيْطَانٌ.

“Kada žena dolazi, s njom je u društvu šejtan, a i kada odlazi, u njenom je društvu šejtan.” Razgolićavanje žene i ispoljavanje njenih skrivenih ljepota uništavaju njen stid i čast, i to ženu spušta ispod ljudskog dostojanstva i jedino džehennemaska vatra može očistiti prljavštinu koja se nakupi na njenoj duši.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا: رِجَالٌ بَأْيَدِهِمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَاتٌ مُمِيلَاتٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدُونَ رِجْحَهَا وَإِنْ رِجْحَهَا كَيْشَمُ مِنْ مَسَافَةٍ كَذَا وَكَذَا.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Dvije vrste stanovnika Džehennema još nisam vidio: ljude koji će u svojim rukama nositi bičeve poput kravljih repova, i žene koje će biti odjevene, ali će izgledati kao da su gole i koje će u hodu i govoru zanositi, neće ući u Džennet niti

²⁰¹ Sura En-Nur, 60.

će osjetiti njegov miris, mada se njegov miris osjeća na tolikoj i tolikoj udaljenosti.” Kada bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., primijetio određenu vrstu razgolićavanja kod žena u svoje vrijeme, upozoravao bih ih da je to kršenje Allahovih, dž.š., granica i vraćao bi ih na ispravan put. Njihove staratelje upozoravao je da vode brigu o ženama o kojima se staraju i upozoravao bi ih na Allahovu, dž.š., kaznu ako to ne učine.

عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: مَرَّتْ بِأَبِي هُرَيْرَةَ امْرَأَةٌ وَرِيحُهَا تَقْصِفُ فَقَالَ لَهَا: أَيْنَ تُرِيدِينَ يَا أَمَةَ الْجَبَّارِ؟ قَالَتْ: إِلَى الْمَسْجِدِ. قَالَ: وَتَطْلُبِينَ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: فَارْجِعِي وَاغْتَسِلِي فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ مِنْ امْرَأَةٍ خَرَجَتْ إِلَى الْمَسْجِدِ وَرِيحُهَا تَقْصِفُ حَتَّى تَرْجِعَ وَتَغْتَسِلَ.

Musa ibn Jesar, r.a., pripovijeda: “Pored Ebu Hurejre, r.a., prošla je neka žena koja je bila namirisana jakim mirisom, pa ju je upitao: ‘Ropkinjo Silnoga, gdje si krenula?’ Ona je odgovorila: ‘U mesdžid.’ On je upita: ‘Pa si se namirisala?’ zatim joj reče: ‘Vrati se i saperi taj miris, jer sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: ‘Allah, dž.š., neće primiti namaz žene koja se namiriše sve dok se ne vrati kući i ne sapere taj miris’”²⁰²

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَصَابَتْ بُحُورًا فَلَا تَشْهَدَنَّ الْعِشَاءَ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Koja god se žena namiriše neka ne dolazi na jaciju.”²⁰³

وَرُوي عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ دَخَلَتْ امْرَأَةٌ مِنْ مُرْتَبَةِ تَرْفُلٍ فِي زِينَةٍ لَهَا فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ: اهُوَ نِسَائِكُمْ عَنْ لُبْسِ الزَّيْنَةِ وَالْبَخْرِ فِي الْمَسْجِدِ.

Prenosi se od Aíše, r.a., da je rekla: “Jednom prilikom, dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., sjedio u mesdžidu, ušla je neka žena, a njena

²⁰² Bilježi ga Ebu Huzejma u svom *Sabihu*. Ibn Hadžer veli: “Niz prenosilaca ovog hadisa je spojen, i svi su pouzdani. Bilježi ga i Ebu Davud, Ibn Madža od Asima ibn Ubejdullaha el-Umerija.”

²⁰³ Bilježe ga Ebu Davud i En-Nesai.

je odjeća bila veoma ukrašena. Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Ljudi, zabranite svojim ženama da u mesdžid dolaze ukrašene i namirisane, jer sinovi Israilovi nisu zaslužili prokletstvo dok im žene nisu počele dolaziti ukrašene i namirisane u mesdžide.'²⁰⁴

Omer, r.a., veoma se bojao razvrata koji se može desiti zbog razgolićavanja žena, pa je nastojao da preventivno djeluje shodno pravilu: "Preventiva je bolja od liječenja." Prenosi se da je on imao običaj da noću tajno izlazi među svijet da bi saznao pravo stanje, pa je jednom prilikom čuo neku ženu kako u stihovima kaže:

*"Ima li načina da se vina dočepam i da ga popijem
kad do Nasra ibn Hadždžadža ne mogu da dospijem?"*

On reče: "Dok sam ja živ, to se neće desiti." Kada je svanulo, naredio je da mu dovedu Nasra bin Hadždžadža, pa vidje da je on jedan od najljepših ljudi, te stoga naredi da ga obriju, ali je obrijan izgledao još ljepši, pa mu Omer, r.a., naredi da otputuje u Šam.

Uzrok pojave ove anomalije

Neznanje i slijepo povodenje rezultiralo je skretanjem s Pravog puta. Pojavom tzv. emancipacije žene srušene su osnovne moralne vrijednosti tako da je danas normalno da musliman sretne muslimanku potpuno razodjevenu, okićenu svim mogućim ukrasima, otkrivenih grudi, vrata, leđa, podlaktica, potkoljenica i sl. Ona bez imalo ustručavanja pokazuje svoju kosu u raznim frizurama, stavlja razne preparate i boje na nju, upotrebljava mirise i odijeva zavodničku odjeću. Postalo je moda da se žena na raznim modnim sajmovima izlaže i pokazuje svoje tijelo. Vidjet ćeš da se žena danas ponosi svojim odlascima na mjesta gdje se čini razvrat i prostitucija, u razne diskoteke, kafiće, kina, igrališta, i sl. Krajnja destinacija njenog pada jesu ljetovališta i plaže. Postalo je normalno da se organiziraju razna natjecanja u izboru ljepote na kojima se žena pokazuje pred muškarcima kako bi oni dobro proučili njeno tijelo i dali svoju

²⁰⁴ Bilježi ga Ibn Madža.

ocjenu. Svaki djelić njenog tijela pokazuje se kako bi glasači mogli glasati. Raznim interesdžijama iz sredstava informiranja otvoreno je široko polje kako bi što kvalitetnije podstrekiivali na ove nenormalne pojave i kako bi obmanjujući ženu spuštali je na nivo ispod nivoa jeftine životinje, a to sve ima za cilj materijalnu korist određenih ljudi.

Rezultati ove anomalije

Direktni rezultati ove anomalije jesu grijesi, širenje razvrata, rušenje institucije porodice, zapostavljene su vjerske obaveze; odgoj djece je nekvalitetan; brak je otežan, tako da je lakše doći do onog što je zabranjeno nego do onog što je dozvoljeno. Općenito, ova pojava dovela je do pada svih moralnih vrijednosti, rušenja kulturnog ponašanja koje su ustanovile sve vjere i vjerski pravci. Ovo što se dešava nekada musliman nije mogao ni zamisliti da će se desiti. Oni koji pozivaju u emancipaciju i nekontroliranu slobodu ponašanja dobro su obučeni za taj poziv, koriste sva moguća sredstva da to prikažu u što ljepšem svijetlu, čak su osnovali institute u kojima se proučavaju te metode.

Časopis *El-Ehram* pod naslovom "Sa ženom" objavio je sljedeće:

U Aleksandriji otvoren prvi zavod za obučavanje ženskih frizera.

Nakon mjesec dana njemački stručnjak bit će predavač u ovom zavodu.

Po prvi puta u Aleksandriji asocijacija ženskih frizera otvara zavod za podučavanje ženskih frizera. Zavod će biti finansiran donacijama članova asocijacije. Neki od njih donirali su opremu koja je potrebna ženskim frizerima. Na ovaj način osnovan je zavod nakon što je asocijacija iznajmila malehni prostor koji treba biti samo uvertira za otvaranje velikog instituta u budućnosti. Asocijacija je naredila svojim članovima da prisustvuju otvaranju i održe teorijska predavanja, da drže praktične časove i nastavu novim učenicima. Zavod je zvanično otvoren jučer ujutro u sjedištu asocijacije u Aleksandriji, jednoj od članica asocijacije, te su održana predavanja o šišanju, nekim vještinama u pravljenju frizure. Zatim je jedan od prisutnih pokazao novu vještinu koju je nazvao "iskra",

u pravljenju frizure na jednoj od manekenki pojašnjavajući svaki potez. U zavodu će se izučavati umjetnost pravljenja frizure, bojenja kose, šišanja, nadograđivanja noktiju, masaže itd.

Predsjednik asocijacije u Kairu i gost zavoda u Aleksandriji tom je prilikom rekao: Ovakav zavod osnovan je u Kairu prije pet mjeseci. I pored toga što je to učinjeno relativno skoro, zavod je ostvario zavidne rezultate. Učenici i učenici članova asocijacije počeli su razmjenjivati ideje, a praktično pokazivanje i pojašnjavanje povećalo je nivo njihovog stručnog znanja. Znatan doprinos dao je njemački stručnjak koji je održao nekoliko predavanja pred učenicima. On će sljedeći mjesec posjetiti i zavod u Aleksandriji, a asocijacija će u to vrijeme organizirati takmičenje u pravljenju frizura na republičkom nivo, a i organizirat će se i sedmični kurs za početnike.” Ovaj tekst objavljen je u časopisu *El-Ehram*. Ovo je osnovano i pored velikih materijalnih troškova koji su bili potrebni za nabavku opreme. Broj salona u Kairu premašuje hiljadu, a za jednu godinu potrošeno je preko 10. miliona karmina, mirisa i pudera.

Ovaj problem ne ograničava se samo na neke segmente života, nego je prodrio i u sisteme obrazovanja, druge odgojne ustanove, univerzitete i sl. Dužni smo sačuvati ove institucije od moralnog pada kako bi sačuvale svoju svetost i značaj. U časopisu *Ahbarul-jeum* 29.09. 1962. god. objavljen je tekst sa sljedećim naslovom:

Djevojke na univerzitetu ne prave razliku između univerziteta i modnog salona

“Ovih dana, kao i svake godine, kada univerziteti oglašavaju početak upisa na fakultete, časopisi i novine počinju s polemikom oko djevojaka na univerzitetu, njihovog odijevanja i šminkanja. Neki smatraju da bi sve studentice trebale biti odjevene u istu uniformu, drugi smatraju da uređivanje treba ograničiti.” Autorica članka dalje veli: ‘Ja se ne slažem s ovim mišljenjima, jer smatram da ukoliko se prepusti djevojkama da same biraju svoju odjeću, to će povećati njihovu kreativnost i izbirljivost. Djevojke na većini univerziteta van zemlje ne nose jedinstvenu uniformu niti im je zabranjeno da stavljaju šminku. Ali ja i pored toga ne korim

zastupnike ovih ekstremnih mišljenja. Samo ponašanje studentica na univerzitetima navodi ih na takva razmišljanja jer one same nisu sposobne naći prikladnu odjeću za sebe kao studentice niti žele da ulože imalo napora na ovom planu. One ne prave neku veliku razliku između univerziteta i modnog salona. One odlaze na univerzitet odjevene u tako tijesnu odjeću da gotovo ne mogu da koračaju s visokim potpeticama koje im ometaju pravilan hod. Ako ne obuče to, onda oblači preširoku odjeću zbog koje izgleda poput pokretne lutke. Ako se slučajno desi da zaboravi neku knjigu ili zabilješke s predavanja, sigurno se ne može desiti da zaboravi minđuše, narukvice i šminku kojom bez imalo stila ukrašava svoje tijelo.” Nakon toga, autorica ovog teksta veli: “Prema mom mišljenju suština problema svodi se na to da osnovni cilj ovih djevojaka nije stjecanje nauke nego su prednost dale ukrašavanju i dotjerivanju, a trebalo je biti upravo suprotno. U ovom vremenu u kojem je prosvjećenost žene dostigla najviši stepen, ja ne želim tražiti od studentica da potpuno zapostave svoj izgled. Ja od njih tražim da daju prednost stjecanju nauke nad svim ostalim, zatim da smanje sloj šminke na svojim licima, ako ne zbog poštovanja prema univerzitetu onda zbog toga što će to imati štetne posljedice po zdravlje njihove kože, jer one su u dobi kada je prirodni sjaj i ljepota kože daleko veći nego kada se nanese šminka. Nakon toga, tražim od njih da imaju granicu kada se radi o upotrebi nakita i da se odjenu komotnom odjećom koja će im kao studenticama na univerzitetu, priličiti i koja neće sputavati njihove pokrete. Studentica treba izabrati odjeću čija boja neće biti drečava i koja je neće isticati među njenim kolegicama. Tražim od studentica da se pridržavaju onog što sam spomenula, a od njihovih staratelja tražim da povedu računa o odjeći njihovih šticećenica, jer u ovo vrijeme osnovni cilj svake djevojke jeste da svojim izgledom privuče pažnju na sebe. Djevojke u ovom vremenu treba da se obrazuju, prosvjećuju i da kod sebe stvaraju pozitivnu kreativnost. Njihov najveći cilj ne treba biti da postane nečija sekretarica čija će dužnost biti da se javlja na telefon, jer u ovo vrijeme ženi je omogućeno da zauzima znatno važnije i uticajnije funkcije u društvu.”

Ovo su riječi jedne novinarkе koja se brine o položaju žene i sramotnom položaju u koji je žena dospjela. Ovakvo stanje skrenulo je pažnju strankinja koje posjećuju Kairo, jer je i žena sa Zapada počela razmišljati o teškom položaju u koji je zapala žena s Istoka.

U časopisu *El-Ehram* 27. marta, 1962. god. u rubrici 'Sa ženom' objavljen je sljedeći naslov:

Žena sa Zapada nezadovoljna je činjenicom da ju je njena sestra s Istoka počela slijediti

U tekstu pod ovim naslovom zapisano je sljedeće: "Briga žene s Istoka da slijedi modu zapadne žene i njeno nastojanje da je u potpunosti oponaša u njenom ponašanju i moralu nije naišla na odobravanje žena sa Zapada koje su posjećivale Kairo niti je to podiglo ugled žene s Istoka u očima zapadnjaka, kao što to one smatraju. Na to je nedvosmisleno ukazala jedna engleska novinarka koja je posjetila Kairo i koja je u svom časopisu objavila sljedeći tekst: 'Bila sam razočarana onog momenta kada se avion spustio na zemlju. Zamišljala sam da ću sresti istočnjakinju u pravom smislu te riječi. Ne mislim ovdje na ženu koja je pokrivena mahramom, nego na savremenu istočnjačku ženu okićenu svojom istočnjačkom specifičnošću, ali ništa od toga nisam zatekla. Današnja žena na Istoku jeste poput žene sa Zapada koju možete vidjeti kada sletite na bilo koji aerodrom u Evropi. Stil odijevanja je potpuno isti, frizure su iste, šminka je ista, čak je i način govora i hoda isti. Često vam se obraćaju na engleskom ili francuskom jeziku. Prenerazilo me je to što žena s Istoka smatra da se njen napredak i emancipacija ogledaju u slijepom povođenju za zapadnjačkom ženom. Zaboravila je da je ona sama u mogućnosti da napreduje i kreira onako kako želi, ali da pri tome sačuva svoju prelijepu istočnjačku originalnost.'"

U časopisu *El-Džumburija*, od subota 9. jun 1962. god., objavljen je članak pod naslovom:

Američka spisateljica kaže: "Zabranite miješanje muškaraca i žena i ograničite slobodu žene."

Pod ovim naslovom časopis je objavio tekst koji ima veoma veliku vrijednost i koji je jasan. Započinje sljedećim riječima: "Američka novinarka Hiluzijan Stansberi napustila je Kairo nakon što je u njemu proboravila nekoliko sedmica. Za vrijeme svoje posjete ovom gradu posjetila je škole, univerzitete, kasarne, razne društvene ustanove, centre u kojima se okupljaju žene i djeca, a posjetila je i neke porodice u raznim dijelovima grada. Ona je tragala za problemima koji pritišću omladinu i porodicu u arapskom društvu. Hiluzijan je veoma aktivna novinarka koja je bila dopisnica u preko 250 američkih časopisa. Dopisnica je dnevnih novina koje čitaju milioni ljudi. Ona govori o problemima koji pogađaju omladinu starosne dobi ispod dvadeset godina. Učestvovala je u radio i tv-emisijama i u novinarstvu preko dvadeset godina. Do svoje pedeset i pete godine posjetila je gotovo sve zemlje svijeta. Nakon što je provela mjesec dana u jednoj arapskoj republici, ona u jednom časopisu veli: 'Arapsko je društvo zdravo i cjelovito i trebalo bi da se čvrsto pridržava svojih dosadašnjih običaja koji djevojke i mladiće drže u razumnim granicama. Ovo društvo potpuno se razlikuje od evropskog ili američkog društva. Običaji koje su naslijedili od svojih predaka ograničavaju slobodu žene, čuvaju poštovanje prema ocu i majci i sve ostalo što jedno društvo čini jakim. Suprotno tome, zapadnjačka žena prijetnja je evropskom i američkom društvu. Norme ponašanja koje je arapsko društvo nametnulo djevojkama ispod dvadeset godina života veoma su korisne i dobre. Zbog toga vas savjetujem da čuvate vaše običaje i moral. Zabranite miješanje muškaraca i žena i ograničite slobodu djevojjaka. Štaviše, vratite se vašem tradicionalnom pokrivanju žene koje vam vaša vjera naređuje, to vam je svakako bolje od razgoličavanja, lažne emancipacije i razuzdanosti koja je prisutna u Evropi i Americi. Zabranjujte djevojkama i mladićima da se miješaju dok su mlađi od dvadeset godina jer je nama u Evropi i Americi to stvorilo mnoge probleme. Američko društvo paralizirano je raznim oblicima razuzdanosti i prostitucije. Žrtve nekontroliranog

miješanja djevojaka i mladića i neograničene slobode prepunili su zatvore, diskoteke, barove i javne kuće. Sloboda koju smo podarili našim mladićima i djevojkama načinila je od njih nervno rastrojene osobe koje se odaju alkoholizmu i drogi. Razuzdanost omladine u Evropi i Americi uništila je instituciju porodice, uzdrmala je moral i sistem vrijednosti. Djevojke mlađe od dvadeset godina družće se s mladićima, plešu, konzumiraju alkohol i cigarete, koriste drogu, a sve pod prizmom slobode i demokracije. Nevjerojatno je to da se djevojke u Evropi i Americi igraju, zabavljaju i žive s kim žele, i to sve uz dozvolu njihovih porodica. One čak izazivaju svoje roditelje, profesore i odgajatelje jer im je dana neograničena sloboda. Zbog te prekomjerne demokracije one se za nekoliko minuta udaju, nakon nekoliko sati razvode, a za takvo ponašanje ne snose nikakve posljedice.”

Liječenje ovih štetnih pojava

Nema sumnje da je potrebno napraviti jasan plan za suzbijanje ove štetne pojave. To će se desiti primjenom sljedećih metoda:

1. širenje vjerske svijesti i osvješćivanje ljudi kada se radi o suprotstavljanju širenja ovih štetnih pojava;
2. traženje od organa vlasti da donesu zakon pomoću kojeg će čuvati moral i odgoj i koji će im omogućiti da one koji narušavaju javni moral i red kazne što odlučnije i oštrije;
3. zabrana širenja literature kao i svih sredstava informiranja koja se bave pornografijom i kontrola prodaje odjeće;
4. zabrana takmičenja za mis u raskalašenom plesu i onemogućivanje svega što je povezano s ovim stvarima;
5. odabir pristojne odjeće, obavezivanje svih radnika i radnica da moraju biti pristojno odjeveni;
6. svako treba početi od sebe, a zatim neka tome poziva i druge;
7. ukazivanje na vrijednost čednosti, pristojnog odijevanja i sl.;

8. umanjivanje besposličarenja angažiranjem na korisnim poslovima tako da ne preostane vremena za ovakve ili slične manifestacije;

9. treba uzimati u obzir dužinu vremena jer je za liječenje ovakvih anomalija potrebno veoma dugo vrijeme da bi se one izliječile.

Uklanjanje nedoumica

Neki smatraju da je uključivanje u ovakve trendove ustvari napredak koji zahtijevaju prilike života u suvremenim gradovima.

Mi ne sprečavamo niti opstruiramo bilo kakav napredak niti smo protiv njega. Međutim, bojimo se da neko ne shvati da napredak treba da bude na uštrb vjere, morala i odgoja, jer je vjera i sve što ona uči i u što poziva ustvari objava od Allaha, dž.š., koju je objavio za sva vremena i za sva mjesta. Ako su napredak i promjene dozvoljeni u ovodunjalučkim pogledima i životnim pitanjima, to ne znači da su dozvoljeni u Allahovoj, dž.š., vjeri. Vjera je ta koja je čovjeku otvorila nove vidike kada je riječ o svemiru, da bi razmišljao o njemu i da bi na pravilan način iskoristio njegove potencijale i olakšao sebi život napredujući u okvirima svojih mogućnosti na tom polju. Postoji velika razlika u stvarima koje se mogu prihvatiti kao napredak i koje se ne mogu prihvatiti kao takve. Vjera nije igračka kojom se strasti mogu poigravati i kojom mogu rukovoditi.

Muževo ukrašavanje pred ženom

Preporučljivo je da se muž dotjera i sredi pred svojom ženom. Ibn Abbas, r.a., veli: "Ja se uljepšavam pred svojom ženom, kao što se ona uljepšava preda mnom. Ne bih volio iskoristiti sva moja prava kod nje pa da joj sve to moram nadoknaditi, jer je Allah, dž.š., rekao: **‘One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti.’**" El-Kurtubi prenosi da su učenjaci o ovim Ibn Abbasovim riječima rekli: "Što se tiče muškaraca, oni će se ukrašavati shodno svojim mogućnostima i vremenu. Naime, može se desiti da je uljepšavanje muškaraca prilično u jednom vremenu dok to kasnije može biti veoma neprilično. Ponekad se može desiti da mladićima priliči da se dotjeruju, a ponekad da to priliči starijim osobama, a ne omladini."

El-Kurtubi veli: "Isti je slučaj kada se radi o odijevanju. Lijepo će se obući pred svojom ženom, jer je to njeno pravo kod njega, kako bi pred nju došao u izgledu koji će je obradovati pa neće imati potrebu gledati u druge muškarce. Što se tiče korištenja mirisa, pranja zuba, odstranjivanja dlaka sa stidnih mjesta, čuvanja od raznih nečistoća, šišanja, kupanja, rezanja noktiju, svi su podjednako obavezni da to prakticiraju."

Srebrni prsten jeste ukras kojeg mogu koristiti i mladići i starije osobe, i to je ukras koji općenito koriste muškarci.

Pored toga, muškarac treba biti pored svoje žene u trenucima kada ona ima potrebu za spolnim odnosom, tako da ona nema potrebe za drugim muškarcima. Ako muškarac primijeti da nije u stanju da seksualno zadovolji svoju ženu, koristit će preparate koji će ojačati njegovu snagu i koji će mu pomoći da zadovolji svoju ženu.

Hadis Ummu Zer'

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: جَلَسَ إِحْدَى عَشْرَةَ امْرَأَةً فَتَعَاهَدَنَ وَتَعَاقَدَنَ أَنْ لَا يَكْتُمَنَّ مِنْ أَخْبَارِ
أَزْوَاجِهِنَّ شَيْئًا: قَالَتِ الْأُولَى: زَوْجِي لَحْمٌ جَمِلٌ غَثٌ عَلَى رَأْسِ جَبَلٍ لَا سَهْلٌ فَيَرْتَقِي وَلَا
سَمِينٌ فَيَنْتَقِلُ وَقَالَتِ الثَّانِيَةُ: زَوْجِي لَا أَبْتُ خَيْرَهُ. إِنِّي أَخَافُ إِلَّا أَذَرَهُ إِنْ أَذَكَرَهُ أَذْكَرَ عَجْرَهُ
وَبَجْرَهُ. وَقَالَتِ الثَّلَاثَةُ: زَوْجِي الْعَشِيقُ إِنْ أُطْلِقَ أُطْلِقْ وَإِنْ أَسْكُتُ أُطْلِقْ. وَقَالَتِ الرَّابِعَةُ:
زَوْجِي كَلِيلُ نَهَامَةٍ لَا حَرٌّ وَلَا قُرٌّ وَلَا مَخَافَةٌ وَلَا سَامَةٌ. وَقَالَتِ الْخَامِسَةُ: زَوْجِي إِنْ دَخَلَ
فَهْدٌ وَإِنْ خَرَجَ أَسَدٌ وَلَا يَسْأَلُ عَمَّا عِندَهُ. وَقَالَتِ السَّادِسَةُ: زَوْجِي إِنْ أَكَلَ لَفٌّ وَإِنْ شَرِبَ
اشْتَفَّ وَإِنْ اضْطَجَعَ التَّفُّ وَلَا يُؤَلِّجُ الْكُفَّ لِيُعْلَمَ الْبَثُّ. وَقَالَتِ السَّابِعَةُ: زَوْجِي غَيَابَاءُ أَوْ
غَيَابَاءُ طَبَاقَاءُ كُلُّ دَاءٍ لَهُ دَاءٌ شَجَكَ أَوْ فَلَكَ أَوْ جَمَعَ كُلًّا لَكَ. وَقَالَتِ الثَّامِنَةُ: زَوْجِي أَلَمْسُ
مَسٍّ أَرْزَبٍ وَالزَّيْجُ رِيحٌ زَرْزَبٍ. وَقَالَتِ الثَّاسِعَةُ: زَوْجِي رَفِيعُ الْعِمَادِ طَوِيلُ الْبَجَادِ عَظِيمُ
الرَّمَادِ قَرِيبُ الْبَيْتِ مِنَ النَّادِي. وَقَالَتِ الْعَاشِرَةُ: زَوْجِي مَالِكٌ وَمَا مَالِكٌ؟ مَالِكٌ خَيْرٌ مِنْ
ذَلِكَ. لَهُ إِبِلٌ كَثِيرَاتُ الْمَبَارِكِ قَلِيلَاتُ الْمَسَارِحِ وَإِذَا سَمِعْنَ صَوْتَ الْمَرْهَرِ أَتَيْنَ أَنَّهُنَّ هَوَالِكُ.

قَالَتِ الْحَادِيَةُ عَشْرَةَ: زَوْجِي أَبُو زُرْعٍ فَمَا أَبُو زُرْعٍ؟ أَنَاسٌ مِنْ حُلِيِّ أَدْنِيٍّ وَمَلَأَ مِنْ شَحْمِ عَصْدِي وَبَجَحَنِي فَبَجَحَتِ إِلَيَّ نَفْسِي وَجَدَنِي فِي أَهْلِ غُنَيْمَةٍ بِشَقٍ فَجَعَلَنِي فِي أَهْلِ صَهْلٍ وَأَطِيطٍ وَدَانِسٍ وَمُنَى فَعِنْدَهُ أَقُولُ فَلَا أَقْبَحُ وَأَرْقُدُ فَاتَّصَبِحُ وَأَشْرَبُ فَاتَّقَنَحْ أَمْ أَبِي زُرْعٍ فَمَا أَمْ أَبِي زُرْعٍ؟ عَكُومًا رَدَاحَ وَبَيْتَهَا فَسَاحَ. ابْنُ أَبِي زُرْعٍ. فَمَا ابْنُ أَبِي زُرْعٍ؟ مَضْجَعُهُ كَسَلٍ شَطْبَةٍ وَيُسَبِّعُهُ ذِرَاعُ الْجُفْرَةِ. بِنْتُ أَبِي زُرْعٍ فَمَا بِنْتُ أَبِي زُرْعٍ؟ طَوْعُ أَبِيهَا وَطَوْعُ أُمِّهَا وَمِلُّهُ كِسَانُهَا وَغَيْظُ جَارَتِهَا. جَارِيَةُ أَبِي زُرْعٍ. فَمَا جَارِيَةُ أَبِي زُرْعٍ؟ لَا تَبُثُّ حَدِيثَنَا تَبْثِيئًا وَلَا تُنْفِثُ مِيرَتَنَا تَنْفِيئًا وَلَا تَمْلَأُ بَيْتَنَا تَعْشِيئًا. قَالَتْ: خَرَجَ أَبُو زُرْعٍ وَالْأَوْطَابُ تَحْضُ فَلَقِي امْرَأَةً مَعَهَا وَلَدَانِ لَهَا كَالْفَهْدَيْنِ يَلْعَبَانِ مِنْ تَحْتِ خَضِرِهَا بِرُمَاتَيْنِ فَطَلَقَنِي وَنَكَحَهَا فَتَكَحَّتْ بَعْدَهُ رَجُلًا سَرِيًّا رَكِبَ شَرِيًّا وَأَخَذَ خَطِيئًا وَأَرَاخَ عَلَيَّ نَعْمًا ثَرِيًّا وَأَعْطَانِي مِنْ كُلِّ رَاحَةٍ زَوْجًا وَقَالَ: كُلِّي أَمْ زُرْعٍ وَمِيرِي أَهْلِكَ. قَالَتْ: فَلَوْ جَمَعْتُ كُلَّ شَيْءٍ أَعْطَانِيهِ مَا يَلُغُ أَصْغَرَ آتِيَةِ أَبِي زُرْعٍ. قَالَتْ عَانِشَةُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ: كُنْتُ لِكَ أَبِي زُرْعٍ لَمْ زُرْعٍ.

Aiša, r.a., pripovijeda: "Jednom prilikom okupi se jedanaest žena, pa jedna drugoj obećase da će otvoreno govoriti o svojim muževima i da ništa neće kriti. Prva reče: 'Moj muž je pun sala, srce mu je kao tvrđava, ne da ni da mu se približim zato je bolje kloniti ga se.' Druga reče: 'Ja o svome loše govoriti neću, jer ako počnem, bez daha ostat ću. Samo ću spomenuti kvrge što mu po tijelu skaču.' Treća reče: 'Kakav je moj muž niko opisati ne može, ako nešto kažem, razvod će mi dati, a ako budem šutjela, morat ću sa njim ostati.' Četvrta reče: 'Moj je muž poput blage noći, niti je vreo niti hladan, niti opasan a niti jadan.' Peta reče: 'Moj, kada u kuću ulazi, elegantan je poput leoparda, kada izlazi, čini to kao lav, a na mene se kada nešto potrošim, ne jada.' Šesta reče: 'Moj kada jede, pretjeruje, kada pije, do kraja iskapljuje, kada spava, sam se u postelju zamotava, nije ga briga što moje srce od tuge izgara.' Sedma reče: 'Moj odnosa sa mnome imati ne može, ali glupost učiniti on to uvijek može. Sve što je ružno kod njega ćeš naći: ili će ti glavu razbiti, ili će te raniti ili kosti slomiti.' Osma reče: 'Moj je nježan poput zeca,

a mirisan poput šafranovog mirisa.' Deveta reče: 'Moj je visok poput stupa, sablja mu je stalna druga. Plemenit je i ljudima blizak je.' Deseta reče: 'Moj muž imućan je, ali šta ti znaš imetak šta je? Sve što zamisliš više od toga je. Mnogo deva u toru ima, i ne iznuruje ih putovanjima. Kada vesele pjesme čuju, svoju smrt očekuju.' Jedanaesta reče: 'Moj muž je Ebu 'Zer.' A šta ti znaš ko je Ebu Zer? Uši moje napunio je zlatom, a tijelo ogrnuo svilom i brokatom. Veseljem me je ispunio i dušu moju radošću obasjao. Do mene je teško došao, zato me je konjicom okružio i hambare je hranom napunio. Što god o njemu kažem ružno neće biti jer ujutro koliko želim mogu spavati, a kada pijem, s ćejfom to mogu činiti. A njegova majka? Šta ti znaš kakva je Ebu Zerova majka? Njena sehara blaga je puna, a kuća skupim namještajem ispunjena. Sin Ebu Zera, a šta ti naš kakav je on? U mirisnoj postelji on spava i u mojoj kući me ne uznemirava. Kćerka Ebu Zera, šta ti znaš kakva je ona? Ocu i majci ona je pokorna. Lijepog ahlaka, zavidi joj komšinica svaka. Ebu Zerova služavka, šta ti znaš kakva je ona? Tajnu našu ne odaje, i nikada nas ne krade, njene ruke po kući uvijek nešto rade. Jedno jutro Ebu Zer, rano je izašao i u putu ženu s dva sina, dojenčeta, sreo, pa se sa mnom razveo i njome se oženio. Nakon toga udala sam se za nekog uglednika koji je izgledao poput hlabrog konjanika. U boj je otišao, s ratnim plijenom došao i mnogo imetka na mene potrošio. Rekao mi je: 'Ummu Zer, jedi i svojoj porodici pošalji.' Ali sve što mi je dao time ni najmanju Ebu Zerovu posudu ne bi napunio.'" Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Ja sam darežljiv prema tebi kao što je Ebu Zer bio darežljiv prema Ummu Zer."²⁰⁵

²⁰⁵ Bilježe ga El-Buhari, Muslim i En-Nesai.

DRŽANJE GOVORA (HUTBE) PRIJE SKLAPANJA BRAKA

Onome ko sklapa brak preporučljivo je da prije tog čina održi govor, on ili neko drugi. Najmanje što tom prilikom može reći jesu riječi: “Hvala Allahu, neka je salavat i selam na Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ خُطْبَةٍ لَيْسَ فِيهَا تَشَهُّدٌ فَهِيَ كَالْيَدِ الْجَذْمَاءِ .

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Svaki govor u kojem se ne potvrdi Allahova, dž.š., jednoća jeste poput sakate ruke.”²⁰⁶

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ الرَّسُولَ اللَّهَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَا يَبْدَأُ فِيهِ بِالْحَمْدِ لِلَّهِ فَهُوَ أَقْطَعُ .

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Svaki važan posao koji se ne započne zahvalom Allahu, dž.š., manjkav je.”²⁰⁷

Naime, svaki bitniji posao koji obuzima pažnju čovjeka koji se bavi njime, a ne započne zahvalom Allahu, dž.š., oslobođen je bereketa. U hadisu se ne misli da je potrebno izgovoriti samo zahvalu, nego je dovoljno spomenuti Allaha, dž.š., na bilo koji način kako bi se objedinila sva predanja hadisa koji govore o ovoj temi.

فَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: أَوْتِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَوَامِعَ الْخَيْرِ وَخَوَاتِيمَهُ أَوْ قَالَ قَوَاتِحَ الْخَيْرِ فَعَلَّمَنَا خُطْبَةَ الصَّلَاةِ وَخُطْبَةَ الْحَاجَةِ . خُطْبَةُ الصَّلَاةِ: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ، وَالطَّيِّبَاتُ. السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ، وَرَحْمَةُ اللَّهِ، وَبَرَكَاتُهُ. السَّلَامُ عَلَيْنَا، وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. وَخُطْبَةُ الْحَاجَةِ: إِنْ

²⁰⁶ Bilježe ga Ebu Davud i Et-Tirmizi, koji kaže: “Ovaj je hadis hasenun-garib.”

²⁰⁷ Bilježe ga Ebu Davud i Ibn Madža.

الْحَمْدُ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ، وَنُسَبِّحُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ. وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا. مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ. أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

Prenosi se od Abdullaha ibn Mesuda, r.a., da je rekao: "Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., darovani su svi izvori dobra i hairli - završeci" (ili je rekao: "...ključevi dobra"). Podučio nas je govoru koji trebamo proučiti u namazu i hutbi koju trebamo održati povodom raznih prigoda. Ono što trebamo proučiti u namazu jesu riječi: 'Svi pozdravi Allahu, blagoslovi i dobrodati. Neka je selam na tebe, Allahov Poslaniče, Njegova milost i bereket. Neka je selam na sve nas i na sve dobre Allahove, dž.š., robove. Svjedočim da nema boga osim Allaha, dž.š., i da je Muhammed, s.a.v.s., Allahov rob i poslanik.'

Hutba koju treba držati povodom raznih prigoda glasi: "Neka je hvala Allahu, dž.š., samo Njega hvalimo, od Njega pomoć tražimo, i za oprost Ga molimo. Njemu se utječemo od zla duša naših i od posljedica grijeha koje smo počinili. Koga Allah, dž.š., uputi, niko ga u zabludu ne može odvesti, a koga u zabludi ostavi, niko ga na Pravi put ne može izvesti. Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, dž.š., Jedinog, Koji nema druga, svjedočim da je Muhammed, s.a.v.s., Njegov rob i poslanik." Zatim, nakon ovih riječi treba citirati tri ajeta iz Kur'ana:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

"O vjernici, bojte se Allaha onako kako se treba bojati i umirite samo kao muslimani!"²⁰⁸;

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾

"O ljudi, bojte se Gospodara svoga, Koji vas od jednog čovjeka stvara, a od njega je i drugu njegovu stvorio, i od njih dvoje mnoge muškarce i žene rasijao. I Allaha se bojte – s imenom čijim jedni druge molite – i rodbinske veze ne kidajte, jer Allah, zaista, stalno nad vama bdije."²⁰⁹

²⁰⁸ Sura Alu Imran, 102.

²⁰⁹ Sura En-Nisa, 1.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ
وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾

“O vjernici, bojte se Allaha i govorite samo istinu, On će vas za vaša dobra djela nagraditi i grijehе vam vaše oprostiti. A onaj ko se Allahu i Poslaniku Njegovu bude pokoravao – postići će ono što bude želio.²¹⁰211

Ako ova hutba ne bi bila održana, brak bi bio ispravan.

Jedan od pripadnika plemena Benu Selema veli: “Od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zatražio sam da se oženim ženom koja se njemu bila ponudila, pa je rekao:

رَوَّجْتُكُمْ بِمَا مَعَكُمْ مِنَ الْقُرْآنِ.

“Vjenčavam vas, a tvoj vjenčani dar njoj je ono što ti znaš napamet iz Kur’ana”

Mudrost koja se krije u držanju ove hutbe

Autor djela *Hudždžetullahi-baliga* veli: “U doba džahilijeta ljudi su običavali da prije sklapanja braka održe prigodan govor u kojem bi hvalili svoje porijeklo i sl. U tom svom govoru izgovarali su ono što su smatrali bitnim da saznaju oni koji su prisutni određenom skupu.

Hutba se prije braka izgovara kako bi se ukazalo na značaj samog čina sklapanja braka, te da se ne radi o nekoj besposlici. Naime, govor se drži samo povodom bitnih stvari. Pridavanje pažnje sklapanju braka spada u najveće ciljeve te hutbe. Allahov Poslanik, s.a.v.s., propisao je da sami običaj držanja hutbe prilikom sklapanja braka ostane, ali je izmijenio njen sadržaj tako što je pored ostalih ciljeva pridodao još jedan, a to je da se prilikom svakog bitnijeg posla spominje i veliča Allah, dž.š., kako bi se širile ljepote ove vjere i spoznavala njena učenja. Propisao je da se tom prilikom izgovore razni zikrovi, zahvala Allahu, dž.š., traženje oprosta, utjecanje Allahu, dž.š., oslanjanje na Njega, potvrđivanje

²¹⁰ Sura El-Ahzah, 71.

²¹¹ Bilježe ga autori četiri *Es-Sunena* a predaju koju smo citirali bilježi Ibn Mađža.

Njegove jednoće, kao i da se prouče neki od kur'anskih ajeta. Na sve to on ukazuje sljedećim riječima: 'Svaki govor u kojem se ne potvrđuje Allahova, dž.š., jednoća jeste poput sakate ruke.'

Allahov Poslanik, s.a.v.s., također je rekao:

كُلُّ كَلَامٍ لَا يَبْدَأُ فِيهِ بِحَمْدِ اللَّهِ فَهُوَ أَجْدَمٌ.

'Svaki govor koji se ne započne sa zahvalom Allahu, dž.š., manjkav je.' Također je rekao:

فَصْلٌ مَا بَيْنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ الصَّوْتُ وَالذَّفُّ فِي النِّكَاحِ.

'Ono što obznanjuje brak jeste pjesma i udaranje u def.'

UČENJE DOVE NAKON SKLAPANJA BRAKA

Prenosi se da je pohvalno proučiti dovu za supružnike.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذْ رَفَأَ الْإِنْسَانُ أَمْرَ تَزْوِجٍ قَالَ: بَارَكَ اللَّهُ لَكَ وَبَارَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., običavao za mladence proučiti sljedeću dovu: "Da vam Allah, dž.š., podari bereket, spusti na vas Svoje blagoslove i da vas u dobru sjedini."

Aiša, r.a., veli: "Kada se Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio mnome, moja majka me odvela u njegovu kuću, i kada smo ušle u kuću, zatekle smo žene ensarijke, pa one rekoše: 'Na hajr i da vam bude bericetno i da vas dobro prati.'"²¹²

Hasan pripovijeda: "Ukajl ibn Ebu Talib, r.a., oženio se nekom ženom iz plemena Benu Džušem, pa rekoše: 'Da vas prati sloga i potomstvo', ali im neko naredi da kažu ono što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., govorio:

بَارَكَ اللَّهُ فِيكُمْ وَبَارَكَ عَلَيْكُمْ.

'Da vam Allah, dž.š., podari bereket i da spusti na vas Svoje blagoslove.'

²¹² Bilježe ga El-Buhari i Ebu Davud.

OBZNANJIVANJE ŽENIDBE

Pohvalno je da se brak obznani kako bi se razlikovao od tajnog braka, koji je zabranjen, i kako bi se ispoljila radost postizanjem blagodati koje je Allah, dž.š., dozvolio. U svakom slučaju, brak je pojava koja sama po sebi zaslužuje da se javno ispolji, da za njega sazna i bliži i dalji krug prijatelja, bliži i dalji komšija, i da posluži kao podsticaj za ženidbu i udaju onima koji daju prednost neženstvu nad brakom, pa da se poveća broj onih koji se žene i udaju. Oglašavanje braka dešava se onako kako su ljudi u jednom mjestu uobičajili to činiti. Međutim, to ne smije pratiti nešto što je vjerom zabranjeno, npr. pijenje alkohola, nedozvoljeno miješanje žena i muškaraca i sl.

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَغْلَبُوا هَذَا النِّكَاحَ
وَأَجْمَلُوهُ فِي الْمَسَاجِدِ وَاضْرِبُوا عَلَيْهِ الدُّفُوفَ.

Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Oglasite sklapanje braka, učinite to u mesdžidu i udarajte u def.”²¹³

Nema sumnje da će ukoliko se brak sklopi u mesdžidu, ljudi za to brže saznati i da će se vijest o tome bolje proširiti jer su mesdžidi mjesta u kojima se okupljaju ljudi, posebno u prijašnje vrijeme kada je mesdžid bio centar društvenih zbivanja.

Jahja ibn Selim rekao je Muhammedu ibn Hatibu: “Oženio sam se sa dvije žene ali ni jednom prilikom na svadbi nije udarano u def”, pa mu je Muhamed odgovorio: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

فَضْلُ مَا بَيْنَ الْحَالِلِ وَالْحَرَامِ الصَّوْتُ وَالْدَّفُّ فِي النِّكَاحِ.

“Udaranje u def jesu načini obznanjivanja i legalizovanja braka.”²¹⁴

²¹³ Bilježe ga Ahmed i Et-Tirmizi, koji kaže da je *hasen*, dobar.

²¹⁴ Et-Tirmizi bilježi ovo predanje koje ocjenjuje dobrim, a bilježi ga i El-Hakim i ocjenjuje ga *sahibom*.

Pjevanje pjesama na svadbama

Ono što je islam dozvolio i što je preporučio jeste to da se na svadbama pjevaju pjesme kako bi se duše malo opustile i ljudi proveselili. Međutim, to treba biti bez stvari koje šerijat zabranjuje kao što su razvratne pjesme i sl.

1. Amir ibn Sa'd, r.a., pripovijeda: "Došao sam kod Kareze ibn Ka'ba, r.a., i Ebu Mesuda el-Ensarija, r.a., u vrijeme svadbe, te zatekoh kako robinje pjevaju, pa upitah: 'Vas dvojica ste drugovi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., učestvovali ste u Bici na Bedru, a dopuštate da se u vašem prisustvu ovo čini', a oni mi odgovoriše: 'Ako želiš, slušaj s nama, a ako želiš, idi, ovo nam je prilikom ženidbe dozvoljeno činiti.'"²¹⁵

2. Aiša, r.a., bila je na vjenčanju El-Farie bint Es'ad kada se udavala za Nebita ibn Džabira el-Ensarija, r.a., pa joj je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

يَا عَائِشَةُ مَا كَانَ مَعَكُمْ مِنَ اللَّهِ فَإِنَّ الْأَنْصَارَ يُعْجِبُهُمُ اللَّهُ.

"Šta ste pjevali na vjenčanju? Ensarije mnogo vole pjesme."²¹⁶

U nekim predanjima ovog hadisa stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

فَهَلْ بَعَثْتُمْ مَعَهَا جَارِيَةً تَضْرِبُ الدَّفَّ.

"Jeste li povelili s njome djevojku da udara u def i da pjeva pjesme?" Aiša, r.a., upita ga: "A šta bi govorila u toj pjesmi, Allahov Poslaniče?" On reče: "Neka kaže:

أَيُّنَاكُمْ أَتَيْنَاكُمْ فَحَيُّوْنَا نَحْيِيكُمْ وَلَوْ لَا الذَّهَبَ الْأَحْمَرَ مَا حَلَّتْ بَوَادِيكُمْ وَلَوْ لَا الْحِنْطَةَ السَّمْرَاءَ مَا سَمِعْتِ عَذَابِيكُمْ.

'Došli smo vam, došli smo vam pozdravite nas i mi ćemo vas pozdraviti. Da nije zlata crvenog, vaša pustinja ne bi ovako bila lijepa. Da nije crne surme, vaše djevojke ne bi bile ovako lijepe.'"

²¹⁵ Bilježe ga En-Nesai i El-Iakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

²¹⁶ Bilježe ga El-Buhari, Ahmed i dr.

Od Er-Rubejja bint Mu'avviz prenosi se da je rekla: "Kada sam se udavala, došao je Allahov Poslanik, s.a.v.s., a neke od djevojaka udarale su u def i pjevale su pjesme u kojima su oplakivale moju braću koja su izginula u Bici na Bedru, pa jedna od njih, između ostalog, reče: 'A među nama je Poslanik, koji zna šta će se sutra zbiti', pa joj Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Prođi se toga i pjevaj pjesme koje ste do sada pjevale.'"²¹⁷

SAVJETOVANJE SUPRUŽNIKA

Preporučljivo je da se supružnici međusobno savjetuju. Enes, r.a., veli: "Kada bi drugovi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., udavali svoje kćeri, savjetovali bi ih da služe svome mužu i daju mu njegova prava."

Očevi savjeti kćerci prilikom njene udaje

Abdullah ibn Džafer ibn Ebu Talib, r.a., savjetovao je svoju kćerku, pa joj je rekao: "Čuvaj se pretjerivanja u ljubomori, jer je ona ključ razvoda braka. Pazi se svađe, jer ona prouzrokuje mržnju. Stavljaj surmu na oči, jer je ona najljepši ukras, mnogo upotrebljavaj miris i vodu."

Savjeti muža svojoj ženi

Ebu cd-Derda, r.a., rekao je svojoj ženi: "Kada me vidiš ljutog, pokušaj me odobrovoljiti, a kada te ja vidim srditu, pokušat ću da te odobrovoljim. Ako toga ne bude nećemo dugo zajedno živjeti."

Jedan od muževa rekao je svojoj ženi:

*"Praštaj mi i tako produži ljubav našu,
i ne suprotstavljaj mi se kada me ljutnja obuzme.
Nemoj puhati na mene kao u rog da pušeš,
jer ti ne znaš šta sve može učiniti onaj koga srdžba obuzme.
Ne žali se mnogo, pa da te grubo izbacim,
a srce te prezre pa srca su inače prevrtljiva.*

²¹⁷ Bilježe ga El-Buhari, Ebu Davud i Et-Tirmizi.

*Vidio sam da ako se uvreda i ljubav u jednom srcu nađu,
ljubav iz srca istog časa izade."*

Majčini savjeti koje ona upućuje svojoj kćerci koja se udaje

Amr ibn Hidžr, kralj plemena Kinda, zaprosio je Ummu Ijjas, kćerku Avfa ibn Mehallima eš-Šejbanija. Kada je došlo vrijeme da se uda, njena majka Umama bint Haris osamila se s njome i uputila joj savjete u kojima se ogleda osnova srećne bračne zajednice i pojasnila joj njene obaveze prema mužu. Rekla joj je: "Kćeri, kada se ne bi savjetovao onaj ko je odgojen, ti bi bila prva koju ne bi trebalo savjetovati, ali savjet služi da opomene nemarnog i pomogne razumom obdarenog. Kada bi žene bile neovisne od muškaraca zbog imetka njenih roditelja, ja prva bila bih neovisna od tvog oca, ali žene su stvorene zbog muškaraca, a muškarci su stvoreni zbog žena.

Kćeri, ti iz doma u kojem si se rodila odlaziš u dom koji ti je nepoznat, za druga s kojim se ranije nisi družila. Ti odlaziš pod njegov nadzor, pa budi mu ponizna ropkinja, on će ti ponizni rob biti. Sačuvaj za njega deset osobina koje će te krasiti:

prva i druga jeste da mu draga srca budeš ponizna, i da ga lijepo slušaš i pokoravaš mu se;

treća i četvrta jeste da budeš uvijek uredna i čista, pa da te ne vidi lošeg izgleda, i neka uvijek od tebe najljepši miris osjeća;

peta i šesta jeste da dobro paziš kada želi da spava i jede, jer glad razdražuje čovjeka, a nesanica ga čini mrzovoljnim;

sedma i osma jeste da čuvaš njegov imetak, ugled, da paziš njegovu porodicu i paziš kako ćeš upravljati domaćinstvom;

deveta i deseta jeste da mu nikada ne budeš nepokorna, ne odaji njegovu tajnu, jer ako mu se budeš suprotstavljala, obmanjivala ga, i odavala njegovu tajnu, nećeš biti sigurna od njegovih spletki. Pazi da ne budeš radosna kada je zabrinut, niti tužna kada je on radostan.

SVADBENO VESELJE

Riječi *el-velima* (svadbeno veselje) izvedena je iz riječi *el-velm*, što znači okupljanje, jer se mladenci okupljaju i priređuje se gozba u njihovu čast. U rječniku *El-Kamus* stoji da je *el-velima* hrana koja se priprema za svadbeno veselje ili hrana koja je pripremljena povodom iz kojeg razloga.

Šerijatskopravna utemeljenost

Većina učenjaka smatra da je *el-velima* pritvrđeni sunnet.

1. Kao dokaz navode riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je Abdurrahmanu ibn Avfu, r.a., rekao:

أَوْنِم وَلَوْ شَاءَ.

“Pripremi gozbu pa makar jednu ovcu.”

2. Enes, r.a., rekao je: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., priređivao je prilikom svake ženidbe ono što je priredio kada se ženio Zejnebom: zaklao je jednu ovcu.”²¹⁸

3. Burejda, r.a., pripovijeda: “Kada je Alija, r.a., zaprosio Fatimu, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلْعَرَسِ مِنْ وَلِيمَةٍ.

‘Kada je svadbeno veselje, mora se pripremiti gozba.’”²¹⁹

4. Enes, r.a., pripovijeda: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., ni za jednu od svojih žena nije priredio gozbu kao što je to učinio kada se ženio Zejnebom. Slao bi me da pozovem ljude, a ja sam im servirao hranu i meso, i oni su jeli sve dok se ne zasite.”

5. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je kada se ženio jednom od svojih žena pripremio hranu od dvije pregršti pšenice.”²²⁰

²¹⁸ Bilježe ga El-Buhari i Muslim.

²¹⁹ Bilježi ga Ahmed sa senedom koji se može prihvatiti, kao što to tvrdi Ibn Hadžer.

²²⁰ Bilježi ga El-Buhari.

Ova razlika u priređivanju svadbene gozbe nije zbog toga što je davao prednost nekim od svojih žena nad drugim, nego zbog razlika u imovnom stanju kroz koje je s vremena na vrijeme prolazio.

Vrijeme u koje se ova proslava priređuje

Svadbena veselje priređuje se prilikom sklapanja braka ili nakon njega, ili prilikom mladinog ulaska u mladoženjinu kuću ili nakon toga. Ovo se vraća na običaje koji vladaju u jednom mjestu. El-Buhari bilježi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pozvao ljude na gozbu nakon što je prvi put zanoćio sa Zejnebom.

Odazivanje na poziv

Onaj ko bude pozvan na gozbu dužan je odazvati se jer je to znak pažnje i na taj način unosi veselje u srce onoga ko je pozvao.

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Kada neko od vas bude pozvan na gozbu, neka se odazove.”

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: وَمَنْ تَرَكَ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ko se ne odazove na poziv ogriješio se o naredbu Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s.”

وَعَنْهُ أَيْضًا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: لَوْ دُعِيتُ إِلَى كُرَاعٍ لَأَجَبْتُ وَلَوْ أُهْدِيَ إِلَيَّ ذِرَاعٌ لَقَبِلْتُ.

On također prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Da budem pozvan na zadnju nogu, odazvao bih se, kao što bih primio i prednju nogu ako mi se pokloni.”²²¹

²²¹ Bilježi ga El-Buhari.

Ukoliko bude upućen općenit poziv, a ne pojedinačan, onda se nije obavezno odazvati, niti je mustehab, npr., da čovjek kaže: “O ljudi, dođite na gozbu”, ili da kaže: “Pozovi koga god sretneš.” Tako je postupio Allahov Poslanik, s.a.v.s. Enes, r.a., pripovijeda: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., oženio se pa je moja majka pripremila jelo od hurmi i masla, stavila ga u posudu i rekla mi: ‘Nosi ovo Allahovom Poslaniku, s.a.v.s.’ Kada sam to odnio, Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mi: ‘Pozovi tog i tog i pozovi koga god sretneš.’” Pozvao sam koga mi je imenovao, kao i one koje sam sreo.²²²

Neki kažu: “Odazivanje na ovakav poziv jeste farzi - kifaja.”

Drugi smatraju: “To je preporučljivo”, međutim prvo je mišljenje ispravnije jer je grešan samo onaj ko prekrši strogu obavezu. Ovo se tiče svadbene gozbe.

Što se tiče odazivanja na sami čin sklapanja braka, to je, prema mišljenju većine učenjaka, obavezno.

Učenjaci šafijskog mezheba smatraju da je odazivanje na bilo koji poziv obavezno. Ibn Hazm smatra da je to mišljenje zastupala većina ashaba i tabiina jer hadisi koji govore o ovoj temi odnose se na bilo koji poziv, a ne samo na svadbu.

Uvjeti da bi odazivanje na poziv bilo obavezno

Ibn Hadžer u svom *Fethu* veli: “Uvjeti da bi odazivanje na poziv bilo obavezno jesu sljedeći:

1. da onaj ko se poziva bude punoljetan, slobodan i umno zdrav;
2. da ne budu pozvani samo imućni mimo siromašnih;
3. da u pozivu ne bude ispoljena namjera da se izrazi pažnja prema nekome, ili mržnja prema nekome;
4. da onaj ko je pozvan bude musliman, prema ispravnijem mišljenju;²²³

²²² Bilježi ga Muslim.

²²³ Prema nekim islamskim učenjacima, mogu se pozvati i nemuslimani. (op. prev.)

5. da bude pozvan na prvi dan veselja;
6. da ne bude prije pozvan od nekog drugog, jer je obaveza odazvati se onome ko je prvi pozvao;
7. da na veselju ne bude nešto što će ga uznemiravati, npr. činjenje nekih grijeha i sl.;
8. da ne bude imao neki prihvatljiv razlog koji ga je sprječavao da ode.”

El-Begavi veli: “Ko bude imao neki opravdan razlog ili bude mnogo udaljen od mjesta gdje treba otići, tako da će ga to izložiti velikom naporu, neće biti smetnje ako ne ode.”

Pokuđenost pozivanja samo imućnog svijeta, a izostavljanja siromaha

Pokuđeno je da se na svadbu pozivaju samo imućni a ne i siromasi.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: شَرُّ الطَّعَامِ الْوَلِيمَةُ يُنْعَمُ مَنْ يَأْتِيهَا وَيُدْعَى لَهَا مَنْ يَأْبَاهَا وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najgora hrana na svadbenom veselju jeste ona od koje budu uskraćeni oni koji je žele, a budu pozvani oni koji je ne žele. Ko se ne odazove na poziv ogriješio se o naredbu Allaha, dž.š., i naredbu Njegovog Poslanika, s.a.v.s.”²²⁴

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى لَهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ.

El-Buhari bilježi da je Ebu Hurejra, r.a., rekao: “Najgora hrana koja se spremi za svadbeno veselje jeste ona na koju se pozovu imućni a izostave siromasi.”

²²⁴ Bilježi ga Muslim.

BRAK NEMUSLIMANA

Opće pravilo o pitanju brakova nemuslimana jeste: “Potvrđivanje onoga što se podudara sa Šerijatom nakon što oni prime islam.”

Brakove nevjernika Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije ispitivao kako su se desili. Ako su se podudarali s uvjetima koji se uzimaju u obzir u islamu, ispravni su, a ako ne, onda se smatraju neispravnim.

Kada se radi o braku nemuslimana, njihovo se stanje uzima u obzir od trenutka kada muž prihvati islam. Ako se radi o situaciji da im je dozvoljen dalji boravak zajedno, brak će ostati važeći pa makar se desio u vremenu kada oni nisu bili muslimani, makar da nisu ispunjeni uvjeti kada je u pitanju prisustvo svjedoka ili dozvola staratelja. Ako je čovjek oženjen ženom s kojom mu nikako nije dozvoljeno nastaviti bračni život, po islamskom učenju, brak će se smatrati nevažećim, npr. ako čovjek primi islam a bio je oženjen nekom bližom rodicom s kojom mu nikako nije bilo dozvoljeno da se oženi, ili bude oženjen dvjema sestrama u isto vrijeme, ili bude oženjen s više od četiri žene. Ovo je osnova koju je propisao Allahov Poslanik, s.a.v.s., a sve što je u suprotnosti s ovim ne treba uzimati u obzir.²²⁵

Situacija kada čovjek primi islam, a oženjen je dvjema sestrama u isto vrijeme.

Kada mu se daje mogućnost da se s jednom razvede a drugu da zadrži.

Ed-Dahhak ibn Fejruz prenosi od svoga oca da je rekao: “Kada sam primio islam, bio sam oženjen dvjema sestrama, pa mi je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da se od jedne razvedem.”²²⁶

²²⁵ Ovo je sažetak Ibn el-Kajjimovih riječi.

²²⁶ Bilježe: ga Ahmed, autoriteti *Es-Sunena*, Eš-Šafi, Ed-Darekutni, El-Bejheki. Et-Tirmizi ovaj hadis ocjenjuje dobrim a Ibn Hibban vjerodostojim.

Ako čovjek primi islam a bude oženjen s više od četiri žene, imat će pravo da odabere četiri od njih

Prenosi se od Ibn Omera, r.a., da je rekao: “Kada je Gajlan es-Sekafi primio islam, bio je oženjen s deset žena a, i sve one su primile islam, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da odabere četiri od njih.”²²⁷

Situacija kada samo jedan supružnik primi islam

Ako dvoje sklope brak u vrijeme kada su nemuslimani i nakon toga oboje prime islam, pogledat će se da li je brak sklopljen sa osobom koja je inače po islamskom učenju dozvoljena za brak, postupit će se po onom što smo prethodno spominjali.

Ako islam primi samo žena bračna će se veza smatrati prekinutom. Obavezna je da bude u iddetu (pričeku). Ako on primi islam dok je ona u iddetu, on će biti najpreči da je vrati. Prenosi se od Atike bint el-Velid ibn el-Mugira, r.a., da je ona primila islam mjesec dana prije njenog muža Safvana ibn Umejje. Kada je on primio islam, Allahov Poslanik, s.a.v.s., potvrdio je njihov brak.

Ibn Šihab veli: “Nismo čuli da se desilo da je žena učinila hidžru ostavivši u Meki muža nevjernika, a da to nije bilo uzrokom razvoda braka među njima, osim da je njen muž došao iz Meke kao muhadžir prije nego što istekne njen iddet. Također, nismo čuli da se desio razvod braka ukoliko bi muž prije isteka ženinog iddeta došao kod svoje žene.” Isti je propis ako i istekne iddet pa njen muž primi islam, u tom slučaju dozvoljeno im je da se vjenčaju ukoliko se ona nije prije toga udala za nekog drugog.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., vratio je svoju kćerku Zejnebu njenom mužu Ebu el-Asu dvije godine nakon što su bili rastavljeni, na osnovu prvog ugovora, a ona se u međuvremenu nije ni za koga udavala.²²⁸

²²⁷ Bilježe ga: Ahmed, Et-Tirmizi, Ibn Madža, Eš-Šafi, Ibn Hibban i El-Hakim, i njih dvojica ocjenjuju ga vjerodostojnim.

²²⁸ Bilježe ga: Ahmed, Ebu Davud i Et-Tirmizi koji kaže: “Ovaj hadis je *hasen*, dobar i u njegovom nizu prenosilaca nema neke veće smetnje.” El-Hakim ovaj hadis ocjenjuje vjerodostojnim, a predanje koje smo citirali prenosi Ibn Abbas, r.a.

Ibn el-Kajjim veli: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije rastavljao čovjeka koji je primio islam od njegove žene u situaciji kada ona ne bi primila islam. Kada bi i ona prihvatila islam brak bi se produžavao, pod uslovom da se ona nije udavala. Ovo je poznata praksa Allahovog Poslanika, s.a.v.s."

Eš-Šafi pripovijeda: "Sufjan ibn Harb primio je islam u mjestu Zahran, u dolini Huzzaa, i to mjesto je prije osvojenja Meke pripadalo muslimanima. Kada se vratio u Meku Hinda bint Utba još nije bila primila islam pa ga je uhvatila za bradu i rekla: 'Ubijte zalutalog starca.' Nakon mnogo vremena Hinda je također primila islam, a dok je bila nevjernica, boravila je u mjestu gdje su živjeli nevjernici, a Ebu Sufjan je bio musliman, dok je ona bila nevjernica. Nakon određenog vremena primila je islam. Njihov je brak potvrđen s tim što joj iddet nije bio istekao prije nego što je primila islam.

Isti slučaj desio se s Hakimom ibn Hizamom i njegovim primanjem islama. Islam su primile: žena Safvana ibn Umejje, žena Ikrime ibn Ebu Džehla, a boravila je u Meki pa se njena kuća pretvorila u kuću islama. Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., oslobodio Mekku Ikrima je pobjegao u Jemen, gdje su živjeli nevjernici. Safvan je također želio pobjeći u Jemen, ali se vratio u Meku i kao nevjernik učestvovao u Bici na Hunejnu. Nakon toga, primio je islam, a njegov je brak ostao važeći jer iddet njegove žene nije bio istekao.

U poglavljima koja govore o vojnama učenjaci su zapisali da je neka žena iz Medine bila udata za nekog Mekeliju pa je primila islam i učinila hidžru u Medinu. U vremenu dok je još bila u iddetu, došao je i njen muž, pa je njihov brak ostao važeći."

Nakon što je prenio ovaj govor autor djela *Er-Revdatur-nedijja* kaže: "Situacija kada žena primi islam a njen muž ostane nevjernik ne smatra se razvodom braka, jer da je tako, onda on ne bi imao pravo da se ženi njome nakon što joj istekne iddet, osim s njenom dozvolom i uz novi bračni ugovor. Znači, ukoliko žena nakon primanja islama dobije menstruaciju pa se očisti, imat će pravo da se uda za koga želi, a ako se

uda, njen prvi muž, ako primi islam, više neće imati pravo da se oženi njome. Ako se ne uda, smatrat će se da je u braku s prvim mužem i neće biti potrebe za novim bračnim ugovorom, i ona neće imati mogućnost izbora.”

Ovo je ono što se vidi iz dokaza makar bilo u suprotnosti s mišljenjima nekih ljudi. Ovi propisi odnose se i na situaciju kada se jedno od supružnika odmetne od islama. Ako se ponovo vrati u islam, na njega će se odnositi propisi koji važe za onog koji je cijelo vrijeme bio nevjernik.

RAZVOD BRAKA

Definicija razvoda braka

Riječ *et-talak* uzeta je iz riječi *el-ittlak* što znači “slanje i puštanje.”

Upotrebljava se kada neko želi reći da je oslobodio roba.

U šerijatskoj terminologiji razvod braka jeste: prekidanje bračne veze i svega što veže dvoje supružnika.

Pokuđenost razvoda braka

Čuvanje bračne veze cilj je islama kojem on predaje veliku pažnju.

Kada se sklapa brak, to se čini s namjerom da će to biti trajno sve dok neko od supružnika ne umre. Brak se sklapa s namjerom da supružnici načine sebi dom u kojem će imati sigurnost u kojoj će uživati i odgajati svoju djecu. Zbog svega toga bračna veza smatra se najsvetijom vezom koja može biti među ljudima. Ono što najviše ukazuje na svetost bračne veze jeste to što ju je Allah, dž.š., nazvao čvrstom obavezom rekavši:

﴿وَأَخْذُنْ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا﴾

“... i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele.”²²⁹

Zbog toga što je veza među supružnicima ovako značajna i bitna, treba je čuvati i ne omalovažavati.

Sve što vodi omalovažavanju ove veze i slabi je u islamu je pokuđeno jer sprečava trajanje koristi i pozitivnosti koje brak sa sobom nosi.

فَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقَ.

Ibn Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Najmrža dozvoljena stvar kod Allaha, dž.š., jeste razvod braka.”²³⁰

²²⁹ Sura En-Nisa, 21.

²³⁰ Bilježi ga Ebu Davud i El-Hakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

Koji god čovjek želi prekinuti bračnu vezu između nekog čovjeka i žene, prema islamskom učenju, smatrat će se da je van islama i nema pravo tvrditi da je pripadnik ove vjere.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَيَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا .

“Nije od nas onaj ko želi pokvariti čovjekovo mišljenje o njegovoj ženi.”²³¹

Dešava se da se neke žene nastoje nametnuti čovjeku i odvojiti ga od njegove žene, međutim islam to najstrože zabranjuje.

فَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: لَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أَخِيهَا لِيَسْفِرَ صَافَهَا وَلِتُكْحَلَ فَإِنَّمَا لَهَا مَا قَدَرُ لَهَا .

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Neka žena ne nastoji uzrokovati razvod braka njene sestre muslimanke kako bi zauzela njeno mjesto i kako bi se njen muž oženio njome; ona će dobiti ono što joj je određeno.”

فَعَنْ ثَوْبَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلَاقًا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ .

Sevban, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Ženi koja traži razvod braka bez nekog opravdanog razloga bit će zabranjeno osjetiti miris Dženneta.”²³²

Šerijatskopравни status

Učenjaci se razilaze u svojim mišljenjima kada je u pitanju šerijatskopравни status razvoda braka. Najispravnije je mišljenje onih koji smatraju da je razvod braka zabranjen osim ako za to postoji neki opravdan razlog, a to mišljenje zastupaju učenjaci hanefijskog i hanbelijskog mezheba. Kao dokaz oni navode riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je rekao:

²³¹ Bilježi ga Ebu Davud i En-Nesai.

²³² Bilježe ga autori četiri *Es-Sunena*, a Ebu-Tirmizi ga ocjenjuje dobrim.

لَعَنَ اللَّهُ كُلَّ ذَوَّاقٍ مُطَلَّاقٍ.

“Allah, dž.š., prokleo je svakog koji mijenja žene i razvodi se bez razloga.”

To je zbog toga što je takav razvod braka nijekanje Allahovih, dž.š., blagodati jer je brak jedna od najvećih blagodati koje je Allah, dž.š., podario čovjeku, a poricanje Allahovih, dž.š., blagodati strogo je zabranjeno. Na osnovu ovoga, razvod braka dozvoljen je samo u krajnjoj potrebi. U to spada i situacija kada čovjek počne opravdano sumnjati u moral svoje žene, kada mu postane jasno da u njegovom srcu ne postoji nikakva ljubav prema njoj, jer Allah, dž.š., jeste Taj Koji okreće srca. Ako pak ne postoji neka potreba za razvodom braka, razvod će se smatrati poricanjem Allahovih, dž.š., blagodati, znakom lošeg odgoja kod čovjeka, tako da će se smatrati pokuđenim i zabranjenim. Učenjaci hanbelijskog mezheba imaju lijepo pojašnjenje za ono što ćemo spomenuti u sljedećim redovima: Prema njima, razvod braka u određenim slučajevima može biti obavezan, može biti strogo zabranjen, može biti i dozvoljen, a može biti i preporučljiv.

Razvod braka obavezan je u slučaju kada postoji bojazan da će se među supružnicima desiti veliki razdor. U tom slučaju njima se određuje pomiritelj, pa ako on uvidi da ne postoji mogućnost pomirenja među njima, obavezan je proglasiti razvod braka.

Isto tako, razvod braka obavezan je u slučaju kada se čovjek zakune da se neće približavati svojoj supruzi, pa ako prođu četiri mjeseca i on to ne učini, obavezno je proglasiti razvod braka, jer je Uzvišeni Allah rekao:

﴿لَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرِيصَ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

“Onima koji se zakunu da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca; i ako se vrate ženama, pa Allah zaista prašta i milostiv je; a ako odluče da se rastave, pa Allah doista sve čuje i zna.”²³³

²³³ Sura El-Bekara, 125. 126.

Razvod braka strogo je zabranjen ukoliko nema nikakvog opravdanog razloga za to jer nanosi štetu i mužu i njegovoj ženi, biva uzrokom prestanka opće koristi, a da za to uopće nema nikakve potrebe. Zbog svega toga strogo se zabranjuje jer je razvod poput uništavanja imetka, a i Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ.

“Nije dozvoljeno štetu činiti, niti sebi ni drugom.”

U jednom predanju stoji da je ovakva vrsta razvoda braka pokuđena.

أَبْغَضُ الْحَالِلِ إِلَى اللَّهِ الطَّلَاقُ.

“Najmrža dozvoljena stvar kod Allaha, dž.š., jeste razvod braka.”

U drugom predanju stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

مَا أَحَلَّ اللَّهُ شَيْئًا أَبْغَضُ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلَاقِ.

“Allah, dž.š., nije dozvolio Sebi mržu stvar od razvoda braka.”²³⁴

Brak je pokuđen samo u slučaju kada se dešava bez nekog opravdanog razloga, ali ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., i pored toga nazvao dozvoljenim. Pokuđen je zbog toga što neutralizira opće koristi koje su preporučljive.

Dozvoljeni razvod braka jeste onaj koji se dešava rad ncke potrebe ili zbog opravdanog razloga: zbog lošeg ponašanja žene, lošeg njenog ophođenja prema mužu, nanošenja štete njemu, i zbog neispunjavanja bračnih obaveza.

Razvod braka preporučen je u slučaju kada žena ne izvršava svoje obaveze prema Allahu, dž.š., koje joj je propisao, npr. izbjegava obavljanje namaza, a muž nije u stanju da je na to prisili, ili ako žena nije čedna.

Imam Ahmed veli: “Muž se treba razvesti s njom zbog toga što narušava njegovu vjeru, i ako nije siguran da ga neće iznevjeriti, pa mu podmetnuti dijete koje nije njegovo. U ovom slučaju nema smetnje da čovjek vrši pritisak na svoju ženu ne bi li se opametila: Uzvišeni, Allah kaže:

²³⁴ Bilježi ga Ebu Davud.

﴿وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْنَهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾

‘... i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile.’²³⁵

Ibn Kudama veli: “U ovim slučajevima razvod je braka obavezan. Razvod braka preporučan je u slučaju kada nastane velika svađa i razdor među supružnicima i u situaciji kada se žena odriče svoga mehra samo da joj muž dadne razvod braka kako bi bila sačuvana od štete.”

Mudrost koja se krije u razvodu braka

Ibn Sina u svom djelu *Eš-Šifa* veli: “Neophodno je da se ostave mogućnosti za razvod braka, i ne treba da se to bezuvjetno zabrani jer potpuno zabranjivanje razvoda braka otvara vrata za nanošenje štete i za uznemiravanje. Prirodno je da se neke osobe ne podnose, tako da što se više nastoji zbližiti te osobe, nastaje veće zlo i razdor, tako da se život pretvara u mučenje. Dešava se da neko sklopi brak s osobom koja mu ne priliči i s kojom nije u stanju voditi normalan život, ili osjeća prirodnu odbojnost prema toj osobi, tako da počne razmišljati o drugoj osobi koju će voljeti, te će ga prirodna strast odvesti u razvrat i blud. Može se desiti da jedan od supružnika ne želi djecu tako da je drugi prinuđen pronaći osobu koja će imati iste želje kao i on i pomoći mu u ostvarenju snova. Zbog svega toga mora postojati mogućnost da dođe i do razvoda braka, ali tome treba pribjegavati kad postoji stvarna potreba.”

Razvod braka u judaizmu

Ono što uči judaizam, čemu poziva, i što jevreji prakticiraju, jeste to da je razvod braka dozvoljen i bez nekog posebnog razloga, npr. ako se čovjek želi oženiti nekom ljepšom ženom od njegove žene. Međutim, oni smatraju da to nije lijepo činiti ukoliko ne postoji neki opravdan razlog, a opravdanim razlogom kod njih smatraju se dvije sljedeće stvari:

²³⁵ Sura En-Nisa, 19.

1. fizičke mahane: sljepilo, razrokost, loš zadah iz usta, grbavost, hromost, sterilnost;

2. loš moral i odgoj: bestidnost, isprazan govor, nečistoća, svadljivost, tvrdoglavost, rasipništvo, proždrljivost, objest, probirljivost u hrani, oholost. Prema njima, činjenje bluda najveći je razlog zbog kojeg se treba razvesti sa ženom i dovoljno je samo da se počne pričati da je neka žena učinila blud pa makar to i ne bilo potvrđeno. Kada je došao Isa, a.s., od gore navedenih razloga potvrdio je samo kao razlog za rastavu činjenje bluda. Što se tiče žene, prema njima, ona nema pravo tražiti razvod bez obzira kakve mahane bile kod njenog muža pa makar se potvrdilo da je čak i blud učinio.

Stav kršćanskih pravaca kada je u pitanju razvod braka

Kršćanska učenja koja se prakticiraju na Zapadu svode se na tri pravca:

1. učenja katolika;
2. učenja pravoslavaca;
3. učenja protestanata;

Prema učenju katolika razvod braka strogo je zabranjen i nije dozvoljen bez obzira šta da se desi među supružnicima pa makar to bilo varanje. Prema njima, ne postoji razlog zbog kojeg bi trebalo doći do razvoda braka. Sve što je kod njih dozvoljeno kada je u pitanju varanje supružnika jeste tjelesno rastavljanje između supružnika, ali, s vjerskog stanovišta, brak među njima i dalje ostaje važeći. Prema njima, za vrijeme ovog rastavljanja supružnicima nije dozvoljeno da se žene drugim ženama ili da se udaju za neke druge muškarce jer bi se to smatralo višeženstvom, a u kršćanstvu se zabranjuje višeženstvo. Katolici se u ovom svom vjerovanju oslanjaju na tekst koji je zabilježen u Jevanđelju po Marku, koji je prenio da je Isa, a.s., rekao: "Njih dvoje bit će poput jednog tijela, tj. neće biti dva tijela nego samo jedno tijelo. Ono što je Allah, dž.š., objedinio čovjek ne smije rastavljati."²³⁶ Druga dva kršćanska

²³⁶ Jevanđelje po Marku, 10. pasos, 8. i 9. rečenica

pravca, ortodoksni i protestanti, u određenim situacijama dozvoljavaju razvod braka. Prema njima, najveći razlog za razvod braka jeste bračna pronevjera, ali zabranjuju i muškarcima i ženama da se poslije razvoda braka ponovo žene ili udaju. Oni se u ovom svom uvjerenju oslanjaju na tekst koji je zabilježen u Jevanđelju po Mateju, koji prenosi da je Isa, a.s., rekao: “Ko se razvede sa ženom osim onoga ko se razvede zato što je učinila blud s nekim drugim- izložio ju je bludu.”²³⁷

Kršćani zabranu udaje žene koja je razvedena temelje na tekstu koji je zabilježen u Jevanđelju po Marku, gdje stoji: “Ko se nakon razvoda braka oženi nekom drugom ženom smatrat će se da čini blud s njome, a ako se žena nakon razvoda braka uda za nekog drugog muškarca, počinjit će blud.”²³⁸

Razvod braka u doba džahilijeta

Majka vjernika, Aiša, r.a., rekla je: “U doba džahilijeta čovjek se od svoje žene razvodio koliko god je puta to želio učiniti, a ona se smatrala njegovom ženom ukoliko je on vrati sebi prije nego što istekne njen idet, pa makar se s njom razveo stotinu ili više puta. Desilo se da je čovjek rekao svojoj ženi: ‘Tako mi Allaha, dž.š., nikada se s tobom neću potpuno razvesti niti ću živjeti s tobom.’ Ona ga je upitala: ‘Kako to?’”, a on je odgovorio: ‘Razvodit ću se s tobom pa ću te, kada tvoj idet bude pri kraju, ponovo vraćati.’” Žena je otišla kod Aiše, r.a., i obavijestila je o tome. Ona joj nije znala odgovoriti sve dok nije došao Allahov Poslanik, s.a.v.s., i ona ga je obavijestila o tome. Nakon toga, Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., objavljen je ajet:

﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾

“Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.”²³⁹

²³⁷ Jevanđelje po Mateju, 5. pasos, 22-32.

²³⁸ Jevanđelje po Marku, 10. pasos, 11. rečenica.

²³⁹ Sura El-Bekara, 229.

Aiša, r.a., rekla je nakon toga: “Nakon objave ovog ajeta ljudi su se počeli unaprijed bojati razvoda braka: oni koji su razvodili i oni koji to nisu činili.”²⁴⁰

Razvod braka jeste isključivo pravo muškarca

Islam je pravo na razvod braka dao isključivo muškarcima jer se oni po prirodi više trude da održe bračnu vezu i jer su oni ti koji su zbog razvoda braka izloženi materijalnom trošku. Ako se razvede, potrošit će istu količinu ili još više imetka ako se želi ponovo oženiti a pored toga mora isplatiti mehr ženi s kojom se razveo, kao što je obavezan i izdržavati je dok je ona u *idetu*. Čovjek je po svojoj prirodi strpljiviji kada treba podnositi ono što mu se ne sviđa kod žene, tako da ne poseže za razvodom braka zbog svake sitnice zbog koje se naljuti ili neugodnosti koju doživi od svoje žene. Žena se po prirodi brže naljuti od muškarca, manje je spremna podnositi neugodnosti, a i ne suočava se s posljedicama razvoda braka s kojima se suočava muškarac. Ona će brže posegnuti za razvodom i zbog najmanje sitnice ili zbog nečeg potpuno nevažnog.

Činjenica koja potvrđuje gore navedeno jeste podatak da se broj razvedenih brakova znatno povećao kada su i žene, pored muškaraca, dobile pravo na razvod braka, tako da je broj razvedenih brakova na Zapadu nekoliko puta veći nego kod muslimana.

Ko može dati razvod braka

Učenjaci se slažu da muž koji je pametan, punoljetan, koji ima slobodnu volju ima pravo dati razvod braka svojoj ženi, i njegova je odluka punovažna.

Ako je muž nenormalan, maloljetnik, prisiljen, njegovo davanje razvoda braka neće biti punovažno zbog toga što je razvod braka rezultat postupaka koji imaju utjecaj na bračni život supružnika, tako da onaj ko daje razvod braka mora ispunjavati sve uvjete kako bi njegovi postupci bili

²⁴⁰ Bilježi ga Et-Tirmizi.

prihvatljivi. Njegova pravna sposobnost ogleda se u sljedećim stvarima: zdravoj pameti, punoljetstvu, slobodi izbora.

عَنْ عَلِيٍّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: رَفَعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ.

Alija, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Postupci tri osobe ne zapisuju se: onoga ko spava, sve dok se ne probudi, djeteta, sve dok ne postane punoljetno, i luđaka, sve dok mu se ne vrati pamet."²⁴¹

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: كُلُّ الطَّلَاقِ جَائِزٌ إِلَّا طَلَاقَ الْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ.

Ebu Hurejra, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Svi razvodi braka punovažni su osim razvoda osobe koja je izgubila pamet."²⁴²

Ibn Abbas, r.a., rekao je o čovjeku koga drugi prisile da se razvede od svoje žene: "Takav razvod braka nije punovažan."²⁴³

Učenjaci imaju različite stavove o sljedećim pitanjima, kao što su:

1. razvod braka osobe koja je prisiljena na to;
2. razvod braka pijane osobe;
3. razvod braka u šali;
4. razvod braka čovjeka koga je obuzela srdžba;
5. razvod braka nemarne i zaboravne osobe;
6. razvod braka osobe koja je pod jakim stresom ili u šoku.

1. Razvod braka osobe koja je prisiljena na to

Prisiljenom osobom smatra se čovjek koji nema mogućnost izbora, a to se smatra uvjetom da bi čovjek bio odgovoran za svoje postupke. Čovjek koji nema slobodne volje ne odgovara za svoje postupke jer nije

²⁴¹ Bilježe ga autori četiri *Es-Sunena*.

²⁴² Bilježe ga Et-Tirmizi i El-Buhari kao riječi ashaba.

²⁴³ Bilježi ga El-Buhari.

u stanju upravljati sam sobom. U suštini, on sprovodi volju osobe koja ga je potčinila sebi.

Onaj ko bude prisiljen izgovoriti riječi nevjerstva ne postaje nevjernikom jer je Uzvišeni Allah rekao:

﴿إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ﴾

“...osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri.”²⁴⁴

Onaj ko bude prisiljen prihvatiti islam ne postaje muslimanom, a onaj ko bude primoran da se razvede ne biva razveden od svoje žene.

Prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

رَفَعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأَ وَالنِّسْيَانَ وَمَا سَكَّرَهُمْ عَلَيْهِ .

“Mom je ummetu oprošteno ono što greškom uradi, ono što zaboravi i ono na što bude primoran.”²⁴⁵

Ovo mišljenje zastupaju: Malik, Eš-Šafi, Ahmed, Davud. To mišljenje zastupali su Omer ibn el-Hattab, r.a., njegov sin Abdullah, Alija bin Ebu Talib, r.a., i Ibn Abbas, r.a.

Ebu Hanifa i njegove pristalice kažu: “Razvod braka prisiljene osobe jeste punovažan.” Međutim, oni za to nemaju nikakav dokaz, a pored toga razilaze se s mišljenjem većine ashaba.

2. Razvod braka pijane osobe

Većina učenjaka smatra da je razvod braka pijane osobe punovažan jer je takva osoba odgovorana za poremećaj pameti i gubitak kontrole svojih postupaka.

Neki smatraju da se njegove riječi ne uzimaju za ozbiljno i nemaju nikakav značaj, jer je on poput lude osobe, a i pijana i luda osoba izgubile su pamet koja je jedan od uvjeta da bi osoba odgovarala za svoje postupke, pošto je Allah, dž.š., rekao:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ﴾

²⁴⁴ Sura En-Nahl, 106.

²⁴⁵ Bilježi ga Ibn Madža, ibn Hibban, Ed-Darekutni, Et-Taberani, El-Hakim, a En-Nevevi ovaj hadis ocjenjuje dobrim.

“O vjernici, pijani nikako molitvu ne obavljajte, sve dok ne budete znali šta izgovarate.”²⁴⁶

Allah, dž.š., ukazao je na to da na riječi pijanog čovjeka ne treba obraćati pažnju jer on ne zna šta govori.

Prenosi se od Osmana, r.a., da je on smatrao da razvod braka pijane osobe nije punovažan. Neki učenjaci smatraju da se niko od ashaba nije razilazio u mišljenju s Osmanom, r.a., o ovom pitanju.

Ovo mišljenje zastupali su: Jahja bin Se'id el-Ensari, Humejd ibn Abdurrahman, Rebi'a, El-Lejs ibn Sa'd, Abdullah ibn Hasan, Ishak ibn Rahevejh, Ebu Sevr, Eš-Šafi, u jednom od svojih mišljenja, El-Muzeni, jedan od šafijskih učenjaka, a to je jedno od predanja koje se prenosi od imama Ahmeda i koje je potvrđeno u njegovom mezhebu i mezhebu zahirija. Od hanefijskih učenjaka ovo mišljenje zastupao je Ebu Dža'fer et-Tahavi, Ebu Hasan el-Kerhi. Eš-Ševkani veli: “Ako pijan čovjek dadne razvod braka svojoj ženi, njegova odluka neće biti punovažna jer je izgubio pamet, koja je uvjet za primjenu šerijatskih propisa. Šerijat je za onog ko pije alkohol predvidio kaznu, i mi nemamo pravo da je pređemo po našem mišljenju.” Ja smatram da će razvod braka pijane osobe biti punovažan kako bi bio kažnjen za svoje pijanstvo i kako bi ga stigle obje kazne.

Po ovom mišljenju postupa se u sudnicama. U zakonu koji je donesen pod brojem 25. 1929. god., u prvom paragrafu tog zakona, stoji: “Razvod braka pijane osobe i osobe koja je pod pritiskom ne smatra se punovažnim.”

3. Razvod braka čovjeka koga je obuzela srdžba

Čovjek koga je obuzela srdžba ne može ni zamisliti šta je u stanju reći niti zna šta iz toga može proizaći. Njegov razvod braka ne smatra se punovažnim jer se ne može kontrolirati.

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا طَلَّاقَ وَلَا عِتَاقَ فِي إِغْلَاقٍ.

²⁴⁶ Sura En-Nisa, 43.

Ališa, r.a., prenosi hadis u kojem Allahov Poslanik., s.a.v.s., kaže: “Razvod braka i oslobađanje robova u trenucima srdžbe ne smatraju se punovažnim.”²⁴⁷

Ibn Tejmijja, kao što se to bilježi u djelu *Zadul-Me’ad* veli: “Ova riječ iglak ponekad se tumači kao srdžba, ponekad kao prisila, a ponekad, kao ludost. Bit ove riječi iglak jeste stanje koje okupira čovjekovo srce tako da on ne može upravljati sobom i gubi kontrolu. U to spada razvod braka osobe koja je prisiljena, nenormalne osobe, onoga ko je izgubio pamet zbog alkohola ili srdžbe, kao i svakog onoga ko gubi moć volje ili gubi sposobnost da zna šta govori.

Postoje tri vrste srdžbe:

1. srdžba koja odnosi pamet, tako da čovjek više ne zna šta govori. Nema nikakvog razilaženja da razvod braka ovakve osobe nije punovažan;

2. srdžba koja se tek razbuktava, tako da njen nosilac ne gubi moć promišljanja o onome šta govori. Razvod braka ovakve osobe punovažan je;

3. da se srdžba rasplamsa i poveća, ali da čovjek ne izgubi pamet, međutim postoji opasnost da se srdžba ispriječi između njega i njegovih stvarnih želja, tako da postoji mogućnost da će se pokajati ako postupi shodno onome što mu nalaže njegova srdžba. Ispravnije je da razvod braka u ovom slučaju nije punovažan.”

4. Razvod braka u šali i greškom

Većina učenjaka smatra da razvod braka osobe koja se šali biva punovažan, kao što i sklapanje braka u tom slučaju biva punovažnim. Dokaz za to jeste predanje koje bilježe: Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža, Et-Tirmizi, koji ga ocjenjuje dobrim, i El-Hakim, koji ga ocjenjuje vjerodostojnim od Ebu Hurejre, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

ثَلَاثٌ جَدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ: النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ.

²⁴⁷ Bilježe ga Ahmed, Ebu Davud, Ibn Madža i El-Hakim koji ga ocjenjuje vjerodostojnim.

“Tri stvari punovažne su bez obzira da li se desile ozbiljno ili u šali: sklapanje braka, razvod braka i vraćanje žene nakon razvoda.”

Iako je u lancu prenosilaca ovog hadisa Abdullah bin Hubejb, o čijoj se pouzdanosti učenjaci razilaze, pojačavaju ga drugi hadisi.

Neki učenjaci smatraju da razvod braka osobe koja se samo šali nije punovažan, a među njima su: El-Bakir, Es-Sadik, En-Nasir, i to je jedno od mišljenja u mezhebima Ahmeda i Malika. Oni uvjetuju da je za valjanost razvoda braka potrebno zadovoljstvo osobe koja izgovara riječi razvoda, osoba treba znati šta te riječi znače i šta podrazumijevaju. Ako ne postoji namjera razvoda braka, te će se riječi smatrati neozbiljnim, jer Allah, dž.š., rekao je:

﴿وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾

“A ako odluče da se rastave, pa, Allah doista sve čuje i zna.”²⁴⁸

Odluka je djelo pri čemu njegov počinilac ima uistinu namjeru učiniti, a to podrazumijeva čvrstu odluku da se to djelo učini ili ne učini. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Djela se vrednuju prema namjerama.” Razvod braka jeste djelo za koje je potrebna namjera, a onaj ko se šali nema namjeru niti odluku da se razvede.

El-Buhari bilježi da je Ibn Abbas, r.a., rekao: “Razvod braka dešava se zbog nekog razloga.”²⁴⁹

Što se tiče razvoda braka osobe koja te riječi izgovori greškom, tako što želi reći nešto, ali izgovori riječi u kojima tvrdi da se razvodi sa svojom ženom, učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da se to formalno- pravno prihvata, a što se tiče onoga što poznaje on i njegov Gospodar, Allah, dž.š., razvod braka je nevažeći i njegova mu je žena dozvoljena.

²⁴⁸ Sura El-Bekara, 227.

²⁴⁹ Hafiz Ibn Hadžer veli: “Tj. čovjek se ne treba razvoditi sa ženom osim ako za to ima opravdan razlog, npr. ako mu je neposlušna.” Ibn Kajjim veli: “Razvod braka ne dešava se ni zbog čega drugog osim zbog namjere onog ko se želi razvesti.” *Risaletu-talak* 56. str.

5. Razvod braka nemarne i zaboravne osobe

Sličan onome ko pogriješi i onome ko se šali jeste čovjek koji je nemaran i koji je sklon zaboravu. Razlika između razvoda greškom i u šali jeste u tome što se razvod u šali dešava i formalno- pravno i sa čistog religijskog aspekta kod onih koji zastupaju takvo mišljenje, dok se razvod greškom dešava samo formalno- pravno jer razvod braka ne smije biti predmet šale.

6. Razvod braka osobe koja je pod jakim stresom ili u šoku

To je osoba koja ne zna šta govori zbog nesreće koja ju je zadesila, pa joj se pomutio razum, pobrkalo razmišljanje, i ona ne može dati razvod braka kao što to ne može učiniti osoba koja je nenormalna, senilna, besvjesna, ona koja je izgubila pamet zbog starosti, bolesti ili nesreće koja ju je iznenadila.

Kojoj se ženi može dati razvod braka

Čovjek se može razvesti sa ženom u sljedećim slučajevima:

1. ukoliko je bračna veza između čovjeka i žene stvarna;
2. ukoliko je u *iddetu* u kojem njen muž ima pravo da je vrati, jer se bračna veza smatra još uvijek pravno važećom;
3. ukoliko je žena u *iddetu* koji je rezultat prekida bračne veze koji se tretira razvodom braka, npr. ako se rastavljanje desilo zbog toga što je muž ostao nevjernik, a njegova žena primila islam, ili se desi zbog muževe zakletve da joj se neće približavati, u tom slučaju, prema učenjacima hanefijskog mezheba ovo rastavljanje smatra se razvodom braka;
4. ukoliko je žena u *iddetu* zbog rastavljanja koje se smatra poništenjem bračne veze koja je nastala na legalan način, ali dalje ne može biti legalna, npr. rastavljanje zbog odmetništva žene od islama, u ovom slučaju poništenje bračne veze desilo se zbog vanredne situacije koja sprečava nastavak bračne veze iako se desila na ispravan način.

S kime se čovjek ne može razvesti

Rekli smo da se čovjek može razvesti samo sa ženom s kojom se zakonski vjenčao. Ako nije oženjen njome, ne može se ni razvesti. U koliko se radi o ženi koja je u *iddetu* nakon poništenja braka zbog neravnopravnosti supružnika, ili zbog manjka mehra u odnosu na žene koje su poput nje, ili, davanju slobode izbora maloljetnicima u čije su ime brak sklopili njihovi staratelji, ili zbog ustanovljavanja da se brak sklopio na neispravan način jer nisu ispunjeni svi potrebni uvjeti - u svim ovim slučajevima razvod braka ne može se desiti jer se brak u ovim slučajevima u osnovi poništava tako da žena zbog toga braka ne mora biti u *iddetu*. Ako bi čovjek rekao svojoj ženi dok se ona nalazi u ovoj situaciji: "Razvedena si", njegove bi se riječi smatrale besmislicom i ne bi povlačile nikakve posljedice.

Isto tako, žena koja je već razvedena prije spolnog odnosa, ili prije potpunog osamljivanja, ne može i poslije toga biti opet razvedena jer se bračna veza među njima već prekinula, i ona je za svog muža već postala strankinom onog momenta kada joj je prvi put dao razvod braka. Nakon toga, njen bivši muž više nema pravo razvoditi se s njome jer ona više nije njegova žena niti je u *iddetu* zbog braka u kojem je bila sa njim.

Ako bi čovjek svojoj ženi s kojom je u braku, ali nije imao ni stvarni ni pravni spolni odnos s njome, rekao: "Ti si razvedena, ti si razvedena", nakon izgovaranja prvih riječi nastupit će definitivni razvod braka, jer su do tog vremena bili u bračnoj vezi. Što se tiče izgovaranja drugih i trećih riječi, smatrat će se besmislenim jer su izgovorene u trenutku kada je ona već prestala biti njegovom ženom, niti je ona u *iddetu* zbog braka u kojem je bila s njim, jer žena s kojom njen muž nije imao odnosa ne treba biti u *iddetu*.²⁵⁰

Isto tako, čovjek se ne može razvesti sa ženom s kojom nije bio u bračnoj vezi. Ako bi ženi s kojom nikada nije bio u bračnoj vezi rekao: "Ti si razvedena", njegove riječi smatrale bi se besmislenim, i ne bi za sobom povlačile nikakve posljedice. Isti je slučaj sa ženom koja je razvedena i

²⁵⁰ Ovo je mišljenje Ebu Hanife.

kojoj je istekao *iddet* jer ona od momenta kada joj istekne *iddet* postane poput strankinje u odnosu na njega. Primjer toga jeste i žena koja je tri puta razvedena jer poslije tri razvoda stupa definitivni razvod braka, tako da svaki razvod braka poslije toga gubi svoj smisao.

Razvod braka prije njegovog sklapanja

Razvod braka može se desiti tek nakon sklopljenog braka, a ne prije, npr. da čovjek kaže: “Ako se oženim tom i tom ženom, istog ću se momenta razvest s njome.”

عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَنْزِرْ لِبْنِ آدَمَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَلَا عَقَى لَهُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَلَا طَلَّاقَ لَهُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ.

Amr bin Šu'ajb prenosi od svoga oca a on od njegovog djeda, koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Čovjek se ne može zavjetovati za ono što ne posjeduje, niti može osloboditi roba koji nije u njegovom vlasništvu, niti se može razvesti od žene s kojom nije u braku.”²⁵¹ Et-Tirmizi veli: “Ovaj je hadis *hasen*, dobar, i on je najvjerodostojnije predanje koje se prenosi o ovoj temi. Ovo mišljenje zastupa većina učenjaka među ašhabima Allahovog Poslanika, s.a.v.s..”

To se prenosi od Alije bin Ebu Taliba, r.a., Ibn Abbasa, r.a., Džabira ibn Zejda, r.a., i dr., kao i od mnogih tabiina, a to je mišljenje i imama Eš-Šafija.

Ebu Hanifa o ovakvom razvodu braka veli: “Desit će se ukoliko se ispune svi uvjeti potrebni za to bez obzira da li su se čovjekove riječi odnosile na sve njegove žene ili na neke od njih.”

Imam Malik i njegove pristalice kažu: “Ako se njegove riječi budu odnosile općenito na sve žene, razvod neće biti ispravan, a ako se budu odnosile samo na jednu ženu, bit će ispravan.” Primjer općenitosti riječi jeste i to da čovjek npr. kaže: “A kojom god ženom da se oženim, istog ću se momenta razvesti s njome.” A primjer tačnog određivanja neke

²⁵¹ Bilježi ga Et-Tirmizi.

žene jeste ako čovjek kaže: "Ako se oženim tom i tom ženom, istog ću se momenta razvesti s njome."

Na koji se način dešava razvod braka

Razvod braka dešava se bilo kojim postupkom koji ukazuje na prekid bračne veze bez obzira da li se to desilo na osnovu izgovorenih riječi, pomoću pisma, davanjem znaka, npr. nijeme osobe, ili slanjem izaslanika.

Razvod braka izgovaranjem riječi

Riječ može biti nedvosmislena, a može biti i metaforična. Nedvosmislena riječ jeste ona iz koje se odmah razumije šta se želi reći, npr: "Ti si razvedena", ili: "Razvodim se", kao i izgovaranjem bilo koje riječi koja je izvedena iz ove. Eš-Šafi veli: "Postoji tri nedvosmislene riječi razvoda braka: razvod, rastavljanje, i puštanje, i sve tri spominju se u Kur'anu."

Neki učenjaci zahirijskog mezheba vele: "Razvod braka može se desiti samo pomoću ovih riječi jer se samo one upotrebljavaju u šerijatskoj terminologiji. Pošto se radi od djelu koje je ibadet, obavezna je upotreba šerijatskih termina koji se u tu svrhu koriste."²⁵²

Metafora

Metaforične riječi mogu biti one koje podrazumijevaju razvod braka, npr: "Udaljavam te od sebe." Riječ udaljavanje (*bejnune*) može se odnositi na razvod braka, a može npr. značiti: udaljavanje od zla. Primjer je metafore i da čovjek npr. kaže: "Stvar je u tvojim rukama." Ove riječi mogu značiti da se žena, ako želi, može razvesti, a mogu značiti davanje slobode ženi da postupa kako želi.

²⁵² *Bidajetul-mudžtehid*. 2. tom, str. 70.

Primjer toga jeste i da čovjek kaže: “Ti si mi od sada zabranjena”, a ove riječi mogu označavati zabranu spolnog odnosa, a mogu označavati i zabranu njenog uznemiravanja.

Kada su u pitanju nedvosmislene riječi, kada se izgovore, razvod se braka dešava bez potrebe da se pojašnjava namjera izgovaranja tih riječi, jer su te riječi same po sebi jasne. U ovom slučaju uvjetuje se da se te nedvosmislene riječi odnose na ženu, npr. da čovjek kaže: “Razvodim se sa svojom ženom”, ili: “Razvodim se s tobom.”

Što se tiče metaforičnih riječi, razvod braka ne dešava se zbog njihovog izgovaranja, osim ako za to postoji stvarna namjera. Ako bi onaj ko je izgovorio nedvosmislene riječi rekao: “Nisam želio razvod braka niti sam na njega mislio u svojim riječima, nego sam želio nešto drugo reći”, neće mu se vjerovati, i razvod će braka biti pravno punovažan. A ako bi onaj ko je izgovorio metaforične riječi rekao: “Nisam se namjeravao razvesti, nego sam imao namjeru reći nešto drugo”, vjerovat će mu se, i neće se desiti razvod braka, jer njegove riječi mogu podrazumijevati razvod braka, ali i nešto drugo. Ono što se uzima u obzir jesu njegova namjera i cilj. Ovo mišljenje zastupaju Malik i Eš-Šafi, a njihov je dokaz predanje Aīše, r.a., koje bilježe El-Buhari i dr. a u kojem stoji da je Dževnova kći, kada je uvedena kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., rekla: “Utječem se Allahu od tebe”, pa joj je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Zatražila si utočište kod Moćnog, idi svojima.”

U dva *Sabiha* bilježi se slučaj kada je Ka’b bin Malik, r.a., izostao iza vojne, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., poručio: “Kloni se svoje žene.” Ka’b je upitao: “Hoću li se razvesti s njom ili da učinim nešto drugo?” Rečeno mu je: “Samo je se kloni i nemoj joj se približavati.” Nakon toga on je rekao svojoj ženi: “Idi svojima.”

Iz ova dva hadisa može se zaključiti da, kada se upotrebljavaju metaforične riječi, razvod braka dešava se ukoliko postoji namjera za razvod, a ukoliko ne postoji namjera, do razvoda neće doći.

Po ovom mišljenju postupa se u današnjem zakonu.

U zakonu koji donesen pod brojem 25. 1929. god., u četvrtom paragrafu, stoji: Metaforične riječi za razvod braka ne označavaju razvod braka osim ako postoji stvarna namjera za razvod.

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da se razvod braka nakon izgovaranja metaforičnih riječi dešava ako postoji namjera za razvodom, ali da se to može desiti i na osnovu situacije koja vlada u trenutku kada se te riječi izgovaraju.

Danas se mišljenje hanefijskih učenjaka ne prakticira u zakonu kada je u pitanju uzimanje u obzir okolnosti koje vladaju prilikom izgovora tih riječi, nego se uvjetuje da onaj ko izgovara te riječi ima namjeru da se razvede.

Da li, kada čovjek kaže svojoj ženi da mu je zabranjena, nastupa razvod braka?

Ako čovjek kaže svojoj ženi da mu je zabranjena, ili želi reći da neće imati spolnog odnosa s njome, ili želi da joj dadne razvod braka.

U prvom slučaju razvod braka neće se desiti, jer je Aiša, r.a., rekla: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., zakleo se da se neće približavati svojim ženama, pa je ono što je sebi zabranio učinio dozvoljenim tako što se iskupio za svoju zakletvu.”²⁵³

U Muslimovom *Sabihu* bilježi se predanje Ibn Abbasa, r.a., koji je rekao: “Ako čovjek učini svoju ženu sebi zabranjenom, to je ona zakletva za koju se treba iskupiti.” Nakon toga citirao je ajet:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾

“Vi u Allahovom Poslaniku imate divan uzor.”

En-Nesai bilježi predanje od Ibn Abbasa, r.a., koji pripovijeda da mu je došao neki čovjek i rekao: “Učinio sam sebi zabranjenom svoju ženu.” Ibn Abbas, r.a., reče mu: “Lažeš, ona ti nije zabranjena”, a nakon toga mu je proučio ajet:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبِعِي مَرَضَاتِ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قَدْ

فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ﴾

²⁵³ Bilježi ga Et-Tirmizi.

“O Vjerovjesniče, zašto sebi uskraćuješ ono što ti je Allah dozvolio – u nastojanju da žene svoje zadovoljiš? A Allah prašta i samilostan je. Allah vam je propisao kako da svoje zakletve iskupite.”

Ibn Abbas, r.a., zatim reče: “Dužan si učiniti najveći iskup: osloboditi roba.” U drugom slučaju desit će se razvod braka jer je ta riječ upotrebljena metaforično, a isti je slučaj i sa svim drugim metaforičnim riječima koje se za to koriste.

Zaklinjanje zakletvama uobičajenim među muslimana

Ko se zakune zakletvom kojom se muslimani zaklinju, i zatim prekrši tu zakletvu, dužan je isкупiti se, ali se nije obavezan razvesti ako se zakleo na razvod braka ili na nešto drugo. Ovo mišljenje zastupa imam Eš-Šafi.

O ovom se pitanju od imama Malika ništa ne prenosi, nego se u tome razilaze kasniji učenjaci malikijskog mezheba. Neki kažu: “Obavezan je samo tražiti oprosta od Allaha, dž.š.” Međutim, opće prihvaćeno mišljenje u njihovom mezhebu jeste da je onaj ko se zakune onim čime se zaklinju muslimani obavezan učiniti sve što za sobom povlači kršenje te zakletve.

U Egiptu je običaj da se zakletva dešava zaklinjanjem Allahom, dž.š., i razvodom braka. Onaj ko se zakune zakletvom kojom se zaklinju muslimani, pa je prekrši, obavezan je isкупiti se za kršenje te zakletve, ali se nije obavezan razvesti sa ženom, niti je dužan ići u Mekku zbog toga, niti postiti, kao što je bio običaj u prvim generacijama, jer se danas ljudi ne zaklinju time. Ebheri veli: “Obavezan je tražiti oprosta od Allaha, dž.š.” Neki kažu: “Obavezan je isкупiti se za kršenje te zakletve, kao što to smatraju učenjaci šafijskog mezheba.”

Ovo je razilaženje među učenjacima malikijskog mezheba u slučaju kada se čovjek zakune, ali ne s namjerom da se razvede. Ako se zakune na razvod braka i prekrši zakletvu obavezan je isкупiti se. Ja smatram da je najispravnije mišljenje Ebherija, koji smatra da onaj ko se zakune na ovakav način treba samo zatražiti oprosta od Allaha, dž.š.

Razvod braka putem pisma

Putem pisma može doći do razvoda braka pa makar onaj ko šalje to pismo bio u stanju da govori. Kako god muž ima pravo razvesti se od svoje žene pomoću riječi, isto tako to može učiniti putem pisma.

Učenjaci uvjetuju da to pismo bude napisano jasno i upućeno na adresu njegove žene, npr. da spomene ime svoje žene i kaže: “Razvodim se s tobom.” Ako pismo ne adresira na njeno ime tako što će napisati samo: “Razvedena si” ili: “Razvodim se sa svojom ženom”, razvod braka neće se desiti osim ako on ne bude imao stvarnu namjeru da se razvede, jer postoji mogućnost da je on ove riječi ispisao ne misleći na razvod braka nego, npr., vježbajući rukopis.

Razvod braka nijeme osobe davanjem išareta

Nijema osoba sporazumjeva se pomoću davanja znakova, pa ona umjesto riječi koristi te znakove ako se želi razvesti ukoliko dadne znak koji na to upućuje.

Neki učenjaci uvjetuju da bi razvod braka davanjem znaka bio punovažan da ta nijema osoba ne zna pisati. Ako zna pisati, neće biti dovoljno samo davanje znaka jer pisana riječ bolje upućuje na ono što on želi reći, tako da je davanje znaka ne može zamijeniti osim ako čovjek nije u stanju pisati.

Razvod braka slanjem izaslanika

Razvod braka bit će ispravan ako se u to ime pošalje izaslanik kako bi obavijestio ženu od koje je odsutan da se želi razvesti s njom. U ovom slučaju izaslanik će zastupati onoga ko želi razvod braka i to će učiniti u njegovo ime.

Prisustvovanje svjedoka prilikom razvoda braka

Većina učenjaka smatra da se razvod braka može desiti i bez prisustva svjedoka, jer je pravo na razvod braka isključivo pravo muža, te mu nisu potrebni svjedoci da bi ostvario to svoje pravo.²⁵⁴ Ni od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao ni od njegovih ashaba ne prenosi se ništa što ukazuje na to da su za razvod braka potrebni svjedoci.

Suprotno mišljenje ovom zastupaju šije imamije, pa kažu: "Prisustvo svjedoka jedan je od uvjeta valjanosti braka, a kao dokaz navode riječi Uzvišenog:

﴿وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ﴾

"I kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite, i svjedočenje Allaha radi obavite."

Tabersi tvrdi da se iz ajeta može razumjeti da se naredba za prisustvo svjedoka odnosi na razvod braka, te da se to mišljenje prenosi od njihovih imama, a oni su smatrali da je to obavezno kako bi razvod braka bio ispravan.²⁵⁵

Mišljenje onih koji smatraju da je za ispravnost razvoda braka potrebno prisustvo svjedoka i da se neće dogoditi bez jasnog argumenta

Među onima koji su smatrali da je za ispravnost razvoda braka potrebno prisustvo svjedoka su: vladar pravovjernih Alija ibn Ebu Talib, r.a., Imran ibn Husajn, r.a., a među tabiinima: imam Muhammed Bakir, imam Džafer es-Sadik, te njihovi potomci, pripadnici Ehlu- bejta. To

²⁵⁴ Razvod je braka muževo pravo i Allah, dž.š., odredio je da to bude u njegovoj ruci i nikome drugom nije dao to pravo. Uzvišeni je rekao: "O vjernici, kada se oženite vjericama, a zatim s njima razvedete"... I rekao je: "Kada se razvodite sa ženom i kada im istekne iddet, ili ih lijepo zadržite ili se na lijep način s njima razidite." Ibn Kajjim veli: "U ovom ajetu pravo na razvod braka dano je onome ko se oženio jer on je taj koji ima najviše prava na svoju ženu, koja je u iddetu, vratiti sebi." Prenosi se da je Ibn Abbas, r.a., rekao: "Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., došao je neki čovjek i rekao: 'Allahov Poslaniče, moj gospodar me oženio svojom ropkinjom, a sada želi da se razvedemo.' Nakon tih riječi Allahov Poslanik, s.a.v.s., ispeo se na mimber pa je rekao: 'O ljudi, šta je nekima od vas pa ožene svoga roba ropkinjom pa nakon toga žele da ih rastave: pravo na razvod braka pripada onome ko se oženio.'" Bilježi ga Ibn Madža. Prethodno smo govorili o mudrosti koja se krije u tome.

²⁵⁵ Tefsir Fîl- Alusi.

mišljenje zastupali su i: Ata, Ibn Džurejdž, Ibn Sirin. U djelu *Dževahirul-kelem* stoji: “Prenosi se da je Alija, r.a., čovjeku koji ga je upitao o razvodu braka rekao: ‘Jesi li pozvao dvojicu pravednih svjedoka kao što ti je to naredio Allah, dž.š.’ Čovjek je odgovorio: ‘Ne.’ Alija, r.a., reče mu: ‘Idi, ti se nisi razveo.’”

Imran bin Husajn, r.a., upitan je o čovjeku koji se razvede sa svojom ženom bez prisustva svjedoka, pa nakon toga bude imao spolni odnos s njome, a ne pozove svjedoke ni onda kada odluči da je vrati sebi, pa je odgovorio: “Razveo si se ne prakticirajući sunnet Allahovog Poslanika, s.a.v.s.; na isti si način vratio svoju ženu. Kada se razvodiš i vraćaš svoju ženu, pozovi svjedoke i na ovaj način to nemoj više nikada učiniti.”²⁵⁶ U šerijatskopravnoj metodologiji postoji pravilo po kojem su riječi ashaba poput hadisa, jer je on te riječi preuzeo od Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ashab u ovom slučaju želi pojasniti šerijatski propis, a ne jezično značenje neke riječi niti običaj, što se može razumjeti iz ovog primjera.

Sujuti u svom tefsiru *Ed-Durrul-mensur* prilikom tumačenja ajeta:

﴿فَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلَيْنِ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾

“I dok traje vrijeme određeno za čekanje, vi ih ili na lijep način zadržite ili se velikodušno od njih konačno rastavite i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite”, veli: “Prenosi se od Abdur-Rezzaka, a on od Ibn Sirina da je neki čovjek upitao Imrana bin Husajna o čovjeku koji se razvede sa svojom ženom bez prisustva svjedoka, pa je odgovorio: ‘Ružno je to što je učinio, razveo se sa svojom ženom na način koji se suprotan sunnetu, i na taj je način nakon isteka *iddeta* vratio svoju ženu. Neka prilikom razvoda braka i vraćanja žene pozove svjedoke i neka zatraži oprosta od Allaha, dž.š.”

Negodovanje Imrana ibn Husajna, r.a., kada je u pitanju ovaj postupak i naređivanje tom čovjeku da traži oprost od Allaha, dž.š., dokaz je da je on to smatrao grijehom, a grijehom se smatra nepoštivanje stroge naredbe.

²⁵⁶ Bilježi ga Ebu Davud u svom *Es-Sunenu*.

U djelu *El-Vesail* bilježi se da je imam Ebu Džafer Bakir rekao: “Ispravan razvod braka koji je u skladu s Kur’anom i sunnetom Allahovog Poslanika, s.a.v.s., jeste onaj u kojem se čovjek razvede sa svojom ženom nakon što joj prođe menstruacija, a to je da pozove dva pravedna svjedoka i da se razvede s njom u danima kada je čista bez prethodnog spolnog odnosa s njome. On ima najviše prava da je vrati prije nego što isteknu njena tri mjeseca pranja dok je ona u *iddetu*. Svaki razvod braka koji se ne desi na ovaj način neispravan je i ne smatra se razvodom braka.”

Džafer es-Sadik, r.a., rekao je: “Ako se neko razvede sa svojom ženom bez prisustva svjedoka, njegov se razvod ne može smatrati ispravnim.”

Sejjid el-Murteda u svom djelu *El-Intisar* veli: “Dokaz imamija da je prisustvo dvojice pravednih svjedoka uvjet valjanosti razvoda braka jesu riječi Uzvišenog:

﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ﴾

‘...I kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite.’

Allah, dž.š., naredio je prisustvo svjedoka, a ta naredba podrazumijeva obaveznost, a tumačenje ove naredbe da ona podrazumijeva preporučljivost jeste u suprotnosti sa Šerijatom i nema nikakvog dokaza koji mu ide u prilog.”

Es-Sujuti u svom tefsiru *Ed-Durrul-mensur* bilježi predanje Abdurrezaka i Abda ibn Humejda, koji su rekli: “Sklapanje braka dešava su u prisustvu svjedoka, razvod braka dešava se u prisustvu svjedoka i vraćanje žene koja je u *iddetu* dešava se u prisustvu svjedoka.”

Imam Ibn Kesir u svom *Tefsiru* bilježi predanje Ibn Džurejdža, koji prenosi da je Ata o riječima Uzvišenog:

﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ﴾

“...i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite” rekao: “Kada se radi o sklapanje braka, razvodu i vraćanju žene koja je u *iddetu*, nije dozvoljeno da se to desi bez prisustva svjedoka koji je pravedan, kao što je to naredio Allah, dž.š., osim u slučaju ako takav ne postoji.”

Njegove riječi: "...nije dozvoljeno" ukazuju da je, prema njegovom mišljenju, obavezno prisustvo svjedoka prilikom razvoda braka jer to poput sklapanja braka, a poznato je kakvi su uvjeti kada je u pitanju sklapanje braka.

Nakon što smo vidjeli da spomenuti ashabi i tabiini smatraju kako je svjedočenje obavezno pri razvodu braka, jasno nam je da se tvrdnjom o postojanju konsenzusa o poželjnosti (a ne i obaveznosti) svjedočenja – što se spominje u nekim knjigama, misli na mezhebsku a ne na opću saglasnost koja se u djelu *El-Mustafa* definiše kao saglasnost umeta Muhammedovog, a.s. u vezi s nekim šerijatskim pitanjem. Međutim, u ovom slučaju spomenuti ashabi i tabiini, kao i neki kasniji mudžtehidi, zastupaju drugačije mišljenje.

Iz onog što smo prenijeli od Es-Sujutija i Ibn Kesira jasno je da nisu jedino učenjaci iz Ali-bejta ti koji smatraju da je prisustvo svjedoka prilikom razvoda braka obavezno, kao što to prenosi Sejjid el-Murteda u svom djelu *El-Intisar*, nego su to mišljenje zastupali i Ibn Sirin i Ibn Džurejdž.

Trenutni i uvjetovani razvod braka

Riječi razvoda braka mogu podrazumijevati trenutačno nastupanje razvoda braka, mogu se odnositi na ispunjenje nekog uvjeta a, mogu se odnositi na budućnost.

Trenutačni razvod braka jeste onaj razvod u kojem ne postoji neki uvjet niti se govori o budućnosti, nego onaj ko izgovara riječi razvoda ima namjeru da on stupi na snagu istog momenta, npr. da čovjek kaže: "Razvedena si..."

Šerijatski stav, kada je u pitanju ovakva vrsta razvoda braka, jeste taj da on stupa na snagu istog momenta nakon izgovaranja riječi.

Uvjetovani razvod braka jeste onaj u kojem muž postavi neki uvjet, npr. da kaže svojoj supruzi: "Ako odeš na to i to mjesto, razvedena si."

Kada je u pitanju ovakav način razvoda braka, da bi on bio ispravan, potrebno je da se ispune tri uvjeta:

1. da se uvjetuje nešto što se nije već desilo, a da je mogućnost njegovog dešavanja moguća. Ako se uvjetuje ono što već uistinu postoji, npr. ako čovjek kaže: “Ako svane, razvedena si”, a dan bude već svanuo, to će se smatrati prvim načinom razvoda braka, a ne uvjetovanim. Ako se uvjetuje nešto što je samo po sebi nemoguće, to će se smatrati besmislicom, npr. ako čovjek kaže: “Ako deva prođe kroz iglene, uši ti si razvedena”;

2. da je žena s kojom se čovjek želi na ovaj način razvesti njegova zakonita žena;

3. da se smatra njegovom zakonitom ženom i u trenutku kada on postavlja taj uvjet.

Postoje dvije vrste uvjetovanog razvoda braka, a to su:

prva vrsta: da postavljanje takvog uvjeta ima isti cilj kao zaklinjanje da se nešto uradi, ne uradi ili potvrdi neka namjera, npr. da čovjek kaže ženi: “Ako izađeš iz kuće, razvedena si.” Ovim riječima on joj želi zabraniti izlazak iz kuće, a ne razvod braka.

druga vrsta: da muž uvjetuje razvod braka ispunjavanjem određenog uvjeta, npr. da muž kaže svojoj ženi: “Ako me oslobodiš ostatka mehra, razvedena si.”

Prema mišljenju većine učenjaka ove dvije vrste uvjetnog razvoda braka punovažne su. Ibn Hazm smatra da to nije punovažno.

Ibn Tejmijja i Ibn Kajjim kažu: “Uvjetni razvod braka koji ima značenje zaklinjanja nije punovažan, a onaj ko to prekrši dužan je iskupiti se za prekršenu zakletvu ako se desi ono na što je zakleo svoju ženu, tako što će nahraniti deset siromaha, ili odijeliti ih, a ako ne bude u stanju to učiniti, postiti će tri dana. Kada se radi o uvjetnom razvodu braka, bit će punovažan ako se ispuni uvjet koji je muž postavio.”

Ibn Tejmijja veli: “Postoje tri vrste riječi pomoću kojih se muževi razvode od svojih žena:

prva: riječi koje znače trenutni razvod braka i puštanje, npr.: “Ti si razvedena”, i izgovaranjem ovih riječi nastupa trenutni razvod braka, a ove riječi ne smatraju se zakletvom niti se treba za njih iskupljivati;

druga: uvjetni razvod braka, npr. 'Razvod braka me obavezuje da učinim to i to', i ovo se, prema mišljenju svih jezičara i jednog dijela učenjaka smatra zakletvom;

treća: uvjetni razvod braka, prilikom čega muž kaže: "Ako uradim to i to, razvest ću se sa svojom ženom." Ako se muž na ovaj način želi zakleti, a ne želi se razvesti kao što ne želi napustiti svoju vjeru, to će se smatrati zakletvom i u Šerijatu će imati status kao i prethodna vrsta uvjetnog razvoda braka kada je u pitanju zakletva, i u tome se slažu svi učenjaci." Ako muž svojim riječima cilja na razvod braka, a ne na zakletvu, to će se i prihvatiti kao razvod braka, npr. ako kaže: "Ako mi dadneš hiljadu dirhema, razvedena si." "Ako učiniš blud razvedena si." Ako u ovom slučaju muž ima namjeru dati razvod braka svojoj ženi ako ona učini blud, onda se to neće smatrati zakletvom. On neće biti obavezan iskupiti se za svoju zakletvu, i, kako nam je poznato, nijedan od učenjaka tako to ne smatra, nego će se, ukoliko se ispuni postavljeni uvjet, desiti razvod braka.

Riječi pomoću kojih muž želi podstaknuti svoju ženu, nešto joj zabraniti, potvrditi ili utjerati u laž želeći da je spriječi da ona ne učini ono što on ne voli, bez obzira da li se to desilo u obliku zakletve ili kazne, smatrat će se, prema mišljenju svih učenjaka, zakletvom. A ako je zakletva, onda se mogu desiti dvije stvari: ili da zakletva bude punovažna, pa ako se prekrši, treba se iskupiti za nju, ili da ne bude punovažna, npr. da ako se čovjek zakune jednim od stvorenja, i u tom slučaju nije se potrebno iskupljivati za prekršenu zakletvu. Nemoguće je da postoji punovažna zakletva za koju se nije potrebno iskupljivati, i za to ne postoji dokaz ni u Kur'anu niti u sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Današnja praksa

Danas se, kada je u pitanju uvjetni razvod braka, postupa po zakonu koji je donesen pod brojem 25. 1929. god., a u drugom paragrafu tog zakona stoji: "Razvod braka, ne postaje punovažan ukoliko se njime želi zaprijetiti da se nešto učini ili ne učini, a ne nešto drugo."

U pojašnjenju ovog zakona stoji: “Zakonodavac je poništio razvod braka koji ima za cilj zakletvu, i to mišljenje zastupaju učenjaci hanefijskog, malikijskog i šafijskog mezheba. Poništio je uvjetni razvod braka koji ima značenje zakletve, i to je mišljenje Alije ibn Ebu Taliba, r.a., Šurejha Kadija, Davuda Ez-Zahirija i dr.”

Riječi koje ukazuju na razvod braka u budućnosti

To su riječi koje označavaju da će se razvod braka desiti u budućnosti, kada prođe spomenuto vrijeme, npr. ako čovjek kaže svojoj ženi: “Ti si od sutra razvedena”, ili: “Krajem godine razvodim se s teбом”. U tom slučaju razvod će braka nastupiti kada istekne spomenuto vrijeme ukoliko je žena u pravno valjanom braku s onim ko te riječi izgovori. Ako bi čovjek rekao svojoj ženi: “Ti si ove godine razvedena”, Ebu Hanifa i Malik kažu: “Istog momenta će nastupiti razvod braka.” Eš-Šafi i Ahmed kažu: “Razvod braka neće nastupiti sve dok ne prođe ta godina.”

Ibn Hazm veli: “Ako bi neko rekao svojoj ženi: ‘Ti si krajem ovog mjeseca razvedena ili spomene neko drugo vrijeme’, razvod braka neće ni trenutno ni nakon isteka spomenutog vremena biti punovažan.” Kao dokaz on navodi činjenicu da se ni u Kur’anu ni u sunnetu ne spominje razvod braka na taj način. Allah, dž.š., obavijestio nas je o načinu na koji se treba razvesti sa ženom s kojom je njen muž imao spolni odnos, i s onom kojom nije imao, a nije nas podučio ovom načinu.

﴿وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ﴾

“A onaj ko prelazi granice koje je Allah postavio sam se o sebe ogriješio.”

Pored toga, ako se svaki razvod braka ne dešava onog momenta kada se izgovore riječi, koje ukazuju na razvod, onda je preče da se ne desi u vremenu koje još nije nastupilo.

RAZVOD BRAKA NA PRAVILAN I NEPRAVILAN NAČIN

Razvod braka može se desiti na pravilan ili nepravilan način.

Pravilan razvod braka (prema sunnetu)

Pravilan razvod braka jeste onaj koji se desi onako kako to nalaže Šerijat, a to je da se čovjek razvede sa svojom ženom s kojom je imao spolni odnos jedanput u trenutku da joj prestane menstruacija, a da nakon prestanaka menstruacije ne bude imao spolni odnos s njome. Uzvišeni, veli:

﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾

“Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.”

Naime, propisani razvod braka dešava se tako što se čovjek razvede jednom sa ženom, pa je poslije toga vrati, zatim se drugi put razvede, pa je poslije toga opet vrati. Nakon toga njen muž ima pravo izbora: ili će je na lijep način zadržati ili će se na lijep način s njom oprostiti. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ﴾

“O Vjerovjesniče, kada htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kada su čiste pustite”, tj. Kada se želite razvesti sa svojim ženama, učinite to u trenutku kada su one spremne da budu u *iddetu*, a to je u momentima kada se očiste od menstruacije, nifasa (postporođajnog perioda), a prije nego što ih dodirnete. Mudrost toga jeste to što žena koja ima menstruaciju nije u mogućnosti biti u *iddetu*, nego će joj se *iddet* računati kada se očisti od menstruacije. U tom slučaju *iddet* će joj biti duži jer se vrijeme menstruacije neće računati i žena će zbog toga biti oštećena. Ako se čovjek razvede s njome nakon što je imao spolni odnos s njom, ona neće znati da li je ostala trudna ili ne, pa neće znati zbog čega će biti

u *iddetu*: da li zbog toga da se utvrdi da li je trudna ili će čekati dok se porodi?

Nafi prenosi od Abdullaha ibn Omera, r.a., da se on razveo sa svojom ženom u vrijeme dok je ona imala menstruaciju. Omer, r.a., upitao je o tome Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa mu je Poslanik, s.a.v.s., odgovorio:

مَرْءٌ فَلْيَرِاجِعْهَا ثُمَّ لِيُتَسَكَّهَا حَتَّى تَطْهَرُ ثُمَّ تَحِيضَ وَتَطْهَرُ ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدَ ذَلِكَ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمْسَ قِتْلَكَ الْعِدَّةَ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ أَنْ تَطْلُقَ لَهَا النِّسَاءَ .

“Naredi mu, da je vrati i neka bude kraj njega dok joj ne prođe menstruacija i dok se ne očisti, zatim neka sačeka dok ne dobije menstruaciju, i dok se poslije toga ne očisti, a nakon toga neka je zadrži ili neka se razvede s njome prije nego što bude imao spolni odnos s njom. To je način na koji je Allah, dž.š., naredio da se žene puštaju.”

U drugom predanju stoji da se Ibn Omer, r.a., razveo sa svojom ženom u vrijeme dok je ona imala menstruaciju, pa je Omer, r.a., spomenuo to Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., a on mu je rekao:

مَرْءٌ فَلْيَرِاجِعْهَا ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا إِذَا طَهَّرْتَ أَوْ هِيَ حَامِلٌ .

“Naredi mu da je vrati i neka se razvede s njom u vrijeme dok je čista ili u vrijeme dok je trudna.”²⁵⁷

Iz ovog predanja može se zaključiti da je pravilan razvod braka onaj koji se desi nakon prestanka ženine menstruacije.

Ovo je mišljenje Ebu Hanife, u jednom od predanja to je i mišljenje imama Ahmeda i jedno je od mišljenja imama Eš-Šafia. Oni kao dokaz navode ovaj hadis i činjenicu da je zabrana razvoda braka došla zbog toga što se razveo u vrijeme dok je žena imala menstruaciju. Nakon što prestane ženina menstruacija, prestaje i zabrana razvoda braka i postaje dozvoljenim.

Međutim, prvo predanje u kojem se spominju riječi: “Neka je zadrži dok se ne očisti, zatim dok ne dobije menstruaciju i nakon toga se očisti”

²⁵⁷ Bilježe ga: Ebn-Nesai, Muslim, Ibn Madža i Ebu Davud.

podrazumijeva dodatak po kojem je obavezno postupati. Ovo su riječi autora djela *Er-Revdatun-nedijje* koji još dodaje: “Ovo predanje bilježi se u dva *Sahiha*.” Ovo su dva razloga da ustvrdimo kako je ovo mišljenje ispravnije.

Ovo je mišljenje imama Ahmeda, u jednom od predanja, i jedno od Eš-Šafijevih mišljenja. To je mišljenje Ebu Jusufa i Muhammeda.

Nepravilan razvod braka (suprotno sunnetu)

Nepravilan razvod braka jeste onaj koji se desi u suprotnosti sa šerijatskim naredbama, npr. ako se muž razvede sa ženom izgovorivši jednu riječ tri puta, ili da se u isto vrijeme razvede s njom izgovaranjem tri riječi posebno, npr. da kaže: “Razvedena si, razvedena si, razvedena si”, ili da se razvede s njom u vrijeme dok ona ima menstruaciju, ili dok je u *nifasu*, ili u vrijeme dok je čista, ali je imao spolni odnos s njom.

Učenjaci se slažu da je ovakav način razvoda braka strogo zabranjen i da je onaj ko to učini grešan. Međutim, većina učenjaka smatra da je i ovakav razvod braka punovažan, i kao dokaz navode slijedeće:

1. da se i na ovakav način razvoda braka odnose ajeti koji imaju općenito značenje;

2. slučaj Ibn Omera, r.a., koji se razveo sa svojom ženom u vrijeme dok je ona imala menstruaciju. Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio mu je da je vrati jer se to računalo jednim razvodom braka.

Neki učenjaci²⁵⁸ smatraju da nepravilan način razvoda braka nije punovažan²⁵⁹ i ne misle da se i on podrazumijeva u općenitosti značenja ajeta, jer to nije način razvoda braka koji je Allah, dž.š., dozvolio, čak Allah, dž.š., naredio je suprotno tome rekavši:

﴿فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ﴾

“Vi ih u vrijeme kada su čiste pustite.”

²⁵⁸ Među njima su: Ibn Alija, od prijašnjih učenjaka, te Ibn Tejmijja i Ibn el-Kajjim.

²⁵⁹ Ovo je sažetak onog što je rekao autor djela *Er-Revdatun-nedijje*, tom. 7., 49. str.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je Omeru, r.a.: “Naredi mu neka je vrati.” Prenosi se da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., naljutio kada je on to činio, a on se nikada ne bi naljutio zbog nečeg što je dozvoljeno.

Što se tiče riječi Ibn Omera, r.a.: “Da je se to računalo...” ne zna se tačno na koga se to odnosi. Pored toga, Ahmed, Ebu Davud i En-Nesai bilježe da je Ibn Omer, r.a., dao razvod svojoj ženi u vrijeme dok je imala menstruaciju, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio da je vrati, i to nije smatrao razvodom braka. Lanac je prenosioca ovog hadisa vjerodostojan, i niko ga od učenjaka nije kritikovao. U njemu jasno stoji da to Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije smatrao razvodom, i tome se ne mogu suprotstaviti riječi Ibn Omer, r.a., jer kada je u pitanju dokaz, gleda se u hadis koji on prenosi, a ne na njegovo mišljenje.

Što se tiče predanja u kojem stoji: “Naredi mu neka je vrati”, te da te riječi znače da se desio razvod braka, da su vjerodostojne, predstavljale bi nepobitan dokaz. Međutim, ove riječi nisu vjerodostojno prenesene, kao što to tvrdi Ibn el-Kajjim u svom djelu *El-Hedj*.

O tome se prenose neka predanja, ali u njihovim lancima prenosilaca nalaze se nepoznati prenosioci i lažljivci, tako da ni jedno od tih predanja ne može poslužiti kao dokaz.

Ono što se može zaključiti jeste to da se razvod braka koji se desi suprotno onome što je šerijatom naređeno naziva neispravnim razvodom braka i novotarijom, a prenosi se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Svaka novotarija vodi u zabludu.”

Nema nikakvog razilaženja među učenjacima da je ovakav način razvoda braka u suprotnosti s onim što je Allah, dž.š., propisao u Svojoj knjizi i što je pojasnio Allahov Poslanik, s.a.v.s., u hadisu koji prenosi Ibn Omer, r.a. Ono što se suprotstavlja naredbi Allaha, dž.š., i Njegovog Poslanika, s.a.v.s., odbacuje se, jer, Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Odbacuje se svako djelo koje nema uporišta u Šerijatu.” Ovo je hadis o kojem se svi učenjaci slažu da je vjerodostojan.

Onaj ko tvrdi da ova novotarija povlači za sobom punovažnost tog postupka, i da taj postupak, koji Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije naredio, obavezuje svog počinioca mora za to da donesu neki dokaz.

Učenjaci koji smatraju da nepravilan razvod braka nije punovažan

Ovo mišljenje zastupaju:

1. Abdullah bin Omer, r.a;
2. Seid ibn el-Musejjeb;
3. Tavus, jedan od učenika ibn Abbasa, r.a.

Ovo mišljenje zastupali su i: Hulas bin Omer i Ebu Kalaba, učenjaci iz redova tabiina, i to je mišljenje koje je odabrao Ibn Akil, jedan od hanbelijskih učenjaka i učenjak iz Ehlu -bejta, zahirije, jedno je od mišljenja u mezhebu imama Ahmeda, a zastupao ga je i Ibn Tejmijja.

Razvod braka sa trudnom ženom

Dozvoljen je razvod braka s trudnom ženom u bilo koje vrijeme.

Ibn Omer, r.a., razveo se sa svojom ženom u vrijeme dok je ona imala menstruaciju. Omer, r.a., spomenuo je to Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., pa je on rekao:

مُرَّةٌ فَلْيَزِجْهَا ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا إِذَا طَهَّرَتْ أَوْ هِيَ حَامِلٌ.

“Naredi mu neka je vrati i neka se razvede s njom u vrijeme kada je čista ili kada je trudna.”²⁶⁰

Ovo mišljenje zastupa većina učenjaka, s tim da su se učenjaci hanefijskog mezheba razišli oko ovog pitanja.

Ebu Hanifa i Ebu Jusuf kažu: “Između svakog razvoda braka treba proći mjesec dana kako bi se mogla desiti tri razvoda braka.” Muhammed i Zufer kažu: “Dok je u trudnoći, sa ženom se može razvesti samo jedanput i čekat će se dok se porodi, a nakon toga dat će joj preostali broj razvoda braka.”²⁶¹

²⁶⁰ Bilježe ga: Muslim, En-Nesai, Ebu Davud i Ibn Madža.

²⁶¹ Str. 94. *Mubtesarus-sunen*, tom. 3.

Razvod braka sa ženom koja više ne može zatrudnjeti, maloljetnicom i ženom koja nema menstruacije

Razvod sa ovakvim ženama desit će se na ispravan način, po sunnetu, i ne postavljaju se neki dodatni uvjeti.

BROJ RAZVODA BRAKA

Ako je čovjek sa svojom ženom imao spolni odnos s njom se može razvesti tri puta. Učenjaci se slažu da mu je strogo zabranjeno da joj dadne definitivni i neopozivi razvod braka odjednom ili da tri puta uzastopno izgovori riječi razvoda. Kao razlog navode činjenicu da će muž, ako ženi dadne postepeni razvod braka, imati vremena da promisli i da se pokaje. U protivnom, suprostaavlja se zakonodavcu koji je želio da razvod bude kroz nekoliko faza kako bi muž imao vremena dobro promisliti o svemu i vidjeti da li se pokajao. Povrh toga, onaj ko se razvede sa svojom ženom odjednom tri puta nanio joj je štetu tako što je ubrzao proces razvoda.

وَرُوِيَ مِنْ مُحَمَّدِ بْنِ لُبَيْدٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ
امْرَأَتَهُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ جَمِيعًا فَقَامَ غَضَبَانُ فَقَالَ: أَلْيَعْبُ بِكِتَابِ اللَّهِ وَأَنَا بَيْنَ أَظْهَرِكُمْ حَتَّى
قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفَلَا أَقْتُلُهُ.

Mahmud bin Lubejd pripovijeda: “Obavijestili smo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., o čovjeku koji se sa svojom ženom razveo odjednom tri puta, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., ustao srdit i rekao: ‘Zar da se poigrava Allahovom knjigom, a ja još uvijek živim među vama’ pa neki čovjek ustade i upita: ‘Allahov Poslaniče, hoću li ga ubiti?...’”²⁶²

Ibn Kajjim u svom djelu *Iğasetul-lehfan* veli: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., nazvao ga je onim koji se poigrava Allahovom, dž.š., knjigom jer je postupio suprotno onome kako je Allah, dž.š., naredio da se postupa prilikom razvoda braka. Allah, dž.š., želi da čovjek nakon razvoda braka ima pravo da, ako htjedne, vrati sebi svoju ženu, a on se razveo sa ženom

²⁶² Bilježi ga En-Nesai.

na način zbog kojeg je izgubio to svoje pravo. Pored toga, davanje tri uzastopna razvoda braka u suprotnosti je s riječima Uzvišenog:

﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ﴾

‘Puštanje može biti dvaput.’ U arapskom jeziku, kao i u svim drugim jezicima, kada se kaže dva puta, znači da se nešto prvo mora desiti jednom pa onda drugi put. Onaj ko to spoji u jedno prekršio je granice koje je Allah, dž.š., postavio i ono što je naredio u Svojoj knjizi. Šta je tek s onim koji Allahove, dž.š., riječi tumači suprotno onome što je Allah, dž.š., želio njima reći?”

Iako se učenjaci slažu da je ovakav način razvoda braka zabranjen, ipak se razilaze u tome da li je razvod braka punovažan ako se čovjek razvede sa svojom ženom jednom riječju tri puta?

Ako se takav razvod braka smatra punovažnim, da li se računa samo jednim razvodom braka ili trima razvodima braka?

Većina učenjaka smatra da je takav razvod braka punovažan²⁶³, a neki pak smatraju da nije.

Oni koji smatraju da ja ovakav razvod braka punovažan također se razilaze. Neki kažu: “To će se smatrati kao da se tri puta razveo sa svojom ženom.”

Drugi kažu: “To će se smatrati samo jednim razvodom braka.”

Neki prave razliku pa kažu: “Ako je čovjek koji se na ovakav način razvodi sa svojom ženom imao spolni odnos s njome, to će se smatrati kao tri razvoda braka, a ako nije imao spolni odnos s njome, smatrat će se jednim razvodom braka.”

Oni koji tvrde da će se to smatrati kao tri razvoda braka kao dokaz navode sljedeće dokaze:

1. Riječi Uzvišenog:

²⁶³ Ako bi čovjek svojoj ženi s kojom je imao spolni odnos rekao: “Razvedena si, razvedena si, razvedena si”, to će se smatrati jednim razvodom braka ukoliko je imao namjeru da ponavlja svoje riječi ili uopće nije imao nikakve namjere. Ako je imao namjeru da se odmah tri puta razvede sa svojom ženom svaka od ovih riječi označit će poseban razvod braka. Ovo je u skladu s mišljenjem onih koji smatraju da je ovakav razvod braka punovažan, a prethodno smo govorili o tome.

﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ﴾

“A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati”;

2. Riječi Uzvišenog:

﴿ وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً ﴾

“A ako ih pustite prije nego što ste u spolni odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili...”;

3. Riječi Uzvišenog:

﴿ لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ ﴾

“Nije vaš grijeh ako žene pustite.”

Iz vanjske forme ovih ajeta može se zaključiti da će razvod braka biti punovažan ako se desi jednom dva ili tri puta, jer se ne pravi nikakva razlika između toga;

4. Riječi Uzvišenog:

﴿ الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَرَخٍ بِإِحْسَانٍ ﴾

“Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod.”

Vanjska forma ovog ajeta jeste to da se dozvoljeno razvesti tri puta, dva puta, odjednom ili pojedinačno, i da je takav razvod braka punovažan;

5. Hadis Sehla ibn Sa'da, r.a., koji pripovijeda: “Kada se jedan od pripadnika plemena Benu Adžlan međusobno proklinjao sa svojom ženom, rekao je: ‘Allahov Poslaniče, ako je zadržim, učinit ću joj nasilje, razvodim se s njome, razvodim se s njome, razvodim se s njome’”²⁶⁴;

وَعَنِ الْحَسَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ طَلِّيقَةً وَهِيَ حَائِضٌ ثُمَّ أَرَادَ أَنْ يَتَّبِعَهَا بِطَلِّيقَتَيْنِ أُخْرَيْنِ عِنْدَ الْفُرَاثَيْنِ قَبْلَضَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا ابْنَ عُمَرَ: مَا هَكَذَا أَمَرَكَ اللَّهُ تَعَالَى! إِنَّكَ قَدْ أَخْطَأْتَ السَّنَةَ وَالسَّنَةَ أَنْ تَسْتَقْبَلَ الطُّهُورَ

²⁶⁴ Bilježi ga imam Ahmed.

فَتَطْلُقُ لِكُلِّ قُرَّةٍ . قَالَ: فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَجَعْتُهَا ثُمَّ قَالَ: إِذَا هِيَ طَهَرَتْ فَطَلِّقْ عِنْدَ ذَلِكَ أَوْ أَتَسَكَّ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَأَيْتَ لَوْ طَلَّقْتُهَا ثَلَاثًا أَكَانَ يَحِلُّ لِي أَنْ أَرَأِجِعَهَا؟ قَالَ: لَا كَأَنَّ تَبَيْنَ مِنْكَ وَتَكُونُ مَعْصِيَةً.

6. Hasan prenosi od Abdullaha bin Omera, r.a., da se on razveo sa svojom ženom u vrijeme dok je ona imala menstruaciju, pa je nakon toga htio da se razvede s njome dva puta odjednom, pa mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Sine Omerov, nije ti tako naredio Allah, dž.š.. Ogriješio si se o moj sunnet, a moj sunnet jeste da sačekaš dok se žena očisti i da se onda nakon svake njene menstruacije razvodiš.” Ibn Omer, r.a., veli: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio mi je da je vratim, pa sam to i učinio. Rekao mi je: ‘Kada se očisti od menstruacije, onda se razvedi s njome ili je zadrži.’ Rekao sam: ‘Allahov Poslaniče, ako bih se s njom razveo odjednom tri puta, da li bi mi bilo dozvoljeno da je vratim.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovorio mi je: ‘Ne... ona bi već bila neopozivo razvedena s tobom, a ti bi bio griješan.’”²⁶⁵

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ: طَلَّقَ جَدِّي امْرَأَةً لَهُ أَلْفَ تَطْلِيقَةٍ فَأَنْطَلَقَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَتَى اللَّهَ جَدُّكَ أَمَّا ثَلَاثًا فَلَهُ وَأَمَّا تِسْعِمِائَةٍ وَسَبْعٍ وَتِسْعِينَ فَعُدُّوَانِ وَظَلَمَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ عَذْبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ. وَفِي رِوَايَةٍ: إِنْ أَبَاكَ لَمْ يَتَّقِ اللَّهَ فَيَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا . بَأَنْتَ مِنْهُ بِثَلَاثٍ عَلَى غَيْرِ سُنَّةٍ وَتِسْعِمِائَةٍ وَسَبْعٍ وَتِسْعِينَ إِنْ لَمْ يَفِ عُنْتَهُ .

7. Ubada ibn Es-Samit, r.a., pripovijeda: “Moj se djed sa svojom ženom razveo hiljadu puta odjednom, pa je Ubada ibn es-Samit, r.a., otišao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i obavijestio ga o tome, te mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: “Tvoj se djed ne boji Allaha, dž.š., ima pravo samo na tri razvoda braka, a što se tiče devetsto devedeset sedam, koji su višak, to je grijeh i pretjerivanje, ako Allah, dž.š., htjedne, kaznit će ga, a ako htjedne, oprostit će mu.”²⁶⁶

²⁶⁵ Bilježi ga Ed-Darekutni.

²⁶⁶ Bilježi ga Abdurrezzak u svom *Musannefu*.

U jednom predanju stoji: “Tvoj se djed nije bojao Allaha, dž.š., pa da mu neki izlaz nađe. Od njega je, suprotno mom sunnetu razvedena nakon tri puta, a ostalih devetsto devedeset sedam razvoda jesu grijeh koji će mu biti natovaren na vrat.”

8. U predanju koje prenosi Rukana stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., tražio od njega da mu se zakune da nije imao namjeru razvesti se više puta nego jedanput. To ukazuje na činjenicu da bi razvod braka bio punovažan da je imao namjeru razvesti se tri puta odjednom.

Ovo mišljenje zastupala je većina učenjaka iz redova tabiina, mnogi ashabi kao i imami četiri mezheba.

Oni koji tvrde da se to smatra jednim razvodom braka kao dokaz navode sljedeće:

prvo: predanje koje bilježi Muslim, a u kojem stoji da je Ebu Sahba rekao Ibn Abbasu, r.a.: “Zar ne znaš da su se za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tri razvoda braka odjednom smatrali samo jednim razvodom braka. To mišljenje bilo je prihvaćeno i za vrijeme života Ebu Bekra, i u početku hilafeta Omera, r.a.?” Ibn Abbas, r.a., odgovorio mu je: “Svakako da znam.”

Od njega se također prenosi da je rekao: “Za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., u vrijeme hilafeta Ebu Bekra, r.a., i dvije godine hilafeta Omera, r.a., tri razvoda braka koji se dese odjednom smatrani su samo jednim razvodom braka. Nakon toga, Omer, r.a., rekao je: ‘Ljudi požuruju da čine ono za što su imali dovoljno vremena. Bilo bi dobro kada bi im udovoljili pa da im se tako i uvaži.’” On je kasnije tri razvoda odjednom prihvatio kao konačan razvod.

Naime, ljudi su ranije u jednom navratu davali samo jedan razvod braka i imali su vremena da razmisle i preispitaju svoju odluku, a tada su počeli odjednom davati tri razvoda.

drugo:

عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: طَلَّقَ رَكَاةُ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ فَحَزَنَ عَلَيْهَا حُزْنًا شَدِيدًا فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَيْفَ طَلَّقَهَا؟ قَالَ: ثَلَاثًا.

فَقَالَ: فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَإِنَّا تِلْكَ وَاحِدَةٌ فَارْجِعْهَا إِن شِئْتَ فَرَاغَ مَا.

Ikrima prenosi da je Ibn Abbas, r.a., rekao: “Rukana se razveo sa svojom ženom tri puta odjednom i nakon toga se veoma ražalostio zbog toga. Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao ga je na koji se način razveo s njome, pa mu je odgovorio da je to učinio tri puta odjednom. Allahov Poslanik, s.a.v.s., upita ga ponovo da li je to učinio na jednom mjestu i u isto vrijeme, a on je odgovorio da je učinio tako. Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: “To se smatra samo jednim razvodom braka. Vрати je ako želiš, pa je on to i učinio.”²⁶⁷

Ibn Tejmijja u svom djelu *Fetava*, tom 3, str. 22, veli: “U šerijatskim dokazima: Kur'anu, sunnetu, konsenzusu učenjaka i analogiji ne postoji dokaz koji ukazuje na to da se tri razvoda braka odjednom smatraju trima razvodima. I nakon takvog razvoda bračna veza i dalje ostaje i njegova žena je i dalje zabranjena drugim muškarcima. Ako bi se smatralo da su to uistinu tri razvoda braka, onda bi njegova žena bila dozvoljena drugim muškarcima da je prose, a njemu bi postala zabranjenom. To bi otvorilo vrata legalizaciji braka koji se sklapa samo da bi žena bila dozvoljenom njenom prvom mužu (*tabli*), a to su Allah, dž.š., i Njegov Poslanik, s.a.v.s., strogo zabranili.

Ovakva vrsta sklapanja braka nije bila proširena za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., niti u vrijeme pravednih halifa. Uopće se ne prenosi da se i jedna žena u njihovo vrijeme vratila svome prvom mužu koji se s njome razveo tri puta nakon što se udala za drugog muškarca samo da bi bila dozvoljena svome prvom mužu. Čak je Poslanik, s.a.v.s., prokleo ljude koji u tome učestvuju. Općenito kazano, ono što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., propisao svome ummetu ne može se nikako mijenjati jer je nemoguće da neko poslije Allahovog Poslanika, s.a.v.s., derogira propis koji je on donio.” Ibn el-Kajjim kaže: “Vjerodostojno se prenosi da su se za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tri razvoda odjednom smatrala jednim razvodom braka. Isto mišljenje vladalo je i za vrijeme hilafeta Ebu Bekra, r.a., i u početku hilafeta Omera, r.a. Najviše

²⁶⁷ Bilježc ga Ahmed i Ebu Davud.

što možemo reći jeste to da su neki ashabi postupali suprotno tome zbog toga što nisu čuli da treba ovako postupati. Ovo, iako je nemoguće da se desilo, znači da su oni davali fetve za vrijeme života Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i za vrijeme života Ebu Bekra, r.a. Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio je taj koji je za vrijeme svog života davao fetve, a ovo je njegova fetva. Ashabi su postupali po tome, i niko mu se nije suprotstavljao.”

Omer, r.a., smatrao je da ljude treba kazniti tako što će se tri razvoda odjednom uistinu smatrati takvim ne bi li se prošli toga i kako bi prestali davati razvod svojim ženama na taj način, i to je bilo njegovo mišljenje koje se može protumačiti tako da je on želio time postići općedruštvenu korist. U svakom slučaju, nije dozvoljeno napustiti naredbu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., po kojoj su postupali njegovi ashabi i pravedne halife koje su došle poslije njega. Nakon što dokazi postanu jasni neka onda svako govori što želi. A Allah, dž.š., uspjeh daje.”

Eš-Ševkani veli: “To mišljenje autor djela *El-Bahr* prenosi od Ebu Musaa, r.a., Alije ibn Ebu Taliba, r.a., Ibn Abbasa, r.a., Tavusa, Ataa, Džabira, Ibn Zejda, El-Hadija, El-Kasima, Bakira, Ahmeda ibn Isaa, Abdullaha ibn Musaa ibn Abdullaha, i prenosi se od Zejda ibn Alija.”

To mišljenje zastupao je veliki broj kasnijih učenjaka, među njima: Ibn Tejmiija, Ibn el-Kajjim i veliki broj istraživača. To mišljenje Ibn Mugis u svom djelu *El-Vesaike* prenosi od Muhammeda bin Veddaha. Prenosi se i od velikog broja učenjaka Kordobe, npr. Muhammeda bin Bekijje, Muhammeda ibn Abdus-Selama i dr. Ibn el-Munzir ga prenosi i od učenika Ibn Isaa, kao što su: Ata, Tavus, Omer i Ibn Dinar. U svom istom djelu Ibn Mugis prenosi ga od Alije, r.a., Ibn Mesuda, r.a., Abdurrahmana ibn Avfa, r.a., i Zubejra, r.a.

Po ovom mišljenju danas se postupa u sudnicama. U 3. paragrafu zakona koji je donesen, 1929. god. pod brojem 25, stoji: “Razvod braka uz koji se spominje broj razvoda riječima ili išaretom smatra se samo jednim razvodom braka.”²⁶⁸

²⁶⁸ U pojašnjenju ovog zakona stoji: “Ono što nas navodi da se to smatra samo jednim razvodom jeste želja za očuvanjem porodice i kako bi se ljudi spriječili da se žene samo da bi ženu učinili dozvoljenom njenom prvom mužu, i kako bismo ukazali da vjera nema ništa s time. Allahov Poslanik, s.a.v.s., prokleo je onog ko to čini i onog kome se čini. Taj smo zakon donijeli i zbog

Dokaz onih koji smatraju da se to uopće ne smatra razvodom braka jeste činjenica da je to nepravilan razvod braka. Prema njima, takav razvod braka nije punovažan i smatra se besmislicom. Ovo mišljenje prenosi se od nekih tabiina. Prenosi se i od Ibn Alija, Hišama ibn Hakema, Ebu Ubejde i nekih učenjaka zahirijskog mezheba. To mišljenje zastupali su: El-Bakir, Es-Sadik, En-Nasir, i svi oni koji su smatrali da nepravilni razvod braka nije punovažan, jer davanje tri razvoda pomoću jedne riječi ili izgovaranje tih riječi tri puta uzastopno smatra se nepravilnim razvodom braka.

Oni koji prave razliku između razvoda braka sa ženom s kojom je njen muž imao spolni odnos i onom sa kojom to nije imao, to su neki učenici Ibn Abbasa, r.a., i Ishaka ibn Rahevejha.

Neopozivi razvod braka

Et-Tirmizi veli: "Učeni ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i dr. razišli su se oko neopozivog razvoda braka. Prenosi se od Omera ibn Hattaba, r.a., da je on smatrao da se neopozivi razvod braka može dati odjednom, a od Alije, r.a., prenosi se da je on smatrao da se on sastoji od tri razvoda braka. Neki učenjaci kažu: 'U obzir se uzima čovjekova namjera. Ako ima namjeru da to učini odjednom, onda će tako i biti, a ako ima namjeru da to učini tri puta onda će tako i biti. Ako bude imao namjeru da se razvede dva puta odjednom, to će se smatrati samo jednim razvodom braka.' Ovo je mišljenje koje su zastupali Es-Sevri i učenjaci Kufe. Malik ibn Enes rekao je: 'Ako se neopozivi razvod braka desio sa ženom s kojom je čovjek imao spolni odnos, sastoji se od tri razvoda.' Eš-Šafi veli: 'Ako ima namjeru da se razvede samo jednom, tako će i biti, i imat će pravo da je vrati; ako ima namjeru da dadne dva razvoda braka odjednom, tako će i biti, a ako ima namjeru da se tri puta razvede odjednom, tako će i biti.'"

toga da bi spriječili one koji raznim spletkama nastoje izbjeći posljedice nakon što se tri puta razvedu sa svojim ženama."

OPOZIVI I NEOPOZIVI RAZVOD BRAKA

Razvod braka može biti opozivi ili neopozivi. Neopozivi razvod braka može biti blaži ili jači. Svaki od ovih vrsta razvoda braka ima propise koji se odnose samo na njega, a u nastavku govorit ćemo o tim propisima.

Opozivi razvod braka

To je razvod braka u kojem se čovjek razvodi sa ženom s kojom je imao spolni odnos, bez ikakve materijalne nadoknade sa ženine strane, nije mu prethodio neki drugi razvod braka ili se to desilo samo jedanput. U ovom slučaju nema nikakve razlike u tome da li se razvod braka desio izgovaranjem jasnih ili metaforičnih riječi.

Ako muž nije imao spolni odnos sa ženom kojom se oženio ili se razveo s njome tako što mu je ona zauzvrat dala određeni dio imetka, ili se razvod dešava treći put, to će biti neopozivi razvod braka.

U 5. paragrafu zakona koji je donesen 1929. god. pod brojem 25 stoji: "Svaki razvod braka smara se opozivim osim onaj koji se dešava treći put, ili razvod braka koji se desi prije spolnog odnosa, ili razvod koji je u ovom zakonu nazvan neopozivim. Ovaj zakon donesen je 1920. pod brojem 25. U ovom zakonu neopozivim razvodom braka nazvan je razvod koji se desi zbog neke muževe mahane, zbog njegovog dugog odsustva, hapšenja ili štete koju nanosi ženi." Osnova za to jesu riječi Uzvišenog:

﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾

"Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati."²⁶⁹

Naime, razvod braka, onako kako ga je Allah, dž.š., propisao, dešava se postepeno. Nakon prvog razvoda muž ima pravo vratiti sebi ženu i to mu je dozvoljeno i nakon drugog razvoda braka. Lijepo postupanje, koje

²⁶⁹ Sura El-Bekara, 229.

se spominje u ovom ajetu, znači zadržavanje žene, nastavak bračne veze, lijepo ophođenje prema njoj. Muž će imati pravo na to samo u slučaju ako se radi o opozivom razvodu braka. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿وَالْمُطَلَّاتُ يَرِيضْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكُنَّ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَعْلَمْنَ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا﴾

“Raspuštenice neka čekaju tri mjeseca pranja; i nije im dopušteno da kriju ono što je Allah stvorio u maternicama njihovim, ako u Allaha i u onaj svijet vjeruju. Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate ako žele da dobro djelo učine.”²⁷⁰

U jednom hadisu stoji da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao Omeru, r.a.:

مُرُهُ فَالْيَرِاجِعَهَا .

“Naredi mu neka je vrati.”²⁷¹

Što se tiče izuzimanja ove tri situacije od opozivog razvoda braka, to je pritrđeno Kur'anom kao što ćemo to pojasniti u sljedećim primjerima. Treći razvod braka biva uzrokom da žena postaje zabranjenom njenom mužu, i nije mu dozvoljeno da se opet oženi njome sve dok se ona ne uda za nekog drugog čovjeka, a zatim se i s njime razvede, ali da u tome nema namjere da zbog toga postane dozvoljenom njenom prvom mužu. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿إِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَكَحَّ زَوْجًا غَيْرَهُ﴾

“A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati”, tj. ako se razvede s njome i treći put, neće mu više biti dozvoljena sve dok se na ispravan način ne uda za nekog drugog čovjeka.

Isto tako, ako se desi razvod braka prije spolnog odnosa, smatrat će se neopozivim razvodom braka, jer u ovom slučaju žena ne mora biti u *iddetu*, a vraćanje žene može se desiti samo onda kada je ona u *iddetu*. Uzvišeni Allah rekao je:

²⁷⁰ Sura El-Bekara, 227.

²⁷¹ Hadis je muttefekun alejhi.

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَةٍ تَقْدُونَهَا فَمَعُوهُنَّ وَسَرَحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾

“O vjernici, kad se vjericama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite.”²⁷²

Ako se razvod braka desi prije spolnog odnosa, ali poslije osamljivanja supružnika, bit će to neopozivi razvod braka, ali će žena morati biti u *iddetu* da bi se otklonile sve sumnje u vezi s njenom trudnoćom a ne da bi se mužu dala prilika da je vrati.

Razvod braka u kojem žena daje svome mužu dogovoreni iznos novca samo da bi se razvela s njime i da ga se riješi smatra se neopozivim razvodom jer je ona zauzvrat dala imetak. To je čini slobodnom, a to se može desiti samo ako je razvod braka neopoziv. Uzvišeni Allah, dž.š., rekao je:

﴿فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا اقْتَدَتْ بِهِ﴾

“A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi.”²⁷³

Šerijatskopравни status opozivog razvoda braka

Opozivi razvod braka ne biva uzrokom zabrane spolnog općenja jer ne prekida bračnu vezu i ne poništava muževa prava nad ženom.

Iako se taj razvod braka smatra potencijalnim prekidom bračne veze, ipak za sobom ne povlači neke šerijatskopравne posljedice sve dok je žena u *iddetu*. Posljedice tog razvoda braka bit će vidljive tek ako istekne ženin *iddet*, a muž ne vrati sebi svoju ženu. Ako istekne *iddet*, a on je ne vrati nastupit će definitivni razvod braka. Iako je to tako, opozivi razvod braka nije razlog da mužu bude zabranjen spolni odnos sa svojom ženom. Ako bi u tom stanju jedan od supružnika umro, drugi bi ga naslijedio ako ženin *iddet* do tog momenta ne bude istekao. Sve dok

²⁷² Sura El-Ahzab, 49.

²⁷³ Sura El-Bekara, 229.

je žena u *iddetu*, njen muž obavezan je izdržavati je, ima pravo opet se razvesti s njome, a ako bi za svoju ženu rekao da mu je poput majke, ili ako bi se zakleo da neće imati spolnog odnosa s njome, to bi za sobom povlačilo šerijatskopravne posljedice. Ako muž dadne svojoj ženi opozivi razvod braka, nije obavezan da joj odmah isporuči ostatak mehra osim ako umre ili ako joj da definitivni i neopozivi razvod braka. Ostatak mehra muž je obavezan isporučiti u trenutku kada nastupi neopozivi razvod braka nakon isteka ženinog *iddeta*.

Pravo na vraćanje žene ima samo njen muž, dok je žena još u *iddetu*, i to je njegovo pravo koje mu je potvrdio Šerijat, tako da ni muž nema pravo odreći se tog svog prava. Ako bi npr. rekao: "Odričem se svoga prava da je ponovo vratim sebi", imao bi pravo da je vrati. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ﴾

"Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate".

Ako je to muževo pravo onda se ne uvjetuje da žena bude zadovoljna sa time niti da zna za to niti je potrebno prisustvo njenog staratelja. To pravo isključivo se odnosi na muževe, jer, Uzvišeni, rekao je:

﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ﴾

"Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate."

U ovom slučaju nije potrebno ni prisustvo svjedoka, iako je to preporučljivo zbog bojazni da bi muž to mogao poreći. Uzvišeni Allah rekao je:

﴿وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنْكُمْ﴾

"I kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite."

Ispravno je da se vraćanje žene desi pomoću riječi, npr. da muž kaže: "Vraćam te", ili da se to desi nekim fizičkim postupkom, npr. da ima spolni odnos s njome, ili da čini ono što vodi spolnom odnosu, poljubac, dodirivanje i sl.

Eš-Šafi smatra da se vraćanje žene može desiti samo izgovaranjem jasnih riječi koje upućuju na to pod uvjetom da je čovjek u stanju to učiniti. Prema njemu, nije ispravno da se to desi putem spolnog odnosa, poljupcem, i činjenjem onoga što vodi spolnom odnosu.

Eš-Šafi kao dokaz navodi to što je razvod braka uzrokovao prekidanje bračne veze. Ibn Hazm smatra: Spolnim odnosom ne može vratiti suprugu. To može učiniti samo iskazivanjem riječima, uz prisustvo svjedoka i uz informisanje supruge, prije isteka *iddeta*. Argument za to jesu riječi Uzvišenog:

﴿فَإِذَا بَلَغَ الْأَجَلَ فَأَتَيْتُكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَأَرَفُوكَ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ﴾

“I dok traje vrijeme određeno za čekanje, vi ih ili na lijep način zadržite ili se velikodušno od njih konačno rastavite i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite.”²⁷⁴

U ovom ajetu, Allah, dž.š., napravio je razliku između vraćanja žene, razvoda braka i pozivanja svjedoka, tako da nije dozvoljeno izuzimati bilo šta od ove tri stvari. Onaj ko se razvede sa svojom ženom, a za to ne pozove svjedoke, ili vrati svoju ženu nakon razvoda braka, ali za to ne pozove dvojicu pravednih svjedoka, prelazi granice koje je Allah, dž.š., postavio.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرًا فَهُوَ رَدٌّ.

“Ko uradi neko djelo koje nema uporišta u našoj vjeri, to se odbacuje.”

Imran ibn Husajn, r.a., upitan je o čovjeku koji se razveo sa svojom ženom, a nakon toga imao spolni odnos s njome, a da nije pozvao svjedoke da posvjedoče da se s njome razveo niti da ju je vratio. Imran, r.a., odgovorio je: “Razveo se na nepravilan način, nepravilno je vratio svoju ženu. Treba pozvati svjedoke kada se razvodi od žene i kada je želi vratiti i neka nikada tako više ne postupa.”²⁷⁵

²⁷⁴ Sura Et-Talak, 2.

²⁷⁵ Bilježe ga: Ebu Davud, Ibn Madža, El-Bejheki i Et-Taberani.

Eš-Šafijev dokaz da razvod braka biva uzrokom kidanja bračne veze

Ševkani veli: “Ispravno je ono što tvrde oni koji zastupaju prvo mišljenje, jer je iddet vrijeme u kojem muž treba donijeti konačnu odluku, a ispoljavanje te odluke može se desiti izgovaranjem riječi ili činjenjem nekog postupka koji ukazuje na odluku. Dokaz za to jesu i riječi Uzvišenog:

﴿وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ﴾

‘Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate.’

Dokaz za to jesu i riječi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji je rekao: ‘Naredi mu neka je vrati.’ I ajet i hadis ukazuju na to da se vraćanje može desiti činjenjem nekog djela, jer se ni u ajetu niti u hadisu ne izuzimaju riječi mimo djela. Onaj ko tvrdi da se riječi izuzimaju neka donese neki dokaz.”²⁷⁶

Šta je dozvoljeno mužu vidjeti kod žene s kojom se razveo opozivim razvodom braka

Ebu Hanifa veli: “Nema nikakve smetnje da se žena koja je razvedena opozivim razvodom braka ukrasi i uljepša pred svojim mužem, da odijene lijepu odjeću, stavi šminku i surmu. On ne treba ulaziti kod nje osim ako ne najavi svoj dolazak, riječima, kucanjem, i sl.” Eš-Šafija veli: “Ona je zabranjena svome mužu.”

Malik veli: “Ne smije se osamljivati s njome niti ulaziti kod nje osim ukoliko ona to dozvoli. Ne smije vidjeti njenu kosu, ali nema smetnje da jede zajedno sa njome u prisustvu još nekoga.”

Međutim, Ibn Kasim prenosi da se on predomislio kada je u pitanju dozvoljenost mužu da jede zajedno sa ženom s kojom se razveo opozivim razvodom braka.

²⁷⁶ *Nejmul-entar*, str. 214. tom. 6.

Opozivi razvod braka smanjuje broj razvoda braka

Opozivi razvod braka smanjuje broj dozvoljenih razvoda na koje muž ima pravo. Ako se razvede prvi puta, ostaje mu još pravo na dva razvoda braka. Ako se razvede i drugi put, ostat će mu pravo na još jedan razvod braka. Njeno vraćanje neće nimalo utjecati na ovo, čak i ako bi njen *iddet* istekao, i ona se uda za nekog drugog čovjeka, a nakon toga se razvede i uda za svog prvog muža, opet će se u obzir uzimati koliko mu je ostalo prava na razvod braka. Udaja za nekog drugog čovjeka neće poništiti utjecaj razvoda braka koji je imala s pravim mužem. Prenosi se da je Omer, r.a., bio upitan o čovjeku koji se sa svojom ženom razvede dva puta, i nakon što istekne njen *iddet*, ona se uda za nekog drugog čovjeka. Nakon toga razvede se i s njime, pa se njome opet oženi njen prvi muž. Omer, r.a., odgovorio je: "On će imati pravo na razvod braka samo onoliko puta koliko mu je ostalo prije nego što se ona udala za nekog drugog čovjeka." Ovo mišljenje prenosi se i od Alije, r.a., Zejda, r.a., Muaza, r.a., Abdullaha ibn Omera, r.a., Seida ibn el-Musejjeba, r.a., i Hasana el-Basrija, (Allah mu se smilovao).

Neopozivi razvod braka

Prethodno smo spominjali da neopozivi razvod braka nastupa nakon trećeg opozivog razvoda braka, ako se razvod braka desi prije spolnog odnosa i ukoliko se desi sporazumni razvod braka, tako što će žena platiti mužu da se razvede s njome. Ibn Rušd u svom djelu Bidajetul-mudžtehid veli: "Učenjaci se slažu da neopozivi razvod braka nastupa ukoliko se desi prije nego što čovjek bude imao spolni odnos sa svojom ženom, ukoliko se tri puta razvede sa svojom ženom, i ukoliko žena plati mužu da se razvede s njom. Međutim, o pitanju ovog zadnjeg slučaja učenjaci se razilaze: da li se to smatra razvodom braka ili poništenjem bračnog ugovora. Učenjaci se slažu da je mužu, prije nego što nastupi neopozivi razvod braka dozvoljeno da se sa svojom ženom razvede tri puta, ukoliko se ti razvodi dese odvojeno. Dokaz za to jesu riječi Uzvišenog:

‘Puštanje može biti dvaput.’

Učenjaci se razilaze u tome da li nastupa neopozivi razvod braka ukoliko se ta tri razvoda dese izgovaranjem samo jedne riječi.”²⁷⁷

Ibn Hazm smatra: “Definitivni razvod braka nastupa samo nakon tri razvoda ili nakon razvoda s ženom s kojom se nije desio spolni odnos. Iz Kur’ana i hadisa vidimo da neopozivi razvod braka nastupa u slučaju kada se dese tri razvoda- bilo odjednom ili pojedinačno i kada se desi razvod s ženom s kojom se nije imao spolni odnos. Ne postoji treći slučaj, a onaj ko to ustvrdi nema argument.”²⁷⁸

U zakonima koji govore o građanskim pravima stoji da se neopozivim razvodom braka smatra i razvod koji se desio zbog fizičke ili psihičke mahane muža, zbog njegovog predugog odsustva, hapšenja ili štete koju nanosi ženi.

Vrste neopozivog razvoda braka

Neopozivi razvod braka dijeli se na dvije vrste: *bejnunetun-sugra*, a to je neopozivi razvod braka koji se desio s manje od tri razvoda braka i *bejnunetun-kubra*, a to je razvod koji se desio tako što se muž razveo sa svojom ženom tri puta.

Šerijatskopравни status bejnunetu-sugraa.

Ova vrsta neopozivog razvoda prekida bračnu vezu onog momenta kada se desi, a kada je to tako, onda taj razvod braka postaje uzrokom da žena postane strankinjom svome mužu, tako da mu više nije dozvoljeno imati spolni odnos s njome, niti se njih dvoje nasljeđuju ukoliko jedno od njih umre prije isteka ženinog *iddeta*. Kada je u pitanju ova vrsta neopozivog razvoda braka, mužu je dozvoljeno odgoditi isplatu preostalog dijela mehra, osim ako se ne desi jedna od dvije stvari: smrt

²⁷⁷ Str. 60., tom 2. *Bidajetul-mudžtehid*.

²⁷⁸ *F-i Muballa*, tom 10., str. 216, 240.

jednog od supružnika ili istek *iddeta*. U ovom slučaju muž će imati pravo vratiti ženu, ali pod uvjetom da sklopi novi bračni ugovor i da iznova odrede mehr, i da se ona nije, nakon njenog *iddeta*, udala za nekog drugog muškarca. Ako je vrati, preostat će mu onoliko razvoda braka koliko je ostalo kada su bili prvi put vjenčani. Ako se s njome razveo samo jedanput, imat će pravo da se još dva puta razvede s njome, nakon što mu se ona ponovo vrati. Ako se s njom razveo dva puta, imat će pravo na samo još jedan razvod braka.

Šerijatskopравни status bejnunetu-kubraa.

Neopozivi razvod braka, *bejnunetu-kubra*, prekida bračnu vezu poput *bejnunetu-sugraa*, i za sobom povlači potpuno identične propise, s tim što, u ovom slučaju, muž gubi pravo vratiti ženu, osim ako se ona na propisan način ne uda za nekog drugog čovjeka i on s njome ima spolni odnos, ali bez namjere da je učini dozvoljenom njenom prvom mužu. Uzvišeni Allah, rekao je:

﴿ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ﴾

“A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati”, tj. ako se s njome razvede i treći put, onda njenom prvom mužu više nije dozvoljeno da se oženi njome sve dok se ona ne uda za nekog drugog. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je Rufaijevoj ženi:

لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَكَ.

“Ne, sve dok ne budeš imala istinski spolni odnos s njime.”²⁷⁹

Neutralizacija broja prijašnjih razvoda braka

Učenjaci se slažu u tome da ukoliko se čovjek neopozivo razvede sa svojom ženom, *bejnune-kubra*, a nakon toga se žena uda za drugog čovjeka, pa se razvede s njime, i opet se uda za prvog muža, to će biti

²⁷⁹ Tj. ne možeš se vratiti svome prvom mužu sve dok sa svojim drugim mužem ne budeš imala spolni odnos.

kao da se prvi put udaje za njega, i on će opet imati pravo da se tri puta razvodi s njome, jer je udaja za njenog drugog muža poništila sve ono što se dešavalo za vrijeme dok je bila udata za prvog muža. Ako se ponovo uda za njega, to će biti kao da se prvi put udala za njega.

Što se tiče neopozivog razvoda braka, *bejnunetu-sugra*, ako se žena nakon isteka njenog *iddeta* uda za nekog drugog čovjeka, i zatim se razvede i vrati se prvom mužu, propisi će biti kao kod neopozivog razvoda braka, *bejnune-kubra*, tj. sklopit će novi bračni ugovor, i njen će muž opet imati pravo na tri razvoda braka. Ovo je stav Ebu Hanife, Ebu Jusufa, dok Muhammed smatra da, ako se vrati njenom prvom mužu, on će imati pravo samo na onoliko razvoda koliko je ostalo kada su bili prvi put u braku. To je situacija kao da se radi o opozivom razvodu braka ili o sklapanju novog ugovora nakon *bejnune-sugra*.

Ovo pitanje nazvano je neutralizacijom (*el-hedm*) zbog pitanja da li brak s drugim čovjekom neutralizira razvod braka s prvim mužem koji se desio manje od tri puta, kao što je to slučaj s razvodom braka koji se desio tri puta – ili ne neutralizira?

Razvod braka čovjeka koji je na samrtničkoj postelji

Ne postoji ni u Kur'anu ni u sunnetu tekst koji nedvosmisleno govori o propisima vezanim za razvod braka čovjeka koji je na samrtničkoj postelji. Jedino se prenosi da se Abdurrahman ibn Avf, r.a., razveo sa svojom ženom odjednom tri puta kada je bio na samrtničkoj postelji, pa je Osman, r.a., presudio da će ga ta žena ipak naslijediti nakon njegove smrti, te je rekao: "Ne sumnjam u njega da je želio da joj uskrati njeno pravo, ali želio sam postupiti po sunnetu Allahovog Poslanika, s.a.v.s." Prenosi se da je Ibn Avf, r.a., nakon toga rekao: "Nisam se razveo s njome kako bih joj nanio štetu niti da joj uskratim njena prava." Naime, nije joj osporavao njena prava da ga nakon njegove smrti naslijedi.

Također se desilo da je Osman ibn Affan, r.a., dao razvod svojoj ženi Ummu Benin, kćerci Ujejne bin Hisna el-Fizzari u vrijeme dok je bio opkoljen u svojoj kući. Kada je Osman, r.a., ubijen, ona je došla kod

Alije, r.a., i obavijestila ga o tome, pa joj je Alija, r.a., presudio da ga ima pravo naslijediti i rekao je: “Bio je u braku s njome sve dok nije vidio da će poginuti.”

Zbog toga se učenjaci razilaze glede razvoda čovjeka koji se razvede sa svojom ženom dok je on na samrtničkoj postelji. Učenjaci hanefijskog mezheba kažu: “Ako se čovjek sa svojom ženom razvede neopozivim razvodom braka dok je na samrtničkoj postelji, ona će imati pravo naslijediti ga, a ako umre, nakon isteka njenog *iddeta*, ona neće imati pravo naslijediti ga. Isti je slučaj ako čovjek ode u dvoboj, ili bude izveden radi pogubljenja zbog odmazde, ili bude kamenovan zbog počinjenog bluda. Ako se razvede s njom tri puta odjednom, njezinom željom, ili joj kaže: ‘Imaš pravo izbora’, pa ona odabere razvod, ili mu ponudi imetak samo da se on razvede s njome, pa on umre dok je ona još u *iddetu*, imat će pravo naslijediti ga.” Razlika između ove dvije situacije jeste ta što u prvom slučaju želja za razvodom dolazi od bolesnika koji smatra da će joj, ako joj u tom momentu da razvod braka, uskratiti pravo da ga nakon njegove smrti ona naslijedi, tako da treba postupiti tako da se njegove namjere ne ostvare. Ženi treba pripasti njeno pravo koje joj je muž htio uskratiti. Zbog ovih namjera ovakav razvod braka naziva se i: “razvod onog koji izbjegava” (*talakul-farr*). Što se tiče drugog slučaja, u njemu nema naznaka za nastojanje muža da svojoj ženi uskrati njena prava koja joj pripadaju, jer je ona ta koja traži razvod, dobrovoljno ga je izabrala, i zadovoljna je time. Isti propisi važe i za onog ko je zatočen ili odlazi u bitku, pa se sa svojom ženom razvede neopozivim razvodom braka.

Ahmed i Ibn Ebu Lejla kažu: “Ona će imati pravo naslijediti ga nakon njegove smrti i nakon što joj istekne *iddet*, osim ako se ne uda za nekog drugog čovjeka.”

Eš-Šafi veli: “Neće imati pravo naslijediti ga.”

U djelu *Bidajetul-mudžtehid* stoji: “Uzrok razilaženja među učenjacima jeste njihovo razilaženje kada je u pitanju preventivno djelovanje (*sedduz-zeria*). To je zbog toga što postoji opravdana sumnja da onaj ko se razvede sa svojom ženom u vrijeme kada je na samrtničkoj postelji ima namjeru da joj uskrati njeno pravo da ga nakon njegove smrti naslijedi. Oni koji

smatraju da treba djelovati preventivno smatraju da žena obavezno mora imati pravo da naslijedi svoga muža nakon njegove smrti. Oni koji smatraju da nije obaveza preventivno djelovati i da je razvod braka u tom slučaju punovažan ne smatraju da je obavezno da žena naslijedi svoga muža nakon njegove smrti.”

Ova skupina učenjaka kaže: “Ako se razvod uistinu desio, onda je obavezno da za sobom povlači sve propise koji stupaju na snagu nakon razvoda braka, jer ako bi se desilo da u ovom slučaju ona umre, njen muž ne bi imao pravo da je naslijedi, a ako ovakav razvod braka nije punovažan, onda ženi pripadaju sva njena prava koja ima kod svoga muža.” Oni koji im se suprotstavljaju u mišljenju moraju prihvatiti jednu od te dvije mogućnosti, jer nemoguće je reći da u Šerijatu postoji vrsta razvoda braka koji za sobom povlači neke propise razvoda i zadržava neke propise koji se odnose na bračnu vezu. Još teže od toga jeste praviti razliku između slučaja da je taj razvod punovažan ili nije, jer je ovakav razvod zamrznut dok se ne riješi. To znači da je teško dati automatski odgovor. U prilog onima koji smatraju da žena ima pravo na nasljedstvo ide činjenica da su tako smatrali Osman, r.a., i Alija, r.a., a učenjaci malikijskog mezheba čak su pomislili da su u tome složni svi ashabi. Međutim, njihovo mišljenje nije tačno jer je općepoznato da je o ovom pitanju Ebu Zubejr imao suprotno mišljenje.

Neki smatraju da žena ima pravo na nasljeđe sve dok je u *iddetu*, jer *iddet* sa sobom nosi neke od propisa koji važe za bračnu vezu, i ovakav razvod braka porede sa ženom koja je razvedena opozivim razvodom braka. Ovo mišljenje prenosi se od Omera, r.a., i Aiše, r.a..

Oni koji smatraju da će žena imati pravo naslijediti svoga umrlog muža sve dok se ne uda za nekog drugog čovjeka oslanjaju se na činjenicu da se svi učenjaci slažu da žena neće imati pravo da u isto vrijeme nasljeđuje imetak dvojice muževa. Oni koji smatraju da žena treba obavezno naslijediti imetak kao osnovni razlog navode opravdanost sumnje da je muž razvodom braka u zadnjim trenucima svoga života htio nanijeti štetu svojoj ženi.

Učenjaci se razilaze u situaciji kada žena u ovim trenucima traži razvod braka, ili kada joj njen muž dadne pravo izbora da se izjasni da li želi brak s njime ili razvod braka, pa ona odabere razvod. Ebu Hanifa smatra da ona u ovom slučaju neće imati pravo na nasljedstvo njenog muža.

El-Evzai pravi razliku između situacije kada žena traži razvod braka i kada joj muž dadne pravo na izbor. On kaže: "Neće imati pravo na nasljedstvo ukoliko joj muž dadne pravo izbora, a imat će to pravo ako bude sama tražila razvod braka."

Malik smatra da su sve te situacije identične, pa kaže: "Ako ona umre, on neće imati pravo naslijediti je, a ako on umre, ona će imati pravo naslijediti ga."²⁸⁰

Ibn Hazm veli: "Razvod braka bolesnog čovjeka jeste poput razvoda braka zdravog čovjeka, i u tome nema nikakve razlike bez obzira da li taj bolesnik umro ili ostao u životu. Ako se taj razvod braka desi tri puta odjednom, ili treći put, ili prije nego što čovjek bude imao spolni odnos s njome, pa umre, on ili ona, prije nego što istekne njen iddet ili nakon njegovog isteka, ili ako se desi opozivi razvod braka, ali muž odluči da ne vrati sebi ženu s kojom se razveo, pa nakon isteka njenog iddeta umre on ili ona, žena neće imati pravo naslijediti ništa od njegovog imetka, niti će on imati pravo da nju naslijedi. Isti je slučaj ako se zdrav čovjek razvede sa ženom koja je bolesna, ili bolestan čovjek s bolesnom ženom, i u svemu ovome nema nikakve razlike. Isti je slučaj i s čovjekom koji čeka pogubljenje i žene koja je trudna kao rezultat bluda. Oko ovoga učenjaci se razilaze."²⁸¹

²⁸⁰ *Bidajetul-mudžtebid*, tom. 3, str. 86. i 87.

²⁸¹ *El-Muhalla*, str. 223, tom. 10.

Prepuštanje prava na razvod braka ženi i opunomoćivanje nekoga drugoga za to

Pravo na razvod braka jeste jedno od prava muža. On će imati pravo razvesti se sa svojom ženom a može, ako želi, to pravo prepustiti ženi ili opunomoćiti nekog drugoga da to učini umjesto njega. Ako to i uradi, on neće izgubiti pravo na razvod i može to učiniti kad god poželi. Ovome se suprotstavljaju učenjaci zahirijskog mezheba, pa kažu: “Mužu nije dozvoljeno da to svoje pravo prepusti ženi ili da nekoga drugoga opunomoći za to.”

Ibn Hazm veli: “Ako bi neko prepustio svojoj ženi pravo na razvod, pa se ona razvede s njim, on ne bi bio obavezan da joj se u tome pokori, i ona neće biti razvedena s njim bez obzira da li se razvela s njim ili ne, jer je Allah, dž.š., dao pravo na razvod braka muškarcima, a ne ženama.”

Riječi pomoću kojih muž prepušta ženi pravo na razvod

Riječi pomoću kojih muž može prepustiti ženi pravo na razvod braka jesu:

1. “Odaberi šta želiš”;
2. “Stvar je u tvojim rukama”;
3. “Razvedi se ako želiš!”

Učenjaci se razilaze o pitanju svakih od ovih riječi i u vezi s tim zastupaju različita mišljenja, a mi ćemo sada spomenuti njihova mišljenja.

1. “Odaberi šta želiš!”

Učenjaci se slažu da se izgovaranjem ovih riječi može desiti razvod braka jer je to Šerijatom predviđeno. Allah, dž.š., veli:

﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا وَإِن كُنْتُمْ تُرِيدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا﴾

“O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: ‘Ako želite život na ovom svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, dat ću vam pristojnu otpremu i lijepo ću vas otpustiti. A ako želite Allaha, i Poslanika Njegovog, i onaj svijet, pa Allah je, doista, onima među vama koji čine dobra djela pripremio nagradu veliku.’”²⁸²

وَلَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عَائِشَةَ فَقَالَ لَهَا: إِنِّي ذَاكِرٌ لَكَ أُمْرًا مِنَ اللَّهِ عَلَى إِمْسَانِ رَسُولِهِ فَلَا تُعْجَلِي حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبُوكَ. قَالَتْ: وَمَا هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَلَا عَلَيْهَا الْآيَةُ. قَالَتْ: فَبِكِ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْتَأْمِرُ أَبُوكَ؟ بَلْ أُرِيدُ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ وَأَسْأَلُكَ أَلَّا تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتَ. قَالَ: لَا تَسْأَلْنِي امْرَأَةً مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا.

Nakon što je objavljen ovaj ajet, Allahov Poslanik, s.a.v.s., ušao je kod Aiše, r.a., i rekao joj: “Spomenut ću ti Allahovu, dž.š., naredbu koju je objavio Svome Poslaniku, s.a.v.s., pa ne požuruj s donošenjem odluke dok se ne posavjetuješ sa svojim roditeljima.” Aiša, r.a., ga upita: “O čemu se radi, Allahov Poslaniče?” Nakon što joj je proučio ovaj ajet, Aiša, r.a., reče: “Zar da se o tebi, Allahov Poslaniče, savjetujem sa svojim roditeljima? Odabiram Allaha, dž.š., Njegovog Poslanika i onaj svijet, i molim te da svojim ostalim ženama ne kažeš šta sam ja odlučila.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj: “Koja god me žena bude to upitala, ja ću joj odgovoriti. Allah, dž.š., nije me poslao samo...”

Sve supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., postupile su kao i Aiša, r.a. Sve su dale prednost Allahu, dž.š., Njegovom Poslaniku, s.a.v.s., i onome svijetu.

Aiša, r.a., rekla je: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao nam je pravo izbora, pa smo izabrale ostanak s njime, i nije se ništa dogodilo.”²⁸³

U verziji koju bilježi Muslim stoji: “Allahov Poslanik, s.a.v.s., dao je pravo svojim ženama na izbor, i nije se dogodio razvod braka.” U ovom je predanju dokaz da bi razvod braka nastupio da su one to izabrale, te da je dozvoljeno upotrebljavati ove riječi kada se želi razvod.²⁸⁴ U ovome

²⁸² El-Ahzab, 29.

²⁸³ Bilježe ga: El-Buhari, Muslim, Ebu Davud, Et-Tirmizi, En-Nesai i Ibn Madža.

²⁸⁴ Zahirije smatraju da je značenje ovog hadisa to da bi se Allahov Poslanik, s.a.v.s., razveo s njima da su dale prednost svojim željama u odnosu na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., a ne da su one imale pravo da odluče da li žele razvod.

se niko od učenjaka ne razilazi. Međutim, razilaze se u slučaju da žena odabere razvod braka, pa neki kažu da će se to smatrati jednim opozivim razvodom braka. To se prenosi od Omera, r.a., Ibn Mesuda, r.a. i Ibn Abbasa, r.a. Ovo mišljenje zastupali su i: Omer ibn Abdulaziz, Ibn Ebu Lejla, Sufjan, Eš-Šafi, Ahmed i Ishak.

Neki kažu: “Ako žena odabere razvod braka, to će se smatrati neopozivim razvodom braka.” Ovo mišljenje prenosi se od Alije ibn Ebu Taliba, r.a., a zastupaju ga i učenjaci hanefijskog mezheba.

Malik ibn Enes veli: “Ako žena odabere razvod braka, to će se smatrati kao da se tri puta razvela sa svojim mužem, a ako odabere brak s tim mužem, to će se smatrati jednim opozivim razvodom braka.”

Učenjaci hanefijskog mezheba uvjetuju da se prilikom izgovaranja ovih riječi spomene i razvod braka, tako da ako bi npr. čovjek rekao svojoj ženi: “Odaberi šta želiš”, a ona mu odgovori: “Odabiram”, to se ne bi smatralo punovažnim razvodom braka i ne bi za sobom povlačilo nikakve posljedice.

2. “Stvar je u tvojim rukama!”

Ako bi čovjek rekao svojoj ženi: “Stvar je u tvojim rukama”, i ona odabere razvod braka, to će se smatrati jednim opozivim razvodom braka. Ovo mišljenje zastupali su: Omer, r.a., Ibn Mesud, r.a., Sufjan, Eš-Šafi i Ahmed.

Prenosi se da je kod Ibn Mesuda, r.a., došao neki čovjek i rekao: “Između mene i moje žene desio se neki nesporazum, pa mi je rekla: ‘Da je u mojim rukama ono što je u tvojim rukama, ja bih znala kako bih postupila.’ Rekao sam joj: ‘Ono što je u mojim rukama prepuštam tebi.’ Ona mi reče: ‘Razvodim se s tobom tri puta.’” Ibn Mesud, r.a., rekao mu je: “Ja smatram da je to jedan opozivi razvod braka, i ti ćeš imati najviše prava da je vratiš sebi prije nego što joj istekne *iddet*. Ispričat ću tvoj slučaj vladaru pravovjernih, Omeru, r.a.” Kada je Ibn Mesud, r.a., sreo Omera, r.a., ispričao mu je slučaj ovog čovjeka, pa Omer, r.a., reče: “Allah, dž.š., dao je pravo na razvod braka muškarcima, a oni to pravo koje njima pripada prepuštaju ženama, koje su veoma brzoplete. A šta

si mu ti rekao?” Ibn Mesud, r.a., reče: “Rekao sam mu da to smatram jednim opozivim razvodom braka i da on ima najviše prava da je vrati sebi.”

Omer, r.a., reče: “I ja mislim tako. Da si mu rekao nešto drugo, pogriješio bi.”²⁸⁵

Učenjaci hanefijskog mezheba kažu: “Desit će se jedan razvod braka, ali će se smatrati neopozivim jer prepuštanje ženi prava na razvod znači da on gubi ikakva prava nad njom. Ako ona odluči razvesti se, on će biti obavezan da je se kloni, a to će se desiti ako izgubi pravo da je ponovo vrati sebi.”

Da li se u obzir uzima namjera čovjeka ili žene?

Eš-Šafi smatra da se u obzir uzima namjera muža. Ako bude imao namjeru da to bude jedan razvod braka, tako će i biti, a ako bude imao namjeru da to budu tri razvoda odjednom, tako će i biti. On će imati pravo odbiti odluke koje je ona mimo njegovih namjera donijela i ne mora prihvatiti broj razvoda koje želi žena. Drugi smatraju da ukoliko žena bude imala namjeru da se razvede više od jednom, tako će i biti, jer ona ima pravo na tri razvoda, poput njenog muža koji joj je prepustio to svoje pravo. Ako ona odluči da to budu tri razvoda braka odjednom, a muž kaže da je imao namjeru da joj da pravo samo na jedan razvod, njegove se riječi neće uzimati u obzir. Postupit će se po onome što je ona odlučila. Ovo je mišljenje Osmana, r.a., Ibn Omera, r.a., Ibn Abbasa, r.a. Ibn Omer, r.a., i Ibn Mesud, r.a., kažu: “To će se smatrati samo jednim opozivim razvodom braka”, kao što se to spominje u priči koju prenosi Ibn Mesud, r.a.

²⁸⁵ *Bidajetul-mudžtehid*, str. 67., tom 2.

Da li žena mora odmah iskoristiti to pravo koje joj je prepušteno ili može i kasnije?

Ibn Kudama u svom *Mugniju* veli: "Ukoliko čovjek prepusti ženi pravo na razvod braka, to će postati njenim trajnim pravom, i neće biti obavezna to svoje pravo odmah iskoristiti."

To mišljenje prenosi se od Alije, r.a., a zastupali su ga i Ebu Es-Sevr, Ibn el-Munzir i Hakem. Malik, Eš-Šafi i racionalisti (*ashabur-reʿ*) kažu: "Žena će morati iskoristiti to svoje pravo odmah nakon što joj ga njen muž prepusti, ako to odgodi za kasnije, izgubit će to pravo, jer joj je dano da izabere, i obavezna je to odmah učiniti."

Prvo je mišljenje ispravnije jer je Alija, r.a., rekao o čovjeku koji je pravo na razvod prepustio svojoj ženi: "Ona će imati pravo na razvod sve dok ga ne iskoristi."

Ne znamo da se neko od ashaba razilazio s Alijom, r.a., o ovom pitanju, tako da se može reći da postoji konsenzus. Ispravno je i zbog toga što je to jedna vrsta opunomoćivanja za razvod, tako da se to može i kasnije izvršiti jer je situacija identična slučaju kada to pravo čovjek prenese na nekog drugog.

Šta se dešava kada se čovjek predomisli?

Ibn Kudama dalje veli: "Ako bi se čovjek predomislio i rekao: 'Poništavam svoju odluku da pravo na razvod dadnem ženi', ona bi izgubila to pravo." Ovo mišljenje zastupali su: Ata, Mudžahid, Eš-Šaʿbi, En-Nehai, El-Evzai i Ishak.

Ez-Zuhri, Es-Sevri, Malik i racionalisti (*ashabur-reʿ*) kažu: 'On nema pravo da se predomisli ako pravo na razvod prepusti svojoj ženi.' Ako bi nakon razvoda muž imao spolni odnos s njome, to bi se smatralo vraćanjem, jer je to jedna vrsta opunomoćivanja, a uplitanje onog ko je opunomoćio poništava volju onoga ko je opunomoćen. Ako bi se žena sama odrekla tog prava koje joj je prepušteno, izgubila bi ga, kao što opunomoćivanje prestaje kada to poželi onaj ko je opunomoćio."²⁸⁶

²⁸⁶ *F: Mugni*, str. 288., tom 8.

3. "Razvedi se ako želiš!"

Učenjaci hanefijskog mezheba kažu: "Ako neko kaže svojoj ženi: 'Razvedi se ako želiš', a ne bude imao namjeru da to prepusti njoj, ili ima namjeru da joj dadne pravo na samo jedan razvod braka, pa ona kaže: 'Razvodim se s tobom', to će se smatrati jednim opozivim razvodom. Ako se razvede tri puta odjednom, a to bude i njegova namjera, to će se i smatrati takvim razvodom braka. Ako bi joj rekao: 'Razvedi se kad god to poželiš', i ona kaže: 'Razvodim se s tobom neopozivo', tako će se i desiti. Ako bi rekla: 'Odabirem sebe', to se neće smatrati razvodom braka. Ako bi joj rekao: 'Razvedi se kad god to poželiš', ona će imati pravo to učiniti u bilo koje vrijeme. Ako bi muž rekao nekom drugom čovjeku: 'Razvedi me s mojom ženom', on će to imati pravo učiniti kad god poželeti. Ako bi muž rekao: 'Razvedi me s mojom ženom ako to želiš', taj će čovjek imati pravo da ga razvede samo onog momenta kada mu muž to ponudi."

Opunomoćivanje

Ako bi čovjek prepustio nekome drugome da ga razvede s njegovom ženom, to bi bilo ispravno. To će on imati pravo učiniti odmah ili kasnije, isto kao kad bi pravo na razvod dano ženi. Imam Šafi slaže se s ovim mišljenjem jer je u pitanju punomoć. Svejedno je ako bi čovjek rekao: "Pitanje razvoda moje žene u tvojim je rukama", ili ako kaže: "Dajem ti izbor kada je u pitanju razvod moje žene", ili ako kaže: "Razvedi me s mojom ženom."

Učenici Ebu Hanife kažu: "To opunomoćivanje ograničava se samo na vrijeme dok se ne raziđu, jer je to identično situaciji kada čovjek kaže svojoj ženi: 'Odaberi šta želiš.'"

Autor djela *Mugni* veli: "Mi smatramo da je to kao i ostalo opunomoćivanje, tj. može se sprovesti kasnije, poput opunomoćivanja u trgovanju. Ako je ovo tačno, onda će opunomoćenik imati pravo razvesti ih osim u slučaju da muž poništi svoju odluku ili ako nakon razvoda muž bude imao spolni odnos sa svojom ženom. Opunomoćenik će imati

pravo da ih razvede jednim opozivim razvodom braka, kao i tri puta odjednom. Mužu će biti dozvoljeno da opunomoći samo onoga ko je u stanju da se prihvati te odgovornosti, a to je osoba koja ima zdravu pamet. Što se tiče opunomoćivanja luđaka i djeteta, nije dozvoljeno to prepuštati njima, a ako bi oglasili razvod, njihova odluka ne bi bila punovažna. Racionalisti kažu: "To bi bilo punovažno."²⁸⁷

Općenitost i specificiranje ovih riječi

Ove riječi mogu imati općenito značenje, tako što će muž prepustiti to pravo ženi: da odabere šta ona želi i da se ne spominje ništa drugo mimo ovih riječi. U ovom slučaju žena će imati pravo razvesti se samo prije nego što se razide sa svojim mužem s mjesta gdje joj je on prepustio to pravo, pod uvjetom da je i ona tu prisutna. Ako je bila odsutna, imat će mogućnost iskoristiti to svoje pravo samo onog momenta kada sazna za to. Ako se razidu s mjesta gdje su se to dogovorili, ili žena ode s mjesta gdje je to saznala, ona će izgubiti to pravo, i nakon toga neće imati pravo na razvod, jer su riječi pomoću kojih je dobila to pravo bile općenite, pa ako se razidu, izgubit će ga.

Ovaj propis važit će u slučaju kada ne postoji nešto što ukazuje na općenitost riječi pomoću kojih se pravo na razvod braka prepušta ženi, npr. da čovjek prepusti to pravo ženi u trenucima kada se vjenčavaju, jer nije logično da čovjek, kada se ženi, prepusti pravo ženi da se odmah razvede s njim, nego će to ukazivati na to da će se odnositi na budućnost, i žena će imati pravo to iskoristiti kada želi, tako da sama situacija ukazuje na općenitost tog njenog prava.

U nekim sudnicama u Egiptu donesen je zakon u kojem stoji da ako čovjek prilikom sklapanja braka prenese pravo na razvod na svoju ženu, to će značiti da se to pravo ne ograničava samo na određeno mjesto. U tom slučaju žena će imati pravo da se razvede kad god ona to poželi, jer u suprotnom, prepuštanje ženi prava na razvod neće imati nikakvog smisla. Ovaj je propis naknadno prihvaćen.

²⁸⁷ *El-Mugni*, str. 292.

Ove riječi mogu biti i neodređene, npr. da čovjek kaže: “Razvedi se kad god to poželiš” ili: “Stvar je u tvojim rukama kad god ti to poželiš.” U ovom slučaju žena će imati pravo razvesti se kada htjedne, jer je to pravo preneseno na nju na neodređeno vrijeme, i imat će pravo iskoristiti ga kada to ona poželi.

Ove se riječi mogu odnositi i na neko određeno vrijeme, npr. da joj čovjek da roka jednu godinu, i u ovom slučaju žena će imati pravo na razvod samo u onom roku koji je dobila. Nakon isteka tog roka ona više neće imati pravo da odlučuje o razvodu braka.

Prepuštanje prava na razvod prilikom sklapanja braka i nakon toga²⁸⁸

Dozvoljeno je da čovjek pravo na razvod braka prenese na ženu prilikom samog sklapanja braka ili nakon toga. Međutim, učenjaci hanefijskog mezheba uvjetuju da, ukoliko se to dešava prilikom sklapanja braka, želju za tim ispolji žena. Npr. da žena kaže čovjeku: “Udajem se za tebe pod uvjetom da pravo na razvod braka bude u mojim rukama i da se mogu razvesti kada to htjednem”, a da joj čovjek odgovori: “Prihvatam”, i na osnovu ovog uvjeta sklopit će brak. U ovom slučaju žena će dobiti općenito pravo na razvod braka i moći će iskoristiti to svoje pravo kada poželi, jer je muž prihvatio taj uvjet prije sklapanja braka.

U slučaju da čovjek izrazi želju da pravo na razvod braka prenese na ženu, npr. da joj kaže: “Ženim se tobom pod uvjetom da pravo na razvod bude u tvojim rukama i da se razvedeš sa mnom kada ti to poželiš”, a ona mu odgovori: “Prihvatam”, brak bi bio ispravan, ali prepuštanje prava ženi na razvod ne bi bilo ispravno, i ona ne bi imala pravo odlučivati o razvodu braka.

Razlika između ove dvije situacije jeste to što je u prvom slučaju muž taj koji je prihvatio ženin uvjet da ona odlučuje o razvodu braka nakon što se vjenčaju, pa je prenio to pravo na nju onog momenta kada su se vjenčali. U drugom slučaju on je prenio na nju pravo koje ni sam ne posjeduje, jer još nisu stupili u brak.

²⁸⁸ *Abkam el-abval eš-šahsiyye fi eš-šer'ia el-islamijje*, str. 1552.

Situacije u kojim kadija ima pravo odlučivanja o razvodu braka

Situacije u kojima kadija ima pravo odlučivati o razvodu braka definirane su u zakonu koji je donesen 1920. i 1929. god., a oslanja se na mišljenje islamskih učenjaka, jer se o tome ne prenosi ni jedan tekst iz Kur'ana i sunneta koji jasno govori o tome. Nastojalo se olakšati ljudima i postupati shodno tolerantnosti islama.

U 25. zakonu koji je donesen 1920. god. stoji da kadija ima pravo odlučivati o razvodu u slučaju da muž nije u stanju materijalno izdržavati svoju porodicu i ukoliko ima mahanu.

U zakonu koji je donesen 1929. god., pod brojem 25. stoji da će kadija odlučivati o razvodu braka ukoliko muž nanosi štetu svojoj ženi, ukoliko je dugo, a neopravdano, odsutan i ukoliko je uhapšen. Sada ćemo podrobnije govoriti o svakoj od ovih situacija, osim o situaciji kada muž ima mahane, jer smo o tome prethodno govorili.

Nemogućnost materijalnog izdržavanja

Imam Malik, Eš-Šafi i Ahmed smatraju da je kadiji dopušteno zaključiti razvod braka zbog muževe nemogućnosti da materijalno izdržava svoju porodicu, ukoliko nema nikakvog imetka, a kao dokaz navode sljedeće:

1. Muž je obavezan da se prema svojoj ženi ponaša na najljepši mogući način, u protivnom treba je pustiti i na lijep način razvesti se s njome. Uzvišeni Allah, rekao je:

﴿فَإِنْ سَأَلَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾

‘...pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.’

Nema nikakve sumnje da je neizdržavanje žene u suprotnosti s lijepim ponašanjem prema njoj;

2. Uzvišeni je rekao:

﴿وَلَا تُسْكُوهُنَّ ضَرْارًا لَّتَعْدُوا﴾

‘I ne zadržavajte ih da biste im učinili nasilje.’

Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je:

لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ.

‘Nije dozvoljeno nanositi štetu ni sebi ni drugome.’

A koja veća šteta može zadesiti ženu od toga da nema sredstava za normalan život, a kadija je dužan otkloniti tu štetu od nje;

3. ukoliko je potvrđeno da kadija ima pravo zaključiti razvod braka zbog mahane koju ima muž, pa nemogućnost materijalnog izdržavanja više nanosi štetu ženi nego postojanje te mahane, u tom je slučaju preče zaključiti razvod braka zbog tog razloga.”

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da kadiji nije dozvoljeno zaključiti razvod braka zbog nemogućnosti muža da materijalno izdržava svoju ženu bez obzira da li on to čini namjerno ili zbog siromaštva koje ga je zadesilo. Kao dokaz oni navode sljedeće:

Uzvišeni je rekao:

﴿لَيْنِقُ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَةِ وَمَن قَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلَيْنِقُ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا﴾

“Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici – prema onome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikoga ne zadužuje više nego što mu je dao; Allah će, sigurno, poslije tegobe, slast dati.”²⁸⁹

Imam Zuhri upitan je o čovjeku koji nije u stanju da materijalno izdržava svoju porodicu, da li ih treba razvesti, pa je odgovorio: “Pomoći će mu se, i ne treba ih razvoditi”, pa je proučio ovaj ajet.

2. Neki su ashabi bili imućni, a neki siromašni, a nije poznato da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., razveo nekog od svojih ashaba s njegovom ženom zbog njegovog siromaštva.

3. Supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., tražile su od njega da im osigura ono što on nije bio u stanju učiniti, pa se on odvojio od njih mjesec dana, i to im je bila kazna. Ako traženje od muža onoga što on nije u stanju osigurati zaslužuje ovakvu kaznu, onda će se traženje

²⁸⁹ Et-Talak, 7.

razvoda zbog muževog siromaštva smatrati nepravdom prema njemu, i na to se ne treba obazirati.

Oni dalje kažu: “Ako muž namjerno ne želi izdržavati svoju ženu mada je to u mogućnosti, to će biti nepravda prema ženi koja će se otkloniti tako što će se jedan dio njegovog imetka prodati i dati ženi na ime izdržavanja, ili će biti uhapšen sve dok ne bude dao ženi njeno pravo koje joj pripada. Neće se pribjegavati razvodu braka sve dok, umjesto toga, postoje neke druge metode. Ako je to tako, onda kadija neće imati pravo odlučivanja o razvodu braka jer je razvod najomraženija dozvoljena stvar kod Allaha, dž.š., i u slučaju kada to učini muž koji ima privilegiju da odlučuje o razvodu. Pa šta je tek onda u slučaju kada to učini kadija, koji u osnovi nema pravo odlučivati o tome. Razvod braka nije jedini način za otklanjanje nepravde od žene.”

Ovo je u slučaju kada je muž u stanju izdržavati svoju ženu. Ako je siromašan, to se neće smatrati nepravdom prema ženi, jer Allah, dž.š., ne zadužuje nikog preko njegovih mogućnosti.

U zakonu koji je donesen 1920. god., u 4. paragrafu, stoji: “Ukoliko muž odbije izdržavati svoju ženu, a ima imetak, bit će prisiljen da to učini. Ukoliko nema imetka, ali se za njega ne može reći ni da je siromašan ni imućan, ali ustraje u svojoj odlučnosti da ne izdržava svoju ženu, kadija će proglasiti trenutni razvod braka. Ako bude tvrdio da to nije u stanju činiti, pa se ustanovi suprotno, kadija će istog momenta proglasiti razvod braka. Ako se potvrdi da on nije u mogućnosti da to čini, dat će mu se određeni vremenski period koji ne smije biti duži od mjesec dana, pa ako, i nakon toga, ne bude u stanju izdržavati svoju ženu zaključit će se razvod braka.”

Paragraf (5)

“Ukoliko je muž odsutan u nekom mjestu koje je blizu, i ako bude imao imetak, uzet će se dio njegovog imetka na ime izdržavanja njegove žene. Ako ne bude imao imetka, kadija će nastojati naći neki izlaz za njega i dat će mu se rok. Ako ne pošalje imetak od kojeg bi se njegova

žena mogla izdržavati, ili ne dođe lično da se pobrine o tome, kadija će nakon isteka određenog roka zaključiti razvod braka. Ako je odsutan u nekom dalekom mjestu, i nije mu lahko da se vrati kući, ili se uopće ne zna gdje je, ili je izgubljen, i ukoliko se ustvrdi da on uopće nema imetka od kojeg bi se njegova žena izdržavala, kadija će proglasiti razvod braka. Ovi propisi primijenit će se i na zatvorenika koji nije u stanju izdržavati svoju ženu.”

Paragraf (6)

“Ukoliko kadija proglasi razvod braka zbog muževe nemogućnosti da izdržava ženu, to će se smatrati jednim opozivim razvodom braka. Muž će imati pravo vratiti svoju ženu ukoliko se njegova situacija promijeni nabolje i bude spreman izdržavati je dok je ona još u *iddetu*. Ako se njegova situacija ne promijeni nabolje i ne bude spreman izdržavati je, neće imati pravo vratiti je.

Razvod braka zbog štete koju muž nanosi svojoj ženi

Imam Malik²⁹⁰ smatra da žena ima pravo tražiti od kadije da proglasi razvod braka ukoliko optuži svoga muža da joj nanosi štetu, tako da ona više nije u stanju nastaviti život s njime, npr. ukoliko je tuče, psuje i vrijeđa, na bilo koji način uznemirava, tako da to ona više ne može podnijeti, ili je prisiljava da govori ili čini ono što je grijeh. Ukoliko se potvrdi da su njene optužbe tačne tako što ona donese nepobitne dokaze, ili muž prizna, i ukoliko je uznemiravanje nepodnošljivo, a kadija nije u stanju da ih pomiri, proglasit će neopozivi razvod braka. Ukoliko žena nije u stanju dokazati svoje optužbe, ili muž ne prizna, njena tužba bit će odbijena.

Ako se njene tužbe ponove više puta i bude tražila razvod braka, a u sudnici se ne potvrde njene optužbe, kadija će odrediti dvojicu ljudi pod

²⁹⁰ Isto mišljenje zastupa i imam Ahmed. Tome se suprotstavlja Ebu Hanifa i Eš-Šafi, i oni smatraju da nije dozvoljeno proglasiti razvod braka zbog štete koju muž nanosi ženi, jer postoji mogućnost da se ta šteta otkloni prisilno, kao i dozvoljavanjem ženi da mu se ne pokorava.

uvjetom da budu pravedni i razumni, a koji dobro poznaju njeno stanje, da pokušaju da ih pomire. Preporučljivo je da to budu njeni rođaci, a ako nema rođaka, onda neko drugi. Oni trebaju provjeriti uzroke zbog kojih se žena žali na svog muža i pokušati da ih pomire. Ako ne budu u stanju to učiniti, a oboje od supružnika budu odgovorni za razdor koji je nastupio među njima, ili samo muž, ili stvarne činjenice ne budu jasne, presudit će među njima tako što će proglasiti neopozivi razvod braka.²⁹¹ Ako je žena odgovorna za tu situaciju, neće se rastaviti putem razvoda braka nego tako što će se žena dogovoriti s mužem kako da se rastave.

Ako se ovi zastupnici ne slože u mišljenju, otići će pred kadiju i izložiti će pred njega svoja viđenja. Kadija će im narediti da ponove istraživanje, a ako i pored toga ne pronađu zajedničko rješenje, kadija će odrediti drugu dvojicu ljudi. Zastupnici su dužni svoje mišljenje izložiti pred kadijom, a on je obavezan sprovesti njihovu odluku. Osnova za sve jesu riječi Uzvišenog:

﴿وَلِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا يُوَفِّقَ اللَّهُ بَيْنَهُمَا﴾

“A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog pomiritelja iz njene porodice. Ako oni žele izmirenje, Allah će ih pomiriti.”²⁹²

Allah, dž.š., također je rekao:

﴿فَإِمْسَاكُ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ﴾

“...pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati.”

Pošto je nemogućnost velikodušnog zadržavanja nemoguća, onda jedino preostaje razilaženje na najljepši mogući način. Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: “Nije dozvoljeno nanositi štetu ni sebi ni drugome.”

²⁹¹ Ebu Hanifa, Ahmed i Eš-Šafi u jednom od svojih mišljenja smatraju da ova dvojica ljudi nemaju pravo proglasiti razvod braka, osim ako im muž ne dadne to pravo. Malik i Eš-Šafi kažu: “Ako oni uvide da se pomirenje može desiti nekom protuuslugom među supružnicima ili bez toga, bit će dozvoljeno da to učine. Ako uvide da je jedini način da se žena otkupi od svoga muža, i to će biti dozvoljeno. Ako onaj ko zastupa muža uvidi da je jedini način razvod braka, to će se i desiti, i za to mu neće biti potrebna dozvola muža. Ovo se temelji na tome što su oni osobe koje izmiruju, a ne opunomoćenici.”

²⁹² B:n-Nisa, 35.

Paragraf (7)

“Ukoliko žena optuži svoga muža da joj nanosi štetu koju ona nije u stanju trpjeti, i nije u stanju nastaviti život s njime, dozvoljeno joj je da od kadije traži razvod braka. Kadija će, ukoliko se potvrdi da joj on uistinu nanosi štetu, te da ne postoji mogućnost pomirenja među njima, proglasiti neopozivi razvod braka. Ako on porekne optužbe, ali žena nastavi sa žalbom, a ne potvrdi se da joj on nanosi štetu, kadija će odrediti dvojicu zastupnika koji će postupiti shodno zakonima koji su doneseni pod brojevima: 7, 8, 9, 10 i 11.”

Paragraf (8)

“Zastupnici trebaju biti pravedni i razumni ljudi, rođaci supružnika, ukoliko je to moguće, a ako ne postoje rođaci, onda neko drugi ko dobro poznaje njihov stanje i ko je u mogućnosti da ih pomiri.”

Paragraf (9)

“Zastupnici trebaju dobro ispitati uzroke razdora koji je nastupio među supružnicima i trebaju dati sve od sebe da ih pomire. Kada utvrde način za pomirenje, postupit će po njemu.”

Paragraf (10)

“Ukoliko zastupnici nisu u stanju pomiriti supružnike, a muž bude odgovoran za tu situaciju, ili oboje supružnika, ili se ne bude znalo ko je kriv, proglasit će neopozivi razvod braka.”

Paragraf (11)

“Ako mišljenja zastupnika budu suprotna, kadija će im narediti da ponove proces utvrđivanja, a ako se i nakon toga budu razilazili, imenovat će nekog drugog.”

Paragraf (12)

“Zastupnici su obavezni saopćiti kadiji svoja viđenja, a kadija treba postupiti shodno njihovim preporukama.”

Razvod braka zbog dugog odsustvovanja muža

Da treba proglasiti razvod braka zbog dugog odsustvovanja muža, smatraju imam Malik²⁹³ i Ahmed, a to je zbog toga kako bi se otklonila šteta od žene. Žena će imati pravo tražiti razvod braka ako je njen muž odsutan, i pored toga ako bude imao imetak od kojeg bi se žena mogla izdržavati, ali pod sljedećim uvjetima:

1. da se odsustvovanje muža dešava zbog nekog neopravdanog razloga;
2. da joj njegovo odsustvovanje nanosi štetu;
3. ako je oputovao van mjesta gdje su živjeli;
4. da prođe godina dana od njegovog odsustva.

Ako je odsutan iz nekog opravdanog razloga, npr. radi studiranja, trgovine, ili kao službenik neke firme, ili kao regrut, u tom slučaju žena neće imati pravo tražiti razvod braka. To pravo neće imati ni u slučaju ako je od nje odsutan u istom mjestu gdje i ona živi.

Ona će imati pravo tražiti razvod braka i u slučaju da joj njegovo odsustvo, pa makar bio odsutan negdje u blizini, nanosi štetu. Neophodno je da prođe godina dana kako bi se ustvrdilo da joj njegovo odsustvo nanosi štetu, da ona osjeća usamljenost, i da postoji bojazan da će učiniti nešto što joj je Allah, dž.š., zabranio.

Imam Malik jeste taj koji smatra da je potrebno da prođe jedna godina dana.²⁹⁴ Neki kažu da je potrebno tri godine, a imam Ahmed smatra da je za to potrebno šest mjeseci jer je to krajnji rok poslije kojeg žena gubi strpljenje zbog odsustva njenog muža, kao što smo

²⁹³ Imam Malik smatra da je to neopozivi razvod braka, a imam Ahmed da je to poništenje bračnog ugovora.

²⁹⁴ Ovdje se misli na hidžretsku godinu.

to spominjali u jednom od prethodnih poglavlja. To je ono o čemu se raspravljao Omer, r.a., i odgovor koji mu je uputila Hafsa, r.a.

Razvod braka zbog hapšenja muža

Prema imamu Maliku i Ahmedu, u ovo ulazi i razvod braka zbog hapšenja muža, jer i u tom slučaju žena trpi štetu zbog toga što je njen muž odvojen od nje. Ako se donese presuda da on treba boraviti u zatvoru tri godine ili više, i ta presuda bude konačna, nakon što prođe godina dana, žena će imati pravo od kadije tražiti razvod braka jer trpi štetu.

Ako se to potvrdi, kadija će proglasiti neopozivi razvod braka. Ovo mišljenje zastupa Malik, a Ahmed smatra da će to biti poništenje bračnog ugovora. Ibn Tejmijja veli: “Na osnovu ovoga može se reći da je situacija žene čiji je muž zarobljen ili uhapšen poput situacije žene čiji je muž nestao, jer žena ni od jednog ni od drugog nema nikakve koristi.”

U zakonu koji je donesen pod brojem 12. stoji: “Ako je muž odsutan godinu dana ili više, a bez opravdanog razloga, njegova supruga imat će pravo od kadije tražiti da proglasi neopozivi razvod braka ako joj mužovo odsustvo nanosi štetu, pa makar on bude imao imetak od kojeg se ona može izdržavati.”

Paragraf (13)

“Ako je moguć kontakt s mužem koji je odsutan putem pisama, kadija će mu odrediti krajnji rok i upozoriti ga da će proglasiti razvod braka ukoliko se on ne vrati ili i nju ne odvede sa sobom. Ako prođe određeni rok, a muž se ne vrati niti ponudi neki opravdan razlog za svoje odsustvo, kadija će proglasiti razvod braka bez sljedećeg upozorenja ili produživanja roka.”

Paragraf (14)

“Supruzi uhapšenog čovjeka za koga je donesena presuda da će biti lišen slobode tri godine ili više bit će dozvoljeno da od kadije traži razvod braka, a nakon što prođe godina dana od muževog hapšenja. Taj razvod bit će neopoziv zbog štete koju žena trpi, pa makar muž bude imao imetak od kojeg žena može rješavati svoje materijalne potrebe.”

Prethodno smo govorili o razvodu braka koji se desi zbog neke mahane muža.

SPORAZUMNI RAZVOD BRAKA

Bračna veza može počivati samo na miru, ljubavi, samilosti i lijepom ophođenju među supružnicima, te ukoliko oboje njih budu ispunjavali svoje dužnosti. Desi se da čovjek ne voli svoju suprugu ili da ona njega ne voli. Islam u ovom slučaju preporučuje strpljivost i podnošenje te savjetuje da se liječe uzroci zbog kojih se ta mržnja pojavila. Uzvišeni je rekao:

﴿فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا﴾

“A ako prema njima odvratnost osjetite, moguće je da je baš u onome prema čemu odvratnost osjećate Allah veliko dobro dao.”²⁹⁵

U vjerodostojno prenesenom hadisu stoji:

لَا يَفْرُكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً: إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا خُلُقًا آخَرَ.

“Neka vjernik ne mrzi vjernicu. Ako mu se ne sviđa jedna njena osobina, svidjet će mu se neka druga njena osobina.”

Međutim, desi se da se mržnja iz dana u dan samo povećava, razdor postaje veći, izlaz iz te situacije gotovo da je nemoguće naći, strpljenje slabi, i nestaje svega na čemu se zasnivao njihov dom: mir, ljubav, samilost, ispunjavanje obaveza. Takvu je situaciju nemoguće popraviti i u tim slučajima islam dozvoljava jedino preostalo rješenje koje se mora desiti.

²⁹⁵ En-Nisa, 19.

Ako je netrpeljivost prisutna kod muža, pa u njegovim je rukama razvod braka, to je jedno od njegovih prava koje on može u granicama koje je Allah, dž.š., postavio iskoristiti kada to poželi.

Ako se netrpeljivost javila kod žene, islam joj je dozvolio da se riješi te, za nju nepodnošljive, bračne veze sporazumom koji će postići s mužem. To će se desiti tako što će mu ona vratiti sve što je od njega uzela na ime bračne veze samo da joj on dadne razvod braka. O tome, Allah, dž.š., veli:

﴿وَلَا يَحِلُّ لَكُمُ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ﴾

“A vama nije dopušteno da uzimate bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove propise neće izvršavati. A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi.”²⁹⁶

Muževo primanje otkupa od žene jeste pravednost i umjerenost jer je on taj koji joj je dao vjenčani dar i snosio troškove braka, vjenčanja, a ona je ta koja se nezahvalno ponijela prema tome i tražila razvod braka, pa je pravedno da vrati sve što je on utrošio na nju.

Ako je mržnja obostrana, pa ako muž bude taj koji traži razvod braka, on će imati pravo na razvod, ali će snositi sve posljedice razvoda. A ako je žena ta koja je tražila razvod, imat će pravo da mu ponudi sporazum, i morat će se suočiti s posljedicama toga.

Neki pripovijedaju da se ovakav razvod braka desio još u doba džahilijeta. Amir ibn Zarb udao je svoju kćerku za svoga bratića Amira ibn Harisa. Kada su se vjenčali, ona je pobjegla od njega, a on se na to požalio njenom ocu, pa mu je on rekao: “Neću dozvoliti da izgubiš i ženu i imetak koji si joj dao. Vratit ću ti sve što si joj poklonio.”

²⁹⁶ El-Bekara, 229.

Definicija sporazumnog razvoda braka

Sporazumni razvod braka koji je islam dozvolio jezički je preuzet od glagola koji označava skidanje odjeće (*halea es-sevb*), jer je žena čovjekova odjeća, i on je njena odjeća. Uzvišeni je rekao:

﴿هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ﴾

“One su odjeća vaša, a vi ste njihova odjeća.”²⁹⁷

Naziva se i otkupom (*el-fida*) jer žena otkupljuje sebe od svoga muža tako što mu dadne određeni iznos imetka da se on razvede s njom.

Učenjaci to definiraju i kažu da je to razvod braka u kojem čovjek primi nadoknadu od žene s kojom se razvodi.

Osnova na kojoj se temelji njegova šerijatska ispravnost jeste hadis koji bilježe El-Buhari i En-Nesai od Ibn Abbasa, r.a., koji pripovijeda:

جَاءَتْ امْرَأَةٌ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ بْنِ شَمَّاسٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَعْيَبَ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينٍ وَلَكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَتُرِيدِينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ؟ قَالَتْ: نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اقْبِلِي الْحَدِيثَ وَطَلِّقِيهِ تَطْلِيقًا.

“Supruga Sabita ibn Kajsja ibn Šemmasa, r.a., došla je kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i rekla mu: ‘Allahov Poslaniče, ne optužujem ga da ima loš moral niti da nije dobar vjernik²⁹⁸, ali ne bih, kao muslimanka, željela biti nezahvalna prema njemu.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., odgovori: ‘Hoćeš li mu vratiti palmovik koji ti je poklonio?’ Ona odgovori: ‘Da.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: ‘Prihvati palmovik koji ti vraća i razvedi se s njome.’”

²⁹⁷ El-Bekara, 187.

²⁹⁸ Tj. ne želi da se razvede s njim zbog njegovog lošeg odgoja niti manjkavosti njegove pobožnosti nego joj se nije svidao zbog njegove ružnoće. Ona nije željela da je odvratnost koju osjeća prema njemu navede na to da mu uskrati jedno od njegovih prava, a pod nezahvalnošću misli se na nezahvalnost prema mužu.

Riječi pomoću kojih se zaključuje ovakav razvod braka

Učenjaci smatraju da ovakav razvod braka mora biti pomoću riječi koja ga jezički označava ili pomoću jedne od njenih izvedenica, ili pomoću riječi koja ukazuje na isto značenje, npr. iskupljenje i otkup. Ako se ne desi pomoću ovih riječi, npr. ako čovjek kaže svojoj ženi: "Razvedena si, ali mi zauzvrat daj toliko i toliko imetka", to će se smatrati običnim razvodom braka koji se desio iz materijalnih razloga a ne sporazumnim razvodom braka.

Ibn el-Kajjim suprotstavlja se ovom mišljenju i kaže: "Onaj ko u obzir uzima stvarne činjenice i intencije ugovora, a ne gleda na riječi pomoću kojih se ti ugovori zaključuju, sporazumni razvod braka smatrat će prekidom bračne veze bez obzira pomoću kojih se to riječi desilo."

Ovo je jedno od mišljenja koje se prenosi od učenika imama Ahmeda, a zastupao ga je i šejhul-islam Ibn Tejmijja, a prenosi se i od Ibn Abbasa, r.a.

Ibn Tejmijja veli: "Oni koji u obzir uzimaju riječi pomoću kojih se postiže ovakav razvod braka, smatraju da ukoliko se upotrijebe riječi koje ukazuju na razvod braka, onda to biva obični razvod braka."

Odabirući ovo mišljenje, Ibn el-Kajjim veli: "Izučavanje šerijatskog prava i njegove metodologije potvrđuje da se prilikom sklapanja ugovora gleda na činjenice i značenje riječi pomoću kojih se ti ugovori zaključuju, a ne na formu i jezički oblik same riječi. Ono što upućuje na ispravnost ovog mišljenja jeste to što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio Sabitu ibn Kajsu ibn Šemmasu, r.a., da se razvede sa svojom ženom, a njoj je naredio da u *iddetu* provede jedan mjesečni ciklus, što nedvosmisleno ukazuje na to da je to bilo poništenje bračnog ugovora iako se desilo pomoću riječi kojima se postiže razvod braka. Pored toga, Allah, dž.š., odredio je da se na ovakvu vrstu razvoda braka odnose svi propisi koji se odnose na otkupljenje, a poznato je da se otkupljenje ne ograničava na samo jednu riječ, jer Allah, dž.š., nije odredio neku posebnu riječ za to.

Razvod braka u kojem se žena otkupljuje od svoga muža jeste posebna vrsta razvoda koji nema iste propise kao i obični razvod braka. U hadisima je jasno potvrđeno da nakon ovakvog razvoda muž nema pravo ponovo vratiti svoju ženu, i ona ne mora biti u *iddetu* tri mjesčna pranja.²⁹⁹

Nadoknada u sporazumnom razvodu braka

Kao što smo to prethodno spomenuli, sporazumni razvod braka jeste prekidanje bračne veze uz materijalnu nadoknadu koja je osnovni sastavni dio ovakvog razvoda. Ukoliko nema materijalne nadoknade, to se neće smatrati sporazumnim razvodom braka, i ako se desi razvod, to će biti opozivi razvod. Ako muž ne bude imao namjeru da se uistinu razvede, do razvoda neće ni doći, jer riječi pomoću kojih se zaključuje sporazumni razvod metaforične su i obavezno je uvažiti namjeru.

Svaki imetak koji je dozvoljen kao mehr dozvoljen je i kao nadoknada u sporazumnom razvodu braka

Učenjaci šafijskog mezheba smatraju da je dozvoljeno u sporazumnom razvodu braka da nadoknada bude vjenčani dar, mehr, ili jedan njegov dio, ili neki drugi imetak, bez obzira da li bio veći od mehra, ili manji, i u tome nema nikakve razlike bez obzira o kakvoj se vrsti imetka radilo, bilo to natura, dug ili neka druga vrsta koristi.

Osnova za to je pravilo koje glasi: “Sve što je dozvoljeno da bude mehrom dozvoljeno je i da bude nadoknada u sporazumnom razvodu braka zbog općenitosti ajeta:

﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا اقْتَدَتْ﴾

‘Onda im nije grehota da se ona otkupi’, i zbog toga što je to ugovor kojim se poklanja imetak kao nadoknada, pa zbog toga liči na sklapanje braka. Međutim, uvjetuje se da to bude poznat imetak koji se može iskoristiti i da ispunjava sve uvjete koje treba ispunjavati imetak koji se

²⁹⁹ *Zadul-mead*, str. 27., tom 4.

daje kao nadoknada, npr. da ga je u stanju predati novom vlasniku, da je to njegova stvarna imovina i dr. Sporazumni razvod braka jeste ugovor u kojem se ostvaruje međusobna korist tako da sličići trgovini i davanju mehra.”

Ovo su ispravni uvjeti kada je u pitanju ispravan sporazumni razvod braka. Kod neispravnog sporazumnog razvoda braka nisu ispunjeni uvjeti kada je u pitanju imetak koji se daje kao nadoknada. Ako bi joj npr. kao nadoknadu dao imetak čije je stanje nepoznato, npr. neku odjeću, ili tovar neke životinje, ili joj bude postavio neki neispravan uvjet, npr. da je ne izdržava, pa makar bila i trudna, ili da ne stanuje kod njega dok je u *iddetu*, ili obeća da će joj dati hiljadu dirhema kao nadoknadu, ali ne spomene krajnji rok kada joj treba to uručiti i sl., ona će se neopozivo razvesti s njime uz nadoknadu koju uzimaju žene koje su poput nje.

Razvrgavanje bračne veze desit će se zbog toga što je sporazumni razvod braka ili njegovo poništenje ili obični razvod. Poništenje se može odnositi na bilo koji ugovor, a ako se to bude smatralo razvodom braka, pa razvod se može desiti bez bilo kakve nadoknade, tako da ono što ne zavisi od nadoknade biva ispravno i bez nje.

Što se tiče određivanja nadoknade tako što se će se porediti s nadoknadom žena poput nje, to je zbog toga što neispravnost prve nadoknade ne znači da ne treba odrediti neki drugi imetak. Može se desiti da je imetak koji je ona uzela od muža potrošen, pa da je obavezna vratiti mu njegovu protuvrijednost i treba gledati na imetak koji je sličan s onim što joj je on dao. Jer, sve što nije sastavni dio nekog ugovora, neće smetati ako se ne bude poznavalo, kao što je slučaj sa vjenčanim darom, mehrom.

Jedna od takvih situacija jeste i ta ako bi se čovjek sporazumno razveo sa svojom ženom pod uvjetom da mu ona kao nadoknadu dadne ono što se nalazi u njenoj ruci, i ako se ne bude znalo ono što ona posjeduje, onda će se visina nadoknade porediti s nadoknadom žena poput nje. Ako se u njenoj ruci ne bude ništa nalazilo, to će se smatrati jednim opozivim razvodom braka, i to se mišljenje bilježi u djelu *El-Vesit*, dok drugi autori bilježe da će se to smatrati neopozivim razvodom braka.

Učenjaci malikijskog mezheba kažu: “Kao nadoknadu dozvoljeno je dati i imetak koji je nepoznat, npr. tele koje je u utrobi krave i sl., a ako bi to tele uginulo, muž ne bi bio obavezan dati nešto drugo, a žena će biti neopozivo razvedena. Dozvoljeno je da se to desi i uz imetak koji nije opisan, npr. s plodovima koji još nisu uzreli, ili tako što će se ona odreći prava na starateljstvo i prepustiti to pravo njemu.”

Ako bi joj dao imetak koji je zabranjen, npr. alkohol, zatim imetak koji je ukraden, on će biti odgovoran, i ona će biti neopozivo razvedena. Alkohol će biti proličen, a ukradeni će imetak biti vraćen njegovom pravom vlasniku, jer je muž znao porijeklo tog imetka bez obzira da li to ona znala ili ne.

Ako bi žena znala da je taj imetak zabranjen, a muž ne bude znao, njega ne obavezuje taj sporazumni razvod.

Povećavanje iznosa nadoknade iznad iznosa mehra

Većina učenjaka smatra da je dozvoljeno da žena ponudi svome mužu veći iznos nadoknade od mehra koji je on njoj dao. Uzvišeni je rekao:

﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ﴾

“Onda im nije grehota da se ona otkupi.”

Ovaj je ajet općenit i odnosi se i na veliki i mali iznos imetka.

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَتْ أُخْتِي تَحْتَ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَارْتَقَعَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: أَرَدْتِ حَدِيثَهُ؟ قَالَتْ: وَأَرِيدُ عَلَيْهَا. فَرَدَّتْ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ وَزَادَتْهُ.

Ebu Seid el-Hudri, r.a., rekao je³⁰⁰: “Moja sestra bila je udata za jednog ensariju. Među njima su se desili neki problemi pa su se požalili Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i on je upita: ‘Hoćeš li mu vratiti njegov palmovik koji ti je poklonio?’ Ona odgovori: ‘Dat ću mu i više.’ Vratila mu je palmovik i dala i više od toga.”³⁰¹

³⁰⁰ Bilježi ga El-Bejheki.

³⁰¹ Muhaddisi ovaj hadis ocjenjuju slabim.

Neki učenjaci smatraju da mužu nije dozvoljeno uzeti više od onoga što je on njoj dao, a kao dokaz navode predanje koje bilježi Ed-Darekutni s vjerodostojnim lancem prenosilaca od Ebu Zubejra, r.a., koji pripovijeda:

إِنَّهُ كَانَ أَصْدَقَهَا حَدِيثَةً فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَدْتَنِي عَلَيْهِ حَدِيثَهُ الَّتِي
أَعْطَاكَ. قَالَتْ: نَعَمْ وَزِيَادَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَمَّا الزِّيَادَةُ فَلَا، وَلَكِنْ
حَدِيثَهُ الَّتِي أَعْطَاكَ. قَالَتْ: نَعَمْ.

“On joj je kao vjenčani dar dao palmovik, pa ju je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: ‘Hoćeš li mu vratiti palmovik koji ti je dao?’ Ona je odgovorila: ‘Da i više od toga.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče joj: ‘Što se tiče *više*, to nije dozvoljeno, vrati mu samo palmovik.’ Ona odgovori: ‘Dobro.’”

Sporazumni razvod braka koji se desi bez nekog posebnog razloga

Sporazumni razvod braka dozvoljen je ukoliko postoji neki opravdan razlog za njega, npr. ako muž ima neku fizičku mahanu, ili loše moralne osobine, ako se žena boji da, ukoliko ostane s njim u braku, neće moći izvršavati svoje vjerske obaveze, ako se muž ne ophodi lijepo s njome te je ne poštuje.

Ako ne postoji jedan od ovih uzroka, onda se treba toga čuvati, jer Ahmed i En-Nesai bilježe predanje Ebu Hurejre, r.a., koji je rekao: “Žene koje se bez razloga otkupljuju od svojih muževa licemjerke su.” Učenjaci smatraju da je to pokuđeno činiti.

Sporazumni razvod braka uz obostrano zadovoljstvo

Može se desiti da sporazumni razvod braka bude uz obostrano zadovoljstvo supružnika. Ako muž nije zadovoljan razvodom braka, a žena ima opravdane razloge zbog kojih se želi razvesti, kadija će prisiliti muža da prihvati razvod, jer su se Sabit, r.a., i njegova žena sporili kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio

Sabitu, r.a., da prihvati razvod, da mu njegova žena vrati palmovik koji joj je dao kao mehr, a to smo prethodno spominjali.

Razmimoilaženje inicirano od strane žene dovoljno je kako bi sporazumni razvod braka postao dozvoljenim

Ševkani veli: “Ono što se može zaključiti iz vanjske forme hadisa koji govore o ovoj temi jeste da je dovoljno razmimoilaženje inicirano žene kako bi sporazumni razvod braka postao dozvoljenim.” Ibn el-Munzir smatra da to nije dozvoljeno sve dok i muž i žena ne budu učestvovali u razmimoilaženju. On kao dokaz navodi vanjsko značenje ajeta. Isto mišljenje zastupali su, također, Tavus, Eš-Ša’bi i jedan broj tabiina. Tome se suprotstavlja skupina učenjaka, a među njima i Et-Taberi, koji tvrdi da se ovdje misli na to da ukoliko žena ne ispunjava svoje obaveze prema mužu, to će dovesti do toga da je on zamrzi, te se zbog toga njoj pripisuje da je uzrok razdora u braku. Ono što potvrđuje da ne treba uzimati u obzir mišljenje muža o tome pitanju jeste činjenica da Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije pitao Sabita, r.a., da li i on ne voli svoju ženu kada je ona ustvrdila da ga ne voli.

Mužu je strogo zabranjeno uznemiravati ženu kako bi je prisilio na ovakav razvod braka

Čovjeku je strogo zabranjeno uznemiravati svoju ženu kako bi joj uskratio neka njena prava, tako da ona bude prisiljena tražiti razvod braka. Ako to učini, ovakav razvod braka smatrat će se nevažećim, nadoknada koju joj dadne na ime sporazumnog razvoda neće biti prihvaćena, pa makar to i kadija presudio.

To je zabranjeno zbog toga što je žena u tom slučaju oštećena iz više razloga: izgubila je muža i uz to je platila novčanu kaznu. Uzvišeni je rekao:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْنَهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ﴾

“O vjernici, zabranjuje vam se da žene kao stvari nasljeđujete, preko volje njihove, i da im teškoće pričinjavate, s namjerom da nešto od onoga što ste im darovali prisvojite, osim ako budu očito zgriješile.”³⁰²

Također je rekao:

﴿وَلِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا
أَتَأْخُذُونَ بِهَا نَآءًا وَآثِمًا مُبِينًا﴾

“Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh.”³⁰³

Neki učenjaci smatraju da će i u ovom slučaju razvod braka biti punovažan, ali da je muž učinio ono što je zabranjeno.

Imam Malik smatra da će se to smatrati običnim razvodom braka, i da je muž obavezan vratiti ženi ono što je uzeo kao nadoknadu.

Sporazumni razvod braka dozvoljen je u trenucima kada je žena čista i kada ima menstruaciju

Sporazumni razvod braka dozvoljen je i u vrijeme kada je žena čista i kada ima menstruaciju, i njegovo dešavanje nije vremenski ograničeno zbog toga što Allah, dž.š., nije njegovo dešavanje ograničio nekim posebnim vremenom. Uzvišeni je rekao:

﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ﴾

“Onda im nije grehota da se ona otkupi.”³⁰⁴

Dokaz za to jeste i činjenica to što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio Sabitu ibn Kajsu, r.a., da se razvede sa svojom ženom, a da se prethodno nije raspitao o tome da li ona ima menstruaciju ili ne, a što je pojava koju svaka žena ima.

³⁰² En-Nisa, 19.

³⁰³ En-Nisa, 20.

³⁰⁴ El-Bekara, 229.

Eš-Šafi veli: "Izostavljanje iznošenja detalja u slučajevima gdje postoje različita stanja, ukazuje na općenitost, a Allahov Poslanik, s.a.v.s., nije se raspitao o tome da li ona ima menstruaciju ili ne. Uzrok što je razvod braka zabranjen dok žena ima menstruaciju, jeste to što bi joj se *iddet* oduljio, a u ovom slučaju ona je ta koja traži razvod i ta koja je zadovoljna činjenicom što će joj *iddet* dulje trajati."

Sporazum o razvodu braka između muža i nekog drugog čovjeka

Dozvoljeno je da se neki čovjek dogovori s mužem neke žene da se sporazumno razvede sa njome, a da on obeća da će platiti nadoknadu. Ako se desi razvod braka, taj će čovjek biti obavezan mužu isporučiti nadoknadu. U ovom slučaju nije potrebno slaganje žene jer je pravo na razvod braka u rukama muža i bez dozvole njegove supruge, a nadoknada je obaveza onoga ko je obećao da će je isplatiti.

Ebu Sevr veli: "To nije ispravno jer je glupost, a čovjek u tom slučaju plaća ono od čega nema nikakve koristi jer on nema nikakva prava nad tom ženom."

Neki učenjaci malikijskog mezheba to ograničavaju time da taj čovjek treba imati namjeru postići neku opću korist ili spriječiti štetu. Ako ima namjeru nanijeti štetu ženi, onda to ni u kojem slučaju nije dozvoljeno. U djelu *Mevahibul-dželil* stoji: "Obavezno je da se to ograniči namjerom tog čovjeka da postigne nešto što je dobro ili da otkloni štetu koja bi njega mogla zadesiti, ali da nema namjere da nanese štetu toj ženi."

Što se tiče današnje prakse nekih pojedinaca koji se obavezuju da će isplatiti nadoknadu za sporazumni razvod braka samo da bi otklonili obavezu muža da izdržava ženu dok je u *iddetu*, također se to smatra zabranjenim, a diskutabilno je da li muž koji je dao razvod braka ima ikakve koristi od toga.

Sporazumni razvod braka daje ženi pravo da odlučuje o razvodu

Većina učenjaka, među njima i četverica imama mezheba, smatraju da ukoliko čovjek odluči da se na ovakav način razvede sa svojom ženom, pravo odlučivanja o razvodu prepušta ženi. On nakon razvoda nema pravo da je ponovo vrati sebi, jer je ona dala svoj imetak da bi se oslobodila od braka s njime. Ako bi muž imao pravo vratiti je sebi, žena od toga razvoda ne bi imala nikakve koristi. Čak i ako bi joj on vratio ono što mu je dala, i ona to prihvati, on ne bi imao pravo vratiti je sebi dok je ona u *iddetu*, jer je ona s njim razvedena neopozivim razvodom braka.

Prenosi se od Ibn el-Musejjiba i Ez-Zuhrija da su oni smatrali da muž može, ako želi, vratiti ženi njen imetak i treba pozvati svjedoke da to posvjedoče

Mužu je dozvoljeno opet oženiti se njome ako je ona time zadovoljna

Mužu je dozvoljeno vratiti je opet sebi ako je ona time zadovoljna, i pri tome treba sklopiti novi bračni ugovor.

Sporazumni razvod braka s maloljetnicom koja je psihički zrela³⁰⁵

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da ukoliko maloljetnica koja je psihički zrela želi sporazumno se razvesti sa svojim mužem, desit će se opozivi razvod braka, a ona nije obavezna dati nadoknadu.

Razvod braka desit će se zbog toga što je muž taj koji izgovara riječi pomoću kojih se razvodi sa svojom ženom, i to je njegovo pravo, a njeno prihvaćanje razvoda punovažno je zato što je ona u stanju odlučivati o sebi, jer je psihički zrela. Ako se desi prihvaćanje ponude za razvod, to će se uistinu i desiti. Što se tiče neobaveznosti davanja nadoknade, to je zbog toga što je ona maloljetna i nema pravo poklanjati jer je uvjet za to da bude pametna, punoljetna i da joj njen imetak nije zabranjen zbog njene nepromišljenosti ili bolesti. To će se smatrati opozivim razvodom braka zbog toga što davanje nadoknade nije ispravno, tako da je to obični

³⁰⁵ *Abkamu el-abvali eššahsijeti.*

razvod braka koji se nije desio uz nadoknadu, tako da će muž imati pravo vratiti svoju ženu ako to želi.

Sporazumni razvod braka s maloljetnicom koja nije psihički zrela

Što se tiče maloljetnice koja još nije psihički zrela, u osnovi, razvod braka s njome uopće se ne može desiti jer ona još nije spremna donositi takve odluke.

Sporazumni razvod braka sa ženom koja je neuračunljiva³⁰⁶

Ako je žena neuračunljiva zbog nepromišljenih postupaka, i ako joj muž ponudi da se razvede s njim na ovakav način, neće biti obavezna davati nadoknadu, ali će se desiti opozivi razvod braka. To je poput slučaja maloljetnice koja nije psihički zrela, tako da nije u stanju davati nekome svoj imetak, ali je u stanju prihvatati ponude.

Sporazumni razvod braka između staratelja maloljetnice i njenog muža

Ako se sporazumni razvod braka desi kao odluka staratelja žene koja je maloljetna, tako što će njen muž reći staratelju: „Razvest ću se sa tvojom kćerkom pod uvjetom da mi vrati mehr koji sam joj dao, ili da mi dadne stotinu dirhema iz svoga imetka”, a njen otac ne zagarantira da će on dati nadoknadu i kaže: „Prihvatam”, desit će se razvod braka, ali ni ona ni njen otac neće biti obavezni dati nadoknadu.

Razvod braka desio se zbog toga što je njegova ponuda prihvaćena od osobe koja ima pravo da o tome odlučuje.

Ona neće biti obavezna dati nadoknadu zbog toga što nema pravo odlučivati o svome imetku zato što je maloljetna. Njen otac, također, neće biti obavezan dati nadoknadu zato što se nije obavezao da će to učiniti, a da je obećao, bio bi obavezan da to učini.

Neki kažu da se razvod braka u ovom slučaju neće desiti zbog toga što je onaj ko je odlučivao o prihvatanju takvog razvoda braka ujedno

³⁰⁶ Str. 155., prethodni izvor.

pristao i da dadne i nadoknadu, a on to nije učinio. I ovo je mišljenje ispravno, međutim u praksi se primjenjuje prvo mišljenje.

Sporazumni razvod braka sa ženom koja je bolesna

Nema nikakvog razilaženja među učenjacima da je dozvoljeno da se čovjek sporazumno razvede sa ženom koja je smrtno bolesna. Ona će imati pravo ponuditi mužu da se s njome razvede na ovakav način, i u tome nema nikakve razlike između nje i žene koja je zdrava. Međutim, razilaze se o pitanju iznosa nadoknade koju mu treba dati zauzvrat jer postoji bojazan da se ona želi razvesti s njime samo da bi mu uskratila pravo da je naslijedi.

Imam Malik veli: “Ona mu treba nadoknaditi onoliko koliko on ima pravo da je naslijedi nakon njene smrti. Ako uzme više od toga, to će biti zabranjeno, i morat će višak vratiti, a razvod će braka nastupiti. Oni neće moći jedno drugo nasljeđivati ako je muž zdrav.”

Učenjaci hanbelijskog mezheba zastupaju slično mišljenje, a to je da ukoliko se otkupi imetkom koji on može naslijediti od nje nakon njene smrti, ili manjim iznosom od toga, razvod braka bit će punovažan, i neće imati pravo da se predomisle. Ako bi mu dala više od onoga što on ima pravo naslijediti od nje, to ne bi bilo ispravno.

Eš-Šafi veli: “Ako bi zatražila od njega razvod uz nadoknadu koja je u visini mehra koji se daje ženama poput nje, to bi bilo dozvoljeno. Ako bi dao više od toga, to bi se smatralo dobrovoljnim postupkom.”

Učenjaci hanefijskog mezheba smatraju da se žena i u ovom slučaju može otkupiti, ali pod uvjetom da otkupnina ne bude veća od trećine njenog imetka, i da ona dadne dobrovoljno nešto iz svoga imetka, a to se u slučaju kada je osoba na smrtnoj postelji određuje oporukom. Oporuka neće biti sprovedena ako se osobi, koja inače nema pravo da nasljeđuje, oporuci više od trećine imetka, a muž u slučaju razvoda braka gubi pravo na nasljedstvo.

Oni kažu: ‘Ako žena koja se na ovaj način razvela sa svojim mužem umre dok je još u *iddetu*, njen će muž imati pravo uzeti najmanje od onoga

što ona posjeduje, umjesto nadoknade za razvod braka, trećinu imetka koji mu je oporučila kao i svoje pravo na nasljedstvo. To je zbog toga što se ona želi razvesti sa njime dok je na samrtničkoj postelji tako da mu se određuje veći iznos nadoknade tako što će uzeti ono što ima pravo kao muž naslijediti od nje. S ciljem da se zaštite prava njenih nasljednika i da se ne bi ispunile neispravne namjere kažemo: „Ako ona umre dok je još u *iddetu*, pripast će joj najmanja od tri mogućnosti, a ako ozdravi, on će imati pravo da uzme svu nadoknadu za koju su se dogovorili, jer se ispostavilo da se njeni postupci nisu desili dok je bila na samrtničkoj postelji.”

Ako umre nakon isteka *iddeta*, on će imati pravo da uzme nadoknadu za koju su se dogovorili, pod uvjetom da ne uzima više od trećine njenog imetka, jer je to poput oporuke.

Ono po čemu se danas postupa u sudnicama nakon donošenja zakona koji regulira oporuke, 1946. god., a u kojem stoji da mužu pripada manje od predviđene nadoknade i trećina imetka koji je ostavila iza sebe bez obzira da li je umrla u *iddetu* ili nakon njegovog isteka. Ovaj zakon dozvoljava da i onaj ko ima pravo na nasljeđivanje, a i onaj ko nema to pravo, može dobiti ono što mu je umrla osoba oporučila. Zakon dopušta da se oporukom može imenovati trećina imetka i manje, i niko nema to pravo osporavati.

Na osnovu ovoga nema potrebe da se žena obavezuje da ostavlja svome mužu više nego što on ima prava na to, i da joj se to zabranjuje.

Da li se sporazumni razvod braka smatra običnim razvodom ili poništenjem bračnog ugovora

Većina učenjaka smatra da je sporazumni razvod braka neopozivi razvod, a to zaključuju na osnovu hadisa koji smo prethodno spominjali, i u kojem je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

خُذِ الْحَدِيثَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقًا.

“Uzmi palmovik i razvedi se s njom.”

Poništenje bračnog ugovora uglavnom se dešava i mimo muževe volje, a sporazumni razvod braka dešava se i njegovom voljom, tako da se ne smatra poništenjem.

Neki učenjaci, među njima Ahmed, Davud, kao i Ibn Abbas, r.a., Osman, r.a., Ibn Omer, r.a., od ashaba, smatraju da je to poništenje bračnog ugovora jer je Allah, dž.š., u Kur'anu spomenuo razvod braka i rekao:

﴿الطَّلَاقُ مَرَّتَانِ﴾

“Puštanje može biti dvaput”, a nakon toga spomenuo je otkupljenje i rekao:

﴿فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ﴾

“A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati.”³⁰⁷

Da se otkupljivanje smatra razvodom braka, onda bi razvod braka poslije kojeg se žena ne smije udavati za prvog muža, osim ako se ne uda za nekog drugog, bio četvrti razvod braka.

Oni smatraju da se poništenje bračnog ugovora može desiti kao rezultat sporazuma među supružnicima i to porede s poništenjem trgovinskih ugovora.³⁰⁸

Ibn el-Kajjim veli: “Ono što ukazuje na to da se to ne smatra razvodom jeste činjenica da je Allah, dž.š., za razvod braka koji se desi nakon spolnog odnosa, a koji se desio manje od tri puta, odredio propise, a ni jedan od tih propisa nije prisutan kada je u pitanju sporazumni razvod braka:

prvi: muž ima najviše prava da sebi vrati ženu s kojom se razveo;

drugi: razvod je ograničen s tri puta tako da mužu nije dozvoljeno sebi vratiti ženu s kojom se razveo tri puta, osim ako se ona uda za nekog drugog čovjeka i bude imala spolni odnos s njime;

treći: *iddet* poslije razvoda braka traje tri mjeseca pranja.

³⁰⁷ El-Bekara, 230.

³⁰⁸ *Bid'jetul-mudžtebid*, str. 65., tom 2.

U Kur'anu, sunnetu i konsenzusu islamskih učenja utvrđeno je da muž nema pravo nakon sporazumnog razvoda braka sebi vratiti ženu s kojom se razveo. U riječima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kao i riječima njegovih ashaba potvrđeno je da *iddet* nakon sporazumnog razvoda braka traje samo jedan mjesec dana.”³⁰⁹ U šerijatskim tekstovima spominje se da je to dozvoljeno i nakon dva razvoda braka i da će se smatrati trećim razvodom braka, a ovo sve jasno ukazuje na to da sporazumni razvod braka nije obični razvod.

Rezultati ovog razilaženja ogledaju se u *iddetu* koji je obavezan poslije razvoda braka. Oni koji smatraju da je to obični razvod smatraju da se smatra neopozivim razvodom, a oni koji smatraju da je to poništenje bračnog ugovora ne smatraju ga takvim. Onaj ko se dva puta razvede sa svojom ženom, a zatim sklopi sporazum s njom da se ona otkupi od njega, a nakon toga htjedne se opet njome oženiti, on će imati pravo na to pa makar se ona nije poslije toga udavala za nekog drugog čovjeka. To je zbog toga što muž ima pravo na razvod braka, a sporazum o otkupljivanju smatrat će se besmislicom. Oni koji smatraju da se otkupljivanje žene od muža smatra običnim razvodom ne dozvoljavaju da muž vrati sebi svoju ženu sve dok se ona ne uda za nekog drugog, jer je sporazumom o otkupljivanju žene od muža nastupio i treći razvod braka.

Da li se muž može i nakon otkupa razvesti sa svojom ženom koja se otkupila od njega

Ako se čovjek dogovori sa ženom da se ona otkupi od njega, muž više neće imati prava razvoditi se s njome bez obzira da li ovaj sporazum smatrali razvodom ili poništenjem bračnog ugovora. U oba slučaja žena postaje strankinom svome mužu, a kada to postane, on gubi sva prava nad njom pa i da se razvodi s njom.

Ebu Hanifa veli: “Muž se može razvesti i sa ženom koja se od njega otkupila.” Zbog toga on smatra da mužu nije dozvoljeno oženiti sestru svoje žene koja se od njega otkupila.

³⁰⁹ El-Hattabi veli: “Ovo je najjači dokaz onih koji kažu: ‘Sporazumni je razvod poništenje bračnog ugovora, a ne obični razvod, jer da je to tako, ne bi *iddet* trajao samo mjesec dana.’”

Iddet žena koja se otkupila od svoga muža

U hadisima se spominje da žena koja se otkupila od svoga muža u *iddetu* provodi jedno mjesечно pranje. U priči koja govori o Sabitu, r.a., stoji da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao:

خُذِ الَّذِي لَهَا عَلَيْكَ وَخَلِّ سَبِيلَهَا . قَالَ: نَعَمْ . فَأَمَرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَعْتَدَ بِحَيْضَةٍ وَاحِدَةٍ وَتَلْحَقَ بِأَهْلِهَا .

“Uzmi ono što ona treba da ti dadne i pusti je.” On je odgovorio: “Dobro.” Allahov Poslanik, s.a.v.s., nakon toga naredio je njegovoj ženi da u *iddetu* provede jedno mjesечно pranje i da nakon toga ode svojoj porodici.³¹⁰

Ovo mišljenje zastupali su: Osman, r.a., Ibn Abbas, r.a., i to je vjerodostojnije mišljenje od imama Ahmeda, zastupao ga je Ishak ibn Rahevejh, i šejhul-islam Ibn Tejmijja, koji je rekao: “Onaj ko razmisli o ovom mišljenju vidjet će da je ono u skladu sa šerijatskim pravilima. Trajanje *iddeta* jeste tri mjesčna pranja kako bi muž imao dovoljno vremena da razmisli da li želi vratiti ženu sa kojom se razveo. Ako muž nema pravo vratiti ženu, onda žena boravi u *iddetu* samo da bi se provjerilo da li je trudna, a za to je dovoljno samo jedno mjesčno pranje.”

Ibn el-Kajjim veli: “Ovo je mišljenje vladara pravovjernih Osmana ibn Affana, r.a., Abdullaha ibn Omera, r.a., Rubejjia bint Mu'avviz, r.a., njenog amidže koji se ubraja među najučenije ashabe. Nije poznato da se neko od ashaba suprotstavljao njihovom mišljenju. Lejs ibn Sa'd prenosi od Nafija, štićenika Ibn Omera, r.a., koji je čuo Rubejjii bint Mu'avviz ibn Afra, r.a., kako pripovijeda da je ona obavijestila Abdullaha bin Omera, r.a., da se otkupila od svoga muža za vrijeme hilafeta Osmana ibn Affana, r.a., pa je došao njen amidža kod Osmana, r.a., i rekao mu: ‘Mu'avvizova kći otkupila se danas od svoga muža, može li se odmah danas preseliti kod mene?’ Osman, r.a., odgovorio mu je: ‘Neka se preseli, a njih dvoje nemaju pravo da se nasljeđuju niti ona mora biti u *iddetu*, ali se ne smije udati dok ne bude imala jedno mjesčno pranje iz

³¹⁰ Bilježi ga En-Nesai s pouzdanim lancem prenosilaca.

bojazni da ne bude trudna.” Nakon toga, Abdullah bin Omer, r.a., reče: “Osman, r.a., najbolji je i najučeniji među nama.”

Ebu Džafer En-Nuhhas u svom djelu *En-Nasihu vel-mensuhu* prenosi da su se svi ashabi slagali u ovom mišljenju.

Većina kasnijih učenjaka smatra da i žena koja se otkupila od svoga muža treba u *iddetu* provesti tri mjeseca pranja ako uopće ima menstruaciju.

Odbojnost muža prema ženi

Ako se žena boji da će se njen muž okrenuti od nje zbog njene bolesti, starosti, ružnoće i sl., neće im biti grijeh ako se dogovore, pa makar se žena u tom dogovoru odrekla nekih svojih prava samo da zadovolji svoga muža. Uzvišeni je rekao:

﴿وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ﴾

“Ako se neka žena plaši da će joj se muž početi joguniti ili da će je zanemariti, onda se oni neće ogriješiti ako se nagode, a nagodba je najbolji način.”³¹¹

El-Buhari bilježi predanje Aiše, r.a., koja je o ovom ajetu rekla: “To je žena koja je udata za nekog čovjeka, pa mu je postala nepoželjnom, tako da se on želi razvesti sa njome i oženiti nekom drugom. Ona će mu reći: ‘Zadrži me i nemoj se razvoditi sa mnom i oženi se drugom ženom pored mene, a ja se odričem prava da me izdržavaš i boraviš kod mene.’”

Ebu Davud bilježi predanje Aiše, r.a., koja prenosi da je Sevda bint Zem’a, r.a., kada je ostarjela i pobojala se da će se Allahov Poslanik, s.a.v.s., razvesti s njome, rekla: “Allahov Poslaniče, poklanjam svoj dan Aiši, r.a.”, pa je Allahov Poslanik, s.a.v.s., prihvatio njenu ponudu. Aiša, r.a., veli: “O njoj i sličnim ženama Allah, dž.š., objavio je ajet:

³¹¹ En-Nisa, 128.

﴿وَأِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاصًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا﴾

‘Ako se neka žena plaši da će joj se muž početi joguniti ili da će je zanemariti...’

U djelu *El-Mugni* stoji: “Ako se žena dogovori sa svojim mužem da je on zadrži, a da se ona zauzvrat odrekne nekih svojih prava, to će biti dozvoljeno, a ako se predomisli, imat će to pravo.”

O čovjeku koji je odsutan od svoje žene, pa joj kaže: “Ako nisi zadovoljna ovim onda se razvodim s tobom”, Ahmed veli da je taj sporazum dozvoljen, a žena će imati pravo i da se predomisli.

Ako postoji bojazan da će se bračna veza prekinuti, kadija će odrediti dvojicu zastupnika koji trebaju pronaći neki izlaz za supružnike i pokušati sačuvati njihov brak. Uzvišeni je rekao:

﴿وَأِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا إِنْ يُرِيدَا إِصْلَاحًا

يُوقِقَ اللَّهُ بَيْنَهُمَا﴾

“A ako se bojite razdora između njih dvoje, onda pošaljite jednog pomiritelja iz njegove, a jednog pomiritelja iz njene porodice.”

Uvjet je da ovi zastupnici budu pametni, punoljetni, pravedni i muslimani.

Međutim, nije uvjet da budu iz njihovih porodica, jer ako i ne budu njihovi rođaci, to bi bilo dozvoljeno. Naredba koja je došla u ajetu da oni budu iz njihovih porodica odnosi se na preporučljivost, jer će se rođaci više zauzimati i bolje poznaju njihovu situaciju.

Zastupnici trebaju uraditi ono što će biti od koristi supružnicima, ili će se zauzeti da sačuvaju njihov brak, ili će proglasiti razvod braka, i za to im neće biti potrebna dozvola supružnika niti njihova punomoć.

Ovo je mišljenje Alije, r.a., Ibn Abbasa, r.a., Ebu Seleme bin Abdurrahmana, Eš-Ša‘bija, En-Nehajja, Seida ibn Džubejra, Malika, El-Evzajja, Ishaka, Ibn el-Munzira. Prethodno smo govorili nešto o ovoj temi.³¹²

³¹² Prethodno smo govorili o odbojnosti žene prema njenom mužu pod naslovom Muževo preodgajanje žene.

ZIHAR (MUŽEVO ZABRANJIVANJE ŽENE SAMOM SEBI)

Riječ *zihar* izvedena je iz riječi *ez-zahr* (leđa). To se dešava kada čovjek kaže svojoj ženi: “Ti si mi poput leđa moje majke.”

Autor djela *El-Feth* veli: “Ovdje su spomenuta leđa zbog toga što se na jahaćoj životinji sjedi na njenim leđima. Žena je uspoređena s leđima zbog toga što je ona čovjekova jahalica.”

Zihar je bio jedan od načina razvoda braka u doba džahilijeta, pa ga je islam svojim dolaskom ukinuo i zabranio je mužu koji se na ovakav način razvede sa svojom ženom da joj se približava sve dok se ne iskupi za te svoje riječi.

Ako bi čovjek izrekao riječi *zihara* želeći se razvesti sa svojom ženom, to ne bi bio razvod nego *zihar*, a ako bi izgovorio riječi pomoću kojih se razvodi imajući namjeru da učini *zihar*, to bi se smatralo razvodom braka. Ako bi rekao: “Ti si mi poput leđa moje majke”, a bude imao namjeru da se pomoću tih riječi razvede sa svojom ženom, ne bi nastupio razvod braka nego *zihar*.

Ibn el-Kajjim veli: “To je zbog toga što se *zihar* u doba džahilijeta smatrao razvodom braka, pa je taj običaj dokinut, a nije dozvoljeno da se propis koji je derogiran ponovo uvede u praksu. Pored toga, Evs bin Samit, r.a., kada je izgovarao riječi *zihara*, imao je namjeru da se razvede sa svojom ženom, ali se to nije desilo, nego je nastupio *zihar*. Isto tako, stav islama prema ziharu jeste nedvosmislen tako da ga nije dozvoljeno koristiti kao metaforu za propis koji je Allah, dž.š., derogirao Svojim Šerijatom, a Allahova, dž.š., presuda najpreča je, i Njegove presude najobaveznije je slijediti.”

Učcnjaci se slažu da je *zihar* strogo zabranjen, tako da ga nije dozvoljeno prakticirati. Uzvišeni je rekao:

﴿الَّذِينَ يَظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتَهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌ غَفُورٌ﴾

“Oni od vas koji ženama svojim reknu da im nisu više dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a one nisu majke njihove, majke su njihove samo one koje su ih rodile, oni, zaista, govore ružne riječi i neistinu – a Allah sigurno briše grijehe i prašta.”³¹³

Povod objave ovog ajeta jeste slučaj koji je zabilježen u *Es-Sunenu*:

إِنَّ أَوْسَ بْنَ الصَّامِتِ ظَاهَرَ مِنْ زَوْجَتِهِ خَوْلَةَ بِنْتِ مَالِكِ بْنِ ثَعْلَبَةَ، وَهِيَ الَّتِي جَادَلَتْ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَشْكَتْ إِلَى اللَّهِ، وَسَمِعَ اللَّهُ شَكْوَاهَا مِنْ فَوْقِ سَمَاءَاتٍ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَوْسَ بْنَ الصَّامِتِ تَزَوَّجَنِي وَأَنَا شَابَةٌ مَرْغُوبٌ فِي فَلَنَّا خَلَا سِنِي وَتَثَرْتُ بَطْنِي جَعَلَنِي كَأَمِّهِ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا عِنْدِي فِي أَمْرِكَ مِنْ شَيْءٍ! فَقَالَتْ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْكُو إِلَيْكَ. وَرَوِي أَنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ لِي صَبِيَّةً صَغِيرًا إِنْ ضَمُّهُمْ إِلَيْهِ ضَاعُوا وَإِنْ ضَمُّهُمْ إِلَيَّ جَاعُوا. فَنَزَلَ الْقُرْآنُ. فَقَالَتْ الْعَائِشَةُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَسَّعَ سَمْعُهُ الْأَصْوَاتَ، لَقَدْ جَاءَتْ خَوْلَةُ بِنْتُ ثَعْلَبَةَ تَشْكُو إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا فِي كُسْرِ الْبَيْتِ يُخْفَى عَلَيَّ بَعْضُ كَلَامِهَا فَانْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوَرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ﴾ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَبِغْتُ رَقَبَةً. قَالَتْ: لَا يَجِدُ. قَالَ: قَبْضُومُ شَهْرَيْنِ مُتَابِعَيْنِ! قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّهُ شَيْخٌ كَبِيرٌ مَا بِهِ مِنْ صِيَامٍ. قَالَ: فَلْيُطْعِمِ سِتِينَ مِسْكِينًا. قَالَتْ: مَا عِنْدَهُ مِنْ شَيْءٍ يَصَدَّقُ بِهِ. قَالَ: سَاعِيْنَهُ بِعَرَقٍ مِنْ ثَمَرٍ. قَالَتْ: وَأَنَا أَعِيْنَهُ بِعَرَقٍ آخَرَ. قَالَ: أَحْصَنْتِ فَأَطْعِمِي عَنْهُ سِتِينَ مِسْكِينًا وَارْجِعِي إِلَى ابْنِ عَمِّكَ.

Evs ibn es-Samit, r.a., rekao je svojoj ženi Havli bint Malik ibn Sa'lebi, r.a., da mu je poput leđa njegove majke. Ona je ta koja se raspravljala s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., i jadala se Allahu, dž.š., pa je Allah, dž.š., Koji je iznad sedam nebesa, čuo njene žalbe. Ona je rekla: “Allahov Poslaniče, Evs ibn Samit, r.a., oženio se mnome dok sam bila mlada i poželjna. Kada sam ostarjela i kada sam izrodila mnogo djece, rekao je da sam mu poput leđa njegove majke.” Allahov Poslanik, s.a.v.s.,

³¹³ El-Mudžadela, 2.

odgovorio joj je: “Nemam nikakvo rješenje za tebe.” Ona reče: “Allahu, ja se Tebi jadam”, pa je objavljen ovaj ajet.

Aiša, r.a., veli: “Hvala Allahu, dž.š., Koji čuje svaki šapat. Kada je Havla bint Sa’lebe, r.a., došla kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da mu se požali, ja sam bila u kući, pa, i pored toga, nisam uspjela čuti sve što ona govori, pa je Allah, dž.š., objavio: ‘Allah je čuo riječi one koja se s tobom o mužu svome raspravljala i Allahu se jadala – a Allah čuje razgovor vaš međusobni, jer Allah, uistinu, sve čuje i sve vidi.’³¹⁴ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Neka oslobodi roba.’ Ona reče: ‘Ali on to nije u stanju učiniti.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Neka uzastopno posti dva mjeseca.’ Ona reče: ‘Allahov Poslaniče, on je oronuli starac, nije u stanju postiti.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Neka nahrani šezdeset siromaha.’ Ona reče: ‘On nema imetka koji bi udijelio.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Ja ću ga pomoći određenom količinom hurmi.’ Ona reče: ‘I ja ću mu dati nešto hrane.’ Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: ‘Dobro si postupila, nahrani umjesto njega šezdeset siromaha i vrati mu se.’”

وَفِي الشَّيْءِ أَنَّ سَلَمَةَ بِنَ صَخْرٍ الْبَيَاضِي ظَاهَرَ امْرَأَتَهُ مَدَّةَ شَهْرِ رَمَضَانَ تَقْضُ وَاقِعَهَا لَيْلَةً قَبْلَ انْسِلَاحِهِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَنْتَ بِذَاكَ يَا سَلَمَةُ. قَالَ: قُلْتُ أَنَا بِذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ مَرَّتَيْنِ – وَأَنَا صَابِرٌ لِأَمْرِ اللَّهِ فَاحْكُمْ فِيَّ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ. قَالَ: حَزَرَ رَقَبَةً. قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ نَبِيًّا مَا أَمْلِكُ رَقَبَةً غَيْرَهَا وَضَرَبْتُ صَفْحَةَ رَقَبَتِي. قَالَ: فَصُمْ شَهْرَيْنِ مَتَابَعَيْنِ. قَالَ: فَهَلْ أَصَبْتُ الَّذِي أَصَبْتُ غِلًّا فِي الصِّيَامِ؟ قَالَ: فَأَطْعِمِ وَسَقَا مِنْ ثَمَرِ سِتِّينَ مِسْكِيًّا. قُلْتُ: وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ لَقَدْ بَنَّا وَحِشِينَ مَا لَنَا طَعَامٌ. قَالَ: فَانْطَلِقْ إِلَى صَدَقَةِ بَنِي زُرَيْقٍ فَلْيَدْفَعْهَا إِلَيْكَ فَأَطْعِمِ سِتِّينَ مِسْكِيًّا وَسَقَا مِنْ ثَمَرٍ وَكُلْ أَنْتَ وَعِيَالُكَ بِقَيْتِهَا. قَالَ: فَزَحْتُ إِلَى قَوْمِي فَقُلْتُ: وَجَدْتُ عِنْدَكُمْ الضَّيْقَ وَسُوءَ الرَّأْيِ وَوَجَدْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّعَةَ وَحُسْنَ الرَّأْيِ وَقَدْ أَمَرَ لِي بِصَدَقَةٍ.

U *Es-Sunenu* se bilježi da je Selema ibn Sahr el-Bejadi rekao svojoj ženi da mu je poput leđa njegove majke sve dok traje mjesec ramazan,

³¹⁴ El-Mudžadela, 1.

pa je imao spolni odnos s njome prije nego što je istekao mjesec ramazan. Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Selema, učinio si grijeh." On dva puta reče: "Učinio sam grijeh, strpjet ću se šta god mi Allah, dž.š., propiše. Presudi mi onako kako ti je Allah, dž.š., naredio." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Oslobodi roba." On reče: "Tako mi Onoga Koji te je poslao s Istinom, ja nemam roba." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Posti uzastopno dva mjeseca." On reče: "Grijeh koji sam uradio bio je upravo zbog posta." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Nahrani hurmama šezdeset siromaha." On reče: "Tako mi Onoga Koji te je poslao s Istinom, zanočili smo, a da nismo imali nikakve hrane." Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče mu: "Idi u pleme Benu Zurejk, neka ti dadnu zekat koji su obavezni dati. Nahrani od toga šezdeset siromaha, a ono što preostane jedi ti i tvoja porodica." Selema je nakon toga otišao svome narodu i rekao: "Od vas sam osjetio tvrdičluk i loše mišljenje o meni, a od Allahovog Poslanika, s.a.v.s., osjetio sam širokogrudnost i lijepo mišljenje. Naredio je da meni dadnete zekat."

Da li se zihar dešava samo ako se spomene majka

Većina učenjaka smatra da se *zihar* dešava samo ako se spomene majka, kao što se to spominje u Kur'anu i kao što se spominje u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s.. Ako bi čovjek rekao svojoj ženi: "Ti si mi poput leđa moje majke", učinio bi *zihar*, a ako bi rekao: "Ti si mi poput leđa moje sestre", to se ne bi smatralo ziharom. Dio uleme, kao što su učenjaci hanefijskog mezheba, El-Evzai, Es-Sevri, Eš-Šafi, u jednom od predanja, Zejd ibn Alija, smatraju da će se *zihar* desiti ako se spomene bilo ko od bližih rodica.³¹⁵

Prema njima, zihar je kada čovjek uspoređi svoju ženu s jednom od svojih bližih rodica želeći da je sebi učini trajno zabranjenom.

³¹⁵ Trojica imama, kao i Ahmed u jednom predanju kažu: "Ako bi žena rekla svome mužu: 'Ti si mi poput leđa moje majke', ne bi bila obavezna učiniti iskup za te svoje riječi." U drugom predanju imam Ahmed veli: "Ona je obavezna učiniti iskup ako muž bude imao spolni odnos s njome." Ovi mišljenja odabrao je i Hireki.

Ako bi neko iz namjere da iskaže poštovanje prema svojoj ženi, rekao za nju da mu je poput majke ili sestre, to se ne bi smatralo *ziharom*.

Čije je izgovaranje riječi zihara punovažno

Zihar će biti punovažan samo ako te riječi izgovori muž koji je zdrave pameti, punoljetan i musliman, a koji te riječi uputi ženi sa kojom je na ispravan način vjenčan.

Privremeni zihar

Privremeni *zihar* jeste onaj kada se muž od svoje žene udalji na određeni vremenski period, npr. da joj kaže: “Ti si mi večeras poput leđa moje majke”, pa bude imao spolni odnos s njome prije isteka tog perioda. Posljedice su iste kao i kod vremenski neograničenog *zihara*.

El-Hattabi veli: “Učenjaci se razilaze o ovakvom ziharu, tj. ako čovjek ispuni svoje obećanje i ne prekrši ga. Malik i Ibn Ebu Lejla smatraju da ako čovjek rekne svojoj ženi: ‘Ti si mi poput leđa moje majke’, obavezan je učiniti iskup pa makar je i ne dodirnuo tu noć. Većina učenjaka smatra da on neće snositi nikakve posljedice ako ne prekrši svoje obećanje. Eš-Šafi o ovom pitanju ima dva mišljenja; prema jednom od njih to se neće smatrati ziharom.”

Posljedice zihara

Ako čovjek izrekne riječi zihara, to će imati dvije posljedice:

prva: bit će mu zabranjeno da se približi svojoj ženi sve dok se ne iskupi za zihar, jer je Uzvišeni rekao:

﴿مَنْ قَبِلَ أَنْ يَمَسَّ﴾

“Prije nego što je dodirne...”

Kao što je u tom slučaju zabranjen spolni odnos, isto tako zabranjene su sve njegove predradnje: poljubac, zagrljaj i sl., i ovo je mišljenje većine učenjaka.

Neki učenjaci³¹⁶ smatraju da je zabranjen samo spolni odnos, jer se riječ *dodir* spomenuta u ajetu koristi kao metafora za spolni odnos;

druga: muž je obavezan učiniti iskup i povratiti se.

A šta znači povratiti se?

Učenjaci se razilaze o ovom pitanju, tj. koje je stvarno značenje te riječi?

Katada, Seid ibn Džubejr, Ebu Hanifa i njegove pristalice kažu: “To je želja za spolnim odnosom nakon što je to *ziharom* sebi učinio zabranjenim”, jer kada to poželi, znači da se povratio od svoje nakane da nema spolni odnos sa svojom ženom bez obzira da li to odmah učinio ili ne?

Eš-Šafi veli: “Povratiti se znači zadržati ženu nakon izgovaranja riječi *zihara* onoliko vremena koliko je potrebno za razvod braka, a ne razvesti se s njome, jer uspoređivanje žene s majkom podrazumijeva neopozivi razvod braka s njome, a njeno zadržavanje u braku jeste u suprotnosti s time. Ako je zadrži u braku, to znači da se povratio u svojim riječima, a na to ukazuje postupanje u suprotnost s tim riječima.”

Malik i Ahmed kažu: “To je namjera da ima spolni odnos sa ženom, pa makar to i ne učinio.”

Davud, Šu’ba i zahirije kažu: “To je ponavljanje riječi *zihara*.” Prema njima, iskupljivanje za riječi *zihara* obavezno je tek ako ih muž ponovi, a ne nakon prvog njihovog izgovaranja.

Spolni odnos prije iskupljenja za zihar

Ako čovjek bude imao spolni odnos sa ženom prije nego što se iskupi za *zihar*, to će mu biti strogo zabranjeno, a to smo i prethodno pojasnili. Obaveza iskupljenja neće prestati, niti će se povećati, nego će ostati onakvom kakva jeste. Salt bin Dinar veli: “Pitao sam desetericu učenjaka o situaciji kada čovjek bude imao spolni odnos sa svojom ženom prije nego što se iskupi za *zihar*, pa su mi odgovorili da je obavezan učiniti samo jedno iskupljenje.”

³¹⁶ Ovo je mišljenje Es-Sevrja i jedno od mišljenja imama Eš-Šafija.

Šta je to iskupljenje za zihar

Iskupljivanje za *zihar* desit će se ako čovjek oslobodi roba, a ako ga ne bude imao, onda će postiti dva mjeseca uzastopno, a ako ne bude u stanju to učiniti, onda će nahraniti šezdeset siromaha. Uzvišeni je rekao:

﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتَهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدَنَّهُمْ وَلَهُمْ لِيَقُولُوا
مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ غَفُورٌ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ذَلِكَ تَوْعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
شَهْرَيْنِ مُتَابَعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا﴾

“Oni koji ženama svojim reknu da im nisu dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a onda odluče da s njima nastave živjeti, dužni su, prije nego što jedno drugo dodirne, da jednog roba ropstva oslobode. To vama se naređuje - a Allah dobro zna ono što vi radite. Onaj koji ne nađe dužan je da dva mjeseca posti uzastopce prije nego što jedno drugo dodirne. A onaj ko ne može dužan je da šezdeset siromaha nahrani.”³¹⁷

Obraveza iskupljenja za *zihar* stroga je, a to je zbog toga da bi se očuvala bračna veza i da bi se otklonila nepravda od žene. Kada čovjek shvati da mu se teško iskupljivati za *zihar*, poštivat će bračnu vezu i prestat će činiti nepravdu ženi.

³¹⁷ El-Mudžadela, 3-4.

Sadržaj

Telbija	5
<i>Propis telbije</i>	5
<i>Izgovor telbije</i>	6
<i>Vrijednost telbije</i>	6
<i>Poželjno je telbiju izgovoriti jakim glasom</i>	7
<i>Mjesta na kojima je poželjna telbija</i>	8
<i>Vrijeme telbije</i>	8
<i>Poželjno je donijeti salavat na Poslanika, s.a.v.s., i proučiti dovu nakon toga</i>	9
Šta je dozvoljeno muhrimu	9
1. Kupanje i zamjena odjeće	9
2. Nošenje kratkih pantalona (tubban)	10
3. Prekrivanje lica	11
4. Nošenje mestvi	11
5. Pokrivanje glave u zaboravu	11
6. Isisavanje krvi (hidžama), istiskivanje čira ili bubuljice, vađenje zuba i brisanje znoja	11
7. Češanje po glavi i tijelu	12
8. / 9. Gledanje u ogledalo te mirisanje biljaka	12
10. / 11. Vezanje kesice oko sebe u kojoj čuva svoj ili tuđi novac, te nošenje prstena	13
12. Korištenje surme	13
13. Muhrim se smije skloniti u hlad, šator ili pod strehu	13
14. Bojenje tijela kenom	13
15. Dozvoljeno je udariti slugu s ciljem preodgoja	14
16. Ubiti muhu, krpelja i mrava	15
17. Ubiti bilo koju štetnu životinju	15
Nedopušteni postupci muhrimu	17

1. Snošaj supružnika i sve što vodi tome, kao što je poljubac i dodirivanje s požudom, te razgovor muškarca sa ženom, ako to navodi na spolni odnos -----	17
2. Grijesi i loši postupci koji udaljavaju osobu od pokornosti Allahu, dž.š. --	17
3. Prepiranje s prijateljima, poslugom i drugima -----	17
4. Odijevanje šivene odjeće-----	17
5. Sklapanje braka ili vjenčanje drugoga, bilo to preko staratelja ili opunomoćenika-----	20
6. / 7. Podreživanje noktiju, te brijanje ili potkraćivanje dlaka na glavi ili na drugim dijelovima tijela-----	21
8. Mirisanje odjeće i tijela, bilo da se radi o čovjeku ili ženi-----	22
9. Oblačenje odjeće koja odiše lijepim mirisom-----	23
10. Odlazak u lov-----	24
11. Hranjenje od ulovljene životinje -----	24
Propis za osobu koja počini prekršaj u ihramima-----	27
Propisi u vezi s potkraćivanjem kose-----	28
Propisi mazanja (mastima i sličnim materijama) -----	28
Spolni odnos kvari hadž-----	29
Sankcija za lov -----	31
Omerova vlast i presude prvih generacija muslimana (selef) -----	32
Postupak prilikom nemogućnosti ispunjenja kazne-----	33
Način hranjenja siromaha i posta -----	34
Međusobno učestvovanje u ubijanju divljači -----	34
Lov i odsijecanje drveća u haremu -----	35
Granice Mekanskog harema -----	37
Medinski harem -----	38
Postoji li još neki harem-----	40
Prednost Meke nad Medinom-----	41
Ulazak u Meku bez ihrama-----	41
Pobvalne radnje prilikom ulaska u Meku i Mesdžidul-haram-----	42
Tavaf -----	43
Način obavljanja tavafa-----	43

Učenje Kur'ana prilikom tavafa -----	45
Vrijednost tavafa-----	46
Vrste tavafa -----	47
Uvjeti tavafa (šartovi) -----	47
Sunneti tavafa -----	50
1. Okretanje prema Hadžerul-esvedu-----	50
Guranje oko kamena -----	53
2. Idtiba' -----	53
3. Er-reml u prva tri kruga, a uobičajen hod u preostala četiri-----	53
Smisao remla -----	54
4. Dodirivanje jemenskog ugla -----	55
Klanjanje dva rekata nakon tavafa -----	56
Prolazak ispred klanjača u mekanskom haremu -----	57
Tavaf muškaraca sa ženama -----	57
Jahanje na jahalici prilikom obavljanja tavafa -----	58
Pokuđeno je da onaj ko ima neku zaraznu bolest obavlja tavaf s ostalima -----	58
Preporučenoš pijenja zemzem-vode -----	58
Nastanak vrela zemzem-----	61
Preporučenoš dove kod Multezema-----	61
Preporučenoš ulaska u Kabu i u Ismailov hidžr-----	62
Saj (žurni hod) između Safe i Merve -----	63
Šerijatskoppravna utemeljenost saja-----	63
Šerijatsko mišljenje o sajju -----	64
Uvjeti obavljanja saja-----	67
Uspinjanje na Safu-----	68
Kontinuiranost (muvalat) prilikom obavljanja saja-----	68

Čistoća prilikom obavljanja saja -----	69
Hodanje i jahanje prilikom obavljanja saja -----	69
Poželjnost žurnog hoda između dva (zelena) znaka -----	70
Poželjnost uspinjanja na safu i mervu i poželjnost učenja dova Allahu, dž.š., dok se okrenuto prema Kabi -----	71
Dova koja se uči između Safe i Merve -----	72
Polazak na Minu-----	73
Dozvola izlaska prije dana tervije-----	73
Polazak na Arefat -----	74
Boravak na Arefatu-----	74
Vrijednosti dana Arefata-----	74
Šerijatski stav o boravku na Arefatu-----	76
Vrijeme boravka na Arefatu -----	77
Značenje riječi vukuf (stajanje) -----	77
Poželjnost boravka (stajanja) kod stijena -----	78
Poželjnost kupanja -----	78
Adabi stajanja i boravka na Arefatu i dove koje se tom prilikom uče -----	78
Boravak na Arefatu bio je praksa Ibrahima, a.s. -----	82
Post na dan Arefata -----	82
Spajanje podne i ikindija-namaza -----	82
Spuštanje (ifada) s Arefata-----	83
Spajanje akšama i jacija-namaza na Muzdelifi-----	84
Boravak na Muzdelifi u toku noći -----	84
Mjesto stajanja (boravka)-----	86
Radnje na dan klanja kurbana -----	86
Prvo i drugo “oslobađanje” od ihrama -----	87

Šerijatskopravno utemeljenje

bacanja kamenčića-----	88
<i>Tajna bacanja kamenčića</i> -----	89
<i>Šerijatski stav o bacanju kamenčića</i> -----	89
<i>Veličina kamenčića i od koje vrste trebaju biti</i> -----	90
<i>Odakle se uzimaju kamenčići</i> -----	91
<i>Broj kamenčića</i> -----	92
<i>Dani bacanja kamenčića</i> -----	93
<i>Bacanje kamenčića na dan klanja kurbana</i> -----	93
<i>Da li je dozvoljeno odgoditi bacanje kamenčića u noć</i> -----	94
<i>Olakšica za slabše i iznemogle i za one koji imaju opravdanje da mogu baciti kamenčiće poslije ponoći uoči dana klanja kurbana</i> -----	94
<i>Bacanje s prostora iznad džemreta</i> -----	95
<i>Bacanje kamenčića u toku tri dana</i> -----	96
<i>Stajanje i učenje dova nakon bacanja kamenčića u danima tešrika</i> ----	96
<i>Redosljed u bacanju kamenčića</i> -----	97
<i>Poželjnost tekбира i dove prilikom bacanja svakog kamenčića te prihvatanje kamenčića prstima</i> -----	97
<i>Zamjena prilikom bacanja kamenčića</i> -----	98
<i>Boravak na Mini u toku noći</i> -----	98
<i>Kada se vraća s Mine</i> -----	99
Kurban (el-hedj) -----	99
<i>Šta je najbolje zaklati kao kurban</i> -----	100
<i>Najmanje što se može žrtvovati</i> -----	100
<i>Kada je obavezno žrtvovati devu</i> -----	101
<i>Vrste kurbana</i> -----	101
<i>Uvjeti za klanje kurbana</i> -----	101
<i>Poželjnost odabiranja kurbana</i> -----	102
<i>Obilježavanje kurbana i stavljanje ogrlice</i> -----	102
<i>Sušтина iš'ara i taklida</i> -----	103
<i>Jahanje životinje namijenjene za kurban</i> -----	103

Vrijeme klanja -----	104
Mjesto klanja -----	104
Poželjnost klanja deve u stojećem položaju, a klanje ostale stoke povaljene na zemlju-----	105
Kasapinu se ne daje naknada za klanje od zaklanog kurbana-----	106
Šta se jede od kurbanskog mesa-----	106
<i>Količina kurbanskog mesa koja se jede-----</i>	<i>107</i>
Brijanje glave ili skraćivanje kose -----	108
<i>Vrijeme brijanja i potkraćivanja kose-----</i>	<i>109</i>
<i>Šta je poželjno u toku radnje brijanja ili skraćivanja-----</i>	<i>109</i>
<i>Poželjnost povlačenja britve po celavoj glavi-----</i>	<i>110</i>
<i>Poželjnost obrezivanja noktiju i skraćivanja brade-----</i>	<i>110</i>
<i>Ženi je naređeno da potkrati kosu, a zabranjeno joj je da brije glavu -----</i>	<i>111</i>
<i>Količina kose koju žena siječe -----</i>	<i>111</i>
Tavaf-ifada -----	111
<i>Vrijeme obavljanja ovoga tavafa-----</i>	<i>112</i>
<i>Žene žure s obavljanjem tavaf-ifade-----</i>	<i>113</i>
<i>Odsjedanje u Muhasabu-----</i>	<i>113</i>
UMRA -----	115
Ponavljanje umre -----	115
Dozvoljeno je umru obaviti prije hadža, kao i u mjesecima hadža-----	116
Koliko je umri obavio Poslanik, s.a.v.s.-----	116
Šerijatski stav o umri -----	116
Vrijeme umre-----	117
Umranski mikat-----	117
Tavaful-veda -----	118
Šerijatski stav o oprostajnom tavafu-----	119
Vrijeme oprostajnog tavafa -----	119

Način obavljanja hadža -----	120
Pohvalno je vratiti se brzo s hadža ili umre----	124
Ihsar-----	125
Spriječena je osoba (muhsar) dužna zaklati ovcu ili krupniju stoku -----	126
Mjesto na kojem muhsar kolje kurban -----	126
Muhsar nije dužan naknadno obaviti započeti hadž ili umru, osim ako mu je hadž farz -----	127
Dozvoljeno je da muhrim pretpostavi skidanje ihrama ako se razboli ili zbog nekog sličnog razloga -----	128
Prekrivanje Kabe -----	128
Namirisavanje Kabe-----	129
Zabrana grijeha unutar Harema -----	129
Zauzimanje Kabe-----	130
Poželjno je poduzeti putovanje radi posjete trima džamijama -----	131
<i>Adabi ulaska u Poslanikovu, s.a.v.s., džamiju i posjete toj džamiji-----</i>	<i>132</i>
<i>Pohvalno je dosta vremena provoditi u ibadetu unutar Revde -----</i>	<i>135</i>
<i>Pohvalno je otići u džamiju Kuba i obaviti namaz u njoj-----</i>	<i>135</i>
Vrijednost grada Medine -----	135
Vrijednost smrti u Medini-----	136

ŽENIDBA

139

ŽENIDBA-----	141
Vrste brakova koje je islam zabranio -----	142
Preljuba-----	142
Razmjena žena -----	143
Podsticaj na ženidbu-----	144
Mudrost koja se krije u ženidbi-----	149

Šerijatski stav prema ženidbi -----	152
<i>Kome je brak obavezan</i> -----	152
<i>Kome je brak preporučen</i> -----	153
<i>Kome je brak zabranjen</i> -----	154
<i>Kome je pokuđeno ženiti</i> -----	155
<i>Kome je mubah (po slobodnom izboru) oženiti se</i> -----	155
<i>Zabrana neženstva onome ko je u stanju oženiti se</i> -----	155
<i>Davanje prednosti ženidbi nad obavljanjem hadža</i> -----	156
Neženstvo i njegovi razlozi -----	156
Biranje životne suputnice -----	157
Odabir životnog suputnika -----	162
Prosidba -----	163
Koju ženu je dozvoljeno prositi?-----	163
Prosidba žene koja je u iddetu	
(postbračnom pričeku)-----	163
Prosidba žene koja je već isprošena-----	166
Gledanje u zaručnicu-----	167
Šta je dozvoljeno vidjeti kod zaručnice-----	168
Gledanje žene u muškarca za kojega se želi udati----	169
Upoznavanje osobina-----	169
Zabrana osamljivanja s vjerenicom-----	170
Opasnost i šteta koja se krije u osamljivanju-----	170
Raskid vjeridbe i posljedice toga-----	171
Mišljenje nekih pravnika-----	173
Sklapanje bračnog ugovora -----	174
Uvjeti ponude i prihvatanja-----	175
Termini koji služe za sklapanje braka-----	177
Sklapanje braka na jeziku koji nije arapski-----	178
Sklapanje braka nijeme osobe-----	180
Sklapanje braka odsutne osobe-----	180

Uvjeti forme ponude i prihvatanja braka -----	180
Uslovljavanje bezuvjetne forme-----	181
<i>Riječi koje u sebi sadrže neki uvjet-----</i>	<i>181</i>
<i>Riječi koje se odnose na budućnost-----</i>	<i>182</i>
<i>Riječi kojima se sklapanje braka ograničava na određeno vrijeme-----</i>	<i>182</i>
Privremeni brak (El-Mut'a) -----	183
Mišljenje imama Eš-Ševkanija -----	186
Sklapanje braka sa ženom uz namjeru da se nakon određenog vremena razvede od nje -----	187
Sklapanje braka sa ženom samo da bi ona postala dozvoljena prvom mužu za koga je bila udata-----	188
<i>Šerijatski stav o ovom pitanju-----</i>	<i>188</i>
Brak koji ženu nakon razvoda čini dozvoljenom prvom mužu -----	192
<i>Mudrost koja se krije u tome-----</i>	<i>193</i>
Način sklapanja braka uz uvjetovanje -----	194
Brak zvani "šigar" -----	199
Mišljenje učenjaka o ovom pitanju -----	200
Uzrok zabrane ovog braka-----	200
Uvjeti ispravnosti braka -----	200
Šerijatski stav o pitanju svjedočenja -----	201
<i>Mišljenje Ibn El-Munzira-----</i>	<i>202</i>
<i>Uvjeti koje trebaju ispunjavati svjedoci -----</i>	<i>203</i>
<i>Da li je uvjet da svjedoci budu dobre i pobožne osobe -----</i>	<i>203</i>
<i>Žena u ulozi svjedoka -----</i>	<i>204</i>
<i>Uvjetovanje da svjedoci budu slobodni ljudi-----</i>	<i>204</i>
<i>Uvjetovanje da svjedoci budu muslimani -----</i>	<i>205</i>
Formalno sklapanje braka-----	205
<i>Uvjeti sprovođenja ugovora-----</i>	<i>205</i>
<i>Uvjeti koji su potrebni da sprovođenje bračnog ugovora postane obavezno ---</i>	<i>206</i>
<i>Mišljenje učenjaka o tome -----</i>	<i>206</i>

Kada bračni ugovor postaje neobavezujući -----	206
<i>Mišljenje Ibn Tejmije</i> -----	207
<i>Stav učenjaka o pitanju razvoda braka zbog mahane</i> -----	208
<i>Preciznija analiza ovog pitanja</i> -----	209
<i>Sudska praksa</i> -----	213
Uvjeti da brak bude zakonski ozvaničen -----	214
Načini na koje brak treba biti ozvaničen -----	214
<i>Dokument u kojem se pojašnjavaju ovi paragrafi</i> -----	215
Određivanje najniže starosne dobi u kojoj je moguće tvrđiti postojanje bračne zajednice -----	216
<i>Pojašnjenje ovog paragrafa</i> -----	216
Određivanje starosne dobi mladenaca koji zakonski mogu sklopiti brak -----	216
Žene kojima se zabranjeno ženiti -----	217
Žene koje su zabranjene po tazbini -----	218
Zabrana zbog srodstva po mlijeku -----	222
<i>Dojenje koje postaje uzrokom srodstva po mlijeku</i> -----	223
<i>Mlijeko žene općenito biva uzrokom zabrane</i> -----	225
<i>Mlijeko koje je pomiješano s nečim drugim</i> -----	225
<i>Osobine žene koja doji dijete</i> -----	226
<i>Starosna dob dojenčeta</i> -----	226
<i>Dojenje odraslog djeteta</i> -----	227
<i>Svjedočenje za dojenje</i> -----	229
<i>Očinstvo muža dojilje prema dojenčetu</i> -----	230
<i>Olahko shvaćanje srodstva po mlijeku</i> -----	231
<i>Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe između braće i sestara po mlijeku</i> -----	231
<i>Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe srodnika po mlijeku</i> -----	235
<i>Mudrost koja se krije u zabrani ženidbe tazbinom</i> -----	236
Žene koje su privremeno zabranjene -----	237
1. Istovremeni brak s bližim rodicama -----	237
2., 3. Tuđa žena i žena u iddetu -----	240

4. Čovjeku je privremeno zabranjena žena s kojom se razveo tri puta-----240

5. Sklapanje braka zabranjeno je čovjeku koji je pod ihramima-----240

6. Ženidba sa ropkinjom uz mogućnost da se oženi slobodnom ženom -----241

7. Ženidba bludnicom -----243

Blud i brak-----245

Ciljevi islama kada se radi o zabrani bluda-----245

Bludnici su izvor najopasnijih bolesti-----245

Sličnost između bludnika i mnogobožaca-----246

Iskreno pokajanje briše ranije počinjene grijehe-----247

Razlika između bluda prije braka i u braku-----250

8. Ženidba s ženom s kojom se čovjek međusobno proklinjao (zbog zinaluka) -----251

9. Ženidba mnogoboškinjom-----251

Ženidba ehlu-kitabijkama-----253

Pokuđenost braka sa ehlu-kitabijkama-----254

Mudrost koja se krije u dozvoljenosti braka s ehlu-kitabijkama-----255

Razlika između mnogoboškinje i kršćanke-----255

Ženidba Sabejkom-----256

Ženidba s vatropoklonicom-----257

Ženidba sa sljedbenicom neke druge vjere koja ima nebesku knjigu mimo jevreja i kršćana-----258

Udaja muslimanke za nemuslimana-----258

10. Ženidba s više od četiri žene-----259

Ograničavanje na četiri žene-----261

Mušje dužan biti pravedan prema ženama-----262

Pravo žene da mužu uvjetuje da se ne ženi drugom ženom mimo nje-----265

Mudrost koja se krije u višezženstvu-----268

Ograničavanje višezženstva-----274

<i>Historijat višeženstva</i> -----	275
Starateljstvo prilikom sklapanja braka -----	277
Uvjeti koje mora ispunjavati staratelj-----	277
<i>Newjetovanje da staratelj bude poznat po svojoj pobožnosti (el-adale)</i> -----	278
Da li žena može udati samu sebe -----	278
Obaveznost traženja dozvole od žene za udaju -----	282
Brak s maloljetnicom -----	284
Prisilno starateljstvo -----	285
Ko sve može biti staratelj -----	286
Staratelju je dozvoljeno oženiti se svojom štićenicom -----	287
Odsustvo staratelja -----	288
Bližnji rođak koji je odsutan jeste poput daljnjeg rođaka -----	289
Sklapanje braka od strane dvojice staratelja -----	290
Žena koja nema staratelja a nije u stanju da dođe do kadije-----	290
Staratelju je zabranjeno činiti nasilje svojoj štićenici-----	291
Ženidba s siroticom -----	292
Sklapanje braka uz prisustvo samo jedne strane -----	293
Starateljstvo predstavnika vlasti -----	293
Opunomoćenje za ženidbu -----	293
Čija je punomoć ispravna a čija nije -----	295
Općenito i ograničeno opunomoćivanje -----	296
Opunomoćenik za brak jeste samo predstavnik-----	297
Jednakost supružnika (el-kefae)-----	298
Šerijatski stav o ovom pitanju-----	298
Podobnost treba uzimati u obzir samo kada se radi o pridržavanju vjere i moralu -----	299
Mišljenje većine učenjaka-----	302

<i>Kod koga se gleda ova podobnost</i> -----	307
<i>Podobnost je pravo žene i njenih staratelja</i> -----	308
<i>Vrijeme u kojem se jednakost uzima u obzir</i> -----	309
PRAVA SUPRUŽNIKA -----	309
Zajednička prava i dužnosti -----	310
Prava koja žena ima u odnosu na muža -----	310
Mehr, vjenčani dar-----	311
Visina mehra-----	312
Pokuđenost pretjerivanja u mehru-----	315
Požurivanje s davanjem mehra ili njegovo odgađanje -----	316
Kada je muž obavezan dati mehr u cijelosti-----	318
Obaveznost davanja mehra u cijelosti zbog spolnog općenja u braku koji je šerijatski neispravan -----	320
Sklapanje braka bez spominjanja mehra-----	320
Obaveza davanja mehra nakon odnosa sa ženom ili smrti prije toga-----	321
Određivanje mehra tako što će se gledati na žene poput nje-----	322
Ženidba maloljetnicom uz mehr koji je manji od onog koji se daje ženama poput nje-----	322
Polovični mehr-----	322
Obaveznost otpremnine -----	323
Gubitak prava na mehr-----	324
Davanje većeg iznosa mehra nego što je to dogovoreno prilikom sklapanja braka-----	324
Tajni i javni mehr-----	324
Ko preuzima mehr-----	325
Miraz (oprema za mladu) -----	326
Materijalna briga o ženi-----	327
Zbog čega je muž obavezan materijalno se brinuti o ženi-----	329
Uvjeti koji su potrebni da bi žena imala pravo na materijalnu skrb-----	330
Ako žena primi islam, a muž ostane u staroj vjeri-----	332

<i>Odmetništvo muža ne znači da on više nije obavezan izdržavati svoju ženu</i>	332
<i>Mišljenje učenjaka zahirijskog mezheba kada se radi o uzroku zbog kojeg žena zasluži da je muž izdržava</i>	333
<i>Određivanje visine opskrbe i uporište za taj čin</i>	333
<i>Mišljenje učenjaka hanefijskog mezheba kada se radi o određivanju visine opskrbe</i>	336
<i>Mišljenje učenjaka šafijskog mezheba kada se radi o određivanju visine opskrbe</i>	337
<i>Današnja praksa u sudnicama o ovom pitanju</i>	338
<i>Određivanje izdržavanja u naturi ili valuti</i>	338
<i>Promjena cijena ili imovinskog stanja muža</i>	339
<i>Greške u određivanju visine imetka kojeg muž daje ženi</i>	339
<i>Dug koji muž ima prema ženi jeste poput bilo kojeg duga</i>	340
<i>Oslobađanje duga i njegovo djelomično umanjenje</i>	342
<i>Davanje imetka unaprijed i pojava nečega što ženi uskraćuje pravo na izdržavanje</i>	342
<i>Izdržavanje žene koja je u iddetu</i>	343
<i>Izdržavanje žene čiji je muž odsutan</i>	345
<i>Prava koja su nematerijalne prirode</i>	346
<i>Lijep odnos prema ženi</i>	346
<i>Zaštita i čuvanje žene</i>	348
<i>Spolni odnos sa ženom</i>	351
<i>Skrivanje od pogleda ljudi prilikom spolnog odnosa</i>	354
<i>Spominjanje Allahovog, dž.š., imena prije spolnog odnosa</i>	355
<i>Zabrana da se otkrivaju intimnosti supružnika</i>	356
<i>Vršenje spolnog odnosa u mjesto koje je za to ne primjereno</i>	357
<i>Izbjegavanje ejakulacije u spolni organ žene i planiranje porodice</i>	359
<i>O abortusu</i>	361
<i>Ila (zaklinjanje da se neće približavati svojoj supruzi)</i>	361
<i>Dužina trajanja ove zakletve</i>	362
<i>Status ove zakletve</i>	362
<i>Razvod braka koji je rezultat ove zakletve</i>	363
<i>Priček (iddet) žene koja je razvedena iz ovog razloga</i>	364

Prava muža koja on ima kod svoje žene----- 364

<i>Nedozvoljavanje ulaska u kuću osobama kojima muž nije zadovoljan</i> -----	368
<i>Ženino služenje čovjeku</i> -----	369
<i>Laž među supružnicima</i> -----	371
<i>Boravak žene u kući njenog muža</i> -----	372
<i>Selidba sa ženom</i> -----	373
<i>Uvjetovanje mužu da ne odvodi ženu iz njene kuće</i> -----	374
<i>Zabranjivanje ženi da ide na posao</i> -----	374
<i>Studiranje</i> -----	375
<i>Preodgajanje žene koja je nepokorna mužu</i> -----	375
<i>Ženino uljepšavanje pred mužem</i> -----	377

Razgolićavanje ----- 377

<i>Kur'an o razgolićavanju</i> -----	377
<i>Razgolićavanje je u suprotnosti s vjerom i civiliziranošću</i> -----	378
<i>Uzrok pojave ove anomalije</i> -----	382
<i>Rezultati ove anomalije</i> -----	383
<i>Liječenje ovih štetnih pojava</i> -----	388
<i>Uklanjanje nedoumica</i> -----	389

<i>Muževo ukrašavanje pred ženom</i> -----	389
--	-----

<i>Hadis Ummu Zer'</i> -----	390
------------------------------	-----

Držanje govora (hutbe) prije sklapanja braka 393

<i>Mudrost koja se krije u držanju ove hutbe</i> -----	395
--	-----

Učenje dove nakon sklapanja braka ----- 396**Obznanjivanje ženidbe ----- 397**

<i>Pjevanje pjesama na svadbama</i> -----	398
---	-----

Savjetovanje supružnika----- 399

<i>Očevi savjeti kćerci prilikom njene udaje</i> -----	399
--	-----

<i>Savjeti muža svojoj ženi</i> -----	399
---------------------------------------	-----

<i>Majčini savjeti koje ona upućuje svojoj kćerci koja se udaje</i> -----	400
---	-----

Svadbena veselje -----401

Šerijatskoppravna utemeljenost-----	401
Vrijeme u koje se ova proslava priređuje -----	402
Odazivanje na poziv -----	402
Uvjeti da bi odazivanje na poziv bilo obavezno -----	403
Pokuđenost pozivanja samo imućnog svijeta, a izostavljanja siromaha -----	404
Brak nemuslimana -----	405
Ako čovjek primi islam a bude oženjen s više od četiri žene, imat će pravo da odabere četiri od njih-----	406
Situacija kada samo jedan supružnik primi islam ----	406
RAZVOD BRAKA -----	409
Definicija razvoda braka-----	409
Pokuđenost razvoda braka -----	409
Šerijatskoppravni status -----	410
Mudrost koja se krije u razvodu braka -----	413
Razvod braka u judaizmu -----	413
Stav kršćanskih pravaca kada je u pitanju razvod braka-----	414
Razvod braka u doba džahilijeta -----	415
Razvod braka jeste isključivo pravo muškarca-----	416
Ko može dati razvod braka -----	416
Kojoj se ženi može dati razvod braka-----	422
S kime se čovjek ne može razvesti-----	423
Razvod braka prije njegovog sklapanja -----	424
Na koji se način dešava razvod braka -----	425
Razvod braka izgovaranjem riječi-----	425
Metafora -----	425
<i>Da li, kada čovjek kaže svojoj ženi da mu je zabranjena, nastupa razvod braka? -----</i>	<i>427</i>

Zaklinjanje zakletvama uobičajenim	
među muslimana -----	428
Razvod braka putem pisma -----	429
Razvod braka nijeme osobe davanjem išareta -----	429
Razvod braka slanjem izaslanika -----	429
Prisustvovanje svjedoka prilikom razvoda braka ----	430
<i>Mišljenje onih koji smatraju da je za ispravnost razvoda braka potrebno prisustvo svjedoka i da se neće dogoditi bez jasnog argumenta</i> -----	430
Trenutni i uvjetovani razvod braka -----	433
Današnja praksa -----	435
Riječi koje ukazuju na razvod braka u budućnosti ---	436
Razvod braka na pravilan i nepravilan način-	437
Pravilan razvod braka (prema sunnetu)-----	437
Nepravilan razvod braka (suprotno sunnetu)-----	439
<i>Učenjaci koji smatraju da nepravilan razvod braka nije punovažan</i> -----	441
<i>Razvod braka sa trudnom ženom</i> -----	441
<i>Razvod braka sa ženom koja više ne može zatrudnjeti, maloljetnicom i ženom koja nema menstruacije</i> -----	442
Broj razvoda braka -----	442
Neopozivi razvod braka -----	449
Opozivi i neopozivi razvod braka -----	450
Opozivi razvod braka -----	450
<i>Šerijatskopравни status opozivog razvoda braka</i> -----	452
<i>Eš-Šafijev dokaz da razvod braka biva uzrokom kidanja bračne veze</i> -----	455
<i>Šta je dozvoljeno mužu vidjeti kod žene s kojom se razveo opozivim razvodom braka</i> -----	455
<i>Opozivi razvod braka smanjuje broj razvoda braka</i> -----	456
Neopozivi razvod braka -----	456
<i>Vrste neopozivog razvoda braka</i> -----	457
<i>Šerijatskopравни status bejnunetu-sugraa.</i> -----	457
<i>Šerijatskopравни status bejnunetu-kubraa.</i> -----	458

<i>Neutralizacija broja prijašnjih razvoda braka</i> -----	458
Razvod braka čovjeka koji je na smrtničkoj postelji	459
Prepuštanje prava na razvod braka ženi i opunomoćivanje nekoga drugoga za to-----	463
<i>Riječi pomoću kojih muž prepušta ženi pravo na razvod</i> -----	463
<i>Da li se u obzir uzima namjera čovjeka ili žene?</i> -----	466
<i>Da li žena mora odmah iskoristiti to pravo koje joj je prepušteno ili može i kasnije?</i> -----	467
<i>Šta se dešava kada se čovjek predomisli?</i> -----	467
Opunomoćivanje -----	468
<i>Općenitost i specificiranje ovih riječi</i> -----	469
<i>Prepuštanje prava na razvod prilikom sklapanja braka i nakon toga</i> -----	470
Situacije u kojim kadija ima pravo odlučivanja o razvodu braka-----	471
<i>Nemogućnost materijalnog izdržavanja</i> -----	471
<i>Razvod braka zbog štete koju muž nanosi svojoj ženi</i> -----	474
<i>Razvod braka zbog dugog odsustvovanja muža</i> -----	477
<i>Razvod braka zbog hapšenja muža</i> -----	478
Sporazumni razvod braka -----	479
Definicija sporazumnog razvoda braka -----	481
Riječi pomoću kojih se zaključuje ovakav razvod braka-----	482
Nadoknada u sporazumnom razvodu braka -----	483
Svaki imetak koji je dozvoljen kao mehr dozvoljen je i kao nadoknada u sporazumnom razvodu braka -----	483
Povećavanje iznosa nadoknade iznad iznosa mehra -----	485
Sporazumni razvod braka koji se desi bez nekog posebnog razloga-----	486
Sporazumni razvod braka uz obostrano zadovoljstvo -----	486

Razmimoilaženje inicirano od strane žene dovoljno je
kako bi sporazumni razvod braka postao dozvoljenim ---487

Mužu je strogo zabranjeno uznemiravati ženu kako bi je
prisilio na ovakav razvod braka -----487

Sporazumni razvod braka dozvoljen je u trenucima kada
je žena čista i kada ima menstruaciju-----488

Sporazum o razvodu braka između muža i nekog drugog
čovjeka -----489

Sporazumni razvod braka daje ženi pravo da
odlučuje o razvodu -----490

Mužu je dozvoljeno opet oženiti se njome ako je o
na time zadovoljna -----490

Sporazumni razvod braka s maloljetnicom koja je
psihički zrela -----490

Sporazumni razvod braka s maloljetnicom koja
nije psihički zrela -----491

Sporazumni razvod braka sa ženom koja je
neuračunljiva -----491

Sporazumni razvod braka između staratelja maloljetnice i
njenoj muža-----491

Sporazumni razvod braka sa ženom koja je bolesna 492

Da li se sporazumni razvod braka smatra običnim
razvodom ili poništenjem bračnog ugovora -----493

Da li se muž može i nakon otkupa razvesti sa svojom
ženom koja se otkupila od njega-----495

Iddet žena koja se otkupila od svoga muža -----496

Odbojnost muža prema ženi -----497

**Zibar (muževo zabranjivanje žene
samom sebi) ----- 499**

Da li se <i>zihar</i> dešava samo ako se spomene majka ---	502
Čije je izgovaranje riječi <i>zihara</i> punovažno-----	503
Privremeni <i>zihar</i> -----	503
Posljedice <i>zihara</i> -----	503
Spolni odnos prije iskupljenja za <i>zihar</i> -----	504
Šta je to iskupljenje za <i>zihar</i> -----	505
Sadržaj -----	507